

T. C.
Gn. Kur. Bşk.
DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI

OSMANLI DENİZ HARP TARİHİ

CİLT : 4

YAZAN
Em. AMİRAL
AFİF BÜYÜKTUĞRUL

İSTANBUL
1974

MALİYE MALI

331

T. C.
Gn. Kur. Bşk.
DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI

*Komutanın emri
C. S. F. 200/200*

OSMANLI DENİZ HARP TARİHİ

CİLT : 4

DEMİRBAŞ NO : 15675
GİRİŞ TARİHİ : 27/04/02
TASNİF NO :

YAZAN
Em. AMİRAL
AFİF BÜYÜKTUĞRUL

İSTANBUL
1974

(E) Tuğamiral Vehbi Ziya DÜMER
Tarafından Deniz Müzesi K.İği
Kütüphanesine bağışlanmıştır.

OSMANLI
DENİZ HARP TARİHİ

ÖNSÖZ

Osmanlı Deniz Harp Tarihi kitabının dördüncü cildi yakın tarihin, yani bizim kuşağın savaşlarını inceler. Bu savaşlar, birbirlerini kovalamalarından ötürü, resmî ve ciddi bir incelemeye uğramamışlar ve bundan ötürü de kamuoyuna kişisel kanılara göre sunulmuşlardır.

Osmanlı Devletinin uzun bir Balkan savaşıyla büyümeye başladığı bilinmektedir. Başka bir Balkan savaşı Osmanlı Devletinin yıkılışında önemli bir rol oynamıştır. Böylelikle Osmanlı Devleti de, Birinci Dünya Savaşından sonra, vaktiyle kurulmuş olduğu Sakarya Nehri dolaylarında yerini Genç Türkiye Cumhuriyetine vererek tarihten silinmiştir.

Bu önemli değişimde, Osmanlı Devlet adamlarının deniz sorunlarına gereği şekilde önem vermemesi, birinci nedeni teşkil etmiştir. Zira bizim kuşağımız yakın tarihin savaşlarını «Donanmasız bir deniz İmparatorluğu» halinde yapmıştır.

Kitap metninde bu önemli sorun incelenmiştir. Takdir, okuyucuya aittir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
KROKİLER	XIII
BİLİYOGRAFYA	XV

B Ö L Ü M I

OSMANLI - İTALYA SAVAŞI (1911 - 1912)

K I S I M I

POLİTİK VE ASKERİ DURUMLAR

A. POLİTİK DURUMLAR	1
1. Osmanlı Devletinin politik durumu	1
2. İtalya Krallığının politik durumu	4
3. Büyük devletlerin tutumları	7
4. Küçük devletlerin tutumları	8
5. Savaşı hazırlayan politik gelişme	9
6. Savaş başında politika gelişmesi	14
B. DENİZ KUVVETLERİ VE DENİZ HAREKÂT PLANLARI	17
1. Osmanlı Devleti Deniz Kuvvetleri	17
2. İtalya Deniz Kuvvetleri	23
3. Harekât planları	26
4. Osmanlı tarafında savaşın ilânından sonraki savaş hazırlığı	26

K I S I M II

SAVAŞ HAREKÂTI

A. ADRİYATİK VE YUNAN DENİZİ HAREKÂTI	31
1. Harekât alanı	31
2. Harekât alanındaki kuvvetler	33
3. Savaş öncesi hareketler	33
4. Prevezede olanlar	36
5. İtalyan harekâtının devamı	36

	Sayfa
6. Preveze önündeki muharebe	37
7. Reşadiyedeki olay	40
8. İtalyanın abluka harekâtı	41
9. Adriyatik ve Yunan Denizi harekâtı hakkında düşün- celer	42
B. ORTA AKDENİZ HAREKÂTI	43
1. Harekât alanı	43
2. Harekât alanındaki kuvvetler	45
3. Savaş öncesi harekât	45
4. Trablusgarp önündeki harekât	51
C. KIZILDENİZ HAREKÂTI	58
1. Harekât alanı	58
2. Taraf kuvvetleri	60
3. Harekât	61
4. Konfide Deniz Muharebesi	69
D. DOĞU AKDENİZ VE EGE DENİZİ HAREKÂTI	70
1. Doğu Akdeniz ve Ege Denizindeki ilk durum	70
2. Beyrut Denizi Muharebesi	75
3. Savaş kaçağı nakliyat	85
4. Çanakkaleye karşı yapılması tasarlanan ve fakat son- radan vaz geçilen harekât	87
5. İtalyan Donanmasının Ege Denizindeki ilk harekâtı ...	90
6. Akim kalan torpido hücumu	93
7. Osmanlı Donanmasını muharebeye icbar için İtalyan harekâtı	94
8. Oniki Adanın İtalyanlar tarafından işgali	96
9. İtalyan torpidobotlarının Çanakkale taarruzu	105
10. Savaşın son deniz hareketleri ve barış	113
11. Osmanlı - İtalya Savaşı hakkında düşünceler	116

B Ö L Ü M II

BALKAN SAVAŞININ DENİZ CEPHESİ

K I S I M I

POLİTİK GELİŞMELER VE ASKERİ DURUMLAR

A. POLİTİK GELİŞME	118
1. Balkan harp tarihinin yazılması hakkında	118
2. Politik gelişme	120

	Sayfa
3. Kara savaşının özeti	125
B. MUHARİP DEVLETLERİN ASKERİ DURUMLARI	126
1. Osmanlı Devleti	126
2. Yunanistan	138
3. Bulgaristan	142
4. Harekât alanları	143

K I S I M II

SAVAŞ PLANLARI VE SAVAŞ ÖNCESİ HAREKÂT

A. HAREKÂT PLANLARI	149
1. Osmanlı harekât planı	149
2. Yunan harekât planı	155
3. Bulgar deniz harekât planı	157
B. SAVAŞDAN ÖNCEKİ HAREKETLER	158
1. Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin harekâtı	158
2. Yunan Deniz Kuvvetlerinin harekâtı	167
3. Bulgar Deniz Kuvvetlerinin harekâtı	168

K I S I M III

SAVAŞ BAŞINDAKİ DENİZ HAREKÂTI

A. KARADENİZDEKİ OSMANLI HAREKÂTI	169
1. Donanmanın harekât hazırlığı	169
2. Bulgar kıyılarını ablukaya teşebbüs ve bu teşebbüsün meydana getirdiği uluslararası politika olayları	172
3. Varna'nın ilk bombardımanı	174
4. Osmanlı Deniz Kuvvetlerinde görev tartışması	176
5. Hamidiye kruvazörünün Kavarna harekâtı	178
6. Osmanlı kruvazörlerinin Varna'yı bombardımanı	179
7. Bulgar kıyılarında gösteri teşebbüsü	181
8. Midye limanına denizden asker nakli	185
9. Savaş kaçağı madde listesi	187
B. DÜŞMAN HAREKÂTI	187
1. Yunan donanmasının taarruzî harekâtı	187
2. Selânik olayı	191
3. Selânikte 1 - 17 Kasım olayları	194
4. Preveze olayları	196

KISIM IV

OSMANLI DONANMASININ KARADENİZ VE MARMARA
DENİZİ HAREKÂT ALANLARINDAKİ GÖREVLERİ

	Sayfa
A. KARA - DENİZ İŞBİRLİĞİ	197
1. Şark ordusunun çekilmesi sırasında bu ordu yanları- nın korunması	197
2. Düşman taarruzunda ordu yanlarının desteklenmesi ...	202
B. DONANMANIN ÖZEL GÖREVLERİ	212
1. Varna harekâtı	215
2. Köstenceden malzeme getiren ticaret gemilerinin hima- yesi	218
3. Marmara Denizindeki hareketler	219

KISIM V

EGE DENİZİ HAREKÂTI

A. HAREKÂTA HAZIRLIK	220
1. Donanmanın Çanakkaleye intikali	220
2. Ege harekâtı başında iki tarafın deniz kuvvetleri	227
3. Osmanlı tarafında müstakil muhrip tümeni sorunu ...	229
B. DENİZ HAREKÂTI	231
1. Mecidiye kruvazörünün 14 Aralık 1912 harekâtı	231
2. İmroz Deniz Muharebesi	233
3. Hafif kuvvetler arasındaki muharebe	251
4. Osmanlı Donanmasının yeni harekât tasarısı	255
5. 4 Ocak 1913 harekâtı	257
6. Osmanlı Donanmasının 10-11 Ocak harekâtı	261
7. Hamidiye kruvazörünün aldığı görev	267
8. Monduros Deniz Muharebesi	269
C. DONANMA KOMUTAN VEKİLİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ. KÜÇÜK HAREKÂT VE HAMİDİYENİN AKIN HARE- KETİ.	
1. Osmanlı tarafında donanma komutan vekilinin değiş- tirilmesi	278
2. Küçük harekât	280
3. Hamidiye kruvazörünün akın harekâtı	288

KISIM VI

MÜTAREKE SIRASINDA VE MÜTAREKEDEN SONRAKİ HAREKÂT

	Sayfa
A. MÜTAREKE DÖNEMİNDEKİ HAREKÂT	306
1. Mütareke döneminde Karadeniz harekâtı	306
2. Mütareke döneminde Marmara Denizi harekâtı	308
3. Politik gelişme	312
4. Mütarekenin kaldırılması sırasındaki durum	314
B. MÜTAREKEDEN SONRAKİ HAREKÂT	317
1. Şarköy çıkarması	317
2. Çatalca cephesinde kara-deniz işbirliği harekâtı	322
3. Podima'ya gönüllü birliği çıkarılması	322
4. Kızıhrmak vapurunun himayesi	323
5. Asaritevfik zırhlısının batması	324
6. Taarruzî keşif muharebesinde donanma desteği	326
7. Çatalya Cephesindeki birliklerin denizden desteklen- mesi	328

KISIM VII

SAVAŞIN SON DÖNEMİNDE POLİTİKA OLAYLARI

1. İkinci Balkan savaşının politik neden ve akımı	329
2. Osmanlı Devletinde politik-askerî gelişme	333
3. Balkan savaşının deniz cephesi hakkında görüşler	338
4. Balkan savaşının Çarlık Rusyasının Boğazlar politi- kasına etkisi	344

BÖLÜM III

BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDE OSMANLI SAVAŞI

KISIM I

POLİTİK DURUMLAR VE OLAYLAR

A. POLİTİK DURUMLAR	352
1. Büyük devletler arasındaki politik ilişkiler	352
2. Büyük devletlerin Osmanlı Devleti topraklarını payet- me sorunları	357
3. Osmanlı Devletinin iç düzeni	357
4. Saray-Bosna cinayeti	359

	Sayfa
B. ALMAN AKDENİZ TÜMENİ HAREKATI	360
1. Birinci Dünya Savaşı başında Akdeniz strateji ve emri komuta bölümü	360
2. Başlangıç harekâtı	362
3. İstanbula doğru seyir	366
4. İstanbulda olanlar	371
5. Gerginlik döneminde Osmanlı Donanması	374
C. DONANMALAR VE HAREKAT ALANLARI	378
1. Osmanlı Donanması	378
2. Rus Donanması	381
3. İngiliz ve Fransız Donanmaları	384
4. Harekât alanları	385

K I S I M I I

KARADENİZ HAREKATI

A. OSMANLI DEVLETİNİN SAVAŞA GİRİŞİ	386
1. Amiral Souchon'un düşünceleri	386
2. Baskın hareketinin hazırlanması ve Baskın harekâtı ...	392
3. Baskın hareketini izleyen politik olaylar	397
B. KARADENİZDE 1914 YILI HAREKATI	401
1. Tarafların sevki idare düşünceleri	401
2. Osmanlı deniz ulaştırması ve ilk Rus taarruzu	402
3. Amiral Souchon'un muhtırası	404
4. Kıyı bombardımanları ve denizde karşılaşma	404
5. Akkerman'a müfreze çıkarılması	406
6. Rusların mayın harekâtı ve Zonguldak'ı bloklama teşebbüsü	408
7. Ege cephesi	411

K I S I M I I I

1915 KARADENİZ VE ÇANAKKALE HAREKATI

A. KARADENİZ HAREKATI	415
1. Genel durum ve askerî ulaştırma sorunları	415
2. Nakliyat konusunda Osmanlı tarafında karar değişikliği	418
3. Osmanlı tarafında kruvazör savaşı	419
4. Mecidiye kruvazörünün batışı	421
5. 1915 yılı ikinci yarısında Karadenizdeki durum	423

	Sayfa
B. EGE CEPHESİ	424
1. Süveyş Kanalına ilk taarruz	424
2. İngiliz-Fransız tarafında düşünce, politika ve planlar	425
3. Osmanlı-Alman hazırlığı	427
4. Düşmanın boğaz bombardımanları	429
5. 18 Mart 1915	431
6. Çanakkale çıkarması	432
7. Çanakkale muharebelerinin neden olduğu, deniz hareketleri	433
8. Çanakkale Boğazı içinde ve dışında batırılan düşman gemileri	436

K I S I M I V

SAVAŞIN SON HAREKATI

A. KARADENİZ CEPHESİ	437
1. 1916 yılında Karadenizdeki durum	437
2. Rusların Trabzon çıkarması	439
3. Rusların Boğaz önü hareketleri	440
4. Ruslarla mütareke	440
B. AKDENİZ CEPHESİ	441
1. Genel durum	441
2. Kara muharebeleri	442
3. Yavuz ve Midillinin İmroz baskını	443
4. Monduros mütarekesi	444
Kronoloji Osmanlı - İtalya Savaşı	452

KROKİLER

		Sayfa
Kroki No. 1	Osmanlı-İtalya savaşında coğrafya	3
Kroki No. 2	Adriyatik ve Yunan Denizi harekât alanı ...	32
Kroki No. 3	Preveze olayları	39
Kroki No. 4	Orta Akdeniz harekât alanı	44
Kroki No. 5	İtalyan Donanmasının konusu	52
Kroki No. 6	Kızıldeniz harekât alanı	59
Kroki No. 7	Beyrut Deniz Muharebesi	76
Kroki No. 8	Oniki Ada	97
Kroki No. 9	Balkan savaşınca coğrafya	119
Kroki No. 10	Yunanlıların taarruz hareketi	189
Kroki No. 11	İmroz Deniz Muharebesi	234
Kroki No. 12	Hamidiyenin akın harekâtı	264
Kroki No. 13	Monduros Deniz Muharebesi	270
Kroki No. 14	Birinci Dünya Savaşında Türk harekât alanları	379
Kroki No. 15	Osmanlı Donanmasının baskın harekâtı	394
Kroki No. 16	Akkermana müfreze çıkarılması	407
Kroki No. 17	Rusların Boğazı mayınlama ve Zonguldak'ı bloklama teşebbüsleri	408
Kroki No. 18	Osmanlı tarafında nakliyat zorlukları	418

B İ B L İ Y O G R A F Y A

1. Meclisi Mebusan zabıt cerideleri;
2. Genelkurmay Harp Tarihi Datresi arşivi;
3. Deniz Kuvvetleri Deniz Müzesi arşivi;
4. Ali Fuat Türkgeldi : Görüp işittiklerim (Türk Tarih Kurumu yayını);
5. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi;
6. Tarık Yılmaz Öztuna : Türkiye Tarihi;
7. Ahmet Şükrü Esmer : Siyasal tarih notları;
8. Amiral Hasan Rami : Hatıralar;
9. Büyük Cemal Paşa : Hatıra;
10. Yakın savaşlar hakkında Deniz Kuvvetlerinin bütün yayını (Kitap ve makale olarak);
11. Deniz Harp Akademisinde yapılan tarih etütleri;
12. Tarihi yaşamış büyüklerimizin başvurduğum kişisel fikirleri;
13. Konu üzerinde yayınlanan günlük gazete bilgileri.
14. İtalyan Deniz Kuvvetlerinin Birinci Dünya Savaşı hakkında resmi yayını;
15. Lorey : Türk sularında deniz muharebeleri (H. Sami Gültay tercümesi);
16. Cihan savaşında Türk savaşı (Bursalı Nihat Bey tarafından dilimize çevrilen Larcher'in kitabı);
17. Amiral Souchon hatıraları;
18. İngiliz gizli belgeleri;
19. Ansiklopedilerdeki bilgiler.

B Ö L Ü M I
OSMANLI - İTALYA SAVAŞI (1911-1912)

K I S I M I
POLİTİK VE ASKERİ DURUMLAR

A. POLİTİK DURUMLAR.

1. Osmanlı Devletinin politik durumu.

23 Temmuz 1908 gününde ilân edilen İkinci Meşrutiyet Osmanlı Devletine bir cins demokrasi ve bundan ötürü de insan hak ve hürriyeti getirmişti ama; hepsi de Osmanlı Devleti aleyhine olan iç ve dış politika etkilerinden ötürü bu büyük olaydan millet çıkarına bir yarar sağlamak mümkün olamamıştı.

Yabancı büyük ve küçük devletler Osmanlı Devletine karşı bir saldırı politikası gütmekte idiler. Bu politikalarını ona «HASTA ADAM» diye ad takacak ve topraklarını pay etmek isteyecek kadar ileri götürmüşlerdi.

Böyle bir ağır durum Osmanlı devlet adamlarının bir araya gelerek, yabancılara karşı, karşı tedbirler almalarını gerektiriyordu. Lâkin siyasi parti mensupları, bu ağır durumu bir tarafa bırakarak, kendi aralarında amansız bir mücadeleye başlamışlardı. Hükümetler, demokrasinin normal usulleriyle iktidara gelmiyor, iktidarda olmayan partilerin baskısı altında çalışıyorlardı. Talât Bey, Hüseyin Hilmi Paşa kabinesine zorla sokulmuştu. İbrahim Hakkı Paşa da Başbakanlığa parti zoruyla getirilmiş ve Mahmut Şevket Paşa da bu kabineye, Harbiye Nazırı olarak, zorla verilmişti (1).

Osmanlı Devleti çeşitli ırk, din ve milletlere mensup insan kalabalıklarından kurulu ve çok geniş topraklara yayılmış büyük bir İmparatorluk halinde bulunuyordu. Buna karşı büyük Türk kitleleri de, gerileme döneminde yapılan savaşların etkilerinden ötürü, başka devletlerin yönetimi altında yaşamakta idiler.

Bu durum Osmanlı Devletindeki düşünürleri fikir alanında ikiye bölmüş; bir kısım düşünürler «İttihadı İslâm (Dünyadaki bütün Müslümanları aynı bayrak ve yönetim altında birleştirmek)» politikasının güdülmesini isterken; öteki kısım da «Bu kocaman İmparatorluğu ayakta tutacak yeteri kadar kuvvetimiz yoktur» gerekçesiyle Anavatan sınırla-

(1) Yılmaz Tarık Öztuna : Türkiye Tarihi Cilt XII Sayfa 209.

rı içine çekilmeyi istemişlerdi (2). Hükümet, İttihadi İslâm politikasını güden İttihadi Terakki siyasi partisinin baskısı altına idi.

İmparatorluğun üç kıtadaki geniş toprakları birbirine, büyük devletlerin egemen olmaya çalıştıkları ve bu uğurda şiddetli rekabet yaptıkları, Akdeniz ile bağlı idi. Boğazlar ve Süveyş Kanalı gibi iki önemli stratejik ve ekonomik can damarı bu İmparatorluğun içinde bulunuyordu. Yabancı devletler bu deniz geçitleri konusunda da birbirleriyle rekabet yapıyorlardı.

Böylece İkinci Meşrutiyet sonrası büyük tehdit ve tehlikeleri Osmanlı Devletine denizyoluyla geliyordu. Fakat Osmanlı Devleti bu tehditleri savuşturacak donanmayı, Sultan Hamid yönetimi altında, kendi kendine yok etmiş ve dolayısıyla paralanmak tehlikesini de kendisi yaratmıştı.

İkinci Meşrutiyetten sonra da donanma yapmak konusu uzun tartışmalara neden olacak ve bu suretle donanma yapımı geciktikçe gecikecekti.

Balkan Devletleri Osmanlı Devletinden kopmuşlardı ama; hem bu devlete karşı olan hem de kendi aralarında var olan sorunları henüz çarelendirememişlerdi. Bu sorunların çaresiz hale gelmesi dört yüz yıllık Osmanlı yönetiminden ileri geliyordu: Dört yüz yıl beraber yaşamak Balkanlardaki insan topluluklarını o derecede girift bir hale sokmuştu ki bu toplulukları millet olarak birbirinden coğrafi sınırlarla ayırmak imkânsız hale gelmişti. Çünkü bu coğrafi sınırlar üzerinde her millettten bir insan grubu vardı. Özellikle Makedonya toprakları, çok verimli toprakları kapsamasından ötürü, çözülemez bir düğüm haline girmişti.

Arap Devletleri, gerçekte, Osmanlı Devletine bağlı bir özgürlük istemekte idiler (3). Fakat İngiliz tahrikleri bu devletleri de Osmanlı Devletinden kopacak bir hale getirmişti. Bir türlü Arap ayaklanmalarının sonu gelmiyordu.

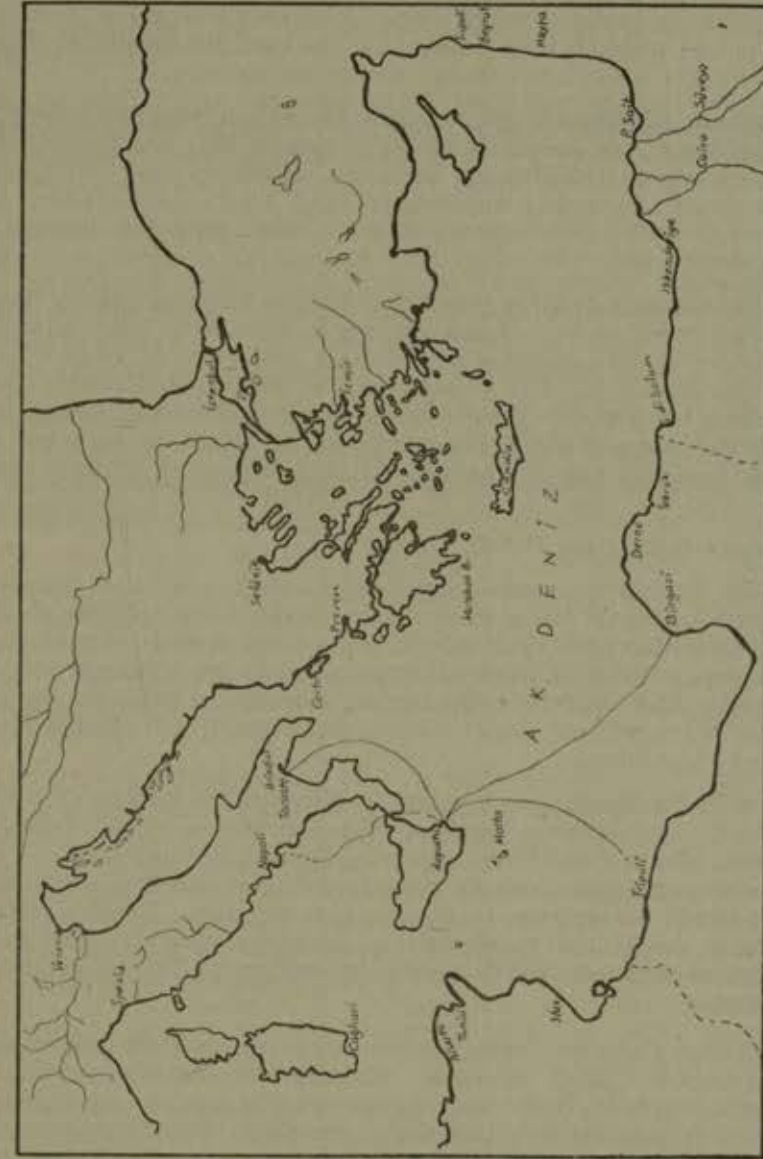
Bunların dışında Osmanlı Devleti, tümü ile, Alman İmparatorluğunun ekonomik çıkarlarına konu olmuştu. Berlin-Bağdat-Boğaz demiryolu bu politikanın en açık bir ifadesi idi.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Balkanlar üzerinden Selânik'e inmek ve Balkanları kendisine nüfuz alanı yapmak çabası içinde bulunuyordu. Çarlık Rusyası da Boğazlar üzerinden Akdenize çıkmak için fırsat kollamakta idi; Osmanlı Devletini zayıflatmak ve gelişmesini engellemek için Balkanları tahrik edip duruyordu.

Osmanlı Devletinin omuzlarına çöküp oturmakta olan kapitülasyonlar bu devletin gelişmesinin birinci engeli idi. Ekonomi alanında gelişmemek bir yana; Balkan ve Arap devletlerine isyan fikir ve hareketini sokacak en güvenli bir araçtı.

(2) Kâzım Karabekir : Hatıralar.

(3) Orta Doğu Dergisi Koleksiyonunda çeşitli yazılar.

Kroki No. 1 — Osmanlı — İtalyan Savaşında Coğrafya

Osmanlı Devleti bu haliyle ayakta durabiliyorsa bunun başlıca nedeni, kendi politikası değil, büyük devletler arasındaki rekabete konu olması idi. Osmanlı Devleti üzerindeki yabancı devlet çıkarıları o derecede çarpışıyordu ki su ya da bu devletin Osmanlı Devleti üzerindeki emeline kavuşması mümkün olamıyordu. Özellikle büyük devletler arasındaki silâhlanma yarışı tepeden tırnağa kadar gelişmiş; Avrupanın durumu en ufak bir politik olaydan ateş alacak hale gelmişti. Bu durum da Osmanlı Devletini ayakta tutan unsurlardan bir tanesi olmuştu.

Kolaylıkla görülmüyordu ki Osmanlı Devletinin varlığını tehdit eden unsurlar, ilkönce, çok önemli birer deniz sorunu idi : Bu devletin deniz aşırı eyaletlerine göz dikilmişti; Boğazlar ve Süveyş Osmanlı Devletinden koparılmak istenmişti; kapitülasyonların bütün fena etkileri deniz yolundan geliyordu; Yunanistanın Enosis saldırı politikası da belli başlı bir deniz sorunu idi.

Vaktiyle Sultan Azizin yaptırdığı donanma kifayetli olarak muhafaza edilebilip de bir de bu donanmaya uygun tersane ve üsler yaptırılmış olsaydı, şüphesiz, sıraladığımız sorunlardan pek çoğu da çarelendirilmiş olacaktı. Bunlardan hiç biri yapılmamış ve dolayısıyla Osmanlı Devleti «Donanmasız bir deniz İmparatorluğu» haline sokulmuştu. Stratejik ve ekonomik değerinde pek çok deniz sorunu vardı. Fakat bu sorunları çarelendirecek donanma yoktu. Osmanlı - İtalya savaşı bu ortamda yapılabirdi.

2. İtalya Krallığının Politik Durumu.

Fransa ihtilâlinin Avrupaya getirdiği sosyal yenilikler Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarını paralanmak tehlikesiyle karşı karşıya getirirken; ufak ufak Alman ve İtalyan devletlerinin kendi aralarında birleşip Almanya İmparatorluğunu ve İtalya Krallığını meydana getirmelerini kolaylaştırmıştı. Bunlardan, Almanya Avrupada; İtalya da Akdenizde söz sahibi bir devlet haline giriverecekti (4). İtalya Krallığı 1861 yılında kurulmuştu.

Fakat İtalya Krallığının kurulduğu dönemde bu devlete ait yedi tane il Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun idaresi altında bulunuyordu : Gorizia, Zara, Pola, Fiume, Trento, Trieste, Bolzano illeri ... Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Pola limanından denizlere çıkmıştı; oldukça da büyük bir tersane ve donanma da yapmıştı. Bundan ötürü bu yedi il İtalya ile Avusturya-Macaristan devletleri arasında, 1866 yılında, bir savaşın yapılmasına neden olmuş, bu savaş da İtalyan yenilgisi ile son bulmuştu.

Bu yenilgi denizcilik tekniği bakımından pek de İtalyanların aleyhine olmuş değildi. Çünkü iki devlet donanmaları arasında yapılan Lisa Deniz Muharebesinde İtalyanları Avusturya-Macaristan donanmasının sayı üstünlüğü değil teknik üstünlüğü yenmişti : Avusturya-Macaristan Donanma Komutanı Amiral Tekehoff yaptırdığı mahmuzlu gemilerle üstün İtalyanların gemilerini batırıvermişti. İtalyanlar bu olaydan

(4) Prof. Ahmet Şükrü Esmer : Siyasi Tarih ders notları.

ders alıp tersanelerini geliştirip kifayetli bir donanma yapmışlardı. Böylece Toscana, Napoli, Sicilya ve Sardeğna denizciliğinde temel bulan hatırı sayılır bir İtalyan donanması meydana gelmişti (5). Bu donanma

İtalyan dış politikasına da büyük bir destek kuvveti olacak; Girit ayaklanmasından ötürü çıkan Osmanlı - Yunan anlaşmazlığında bu adada kurulan uluslararası kontrol komisyonunun başkanlığı bir İtalyan Amiraline verilecekti.

İtalyan Devletinin, kuruluşundaki, politikası ilkönce Orta Akdenize egemen olacak bir donanma yapmak; sonra deniz aşırı koloni bularak devlet ekonomisini geliştirmek; daha sonra da bu ekonomiyi daha mutlu bir hale sokmak için Okyanuslara çıkmak çarelerini araştırmaktı.

Fakat İtalyan hükümeti, bu kadar geniş bir gelişme sağlamak bakımından, Akdenizin politik durumunu hiç de kolay bulmamıştı : İngiltere Doğu Akdenizde çizdiği hedeflere henüz varamamıştı; Akdenizdeki egemenliğini korumak için Malta adasında koskocaman bir donanma tutmakta idi. Fransa, orta Akdenizde çok önemli bir stratejik nokta olan Tunusu kendine mal etmişti. Cezayir esasen Fransandı.

İtalya, özellikle, Tunusun Fransız olmasından sinirlenmişti. Bundan ötürü, yedi ilinden ötürü kendisini Avusturyadan alacaklı görünürken Tunus, Korsika adası ve Nis dolayısıyla de kendisini Fransadan da alacaklı görüyordu.

Bununla beraber İtalyan hükümetinin ne Avusturya - Macaristan ne de Fransaya karşı bir savaş açacak durumu yoktu. Bundan ötürü, ekonomisini geliştirmek çaresini, çökmekte olan Osmanlı Devletinin deniz aşırı eyaletleri olan Trablusgarp ve Srenayk'i almakta bulmuştu. Bir kez bu eyaletlere ayak basacak olursa, Akdeniz durumunun gelecek gelişmelerine göre, Kuzey Afrika kıyılarından ya Cibralta ya da Süveyş'e doğru yayılmak imkânını araştıracaktı.

Fakat İtalya Trablusgarp ve Srenayk eyaletlerini birdenbire almayı da, büyük devletlerin birbirleriyle çarpışan çıkarlarından ötürü, kolay bulmamış; ilkönce büyük devletleri razı etmeğe karar vermişti. Bu arada bu iki eyaletteki Arap halkı kazanmak çabasını da ihmal etmemiş bölgeye İtalyan ekonomi müesseselerini sokmuş; kapitülasyonlardan yararlanarak Araplar nezdinde büyük propaganda servisi yaratmış; stratejik noktalarda arazi satın almış; Araplara bol sayıda gıda ve sıhhi malzeme yardımı yapmıştı. Osmanlı Devleti sadece vergi toplama konusunda bu iki eyalette ilgilenirken İtalyanların görünürde insanî olan bu yakın ilgisi, elbette, Arap halkı Osmanlı Devletine değil, İtalyaya yaklaştıracaktı.

Afrikadaki müstemeleke payına geç kalmış olan İtalya, boş bir müstemeleke olarak Kizildenizin güneybatı kıyılarındaki Eritre'ye ve Hind Okyanusuna bakan Somali'ye de el atmıştı. Böylece İran körfeziyle Men-

(5) İtalyan Deniz Kuvvetleri Harp Tarihi Dairesi : Türk - İtalya Savaşı (Dilimize çevrilmiştir).

dep Boğazının kontrolüne de katılmıştı. İngiliz ve Fransızların da somalisi var idiyse de en büyük Somali İtalyanlarındı. Bundan sonra İtalya Habeşistanı da istilâya kalkışacaktı. Fakat bu uzak diyardaki savaşını besliyemediği için 1896 yılındaki Adua muharebesinde Habeş Kralı Menelik'e yenilecekti.

Bu hareketler gösteriyordu ki İtalya, Trablusgarp ve Srenayk eyaletlerini aldıktan sonra, Cibralta değil, daha çok Mısır istikametinde gelişme çarelerini arayacaktı. Fransadan Tunusu istemesinin nedeni sadece Orta Akdeniz egemenliğinde daha üstün bir stratejik yer elde etmek içindi. Bundan ötürü İtalyan politikası bakımından Akdenizle Kızıldeniz arasında bir ilişki meydana gelmekte idi. Nasıl ki aynı ilişkiler Britanya İmparatorluğu stratejisinde de büyük değer alıyordu. Garip olan tarafı aynı ilişkiler Osmanlı İmparatorluğu için de önemli olduğu halde bu devlet her iki denizde de ne yeteri kadar deniz kuvveti bulunduruyor ne de bu denizlerde kifayetli deniz üsleri yapıyordu.

Osmanlı Devleti, Sultan Hamid döneminde, İtalyanların iki denizası- rı eyalete karşı saldırı emellerini sezmemiş değildi. Tam tersi bu eyaletlere, savunma için, kara birlikleri, kıyı savunma topları ve yeteri sayıda mayın da yollamıştı. Fakat donanma olmadan bu savunma tertibinden yarar sağlamak mümkün değildi. Üzülecek taraf mayın ve topların, İtalyan saldırısından çok önce, bakımsızlıktan çürütülmesi (6) ve bölgede bulunan kara kuvvetlerinin de buradan alınp Yemen ayaklanma bölgesine gönderilmesi idi (7).

Tabiatıyla bu hareketler İtalyanların saldırı emellerini büsbütün takviye edecekti. Üstelik Osmanlı Devleti büyük bir donanma ısmarlamakla Akdenizde uyanma eylemi gösterince İtalyan emelleri büsbütün şahlanmıştı. İtalya Başbakanı «Bu iki eyaleti ya şimdi alırız ya da hiç alamayız» demişti (8).

Bu suretle İtalyan hükümeti büyük devletler nezdindeki politik faaliyetini hızlandırmış; Osmanlı Devleti hesabına yapmakta olduğu Drama kruvazörünün inşasını geciktirmiş (9) ve Osmanlı Devletine politik bir baskın yapabilmek için bu devletin Romadaki Büyükelçisi İbrahim Hak- kı Paşayı oyaladıkça oyalamıştı. İbrahim Hakkı Paşa İtalyanın Osmanlı dostluğundan emin bulunuyor ve onlara karşı büyük bir hayranlık içinde yaşıyordu. Bu makamdan Osmanlı Devletine Başbakan atanacak ve İtalyaya karşı politikasını da bu ortam içinde yürütecekti.

(6) Emeki Deniz Kur. Alb. Adnan Tınaz'ın lütfettiği bilgi : «...Deniz Kuvvetleri Tarih Şubesinde Şurayî Bahriye Reisi Amiral Mehmet Raşit imzasıyla saraya hitap eden bir yazı gördüm. Trablusgarpdaki mayınların çürüdüğünden söz ediyordu».

(7) Tarık Yılmaz Öztuna : Adı geçen kitabı Cilt XII.

(8) İtalyan Deniz Kuvvetleri Harp Tarihi Dairesi : Türk - İtalya Savaşı Cilt I.

(9) İtalyanlar bu kruvazörü Libya adıyla 1936 yılına kadar kullandılar.

3. Büyük Devletlerin Tutumları.

Alman-İngiliz silâhlanma yarışıyla başlayan Avrupa politik müca- delesi, Osmanlı İtalya savaşına tekaddüm eden yıllarda esasen bir bu- ran halini almıştı. Karşılıklı ittifaklar kurulmuş ve bir hayli de gelişmiş- ti. Bir tarafta İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusyası devletlerinden kurulu itilâf ittifakı, bunun karşısında da Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya devletlerinden kurulu merkezî İmparatorluklar ittifakı yer almış- tı. Fransanın 1870 savaşında kaptırdığı Alsas-Loren bölgesinden ötürü Almanya ile alışverisi vardı. Almanyanın Başbakanı Prens Bismark bu so- runu Fransızlara unutturmak için onlara Osmanlı Devletinin Trablusgarp ve Srenayk eyaletlerini peşkeş çekmişti. Avusturya-Macaristan devletiy- le Çarlık Rusyası Balkanlarda nüfuz yarışından ötürü birbirleriyle reka- bet halinde idiler.

Politik ortam o kadar ağırlaşmıştı ki ufak bir çıbanbaşı büyük bir Avrupa savaşına neden olabilirdi. Çıbanbaşı bölgelerinden bir tanesi de Balkanlardı. Bundan ötürü büyük devletler de Balkan sorunlarını büyük bir dikkatle incelemeye başlamışlardı.

İngiltere, Mısırdaki durumunu hukukî bir anlaşmaya bağlamak istiyor; Fransa Osmanlı Devletinden Suriyeyi koparmak hevesinde yaşı- yor; Çarlık Rusyası Boğazları alıp Akdenize inmek hayalinde bulun- yordu. Bu istekler birbirleriyle tezat teşkil ettiği için büyük devletler Osmanlı Devleti sorunlarında bir türlü anlaşamıyorlardı.

İngilterenin Almanyayı Kıtada tecrit etmek isteği Akdeniz politika- sını büsbütün karıştırmıştı. Çünkü Çarlık Rusyasını Akdenize çıkarmak istemeyen İngiltere ve Fransa, Almanyayı çifte cephele bir savaşa zorla- mak için aynı Çarlık Rusyasına muhtaç bulunmakta idiler.

Bundan ötürü devletler Osmanlı Devleti sorunlarında da gizli ant- laşmalar yapmaya zorunluk duymuşlardı. Bu arada İtalya da 1902 yılın- da Fransa, 1904 yılında İngiltere ve nihayet 1909 yılında Rusya ile gizli antlaşma yapacaktı (10).

Fakat bu antlaşmalar Almanyanın Kıtadaki saldırı tehdidi altında yapılmış samimi olmayan taahhütleri ifade etmekte idi. Ne de olsa İtal- yanın Osmanlı Devletine ait denizası- rı eyaletlerini kapması için gerekli olan politik ortamı hazırlamıştı.

Bununla beraber büyük devletler çıkacak bir Osmanlı - İtalya sava- şının sadece Trablusgarp ve Bingazi bölgelerinde lokalize kalmasını isti- yorlar ve kendi çıkarlarını tehdit edeceği için savaşın Osmanlı Devletine ait Rumeli ve Anadolu topraklarına yayılmasına taraflı olmuyorlardı. Özel- likle Avusturya-Macaristan Devleti savaşın Arnavutluk topraklarına atla- ması ihtimaline karşı çok dikkatli bulunuyordu. Balkanlarda esasen Çar- lık Rusyası ile nüfuz mücadelesinde bulunurken bir de bölgeye İtalyanın ayak basması Avusturyanın çıkarlarını zedeleyecekti.

(10) İsmail Hami Danişment : İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi; Cilt IV Sayfa 394.

Fakat bu dönemde İtalyanların Arnavutluk topraklarını işgal gibi bir istekleri olmamıştı. Osmanlı Devletinin Tunusu Fransızlara ve Bosna-Hersek'i de Avusturya-Macaristana kolay vermesinden cesaretlenmişler ve çok kısa bir olup bitti savaşıyla Trablusgarp ve Srenayk eyaletlerini Osmanlı Devletinden koparıvermek istemişlerdi.

4. Küçük Devletlerin Tutumları.

Osmanlı Devletiyle ilgili küçük devletler gene bu devletten kopup özgürlük kazanmış olan Balkan devletleri ve Yunanistan'dı. Bu devletler özgürlük kazanmış olmakla beraber ne Osmanlı Devletiyle kendi aralarındaki ne de sadece kendi aralarındaki sorunları çörelendirmiş değillerdi. Osmanlı Devletiyle olan sorunları bu devletten daha toprak koparmak; kendi aralarındaki sorun da her bir Balkan devletinin gene Balkanlara vermek istediği yeni nizamdı. Sırbistan, Balkanlardaki Slav unsurlarını bir araya getirip büyük bir Slav devleti kurmak azminde idi. Bu emel Bulgaristandan başka Avusturya-Macaristanın da çıkarlarına dokunuyordu. Çünkü Avusturya-Macaristanda da Slav unsuru çok vardı.

Bulgaristan Makedonyanın tümünü alarak Selânik limanına inmek istiyor; bu isteği hem Sırbistan hem de Yunanistan çıkarlarıyla çarpışıyordu. Bulgaristan, zaman zaman, Osmanlı Devletinin, kendisi aleyhine olarak, Romanya ve Yunanistanla anlaşmalar yaptığı hayal ediyor ve bu yüzden endişeler içinde yaşıyordu.

Yunanistan Enosis saldırı politikasının gereğini yapmak peşinde idi. Bu politikanın sınırları pek geniş olduğu için ilk hedef olarak Osmanlı Devletinden Selânik limanı ve Ege Denizi adalarını koparmak istiyordu. Bu arada Makedonyadan da büyük pay koparmaya hevesleniyordu.

Romanya Devleti Osmanlı Devletine en yakın olan bir devlettir. 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlı Devletinden kopup Çarlık Rusyası ile ittifak yapmıştı ama; Çarlık Rusyasının nüfuzuna girmemek ve verimli topraklarını Bulgaristana kaptırmamak için çareyi Osmanlı Devletiyle iyi gecinekte bulmuştu. Fakat Bulgaristanla arasında, daimî olarak bir Dobruca sorunu uzayıp gidiyordu.

Balkanlarda bu karışık durumu meydana getiren neden, biraz önce de söz edildiği gibi insan unsurunun pek girift olarak dağılması idi: Çeşitli devletlere mensup insan topluluklarını birbirinden, tabii coğrafya sınırlarıyla ayırmak mümkün değildi. Özellikle Makedonya, birbirine karışmış Türk, Slav, Yunan unsurlarından kozmopolit bir ülke haline gelmişti. Topraklarının da tarım alanında zengin olması mücadeleyi büsbütün kendi üzerine çekiyordu. Bundan ötürü Makedonya Balkanların en önemli sorunu oluyordu.

Büyük devletlerin de Balkan topraklarında çıkar sahibi olmaları Balkan sorunlarını büsbütün içinden çıkılmaz bir felâket haline getirmişti. Böylelikle Balkanlar çıkacak bir Avrupa savaşı için çibanbaşı sayılmaktaydı.

Osmanlı Devleti Boğazlara yakın bulunması ve Makedonyadan en büyük payı istemesi bakımından Bulgaristanla; Ege adalarını ve sonra da İstanbul ve Batı Anadoluyu istemesi bakımından Yunanistanla; Ar-

navutluk sorunları ve gene Makedonya bakımından da Sırbistanla ilgili bulunuyordu. Nitekim Osmanlı Genelkurmayı çeşitli Balkan savaşı ihtimallerine göre beş tane savaş projesi hazırlamış ve dosyasına koymuştu (11).

Balkan devletlerinin endişeleri daha büyüktü. Çünkü Osmanlı Devletindeki silâhlı kuvvet gelişmesi; yani bu devletin yabancı uzmanlar getirterek silâhlı kuvvet eğitimi yoğunlaştırması, yeni savaş gemileri ismarlaması ve bol sayıda savaş malzemesi satın alınması, onlara, bu devletin sadece savunma sorunlarını düşünmekte olduğu kanısını vermemişti. Balkan devletleri Osmanlı Devletinin saldırı savaşına hazırlanmakta olduğunu ve hazırlığının tamamlanmasından sonra, intikam almak üzere, Balkan devletlerine saldıracağını sanıyorlardı. Tabiatıyla İttihat Terakki siyasi partisi ileri gelenlerinin sık sık İttihatî İslâm politikasından söz etmeleri de bu endişenin büyümesine neden oluyordu. Böylece Balkan hükümetleri İstanbuldaki Bilyükelçiliklerine emir vermiş ve onlara Osmanlı Silâhlı Kuvvetlerinin gelişmesini dikkatle izletmişlerdi (12).

Böyle bir durumda Osmanlı Devletinin İtalyanlarla savaş yapması Balkan devletlerinin çıkarlarına uygun gelecekti. Bu savaşa karşı tarafsızlıklarını ilân etmekle beraber Osmanlı Devletinin savaş durumundan yararlanarak hem silâhlanacaklar, hem de aralarında ittifak yapacaklardı.

5. Savaşı Hazırlayan Politik Gelişme.

İtalyan Milletvekili Ferdinando Martini 23 Şubat 1912 günü İtalyan parlamentosunda şunları söylemişti: «İtalyan hükümeti, Libyayı herhangibir sertüven isteğinden doğan anı ve şiddetli bir hareketle işgal etmedi. İtalyanın bir Akdeniz devleti olmasından ötürü ekonomik ve politik çıkarlarını korumak için hükümet bu konuyu uzun uzadıya düşündü ve işgali de bu çıkarları sağlamak için yaptı ... » (13).

Gerçekte de İtalya Trablusgarp ve Bingazi eyaletlerini Osmanlı Devletinden koparıp kendine bağlamak fikrine çok eski bir tarihten beri bağlanmıştı.

İtalya hükümeti, ilkönce, Tunusu Fransaya gönül rızasıyla veren Osmanlı Devletinin Trablusgarp ve Srenayk eyaletlerini bu şekilde İtalyaya verebileceğini düşünmüştü. Fakat politikanın bu şekilde gelişmemesi onu sınırlendirecek ve kuvvet hazırlığına başlayacaktı. Bu arada sosyal faaliyetle bölge halkını kazanmaya çalışırken diğer taraftan da gazete yayını aracılığıyla Osmanlı Kamuoyunu kandırmaya çalışıyordu.

Bu yüzden Osmanlı ve İtalyan gazeteleri arasında çok çetin bir yazı yazı mücadelesi başlamıştı. Tabiatıyla İtalyan askerî hazırlığı geliştikçe yazı mücadelesi de şiddet kazanmaktaydı.

(11) Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi : Başkomutanlık Dosyaları.

(12) İtalyan Deniz Kuvvetleri Harp Tarihi Dairesi : Türk-İtalyan Savaşı (Dilimize çevrilmiştir).

(13) Aynı kitap : Cilt I Sayfa 20.

Osmanlı Devleti'nin ikinci meşrutiyetten sonra büyük bir donanma yapmak eyilimi göstermesi, İtalyayı sorunu çarelendirmekte acele etmek kararına götürmüştü. Buna mukabil Mahmut Şevket Paşa'nın Harbiye Nazırlığı yapmakta olduğu İbrahim Hakkı Paşa hükümeti Trablusgarp ve Bingazideki kara kuvvetlerinin büyük bir kısmını buradan çekip Yemen bölgesine göndermişti.

İtalyan Donanmasının sık sık çıkarma manevraları yapmasından ve bölgeyi askerî alanda incelemesinden endişelenen komutan, durumu hükümete bildirip kuvvet istemişti. Fakat hükümet durumu bu şekilde mütalaa etmiyecek ve pek çok istekte bulunmasından ötürü komutanı azledecekti. Bölge komutansız kalmıştı (14).

Durum karşısında Osmanlı Hükümetinin tutumu göstermekte idi ki Osmanlı Başbakanı sorunu politik yollardan çarelendirebileceğine dair kuvvetli bir kanı sahibi idi. Ona göre bölgede İtalyanlara ekonomik çıkarlar verilirse, bu devlet saldırı politikasından vaz geçebilirdi.

İbrahim Hakkı Paşa'nın bu şekilde düşünmesinde, daha önce Roma Büyük elçiliği yapmış olmasının büyük etkisi vardı. Orada İtalyanlardan gördüğü büyük yakınlık ve dostane ilişki, ona İtalyanların da sorunu barış yoluyla çarelendirmek istedikleri kanısını vermişti. Bu kanıda o kadar damımı idi ki İtalyanlar «Trablusgarp ve Kızıldeniz kıyı bölgesindeki memurlarınız İtalyan kolonisine fena muamele ediyor» diye Osmanlı iç politikasını etkileyici nota verdikleri zaman bile bu kanısını değiştirmemişti.

Bunun gibi İtalyan hükümetinin 23 Eylül 1911 gününde yani savaşın ilân edilmesinden altı gün önce Osmanlı Devleti nezdinde İtalyan konsoloslarına «Bulduğunuz limana gelecek İtalyan ticaret gemilerini süratle geri çeviriniz» diye emir vermesi ve Trablusgarp ve Bingazide bulunan yabancı uyruklu insanların bu şehirleri terketmeleri bile İbrahim Hakkı Paşayı bu kanısından geri çevirememiştir.

Nihayet İtalyan hükümeti İstanbul'a gönderdiği olağanüstü Büyük elçi, Martini aracılığı ile 26-27 Eylül 1911 gecesi Osmanlı Hükümetine metni aşağıda yazılı olan notayı verdi :

«Uzun yıllardan beri İtalya hükümeti, Osmanlı Devletinin Trablusgarp ve Srenayk topraklarını kendi haline terk ettiğini ve burada anarşinin var olduğunu görmektedir. Bunun için hükümetimiz bu eyaletlerdeki halk yaşama seviyesinin, diğer devletler emrinde yaşayan halk seviyesine çıkarılması amacıyla, Osmanlı Devleti nezdinde çeşitli teşebbüslerde bulunmuştur.

«Bu durum İtalyan topraklarına çok yakın olması bakımından İtalyan hükümetini de ilgilendirmektedir. Hatta hükümetimiz bu şekli kendi çıkarları bakımından da ön safta tutmaktadır.

(14) İsmail Hami Danişment : Adı geçen eser Cilt IV Sayfa 384.

«İtalyanın kendisini daima Osmanlı Devletinin yanında görmesine ve son yıllarda bile, bütün politik olaylarda Osmanlı Hükümetlerini desteklemesine rağmen Osmanlı Hükümeti daima İtalya hükümetinden uzaklaşmıştır. Fakat İtalya hükümeti Trablusgarp'taki çıkarlarının Osmanlı Devleti tarafından tanınmasını büyük bir soğukkanlılıkla izlemektedir; Osmanlı Devletinin İtalyanın yaptığı bütün teşebbüsleri sistematik bir şekilde baltaladığının farkındadır.

«İtalyanın Trablusgarp ve Srenayk'teki çıkarlarına karşı daimî bir düşmanlık göstermiş olan Osmanlı Devleti, hükümetimizin en son teklifini de reddetmiş bulunmaktadır. İtalya, her iki devletin şeref ve çıkarlarını da göz önünde tutarak, haysiyetli bir ekonomik anlaşma yapmak istemekte idi. Artık hükümetimiz böyle bir anlaşmanın yapılabileceğini hiç sanmamaktadır. Yapılacak her anlaşma yararsızdır. Artık sorun ancak silâhla çarelendirilebilecek bir safhaya girmiştir.»

«Diğer taraftan Trablusgarp ve Srenayk'teki konsolosluklarımızdan İtalyan hükümetine gelen raporlardan, buralarda tehlikeli bir karışıklığın var olduğu, İtalyanlara karşı şiddet hareketleri gösterildiği ve hareketlerin de asker ve memurlar tarafından tahrik edildiği anlaşılmıştır.»

«Bu tutum, bize, yalnız İtalyanlar için değil, bütün yabancılar için yakın bir tehlikenin var olduğunu anlatmaktadır. Nitekim bütün yabancılar Trablusgarp ve Srenayk eyaletini terkedip Avrupaya geri gelmek isteğini göstermektedirler.»

«Trablusgarba gönderilmekte olan beylik nakliye gemilerinin ne kadar büyük tehlike yarattığı tarafımızdan görülmüş ve gerekli teşebbüsler hükümetiniz nezdinde yapılmıştır. Çünkü İtalyan hükümeti bu nakliyelere karşı tedbirler almak zorunluğunda bulunmakta idi.»

«Bundan ötürü İtalyan hükümeti, bütün teşebbüslerinin akamete uğraması karşısında, kendi şeref ve çıkarını korumak için Trablusgarp ve Srenayk eyaletlerini işgal etmeği zorunlu görmektedir. Böyle bir hareket, hükümetimizin yapabileceği en son tedbirdir. Bu konuda Osmanlı Hükümetinin herhangi bir karşı davranış göstermiyeceğini; işgal hareketimize karşı hareket etmemeleri için mahallî memur ve askerlere emir vereceğini ummaktayız. Bu konuda iki devlet arasında bir anlaşma yapılmasına da tarafî bulunmaktayız.»

«İtalyan hükümeti İstanbul'daki Büyükelçisine Osmanlı hükümetinden 24 saat zarfında cevap almak yetkisini vermiştir. Bu süre, işbu ultimatomun Osmanlı hükümetine verildiği andan başlayacaktır. Cevap verilmediği takdirde İtalyan hükümeti işgal için gerekli askerî tedbire hemen başlayacaktır.»

Bu arada İtalyan hükümeti Osmanlı Devletiyle bir savaş hali meydana gelebileceğini bütün Büyükelçilerine ve konsoloslarına bildiriyor ve kendilerine benzeri aşağıda olan talimatı yolluyordu :

« İtalyan hükümetinin meşru yollardan yaptığı teşebbüslere rağmen Osmanlı Devleti devletimizin Trablusgarp ve Srenayk'teki çıkarlarına karşı koymaya devam etmiştir. Oradaki vatandaşlarımızı karşı Osmanlı

Devletin fena muamele etmesi hükümetimizi ciddi tedbirler almaya sevk etmiştir. Bu tedbirler Osmanlı Devletine savaş açmaya kadar ileri gidebilecektir.

İtalyan hükümeti Trablusgarp ve Srenayk'teki çıkarlarını kendi şeref ve haysiyetine uygun bir tarzda çarelendirmeğe karar vermiş bulunmaktadır. Bu konuda yapacağımız mücadele sistemi ne olursa olsun, hükümetimiz, Balkanlardaki statükonun bozulmamasına en çok dikkat harca-yacaktır.

Fakat İtalyan hükümetinin, bu tutumuyla, Balkanlarda savaş yap-maktan çekindiği anlamı çıkarılmamalıdır. Tam tersi İtalyan hükümeti, Trablusgarp ve Srenayk'i almak uğruna herçesit çatışmayı göze almış bulunmaktadır. Fakat savaş içinde Balkanlara doğru askerî bir hareket yapıp Balkanları hayal kırıklığına uğratmayacaktır.

Yazılacak ultimatoma bir sureti tarafınıza da gönderilecektir.»

Denizasırlı bölgelerde büyük çıkarı olan Osmanlı Devleti donanma-sız kalmanın bütün acı sonuçlarıyla, böylece, birdenbire karşılaşmıştı. Nitekim Başbakan İbrahim Hakkı Paşa bile, İtalyan ultimatoma aldığı zaman «Vaktiyle benim yaptığım suçların aynı yapan Sadrazamlar idam edilirdi» demekten kendini alamıyacaktı (15).

Artık Osmanlı hükümeti uyanmıştı; lâkin iş isten de geçmiş bulun-u-yordu. Durum karşısında Bahriye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa derhal istifa etmiş; hükümet de 28 Eylülde toplanıp istifaya karar vermişti. Bu istifa ile birlikte Başbakanlığa Sait Paşanın getirilmesini teklif edecekti.

Bununla beraber hükümet, yeni hükümetin kurulmasına kadar vazife-yeye devam edeceği için, 28 Eylül akşamı sarayda tekrar toplanmış ve aşağıdaki kararları almıştı :

- a. İtalyan notasına cevap verilsin;
- b. Büyük devletlerin arabuluculukları istensin;
- c. Mahmut Şevket Paşa Büyükelçi olarak Almanyaya gönderilsin ve orada Almanya İmparatorunun arabuluculuğunu sağlasın.

Fakat hükümet yalnız İtalyan notasına cevap verecek ve diğer ka-rarlarının tatbikini yeni hükümete bırakacaktı.

Osmanlı Hükümeti İtalyan notasına benzeri aşağıda olan cevabı verdi :

«Trablusgarp ve Srenayk halkına gereği şekilde gelişme sağlanama-sına neden olan unsurlar devletimizin şimdiye kadar geçirmekte ol-duğu özel durumdur. Bu durumu İstanbuldaki Büyükelçinizin de bilmesi gerekir. Bunları burada tekrarlamak lüzumsuz mütalaa edilir. Ancak du-rumun bu şekilde gelişmesinden hükümetimiz sorumlu tutulamaz.

«Son üç yıl içinde hükümetimiz İtalyan çıkarlarının sekteye uğrama-sı için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Bölgede, ekonomi konularında İtalya ile işbirliği yapmayı da gayet mantıklı bir hareket bulmuştur.

(15) Mufassal Osmanlı Tarihi Cilt VI.

«Osmanlı hükümeti İtalyanın yaptığı her teklife karşı daima samimi davrandığına emin bulunmaktadır. Bunun gibi bizden sonra iktidara gele-cek yeni hükümetimiz de İtalyanın yapacağı bütün teklifleri samimi kar-sılayacaktır.

«Burada şurasını hatırlamak gerekir ki Osmanlı Devleti İtalyanın yaptığı her dostane teklifi gene dostane bir tutumla karşılamıştır Bu konu-da İstanbuldaki Büyükelçiliğinizde yapılan Trablusgarp konulu konuşma-lar da öne sürülebilir. Osmanlı Devletinin şeref ve çıkarları da göz önün-de tutularak, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da iyi niyetle ha-reket edeceğimizi bildiririz. Hükümetimiz, diğer devletlerle olduğu gibi, İtalya ile de uluslararası hukuk kuralları içinde yeni bir anlaşma yap-maya hazırdır. Ancak tek taraflı bir kararla topraklarımızın bizden ko-parılmasına asla razı bulunmamaktayız.

«Trablusgarp ve Srenayk'in güvenlik ve yönetimi Osmanlı Hüküme-tine ait bir hak bulunmaktadır. Bundan ötürü hükümet bu iki eyaletteki durumu tahmin değil müşahede etmiştir. Bu bölgelerde gerek İtalyanlara gerekse başka devlet mensuplarına fena muamele yapıldığı görülmemiş-tir. Oralarda yabancılar aleyhine hareket değil propaganda bile var değil-dir. Gerek subay gerekse memurlarımız vazifelerini tam bir bilgi içinde yapmakta ve günlük nizamı da tam bir nezaket içinde kurmaktadırlar.

«Büyükelçiliğinizin pek feci sonuçlar doğurabileceğini iddia ettiği askerî nakliyelerimizin Trablusgarp limanına varışlarına gelince, hüküme-timiz bu limana sadece bir tek nakliye gemisinin ulaştığını beyan eder. Bu da bize verilen en son nota tarihi olan 23 Eylülden çok önce olup bu geminin içinde de tek bir asker yoktur.

«Eğer notanızın bu esashi tarafları çıkarılacak olursa, ortada, sade-ce Osmanlı Hükümetinin Trablusgarp ve Srenayk eyaletlerinin ekonomi açısından geliştirmesi sorunu kalır.

«İtalya hükümeti askerî harekât gibi vahim bir karar vermeyecek olursa, Osmanlı Hükümeti bütün anlaşmazlığı kaldırmak istiyen bir iyi niyetle hareket edecektir. İtalya bu sorunu askerî bir saldırı ile çarelen-dirmeyecek olursa Osmanlı Hükümeti de İtalyan çıkarlarını öngören bir anlaşma yapabilecektir.

«Osmanlı Hükümeti Trablusgarp ve Srenayk eyaletlerindeki durum hakkında böyle bir iyi niyet sahibi bulunurken askerî bir harekât yapma-ya da niyetli değildir. Burada İtalyan hükümetinin de bizim barışçı istek-lerimize uyararak hareket edeceğine emin bulunmaktayız. Bu çerçevede İtalyan çıkarlarını koruyacak herhangi bir anlaşma yapmaya hazır bu-lunmaktayız.»

Osmanlı Hükümeti bu isteklerinde çok samimi bulunmakta idi. Fa-kat İtalyan hükümeti, Trablusgarp ve Srenayk'i işgal etmeye ve bu konu-da vakit gecirmemeye evvelden kararlı olduğu için, Osmanlı fikirlerini oyalayıcı bir nitelikte gördü ve 29 Eylül 1911 saat 14.30 da bu devlete karşı savaş açtı.

6. Savaş Başında Politika Gelişmesi.

Savaşın hemen başında politika, savaşa son verme, Arnavutluk sularındaki harekâta son verme ve boğazların durumunu tayin etme konularında olmak üzere üç ayrı ve birbirleriyle ilgisiz konu üzerinde gelişti.

a. Savaşa Son Verme Konusu.

Osmanlı Hükümeti büyük devletlere verdiği arabuluculuk yapma teklifinde Trablusgarp ve Srenayk üzerindeki Osmanlı hükümranlığını tanıması şartıyla İtalyanlarla konuşmaya hazır olduğunu bildirmişti. İtalya hükümeti bu teklifi kabul etmesi takdirinde de ona bu iki eyalet bölgelerinde geniş ekonomik haklar vereceğini de eklemişti.

İtalyan hükümeti, esasen bu iki eyaleti kendi ülkesine katmak için savastığı cihetle, tabiatıyla, Osmanlı teklifini reddetti. Fakat savaşın, evvelce tahmin ettiğinin aksine olarak, uzama eyilimi göstermesinden de endişe duymaya başladı. Zira büyük devletler birbirleriyle çok gergin bir politik durum içinde bulunurken Osmanlı - İtalyan savaşının çabuk sonuçlanmaması Osmanlı Devleti kadar İtalyanın da başına yeni dertler açabilirdi.

İtalya, savaşın kısa sürmesi için hemen politik çareler aramaya başlamıştı. Bundan ötürü ikinci arabuluculuk teklifi İtalyanlardan gelmişti : İtalya hükümeti İngiltere ve Fransa hükümetlerine başvurmuş, Osmanlı hükümranlığına razı olmamak şartıyla barış yapabileceğini ileri sürmüştü. İtalya, sadece, Trablusgarp ve Srenayk'teki Halife haklarını tanımak istiyordu. Osmanlı Devletini bu konuya razı etmek için Hutbeleri de Halife adma okutacağını söylüyordu.

Tabiatıyla bu teklifi de Osmanlı Hükümeti reddetti.

Durumdan Çarlık Rusyası yararlanmak istedi ve daha çok kendi çıkarlarına uyar bir arabuluculuk teklifi yaptı. Amacı Boğaz konusundaki çıkarlarına İtalyayı da razı etmek ve bu konu üzerinde Osmanlı Devletinden tavizler koparmaktı. Fakat Çarlık Rusyası Boğazları kapaması takdirinde Osmanlı Devletinin Rus deniz ticaretini zedelemesi ihtimalinden de endişe etmekte idi. Bundan ötürü Osmanlı Devletini «İtalya ile yaptığımız savaş uzarsa Arnavutluk ve Makedonya yeniden karışabilir» sözüyle korkutmak istemiş ve derhal mütareke yapıp Trablusgarp ve Bingazideki askerini geri çekmesini teklif etmişti. Rusya, tekliflerini şiddetlendirmek için, büyük devletlerin de bu iki eyalet üzerindeki İtalyan hükümranlığını tanıyacaklarını bildirmişti.

Osmanlı Hükümeti Çarlık Rusyanın yaptığı bu şekildeki bir arabuluculuk teklifini hemen reddetti. Böylece politika yoluyla savaşın devamını önlemek imkânı ortadan kalkmış oldu.

Nihayet İtalyan parlamentosu 5 Kasım 1911 günü iki eyaletin İtalyan hükümranlığına girdiğini ilân ediyor; Osmanlı Hükümeti de bu kararı şiddetle reddediyordu.

b. Boğazların Durumunu Tayin Etme Konusu.

İstanbuldaki Çarlık Rusya Büyükelçisi 12 Ekim 1911 gününde; yani savaşın açılmasından tam 13 gün sonra, «Resmî değildir» kaydiyle

Osmanlı Dışişleri Bakanı Sait Halim Paşaya gizli bir muhtıra vermişti. Bu muhtıranın bir maddesi de Osmanlı Boğazları konusunu kapsamakta idi. Çarlık Rusya hükümeti Boğazlar rejiminin bugünkü şeklini devam ettirmek için Osmanlı Hükümetine etkili yardımda bulunabilecektir. Bu yardım başka devletlere mensup silâhlı kuvvetler tarafından tehdit edildiği takdirde boğazlara dolay topraklara da uzatılabilecektir. Ancak böyle bir yardımın yapılabilmesi için Osmanlı Devleti Çarlık savaş gemilerinin Boğazlardan geçmesine razı olmalıdır ... »

Yani Çarlık Rusyası Osmanlı - İtalyan savaş durumundan yararlanarak Boğazlar konusunda Hünkâr İskeleyi Antlaşması şartlarına dönmek istiyordu.

Osmanlı Hükümeti bu teklifi çok ağır bulmuş ve konu için İngiltere Büyükelçisine danışmaya karar vermişti. Böylece Dışişleri bakanı ile Büyükelçi arasında aşağıdaki konuşma olmuştu (16) :

Osmanlı Dışişleri Bakanı : 1908 yılında İngiltere Dışişleri Bakanı «Boğazlar sorunu Osmanlılar ile Ruslar arasında çarelendirilsin» demişti. Biz Ruslarla başbaşa kalırsak zoraki olarak Ruslara peki demek durumunda kalırız. Halbuki Boğazlar sorunu uluslararası bir sorundur. İngiltere kesinlikle bu soruna müdahale etmelidir. Çünkü Ruslar Boğazlardan gemi sokarlarsa bir anda memleketimizin işgal edildiğini görürüz.

İngiliz Büyükelçisi : Çarlık Rusyası barış halinde gemi geçirebilme li ve bu geçiş de belirli sayıda gemi ile olmalıdır.

Osmanlı Dışişleri Bakanı : Rus Büyükelçisi bizi zorluyor. Rusya istediğinde başarıya ulaşırsa bölgede bir Allah haline gelir. Osmanlı tarafında böyle bir anlaşmaya imza koyan devlet adamı da vatan haini durumuna düşer.

Bu arada Çarlık Rusya hükümeti Fransızların yaptıkları baskı sonucunda Osmanlı Devletine yaptığı tekliften 23 Ekim 1911 gününde İngiltereyi de haberi etti. İngiltere hükümeti Rusyaya soruyordu : «Osmanlı Devletini korumak için ne gibi bir teminat verebileceksiniz ... »

Tabiatıyla böyle bir soruya sevap vermek Rusya için zor olmuştu. Bu konuda Fransanın yardımını istemiş; o da «Vereceğiniz teminat ve istediğiniz toprakları bilmeden size yardım edemem» demişti.

Nihayet Çarlık Rusyası sorunu Almanya ve Avusturya-Macaristana da açmış ve onlardan olumsuz cevaplar almıştı. Avusturya-Macaristan hükümeti «Akdenizdeki kuvvet dengesini bozacağı için Çarlık Rusyasının bu denize çıkmasına razı değilim» demişti. Alman hükümeti de «Nasıl olsa İngiltere ve Fransa Rusyaya karşı koyacaklardır; ben neden bu soruna karışayım» gerekçesiyle, ilkönce Rusları teşvik bile etmiş; fakat İstanbuldaki Büyükelçisinden teklif alan Almanya İmparatoru, kanısını değiştirerek Avusturyalıların verdiği cevaba uyar şekilde Rus hükümetine cevap vermişti.

(16) Hikmet Bayar : Boğazlar sorununun bir evresi (Türk Tarih Kurumu Belletenlerinde).

Bunun üzerine İstanbuldaki Rus Büyükelçisi 27 Kasım 1911 de Rus tekliflerini Osmanlı Hükümetine resmen yapmıştı. Bu sırada Çarlık Rusyası Dışişleri Bakanı Sazanoff İsviçrede hasta bulunmakta idi. Makamına geri gelir gelmez işlerin pek karıştığını görmüş ve Rusların resmen yaptıkları teklifi inkâr yoluna gitmişti. Diyordu ki :

«İstanbul hükümeti nezdinde izlediğimiz politikanın yanlış anlaşılma-
ta olduğunu gazete yayınından anlamaktayım. Bu haberler Rusyanın
Boğaz sorununu yeniden ortaya çıkaracağına ve Boğazlardan Rus gemi-
lerinin geçmesini isteyeceğine kadar ileri götürülmüştür. Bu haberlerin
hepsi de efsanedir. Biz sadece Osmanlı Devletinin Boğazları mayınla ka-
pamasından endişelendik ve onlarla yalnız bu konuyu konuşmak istedik. »

Böylece Boğaz sorunu da çarelendirilmiş oldu.

c. Arnavutluk Sularındaki Harekât Sorunu.

İtalya zaten gergin olan Avrupa politikasını büsbütün buhranlı bir devreye sokmamak için Arnavutluk topraklarında harekât yapmamaya kararlı idi. Bundan ötürü Bu sularda harekât yapan filonun komutanı Abruzzi Dukası Amirale sadece Osmanlı savaş gemilerine karşı harekât yapmak ve ticaret gemilerini muayene etmek hakkını vermiş, ona, Osmanlı Müstahkem mevki ve kıyılarına karşı harekât yapmak iznini vermemişti.

Fakat hem Avusturya-Macaristan hem de Yunan hükümetleri, daima, İtalyanın bu kıyılara karşı harekât yapmak ihtimalinden endişeli idiler. Bundan ötürü Yunan hükümeti, Abruzzi Dukası Amirale bir torpidobot yolhyacak ve İtalyan filosunun Yunan karasularına girmemesini rica edecekti (17).

Buna paralel olarak Avusturya-Macaristan hükümeti de konu üzerinde bir anlaşmaya varılması hakkında İtalyan hükümetine müzakere teklif etmişti. İtalya böyle bir teklifin müttefiki Avusturyadan gelmesi-
ne sinirlenecek ve fakat teklifi kabul zorunda kalacaktı.

Avusturya-Macaristan hükümeti İtalyan muhriplerini Arnavutluk sularından uzaklaştırmaya kararlı idi. Bundan ötürü konuşma sırasında İtalyanlara baskı yapmak için Zring, Radetzki ve Arşidük Ferdinand zırhlılarıyla pek çok muhripten kurulu bir filoyu Cattaro'ya getirmiş; ihtiyat filosunu da Basana'ya göndermişti.

Avusturya-Macaristan hükümeti İtalyan filolarının Adriyatik Denize girmesini ve Yarımada'nın güneyindeki Santa Maria di Luca burnundan geçen boylamın doğusuna geçmesini istemiyordu. Nihayet İtalyanın Adriyatik Denizinde Avusturya donanmasından daha büyük kuvvet buldurmaması da üçlü ittifak anlaşmasının bir gereği idi. Avusturya-Macaristan hükümeti, İtalyanın Arnavutluk topraklarına karşı büyük bir harekât yapabileceğini tahmin ederekten anlaşmanın bu maddesinden yararlanmış ve şartlarını bu suretle tespit etmişti.

(17) İtalyan Deniz Kuvvetleri Harp Tarihi Dairesi : Türk - İtalya Savaşı Cilt 1 Sayfa 62.

İtalya, durumdan hiç memnun kalmamakla beraber, bu şartları kabule zorunluk duyacak ve bu sulardaki harekâtını durduracaktı. Fakat bu kararı almasında, sadece politika etkili olmuyor; Osmanlı tarafından İtalyan deniz ulaştırmasına hiç bir zararın gelmemekte olması da İtalyan kararını etkiliyordu.

B. DENİZ KUVVETLERİ VE DENİZ HAREKÂT PLANLARI.

1. Osmanlı Devleti Deniz Kuvvetleri.

Osmanlı Devleti ve ona komşu olan devletlerin politik durumları bu devleti tehdit eden saldırı ihtimallerinin hep denizden gelmekte olduğunu göstermekte idi. Bu ihtimaller arasında Osmanlı Devletinin denizasıırı bir savaş yapmak şekli de belirmişti. Buna göre İkinci Meşrutiyet sonrası Osmanlı silâhlı kuvvet örgütünün Kara Kuvvetleriyle Deniz Kuvvetleri arasında çok sıkı bir işbirliğine dayanması gerekirdi. Fakat çeşitli nedenler böyle bir örgütün kurulmasını engellemişti :

- Silâhlı Kuvvetlerde bulunan yabancı uzmanlar;
- Bütçe imkânsızlıklarından ötürü Kara ve Deniz Kuvvetleri arasındaki anlaşmazlıklar;
- Deniz savası konusundaki bilgisizlikler;
- Osmanlı parlamentosunun deniz sorunlarına uzak bulunuşu.

Harbiye Nezareti Alman, Bahriye Nezareti de İngiliz sistemlerine göre kurulmuş; Kara Kuvvetleri Alman Generallerinin, Deniz Kuvvetleri de İngiliz Amirallerinin sorumsuz yönetimleri altında çalışmaya başlamışlardı. Fakat Almanlarla İngilizler, Avrupada birbirlerine karşı en şiddetli şekilde rakip bulunmakta idiler. Tabiatıyla bu rekabet Osmanlı Silâhlı Kuvvetlerini de etkiliyecek, ne Harbiye Nezareti, Bahriye Nezaretinden; ne de Bahriye Nezareti Harbiye Nezaretinden bir işbirliği çalışması bekliyemeyecekti.

Harbiye Nezareti için Donanma, sadece, kendi müstahkem mevkilerinin savunma kudretini artıracak seyfar bir kuvvetten ibaretti. Hani donanma yaptıktan vazgeçilip de müstahkem mevkilere modern toplar konsa Harbiye Nezareti daha çok memnun kalacaktı. Bahriye Nezaretine gelince; sadece yapılacak yeni donanma ile meşgul oluyor; muhtemel savaşların hedef, strateji ve harekât planlarına hiç bakmıyordu.

Yaptırılacak donanma konusu Harbiye Nezaretiyle Bahriye Nezareti arasında çarelendirilmesi zor anlaşmazlık tohumları meydana getirmiş ve bu anlaşmazlıklar, bütçe müzakereleri sırasında Meclisi Mebusana kadar gitmişti Fakat Bahriye Nazırlarının Harbiye Nazırı emrinde birer kolordu komutanı olması daha çok Deniz Kuvvetleri aleyhine durumlar meydana getirmişti. Çünkü Harbiye Nezareti hiç bir zaman dengeli bir silâhlı kuvvet yapmak yoluna gitmemişti. İlkönce Kara Kuvvetlerinin hazırlanmasını, vakit kahrısa Deniz Kuvvetlerine de bakılmasını istiyordu.

Bu anlaşmazlıklar Deniz Kuvvetlerinin, daha doğrusu deniz subaylarının bütün çalışma enerjisini kendi üzerine çekmişti. Deniz Kuvvetle-

rinin iyi bir savaş hazırlığı yapmasına engel olan başka nedenler de vardı :

- Otuz yıllık istibdat döneminin deniz personelini askeri kültür ve fikir birliğinden yoksun bırakması;
- Deniz Kuvvetleri mensuplarında durum muhakemesi, harekât projesi, seferberlik hazırlıkları, onarım ve ikmal planları yapmak diye modern fikirler henüz doğmamıştı;
- İngiliz Amiralleri, Alman Generallerinin Kara Kuvvetlerine çalıştığı sedakatle, Deniz Kuvvetlerimize faydalı olmamışlardı.

Bizi bu kaniya götüren neden, arşivlerimizde bu konuya ait planların bulunmaması; harekât, onarım ve ikmal faaliyetlerine savaşın açılmasından sonra başlanılmış olması ve bu dönemi yaşamış büyüklerimizin vermek lütfunda buldukları ifadelerdir. Savaş başladıktan sonra Harbiye ve Bahriye Nezaretleri arasında harekât bakımından önemli anlaşmazlık konuları çıkacak, Deniz Kuvvetleri ikmal ve onarım zorluklarıyla karşılaşacaktır.

Alman Generalleri Kara Kuvvetlerine harekât ve seferberlik planları yapmasını öğrettiği halde İngiliz Amiralleri sadece donanmanın seyir ve manevracılık eğitimiyle meşgul olmuşlar; Bahriye Nezareti çalışmalarını bakir bırakmışlardı. İngiliz yardımıyla hazırlanmış olan tek plan, devletin ihtiyacı bulunan yeni donanmaya aitti. Bir plan ve bir de bu planın gerekcesi vardı (18). Muhtemel düşmanlar muvacehesinde bu yeni donanmanın harekâtını kolaylaştıracak üs şebekesi, onarımını sağlayacak tersane gelişmesi, seferliğini kolaylaştıracak hazırlık planları düşünülmeyen gibi eldeki eski donanmayı kifayetli olarak muhafaza edecek ve süratli şekilde onun ikmalini sağlayacak tertipler de alınmamıştı.

Donanma Komutanı Albay Tahir, bir donanma gezisinden yararlanarak gemi komutanlarına Limni Adasını bir ileri üs yapmak imkânlarını inceletmiş; fakat bu ufak teklif bile Harbiye Nezareti tarafından reddedilmiş (19) bulunuyordu.

Esasen Harbiye Nezareti deniz savaşının gerekli hazırlığını yapmak imkânlarını Bahriye Nezaretine bırakmamıştı. Çanakkale dahil bütün deniz müstahkem mevkipleri Kara Kuvvetleri kuruluşunda bulunmakta idi. Böyle bir kuruluş, elbette deniz savaşının ihtiyacı değil sadece kara savunmasının ön planda düşünüldüğünü kolaylıkla anlatacaktı.

Kuruluş sakatlığı kadar müstahkem mevki bataryalarının kara topçularıyla donatılmış olmaları da ayrı büyük sakınca meydana getiriyordu.

Bütün bunlara rağmen Harbiye Nezareti deniz müstahkem mevkiplerini kifayetli hale sokmamış; bunun sonucu olarak onların korunması hususunda donanmaya muhtaç kalmıştı.

(18) Belgelerle Türk Tarihi Dergisi : Sayı 11 Sayfa 67.

(19) Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi : Başkomutanlık Arşivi.

Böylelikle Osmanlı tarafında çok garip bir deniz örgütü meydana gelmiş bulunuyordu : Her devlette müstahkem mevki donanmanın varlığına güvenlik sağlarken Osmanlı Devletinde donanma müstahkem mevkiilere güvenlik unsuru oluyordu. Donanma tümüyle Çanakkale savunmasına katılacak; müfrez gemi ya da filotillalar da çeşitli müstahkem mevkiilerin savunmasına katılmak üzere görev alacaktı.

Belki malî imkânsızlıklardan beki de bilgi ve tecrübe azlığından Osmanlı Deniz Kuvvetleri kifayetli bir seferî hazırlık yapamamıştı. Gerek donanma gerekse komodorluklar emrindeki gemiler hiç onarılmamış; kifayetli şekilde muhafaza edilmemişti.

Savaşın başında donanma 3.500 ton kömür istediği halde kendisine ancak, oradan buradan derlenen, 2.300 ton kömür verilebilecekti (20). Donanmanın Çanakkaledeki su ikmalî de tek çeşmeden yapılacak ve bu vazifeye sadece iki tane su dubası kullanılacaktı (21).

Osmanlı Bahriye Nezareti emrindeki savaş gemileri, donanma gemileri ve komodorluklar emrindeki gemiler olarak ikiye bölünmüştü. Komodorluklar İzmir, Selânik, Trablusgarp, İşkodra, Preveze, Kızıldeniz ve Basra olarak yedi yerde teşkil edilmişti. Fakat bunların görevi mahallî savunma tedbirleri almak değil, sadece emrinde bulunan savaş gemilerine komuta etmektir. Denizden gelecek saldırılara karşı savunma sorumluluğu da Harbiye Nezareti kuruluşundaki müstahkem mevki komutanlıklarına verilmişti.

Osmanlı Donanması ve çeşitli komodorlukların kuruluşları aşağıdaki gibi idi :

Donanma Komutanlığı (Komutan vekili Albay Tahir burak;
Kurmay Başkanı İngiliz Albayı Food)

Kurmay Heyeti :

Yarbay Rıza
Binbaşı Ali Naci
Önyzb. Namık
Yzb. Faik.

Barbaros Hayrettin zırhlısı (Komutanı Binbaşı Enver)

Turgutreis zırhlısı (Komutanı Binbaşı Arif)

Mesudiye zırhlısı }
Asaritevfik zırhlısı } Onarımda

Hamidiye kruvazörü (Komutanı Binbaşı Aziz)

(20) Bahriye Nezareti Özel Dosyası : 23 Eylül gün ve 54/27 sayı.

(21) Rahmetli Güverte Albay Avni Taşan'ın lütfettiği ifadeden vaktiyle.

Mecidiye kruvazörü (Binbaşı Arif)
Filotilla Komodoru (Binbaşı Hakkı)
 Muavenetimilliyeye muhribi (Önyzb. Sabri)
 Gayretivataniye muhribi (Önyzb. Sabri)
 Numuneihamiyet muhribi (Önyzb. Ali Rıza)
 Yedigârimillet muhribi (Önyzb. Fahri)
 Basra muhribi (Önyzb. Ali Rıza)
 Taşoz muhribi (Önyzb. Mehmet Emin)
 Samsun muhribi (Önyzb. Şükrü)
 Yarhisar muhribi (Önyzb. Osman)

İzmir Komodorluğu (Komodor : Binbaşı Hikmet)
 Muinizafer zırhlı korveti
 Yunus torbidobotu
 İhsaniye, Timsah, İzzettin silâhlı yatları
 Trabzon vapuru.

Selânik Komodorluğu (Komodor Binbaşı Bekir Raşit)
 Fethibülend zırhlı korveti
 Fuad silâhlı vapuru
 Selânik, Sürat, Teshilat, Katerin römorkörleri

Trablusgarp Komodorluğu (Komodor Binbaşı Ahmet)
 Seyyadıbahri römorkörü

İşkodra Komodorluğu (Komodor Yarbay Yahya)
 İki tane silâhlı stimbot

Preveze Komodorluğu (Komodor : Binbaşı Tefvik)
 Hamidiye, Alpagut, Tokad, Antalya torpidobotları
 Trablusgarp silâhlı yatı
 İki tane motorgambot

Kızıldeniz Komodorluğu (Komodor : Binbaşı Hamit)
 Peykişevket torpido kruvazörü
 Ordu, Bafra, Antep, Malatya, Gökcedağ, Refahiye, Muha,
 Haliç gambotları
 Şıpka, Beyrut silâhlı yatları
 Bahriahmer nakliye gemisi
 Yozgad, Nevşehir, Taşköprü gambotları (Onarım için Süveys'te)

Basra Komodorluğu (Komodor : Albay İhsan)
 Gemisi yok.

Bu gemilerden başka Beyrutta da Avnillâh zırhlı korveti ile Ankara torpidobotu vardı.

Yukarda sıralanan gemilerin nitelikleri şunlardı :

Zırhlılar

Adı	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı	Silâhları
Barbaros Hayrettin	1891	10600	17	4 tane 28 lik 40 Çap
Turgutreis				2 tane 28 lik 35 Çap
				8 tane 10.5 lik
				8 tane 8 lik
Mes'udiye	1874	9200	16	2 tane 23 lik
				12 tane 15 lik
				14 tane 7.5 luk
Asaritevfik	1868	4687	12	3 tane 15 lik
				7 tane 12 lik
				6 tane 5.7 lik

Zırhlı Korvetler

Adı	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı	Silâhları
Muinizafer	1869	2400	12	4 tane 15 lik
				6 tane 7.5 luk
				2 tane 4.7 lik
Avnillâh	1870	2806	12	4 tane 15 lik
Fethibülend				6 tane 7.5 luk
				2 tane 4.7 lik

Kruvazörler

Adı	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı	Silâhları
Hamidiye	1904	3805	23	2 tane 15 lik
				8 tane 12 lik
				6 tane 3.7 lik
Mecidiye	1904	3250	22	2 tane 15 lik
				8 tane 12 lik
				6 tane 4.7 lik

Torpido Kruvazörleri

Adı	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı	Silâhları
Peykişevket	1907	775	22	2 tane 10.5 luk
Berkisatvet				6 tane 5.7 lik
				2 tane 3.7 lik
				4 torpido kovanı
Pelengiderya	1890	585	18	3 tane 7.5 luk
				4 tane 4.7 lik
				2 torpido kovanı

Muhripler

Adı	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı	Silâhları
Yadigârımillet Muavenetimilliye Numuneihamiyet Gayretivatanıye	1909	616	34	2 tane 7.6 lik 2 tane 5.7 lik 2 tane 3.7 lik 3 Torpido Kovanı
Samsun Taşoz Yarhisar Başara	1908	300	29	1 Tane 6.5 lik 2 tane 4.7 lik 3 tane Torpido Kovanı

Torpidobotlar

Adı	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı	Silâhları
Musul Yunus Antalya Kütahya Draç Akhisar Tokat Hamidâbat Sultanhisar Sivrihisar Demirhisar	1906	160	23	1 tane 3.7 lik 2 Torpido Kovanı
	1906	95	27	2 tane 3.7 lik 1 Tane Torpido Kovanı

Gambotlar

Adı	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı	Silâhları
Zuhaf	1894	650	10	3 tane 3.7 lik 4 tane nordanfilt
Marmaris	1907	531	14	4 tane 6.5 lik 4 tane 3.7 lik
Malatya Taşköprü Nevşehir Haliç Refahiye	1908	213	13	2 tane 4.7 lik 2 tane nordanfilt
Antep Seddülbahir Bafra Göğçedag Ordu		213	12	2 tane 4.7 lik 1 tane Nordanfilt
Kastomonu Yozgad		185	12	1 tane 3.7 lik 1 Torpido Kovanı

2. İtalyan Deniz Kuvvetleri.

Osmanlı Devleti Deniz Kuvvetlerinin çok zor olan durumuna karşı İtalyan Deniz Kuvvetlerinin durumu, bu devlet muvacehesinde, çok mükemmeldi. Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin yabancı devlet yapısı çok çeşitli gemi ve silâhlara malik olmasına mukabil İtalyan Deniz Kuvvetleri silâhını da gemisini de kendi yapıyor ve bu suretle bir teknik geleneğe sahip bulunuyordu. İtalyanın Osmanlı Devletinden çok üstün bir sanayi kudreti vardı.

İtalyanın Orta Akdenizdeki üs şebekesi de çok mükemmeldi : Venedik, Taranto, Napoli ve Spezia limanları birer ana üs halinde teçhiz edilmişlerdi. Sardegna adasının kuzeyindeki Madelena ufak adasında, aynı adanın güneyindeki Cagliari limanında ve Sicilya adasının doğusundaki Augusta limanında birer ileri üs kurulmuştu. Birindizi limanında da Adriyatik ve Yunan Denizi harekâtı için bir ileri üs vardı.

Osmanlı tarafında deniz savaşıyla ilgili müstahkem mevkiilerin Harbiye Nezareti kuruluşunda bulunmasına mukabil İtalyan Genelkurmayı, bütün kıyıları bölgelere ayırmış ve her bir bölgenin savunma sorumluluğunu bir Amirale vermişti. Bölgelerde kurulan kuvvetli bir kıyı gözetleme örgütü İtalyan kıyılarının çok dikkatli bir kontrol altında tutulmasına imkân veriyordu.

İtalyan Kara ve Deniz Kuvvetleri arasında hiç bir anlaşmazlık konusu yoktu. Görevler gayet iyi tayin edilmiş, yetkiler de dengeli şekilde dağıtılmıştı. Böylece, Osmanlı Silâhlı Kuvvetleri ne kadar dengesiz durumda bulunuyorsa İtalyan Silâhlı Kuvvetleri o kadar mükemmel durumda idi.

İtalyanların savaş hedefi tayin etmiş oldukları Osmanlı Devletinin Trablusgarp ve Srenayk eyaletleri, coğrafi olarak, İtalyaya Osmanlı Devletinden daha yakın bulunuyorlardı. Üstelik sadece Çanakkale Boğazına dayanarak harekât yapmak zorunluğunda bulunan Osmanlı donanması seyir siaları büyük olan savaş gemilerine de malik değildi.

İtalyan harekâtını coğrafi olarak etkileyecek tek liman Preveze idi. Fakat müstahkem olmasına rağmen, bu liman kara ve deniz ikmal yollarının çok elverişsiz olmasından ötürü bir üs kabiliyetini taşıyamıyordu; Osmanlı - Yunan sınırının da ta içinde idi. Osmanlı Devleti burada ancak torpidobotlarına konuş yaptırmış ve bu torpidobotlar da kifayetleri bakımından İtalyanlara tehdit teşkil etmemişti.

İtalyan Donanmasının kuruluşu aşağıdaki gibi idi :

Komutan : Oramiral Augusta Aubry (Aynı zamanda Birinci filo ve Birinci filonun Birinci tümenin komutanı)

Kurmay Başkanı : Albay Guglielmo Capomazza

Birinci Filo

Birinci Tümen : Vittorio Emanuele (Albay Alfredo Acton)
Regina Elena (Albay Francesco Capace)
Napoli (Albay Ernesto Filiponi)
Roma (Albay Giovanni Lovatelli)

İkinci Tümen : Komutanı Tümamiral Ernesto Prespitero
 Pisa (Albay Marop Jesevin)
 Amalfi (Albay Lorenzo Roberty)
 San Marco (Albay Emilio Solari)
 Agordat (Albay Albamonte Sicilian)
 Partenope (Binbaşı Roberto Andrioli)

İkinci Filo

Komutan : Koramiral Luigi Faravelli (Aynı zamanda İkinci filonun birinci tümeni komutanı)

Birinci Tümen : Benedetto Brin (Albay Arturo Resio)
 Sant Bon (Albay Vincenzo Fabbrini)

Emanuele Filiberto (Albay Giacomo Risudo)

İkinci Tümen (Komutanı Tümamiral Thacon da Revel)

Garibaldi (Albay Ciavotto Mattia)

Varese (Albay Alfredo Zavalia)

Ferruccio (Albay Michelangelo Leonardi)

Marco Polo (Albay Maffeo Scarpis)

Minerva (Binbaşı Carlo de Rosa)

Okul Gemileri Tümeni

Komutan : Tümamiral Rafaele Borea Ricci

Re Umberto (Umberto Cagni)

Sicilia (Albay Alberto Osvaldo)

Sardegna (Albay Pino Pini)

Carlo Albarto (Albay Alfredo Cacace)

Muhripler Komutanlığı

Komutan : Tümamiral Abruzzi Dukası

Vittor Pisani (Albay Enrico Milo)

Lombardia (Binbaşı Ernesto Giovanni)

Listede muhrip adlarının yazılmamasına neden muhriplerin sık sık filo değiştirmeleri idi. Muhrip komutanlığı ayrı idi ama harekât için her tümene dört muhrip ayırmağı İtalyanlar âdet edinmişlerdi. Bu dönemde denizaltı tehlikesi diye bir tehlike olmadığından muhripler tümenlere keşif ve güvenlik görevi yapmakta ve tümen ihtiyacına yetmekte idiler.

Böylece İtalyan Deniz Kuvvetleri harekâta 36 modern zırhlı ile 36 muhrip ve 8 yardımcı kruvazör tahsis etmişlerdi. Bu donanma ile birlikte 21 kömür gemisi, 8 Resmî nakliye ve 75 tane de özel sektöre ait olup Bahriye Nezareti tarafından elatılan 106 gemi harekât yapacaktı.

Cephane ve levazım en yüksek stok seviyesinde idi. Donanma için 120.000 ton kömür stok edilmişti.

İtalyan gemilerinin savaş kabiliyetleri aşağıdaki cetvelde görülmektedir :

Zırhlılar

Adı	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı	Silâhları
San Girgio	1908	9830	22,5	4 tane 25,5 lk
San Marco				8 tane 18,7 lk
Amalfi				
Pisa				
Ferruccio	1900	7234	20	1 tane 25,5 lk
Varese				2 tane 16 lk
Garibaldi				
Carlo Alberto	1896	6396	20	12 tane 15 lk
Vettor Pisani				6 tane 12 lk
Marco Polo	1892	4511	19	6 tane 15 lk
				10 tane 4,7 lk

Zırhlı Kruvazörler

Adı	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı	Silâhları
Godeit	1899	1292	21	4 tane 15 lk
Agordat				
Puglia	1898	1898	20	6 tane 15 lk
Calabria	1894	2452	16	4 tane 15 lk
Elbe	1893	2689	18	6 tane 15 lk
Liguria	1891	2255	19	2 tane 15 lk
Umbria				10 tane 12 lk
Etruria				
Lombardia				

Torpedo Kruvazörleri

Adı	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı	Silâhları
Kaprera	1894	833	21	1 tane 12 lk
Minerva				
Turanna				
Eritre				
Erenuosa				

Muhripler

Sayı ve Cinsi	Yapılış Yılı	Tonajı	Hızı
10 tane muhrip	1906	400	30
6 tane muhrip	1901	325	30
6 tane muhrip	1899	315	30
1 tane muhrip	1898	293	28

Torpidobotlar

Sayı ve Cinsi	Yapılış Yılı	Tonağı	Hızı
4 tane torpidobot	1905	214	25
4 tane torpidobot	1905	203	25
1 tane torpidobot	1907	160	25
7 tane torpidobot	1899	149	25

Osmanlı tarafının telsiz telgraf muhaberesinden yoksun bulunması-na karşı İtalyan gemilerinin hepsi de bu cihazlı idi. O günkü teknik şart-lara göre Bahriye Nezaretinin donanma ile daha iyi haberleşmesi için Si-cilia adasının güneyine büyük bir telsiz istasyonu kurulmuş; Romadaki telsiz istasyonu da 2.000 kilometre ile muhabere edecek takate sokulmuş-tu. Kızıldenizde Musavva ile Mogadisia'da da ufak birer telsiz istasyonu vardı. Telsiz kâşifi Marconi Ege dolaylarında muhabereyi sağlamak için Cortano mevkiine bir telsiz istasyonu kurmuştu.

3. Harekât Planları.

Saldırı devlet İtalya idi. Bundan ötürü harekât ve politika olarak baskına dayanan planında şu ana noktaları esas almıştı :

- Harekât hazırlığı büyük bir gizlilik içinde yapılacak; gerekirse basın yayına sansür konacaktı;
- Çıkarma için hedef sayılan Trablusgarp ve Bingazi kıyılarına baş-tan aşağı abluka konacaktı;
- Osmanlı tarafının Akdenizden ve Kızıldenizden kaçak savaş mal-zemesi taşınması için ciddi tertibat alınacaktı;
- Hedeflere ilk olarak donanma askeri çıkarılacak, bu kuvvetlerin köprübaşı mevzileri elde etmesinden sonra işgal kolordusu çıkarıl-acaktı;
- Gerekli deniz emniyetini Donanma Komutanı alacaktı. Osmanlı tarafında böyle bir harekât esasları hazırlanmış değildi.

Durum savaşın başlamasından sonra muhakeme edilecek ve harekât ka-rarları da ondan sonra alınacaktı. Bir aylık tartışmalardan sonra donan-manın Çanakkale savunmasına katılması karar altına alınmış ve denizâşırı cephelerin kaçak nakliyat yoluyla beslenmesine karar verilmişti. Fakat bu nakliyat donanma komutanının sorumluluğunda yapılmıyordu. Hükü-met kaçak nakliyatın yönetimine deniz Yüzbaşısı Hüseyin Rauf'u (Rah-metli Rauf Orbay) memur etmiş; o da İngiltere ve Fransaya giderek bul-duğu yabancı armadorlarla bu ulaştırmayı sağlamıştı.

4. Osmanlı Tarafından, Savaşın İlanından Sonraki Savaş Hazırlığı.

İtalyan hükümeti Osmanlı Devletine savaş ilân ettiği günlerde Os-manlı Donanması, Albay Tahir (Burak)'ın komutasında olarak Beyrut-tan Sakız Adasına doğru seyir halinde bulunuyordu. Bu donanma 2 zirh-li (Tugutreis, Barbaros Hayrettin), 2 kruvazör (Hamidiye, Mecidiye), 8 muhrip (Muavenetimilliye, Gayretivataniye, Numunehamiyet, Yedigâ-

rimillet, Taşoz, Samsun, Basra, Yarhisar) ve 1 onarım gemisinden (Tir-müjgan) mürekkep bulunuyordu. Asaritevfik, Mesudiye zirhlilarıyla Ber-kisatvet torpido kruvazörü onarımda bulunmakta idi.

Donanma gemileri İkinci Meşrutiyetten beri ciddi bir onarım görmüş değildi. Belki de donanma komutan vekili dönüş seferi sırasında İstan-bula gelip gemilerini onaracağını hayal etmekte idi.

İtalyan telsiz kâşifi Marconi, bir İngiliz şirketinin memuru olarak Osmanlı savaş gemilerine telsiz telgraf koymak üzere İstanbulda bulu-nurken, Osmanlı - İtalya savaşını çok önceden sezerek, işini bırakıp git-miş ve böylece Osmanlı donanması telsizden yoksun kalmıştı. Bundan ötürü Bahriye Nezareti savaşın ilân edildiği haberini donanmaya İhsaniye silâhlı yatıyla gönderecekti.

Donanma ile İhsaniye yatı birbirleriyle 1 Ekim 1911 günü sabahle-yin saat 5.40 da karşılaştılar.

Donanma Komutanı savaşın ilân edildiği haberini ahncı gemilerini savaş durumuna soktu, Sakız Adasına uğramaktan vaz geçerek doğruca Çanakkale Boğazına yol verdi : Yedigâr sınıfı muhripleri Çanakkaleye önden yolluyor ve bu filotillaya «Savaşa hazır olunuz; torpidolarınızı atı-şa hazır!ayınız» diye emir veriyordu. Basra tipi muhripler de donanmanın yanında kalmıştı.

Donanma Komutanı İtalya ile olan siyasi durumun gerginliğinden ve politik durumun gelişmesinden asla haberli edilmiş değildi. Bu du-rum ve gelişmeleri günlük gazeteler ne kadar yazdı ise de o kadar izlemiş bulunuyordu. Bundan ötürü savaşın ilân haberini endişe ile karşıladı ve derhal düşman hakkında haber almak imkânlarını araştırdı : Basra muh-ribine emir veriyordu : «Sakız Adasının dar boğazından geçerek Sığ-rı üzerinden Çanakkaleye gidiniz. Göreviniz düşmanı gözlemektir. Do-nanma Müslim kanalından tam hızla Çanakkale Boğazına gidecektir. Düş-mana ait belirtilere rastlarsanız tam yolla gelip bizi haberli ediniz ... »

Tabiatıyla donanma komutanı Bahriye ve Harbiye Nezaretleriyle hükümetin savaştan önce yaptıkları ihmallerin etkisi altında kalmıştı : Ege Denizinin coğrafya yapısı Osmanlı Devletinin kıyılarda ve adalar-da gözetleme örgütü kurmasına çok uygundu. Böyle bir örgüt Ege De-nizine girecek herhangi bir düşmanı adım adım izlemeğe güzel imkânlar hazırlayabilirdi. Fakat Osmanlı tarafı, böyle bir örgüt kurmak şöyle dur-sun, Donanma Komutanının Limni Adasını bir ileri üs haline sokmak teklifini bile reddetmişti. Kıyı gözetleme örgütünün yokluğu, özellikle Osmanlı Donanmasının telsiz telgraftan da yoksun bulunduğu bir dönem-de, savaş gemilerini keşif hizmetinde büyük zorluklara sokabilirdi. Çün-kü Osmanlı keşif gemileri düşmanın muhriplerine oranla hem az süratte hem de az kuvvette idi.

Genel politikadan ötürü İtalyan donanmasının Ege Denizine girmeme-si Osmanlı Donanması için büyük bir talih olmuştu. Böyle bir harekette bulunsaydı keşif gemileri kadar Osmanlı Donanması da büyük tehlike-ye girebilirdi.

Basra muhribi aldığı görevden saat 14.30 da geri geldi. Bu sırada donanma Bozcaada önüne gelmiş bulunuyordu. Basra muhribi Donanma Komutanına bir Avusturya ticaret gemisinden başkasını görmediğini bildirdi.

Donanma başka bir olayla karşılaşmadan saat 16.55 de Naraya gelecek demirledi. Savaşın ikinci günü idi.

Donanma Komutan Vekilinin Çanakkalede aldığı ilk tertip; gemileri, gece savunması için, karartmak ve Taşozla Yarhisar muhriplerini boğaz dışına karakola göndermek oldu.

Savaştan önce muhtemel bir Osmanlı - İtalya savaşına göre herhangi bir harekât planı yapılmadığı için, konu üzerinde Harbiye ve Bahriye Nezaretleri arasında hemen bir tartışma başladı. Bahriye Nezareti, savaşın ilânıyla beraber geziden dönecek donanma gemilerinin süratle ikmallerini tamamlayacak bir tertip almış değildi. Bunda suç aramak da doğru olamazdı; çünkü ikmal yapmamış bir donanmanın herhangi bir savaş kudreti temsil edemeyeceğini bilen yoktu.

Donanma Komutan Vekili Albay Tahir donanmasının Naraya demirlemesiyle beraber bütün ihtiyaçlarıyla 350 askere ihtiyacı olduğunu tellemişti. Fakat Bahriye Nezareti ancak 5 Ekimde 108 er yolluyabilecekti (22); kömür ve malzeme yollamak imkânını hiç bulamamıştı; «Donanma gelsin ikmalini İstanbulda yapsın» diyordu.

Buna mukabil Harbiye Nezareti, Çanakkale müstahkem mevkiinin savaş kıfayetini az bulduğundan, donanmanın burada görev alması lüzumuna inanmış bulunuyordu. Bunun için 4 Ekim 1911 günü Bahriye Nezaretine yazı yazarak donanmanın Naradan uzaklaştırılmamasını istiyektekti.

Halbuki donanma aynı gün saat 18.00 de toplu olarak Naradan hareket ederek ertesini sabah saat 9.30 da Haydarpaşaya gelip demirlemişti. Bundan ötürü Bahriye Nezareti Harbiye Nezaretine «Sizin istediğiniz şekilde emir verilinceye kadar donanma, vaktiyle tarafımızdan verilen emre dayanarak, İstanbula geldi» tarzında cevap verdi.

Harbiye Nezareti donanmayı Çanakkale savunmasında temel saydığı için isteklerinde ısrar etti. Bahriye Nezaretine yazdığı ikinci yazıda şu deyimleri kullanıyordu : «İtalya ile savaş devam ettiği sürece İtalyan donanmasının Çanakkale Boğazını zorlaması daima mümkündür. Çarlık Rusyası tarafsızlığını muhafaza ettiği için Karadeniz Boğazına tarassut için yeter sayıda torpidobot bıraktıktan sonra donanmanın bütün mevcuduyle Çanakkale Boğazına gitmesi gerekir. Donanma, Deniz Kurmay Başkanlığının vereceği talimata göre Çanakkale müstahkem mevki ile işbirliği yapmalıdır. Çanakkale Boğaz komutanlığına gerekli talimatı vermek üzere donanmanın Çanakkaleye hemen hareket ettirilmesini rica ederim ... » (23).

(22) Ali Haydar Emir : Türk - İtalya Harbi Sayfa 88.

(23) Genelkurmay Başkanlığı Şube 3 Numara 2340

Harbiye Nezareti donanmanın hemen hareketini istiyordu ama; Bahriye Nezareti de donanmanın istediği 3.500 ton kömürü bulup gemilere verememişti; sadece 2.300 ton kömür yollamıştı (24).

Bundan başka Bahriye Nezareti, Donanma Komutan Vekilinin isteği üzerine, gemilerin onarım ihtiyaçlarını tespit etmek üzere gemilere bir heyet yollamıştı. Kararı, küçük onarımlara aldırılmadan, kıfayetli görünen gemileri derhal Çanakkaleye yollamak; büyük onarım işlerini de hızla başarmaktı.

Harbiye Nezareti Bahriye Nezaretinin bu kararına 7 Ekimde cevap verdi ve «Çanakkale savunmasına etkili şekilde katılmak için donanmanın buraya hemen gönderilmesi bir zorunluktur; Gemilerin muayenelerini bir an önce bitirip donanmayı hemen hareket ettiriniz» dedi.

Burada Harbiye Nezaretinin deniz savaşı özellikleriyle asla meşgul olmadığı ve bundan ötürü de donanma ile değil de donanmanın toplarıyla ilgilendiği açıkça belli olmuştu. Gerçek şu idi ki : «İtalyan donanmasıyla olan büyük kuvvet oranından ötürü donanmanın denize çıkıp İtalyan donanmasıyla bir deniz muharebesi yapması imkânsızdı. Yapsa yapsa, İtalyanların Çanakkale önüne gelmeleri takdirinde torpidobotlarla bir gece saldırısı yapabilirdi. Fakat İtalyanlar da, Kuzey Ege Denzinde bir ileri üs sağlamadıkça, bu bölgeye gelemezlerdi. Donanmanın, Naraya demirlemesi takdirinde, etkili bir savunma yapmasına da top menzilleri mani oluyordu.

Böyle bir durumda tahkimat ve mayın en iyi savunma vasıtaları olacaktı. Donanmayı lüzumsuz yere Çanakkaleye çağırarak lüzumsuz bir telaştan ve belki de beceriksizlikleri denizcilerin omuzlarına yüklemek isteginden ileri geliyordu.»

Böyle bir durum muvacehesinde donanmayı tümüyle onarıma almak; onun kısa zamanda kıfayetlenmesi için süratli tedbirlere girişmek en doğru hareket olacaktı.

Fakat Harbiye Nezareti böyle düşünmemiş, donanmanın Çanakkaleye gönderilmesinde ısrar edip durmuştu. Diğer taraftan Bahriye Nezareti, deniz savaşı esasları ve deniz stratejisi bakımından Çanakkalenin durumunu Harbiye Nezaretine aydınlatacağı yerde sadece donanmanın onarım ihtiyacını tekrarlayıp durmuştu.

Burada ders alınmasını gereken başka bir önemli nokta da barış zamanında kıfayetli olarak dolaştırılmayan bir donanmanın aniden çıkacak bir savaşta alacağı kıfayetsiz durumdu. Şüphesiz herhangi bir donanmanın daha savaşın birinci gününde «Toplum olarak onarıma ihtiyacım var» diye ortaya çıkması hiç bir denizcinin ileri sürebileceği doğru bir fikir değildi. Görünüşe göre böyle bir durumun ortaya çıkmasına neden denizciler olmamış, politik amaçlarla donanmaya peşpeşe görev veren hükümet olmuştu.

(24) Bahriye Nezareti Evrakı 23 Eylül 1327 gün No. 27/54

Yabancı yazarlar şu kuralı ortaya koymaktadırlar : «Politika adamları deniz savaşının ana kurallarını bilmezlerse Donanma Komutanının çok kifayetli olması deniz savaşının kazanılmasına yetmez ... » (25).

Osmanlı tarafında deniz sorunlarını bilen sorumlu devlet adamı yoktu. Bu devlet adamları donanmanın kifayetli olarak muhafaza edilebilmesi için onarım ve bakım işlerinin önemli bir rol oynadığının farkında bile değildiler. Düşünüş «Madem ki topu vardır; o halde gidip bu silâhı düşmana karşı kullanmalıdır» dan ibaretti. Ama Osmanlı - İtalya savaşının başındaki stratejik durum Osmanlı donanmasının hızla Çanakkaleye gitmesini gerektirmiyordu.

Bununla beraber Bahriye Nezareti de onarım işlerini başa almamıştı. Almış olsaydı elinde gemilerin savaş kifayet durumlarını belirten bir cetvel bulunurdu. Savaşın hemen başında heyet yolluyarak onarım durumlarını tespiti kalkışması Bahriye Nezaretinin barış zamanında gemilerin bu durumlarıyla ilgilenmediğini göstermekte idi. Bu heyet de yetişmiyecek, 9 Ekimde ikinci heyet yolluyarak gemilerdeki torpido silâhı durumlarını tespit etmeye çalışacaktı. Bu ikinci heyet Binbaşı Alâettin, kıdemli Yüzbaşı Ağâh ve güverte Yüzbaşı Bahattin ile makine Yüzbaşısı Cemilden kurulu idi (26).

Buna mukabil Harbiye Nezareti donanmanın onarımına sadece bir iki gün ayırmak istiyor; «Donanmayı hızla Çanakkaleye gönderiniz» teklifini tekrarlıyordu (27).

Nihayet Bahriye Nazırı Hurşit Paşa (General) bizzat donanmaya gelerek donanmayı yerinde görecek ve aşağıdaki kararlara varacaktı :

- a. Büyük gemiler kesinlikle Çanakkaleye gidecektir;
- b. Arızalı ufak gemiler İstanbulda onarılacaktır;
- c. Büyük gemilerin onarımı için Çanakkaleye 50 işçi yollanacaktır.

Hükümdar da donanma vekili Albay Tahir'i kabul ederek donanma personeline selâmları ve başarı dualarını yollamış ve böylelikle arızalı donanma, hiç de lüzum olmadığı halde, 15 Ekim 1911 saat 18.15 de İstanbuldan kalkıp ertesi gün saat 10.20 de Çanakkaleye varmıştı.

Bu sakat karar ve hareketin Osmanlı - İtalya savaşı çerçevesinde herhangi bir zararı görülecek değildi. Herhangi bir zarar görülmemesidir ki Çanakkale komutanlığı ve Başkomutanlık vekâletini sakat kararlar vermeye devam ettiriyordu : Bu yüksek makamlardan her ikisi de Donanma Komutanının bütün ısrarlarına rağmen donanma gemilerini onartmadığı gibi deniz eğitimi yapmasını da engelliyecilerdi. Fakat, bu savaşta hiç bir sakıncası ortaya çıkmayan karacı kararları bundan sonraki Balkan Savaşında bütün acı etkilerini gösteriverecekti. Balkan Savaşında kara cephelerinin beslenememesi ve Ege adalarının kaybedilmesi bu sakat kararlardan doğmuştu.

(25) Giuseppe Fioravanzo : I Comandi Navali

(26) Ali Haydar Emir : Türk - İtalya Harbi Sayfa 90.

(27) Genelkurmay Üçüncü Şube : 30 Eylül 1327 gün ve 2614 sayılı yazı.

Donanmanın Çanakkaleye varmasıyla beraber hızla çarelendirilmesi gereken ikinci bir sorun ortaya çıktı : emr-i komuta sorunu ... Harbiye Nezareti donanmayı Çanakkale komutanlığının emrine vermek istiyor ve bir deniz subayının bu komutanlığa danışmanlık yapmasını deniz savaşının yönetimi için yeterli sayıyordu.

Bahriye Nezareti ise, kara komutanlarının deniz sorunlarına uzaklığını neden göstererek donanmanın Çanakkale komutanlığı emrine girme isteğini reddediyor; bunun yerine iki komutanın bir arada çalışmalarını teklif ediyordu. Ona göre Çanakkalenin savunma planlarını Çanakkale komutanı ile Donanma Komutan vekili beraberce tespit etmeli ve bundan sonra da planın gereği münferiden tatbik edilmeli idi. Bundan başka Bahriye Nezareti Çanakkale komutanlık karargâhına danışman deniz kurmay subay verilmesi teklifini de reddetmişti.

Fakat Harbiye Nezaretinin isteği üste çıkmış ve donanma Çanakkale komutanlığına bağlanmıştı.

Harbiye Nezaretinin deniz konularına uzaklığı seferberlik ilân tarzından da belli olmuştu : Çanakkaledeki kara birlikleri kısmi seferberliğe dahil edildiği halde donanma personeli bu seferberliğin dışında bırakılmıştı. Bu olay denizcileri çok üzecek ve onların uzun mücadele yapmalarına neden olacaktı. Bu seferberlik donanmaya üç ay sonra uygulandı.

K I S I M II

SAVAŞ HAREKATI

A. ADRIYATİK VE YUNAN DENİZİ HAREKATI

1. Harekât Alanı (Kroki No. 3)

Harekât alanı Kefalonya Adasıyla İtalyanların Taranto deniz üsünden geçen enlemlerin arasında kalan alandı. Bu alanın genişliği yaklaşık olarak 120 mil, derinliği de 70 deniz mili idi. Bu alan içinde İtalyanların tam teçhizli Taranto deniz üssü ile Brindizi ileri üssü vardı. Her iki üs de harekât alanında çalışacak İtalyan filosunun bütün ihtiyaçlarını karşılamaya yetmekte idi.

Harekât alanında Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin hiç bir üssü yok, sadece Preveze tahkimli limanı vardı. Bu liman, limana dayanan bir iki Osmanlı torpidobotunun ihtiyaçlarını bile karşılamaya yetmediği gibi stratejik olarak da ciddi sakıncaları kaplıyordu : Osmanlı - Yunan sınırı Preveze Körfezinin içinden geçiyordu. Bu sınır da uzun zamandanberi kesinlikle tespit edilmiş değildi. Körfezin hemen dışındaki Santa Maura Adası da Yunanistanın hükümrânlığında bulunuyordu.

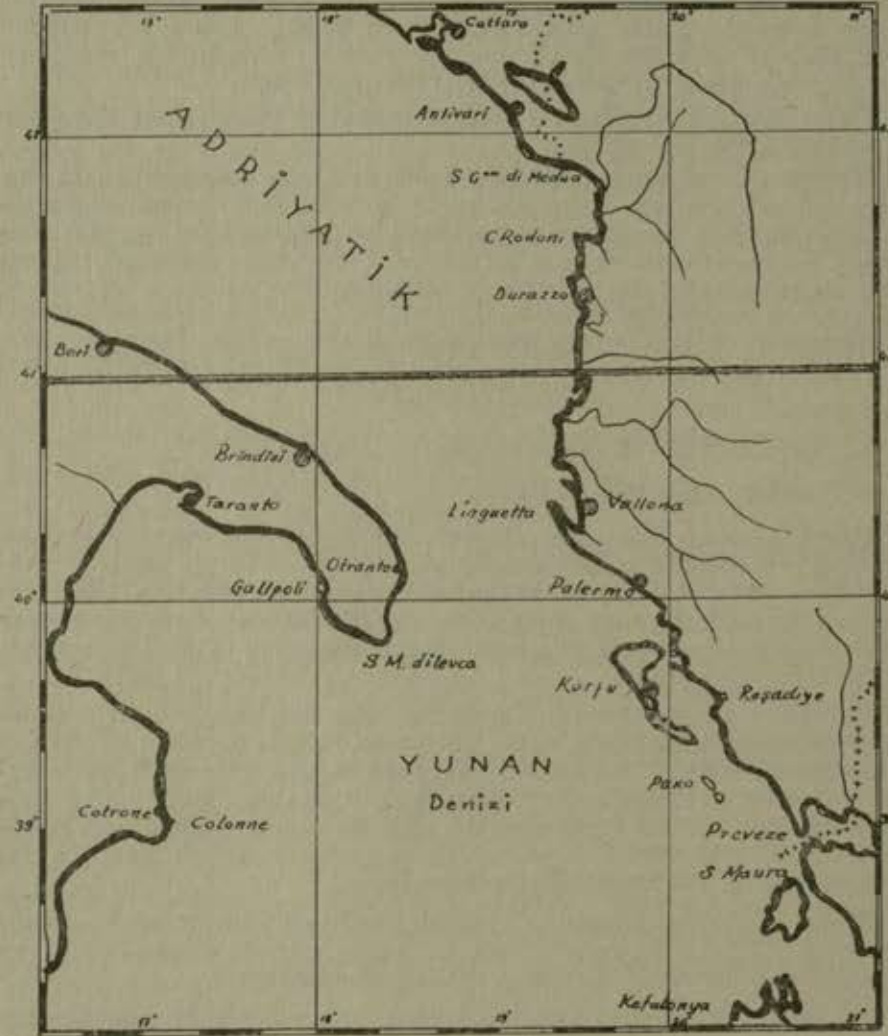
Preveze tahkimli limanı ile Osmanlı ana üssü olan İstanbul arasındaki her türlü deniz ve kara irtibatı kesik sayılabılırdi. Çünkü her iki irtibatı yapmak da büyük zorluklar içinde bulunmakta idi.

Adriyatik Denizindeki Osmanlı kıyıları çok girintili ve çıkıntılı olup ufak gemilerin yararlanabileceği ufak limanlarla dolu idi. Fakat bu kıyıların önündeki adaların Yunanistan elinde bulunması Osmanlı Deniz Kuvvetleri için ciddi bir sakınca teşkil ediyordu.

Bütün bu sakıncalara rağmen atılğan bir Osmanlı filotillasının, iyi bir üs örgütüne malik olması takdirinde, başarılı harekât yapması mümkündür. Özellikle bölgede İtalyan, Avusturya-Macaristan çıkarlarının çarpışması Osmanlı tarafına bir koz olarak kabul edilebilirdi.

Bununla beraber Osmanlı tarafı bu durumdan yararlanacak bir hazırlık yapmamıştı.

Harekât alanından geçen denizyolları en çok İtalya ve Avusturya-Macaristan ticaretini ilgiliyordu. Bunlardan sonra aynı denizyolları Yunanistanı, en az da Osmanlı Devletini ilgiliyordu.

Kroki No. 2 — Adriyatik ve Yunan Denizi Harekât Alanı

Tarafsız olan diğer devletlerin Adriyatik Denizi ve Yunan Denizinden geçen denizyollarıyla ciddi ilgileri yoktu.

2. Harekât Alanındaki Kuvvetler.

1911 yılı Eylül ayında Preveze limanında konuş yapmış olan Osmanlı Deniz Kuvvetleri şunlardı :

Hamidiye, Alpagut, Antalya, Tokat torpidobotları (177ton, 27 mil sürat, 1 tane 1 librelük top ve 2 torpido kovanı), Trablusgarp silâhlı yatı (1300 ton 2 tane 7.5 lük top) ve iki motorbottan ibaretti.

Arnavutluk ayaklanmasından ötürü, vaktiyle, bu kuvvetlere Asaritevfik zırhlısı ve Berkisatvet torpido kruvazörü de katılmış ve hatta bütün bu kuvvetler Asaritevfik komutanı yarbay Rifatın emrine verilmiş idiyse de sonradan her iki gemi de İstanbula çağırılmış (Asaritevfik okul gemisi yapılmış) ve Prevezedeki dört torpidobot Preveze komodoru binbaşı Tevfikin emrine bırakılmıştı.

Prevezede deniz savaşıyla ilgili bir müstahkem mevki vardı. Fakat bu müstahkem mevki Harbiye Nezareti kuruluşunda bulunuyor ve çok yanlış bir hareket olarak, müstahkem mevkiyle komodorluk arasında hiç bir işbirliği yapılmıyordu. Bu müstahkem mevkiin silâhları şunlardı :

Hamidiye Bataryası : 4 tane 15 lük top;
Sed Bataryası : 17 milimetrelük üç top, terkedilmiş eski kaleler.

XXX

Harekât alanındaki İtalyan kuvvetleri Abruzzi Dukası Amiralin komutasındaki idi. Amiral forsunu Vettor Pisani kruvazörüne (6396 ton, 20 mil sürat, 6 tane 4.7 lük top) çekmişti. Amiralin emrinde Marco Polo kruvazörü (4511 ton, 19 mil sürat ve 10 tane 4.7 lük top), Lombardia muhafazalı kruvazörü (2255 ton, 17 mil sürat, 2 tane 6 lük, 8 tane de 4.7 lük top) iki tane de muhrip yarım filotillası vardı:

Yarbay Guido Biscaretti komutasında dördüncü muhrip yarım filotillası : Corazziere, Artgliere, Spica muhripleri (400 ton, 30 mil sürat, 4 tane 12 lük top ve 3 kovanı);

Yarbay İtalo Ricci komutasında üçüncü muhrip yarım filotillası : Alpino, Espero, Carabiniere muhripleri (325 ton, 30 mil sürat, 5 tane 6 lük top ve üç kovanı).

Osmanlı gemi ve müstahkem limanının telsiz telgraftan yoksun olmasına mukabil İtalyan gemileri telsizle mücehhezdiler. Bundan başka İtalyan tarafında savaş kıfayeti ve eğitim derecesi de, Osmanlı tarafına oranla, yüksek bulunmakta idi.

3. Savaş Öncesi Hareketler.

Osmanlı Bahriye Nezareti İtalya ile olan politik durumun gerginliğinden Preveze komodorluğunu haberli etmiş değildi. Nasıl ki Harbiye Nezareti de müstahkem mevki komutanlığını haberli etmemişti. Bundan ötürü torpidobotlar olağanüstü bir durumun gereğini değil normal barış

zamanının vazifelerini yapmaya hazır bulunuyorlardı. Görevleri kıyı boyundaki kaçaklığı önlemektir; zaman zaman denize çıkar karakol hizmetleri yaparlardı.

Torpidobotlar birleşik olarak bir savaş eğitimi ya da manevra yapmadıkları gibi top ve torpido eğitimi de yapmamışlardı. Komodorun kargâhı karada idi. Böylece torpidobotların eğitimleriyle değil günlük işleriyle meşgul olurdu.

Trablusgarp silâhli yatı İstanbuldan yeni gelmişti. Gelirken ağır bir fırtına geçirmesi kendisini ufak tefek onarımlara muhtaç vaziyete getirmiş; kazanları da temizliğe ihtiyaç göstermişti.

Komodor 28 Eylül 1911 günü; yani savaşın ilân edilmesinden bir gün önce Trablusgarp silâhli yatını kazan temizliği yapma üzere Reşadiye limanına göndermeye karar vermişti; iki torpidobotu da normal hizmetine yolhyacaktı. Bundan ötürü, ağızdan olarak şu emri vermişti :

«Trablusgarp silâhli yatı kazan temizliğini Reşadiye limanında yapacaktır; Hamidiye ve Alpagut torpidobotları da karakol hizmetine çıkarılacaktır. Bu amaçla üç gemi Prevezeden beraber hareket edip Reşadiye limanına gideceklerdir. İki torpidobot geceyi bu limanda geçirdikten sonra ertesi gün Sarandoz ile Himara arasında karakol hizmetine çıkarılacaktır.»

Komodor iki devlet arasındaki siyasî durumun bir savaş çıkacak kadar gergin olduğundan haberli edilmiş olsaydı, şüphesiz, Preveze müstahkem limanı dururken gemilerini Reşadiyeye göndermez ve karakol hizmetlerine de son verirdi. Fakat böyle bir kararın alınması daha çok İtalyanlara fırsat hazırlıyacaktı.

Şimdi Osmanlı tarafında Preveze limanında iki torpidobotla (Tokat Antalya) iki motorbot; Reşadiye limanında da iki torpidobotla (Hamidiye, Alpagut) Trablusgarp silâhli yatı konuş yapmış bulunmakta idi.

İtalya Bahriye Nezareti, Adriyatik ve Yunan Denizinde hareket yapmak görevini Abruzzi Dukası Amirale vermiş ve Amiral de 27 Eylül 1911 günü forsunu Taranto üssünde bulunan Vettor Pisani gemisine çekmişti. Gerekli tatkik kararı almak üzere hemen Vettor Pisani gemisinde bir komutan toplantısı yapacaktı.

Toplantı ilkönce harekâtın başarıya ulaşmasına mani olabilecek unsurlar ele alındı : Karşısında harekât yapılacak Osmanlı kıyılarının boyu (350 mil) uzun bulundu; bu kıyıların girintili çıkıntılı oluşu Osmanlıların İtalyan ulaştırmasına başarılı saldırılar yapabileceği kanısını hâsı etti.

Bundan başka komutanlar, Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin buradaki sayısı ve kuvvetlerini bilmedikleri ve Preveze tahkimatı hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ve limana giriş şeklini de bilmediklerini ileri sürdüler. Bunu harekât için büyük bir sakınca saymışlardı.

Bu sakıncalar komutanları harekâta savaşın ilân edilmesinden önce başlamaya götürdü. Fakat savaşın ilânından önce herhangi bir baskın hareketini yapması da sakıncalı saymışlardı. Hem devletlerarası

hukuk kurallarının dışına çıkmak istemiyorlar; hem de Osmanlı - Yunan sınırını Preveze Körfezinin içinden geçtiğini bildikleri için, herhangi bir politik ihtilâfın çıkmasına neden olmak niyetinde bulunmuyorlardı.

Amiral kararı Preveze ve dolaylarında düşman kuvvetlerinin harekâtını gözetliyecek bir karakol hattı kurmak; elindeki kruvazörle bu hattı desteklemek; düşman hakkında bilgi toplamaya çalışmak oldu. Politik sakıncalardan ötürü cebri keşif yapmak tarafı olmadığı için karaya çıkaracağı subaylar aracılığıyla Preveze tahkimatı, limanda bulunan Osmanlı gemileri ve limana giriş çıkış tarzı hakkında bilgi edinmeye çalışacaktı.

İtalyan Amirali bu kararla 28 Eylül 1911 günü saat 21.00 de Vettor Pisani gemisiyle Taranto'dan hareket etti. Yanında, yarbay Biscaretti'nin komuta etmekte olduğu dördüncü muhrip yarım filotillası (Artigliere, Corazziere ve Spica muhripleri) vardı. Marco Polo gemisi teçhizatını tamamlamak üzere Taranto'da bırakmıştı.

Hareket sırasında Amiral, Messina limanında bulunan yarbay İtalo Ricci komutasındaki üçüncü muhrip yarım filotillasına (Alpino, Espero, Carabinieri) da hemen hareket edip ertesi sabah Paxo adası dolaylarında buluşmak üzere emir yolladı.

Bahriye Nezareti savaşın ilânından önce silâh kullanmayız diye emir verdiği için Amiral tereddütler içinde bulunuyordu. Fakat Donanma Komutanı bu tereddüdü anlayacak ve gerekirse silâh kullanmayız diye emir verip bu tereddütleri yok edecekti.

Amiral karakol hattı olarak Antipaxo adacığı ile Zuana arasını seçecekti. Bununla beraber geceleri bu karakol hattını daha da kıyılarına yaklaştıracak ve ışıldaklarıyla Preveze limanını kontrol etmek istiyecekti.

28 Eylül günü Prevezeden Reşadiyeye gitmekte olan Hamidiye ve Alpagut torpidobotları İtalyan muhriplerini görmüşler ve fakat bu görüşten komodorlarını haberli etmemişlerdi. Bununla beraber haberli etmiş olsalar bile, komodor, bu haberdan alarm olacağına benzemiyordu. Nitekim sonradan daha önemli olaylar geçtiği halde komodor binbaşı Tefik gene alarm olmamıştı.

Buna mukabil İtalyanlar Osmanlı torpidobotlarını görmemişlerdi.

Amiral 28 Eylül sabahı erken saatlerde Biscaretti'ye şu emri verdi : «Bulduğunuz muhriple S. Maura adasına gidip karaya çıkaracağınız bir subayla Preveze tahkimatı, limanda bulunan gemiler ve bu limana giriş, çıkış kılavuz hattı hakkında bilgi toplayınız ve yarın sabah (29 Eylül) bize bildiriniz.»

Böylece Artigliere muhribi karakol hattından çıkmış ve karakol hattında sadece Corazziere ve Spica muhripleri kaldı. Bunların gerisinde de Vettor Pisani kruvazörü vardı. Geceleyin Amiral Vettor Pisani gemisiyle bizzat Prevezeye sokulacak ve ışıldak taraması yapacaktı.

4. Prevezede Olanlar.

O gece savaşın açılacağından habersiz olan Preveze halkı asker müzikarının verdiği askerî bir meydan konserini dinlemekle meşguldü. O kadar ki İtalyan gemisinin gelip ışıldak yakması bile kimsenin dikkatini çekmemişti; halk bir taraftan mızıkaı dinlerken diğer taraftan da ışıldak huzmelerini seyrediyordu (28).

Olaydan alarm olmamışlar da yok değildi : Tokat ve Antalya torpidobotlarının komutanları durumdaki olağanüstü hali farkedip komodorlarını İstanbuldan bilgi istemeye zorlamışlardı. Fakat limandaki İtalyan konsolosu bunları da oyalamış ve yapılan teşebbüsü önlemişti.

Diğer taraftan liman reis vekili Murtaza ve Jandarma onbaşı Şaban, yanlarına iki jandarma eri olarak, durumu anlamak üzere sandalla İtalyan kruvazörüne gitmiş ve fakat İtalyanlar tarafından tutuklanıp bir daha geri dönmemişlerdi. Bu olay da Prevezede dikkati çekmemişti.

İtalyanlar, sonradan bu olaydan başka şekilde söz edeceklerdi. Fakat gerçek; komodorun olaylardan alarm olmaması, gerekli tedbiri almaması ve barış zamanının havası içinde yaşaması idi. Öyle ki gemiler telerini açmışlar, rahat rahat hayatlarını geçirmeğe devam etmişlerdi.

5. İtalyan Harekâtının Devamı.

29 Eylül sabahı saat 3.00 de Yarbay İtalo Ricci'nin komuta ettiği üçüncü muhrip filotillası Paxo adası dolaylarında Abruzzi Dukası Amirale katıldı. Amiral karakol hattının genişletilmesine imkân bulmuştu. Yeni abluka hattı Komaros Körfezi kuzeyindeki Kasrosika ile Zuana arası oluyordu.

Bu sırada Amirale Romadan bir haber ulaştı : «Sabah adlı bir ticaret gemisi Reşadiye limanında asker ve cephane yüklemektedir; geminin nereye gideceği belli değildir ... »

Amiral bu haber üzerine Reşadiye limanına doğru bir keşif yaptırmak ihtiyacını duydu; Spica muhribini buraya yolladı. Gemiye verdiği emirde «Geminin denize çıkmasını menedin fakat; onu batırmak için torpido kullanmayın ... » diyordu. Torpido silâhının kullanılmasını men etmekteki amacı da gemiyi, fazla ölüme neden olmadan, yakalamak ya da batırmaktı (29).

Sonradan Amiral, Reşadiye limanının tek gemiyle kontrol altında tutulmasını az bulmuş ve Taranto üs komutanından Marco Polo gemisinin de buraya gönderilmesini rica etmişti. Halbuki Donanma Komutanı aynı ihtiyacı daha önce duyacak ve Marco Polo gemisini bir gece evvel Reşadiye limanına hareket ettirecekti.

Bu sırada yarbay Biscaretti Artigliere muhribiyle S. Maura adasına gidip sabah alacakaranlığında karaya subay çıkarmış ve Osmanlı tarafına görünmemek için derhal oradan uzaklaşmıştı. Saat 10.00 da tekrar

(28) Ali Haydar Emir : Türk - İtalya Harbi.

(29) İtalyan Deniz Kuvvetleri Harp Tarihi Dairesi : Türk - İtalya Savaşı Cilt I.

limana geldiği zaman kıyıya çıkan subayın atla Akri'ye gittiğini ve S. Maura'ya ertesi gün döneceğini duymuştu. Böylece göz tarassudu ile ne görebilirse görecektir ve Amiraline bu bilgiyi getirecekti : » Arta Körfezinde 2 eski torpidobot var. Bir de eski muhrip ya da gambot gördük. Torpidobotlar eskiden liman dışında yatarken, yerlilerin ifadesine göre, artık liman içinde yatmaya başlamışlar. Körfezin kuzey kıyıları Osmanlı, güney kıyıları da Yunanlıların hükümrânlığındadır. Osmanlı bataryaları hakkında tam bilgi alamadık. Sadece Pantacrator burnunda 4 tane 15 lik ile 2 havan topu görünmektedir. Şehrin kuzeyinde de yeni batarya adında bir batarya varsa da bu toplar hakkında bilgi tophıyamadık. Preveze halkının Yunanlılara sempati duyduğu söylenmektedir. Şehirde de kolera hastalığı varmış ... »

6. Preveze Önündeki Muharebe.

29 Eylül 1911 günü saat 14.00 de Bahriye Nezaretinden Amirale Osmanlı hükümetine ultimatom verildiği ve yirmi dört saate kadar savaş açılmasının muhtemel olduğu haberi geldi. Amiral gemisiyle komodor İtalo Ricci'nin filotillasına yaklaşarak aldığı bilgiyi ona nakletti ve «gerektiği zaman düşman torpidobotlarına karşı silâh kullanınız» diye ona emir verdi.

Bu sırada Spica muhribinin komutanı Reşadiye limanında Sabah vapurunu görmüş ve fakat, Arnavutluk sularında harekât yapmayınız diye emir olduğu için, ona bir şey yapamayıp gözetlemekle yetinmişti.

Aynı saat 14.00 de Yarbay Biscaretti Artigliere muhribi ile tekrar S. Maura'ya gelerek, bir gün önce karaya çıkardığı subayı beklemek üzere demirledi.

İtalyanların bütün bu hareketleri ne Preveze komodoru Binbaşı Tevfik ne de müstahkem mevki komutanlığı tarafından görülmemişti. Bunun birinci nedeni, şüphesiz, bir kıyı gözetleme örgütünün bulunmaması ve bunun sonucu olarak da herhangi bir eğitimin yapılmaması idi. Müstahkem mevki görmüş olsalar bile durumdan alarm olmayacaklardı. İstanbuldan da herhangi bir bilgi gelmediği için bütün Preveze tam bir barış hali yaşamakta idi.

Nihayet komodor Tokat ve Antalya torpidobotlarının da Reşadiyeye gidip oradaki botlara katılmalarını ve böylece filotillanın Şingin'e gitmesini emredecekti. Bütün gemileri göreve yollamasına rağmen kendisinin Prevezede kalması dikkate şayandı. Gerçi buradaki filotillanın resmi bir komodoru değildi. Fakat ne de olsa, emrinde başka bir deniz birliği olmadığı için gemilerle beraber gitmesi gerekirdi. Böylece iki torpidobot, komadorsuz gidecekleri için teker teker hareket etmeye karar vermişlerdi. Tokat torpidobotu saat 14.30 da hareket edecek; Antalya torpidobotu da onu üç mil geriden izliyecekti. Her iki gemi de muharebeye değil barış seyrine hazırlanmışlardı.

Tokat torpidobotu 29 Eylül 1911 saat 14.30 da denize çıkıp 330 derece rotasına seyre başladığı zaman Antalya henüz hareket etmemiş bulunuyordu. Saat 15.15 deki durum şöyle oldu : S. Maura önünde Artigliere muhribi; Karayel istikametinde Yarbay İtalo Ricci yarım filotilla-

sının üç gemisi ve Yıldız istikametinde de dördüncü yarım filotillanın Alpino ve Corazziere muhripleri vardı.

Tokat torpidobotunun komutanı durumu bu şekilde görünürken kendisi de Ricci filotillası tarafından görülmüştü. Fakat Yarbay Ricci Preveze tahkimatının top menziline girmemek için, ateş açmak için, kısa bir süre beklemişti.

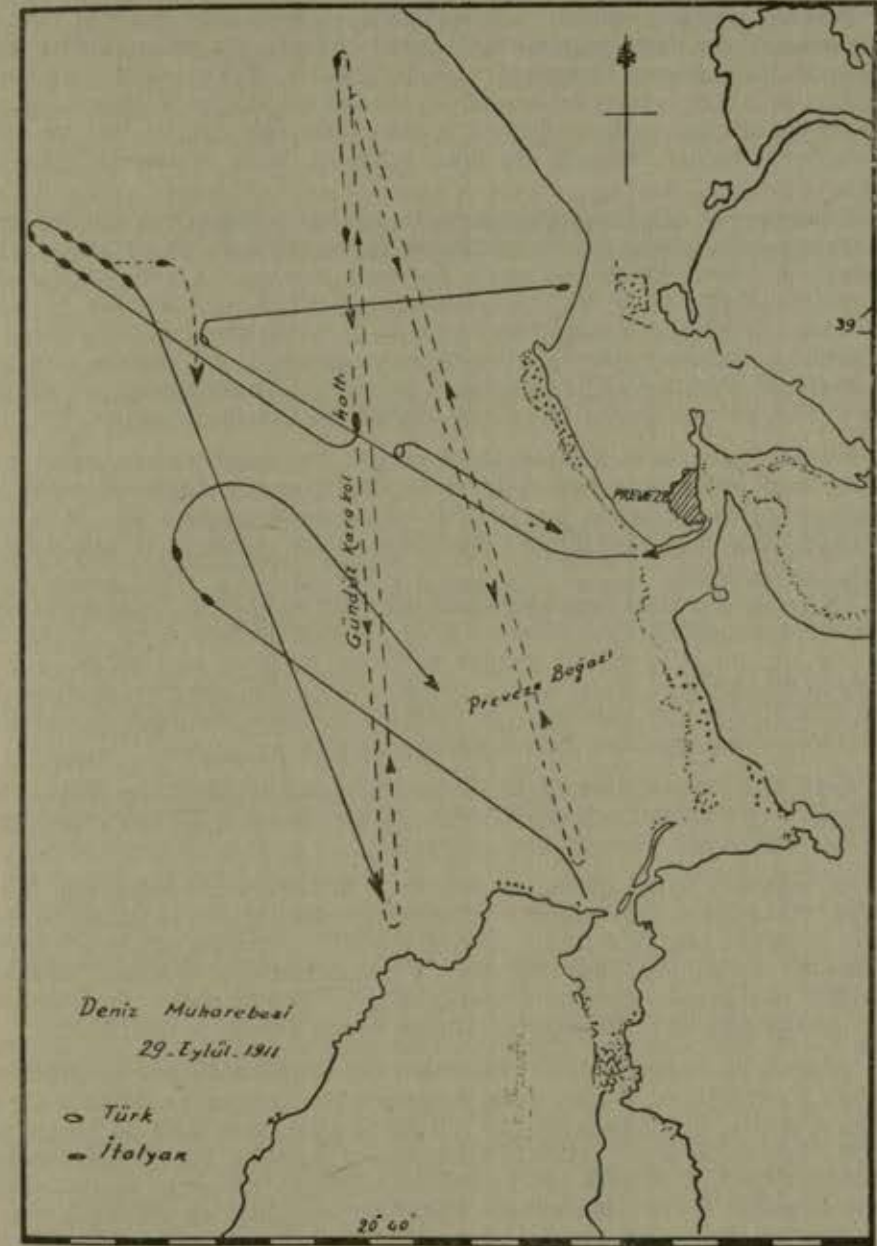
Bu bekleyiş Antalya torpidobotunun denize çıkmasını sağlayacaktı. Antalya torpidobotunun denize çıktığını da Yarbay Biscaretti'nin bulunduğu Artigliere muhribi ile Alpino muhripleri görecek.

Preveze tahkimatının ateş açmaması İtalyanlara cesaret verdi. Yarbay Ricci Tokat'a 3.000 metre sokularak bu gemiye karşı ateş açtı. İşte Osmanlı tarafına İtalyanın savaş açtığını haber veren ilk olay da bu idi. Tokat komutanı bir taraftan gemisini muharebeye hazırlarken, diğer taraftan da geri döndü ve Prevezeye yol verdi. İlk mermi Tokatın yirmi metre yanına düştü. Bu sırada öteki İtalyan muhripleri de atışa başlamışlardı. Çok üstün kuvvetler karşısında kalmış olan ufacık Tokat torpidobotu kısa zaman içinde beş tane isabet almıştı : Birinci mermi kıç kasarada patlamış, ikinci mermi erat mangasında patlayarak iki eri yaralamış, üçüncü iskele makine ile kıç kazanı devreden çıkarmış, dördüncü ve beşinci mermiler de kıç tarafa vurmıştı. Artık Tokat için Prevezeye dönmek imkânı yoktu. Bundan ötürü gemi komutanı en yakın bir koy olan Kalamiça'ya baştankara etmeye karar vermişti.

Durumu gören Antalya torpidobotu komutanı, aynı âkibete uğramamak için hemen geriye döndü ve Prevezeye girdi.

Türk torpidobotlarının gerçek durumları iyice bilinmediği için bu çarpışmayı doğru olarak eleştirmek elbette mümkün değildir. Nitekim gemilerin düşmana karşı silâhları tam şekilde kullanmadan çekilmeye teşebbüs etmeleri, ilk bakışta eleştirilecek bir nokta olarak görülebilir. Lâkin sonradan Reşadiye olaylarını incelerken de görüleceği üzere gemilerin cephaneleri cephanelikte torpidoları da atışa hazırlanmamış durumdadır. Tabiatıyla bu haliyle düşmanla mücadeleye karar vermek herhangi bir gemi komutanı için çok zor bir harekettir. Bu olaydan alınacak ders önemli olmalıdır : Savaş gemisi barış zamanında bile savaşa hazır olarak denizde dolaşmalı; düşman atışına derhal mukabele edebilmeli ve cephanesi tükenmedikçe çekilme kararı vermemelidir.

İtalyanlar, aldıkları bu sonuç ile yetinmeyip, bütün gemileriyle karaya oturmuş Tokat üzerine üşüştiler. İtalyan yayınına göre Tokat torpidobotunu sadece Carabiniere muhribi izlemiş ve mürettebatın gemiyi terk etmesi ve sancağını indirmesiyle de ateşini kesmişti. Fakat bir süre sonra geminin tekrardan sancak çekmesiyle Tokat da yeniden ateşe başlamışlar ve gemiyi tamamiyle tahrip ettikten sonra oradan uzaklaşmıştı. Tokat komutanı ise verdiği raporda düşman asla ateşini kesmemiş, gemiyi terketmek üzere filikalara bile ateş edip bir tanesini batırmıştı. Bununla da yetinmeyip Tokat'ı yok edencesine tahrip etmişti.

Kroki No. 3 — Preveze Olayları

7. Reşadiyedeki Olay.

Preveze muharebesinin hemen sonunda komodor Binbaşı Tevfik Reşadiyedeki gemilere peşpeşe iki telgraf yolladı. Bu telgraflardan birincisinde İtalyanların Prevezeyi topa tuttuğunu; Tokat torpidobotunun battığını ve Antalya torpidobotunun da limana çekildiğini bildiriyor; ikinci telgrafta da onlara Reşadiyeden hareket etmemelerini ve İtalyan saldırısına uğradıkları takdirde de limana baştan kara etmelerini emrediyordu.

Silâh taşıyan bir savaş gemisinin, bu silâhın gereğini tamamıyla yapmadıkça, peşin bir kararla terkedilmesi doğru bir hareket olmadığı gibi herhangi bir komodorun bu tarzda bir emir vermesi de affedilemeyecek bir hatadır. Hatta böyle bir emir vermek çok büyük suç işlemek demektir. Halbuki Reşadiyedeki iki torpidobotun komutanları gemilerini hemen muharebeye hazırlayıp harekât yapmak istemişlerdi. Ne çare ki gemilerin torpidoları imlâ valfı arızasından ötürü hazırlanamıyacak, Trablusgarp silâhlı yatının kazan kapak saldırıları da onarılamıyacaktı.

Durum, o zamanın anlayışı ile, donanma kuruluşu dışında kalan gemilerin harp kifayeti ve bakım işleriyle pek ilgilenilmediğini anlatıyordu. Çünkü savaş başlayınca kadar fark edilmeyen arızalar ancak ateş baccayı sardıktan sonra görülmüş, onarımı cihetine gidilmiş ve onarılamamıştı.

Böyle bir durumda komodor nasıl bir emir verebilirdi ? Gemiler, onu, arızalarından haberli etmediklerine göre komodorun onları tam kifayetli sayması ve tam kifayetli bir gemiye verilmesi gereken emri vermeli idi : «Hemen muharebeye hazır olun; gemilerinizi, üstün düşman karşısında gündüzün gizliyecek, geceleyin de torpido hücumu yapacak bir tertip alınız. Prevezeye gelmeye gayret ediniz ...» gibi ...

Hamidiye torpidobotu 30 Eylül saat 6.30 da Trablusgarp silâhlı yatını yedekliyecek daha sağ ve dışardan görünmez bir suya çekmiş; Alpagut torpidobotu da onun yanına gelmişti.

Bu sırada Yarbay Biscaretti tekrar S. Maura'ya gidip bir gün önce karaya çıkardığı subayı almış ve Amiral gemisinin yanına gelmişti. Subayın getirdiği bilgiyi Amirale naklediyordu : «Preveze tahkimatı hakkında önce verdiğimiz bilgi doğrudur; Prevezedeki dört Osmanlı torpidobotundan iki tanesi muhtemel olarak Korfu Kanalındaki limanlardan bir tanesine gitmiştir. Bu limanın Murzo limanı olması muhtemeldir ...»

Amiral, bu haber üzerine, bildirilen iki torpidobotu arama görevini Yarbay Biscaretti'ye verdi; o da Artigliere ve Corazziere muhripleriyle Korfu Adasına doğru hareket etti. 30 Eylül günü saat 5.00 de Murzo'ya gelmiş; fakat kayık ve yelkenlilerden başka limanda bir gemiye rastlamamıştı. Reşadiye önünde de torpidobota benzer bir şeye rastlamadığı için geri gelme seyrine başlamıştı. Fakat bir hayli zaman gittikten sonra gemi üzerine doğru bir kayığın gelmekte olduğunu görecekti ve filotillasını durduracaktı.

İtalyanların yazdığına göre kayıktan iki Rum çıkmış ve 2 büyük Osmanlı muhribiyle bir ticaret gemisinin 29 Eylül saat 22.00 de kuzeye

doğru geçtiklerini haber vermişti. Fakat komodor bu iki Rumun halinden şüphelenecek ve onları sorguya çektiği zaman gerçekleri öğrenecekti. Çünkü Rumlar : «Bizi buraya Türkler, tehdit ederek getirdi; kendileri de sandalla bekliyorlar» demişler ve İtalyanlar da sandaldaki dört Türkü çıkarmıştı. Bunlar liman reisi, Jandarma Komutanı ve iki jandarma eri idiler.

Hatırlanacağı üzere bizim kaynaklarımız da bu dört kişiden söz etmişler ve fakat olayın savaştan önce Prevezede cereyan ettiğini belirtmişlerdi. Acaba hangi tarafın verdiği bilgi daha doğru idi ? Durum tekrardan canlandırıldığı takdirde İtalyan kaynaklarının verdiği bilginin amaçlı olduğu kolaylıkla anlaşılacaktı. Çünkü Preveze baskını olmuş, Türk torpidobotu batırılmıştır. Artık bu olaydan sonra Türkler neyi öğrenmek isteyeceklerdir ? İtalyan kaynağı bu konuda hiç bir şey yazmadıklarına göre olayın onlar tarafından tahrif edildiği anlaşılmaktadır. Savaş öncesinde, esir almak gibi devletlerarası hukukuna aykırı olan bir hareket yapmadıklarını iddia edebilmek için İtalyanlar Preveze önündeki bir olayı böylece daha başka tarafa almışlardır.

Buna göre Biscaretti'nin yakaladığı sandalda Türkler yok, belki de onlara Türk gemilerinin Reşadiyede olduğunu haber veren Rumlar vardı.

Yarbay Biscaretti Reşadiyeye yaklaşırken tepelerin üzerinden yükselmekte olan dumanları görmüş ve bu dumanların Türk torpidobotlarına ait olabileceğini sanmıştı. Biraz sonra yata benzer boyalı bir gemi; yani Trablusgarp yatını gördü. Bu anda Osmanlı torpidobotları ile Trablusgarp yatının ateşine maruz kaldı. Fakat Osmanlı tarafı, İtalyan gemilerinin menzil dışında olmalarından ötürü, herhangi bir isabet sağlamamıştı. Tam tersi İtalyan ateşinin isabetli olması karşısında torpidobotlar tepenin arkasında daha emin bir yere çekilmiş; böylece taraflar ateş kesmişti. Bu sırada hava da puslanacaktı.

Fakat İtalyanlar çekilmeyecek, tam tersi limana girmeye karar vereceklerdi. Eğer Osmanlı torpidobotları saldırgan bir zihniyet taşımış olsalardı burada İtalyan muhriplerini etkilemek mümkün olurdu. Fakat İtalyanlar Osmanlı torpidobotlarıyla göz göze geldikleri zaman onları karaya oturmuş durumda bulacaklardı. Trablusgarp yatı da, düşmanın ölü zaviyede bulunmasından ötürü ateş edecek durumda değildi. İtalyan ateşi karşısında torpidobotlar oracıkta harap oldular. Taraflar ateş kesmişti ama; İtalyanlar gemilerine karşı kıyıda tüfek ateşi açılmakta idi. Buna rağmen İtalyan komodoru filika indirerek torpidobotların üzerine bir subay yollıyacaktı; kendisi de bu filikayı, karadan atışlara karşı topçu ile himaye edecekti.

Filika torpidobotun sancağını aldıktan sonra Trablusgarp yatının üzerine gitti. Biraz sonra da Corazziede muhribi gelerek yatı yedeğine aldı ve limandan çıkardı. Amiral de bu gemiyi, gene yarbay Biscaretti'nin refakatinde olarak Taranto üssüne yolladı. Gemi kendi makinesiyle oraya gitmeye muvaffak olmuştu.

8. İtalyanların abluka harekâtı.

İtalyanlar politik nedenlerle abluka ilân etmemişler fakat Preveze'den Şingin'e kadar olan kıyıları kontrol altına almışlardır. Böyle bir kont-

rol konmasına neden de Osmanlı tarafının, savaşın ilân edilmiş olmasına rağmen, denizyolu üzerinden asker ve cephane nakletmesi idi. Tabiiyle bu nakliyatın yapılmasına neden de savaşın ilân edildiği haberinin çeşitli limanlara bildirilmemesi idi.

İtalyanlar bu nakliyattan 30 Eylül 1911 günü saat 10.30 da Alpino muhribinin yakaladığı Neva vapurundan haberli oldular. Bir Rum şirketine ait olan bu gemi İngiliz bayrağı çekerek İtalyanların gözünden kaçabileceğini sanmıştı. Fakat İtalyanlara yakalanır yakalanmaz da Sabah vapurunun da Şingin'de asker ve cephane yüklemekte olduğunu haber vermişti. Bu geminin Çanakkaleye gideceğini bile söylemişti.

Gerek Neva gerekse Sabah vapuru 1300 tonluk ufak teknelerdi. Taşdıkları asker sayısı da bir anlam taşıymıyordu. Buna rağmen İtalyanlar bu gemileri av saymışlar ve onları yakalamak için geniş tertipler almışlardı.

Şingin limanı önünde Marco Polo gemisi varken, İtalyanlar, bu gemiyi az bulmuşlar onu Lombardia gemisiyle takviye etmişlerdi. Bu takviyenin nedeni de Marco Polo gemisinde kifayetsiz bir telsiz makinesinin bulunmaması idi. Lombardia, denizaltı ana gemisi olarak, kuvvetli bir istasyonla mücehhez bulunuyordu.

Abruzzi Dukası Amiral bu gemileri az bulmuş olacak ki Marco Polo gemisinin yanına Spica ve Espero muhriplerini de göndermişti. Neva gemisini de Alpino muhribinin refakatinde Taranto limanına gönderdi.

Kısa bir süre sonra Marco Polodan şu haber geldi: «Sabah vapuru asker yüklemiş ama; sonradan tekrar boşaltmış.»

Reşadiye limanının içine kadar giren İtalyanların Şingin limanına girmemesi dikkate şayandı. Her halde ortada politik bir neden olması gerekiyordu. Çünkü Amiral, bu haber üzerine, emrindeki kuvvetlerle (Vettor Pisani kruvazörü ve Corazziere muhribi) bizzat Şingin'e gitmek ihtiyacını duymuştu. Böylece sabah vapurunu bizzat yakalamış ve onu Marco Polo gemisiyle Corazzizes muhribi refakatinde Taranto'ya yollanmıştı. Bundan sonra yakaladığı üçüncü ufak gemiyi de Lombardia gemisi refakatinde Taranto'ya yolladı.

İtalyan kontrolü fiili olarak 9 Ekim 1911 gününe kadar devam etti. Bu kontrolde Brindizi limanı bir ileri ve ikmal üssü olarak kullanılıyor; çeşitli muhripler filotilla halinde buradan kontrol görevine gelip gidiyorlardı. İtalyanlara kalsa bu kontrol savaş sonuna kadar devam edecekti. Hatta, vaktiyle bu kıyılarda harekât yapmıyacıklarını ilân etmelerine rağmen, Osmanlı tarafını barış yapmaya zorlamak için bu kıyılara karşı harekât bile yapacaklardı. Fakat Avusturya-Macaristan hükümeti politik baskılar yapıp İtalyanları buradaki deniz kuvvetleri geri çekmeye zorlamıştı. Bu arada İtalyanlar da Osmanlı kıyılarından kendi deniz ulaştırmalarına zarar gelmeyeceğini anladıkları için Avusturya-Macaristan hükümetinin isteklerine uyup kuvvetlerini geri çekmişlerdi.

9. Adriyatik ve Yunan Denizi Harekâtı Hakkında Düşünceler.

Adriyatik ve Yunan Denizindeki İtalyan harekâtı hakkında söylenebilecek fazla söz yoktur. Kuvvetten yana üstün ve eğitim de yüksek olunca herhangi bir donanma İtalyanların yaptığını yapacaktı.

Osmanlı gemilerinin çekingen hareketleri Türk Denizcilerinin atilgan karakter ve savaşçı ruhuna uymamıştı. Bu çekingen hareket gösteriyordu ki Sultan Hamid zamanında hapsolüp her türlü ilim ve tecrübeden yoksun kalan donanmayı kifayetsiz bir deniz kuvveti haline getirmek için ne İngiliz eğitim kurulu bir çaba göstermiş ne de sorumlu kişiler bu eğitimin nereye vardığını kontrol etmişlerdi. İngilizler gereken çabayı harcamış olsaydı İngiliz denizcilik geleneğinin saldırı ruhu bu ruha esasen malik olan Türk Denizcisini de kudretli ve kifayetsiz bir duruma sokabilirdi.

İngiliz eğitimi sırasında teğmen ya da yüzbaşı olarak donanmada bulunmuş olan büyüklerimiz bana anlattıklarına göre, bu eğitim gemicilik ve disiplin işleriyle seyirde filo manevraları, yani teşkilât talimlerinden ileri gitmemişti. Osmanlı filosu üç yıl hep bu eğitimi yapmıştı. Ne top ne torpido atışı yaptırılmış; taktik sorunlar öğretilmemişti. Plan yapmak, harekât kaydı ve harp ceridesi yazmak, emir ve rapor yazmak Türk Denizcisine kararlıkta bırakılmıştı. Arşivdeki dosyalarımızın muhtevası büyüklerimizden bana söylediklerini teyit etmekte idi.

Bundan ötürü dönemin denizcisi alarm ve saldırı fikirlerinden de yoksun kalmıştı. Bahriye Nezareti bütün çalışma enerjisini ısmarlanacak ve ısmarlanan yeni donanmaya bağlamış; bu uğurda, donanma komutan vekilinin bütün çabalarına rağmen mevcut gemilerini bile onarmamıştı. Donanma barış zamanında savaş kifayeti olmadan denizlerde dolaşıyorsa savaş zamanında ne yapacaktı ?

Özellikle donanma kuruluşunun dışında kalan komodorluk gemileri her türlü eğitim ve eğitim kontrollinden yoksundu. Bundan ötürü savaşın ilânından sonra beliren kifayetsizlikler o günün doğurduğu hatalar olmamış İkinci Meşrutiyetten bu yana yapılan büyük ihmallerin bir sonucu olmuştur.

B. ORTA AKDENİZ HAREKÂTI.

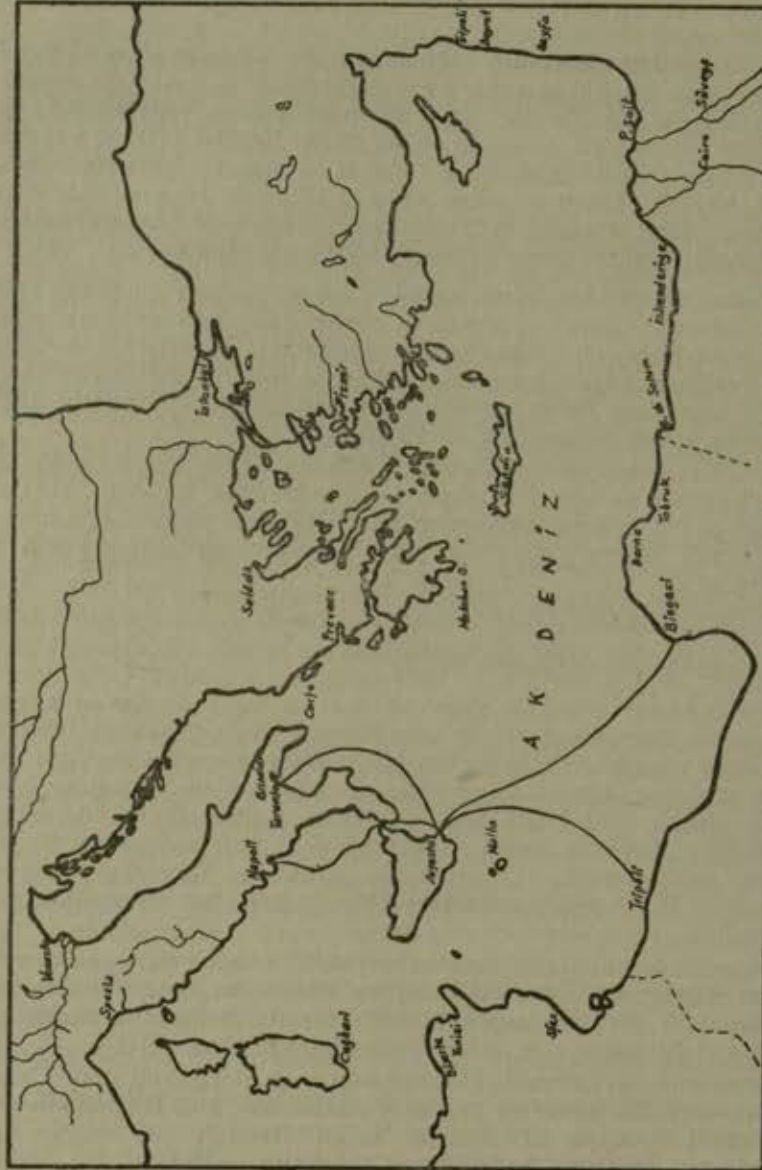
1. Harekât Alanı (Kroki No. 4)

Orta Akdeniz harekât alanı bu denizin tabii sınırlarını kapsıyordu. Fakat gerek Osmanlı gerekse bazı İtalyan deniz üslerinin tabii sınırlar dışında yer almasından ötürü Doğu ve Batı Akdeniz de Orta Akdeniz harekât alanıyla ilişkiler kuruyordu. Trablusgarbın Tarantoya mesafesi, yaklaşık olarak, 520 mildi. Bundan ötürü İtalyanlar bu mesafeyi uzak bulup Sicilya Adasının Doğu kıyılarındaki Augusta limanını da bir ileri üs haline getirmişlerdi. Donanmanın ikmali bu limandan yapılacaktı. Augustadan Trablusgarb mesafesi 240, Augustadan Bingazinin mesafesi de 350 mildi.

Augusta limanı donanmaya ileri üslük vazifesini yaparken Sicilya Adasının Kuzey kıyılarındaki Palermo limanı da kara kuvvetlerine bindirme limanlık görevini yapacaktı. Bu suretle İtalyanlar savaş için mesafeleri hedefe doğru çok yaklaştırmış bulunmakta idiler.

Buna mukabil Osmanlı Donanmasının en ileri üssü olan Çanakkaleden Trablusgarbın mesafesi yaklaşık olarak 900 mil, Bingazinin mesafesi de 560 mildi. Vaktiyle kifayetsiz bir üs kurulmadığı için Bingazi ve Trablusgarbda bir donanma barındırmak mümkün değildi.

Osmanlı gemilerinin kömür yükleme kapasiteleri, Trablusgarp ve Bingazide, Çanakkaleye istinaden bir harekât yapmalarına elvermiyordu. Donanma ile seyyar bir üs gezdirmek de taraflar arasındaki kuvvet oranı bakımından mümkün olamıyacaktı. Esasen bu dönemde deniz harekâtında seyyar üs kullanmak diye ne bir kaide ne de bir bilgi vardı.

Kroki No. 4 — Orta Akdeniz Harekât Alanı

Süratli ticaret gemilerini yardımcı kruvazör haline sokarak münferit seyir edecek İtalyan ticaret gemilerine zarar verdimen mümkün görülebilirdi. Lâkin Osmanlı ticaret filosu içinde bu görevi yapacak kudrette ticaret gemileri yoktu.

2. Harekât Alanındaki Kuvvetler.

İki devletin Deniz Kuvvetleri arasındaki büyük güç ayrıntıları, herhangi bir kuvvet kıyaslaması yapamıyacak kadar çoktu. İtalyanın, bu savaş çerçevesinde, muazzam denebilecek kuvvetleri karşısında Osmanlı tarafının kuvveti hiç yoktu denebilecekti.

Bundan başka İtalyan donanması deniz stratejisinin her kolunda büyük bir talihe mazhar olmuş bulunuyordu. Üsleri savaş hedeflerine, Osmanlı üslerinden daha pek çok yakın ve kifayetli idi. İkmal ve onarım kifayetleri de yüksekti. Üstelik Osmanlı tarafının telsiz muhaberesinden yoksun olmasına karşılık İtalyanın bu muhaberesi iyi ve kifayetli idi.

3. Savaş Öncesi Harekât.

Osmanlı tarafı politik durumun gerginleştiği dönemde Trablusgarp ve Bingaziye, pek az bir miktarda da olsa, silâh ve cephaneye göndermeye başlamıştı. Fakat gönderilen bu silâhların miktarı her halde stratejik olmasa gerekti. 1300-1500 tonluk ufak ticaret gemileriyle teker teker gönderilecek bir silâh ve cephaneden stratejik yararlar sağlamak elbette mümkün olamıyacaktı.

Bu hal Osmanlı tarafının denizasıırı iki eyalette, daha çok, gerilla mücadelesi hazırlamakta olduğunu göstermekte idi.

Osmanlı tarafının, bu, silâh ve cephaneye gönderişleri İtalyanlar tarafından da farkedilmişti. İstanbuldaki İtalyan Büyükelçiliği Osmanlı hükümetinin Ağustos ayından beri savaşa hazırlanmakta ve bu meyanda gemilerle Trablusgarp ve Bingaziye asker ve cephaneye nakletmekte olduğunu kendi hükümetine bildirmişti.

Durum savaşa doğru ilerledikçe, İtalyanlar, bu sevkıyata karşı cebri bir tertip almayı düşündüler. Çünkü Türkiyeden hareket edeceğini haber aldıkları gemilerin sayısı onlara savaşı etkileyecek kadar çok görülmüştü.

İstanbuldaki İtalyan Büyükelçiliği Eylül ayı ortasında Derne adlı bir ticaret gemisinin asker ve cephaneye yüklemekte olduğunu Romaya haber vermişti. İzmirdeki İtalyan konsolosluğu da Üsküdar ve Kayseri vapurlarının asker ve cephaneye yüklemekte olduğunu haber veriyordu.

Nihayet İtalyan Büyükelçiliği Derne vapurunun 22 Eylülde İstanbuldan yola çıktığını ve bordasına silik bir şekilde Hamburg kelimesinin yazılı olduğunu İtalyan Bahriye Nezaretine bildirdi.

Demek ki Osmanlı denizcileri gemiyi bu şekilde kamufle etmekte yarar görmüşlerdi. Fakat İtalyan Bahriye Nezareti bu gerçeği anlayamadı ve sadece büyükelçiliğin yeter bilgi vermemesinden şikâyetçi oldu. Bunun yerine «Büyükelçilik gemi iki bacalıdır, iki direklidir gibi tamamlayıcı bilgi verseydi daha iyi olurdu» diyordu. Deniz Kuvvetlerinin kıyı şehirlerinde bulunan büyükelçilik ya da konsolosluklara savaş gemileri hak-

kında bilgi vermeleri elbette iyi olurdu. Fakat İtalya Bahriye Nezareti Derne vapurunun kamufile edilmesinden anlam çıkarmış olsaydı bu gemiyi yakalaması mümkün olacaktı.

İzmirdeki İtalyan konsolosu da Üsküdar ve Kayseri vapurlarının 26 Eylülde İzmirden hareket ettiklerini telledi.

İtalyan Deniz Kuvvetleri bu gemileri yakalamak konusunda kendisini çok zor şartlarda görmüştü : Onlara göre gemileri arayacak alan çok genişti; savaş ilân edilmemiş olduğu için görülen gemileri muayene etmek politik zorluklar meydana getirebilirdi; Beyrutta olduğu bildirilen Osmanlı donanması bu gemileri himaye altında getirebilirdi.

Bu endişeler İtalyanları, üç ufak gemiyi yakalayabilmek için, büyük tertipler almaya götürdü. Bu büyük tertipler açık denizlerde Osmanlı ticaret gemilerini arayıp bulmayı değil de, onları Trablusgarp önünde yakalamayı öngörüyordu. Donanma Komutanı ilkönce bu göreve Varese, Roma ve Napoli zırhlılarını ayırmış; sonra da bu kuvvetleri az bularak Amiral Thaon di Revel'in filosunu (İkinci filonun ikinci tümeni) da bu vazifeye yollamıştı. 27 Eylül 1911 gününde Varese, Roma ve Napoli gemileri Trablusgarp önünde Amiral Thaon di Revel filosu da (Garibaldi, Ferruccio, Coadit gemileriyle 6 muhrip) Augusta limanında bulunuyordu. Burada ikmalini tamamlayıp Trablusgarp önüne gidecekti.

Donanma Komutanı Amiral Aubry ilk emrini Varese, Roma ve Napoli gemilerine verdi : «Düşman ticaret gemilerini kıyılardan görünmiyecek bir yerde mevki alıp bekleyiniz. Varese önde Roma ve Napoli gemileri de geride bulunsun. Ticaret gemilerini Osmanlı donanmasının himaye etmekte olduğu görülürse Varese düşmanı Roma ve Napoli gemilerinin üzerine çekmeye çalışın ... »

İtalyan Donanma Komutanının hem üç ufak ticaret gemisini yakalamak hem de Osmanlı Donanmasını tuzağa düşürmek üzere stratejik manevra hazırladığı belli oluyordu.

Bu sırada İtalyanların Trablusgarp konsolosluğu da «Türkler İtalyan ve başka yabancı koloniye karşı fena muamelelerini azıttılar ... Buraya bir savaş gemisi yollayın» diye Romaya bir telgraf çekmişti. Bu telgrafın gerçeği ifade etmeyip maksatlı olarak evvelden hazırlanmış bir ifade taşıdığı belli idi. Nitekim İtalyan Bahriye Nezareti Varese zırhlısına «Derne gemisini savaşın açılmasından önce yakalarsanız Türklere Trablusgarpdaki memurlarınız oradaki İtalyanlara fena muameleler yapıyorlar. Bunun için biz de sizi yakalayacağız» deyip gemiyi tutuklayınız diye emir vermişti. Demek oluyor ki Trablusgarp'ın İtalyan konsolosu böyle bir haber vermemiş, önceden düzenlenen bu haber ona verilmişti.

İtalyan Donanma Komutanı gemi komutanlarını tereddüt içinde bırakmamak için daha önce Bahriye Nezaretine sormuştu : «Yabancı gemileri de muayene edelim mi ?» Bahriye Nezareti de cevap olarak «Osmanlı bayrağı çekmiş ticaret gemilerini derhal muayene ediniz; diğerlerini harp kaçağı malzeme taşıdığına kanı hâsıl ederseniz muayene ediniz» demişti.

İtalyan Donanma Komutanı bu cevaptan tatmin olmamıştı. Bundan ötürü Osmanlı gemilerini yakalamak üzere açık denizlere açılmayıp av-

larını Trablusgarp önünde beklemeye karar verdi. Böylelikle genel ticaret yollarının dışına çıkıyor; böylelikle siyasî ihtilâtları önlemiş oluyor ve düşmanı yakalamak ihtimalini de çoğaltmış bulunuyordu.

Donanma Komutanı bu ana düşünce etkisinde Trablusgarp önündeki üç gemiye ikinci bir emir yollayacaktı : «Varese gemisi şehrin Doğusunda, Roma gemisi tam karşısında, Napoli gemisi de şehrin Batısında yer alsın; gemiler geceleyin şehre daha çok yaklaşsınlar ... »

25/26 Eylül gecesi yapılan gece karakolu sırasında Roma gemisi karşılaştığı bir ticaret gemisini ışılacağı ile aydınlatmış ve bu geminin bordasında Hamitaz kelimesinin yazılı olduğunu görmüştü. Yakın mesafeye sokulduğu zaman ticaret gemisindeki personelin Almanca konuştuğunu duymuş olması Roma gemisi komutanına gördüğü geminin bir Alman gemisi olduğu kanısını vermişti.

Halbuki bu gemi Derne gemisinin ta kendisi idi. Mürettebatı da Almanca konuşarak kamufileleri pekleştirmesini bilmişlerdi : Bordadaki Hamburg kelimesi seyir sırasında Hamitaz olarak değiştirilmiş ve cesaretle Trablusgarp limanına yol verilmişti.

Bu kamufile o kadar başarılı olmuştu ki Trablusgarp'teki İtalyan konsolosu 26 Eylülde «Derne vapuru buraya geldi» diye telgraf çektiği halde İtalya Bahriye Nezareti, Donanma Komutanı ve Amiral Thaon di Revel gene tereddüt içinde kalmışlardı.

Derne vapuruda, liman reisinin sonradan verdiği rapora göre, 25.000 mavzer tüfeği, 6.812 sandık cephane, 500 çuval asker elbisesi, 951 çuval tın, 500 çuval da peksimet vardı. Geminin Trablusgarp'a ulaşması tam bir başarı olmuştu.

İtalyan tereddüdünü ilk kıran Amiral Thaon di Revel oldu. 27/28 Eylül gecesi Roma gemisine emir veriyordu : «Limana yaklaş ve Derne gemisinin limanda olup olmadığını bizzat gör ve haber ver ... »

Fakat Roma gemisi görevi yaptıktan sonra şu haberi getirdi : «Limanda Derne adlı bir vapur göremedim. Demir üzerinde yatan üç vapur var : Castelglas, Hercules ve Hamitaz.»

Roma gemisi komutanının verdiği bu bilgi sadece görüş şartlarına istinat ettirilmemişti. Gemi limana sokulmuş; denize bir filika indirerek bir yüzbaşı komutasında limana göndermiş; bu yüzbaşı şeytan çarmıhından çıkarak limanda demirli gemilerin adlarını bizzat okumuştur. Ona göre limanda Derne vapuru yok; Hamitaz vapuru vardı.

Sonradan İtalyanlar bu gemiyi kaçırdıkları için büyük üzüntü duyular; Trablusgarp'a girdikleri zaman Hamitaz sandıkları vapurun Derne olduğunu ve geminin bütün yükünü limana çıkarıp eyalet içerlerine sevk ettiğini öğrenmişlerdi.

İzmir ve Kayseri gemileri Trablusgarp'a değil Kızıldenize gönderilmişti. İtalyanlar bu gemiyi boş yere Trablusgarp önünde beklediler. Bunlardan Kayseri vapuru yükünü boşalttıktan sonra kendisini Kızılay gemisi halinde kamufile edip yurda dönerken İtalyanlara yakalandı.

28 Eylül 1911 günü İtalyan donanmasının konusu şöyle idi (Kroki No. 5) :

Trablusgarp önünde Amiral Thaon di Revel'in filosu vardı : (Gari-baldı, Varese, Ferruccio Coadit gemileri ve dört muhrip). Bingazi önünde Amiral Presbitero'nun filosuna mensup Pisa ve Amalfi gemileri vardı. Amiral Presbitero filosunun kalan kısımlarıyla (Agordat, Partenope ge-mileri ve dört muhrip) Augusta limanında emir bekliyordu.

Augusta'da Amiral Presbitero'nun gemilerinden başka, Vittorio Emanuele zırhlısıyla Donanma Komutanı Amiral Aubry, Birinci filonun birinci tümen gemileri (Vittorio Emanuele, Roma ve Napoli gemileri); Amiral Faravelli ile İkinci filonun birinci tümeni (Benedetto Brin ve Fi-liberto gemileri vardı.

Amiral Borea Ricci komutasındaki okul gemileri tümeni (Re Um-berto, Sicilia, Sardegna, Carlo Alberto) ve dört muhrip la Spezia'dan Augusta'ya doğru seyir halinde bulunuyordu.

Çeşitli filolara mensup Regina, Elana, San Marco gemileri La Spazia; Marco Polo, San Bon ve Minerva gemileri de Taranto'da ikmalde ya da onarımda idi.

28 Eylül günü İtalya Dışişleri Bakanı Bahriye Nazırına telefon ede-rek donanmanın Trablusgarp'ı bir an önce bombardıman etmesini iste-mişti. Amacı, Osmanlı Devletine İtalyan iltimatının verilmiş olma-sından ötürü büyük devletlerin savaşa mani olacak hareketlere başlama-larından önce harekâta başlamak ve bu surette başka devletlerin diplomatik arabuluculuklarını önlemektir. Ona göre İtalyan donanması Trablusgarp'ı bombardıman ederse yabancı devletler de barış teşebbüsünde bulunmaz-lardı.

Bahriye Nazırı bu haberi donanmaya vermekte gecikmiş; verdiği haberde Dışişleri Bakanının fikir ve isteklerinden söz etmemişti. Sade-ce «Şehri teslim olmaya davet ediniz; ret cevabı alırsanız meskûn yer-leri zarara sokmamak şartıyla müstahkem mevkiileri bombardıman edi-niz» diyor «Bu harekâtı yaparken savaşın açılmış olduğuna dikkat edi-niz» diye ekleme de yapıyordu.

Bu tereddütlü emir İtalyan Donanma Komutanı Amiral Aubry'yi derin düşüncelere sevk etti. Zira Amirale Beyruttaki Osmanlı Donanması-nın da Bingaziye gelmek ihtimali de bildirilmiş ve Amiral bu geliş 1 Ekim 1911 olarak hesaplamıştı.

Amiral Trablusgarp'ı büyük kuvvetlerle bombardıman etmeye ve bu arada Osmanlı Donanmasına karşı da büyük tedbir almaya karar verdi. Bombardıman vazifesini Amiral Faravelli komutasındaki birinci filonun birinci tümeni yapacak; Amiral Presbitero komutasındaki birinci filo-nun ikinci tümeni de Osmanlı Donanmasına karşı keşfe yollanacaktı. Do-nanma Komutanının bizzat komuta ettiği birinci filonun birinci tümeni Presbiteroya destek görevini yapacaktı. Bu arada Osmanlı tarafını mu-habereden yoksun bırakmak için Derne telsiz-telgraf istasyonu tahrip edilecek; Malta-Trablusgarp su altı kablosu da kesilecekti.

29 Eylül saat 17.00 de Donanma Komutanına savaşın açılmış oldu-ğu haberi gelince İtalyan donanması bu şekilde denize açıldı : Amiral Faravelli, kendisinin ikinci tümenine komuta eden Amiral Thaon di Re-vel'in kuvvetlerini de emrine alarak sekiz gemiyle Trablusgarp'ı bombar-dıman etmeğe; Amiral Presbitero de Bingazi sularında Osmanlı Donanma-sını keşfe gitti.

Bu sırada Donanma Komutanına garip bir haber geldi : «Amiral Thaon di Revel'in filosu 7 muhrip himayesinde seyreden bir Osmanlı ti-caretiler gemisi gördü.» Amiral Thaon di Revel'in gördüğü bu gemiyi imha etmemiş olduğuna bakılırsa haberin yanlış bir alarm olduğunu anlamak gerekirdi. Fakat Donanma Komutanı böyle düşünmeyip görülen hedefin Osmanlı Donanması olmak ihtimalini ileri sürdü. Böylece 30 Eylülle ta-kaddüm eden gece filosuyla denize açıldı ve Bingaziye yol verdi.

Zaman zaman Donanma Komutanına düşmanın Ege Denizinde, Ro-dos Adası açıklarında ve Karaman kıyılarında görünmekte olduğunu bil-dirilmesi İtalyan Donanma Komutanını uzun hesaplar yapmaya zorlamış-tı. Bu hesapları Osmanlı Donanmasının Çanakkaleye varmış olduğu haberi durdurdu.

Bu sefer de İtalyan kamuoyu İtalyan Donanmasının Osmanlı Donan-masını kaçırmış olmasına sinirlenmişti; İtalyan gazeteleri donanmaları-ı suçlamakta idiler. Bahriye Nezareti bu suçlamalara «Vaktiyle hede-fimizin sadece Trablusgarp ve Srenayk eyaletlerini almak olduğunu ilân ettiğimizden donanmamızı bu eyaletlerin suları dışında harekât yaptır-mak istemedik» şeklinde cevap verdi.

Doğru hareket İtalyan donanmasının Osmanlı Donanması üzerine gitmesi miydi; yoksa gitmemesi mi idi ? Osmanlı - İtalya savaşının ana sorunlarından bir tanesi de bu oldu. İtalyan Deniz Kuvvetleri Harp Tarihi Dairesi bu sorunu aşağıdaki şekilde tartıştı :

«O günlerde İtalyan çevresinde, pek sıkı bir şekilde, kazanmak ve galip gelmek isteği vardı. Kamuoyunu meşgul eden tek istek bu idi. Böy-le bir istek hüküm sürerken Türk Donanmasının çekilmekte başarıya ulaşması İtalyan kamuoyunda İtalyan denizcisinin vazifesini yapmadığı kanısını uyandırmıştı. İtalyan kamuoyu İtalyan donanmasının yapacağı böyle bir hareketin sonuçlarını düşünemiyor; sadece donanmaya güveni-yordu. Fakat kamuoyunun üzüntüsü uzun sürmedi. Donanmanın Trab-lusgarp ve Bingaziye karşı hızlı kazandığı başarı, onun halk nazarında eskid yerini almasını sağladı. Şüphesiz tarih donanmanın o günkü duru-munu tartışıp ne yapabileceğini tespit etmekten geri kalmıyacaktır. Özel-likle Osmanlı Donanmasının zayıf durumu karşısında deniz savaşı yapa-cak olan bir devletin, daha mücadelenin başında, düşman donanmasını imhadan çekinmesi ne demektir ? Böyle bir hareket deniz egemenliğini almaktan vazgeçmek demek değil miydi? Bundan başka, tarih, deniz harp sevkı idaresinde en çok yapılması lâzım bir hareket olan düşman donanmasının imhasından feragat edip tali işlerle uğraşmanın nedenleri-ni teşhir edecektir.

«Burada, her şeyden önce, şunu hatırlamak lazımdır ki : İtalyan hükümeti, Osmanlı Devletine karşı silâhlı bir mücadeleye girerken, he-definin sadece Libya'yı işgal etmek olduğunu ilân etmişti. Böyle bir ilâ-

nın sonucu olarak, mücadelenin bu topraklardan ve bu toprakları ilgilleyen denizlerden daha ileri götürülemeyeceğini de ayrıca ilân etmiş bulunuyordu.

«İtalyan kamuoyu uluslararası siyasi durumun, kara bakımından böyle bir sınırlandırmaya neden teşkil edeceğini anlıyordu. Fakat halk bu sınırlandırmanın deniz savaşına da teşmil edileceği hususunda az hassas görünüyordu. Ona göre denizler, herkesin malı olan serbest bir alan idi. Artık halk sınırlandırmanın denizlere teşmil edilmek zorunluğunu anlamak bile istemiyordu. Bu kanısında da kendisini yerden göğe kadar haklı buluyordu.

«Nitekim hükümet de deniz savaşının mümkün olduğu kadar Libya kıyılarına bağlanacağını ilân ederken Anavatan ile müstemleke kıyılarındaki çıkarlarını ilgilendirecek olursa bu suların dışına da çıkabileceğini eklemişti.

«Fakat hükümetin ana kararı savaş Osmanlı İmparatorluğunun göbeğine getirmemek, deniz aşırı eyaletleri almakla yetinmekti. Durumu inceden inceye incelemiş ve bu karara varmıştı.

«Osmanlı İmparatorluğuna karşı yapılacak bir mücadelenin bütün Avrupayı ayaklandırabileceği de tabii idi. Böyle bir mücadeleyi göze almak için büyük olaylardan sakınacak her türlü çareye başvurmamak gerekli idi. Bununla beraber, savaşın sınırlandırılmış bir alan içinde cereyan edebileceğini kesinlikle söylemek de mümkün değildi. Ortaya çıkacak yeni durumlar, sınırlandırılmış alan dışında meydana çıkmış ise İtalyan çıkarlarına aykırı bir sonuç da doğurabilirdi...»

Şurası belli oluyordu ki İtalyan Deniz Kuvvetleri savaşın önceki dünya politik durumunu yanlış tahmin ettiği için Osmanlı Donanmasını Doğu Akdeniz ya da Ege sularında yakalayıp imha etmek istememişti. İmha ederse bundan büyük politik sonuçlar, sakıncalar meydana geleceğini ummuştu. Acaba İtalyan donanması Osmanlı Donanmasını yakalayıp imha etseydi Osmanlı - İtalya savaşı daha önce bitebilir miydi? Bu sorguya «evet» diye cevap vermek asla mümkün değildi. Çünkü Osmanlı karargâhı umumisi, zaten Ege hâkimiyeti muhtemel düşmandadır deyip projelerine bu kanısını yazmıştı. Demek ki donanması imha olmuş olsa bile gene Trablusgarp'daki mücadelesine devam edecekti. Osmanlı Donanmasının batırılışı sadece onu batıran İtalyan Amiraline bir şeref kazandıracak ve onu İtalyan kamuoyu nazarında büyüttükçe büyütecekti. Nitekim sonra da Beyrutta batırılan Avnillâh gemisini batıran Amiral bile bu kamuoyu nazarında milli bir kahraman olmuş, kısa zamanda Bahriye Nazırlığına kadar yükselmişti.

Bundan ötürü Osmanlı Donanmasının batırılışı, savaşın gidişatı üzerinde hiç bir etki hâsil etmeyecekti.

Amiral Faravelli 29 Ekim Saat 22.00 de iki muhrip yollayıp Trablusgarp - Malta telgraf hattını kestirdi. Kendisi 1 Ekim Saat 8.00 de Trablusgarp önünde mevki alırken Amiral Presbitero da Derne telsiz telgraf istasyonunu tahrip ediyor ve Bingazi önüne geliyordu.

Bingazi halkı savaşın açılmış olduğunu bu hareketlerden öğrendi. Fakat İtalyanlara teminat verirlerse bu savaşın durdurulabileceğini sanmış-

lardı. Liman Reisi İtalyanların Pisa gemisine gidiyor ve gemi komutanına halkın sakin yaşadığını; İtalyanların da güvenlik içinde olduğunu bildiriyor ve İtalyan denizcilerine bu hususa dair teminat veriyordu.

Amiral Presbitero ise bu teminata aldırılmamış şehirdeki İtalyanları filosuna doldurarak Augusta'ya doğru yol vermişti. Yolda donanma komutan gemisine rastlayacak; donanma komutanı sivil halkı bir gemiyle Augusta'ya yollarken Amiral Presbitero'ya da Tobruk'u işgal etmek için emir verecekti.

Böylelikle İtalyan filolarının harekât hedefleri belli olmuştu : Amiral Faravelli Trablusgarp'ı, Amiral Presbitero Tobruk'u, Amiral Aubry de Bingaziyi işgal edecekti. Bu ana hedefler işgal edildikten sonra da Osmanlıların kaçak nakliyat yapmakta oldukları diğer ufak limancıklar alınacaktı.

4. Trablusgarp Önündeki Harekât.

Trablusgarp şehrindeki İtalyan kolonisi gemilere binerken Trablusgarp'daki tümen komutanı vekili Albay Neşet de, Harbiye Nezaretinden aldığı telgraf emri üzerine, kuvvet, savaş malzemesi ve erzakını eyalet içlerine sevk ediyordu. Esasen Tümen adında elinde azıcık bir kuvvet vardı. Bununla gemi toplarına karşı şehri savunmak imkânsızdı.

Limana en son uğrayan savaş gemisi Hamidiye kruvazörü olmuştu: İngiltere Kralının taç giyme töreninden dönmekte olan Hamidiye kruvazörü Trablusgarba da uğramış ve halkın içten gelen yakınlığı ile karşılanmıştı. Fakat gemi 6 Ağustos 1911 de uğradığı Trablusgarp limanında çok durmayıp hemen hareket edecekti. Artık limanda sadece Seyyadibahri adlı çok eski bir gambot vardı. O da Trablusgarp komodorunun Bahriye Nezaretinden aldığı emir üzerine, gizli evrakı alındıktan sonra, şehrin Batı Kalesi önünde batırılmıştı.

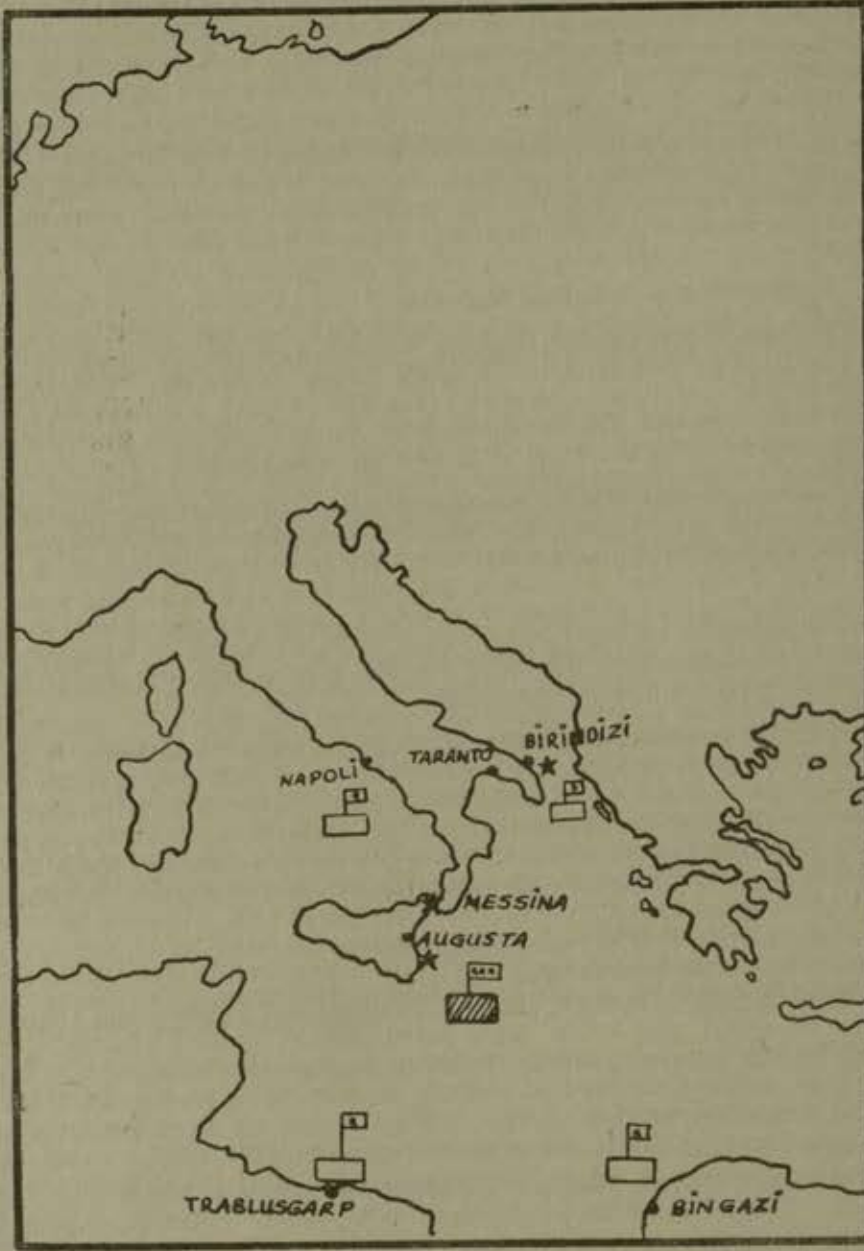
Trablusgarp şehrindeki çok eski zamanda yapılmış iki kale vardı. Bunlardan bir tanesi ta Romalılar zamanında öteki de Trablusgarp'ın alınması sırasında Osmanlılar tarafından yapılmıştı. Bu iki kaleden Batıdaki Kaleye «Osmaniye istihkâmı» adı verilmiş olup, Sultan Hamit zamanında üç tane çok eski 19 mm. çapında topla teçhiz edilmişti. Şehrin Doğusundaki Kale de Turgut Reisin mezarına bakıyordu. 4 tane 30.5 lik çok eski gemi topu vardı.

Her iki kalede de personel yoktu; kaleler ve toplar kendi haline terk edilmiş, bakımsız bırakılmıştı.

Trablusgarp komodoru, ilkönce, Seyyadibahri gambotunun mürettebatını da eyalet içine çekip kara savunmasına katmak istemiş; fakat isteği tümen komutan vekili tarafından uygun karşılanmamıştı. Tümen komutan vekili Komodora bu askerle Trablusgarp'ı savunmasını, Sinus'i'yi Osmanlılara yardım etmeye teşvik etmesini ve gayri muharip halkın hayatlarını güvenlik altına almasını emretmişti.

Amiral Faravelli filosuyla Trablusgarp önünde 1 Ekim sabahı göründü. Hemen komutan gemisinde bir komutan toplantısı yapmış bu toplantıya Trablusgarp'daki İtalyan konsolosunu da çağırılmıştı. İlk olarak konsolostan bilgi istemiş; 9 da Amiral Osmanlı askerinin eyalet içi-

ne çekilmiş olduğundan haberli etmişti. Konsolos, «Şehirde ciddi bir savunma hazırlığı yoktur; Trablusgarp bir İtalyan saldırısına uzun süre dayanamayacaktır» demişti.

Kroki No. 5 — İtalyan Donanmasının Konuşu

İtalyan kolonisi İtalyan savaş gemilerine alınmıştı ama; şehirde 2.000 kadar yabancı halk vardı. Konsolosun ifadesine göre şehrin Arap halkı İtalyanlara büyük bir sempati beslemekte idi. Osmanlı komodorunun verdiği rapora bakıldığı zaman da halk Osmanlılardan yana idi: Halk vilâyete başvurmuş ve eyaletlerinin ciddi şekilde savunulmasını validen ısrarla istemişti.

Konsolos da bu beyanda bulunuyordu ama; valinin Araplara silâh vermediğini; savunmaya katılmak isteyen Arapların eyalet içine giderek oradaki kuvvetlere katılmaları lüzumunu bildirdiğini ve bu bilginin Arapları kızdırdığını söylüyerek Arapları Osmanlı Devleti aleyhine tahrik edebileceğini ifade ediyordu.

Amiralin yaptığı tahminlere göre durum bu şekilde tecelli ederse şehirdeki Hıristiyan halk bir katliama uğrar; İtalyan politikası da bundan zarar görürdü. Bundan ötürü şehrin çok kısa zamanda işgal edilmesi gerekli idi. Amiral bu süratli işgal için kuvvetlerini az bulmuş, Roma'dan 3000 asker daha gönderilmesini istemişti.

İtalyanlar Trablusgarp'daki durumu şöyle anlatmaktadırlar :

«İtalyan konsolosu, Amiral ile Trablusgarp valisi arasında bir irtibat memuru gibi kullanılıyordu. Konsolos, ilkönce, Trablusgarp halkının işgal haberini nasıl karşılayacağını ve işgale karşı ne düşüneceğini anlamak için çaba harcamıştı. Fakat Türk memurları çok ketum davranıyor; sadece «Trablusgarp - Malta hattının kesilmiş olmasından hükümetten talimat almak imkânsız hale geldi» demekle yetiniyordu.

Memurların bu tutumu İtalyanlara Osmanlıların vakit kazanmak için kendilerini oyalamakta oldukları kanısını verdi. Bundan ötürü Konsolos da Trablusgarp şehrinin barış yoluyla ve konuşarak işgal edilemeyeceği kanısına varmıştı. Amiral de bu kanıda idi. Çabuk hareket etmek isteği ve özellikle Augusta'dan hareket ederken aldığı çabuk hareket emri onu bir hayli heyecanlandırmıştı. Çünkü bu emir karşısında şehirde ciddi bir mukavemetle karşılaşmak ve bir katliama neden olmak ihtimali de yer almış bulunuyordu. Her halde Roma'dan istediği 3000 asker de iki günden evvel gelecekti.

İşte Amiral «İşgale hemen başlamak» ve «Roma'dan gönderilecek kuvvetleri bekleyip sonra işgale başlamak» gibi birbirine zıt iki fikir arasında bocalayıp kalmıştı.

2 Ekim sabahı limana gelen Sicilya gemisi her şeyi çarelendirdi Zira bu geminin içinde bulunan 300 asker. Amiralin kuvvetlerini takviye edecekti. Amiral, elindeki 1600 askerle Trablusgarp'ı işgal edebileceğini düşündü; şehrin teslim olmaması takdirinde kaleleri bombardıman etmeye karar verdi. İlkönce bu bombardıman yapılacak; sonra da deniz silâhendazlarıyla işgal hareketine başlanacaktı.

Amiral Faravelli Amiral Thaon di Revel'i şehirliler ile konuşmaya memur ederken işgal kararını da Bahriye Nezaretine bildirdi.

Bu sırada fırtına çıkmış ve çıkarmaya mani olacak bir durum yaratmıştı.

İtalyan Amirali valiye teslim olma teklifi yaptığı zaman, vali «İlk önce Trablusgarp - Malta telgraf hattını onarıp bizi hükümetimizden talimat alacak imkânlar sokun; sonra size cevap veririz» demişti. Bu imkânsızlık kendisine bildirildiği zaman da o halde Tunus yolundan muhabere ederiz; fakat cevabı geç alırız demişti. Bundan başka İtalyan işgalinin başlamasıyla çıkacak karışıklıkların sorumluluğunu İtalyanlara bırakıyor ve Amirale çıkarma yapmakta acele etmemesini tavsiye ediyordu.

Amiral Faravelli bu duruma müdahale edip valiye Benedetto Brin gemisine çağırdı ise de buradaki konuşma da müspet bir sonuç vermedi.

Amiral, nihayet, üç maddelik son bir teklifte bulundu ve bu tekliflerine itiraz kabul etmeyeceğini peşin olarak bildirdi. Bu üç maddelik teklif şu idi :

a. Şehrin İtalyan hâkimiyetine geçmesi için müzakere yapılması hakkında İtalyan teklifine cevap verilinceye kadar İtalyan savaş gemilerinin serbestçe limana girip demirleyebilmesi ... Valinin limanda yatan İtalyan gemisinin hiç bir tehlikeye maruz kalmıyacağına dair teminat vermesi.

b. Bu süre içinde kaleler, bataryalar ve başka savunma teşkilâtı ile mayın, seyyar torpidoların İtalyan gemilerine zarar vermeyecek bir şekle sokulması.

c. İkinci maddedeki hususların İtalyan subaylarının kontroluna bırakılması.

Trablusgarp valisi bu konuların vilâyet meclisinde müzakere edilip karara bağlanması için müsaade istemişti. İtalyan Amirali, limanda bulunan yabancı koloni dolayısıyla bu müsaadeyi yirmi dört saat için verdi.

Amiral, bundan başka yabancı devletler kolonilerinin şehri terk etmelerini sağlamak için limana ayrıca üç ticaret gemisi yollamıştı. Türklerin şehirlerini barış yoluyla teslim etmeyeceklerini anladığı için şehirdeki yabancı devlet konsoloslarına birer tebligat hazırlamış ve onları kolonilerini şehirden çıkarmaya davet etmişti.

Şehirdeki konsolosların en kıdemlisi bulunan Alman konsolosu 3 Ekim sabahı İtalyan Amiraline cevap verdi. Bu cevabında şunları yazıyordu :

Sayın Amiral

«Biz, Trablusgarp'daki konsolos grubu üyeleri bizim ve kolonilerimizin gemilere bindirilmesi hakkındaki 2 Ekim tarihli yazınızı okuduk. Buna vecap vermekle şeref duyarız. Mektubunuz şehirde bulunan kıdemli konsolosa saat 23.45 de geldi. Takdir edersiniz ki 2.000 ne yakın insanın (Bunun içinde İngiliz ve Fransız da vardır) bu kadar kısa zamanda gemilere bindirilmeleri mümkün değildir. Ayrıca şehirde panik de çıkabilecektir.

Biz mahallî hükümete tam bir itimat beslemekteyiz. Onların bizim ve kolonimizin hayatlarını koruyacağından emin olarak burada kalmayı tercih ediyoruz. Burada bizim ve kolonimizin hayatları daha çok güvenlik altında bulunacaktır.

Çok derin saygılarımızın kabulünü Amiralden rica ederiz.

Amerika - İngiltere - Almanya - Avusturya - Macaristan - Fransa - Holanda - Norveç - Yunanistan - İspanya - Belçika konsolosları.

NOT : Bu cevabın, Ekselansları tarafından bize yapılan cemilekâr teklifin reddi şeklinde anlaşılmasını rica ederiz. Kolonimizden Trablusgarp'tı terk etmeği isteyenler olursa bunları ayrıca size bildireceğiz.

Fransa - İspanya - Belçika konsolosları.

Bu cevap Trablusgarp'daki konsoloslar arasında fikir ayrılığı olduğunu göstermekte idi. Zira mektubun birinci kısmı hiç bir itiraz kabul etmeyecek derecede teklifin reddedildiğini göstermekte idi. İtalyan teklifi üç bakımdan reddediliyordu : Gemilere binmek için yabancı kolonilere verilen sürenin az bulunmasından; Trablusgarp'ta çıkabilecek bir panik korkusundan; Osmanlı Devletine ait memurlara beslenen güvenlikten. Mektubun ikinci kısmı ise, üç konsolosun, diğer konsolosların fikirlerine katılmakla beraber gene kendilerine politik bir pay ayırmış olduklarını göstermekte idi.

Ertesi sabah da İtalyan Amiraline Trablusgarp valisinin İtalyan teklifine hazırladığı cevap geldi. Geceyi limanda geçirmiş olan Albatros torpidobotu bu cevabı alıp Amirale getirmişti. Mektup şunları kapsıyordu :

Trablusgarp - 3 Ekim 1911

İtalyan Filosu Komutanı Ekselans Amirale

Vilâyet meclisinin henüz üç günden beri iktidara gelmiş olmasından ve sizinle konuşmaya yetkili bulunmadığından size cevap veremeyeceğimizi üzüntüyle arz ederiz.

Mahallî hükümet, Ekselans Amirale, halkın son nefere kadar vatanlarını korumaya kararlı olduklarını arz eder. Halk bu uğurda çarpışacaktır. İçinde binlerce yabancı bulunan şehirde ne kadar feci bir sonuç meydana geleceğini dikkatinize arz ederim. Bu konuda belki de İtalyan memurları da büyük zorluklarla harşılaşacaklardır.

Böyle feci bir duruma sebep olmamak için, mahallî hükümet, Amiralden, İstanbulla konuşmak ve anlaşmak üzere bir zaman verilmesini ister.

İstihkâm, batarya ve başka vasıtaların gayri faal hale getirilmesi ve İtalyan filusunun limanda serbestce kalması hususunda yaptığımız teklife gelince; şehrin savunmasını zedeliyeceği için ve özellikle valinin yetkisi dışında bir hareket olduğu için uygun karşılanamayacağını arz ederiz.

Eğer Ekselanslarınız biz İstanbul hükümeti ile muhabereye imkân verecek bir telgraf hattı ya da başka bir vasıta verecek olursa hükümetimizden torpidobotlarımızın limanda kalması hakkında emir alabileceğimizi arz ederiz.

Trablusgarp Valisi
Trablusgarp Tümen Komutanı

İtalyan Amirali valinin bu yazısını Osmanlıların gerekli savunmayı hazırlamaları için vakit kazanmakta oldukları kanısını hâsıl etti. Artık sorunu uzatmakta hiç bir anlam yok diyordu. Hemen gemilerine atış hazırlığı emrini verecekti. Bu sırada Romadan da İtalyan Amiraline «Vakit geçirmeden bombardımana başla» emri gelmişti.

Amiral, emrindeki filoları Trablusgarp şehrinin kalelerini bombardıman etmek amacıyla üç parçaya bölmüştü : Amiral Thaon di Revel kendi emrinde bulunan üç zırhlı ile şehrin Doğusundaki kale ve Hamidiye bataryasını bombardıman edecekti; Amiral Borea Ricci de üç zırhlısıyla şehrin Batısındaki kaleyi bombardıman edecekti. Amiral Faravelli'ye de fener ve mendirek üzerindeki bataryaları bombardıman etmek düşüyordu. Gemilerin herhangi bir zarar görmemesi için bombardıman karadaki top- ların menzilleri dışında yapılması emredilmişti.

Filoların şehri bombardımanı 3 Ekim 1911 günü saat 15.30 da başladı. 7.000 metreden ağır bataryalar ile ateş edilmekte idi. Sahilden açılan atışta Osmanlı mermilerinin hep kısa düşmesi İtalyan Amiralinin kıyılara daha çok sokulup vasat bataryalarla da ateşe başlamaya teşvik etti.

İtalyanlar atışa ertesi gün de devam ettiler. Kıyı bataryaları tahrip edildi kanısıyla ateş kesildiği zaman Albatros muhribi kıyılara doğru sevk edilerek bombardımanın kesin sonucu tespit edilmek istendi. Bir taraftan da Amiral Faravelli ertesi gün karaya çıkacak birliği hazırlamakla meşgulü.

Bu sırada Amirale şehirdeki Alman konsolosunun gönderdiği bir mesaj gelmişti. Konsolos şunları yazmakta idi :

Trablusgarp - 4. Ekim 1911

Amiral Faravelli'ye

Dün yapmış olduğunuz bombardımanın tarafsızlara verdirdiğiniz zararları, buradaki bütün konsololar adına, size bildirmeğe mecburum. Çeşitli mermi parçaları konsolosluk binalarına düşmüş ve materyal kaybına neden olmuştur. Bundan başka İngiliz ve Alman konsolosluk binalarına kocaman birer milli bayrak çekilmiş olmasına rağmen buralara da mermiler düşmüş ve dört kişinin ölümüne neder olmuş ve birçok kişiyi de yaralamıştır.

İtalyan Amirali bu protestoya aldırış etmedi. Esasen Osmanlı tarafının çabuk ateş kesmesinden, düşmanlarının ana savunmayı eyalet içinde yapmaya karar verdiklerini anlamıştı. Bundan ötürü 5 Ekim 1911 sabahı şehre deniz piyadesini çıkarmaya başladı.

İtalyadan Trablusgarp'ı işgal edecek kara kuvvetlerini getiren konvoy 12 Ekim 1911 sabahı limana ulaşmıştı.

Böylece İtalyan filolarının personeli karaya çıkarak bir hafta hem şehirdeki inzibatı korumaya çalışmış hem de Osmanlı tarafının mukavemet kuvvetleriyle çarpışmıştı.

Bu arada Amiral Presbitero da, aynı şekilde, Tobruk'u işgal etmiş ve burasını bir İtalyan ileri üssü haline getirmişti. Çünkü İtalyanlar, hâ-

lâ, Osmanlı Donanmasının etkili bir harekât yapmasından endişe duymakta idiler. Bundan ötürü Amiral Presbitero emrindeki Lampo, Pisa, Amalfi ve Agordat gemileri, İtalyan konvoylarının Trablusgarp'a doğru yol almaları sırasında Tobruk ile Girit Adası arasında karakol hattı teşkil edip, Osmanlı Donanmasının muhtemel gelişini bekliyeceklerdi.

İtalyan Kara Kuvvetleri eyaletlere çıkıp içerlere doğru harekâta başladıktan sonra donanma, vaktiyle karaya çıkarmış olduğu, askerini tekrar gemilerine almış ve kaçak nakliyata konu olan Kuzey Afrika limanlarını birer birer işgal etmişti.

Bununla beraber İtalyanlar, Osmanlı tarafının barış istememesinden, endişelenmeye başlamışlardı. Çünkü savaşın kısa süreceği hakkındaki hayalleri son bulmuş; bunun yerine savaşın uzayacağı endişeleri ortaya çıkmıştı.

Eyalet içerlerinde çöl savaşı yapılmakta idi. Yani taraflar arasında belirli bir cephe yoktu. Vahadan vahaya mücadele ediliyor, taraflar birbirine baskın yapmaya uğraşıyorlardı. İtalyanların bütün çabası kervan yollarını kesmek üzerinde toplanmıştı.

Denizasırlı bölgedeki Osmanlı mukavemetini, zamanın birinci sınıf subayı olarak ad yapmış üç değerli subay örgütlemişti : Trablusgarp'da Binbaşı Enver (Sonradan Meshur Büyük Enver Paşa); Denede Binbaşı Fethi (Sonradan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Fethi Okyar) ve Tobruk'ta da Yüzbaşı Mustafa Kemal (Büyük Atatürk) ...

Her üçünün de büyük yoksuzluklar içinde yaptıkları mukavemet çok başarılı olmuştur. Bir taraftan yerlilerini kazanacak propoganda faaliyeti gösteriyorlar, öte tarafta da kendilerine özel olarak kullandıkları taktikle mukavemeti uzattıkça uzatıyorlardı. Çöl içinde silâh saklıyacak kuyular hazırlamışlardı. Amaçları yerlileri çölün sıcağında fazla yormamaktı. Baskın hareketine katılacak yerliler karargâhlardan bu kuyulara kadar silâhsız gelip orada silâhlanıyorlar; baskın hareketlerinden sonra da silâhlarını bu kuyulara bırakıp karargâhlara rahat dönüyorlardı.

Başka politik olaylar çıkıp Osmanlı Devleti barış istemeye zorunluk duymasa, Osmanlı İtalya savaşının uzayıp gideceği belli olmuştur. İtalyanlar da bu endişe içinde yaşamaya başlamışlardı. Politik olay; yani Balkan savaşının başlaması; denizasırlı mücadelede Osmanlıların aleyhine bir durum yaratmıştı. Böyle olmayıp da başka bir politik olay İtalyanları tehdit etmiş olsaydı, bu sefer, onlar denizasırlı eyaletleri bırakıp gideceklerdi.

Bundan ötürü İtalyanlar, savaştan önce Osmanlı topraklarına tevcih etmeyecekleri hakkında verdikleri söze rağmen, sırf savaşı kısa zamanda sona ulaştırmak için, başka politik ve askerî çareler aramaya başladılar.

Buldukları çareleri sonradan sıralayacağız. Burada şu dersi almak bize yetecektir : «Savaş hazırlığı yaparken, bu savaşın kısa sürmesini sağlayacak politik ve askerî hedefler de iyi tayin edilmelidir. Herhangi bir milletin başka devletten almak istediği topraklar, genellikle, savaşın kısa sürmesini sağlayacak bir hedef oluyabilir. Nitekim İtalyanlar da Trablusgarp ve Bingazi topraklarını Osmanlılardan koparmakla savaşın

sona ereceğini sanmışlar ve bu hayalin gerçekleşmemesinden ötürü zor bir durumla karşılaşmışlardı. Demek ki onların, Osmanlı Devletine ait deniz aşırı toprakları almak istemekle beraber, savaşlarını başka bir hedefe yöneltmeleri gerekmekte idi. Böyle bir harekete savaşın başında değil ortasında yönelmek zorunluğunu duydular.

Diğer taraftan Osmanlı Devletinin de bu noktayı hesaplayıp evvelden tedbir alması ve Ege adalarını koruyacak tedbirler alması gerekiyordu. İtalyanların yaptığı hataları Osmanlıların da başka bir şekilde yapmaları, Ege adalarının kolay düşmesine ve İtalyanların buralara yerleşmesine neden olacaktı.

Osmanlı Devleti, hükümdarlarının milleti donanmasız bırakmalarının, bütün acısını çekmekte idi. Büyük Türk kanlarının dökülmesi pahasına alınan bu toprak ve adalar, yok pahasına geri verilecek ve bu suretle Osmanlı ekonomisi ve stratejisi tekrardan abluka altına sokulmaya başlanacaktı. Burada işlenen hatalar hiç de affedilecek şekilde bir günah değildi.

C. KIZILDENİZ HAREKATI.

1. Harekât Alanı.

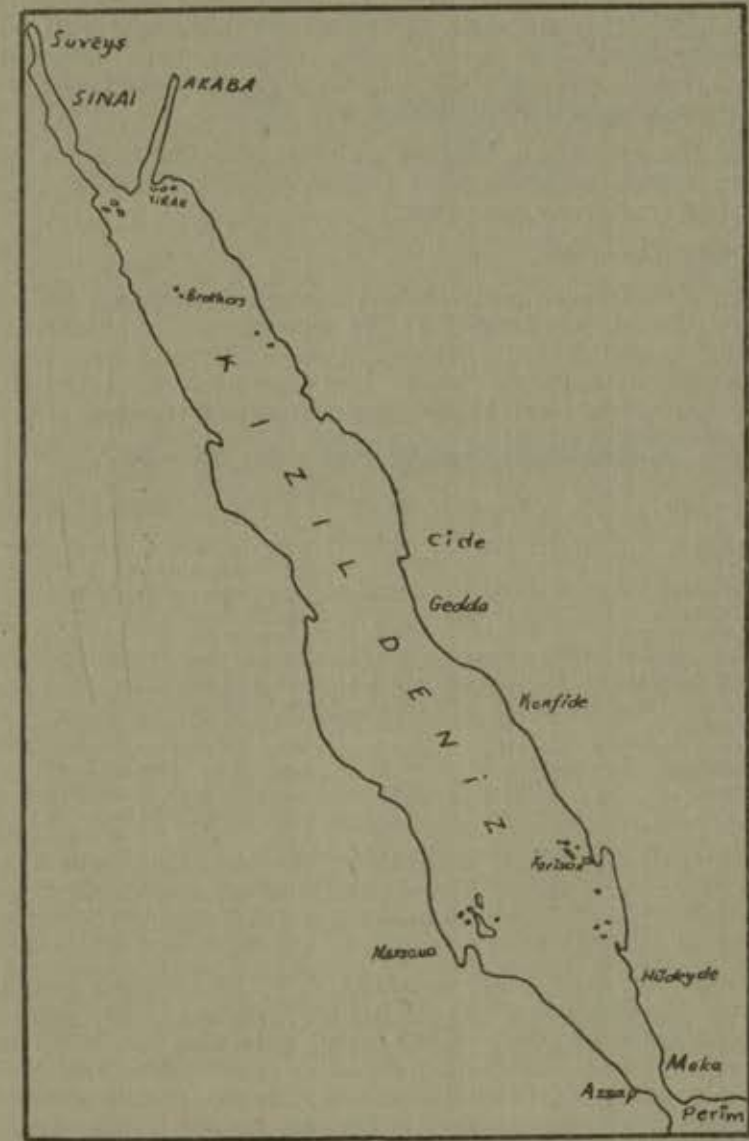
Kızıldeniz yaklaşık olarak 900 mil boyunda; Doğu kıyıları tamamen Osmanlı Devletinin elinde; Batı kıyıları da kısmen Osmanlı Devletinin kısmen de Sudan ve İtalyanın elinde bulunan dar bir koridor teşkil ediyordu. Kuzey kısmını teşkil eden Süveyş kanalı, tamamiyle özgür, bir kanal şirketinin yönetiminde bulunuyordu. Güney kısmı olan Bab-ül-Mendep Boğazı da coğrafi olarak İngiltere ve Fransa'nın kontrolüne idi. Bu Güney kısmına doğru en yakın Osmanlı toprakları Yemen arazisi idi. Lâkin aradaki toprakları asilerin kontrolüne düştüğü için Yemen Osmanlı Devletinin bir deniz aşırı toprağı haline gelmişti. Güney kısmına en yakın İtalyan topraklarını Eritre toprakları teşkil ediyordu. Bu bölgedeki Osmanlı toprakları gene isyan halinde bulunmaktaydı. Bundan ötürü Osmanlı tarafı bir taraftan İtalyanlarla savaşırken, diğer taraftan da asilerle mücadele etmek zorunda idi. Nitekim bu isyanları da İtalya devleti teşvik ve tahrik etmekte idi.

Coğrafyanın yapılış şekli itibarıyla, Osmanlı - İtalya savaşı çerçevesinde, Kızıldeniz harekât alanının ağırlık merkezini bu denizin Güney kısmını teşkil ediyordu. Nitekim Osmanlı tarafı Hüdeyde'de karargâh kurmuş; İtalya tarafı da Eritre'nin Musavva ve Mogadişo limanlarını buradaki deniz kuvvetlerine üs yapmıştı.

Osmanlılar İtalyan Deniz Kuvvetlerini büyük tehlike saydıkları gibi Kızıldenizdeki İtalyanlar da buradaki Osmanlı Deniz Kuvvetlerini kendilerine tehlike sayıyorlardı.

Kızıldeniz, Osmanlı tarafının Trablusgarp ve Srenayk eyaletindeki muharebelere harp kaçağı olarak silâh, cephane ve malzeme taşıdıkları bir denizdi. İtalyanlar da Yemen asilerini bu denizden besliyorlardı. Buradaki deniz harekâtının birinci amacı, böylelikle, tarafların kaçak nakliyatını durdurmak olacaktı.

Kızıldeniz harekât alanından uluslararası çok önemli bir deniz yolu geçmekte idi. Uluslararası trafiğin fazla oluşu harp kaçağı gizli nakliyatı da başarılar sağlıyabilirdi. Çünkü harp kaçağı nakliyatı kamufle etmek imkânları büyüktü.

Kroki No. 6 — Kızıldeniz Harekât Alanı

Her iki tarafın deniz kuvvetleri de ikmal bakımından Süveyş Kana-lına muhtaç idiler. Çünkü savaş malzemesi ve ikmal maddeleri bu kanal-dan gelecekti. Böylelikle tarafların ikmal yolları birbirine intibak ediyor ve bu yüzden harekât da, coğrafi olarak zorlaşıyordu.

Bu durumda Osmanlı tarafı daha elverişli imkânlar sağlayabilirdi. Çünkü kanal bölgesinde daha emin gözcülere malik olduğu gibi İngiliz-ler de Osmanlı Devletine yakın bir tarafsızlık yapıyorlardı. Kendi Müs-lüman müstemlekelerinde prestij kurmak ihtiyacı onları Osmanlı tarafı-na yardım etmeye zorlamıştı. Nitekim harp kaçağı malzeme de daha çok İngiliz ticaret gemileriyle taşınmakta idi.

Fakat Osmanlı tarafı, harekât ve haber alma bakımından, bu güzel şartlardan yararlanamamış ve bu suretle harekât alanı her iki tarafa da eşit şartlar meydana getirmişti.

2. Taraf Kuvvetleri.

Osmanlı Devletinin Kızıldenizdeki kuvvetleri, herhangi bir stratejik amaca göre konuş yapmış değildi. Bu kuvvetlerin Kızıldenizdeki kulla-nılmış nedeni Yemen İsyanını bastırarak Kara Kuvvetlerine yardımcı ol-ması idi. Nitekim bölgedeki Deniz Kuvvetlerine komuta etmekte olan Kızıldeniz komodoru Kara Kuvvetlerinin emrine verilmişti.

Kızıldenizdeki Osmanlı Kuvvetleri Şunlardı :

Adı	Tonajı	Sürati	Silâhı
Peykışevket	775	22	2 tane 10,5 luk, 6 tane 7,5 luk 4 tane Maksim
Ordu Gambotu	213	12,5	7 tane 4 lük, 2 Nordanfilt
Bafra Gambotu	213	12,5	Aynı Silâhlar
Ayıntap Gambotu	213	12,5	Aynı Silâhlar
Malatya Gambotu	213	12,5	Aynı Silâhlar
Gökçedağ Gambotu	213	12,5	Aynı Silâhlar
Refahiye Gambotu	213	12,5	Aynı Silâhlar
Muha Gambotu	600	8	2 tane 5,7 lik, 2 tane 3,7 lik
Kastamonu Vapuru	185	12,5	1 tane 7,7 lik
Haliç Gambotu			2 tane 3,7 lik, 2 Nordanfilt
Şipka Yatu	491	15,5	1 tane 5,7 lik, 2 tane 3,7 lik
Beyrut Yatu	601	13,5	2 tane 5,7 lik, 2 tane 3,7 lik

Bu kuvvetlerden başka savaştan bir süre önce Hamidiye kruvazörü de Yemen Kuvveyi Seferiye Komutanı İzzet Paşayı Hüdeydeye getirmiş idiye de İzzet Paşanın bütün ısrarlarına rağmen, Bahriye Nezareti tara-fından geri çekilmişti.

Osmanlı kuvvetleri, onarımsızlıktan ciddi bir onarıma muhtaç hale gelmişlerdir. Kızıldenizde büyük değil küçük onarımları bile yapacak im-kân ve tesis yoktu. Bundan ötürü savaşın açılacağından habersiz bulu-nan komodor Yozgad, Taşköprü ve Nevşehir gambotlarını onarılmak üze-re Süveyş hareket ettirmişti. Harbin ilânında bu gemiler Süveyşte idi-ler Malatya gambotu da onarım için Süveyşe hareket etmiş idiye de sa-vaşın ilânında henüz yolda bulunmakta idi. Gökçedağ bazı arızalarını izale etmek üzere Kamerunda bulunuyordu. ayıntap gambotu da Kameru-na gelmiş ve savaşın ilân edildiğini burada öğrenmişti. Şipka yatı sava-

şın ilân edilmesinden bir gün önce Hüdeydede bulunurken Elvesim'e ka-dar tarassut görevi almış ve hareket etmişti. Halen o da Kamerunda bu-lunmakta idi.

İtalyan deniz kuvvetlerinin Kızıldenizde aşağıdaki kuvvetleri vardı :

Adı	Tonajı	Sürati	Silâhı
Piemonte	2639	22	2 tane 15 lik, 10 tane 12 lik 8 tane 4,7 lik
Puglia	2498	20	Aynı Silâhlar
Liguria	2445	19	6 tane 12 lik, 6 tane 8,5 luk, 8 tane 3,7 lik
Calabria	2428	16	Aynı Silâhlar
Volturno	1156	15	4 tane 12 lik, 6 tane 7,5 luk, 8 tane 3,7 lik
Aretrosa	833	20	1 tane 12 lik, 6 tane 5,7 lik, 3 tane 3,7 lik
Bersagliere Granatiere Garibaldino Artigliere Rocinto	370	30	4 tane 12 lik

Bu gemilerin çoğunluğu Kızıldenize savaş açılmasının çok yakın ol-duğu bir günde gönderilmişti. Böylece İtalyan gemileri Osmanlı gemileri-ne oranla hem silâhtan yana hem de harp kıfayetinden yana çok üstün bulunmakta idiler.

Lâkin Osmanlı tarafı nasıl İtalyan filosu hakkında tam bir bilgi sa-hibi değilse İtalyanlar da Osmanlı gemileri hakkında bilgi sahibi değil-lerdi. Kıyılarımız Osmanlı taarruzuna karşı çok açık diye üzülüp duru-yorlardı.

Kızıldenizde Osmanlı tarafındaki komutan Binbaşı Hamid, İtalyan ta-rafındaki komutan da Albay Rambo idi. Bunlardan bir tanesi karargâhı-nı karada kurarken öteki forsunu Aretrosa gemisine çekecek ve harekâ-tı buradan idare edecekti.

3. Harekât.

Öteki harekât alanlarında olduğu gibi Bahriye Nezareti Kızıldeniz için de İtalyanlara karşı bir savaş ihtimalini düşünüp bir üs hazırlığı yap-mamış, harekât planı da düşünmemişti. Bunun gibi Kızıldenizde harekât yapacak ve bir harekâtı cephe komutanı olarak yönetecek komutanlarda da bu görevleri yapacak fikri bir hazırlık yoktu. Bu konuda subaylara hiç bir eğitim, manevra ve tecrübe de yaptırılmamıştı. Bundan ötürü deniz subaylarında herhangi bir taarruz fikri yoktu; savaşmak isteği de belir-memişti. Gemi komutanları arasında, savaş konusunda, bir fikir birliği olmadığı gibi telsiz telgrafın olmaması da yönetimi zorlaştırıyordu.

Savaştan önceki dönemde Osmanlı tarafındaki deniz kuvvetlerinin bu durumu elbette savaşın akımını da etkiliyecekti. Subayların, kendile-rini, İtalyanların deniz kuvvetlerinden yana üstün oldukları fikrine kap-tırılmış oldukları çok belli idi. Bu konuda subaylar o kadar pasif düşün-celer etkisinde kalmışlardı ki, genellikle, düşmana karşı saldırı imkânla-rını aramak değil, düşmanla karşılıklı karşılıklı gemilerini karaya

oturtup personelin canını kurtarmayı düşünüyorlardı. Savaşın hemen başında verilen emirler bu tarzdaki düşünüşümüzü belgelendiyordu.

Buna mukabil Osmanlı Deniz subaylarını hakkı gösterecek unsurlar da vardı: Kızıldenizde üç sayılan limanlar her türlü savunmadan yoksundu; gemileri onaracak ve kifayetsizlikleri giderecek bir tersane yoktu; gemi komutanları elinde hiç bir talimname yoktu.

Bahriye Nezareti İkinci Meşrutiyetten sonra yeni donanma yaparken bu donanmaya verdiği önemi üç ve deniz sanayiine vermiş değildi. Bunun sonucu olarak deniz subayları limanlarda bile gemilerinin güvenliklerini bizzat sağlamak zorunda oldukları gibi materyal olarak gemi kifayetlerini de kendileri sağlamak zorunda idiler. Ya düşmana karşı harekât yapacaklar ya da limanda uyumayıp makine ve silâh onarımı yapacaklardı. Böyle bir durum Türk Denizcisinden başka hiç bir denizcinin başına gelmiş değildi.

Kızıldenizdeki gambot filotillâsı, belki de malî imkânsızlıklardan olacak, üç yıldır onarım görmemesi bakımından esasen savaş başında hurda halinde bulunmakta idi. Savaş, bu gemilerin onarım için Süveyşe gönderilmek üzere olduğu bir anda çıkacaktı.

Otuz yıl Haliçte hapsedilmiş ve denizcilik kültür ve tecrübesinden yoksun bırakılmış bir kuşağın bu kifayetsiz durumuyla savaşa girmesi büyük bir talihsizlikti. Bundan ötürü böyle bir kuşağın savaştaki beceriksiz durumlarının sorumlusu elbette kendileri olamazdı. Sultan Hamit II'nin Osmanlı Devletine yaptığı fenalıkların en başında işte bu durum geliyordu. Osmanlı Devletini donanmasız bırakmanın acı sonucu da bu idi.

Savaşın açılmasına yakın günlerde Yozgat, Taşköprü ve Nevşehir gambotları, Bahriye Nezaretinin emriyle büyük onarımlarını yaptırmak üzere Süveyşteki İngiliz tersanesine gönderilmeleri emredilmişti. Öteki gemiler Kızıldenizin çeşitli limanlarında bulunmakta idiler. Bu konuş, her hangi bir Osmanlı - İtalya savaşına hazırlık olarak stratejik amaçlarla değil, Yemen ve Hicaz isyanlarına karşı harekât yapmakta olan Kara Kuvvetleriyle işbirliği yapmak üzere tertiplenmişti. Kızıldeniz komodoru Yemen komutanlığının direkt emrinde olup gemilerine belirli bölgelerde karakol görevi yaptırmakta idi. Bu karakol da asi'ere malzeme ve silâh yardımını önlemek amacıyla yapılmakta bulunuyordu. Yemen komutanı kendi karargâhını Kızıldenize getirmiş olan Peykişevket torpido kruvazörünün de kendi emrine verilmesini istemiş ve bu istek Bahriye Nezareti tarafından uygun bulunmuştu.

Süveyşe gittiği yukarda söylenen üç gambottan başka olan Kızıldeniz kuvvetleri aşağıdaki limanlarda bulunmakta idiler :

Kızıldeniz komodorluk karagâhı	: Hüdeyde'de
Peykişevket torido kruvazörü	: Hüdeyde'de
Ayıntap gambotu	: Hüdeyde'de
Muha motorgambotu	: Hüdeyde'de
Haliç motorgambotu	: Hüdeyde'de
Bahriahmer nakliye gemisi	: Hüdeyde'de
Ordu gambotu	: Konfide'de
Bafra gambotu	: Kamerun'da

Malatya gambotu	: Cidde'de (Onarım için Süveys'e gitmek üzere)
Gökçedağ gambotu	: Kamerun'da (Arızalarını gidermek üzere)
Refahiye gambotu	: Cidde'de (Kuzey bölgesini tarassut görevinde, ikmalde)
Kastamonu gambotu	: Cizan'da (Karakol ile görevli)
Şıpka silâhli yatı	: Kamerun'da (Karakol görevinde)
Beyrut silâhli yatı	: Cidde'de (Kızıldenize yeni gelmiş).

Vaktiyle, fikrî olsun, herhangi bir hazırlık yapılmadığı için savaşın ilân edildiği haberi bölgede kısa bir karışıklık meydana getirmiş, telsiz telgraf muhaberesinden yoksunluk bu karışıklığın artmasına neden olmuştu. Çünkü savaşın açıldığı haberi gemilere verilemiyor; bu haberin verilmesi için seyirde olan gemilerin limanlara uğraması bekleniyordu. Örneğin Şıpka silâhli yatı bu haberi Elvesim'deki karakol bölgesine giderken uğradığı Cidde limanında öğrenmişti. Savaşın açıldığını öğrenmiş olmasına rağmen ne yapacağını bilmiyordu. İstanbul'dan Cidde limanına gelmiş olan Beyrut silâhli yatının komutanı da, savaşın açıldığı haberini öğrendikten sonra, komodordan değil, Hicaz kuvvetleri komutanından talimat istemiş; komutan kendisine Cidde'de beklemesini emretmiş; komodor ise «ya Süveyşe gidip enterne olunuz ya da düşman saldırısına imkân vermeyecek bir Şap Bankının gerisinde kendinizi gizleyiniz» demişti. Beyrut gemisinin komutanı birbirine zıt bu iki emir arasında kalmış, ne yapacağını şaşırılmıştı.

Hicaz kuvvetleri komutanı geminin Süveyşe gönderilmek sorumluluğunu kendi üzerine almak istememişti. Gerçekten de savaşa girmiş bir devletin savaş gemilerinin, düşmana karşı gitmeyi düşünmeyip de hemen selâmet aramaya kalkışması hoş karşılanacak bir karar değildi. Komodorun ilkönce düşman kuvvetlerinin mahiyetini tespit edecek keşif hareketleri yaptırması gerekli idi. Bunu yaptırmıyorsa bunun nedeni gemilerinin düşman gemilerine oranla daha süratsız ve daha kifayetsiz oluşu idi. Ama bu durumda bile düşman kuvvetleri hakkında haber alacak bir haberalma şebekesi kurması mümkündü.

Hicaz komutanı savaşın açılmasından sonra 15 lük toplar getirerek Cidde limanını güvenlik altına almayı düşünmüştü. Fakat gelecek toplar kara topçusuna ait olmasından ötürü gemilere karşı kullanılmaları mümkün olamayacaktı. Çünkü bu topların deniz hedeflerine karşı kullanılacak cephaneleri yoktu.

Beyrut silâhli yatının komutanı bu düşünceler etkisinde Cidde limanında kalmayıp Süveyşe gitmek şeklini tercih etmişti. «Düşman gemilerine rastlarsam şeref ve namusumu kurtarmak için sonuna kadar muharebe eder; sonra da gemimi havaya uçururum» diyordu. Bunun üzerine Hicaz komutanı da, «Ben denizcilerin işine karışmam» gerekçesiyle Beyrut gemisini harekâtında serbest bırakmıştı (30).

(30) Ali Haydar Emir : Türk - İtalya Savaşı Sayfa 182.

Gemi Süveyşe hareket etti; fakat yolda bir düşman kruvazörünün Svakin'den bilinmeyen bir yöne hareket ettiğini öğrenince, bu kruvazörün kendisini yakalayabileceği endişesiyle, geri döndü ve İhur limanına girdi. Bu liman Cidde'nin 10 mil Kuzeyinde olup 8.000 metrelik dar bir kanalı olan ıssız, şehir ve kasabasız bir limandı; kılavuz olmadan limana girmek de mümkün değildi.

Biraz sonra bu limana Malatya gambotu da gelecekti. Bu gemi Cidde'ye geldiği zaman savaşın açıldığı haberini öğrenmiş ve Süveyşe gitmek üzere yola çıkıp 6 Ekimde İhur'a uğramıştı.

Kısa bir süre sonra İhur'a Peykişevket torpido kruvazörüyle Ordu ve Refahiye gambotları da geldi: Peykişevketin komutanı Binbaşı Nafi savaşın açıldığı haberini Cidde'de almıştı. Hemen Süveyşe gitmek kararı verip yola çıkacak; Konfidede rastladığı Ordu ve Refahiye gambotlarını da beraberine alacak ve İhur'a gelecekti. Buranın yerlileri ilkönce onu bir İtalyan kruvazörü sanıp ateş açmışlar; sonra durumu öğrenerek her üç gemiyi limana almışlardı.

Bu suretle İhurda beş gemi toplanmış bulunuyordu: Peykişevket torpido kruvazörü, Ordu, Refahiye, Malatya gambotları ve Beyrut silâhlı yatı.

İhur limanı müstahkem olmadığı gibi ikmal bakımından da imkânsızlıklar içinde bulunuyordu. Ne su, ne kömür ne de erzak vardı. Peykişevket komutanı bu limanı topla teçhiz ettirmek imkânlarını araştırmış ve fakat teşebbüsü Hicaz komutanı nezdinde uygun karşılanmamıştı. Bunun için hareket tarzını tespit üzere İhurda bir komutan toplantısı yapmıştı. Toplantıya bütün gemi komutanları katıldılar. Bu sırada Yemen komutanı ve komodordan gemilerin Süveyşe gitmeleri hakkında emir de gelmişti. Gemi komutanları da İhurda düşman baskınına uğramaktansa denize çıkıp Süveyşe gitmek daha hayırlıdır kararına vardılar. Düşmana rastlarılarsa şerefle muharebe edeceklerdi. Bununla beraber gemi komutanları arasında fikir ayrılıkları da ortaya çıkmıştı. Ordu ve Refahiye gambotlarının komutanları arkadaşlarının verdiği bu karara katılmıyorlardı. Onlara göre Ciddeye gidip Bahriye Nezaretiyle muhabere etmek ve komodordan değil, nazırdan emir almak gerekli idi.

İki gambot, böylece Ciddeye giderken, diğer gemiler Süveyşe hareket etmişler ve herhangi bir düşmanla karşılaşmadan buraya varmışlardı. Limana ulaşır ulaşmaz da devletlerarası hukuk kurallarına göre, enterne isteyecekler ve olacaktı. Fakat İngiltere Harbiye Nazırı Lord Kiçner Mısır'daki komiserine verdiği emirde bu gemilerde kalması gerekli asker sayısını bile belirtmişti. Üç gemide 12 Subay, 1 Doktor, 1 Kâtip (Levazım Subayı) ve 50 asker kalacaktı. Bu karara Osmanlı Devleti de uymuştu. Bundan ötürü Peykişevket komutanı bu kadar askeri gemilerde bırakıp diğerlerini İstanbula yollamıştı. Tabiatıyla kendisi de Süveyşte kalmıştı.

Tabiatıyla Peykişevket, Beyrut silâhlı yatı ve Malatya gambotu bakımınızsızlıktan burada harap hale geleceklerdi. O kadar ki savaş sonunda bunları İstanbula ancak yedekte getirmek mümkün olacaktı.

Ordu ve Refahiye gambotlarına gelince Ciddeye gelip Bahriye Nezaretiyle temasa geçmişler ve Nazırdan «Konfideye gidip komodorun em-

rine girmeleri hakkında emir aldıkları için» hemen hareket edip Konfideye ulaşmışlardı.

Kızıldenizdeki gambotları Konfidede toplamak kararını komodor Binbaşı Hamit vermişti. Fakat bu karar ilkönce Hicaz kuvvetleri komutanı Mehmet Ali Paşa tarafından tartışılmıştı: «Komodor, makine arızası olan Muha motorgambotu müstesna diğer gambotları beraberine alarak Cizana gelmiş ve Kastamonu gambotuyla Bahriahmer nakliye gemisini de burada bulmuştu. Buraya gelişindeki amaç, Yemen kuvvetleri komutanı İzzet Paşanın Cizandaki kara kuvvetlerinin Fersan adalarına nakledilmesi hakkında verdiği emrin gereğini yapmaktı. Nakledilecek askerin sayısı da 4.000 idi.

Komodori bu emrin gereğini yapacak ve fakat Mehmet Ali Paşa Kızıldeniz filotillasının da Fersan adasında kalmasını istiyecekti. Onun düşüncelerine göre Fersan adasında askerin ihtiyacını karşılayacak kaynaklar yoktu; ada kıyılarına da uzaktı. Savaş gemilerinin yardımı olmazsa Fersan adasındaki kuvvetler çok zor duruma girerlerdi. Bu düşünce ile Mehmet Ali Paşa adayı şöyle böyle de tahkim etmişti.

Komodori ise gemileri için Fersan adasını emin bulmuyor; İtalyanın Kızıldeniz donanması hem bizim gemilerimizi batırır hem de Mehmet Ali Paşa kuvvetlerini esir eder diyordu.

Anlaşmazlık bir hafta kadar sürdü ve gemiler büyük bir tehlike içinde burada beklediler. Bereket bu durumu İtalyanlar haber alıp bir baskın hareketi yapmamışlardı.

Yemen komutanlığı, nihayet, Fersandaki askerlerin tekrardan kıyıya getirilerek Kızıldeniz filotillasının serbest bırakılmasını emretti. Filotilla bu emrin gereğini yerine getirdikten sonra kendisinin güvenliğini düşünmeye başladı.

Komodori, filotillasının güvenliği için en uygun yer olarak Konfideyi düşünmüştü. Konfide Litten Hüdeydeye kadar uzanan 300 mil boyunda büyük bir Şap Bankının iç tarafında olup Fersan boğazına da 300 mil mesafede idi. Bu Şap Bankının yaptığı kanala Lâtin Kuzeyinden ya da Güneyinden girilebilirdi.

Limanın bu derecede emin olmasına karşılık kıyıdaki bazı noktaların, Osmanlı Devletine karşı isyan halinde bulunan Şeyh İdris kuvvetleri tarafından işgal edilmesi önemli idi. Nitekim sonradan anlatacağımız Konfide Deniz Muharebesinin ortaya çıkmasına da bu durum neden olacaktı.

Her ne olursa olsun flotillasına belirli bir güvenlik vermesi ve ikmal kaynaklarının da zararsız olması komodoru gambotları burada konuşlandırmak kararına götürmüştü. Böylece komodor, Mehmet Ali Paşa kuvvetlerini de Fersandan alıp Konfideye çıkarmış; bundan sonra da gemilerini limanda demirli bırakmıştı. Bundan sonra komodor oraya buraya mayın döktük diye rivayetler çıkarıp düşmanın dikkatini başka tarafa çekmeğe çalışıyordu.

Osmanlı tarafının hazırlıksız durumu gibi savaştan önce İtalyanların da durumlarında büyük eksiklikler vardı. Ancak İtalyanlar, savaşın ilâmiyle beraber ciddi hazırlıklara başlayıp bu hazırlıkları hızla geliştirmek

yoluna gideceklerdi. Üslerini geliştiriyor; Kızıldenizdeki kuvvetlerini takviye ediyorlardı. Böylece :

- a. Volturmo, Aretusa, Stafetta ve Puglia gemileri Kızıldenize yollanmış;
- b. Musavva limanındaki bataryalar savaş durumuna geçirilip yeni toplar da konmuş;
- c. Assap limanına kıyı bataryaları konup buranın savunması yerli birliklerle takviye edilmişti.

Bununla beraber İtalyanlar, Kızıldenizdeki Osmanlı savaş gemilerinin sayı ve durumlarını bilmedikleri için, kendi kıyılarını zayıf buluyorlar ve Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin bu kıyılara çok yakın yerlerde bulunmasından ötürü endişe duyuyorlardı.

Savaş açıldığı zaman İtalyan gemilerinden sadece Stafetta, Puglia gemileri Mogadişoda konuş yapmış bulunuyorlardı. Öteki gemiler Musavvada idi. İtalyan Bahriye Nezareti Albaylığa terfi ettirdiği, Aretusa gemisinin komutanı Romboyu, Kızıldenizdeki İtalyan filosuna komutan atamış ve kendisine Kızıldenizin doğu kıyılarından batı kıyılarına doğru Osmanlı tarafının yapmakta olduğu kaçak nakliyatı vurmak görevini vermişti. Albay Rombo bir taraftan bu görevin gereğini yaparken diğer taraftan da Osmanlı kuvvetlerinin nerede olduğunu anlamak üzere keşif hareketleri yapmaya karar vermişti. Osmanlı deniz kuvvetlerinin Hüdeydede olduğu bildirilmiş; o da ilk keşif hareketini bu limana doğru yapacaktı. Aretusa ve Volturmo gemileriyle bizzat keşfe çıkmış ve Hüdeydeye doğru yol vermişti. Fakat, Osmanlı kuvvetlerinin Konfidede bulunmasından ötürü limanı boş bulacak; Şap Bankından ötürü Konfidenin bulunduğu kanala giremeyecek; diğer birkaç limancık'ı dolaştıktan sonra, Aretusada çıkan makine arızalarından ötürü, tekrardan Musavvaya geri gelecekti. Bu keşif sırasında Albay Rombo'nun aldığı tek bilgi «Hüdeydeye bir İngiliz ticaret gemisi gelip limana iki motorgambotu çıkaracağı» oldu.

Bu arada İtalyan Bahriye Nezareti, Kızıldeniz yoluyla Osmanlıların Srenayk ve Trablusgarpa asker yollamasının önüne geçilemediğinden endişeleniyor ve Albay Romboya bu konuda verdiği ilk emri tekrarlıyordu.

Bu emir üzerine Aretusa ile Volturmo gemileri tekrardan denize çıkarak Hüdeyde önüne gelecekler ve Guidhall adlı İngiliz ticaret gemisinin orada göreceklere. İtalyanlara göre savaş kaçağı malzeme yüklü bu İngiliz gemisi İtalyanları görür görmez demir alıp kaçacak; makine arızası yüzünden Aretusa ona yetişemeyecek; Gebbana limanına girecek, İtalyanlar da bölgedeki seyir zorluklarından ötürü bu limana giremeyeceklerdi (31).

Buna karşı bizim belgelerimiz İtalyan gemilerinin Hüdeydeye girerek ateş açtıklarını; iki motorgambotu da batırdıklarını ve İngiliz gemisini de sakatladıklarını yazıyorlardı (32).

(31) İtalyan Deniz Kuvvetleri Harp Tarihi Dairesi : Türk - İtalya Savaşı Cilt II.

(32) Harbiye Nezaretinin 21/22 Eylül (4/5 Ekim 1911) tarihli ve 2416 sayılı mubturası.

Bu motorgambotlar Basra komodorluğu için İngilterede yaptırılmışlardı; yapılan mukaveleye göre İngilizlerin bu gemileri Basrada teslim etmeleri gerekiyordu. Lâkin şirketin Hüdeydedeki temsilcisi savaş halinin var olmasından ötürü motorgambotları Hüdeydede teslim edeceğini bildirmiş ve bu bildiri de uzun tartışmalara neden olmuştu. Nihayet Hüdeydedeki makamlar kendi başlarına karar veremeyip durumu Yemen komutanlığına, bu komutanlık da Bahriye Nezaretine bildirecekti. Bahriye Nezareti «Bu gemiler henüz Osmanlı malı değildir; bundan ötürü İtalyan saldırısına hedef olamazlar» gerekçesiyle şirketin İstanbuldaki temsilcisine «Gemileri tarafsız bir liman olan Adene götürüp bize orada teslim ediniz» demişti. Fakat bu talimatın gereği yapılmaya kadar İtalyanlar gelip İngiliz gemisini Hüdeydede yakalamışlardı.

Demek ki İtalyan gemileri ateş açmış ve fakat iki motorgambotunu batırmış olduklarını fark etmemişlerdir.

İtalyanlar Hüdeyde önünde şu bilgiyi de almışlardı :

«Bir Türk kruvazörü ile gambotu silâhtan tecrit edilmek üzere Süveyş'e gittiler; bunlar yolda gördükleri Raffaele Rubatino adlı İtalyan ticaret gemisini görüp kovaladıysa da sürat azlığından ona yetişemediler». Diğer bir haberde Türklerin Assaba 1200 kişilik bir kuvvet çıkaracağından söz ediyordu. Habere göre Assaba çıkacak Osmanlı kuvvetleri oradaki yerli halkı İtalyanlar aleyhine ayaklanmaya zorlayacaklardı. Ama haberde Osmanlı kuvvetlerinin nerede yığılmış olduğu bildirilmiyordu.

Albay böyle bir yığınağın Muha limanında yapılabileceğini tahmin edip orayı keşfetmeye karar verdi. Volturmo gemisi bu keşfi yaparken Aretusa ve Puglia gemileri de Türklere yardım malzemesi götürmek ihtimali olan İngiliz ticaret gemilerini yakalamaya çalışacaklardı.

Volturmo gemisi kendisine emredilen keşfi yapıp Muha limanında hiç bir geminin bulunmamakta olduğunu haber verdi. Osmanlı tarafı Volturmo gemisinin yaptığı bu keşif hareketini bir nümâyiş hareketi olarak görmüşlerdi. Hatta Volturmo gemisinin ateş açıp karaya asker çıkarmaya bile teşebbüs ettiğini sanmışlardı. Fakat İtalyanlar böyle bir teşebbüsten söz etmiyorlardı.

Bundan sonra Puglia gemisi 30 Ekimde Tiran adaları dolaylarında bulunduğu bildirilen bir Türk motorgambotunu aramak ve imha etmek emriyle denize çıktı; 3 Kasımda Shadvan'a gelip burada iki gün karakol yaptı ve Akabeye geldi. Bu sırada Haliç motorgambotu da Akabeye yaklaşık olarak iki mil mesafede bulunuyordu.

Bizim kaynaklarımıza göre ilk ateşi İtalyan gemisi açmış; İtalyanlara göre ise ilk ateş Haliç gemisi tarafından açılmıştı. İtalyanlar Puglia gemisinin sahildeki meskün yerlere zarar vermemek için ilkönce münasip bir ateş mevki seçtiğini; 12 lik toplarla 3.000 metreden ateş açtığını; dördüncü salvoda hedeflerine isabet ettirip Haliç'i batırdıklarını yazıyorlardı. Bizim kaynaklar ise Haliç'in İtalyan gemisiyle elli dakika muharebe yaptığını; düşman tarafından 200 den çok mermi atıldığını; gemi komutanının düşman görüldüğü takdirde hemen geminizi batırınız diye emir

almasına rağmen son mermiyi de atıncaya kadar muharebe ettiğini ve nihayet kinistinleri açarak kendi gemisini kendisinin batırıldığını belirtiyorlardı (33).

Gemide yalnız ikinci komutan Nafi'nin şehit olup diğer mürettebatın kurtulduğuna bakılacak olursa İtalyan kaynağının verdiği bilginin yanlış olduğu kanısı hâsıl olacaktır. Her ne olursa olsun Haliç'in komutanını cidden büyük bir saldırı ruhu taşımış, bu ruhla savaşmış ve her türlü takdire değer bir muharebe yapmıştır.

İtalyanlar, Haliç gemisinin batırılmasının ya da batmasının bölgede büyük etkiler yaptığı kanısında idiler. Onlara göre Kızıldenizin Asya kıyılarındaki halk, İtalyanların haşmetini anlamıştı. Halbuki bizim kaynaklar böyle bir etkiden söz etmiyeceklerdi.

Puglia gemisi, bu olaydan sonra, Gebdaya gelip burada Aretusa gemisiyle buluştu ve Mekkeye hacı götüren bir İngiliz ticaret gemisini muayene için durdurdu. İngiltere hükümeti bu olayı protesto etmiş ve Roma hükümetine «Gemilerinize muayene ettireceğiniz gemileri evvelden iyice tespit edin» diye ihtarında bulunmuştu.

İtalyan komutanlığı Osmanlı tarafından zambuklarla İtalyanlara bir gece baskını yapılmasından endişelenmişti. Bundan ötürü Calabria gemisine emir vererek Osmanlı kıyılarında bir keşif hareketi yaptırmıştı. Sonradan da bu geminin yanına Puglia gemisini de vermişti. Her iki gemi Akabe Körfezini ve Tiran adalarını dolaşmışlardı. Bundan sonra da Kardeş adalarına gelmişlerdi. Fakat 19 Kasım'a kadar süren bu görevden İtalyanlar hiç bir sonuç almış değillerdi. Türklerin ne bir çadırına ne de bir gemisine rastlamışlardı. Halbuki İtalyan Bahriye Nezareti Osmanlı tarafının, bu bölgede, karşı kıyılara geçirmek üzere, 12.000 kişi topladığını haber almıştı. Bu yığınağın kıyılardan içerde de yapılabileceğini tahmin ediyor ve karşı tedbir alması için Kızıldeniz komutanına ısrar edip duruyordu.

Calabria ve Puglia gemileri bu sulardaki arama görevlerine devam ederken, İngiltere Kral ve Kraliçesinin Kızıldeniz yoluyla, Hindistan'a gitmek sorunu ortaya çıktı. İtalyanlar bu denizde bütün harekâtı durdurmak emrini vermişlerdi. Osmanlı tarafı bu durumdan yararlanacak ve karşı tarafa askerlerini geçirecekti.

Bir fasıladan sonra İtalyanlar tekrardan denize çıktıkları zaman yaptıkları ilk iş Muha limanındaki zambukları batırmak oldu. Bu zambukları batırmayıp esir almak istemişti. Fakat bu amaçla sahile gönderdiği filikaya ateş açılacak ve İtalyanlar rahat bırakılmayacaktı. Bundan ötürü gemi ateş açarak buradaki dört zambuğu batırmışlardı.

İtalyan hesabına başarı sayılabilecek olay, Kayseri adlı Türk ticaret gemisinin yakalanması idi. Kayseri, Hastane gemisi şeklinde kamuflaj edilmiş olup Kızıldenize az sayıda subay getirmekte idi. Süveyş Kanalına yaklaşırken İtalyanların Piemonte gemisine rastlayacak; onun da ka-

(33) Akabe Kaymakamının verdiği bilgiye atfen Medine Muhafızlığının 23 Ekim 1327 (6 Kasım 1911) tarihli telgrafı.

nala doğru gittiğini görerek yolunu kesecek ve kanala girmeyi geciktirecekti.

Piemonte gemisi Kızıldenize acele gitmek zorunda olduğu için Kayseri ile meşgul olmamış ve kanaldan çok evvel geçerek Musavvaya gelmişti. Fakat Musavvadaki komutan Piemonte'yi tekrardan Kayseri vapurunu yakalamaya gönderdi. O da vapuru kanal önünde yakalayarak Musavvaya getirdi.

4. Konfide Deniz Muharebesi.

İtalyan Deniz Kuvvetleri Kızıldenizdeki kuvvetlerinin çok faal olmalarına rağmen Osmanlı tarafının gene karşı kıyılara asker çıkarıp bunları Trablusgarp ve Bingaziye yollamasından üzgündü. Bu geçişte denizde mani olamayınca Osmanlı Devletine karşı zaten isyan halinde bulunan Şeyh İdrise yardım etmeye ve onu Osmanlı Devletine büsbütün dert etmeye karar verdi. İtalyan Başbakanı «Türklerle karşı birçok kez isyan etmiş olan bu adamı kazanmak Mekke ile Yemen arasında yapılabilecek işlerin en iyisidir» demisti. Bundan ötürü Kızıldenize Albay Cerrina adlı bir deniz subayını komutan atıyor ve kendisine çok gizli bir talimat veriyordu : «Mısır Hidiyinin adam ve ajanları vasıtasıyla İdrisle irtibat kurunuz ve kendisine hem para hem de top vereceğimizi ona bildiriniz.»

Albay bu görevini başarı ile yaptığı gibi karakol hizmetlerini de daha iyi tertiplemeye başlamıştı. Hem bölgedeki Osmanlı kuvvetlerine gönderilen paraları yakalıyor hem de karşı kıyıya geçecek Osmanlı kuvvetlerini Kızıldenizin Doğu kıyılarından içeri sürüyordu. Üstelik Bahriye Nezaretine bir teklif yapmış; elindeki gemilerin çok su çekmesinden ötürü Osmanlı kıyılarına iyi sokulamadığını neden göstererek Bahriye Nezaretinden muhrip istemişti. Bu teklifi uygun karşılanacak ve Bahriye Nezareti tarafından Kızıldenize Artigliere ve Garibaldino muhriplerini yollamıştı.

Bu sırada Şeyh İdris Albay Cerrina'nın çok işine yarayacak bir haber yolluyordu : «Türk gambotları Konfide'dir ...»

Albay Cerrina Türk gambotlarını yakalamak görevine çok üstün kuvvetlerle başladı : Piemonte, Puglia, Calabria, Artigliere ve Garibaldino.

Hazırladığı plana göre Piemonte gemisi yanına iki muhrip, yani Artigliere ile Garibaldino'yu alıp, Konfideyi bombardıman edecek; Puglia ve Calabria gemileri de Türk gambotlarının kaçmak ihtimaline göre Şap bankının Güney geçidinde yer alacaklardı.

Konfide muharebesi böyle başlayacaktı. Günlerden 7 Ocak 1911 idi. Önde iki muhrip, bunların oldukça gerilerinde Piemonte gemisi olduğu halde Konfidenin önündeki büyük Şap bankının Kuzey geçidinden içeri girdiler. Piemonte'nin komutanı çok dar olan bu geçitten Türk gambotlarının nasıl geçmiş olduklarını düşünüyor; kendi muhriplerine de Piemonte'yi beklemelerini emretmek istiyordu. Fakat hazırladığı telsiz emri bir türlü muhriplere ulaştırılamamıştı.

Böylece iki muharebe Türk gambotlarıyla iki İtalyan muhribi arasında başlamış ve bu muharebenin top sesleri Piemonte gemisinden duyulduğu zaman harekâta komuta etmekte olan bu geminin komutanını büyük bir telâş almıştı. Hemen bu muhriplere yardım etmeğe koşacak ve bu münasebetle de o zamana kadar geçmeye ve hatta muhripleri de geçirmeye karar vermediği kanala dalacaktı. Üstelik Türk mermülerinin geminin hemen yanına düşmekte olması komutanı büsbütün ürkütecekti.

Tabiatıyla Osmanlı gambotlarının İtalyan gemileriyle başa çıkacak bir kudretleri yoktu. İtalyan komutanı «Türk gambotları taarruzî bir harekât yolu tutsalardı, kanalın darlığı yüzünden fena duruma düşerdim» diyecekti ama gerçekte gambotların böyle bir harekât yapacak durumları yoktu. Çünkü düşman gemilerinin 15 lik ve 12 lik topları altında ve çok yakın mesafeden yapılan muharebede nefes alacak halleri kalmamıştı. Böylece Kastomonu, Ayıntap, Ordu, Bafra, Muha, Refahiye ve Gökçedağ gambotları burada batacak; Şıpkı yatı da İtalyanlara esir düşecekti.

Komodurun vaktiyle, Konfideye girişin zor olmasından yararlanarak mayınla savunma yapmayı düşünmemesi hata idi. Elde mayın silâhı bulunmuş olsaydı Osmanlı donanması Konfide felâketine uğramıyacaktı.

İtalyanlar Konfide muharebesini büyük bir zafer halinde kutlamışlar ve artık Osmanlı tarafının Trablusgarp ve Srenayk'e kaçak kuvvet gönderemeyeceğini sanmışlardı. Bu amaçla çok keşif karakollarını devam ettirmekte idiler. Lâkin Osmanlı tarafı, bu yenilgiden yılmadan gene kuvvet kaçırmak faaliyetine devam etmişti. Kızıldenizde başka bir önemli olay cereyan etmemişti.

D. DOĞU AKDENİZ VE EGE DENİZİ HAREKÂTI.

1. Doğu Akdeniz ve Ege Denizindeki İlk Durum.

Libyaya İtalyanların işgal kolordusu gelip de buradaki savaş sevki idare sorumluluğunu üzerine almasından sonra, karadaki askerini tekerardan gemilerine geri alan, İtalyan donanmasına bu bölgede yapacak büyük görev kalmamıştı. Donanma Komutanı Amiral Aubry bu sularda, sadece, Kara Kuvvetlerinin isteyeceği ateş desteğini yapmak; Türklerin yapacağı kaçak nakliyatı yakalamak ve anavatanla Libya arasındaki askerî nakliyatı korumak üzere Amiral Borea Ricci komutasındaki okul gemisi tümenini (Re Umberto, Sicilia, Sardegna, Carlo Alberto zırhlılarıyla yeteri kadar muhrip) bırakarak donanmasının ana kısmını Sicilya Adasının Augusta ileri üssüne çekmişti.

Amiral Borea Ricci kuvvetlerinin ana kısmını Trablusgarp önünde konuşlandırmış; ufak kısımları da harp kaçağı nakliyatı önlemek ve kara kuvvetlerine ateş desteği yapmak üzere Homs, Bingazi, Derne ve Tobruk limanlarına yollamıştı.

İtalyanların karadaki durumları o kadar talihi değildi. Osmanlı kuvvetlerine oranla çok büyük kuvvetlerin karaya çıkarılmış olmasına rağmen İtalyan cephesi savaş gemilerinin top menzillerinden daha uzaklara gidememişti. Hatta Homs'daki kuvvetler, Osmanlı baskısı altında çekil-

dikçe çekilmiş ve denize dökülecek hale gelmişti. Bundan ötürü Amiral Borea Ricci burayı Sardegna gemisiyle takviye ederken Donanma Komutanı da başka bir filoya mensup Varese gemisini buraya yollamak zorunluğunu duymuştu.

İtalyan parlamentosu 5 Kasım 1911 günü Libya hükümrânlığını İtalya Kralına bağlıyordu ama; İtalya Genelkurmayı da, karşılaştığı Türk mukavemeti karşısında, bu hükümrânlığı sadece bölgede yapılacak savaşla elde edemeyeceğini de anlamıştı. İtalyan Başbakanına göre Türkleri Trablusgarp ve Bingazi eyaletlerini İtalyanlara vermeğe razı edip barış yapmaya zorlamak için başka bir savaş hedefi seçmek zorunluğu vardı. İlk olarak da Midilli Adasını işgal etmeyi ve Boğazla İzmir ablukayı düşünmüştü. Çünkü Osmanlı Devleti, bundan önceki tarihte İngiliz ve Fransızlar tarafından, Midilli Adasını işgal etmek suretiyle tehdit edilmiş ve o zamanki yabancı hedefleri elde edilmişti. Belki bu sefer de İtalyanların aynı adayı işgal etmesi üzerine, Osmanlı Devleti Trablusgarp ve Bingaziyi İtalyanlara vermeye razı olabilirdi. Bununla beraber Başbakan savaştan önce Trablusgarp ve Bingazi suları dışında harekât yapmayacağı ilân ettiği için bu hareketlerin yapılmasını bile zor bulmakta idi. Bundan ötürü onun üç kararı olacaktı :

- Harekâtı Ege Denizine intikal ettirmek için politik hazırlık yapmak;
- Donanmayı Ege harekâtına hazırlamak;
- İngilizleri, Kızıldeniz nakliyatı yoluyla Osmanlılara yardım etmekten vazgeçirmek.

Fakat İtalya bu konudaki gizliliği muhafaza edememiş ve bundan ötürü de Paristeki Çarlık Rusyası Büyükelçisi İsvolski İtalyanların bu kararından haberli olmuştu. Bundan ötürü Çarlık Rusya hükümeti İtalyanları Ege Denizinde harekât yapmaktan vazgeçirmek için bütün çabasını harcayacak bu teşebbüslere Avusturya-Macaristan hükümetleri de katılacaktı.

Her ne olursa olsun İtalya hükümeti Ege Denizi harekâtı için donanma hazırlığını başa almıştı. Bahriye Nazırı Amiral Cattolica, hükümetten aldığı direktif üzerine Donanma Komutanını aşağıdaki emirle Romaya çağırıyordu :

«Hükümet Ege Denizinde harekât yaptırmak istemektedir. Donanma hemen bu konuda hazırlığa başlayacaktır. Hedef İzmir limanını abluka etmek ve Midilli Adasını da işgal etmektir. Donanma bu harekât için hazırlığını Taranto üssünde yapacaktır. Trablusgarp ve Bingazideki kara kuvvetlerine yardım etmeye Re Umberto, Sicilya, Sardegna, Carlo Alberto, Marko Polo, Etna, Piemonte, Etruria, Iride ve Partenope gemilerinin yetmiyeceğini General Caneva'dan (Trablusgartaki Başkomutanı) sorup kısa zamanda bize bildirin. Siz de Romaya geliniz.»

Trablusgarp önündeki Amiral Presbitero bu emirden hemen General Caneva'yı haberli etmiş ve ondan aldığı müspet cevabı Romaya bildirmişti. Günlerden 27 Ekim 1911 idi.

Tabiatıyla İtalyanlar için politik hazırlık daha zordu. Bu zorluk hem dış hem de iç politikadan ileri geliyordu. Zira İtalyan gazeteleri Başbaka-

nin enerjik şekilde hareket etmediğini ve buna mukabil Osmanlı politikasının çok kurnaz olduğunu yazıp duruyorlardı. Bunun yanında İngiltere, Almanya ve Avusturya hükümetleri İtalyaya karşı bulunmakta idiler. Özellikle Avusturya-Macaristan hükümeti donanmasını seferber bile etmişti. Bu devletin Genelkurmay Başkanı General Conrad von Hotzendorff da Kasım ayında İmparatoruna «Hazır İtalyanlar Kuzey Afrika'da meşgul bulunurken biz de Venedikten doğru İtalyan sınırını geçiverelim» diye bir teklifte bulunmuş ve İtalyanlar da bu teklifi duymuşlardı.

Çarlık Rusyası İtalyanların Ege Denizinde yapacakları harekât sonucunda Balkanlardaki dengeyi bozacaklarından endişe duyuyor ve bu denge bozukluğunu da kendi çıkarlarına uygun bulmuyordu. O, Balkanları Osmanlı Devletine karşı birleşik bir savaş açmaya zorlamaya başlamıştı. Denge bozukluğu bu teşebbüse de sekte vurabilirdi. Nitekim İtalya Ege Denizine ilk kuvvetlerini gönderdiği zaman büyükelçi İsvolski hemen aynı şehirdeki İtalyan büyükelçisine koşarak İtalyan hükümetinin Osmanlı Devletine ait Rumeli kıyılarına karşı harekât yapmayacağına dair teminat vermesini istemişti. Diğer taraftan Avusturya-Macaristan hükümetinin resmî organı olan Fremdebatt gazetesi de İtalyanlar Ege Denizinde harekât yaptıkları takdirde Avusturya-Macaristan hükümetinin de bu harekete silâhla karşı koyabileceğini yazmıştı.

Bütün bu politik baskılar İtalyanları üzüp durmuştu. Osmanlı Devletinin topraklarını durup dururken işgal ettiklerini düşünmüyorlar; bu işgale büyük devletler neden mani oluyorlar diye kızıp duruyorlardı. Bu arada İtalyan Amiralleri de Romadaki Bahriye Nezaretinde toplanıp daha enerjik bir harekât şekli bulmaya karar vermişlerdi. En enerjikleri Tümamiral Thaon di Reveldi; bırakın beni tek başıma Ege Denizinde harekât yapayım deyip duruyordu.

Diğer taraftan İtalyan milli şairi Gabriele D'Anuncio tahrik edici şiirler yazacak, eski İtalyan tarihinden misaller verecek ve İtalyan hükümetini kamçılıyıp duracaktı.

Bu tahrikler sonunda İtalya hükümeti nihayet kararını verecekti: Doğu Akdenize bir filo yollamak; Ege Denizinde harekât yapmak ...

Bununla beraber İtalyanlar, sırf harp kaçağı nakliyata mani olmak amacıyla, esasen, Anadolu limanları ve Ege adaları önünde dolaşmakta idiler. Rodos Adası liman reis vekili 5 Ekim 1911 de ada açıklarında üç İtalyan muhribinin dolaşmakta olduğunu, bu muhriplerin bir Osmanlı yelkenlisini aradıklarını haber vermişti. Aynı gün Sakız liman reisi de Pisa adlı İtalyan zirhlisinin Psara ile Sakız arasında geçtiğini rapor etmişti. Midilli liman reisi iki İtalyan muhribinin buğday yükü bir Osmanlı yelkenlisini araştırdığını haber vermişti.

Bu haberler tabii olarak Osmanlı tarafını alarm etti. Bahriye Nezareti İtalyanların bu hareketlerini, Osmanlı denizyollarının güvenliğini tehditten başka, tekmil halkı gayrimüslim olan, Ege adalarını da tehdit eder mahiyette bulmuştu. Hemen Bahriye Nezaretinde deniz subaylarına bir toplantı yaptırmış ve bu komisyonun kararlarını da hükümete, Harbiye Nezaretine ve Donanma Komutanlığına bildirmişti: İtalyan saldırılarının bir an önce durdurulması şarttır ...

Donanma Komutanı egemenliği İtalyanlara geçecek olan Ege Denizinde bu görevi nasıl yapacaktı? Akla İtalyanlara geceleyin muhriplerle saldırmak gelmişti ama; buna da ne var olan muhrip sayısı yetiyor ne de Egedeki üs durumu elveriyordu. Böylece Osmanlı denizcileri, hükümetlerin vaktiyle yaptıkları ağır hataların acı sonuçlarıyla birdenbire karşılaşmışlardı.

Buna karşı İtalyan Deniz Kuvvetleri de, Ege Denizi harekât alanında çalışırken, kendi ana üslerinden çok uzakta kalacaktı. Buna göre, Osmanlı Bahriye Nezareti, İtalyanların ilkönce ileri üs yapılabilecek bir adayı işgal edeceklerini düşünmüştü. Belki de Ege Denizinde dolaşan İtalyan gemileri bir taraftan kaçak nakliyat avcılığı yaparken diğer taraftan da elverişli üs arayan keşifler de yapıyorlardı.

Bu arada İtalyanlar, bir savaş kaçağı malzeme listesi yapıp Almanyanın aracılığıyla Osmanlı hükümetine de bildireceklerdi. Bu listede her çeşit silâh ile patlayıcı maddeler yazılı idi. Gün geçtikçe Mersinden Boğaza kadar bütün kıyılar İtalyan gözetlemesine tabi olmaya başlamıştı. Buna rağmen Osmanlıların da yaptıkları kaçak nakliyat durmamış; tam tersi hızını artırmıştı.

Osmanlı tarafının aldığı tedbir sadece stratejik önemi olan adalara ufak takviye birlikleri göndermekten ibaret kaldı.

Bir aralık İtalyanların boğaz bölgesine taarruz edecekleri, Midilli Adasına çıkarma yapacakları ve İzmir'i bombardıman edecekleri haberi gelince Osmanlı Devleti daha ciddi tedbirler almayı düşünmüş ve bu arada Deniz Kuvvetleri hizmetinde bulunan İngiliz Amirali Limpos'a ahnabilecek savunma tedbirleri hakkındaki fikrini sormuştu.

Amiral diyordu ki :

«Donanmayı Çanakkalede tutmaktan ise Paşalimanında ya da Erdek'te bulundurmak daha hayırlıdır. Eğer Çanakkale tahkimatı düşman donanmasını boğaz dışında tutmaya muktedir değil ise, donanmanın dışarı çıkıp kendisini feda etmesi Çanakkale tahkimatına bir yardım sayılmaz. Eğer düşman tahkimata taarruz etmeyi hedef alırsa ilkönce torpidobotlarını gönderip Çanakkalede demirli donanmamızı yok edecektir. Zirhlilerimizin torpido şıpkaları olmadığı için bu taarruza dayanacakları şüphelidir.

«Sizin yapabileceğiniz en iyi harekât Çanakkale tahkimatına torpidobotlarla yardım ve donanmayı da Marmara Denizinde muharebeye hazırlamaktır. Bu suretle düşman boğazlarda sakatlanmış olacağından üç zirhliniz de Marmara Denizinde iyi şartlarla muharebe yapmak imkânını bulacaktır. Bu şekil, daima, donanmayı daimi şekilde Çanakkalede tutmaktan daha iyi sonuç verecektir. Çünkü boğazlardan gece geçmek zorunda olan düşman muhripleri Çanakkaledeki donanmamızı zedelediği halde, Erdek'te yatacak donanmamızı zedeleyemeyecektir. Zira gece saatlerinde Erdek'e ulaşmak imkânını bulamayacaktır.

«Sadece bir muhribinizi Çanakkalenin telgraf olan bir yerinde tutmalısınız. Düşmanın geçtiğini göreceğiz olan bu torpidobot Erdek'te bulunan Donanma Komutanını hemen haberli edebilir.

«Zırhları olmayan Hamidiye ve Mecidiye kruvazörlerini donanma ile birlikte tutmakta yarar yoktur. Bunlar düşman torpidobotlarının Marmara Denizine giridiği haberi gelirse civarda var olan koyları araştırma-ya göndermelidir.

«Çanakkalede kalacak olan muhripler geceleyin denize çıkarılmalıdır. Çünkü çıktıkları takdirde, tahkimat topçuları geceleyin bunları düşman sanıp ateş açabilirler. Bunlar için en iyi konuş yeri Seddülbahirle Kepez ve Gelibolu ile Kadıköy burnu arasındadır. Bunlar her üç günde bir değiştirilmeli, vazifeden gelen asker istirahat ettirilmeli, gemilerin kazanları temizleyip kömür ve su ikmali yapılmalıdır.

«Zanedersem gemileriniz telsiz telgraf kullanmaktadır, bu suretle Okmeydanı telsizi de çalıştırılmalı ve donanma ile bu istasyon arasında muhabere talimleri yapılmalıdır. İngilterede eğitim görmüş subayların donanmada görevlendirilmesi hayırlıdır. İmroz ve Muarız körfezine telsizle teçhiz edilmiş gözcüler koymalıyız. Bu suretle düşmanın ne yaptığını haberli olursunuz. Muhriplerin geceleyin denize çıkarılmasında hiç bir yarar görmem, Muhripler daima Çanakkalenin altında yatmalı muhataralı gecelerde de kruvazörler karanlık basmadan denize çıkarılıp karakol vazifesine gönderilmelidir.»

İngiliz Amiralinin bu sözleri kendilerinin Osmanlı donanmasına hiç bir şey öğretmediklerini ispat eden bir vesika olduğunu Osmanlı donanmasının gerçek durumunu bilmediklerini de ifade ediyordu. Fakat Amiral verdiği, bu, ağızdan verdiği bilgi ile yetinmeyecek fikirlerini yazılı olarak da bildirecekti .

1. Osmanlı Donanması Çanakkalede kalacak olursa düşmanın torpido hücumuna uğraması muhtemeldir;
2. Düşmanın torpidobotlarıyla, donanmasını kullanmadan da, böyle bir saldırı yapacağını zannedirim.
3. Donanmanın Çanakkale savunmasına ne tarzda katılacağını bilmemekteyim. Donanma burada bir tahkimat gibi kullanılacaksa ancak silâhları kullanılabilir. Ancak onların burada daima batmak tehlikesi vardır. O halde donanmanın topları ya dubalara konmalı ya da karaya tâbiye edilmelidir.
4. Birçok büyük tahkimatın sabit ve seyyar savunma vasıtaları vardır. Buralardaki seyyar savunma vasıtalarına donanma gözüyle bakılamaz. Donanmaları, bu tarzda, bir savunma vasıtası olmaktan kurtarmalıdır.

Donanma bu tarzda Çanakkale Boğazına bir savunma vasıtası olarak tahsis edilecek olursa; taarruza yeltenen düşman donanması da bizim donanmamızdır mülahazasıyla serbest bırakılabilir. Bu gibi hatalara meydan vermemek için donanmaya boğaz dışında ayrı bir üs tahsis etmelidir.

5. Çanakkale müstahkem mevkiine seyyar savunma vasıtası olarak mayın ve eski torpidobotlar da tahsis edilebilir. Bunlar, boğazın içinde hem büyük gemilere hem de düşman muhriplerine karşı başarı ile kullanılabilirler.

6. İtalyan zırhlıları boğazı başka gemilerden evvel geçmeye kalkarsa yaralar almaları pek muhtemeldir. O halde donanmamız açık denizde muharebe yapmaya hazır vaziyette tutulursa Çanakkalede demirli kalmaktan büyük yararlar sağlayabilir.

7. Çanakkaleyi abluka ya da Çanakkale tahkimatına taarruz düşman için zor olacaktır. Fakat Çanakkalede demirli bulunacak donanmamız, gelip geçen ticaret gemileri tarafından da görüldüğü ve yeri haber verildiği için, düşman muhrip ya da torpidobotlarının taarruzlarına kolaylıkla uğrayabilecektir.

8. Marmaraya bir İtalyan zırhlı ya da muhrip filosu girecek olursa donanmanın komutanının bunlara karşı nasıl hareket edeceğini bilmek şarttır. Hatta Bahriye Nezareti Donanma Komutanının nasıl hareket edeceğini iyice tetkik ve onun düşüncelerini onaylı bir plan haline getirmelidir. Böyle bir plana subaylarımızın tecrübesiz olmasından ötürü ihtiyaç vardır.

9. İtalyadan bu kez gelen bir İngiliz subayının anlattıklarına göre Taranto limanında İtalyanların elli kadar torpidosu varmış.»

Tabiatıyla İngiliz Amiralinin bu ifade ve yazıları sorumlu bir komutanın ifadesi olarak kabul edilemezdi. Çünkü savaş çıktığı zaman Bahriye Nezareti bütün İngiliz subaylarını vazifeden geri çekmiş, savaş görevlerini yalnız başına yapmak istemişti. Deniz Kuvvetlerimizin şerefi de böyle hareket etmeyi gerektirirdi. Şu halde Amiral Limpos'un ifadeleri tarafsız bir Amiralin düşüncelerinden başkası olamazdı. Bununla beraber Bahriye Nezareti bu fikirleri uygun karşılamış ve fakat Harbiye Nezareti, Çanakkale Boğazı muhafızı Generalin fikirlerine de uyarak, donanmayı Çanakkale Boğazından uzaklaştırmak fikrine kesinlikle yanaşmamıştı. İtalyanların boğazı zorlayacakları şaiaları çıktıkça donanmayı Çanakkalede tutmak fikrine daha çok bağlanıyordu. Böylece donanma ne onarım görecekti ne eğitim yapacak burada durdukça duracaktı. Bu yanlış kararın sonuçları bu savaşta değil Balkan savaşında hemen görülecekti.

2. Beyrut Deniz Muharebesi.

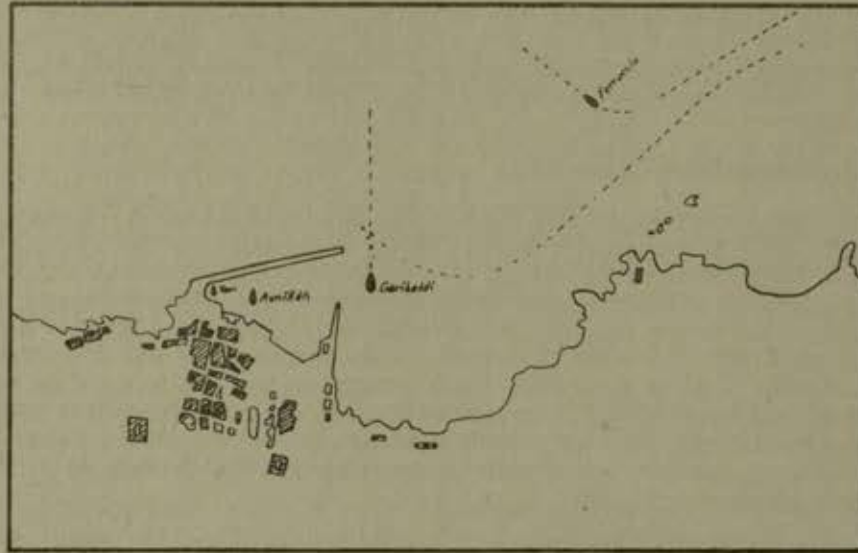
Suriye kıyılarına yapılan kanun dışı nakliyatı önlemek amacıyla, Osmanlı Devleti, savaştan çok önce Beyruta Avnillâh zırhlı korvetiyle Ankara torpidobotunu yollamıştı. Her iki gemi Beyrut limanına dayanarak devamlı şekilde kıyı kontrolü yapıyor ve görevlerinde başarı da sağlıyorlardı. Onların Beyruta gelmesinden sonra kaçak nakliyat bir hayli azalmıştı. Gerek Avnillâh gerekse Ankara donanma ile beraber çalışacak nitelikte değillerdi. Avnillâh 9 mil sürat yapıyor; Ankara da en çok 12-13 mil yürüyebiliyordu. Bundan ötürü bu iki geminin Beyruttaki vazifelerinden Bahriye Nezareti büyük bir memnunluk duymuştu. Nasıl ki Avnillâhın eş gemileri olan Fethibülente Selânikte, Muinzaferde de İzmirde aynı görevler verilmişti.

Donanmanın Beyrut limanını ziyareti sırasında gazete yayınından savaş alâmetleri görüldüğü zaman, belki de süratlerinin az oluşunu ve bundan ötürü donanmaya ayak uyduramamalarından ötürü her iki gemi-

nin Çanakkaleye getirilmesi düşünülmemiş; hattâ İzmir gibi daha emin bir limana getirilmeleri bile ihmal edilmişti. Bu ihtimalin belli başlı nedeni Bahriye Nezaretinin çıkacak bir Osmanlı - İtalya savaşında harekât alanının Beyrut sularına kadar uzayabileceğini tahmin etmemesi idi. Bunun gibi savaş gemilerini, savaşta, herhangi bir müstahkem limana dayamadan kullanmanın muhtemel acı sonuçlarını da düşünmemişti. Beyrut müstahkem bir liman değil açık bir şehirdi. Orada tek bir savaş gemisinin bulunması bile düşmana şehri tahrip etmeye fırsat hazırlardı. Bu tarzda şehri açık şehir olarak muhafaza etmenin hukukî bir mesnedi yoktu.

Avnillâhın komutanı İtalyanlara karşı savaş halinin başlamış olmasından, Bahriye Nezaretinden değil, Beyrut valisinden aldığı bir yazıdan haberli olmuştu. Elinde savaş hali başladığı zaman yapacağı göreve ait bir plan olmadığı gibi muharebe usullerini öğreten bir talimname de yoktu.

Bundan ötürü gemi komutanı Bahriye Nezaretinden talimat istemeye zorunluk duydu. Gemi komutanına daha önce bir talimat yollanmamasının nedeni Bahriye Nezaretindeki kuvvetli merkezîyetçilikti: Bahriye Nazırı Mahmut Muhtar Paşa savaşın ilânıyla beraber istifa ettiği için, yeni nazır gelene kadar gemiye herhangi bir emir verilemeyecekti. Fakat gemi komutanının ısrarlı istekleri üzere Nezaret Müsteşarı Amiral Rüstem Avnillâh gemisine aşağıdaki talimatı göndermeye zorunluk duymuştu :

Kroki No. 7 — Beyrut Deniz Muharebesi

«Kuvvetinize eşit bir düşman gördüğünüz zaman hemen mendirek dışına çıkıp onunla muharebe ediniz. Sizden daha kuvvetli bir düşman gelecek olursa açık ve savunmasız bir şehir olmasından ötürü Beyrut şehri bombardıman edemeyeceğini düşman Amiraline söyleyiniz. Buna rağmen düşman saldırıya geçecek olursa onunla sonuna kadar bir muharebe yapıp ümit kalmayınca mürettebat ve cephaneyi kıyıya çıkarıp geminizi düşmanın eline geçmeyecek tarzda batırınız.»

Böyle bir durumda gemi komutanını harekâtında serbest bırakmak ya da onu başka bir emin limana çağırarak daha uygun olurdu. Çünkü talimat almasa da gemi komutanının düşmana rastladığı takdirde yapacağı iş bu idi. Sonuna kadar muharebe yapıp artık silâh kullanamayacak hale geldiği zaman gemisini batıracaktı. Beyrut limanı müstahkem bir liman olmadığı için gemi komutanının vermesi gerekli olan karar hemen yola çıkmak, İzmir'e ulaşmaya çalışmak, düşmana tesadüf halinde de muharebe edip şerefiyle batmaktı. Bahriye Nezaretinin onu Beyrutta kalmaya zorlaması, şüphesiz, doğru bir düşünüş olamazdı. Çünkü herhangi bir hedef göstermeden gemiyi Beyrutta kurban bekletiyordu.

Nezaret Müsteşarının verdiği emir, onun, devletler arası hukuk kurallarından da haberli olmadığını göstermekteydi. Çünkü devletler arası hukuk kuralları açık limanlara sadece mayın dökülmesini âmirdi. İçinde askerî bir kuvvet olan şehirler hiç bir zaman açık şehir ilân edilemezlerdi. Avnillâh ile Ankara torpidosu da hatırı sayılır bir askerî kuvvetti. Şu halde gemi komutanının İtalyan Amiraline gidip de «Burası açık şehirdir; bombardıman etmeyiniz» demesi hiç bir şeyi çarelendirmeyecekti.

Sonra Bahriye Nezaretinin, İtalyanların Beyrutta Avnillâha eşit bir kuvvet göndereceğini tahmin etmesi büyük bir gaflet eseri oluyordu. İtalyanlar her harekât alanında Osmanlı kuvvetlerine karşı kesinlikle üstün kuvvet kullanacaklardı. Beyrut önünde zayıf bir kuvvet görülürse bunun anlamı düşmanın bir stratejik manevraya hazırlanmakta olduğu idi: Zayıf kuvvet göstererek Avnillâhı açık denize çekmeye çalışacak; sonra da üstün kuvvetlerle onu imha edeceklerdi.

Nihayet duruma Dahiliye Nezareti de müdahale etmiş; Bahriye Nezaretine şunları yazmıştı :

«Geçende İstanbul'a gelen donanmanın Beyrutta bırakmış olduğu bir gambot ve bir torpidobotun oraya gelmesi muhtemel olan İtalyan filosu tarafından saldırıya uğraması mümkündür. Bu halen, esasen halkı heyecan içinde yaşamakta olan Beyrutta fena sonuçlar meydana çıkaracağı kesindir. Torpidobotun Yumurtalık dolaylarındaki Ceyhan nehri ağzına getirilerek güvenlik ifade eden başka bir limana gönderilmesi için Bahriye Nezaretinin süratli bir emrini rica ederim.»

Bahriye Nazırı bu yazıyı savaş komisyonuna inceletmiş ve bu komisyonun vardığı sonuca göre Dahiliye Nezaretine «Gemilerin Beyruttan ayrılmalarını kesinlikle uygun bulmuyoruz; düşman saldırısı halinde ne yolda hareket etmeleri gerektiğini gemi komutanına emir olarak bildirdik» diye yazmakla yetinmişti.

Bahriye Nezaretinin endişesi, sadece, gemilerin savaş kifayet durumları hakkında idi : O dönemde belirli zamanlarda gemilerin harp kifayet raporu vermeleri âdet olmadığı için Bahriye Nezareti bu iki geminin gerçek durumları hakkında tam bir bilgi sahibi değildi. Bundan ötürü 22 Ekimde, yani savaşın ilânından tam üç hafta sonra, Avnillâh komutanına telgraf çekecekti : «Avnillâh ve Ankaranın kazan, makine ve başka halleri hakkında bize bilgi veriniz.»

Avnillâh komutanı bu telgrafa şöyle cevap verdi :

«Geminin kazan ve makinesi iyidir; karinası kirli olduğu için 7 mil-den fazla sürat yapmamaktadır. Eratı kadrosunun beşte biri kadar eksiktir. Ankara torpidobotunun kazanları akmakta ise de bu akış seyri-ne engel olmamaktadır. Sürati 12 mildir. Makinesinde de bir eksiği yoktur.»

Bu sorgu ve bu cevap, o dönemde gerek Bahriye Nezareti gerekse gemi komutanlarının savaş kifayetinden ne anladığını gayet güzel anlatıyordu. Bahriye Nezareti silâhtan söz etmemiş «Başka haller» deyimini kullanmıştı. Gemi komutanı da sadece makine, kazan ve süratten söz ediyor; silâhları hakkında tek bir kelime bile kullanmıyordu.

Gemi komutanının verdiği bilgi Bahriye Nezaretime yetecek ve iki geminin Beyrutta bırakılması kararını pekleştirecekti. Bahriye Nezaretinin verdiği emre göre de eşit kuvvetlerle savaşacak, üstün kuvvetlerle de kendi teknesini batırmak üzere savaşacaktı ...

Burada şu noktayı hatırlamak yararlı olacaktır :

«Herhangi bir savaş gemisine, daha düşman görünmeden muharebe et de gemini batır diye peşin bir emir vermek hatadır; hem mürettebatın moralini etkiler, hem de geminin vaktinden önce batırılmasına neden olabilir. Muharebe alanında durumu en iyi görecek olan kişi geminin komutanıdır. Bundan ötürü onun gemisini batırmak kararı vermesini kendisine bırakmalıdır.»

Her ne olursa olsun Avnillâh ve zırhlı korveti ve Ankara torpidobotu Beyrutta kalmış ve mendireğin içinde kıyıya çok yakın bir yerde demirlemişlerdi. Gemi komutanı da düşmanın büyük bir saldırı yapmasından değil de sadece bir denizaltı geceleyin de torpido hücumu yapmasından endişeleniyordu. Bundan ötürü geminin stımbot ve filikalariyle mendireğin hemen ağzında bir karakol hizmeti tesis etmişti (34).

Tabiatıyla Avnillâh ve Ankara gemilerinin Beyrutta varlığından İtalyanlar da haberi olmuşlardı. Onların kanılarına göre bu gemi Beyrutta Mısır kanalıyla Trablusgarp ve Bingaziye yapılan kaçak nakliyatı korumak için duruyorlardı.

(34) Bu tarzda bir karakol Osmanlı Donanmasında Birinci Dünya Savaşında da yapıldığı gibi Cumhuriyetin ilk dönemindeki eğitimlerde de yapılmıştır. 1924 yılında Hamidiye Okul Gemisinde bulunurken, Erdek Limanında yaptığımız bir torpido hücumuna karşı korunma manevrasında geminin sitımbot ve filikalarını liman dışı karakol vazifelerinde kullanmıştık.

İtalyanlar bu durumu şöyle anlatıyorlardı :

«Aynı zamanda, bu günlerde, Türklerin bir Anadolu limanında, keşin olarak Mersin limanında yükleme yaptıkları haberi geldi. İkinci filonun ikinci tümeninin komutanı Amiral Thaon di Revel, Amirlik silsilesine uyararak Bahriye Nezaretime bir teklif yaptı. Bahriye Nezareti bu kıyıların uzaklardan gözetilmesini tercih ettiği halde, Amiral kıyıların ve hat- ta Suriye kıyılarının çok yakından gözetlenilmesini istiyordu. Bahriye Nezareti kabul ederse hemen kendi sancak gemisiyle denize çıkıp Suriye kıyılarını yakından gözetlemeye gidecekti. Esasen Amiral savaşın başından beri hep böyle enerjik teklifler yapar donanma subayları da onunla beraber olurlardı. İtalyan denizcileri artık denizlerde monoton harp kaçığı arama ve Kızıldenize giden gemileri himaye etmekten bıkmışlardı. Hepsisi de daha enerjik hareket etmeye ve gidip düşman donanmasını batırmaya hasret çekiyorlardı.

Amiral Thaon di Revel'in teklifi Donanma Komutanının güzel bir ek mütalaasıyla Romaya geldi; Bahriye Nazırı Amiral tarafından da uygun bulundu. Sadece Bahriye Nazırı Amiral Thaon di Revel'in teklif ettiği tarzda harekâtın sadece Garibaldi kruvazörüyle yapılmasını uygun bulmuş Garibaldinin yanına Suriye kıyılarını gözetliyecek diğer gemilerin verilmesini de emretmişti.

Böylece Garibaldi ve Ferruccio gemileri 20 Şubat 1912 de Suriye kıyılarına doğru Augusta'dan denize açıldılar. Gemiler Amiral Thaon di Revel'in komutasında idiler. Mersin ile Silifke arasındaki kıyıları kontrol edeceklerdi.

Amiral yolda donanma komutanlık makamına yeni gelmiş bulunan Amiral Faravelli'den bir telgraf aldı : Beyrutta Türklerin bir gambot, bir de torpidobotu var. Bunları imha ediniz.»

Amiral Thaon di Revel Beyrut limanının Türkler tarafından mayınlanmış olabileceğini tahmin etmişti. Hem bu mayınlar muvacehesinde harekât yapacak hem de Türkleri kaçırmamağa bakacaktı.

İtalyan gemileri 24 Şubat 1912 günü şafak vakti Beyrut önüne geldiler. Amira'nın endişesi sadece Türk mayınları idi. Bundan ötürü Perruccio gemisini arkada bırakmış Garibaldi ile limana yaklaşmaya başlamıştı. Mendireğin içinde bir Türk savaş gemisiyle bir torpidobotun bulunduğunu hemen fark etti.

Bu sırada Avnillâhın eratı Kıç güvertede sabah namazı kılınmışlar; namazdan sonra ufukta dumanlar görerek bundan komutan'arını haberi etmişler; komutan da mürettebatı muharebe yerlerine alıp savaşa hazır olmuştu. Bulutsuz, rüzgârsız gayet sakin ve berrak bir hava vardı.

İtalyan Amirali Mendireğe 3000 metre mesafede bulunuyordu. Yapacağı harekâtın uluslararası bir ihtilâfa meydan vermemesi için çok dikkatli idi: Osmanlı gemilerine, henüz saat sekiz olmadığı için, kendilerini belli etmek üzere bayrak çekmelerini istiyen bir işaret çekti dik-kati çekmek için bir ikaz topu attı.

Bu mermi Beyrut limanının üzerinden geçmiş ve hastahane arkasındaki kumluğa saplanmıştı. Fakat bu mermiyi Beyrut komutanı muha-

rebenin başladığı şekilde mütalaa edip o da Avnillâhın bir 15 lik ve bir 7.5 lik topuyla bu atışa cevap vermişti. Mermiler de Ferruccio gemisinin çok yakınına düşmüştü. Fakat Düşmanın ateş etmemesini komutan İtalyanların ateş kestiği şekilde mütalaa edip Bahriye Nezaretinin evvelce verdiği talimatı uygulamaya başlamıştı: Düşmana haber yollayıp «Beyrut açık şehirdir; onu bombardıman etmeyin» diyecekti.

Bu durumu Rahmetli Ali Haydar Emin Alpagot «Beyruttaki Avnillâh komutanının güzel muharebe mevki alması için düşmana fırsat verdi» şeklinde yorumluyacaktı (35). Çünkü Avnillâhın ateşinden sonra düşmanın uzaklaştığını sanıyordu. Gerçekte böyle bir şey yoktu. Ama Avnillâh komutanının da başladığı ateşe devam edip daha etkili bir muharebe yapması da gerekli idi.

Burada görülmekte idi ki Bahriye Nezaretinin emri gemi komutanının insiyatifini kısıtlamıştı; gemi komutanı muharebe edilecek yerde ateşini kesiyor; parlamenter filikası yolluyordu.

Avnillâh gemisi komutanı parlamenter olarak geminin seyir subayını İtalyan kruvazörüne yollamış; o da İtalyan Amiraline «Burası açık şehirdir; burayı bombardıman edemezsiniz» diyecekti.

Amiral Thaon di Revel bu subayı sükûnetle dinledikten sonra kendisine, Avnillâh komutanı, vali ve Alman Konsolosuna olmak üzere üç mektup vermişti. Her üç mektupta da şehire herhangi bir zarar verilmemesi için Avnillâh ve Ankara gemilerinin kendisine teslim edilmesi gerektiği bildiriliyordu. Gemi komutanına cevap için saat 9.30'a kadar da mühlet vermişti. Bizim kaynaklara göre cevap mühleti saat 9.00 da bitecekti.

Bizim kaynaklara göre Gemi Komutanı Binbaşı Şemsettin «Amiral, gönderin üzerinde Osmanlı Sancağının bulunduğunu görmüyor mu? Ben ona 15 lik toplarımızın mermileriyle cevap vermek isterim» diye cevap vermişti. İtalyanlar ise ne komutan ne de validen hiç bir cevap alınmadığını yazacaklardı.

Bundan ötürü İtalyan Amiral Thaon di Revel, İtalyan kaynaklarına göre, ultimatom süresinin bitiminde, bizim kaynaklara göre de bu sürenin bitiminden on dakika önce ateşe başlayacaktır.

Avnillâh gemisinin ana bataryasını geminin omuzluklarına konmuş dört tane 15 lik top teşkil eder. Bu topların altında da birer tane 7.5 lik top vardır. Böylece gemi topları dört bataryaya bölünmüş olup sancak baş omuzluğundaki bataryaya (yani bir tane 15 lik ve bir tane 7.5 lik topa) Yüzbaşı Fuat, İskele baş omuzluğundaki bataryaya Teğmen Burhanettin, Sancak kıç omuzluğundaki bataryaya Teğmen Nazif ve İskele kıç omuzluğundaki bataryaya da Yüzbaşı Ahmet komuta etmektedirler.

(35) Ali Haydar Emir : Türk - İtalya Savaşı Sayfa 210.

Topçu subayı Yüzbaşı Faik'tir. Teğmen Sadettin de cephaneliklere komuta etmektedirler.

Baş omuzluktaki 15 lik toplar aynı zamanda aynı hedefe ateş edecek şekilde konmamış olduğundan geminin en iyi muharebe durumu düşmana borda vermektir.

İtalyan tezgâhlarında tadilen onarılmış geminin top ateş durumunun çok fena olduğu, sadece Beyrut muharebesinde değil, ondan önce yapılan deniz manevralarında da belli olmuş bulunmakta idi : Geminin tesis ve teçhiz şekli topçu subayının bütün toplarına bir anda komuta etmesine yetmiyordu. Cephanelik kapısı yalnız baş tarafta bulunuyor, kıç toplara baş taraftan doğru cephaneye taşımak zorunluğu bulunuyordu.

Düşmanın attığı ilk salvo mendirek önüne ve içine düştüğü için hemen limanda bir karışıklığa neden oldu. Bu salvodan altı dakika sonra Avnillâh baş güvertisine bir isabet alacaktı. Burada yangın çıkmış, geminin iç yapısının şeklinden ötürü kıç taraftakilerin yardım edememesinden ötürü bu yangın söndürülemedi.

Buna mukabil Avnillâh'ın mermileri de Garibaldi kruvazörüne pek yakın düşmüş; fakat bir mermi talihli çıkıp da hedefine isabet edememişti.

Garibaldi Kruvazörünün isabet ettirdiği ikinci mermi cephanelik kapısına isabet etti; sadece bir erin yaralanmasına neden oldu. Üçüncü mermi baş bataryaya bölmesi yanında patlamış; dördüncü mermi bataryanın ta içinde patlayarak Yüzbaşı Fuat ile birlikte tekmil personeli şehit etmişti. Nihayet ikinci bataryanın personeli de şehit olacak; cephanelik kapısına düşen düşman mermisinden ötürü toplara artık cephaneye verebilecek bir durum hâsıl olacaktı.

Gemi komutanı gerçek olarak gemisinin muharebe yapamayacak bir duruma girdiğini görmüştü. Bundan ötürü gemiyi batırmak ve terketmek emrini veriyordu.

İşte böyle bir durumda bile düşman aldığı sonuç ile yetinmeyecek; bizzat Garibaldi ile gerek Avnillâha iki torpido daha atacaktı. Bu arada Ferruccio gemisi de Ankara torpidobotunu batırmıştı. Böylece düşman filosu Beyrut önünden çekilmişti.

Beyrut muharebesi konusunda her iki taraf da konuştu. İtalyanlar sunları yazıyorlardı :

«Beyrut muharebesinden sonra Amiral Thaon di Revel, Çanakkaledeki Türk donanmasının alarm olarak tek başına harekât yapmakta olan Garibaldiyi arayıp yakalamasından çekinmişti. Garibaldinin telsizi de zayıf olduğu için düşmanın bu gemiye karşı başarı kazanmak şansı da çoktu. Bundan ötürü Amiral Thaon di Revel Mersini süratli bir kontrolden geçirdikten sonra hemen Topruka yol verdi. Burada raporunu verdi ve donanma komutanı da bu rapora fikirlerini ekledi.

Bu raporda İtalyan donanmasının harekât alanını Anadolu sularına doğru uzatması gerektiği bildiriyordu. Nihayet kendisine Ege Denizi ve hattâ Çanakkale boğazı önünde vazife verilmesini istemişti. Onun kanısına göre bu izin ne kadar çabuk verilirse düşman da o kadar çabuk Trablusgarp'ın verilmesine razı olup barış istiyecekti.

Donanma Komutanı bu rapora yazdığı kişisel mütalaasında Amiral Thacon di Reve'in fikirlerini alkışladıktan sonra, Donanma, halen, asıl bu vazifede kullanılmıyor; Thacon di Revel'in teklif ettiği vazifeyi ben de donanma ile yapmaya hazırım diyordu.

Osmanlı tarafında böyle bir stratejik mütalaa yoktu. Sadece şöretli tarihçi Ali Haydar Emir Alpagot şunları yazacaktı :

Beyrut olayı, büyük zaferlerle dolu olan Türk Deniz Tarihinde, strateji ve taktik bakımından değil, sadece özel bir bakımdan müstesna bir yer alır : Son elli yılında gerek savaş gerekse barış süresinde hiç bir hayret eseri göstermeyen Türk Bahriyesi, bu ümitsiz silâhlı düelloda bazı nitelik ve varlık göstermiştir ki bu varlığın taşıdığı önem özellikle gelecek için değerlidir. Deniz muharebeleri o muharebeleri yapan denizcilerin savaş kıfayetiyle kazanılır. Burada silâhın hiç bir etkisi yok demek değildir. Personelin savaş kıfayeti, daha çok, taraflar arasında kuvvet oranı eşit ve dengeli olduğu zaman kendini gösterir ve kuvvetler arasında da büyük ayrıntılar olmadığı zaman, personel kıfayet üstünlüğü, zayıf olan tarafın lehine bir sonuç hazırlar. Fakat kuvvetler arasında büyük oran varsa zayıf taraftaki personel kıfayet üstünlüğü sadece muharebenin sonucundaki ağır durumu hafifletir.

Beyrut muharebesinde strateji yoktur. Esasen Türk - İtalya Savaşının tümünde büyük bir strateji planı olmadığından savaşın bir parçası olan Beyrut muharebesi tek başına kalmış ve savaşın diğer olaylarıyla bir bağlantısı olmamıştır.

Belirli bir göreve gönderilmiş olan özel kuvvetlerin stratejik hareketi iki kutba tabi olur :

1. Savaşın tüm bir planı varsa Başkomutan;
2. Böyle bir plan yoksa özel görev komutanı.

Muh'emel bir düşmana karşı gelecek bütün savaş hareketini daha barışta hazırlayan bir Başkomutan kurmay heyeti kıyıların her noktasında bulunan münferit kuvvetleri daima göz altında bulundurur ve onları savaşın genel strateji planına göre sevki idare eder. Buna göre münferit kuvvetlerin, kıyıların o noktalarında bulunuşu tesadüfi değil, özel bir amaca matuftur. Bu münferit kuvvetlerin kullanılmasında da bu amaç başta tutulur. Böyle zamanlarda münferit kuvvet komutanlarının başkomutanlık ile sıkı bağlantıları olmak ve Başkomutanlığa sıkıca itaat etmeleri gerekir.

Özel görev şeklinde Başkomutanlıkla bu kadar sıkı bir bağlantıya ihtiyaç kalmaz. Kuvvet, bir tesadüf eseri olarak, Başkomutanlıktan ayrı bir duruma düşmüştür. Çünkü savaşın genel planında böyle bir görevin meydana geleceği tasarlanmamıştır; ya da o kuvvete vazife verileceği düşünülmemiştir. Bu şekillerde sonucu almak özel görev komutanının sorumluluğuna terkedilir.

Anavatan ile Kuzey Afrika arasındaki bağlantı kaybolduktan sonra bu kıtanın savunması deniz egemenliğine geçmiş ve dayanmıştır. Halbuki Osmanlı Donanması bu egemenliği herhangi bir Akdeniz devletine karşı koruyacak kıfayette bulunmuyordu. Bundan ötürü Türk - İtalyan

Savaşı çerçevesinde bir saldırı planı tertiplemek mümkün olamaz ve böyle bir hareket yapmak düşünülemezdi. Donanma, merkezin büyük endişeleri içinde, Çanakkaleye gelebilmiş; çeşitli limanlarda bulunan münferit kuvvetler de düşmanın saldırısından kurtulamamışlardı.

Beyrutta bulunan Avnillâh ve Ankaranın genel bir planın hükmüne göre merkezden talimat almalarına imkân yoktu. O ha'de gemi komutanı, geminin selâmeti ve taşıdığı bayrağın şeref ve namusunu korumak için bütün sorumluluğu üzerine alacak şekilde serbest bırakılmalı idi. Bu yapılmamıştı.

Gemiler Beyrut limanında kalmaya zorlandılar. Bunun için muharebeye, iyi ya da kötü bir strateji takaddüm ettirilmedi. Ankara torpidobotu Suriye kıyılarında saklanabilirdi. Avnillâh da ya İzmir'e gelebilirdi ya da rastlayacağı bir İtalyan kuvvetine karşı son görevini yapardı. Türk Deniz Tarihinde bayrağını indirip de düşmana teslim olmuş tek bir gemi kayıtlı değildi. İftihara değen bu nokta, Türk Denizcilerinin ana seciyelerini göstermiştir ki her türlü hal ve şartlara rağmen bu seciye hâlâ değişmemiş bulunmaktadır.

Merkezin verdiği talimat gemilerin talihini Beyruta bağlamakla kalmamış; muharebenin akışını da etkilemişti; Mendirekte bulunan Türk gemilerinin adlarını ve dolayısıyla savaş kıfayetini bilmeyen İtalyan kruvazörleri, ilkönce, mendireğin 3000 metresine kadar sokulmuşlardı. Bu mesafe korvetin etkili top menzili içinde idi. İlk atıştan sonra düşman bu tehlikeyi anlamış ve ateş keserek derhal uzaklaşmaya zorunluk duymuştu (36). Bu sırada hasmına karşı gayet iyi bir durumda bulunan korvet, sırf bir hukuk dışı sorunu düşmana bildirmek için, ateşini kesmiş, büyük bir fırsatı da kaçırmıştı.

İkinci kez muharebe başladığı zaman artık egemen durumda olan taraf İtalyan gemileri idi.

Muharebe sırasında, kullanılan silâhtan en iyi şekilde istifade etmek anlamına gelen «taktik» Beyrut muharebesinde fena kullanılmıştır. Çünkü korvet demirlerini kaldırdıktan sonra baştan ve kıçtan, borda atışı yapacak şekilde, şamandıralara bağlanmış ve elinde sitim olduğu halde, baş ateşinden de yararlanacak bir durum alamamıştı.

Üçüncü 15 lik top bu muharebede hiç ateş etmemiştir. Muharebenin bütün yükünü bir tane 15 lik topla bir tane 7.5 lik top yüklenmiştir. Nitekim birinci batarya efradının şehit ve cephaneliğin kullanılmaz hale gelmesinden sonra üçüncü bataryayı kullanmak imkân dahilinde değildi.

Disiplinin muharebede büyük yararları görülmüştü. Cesaret ve şecaat topyekûn olarak başka bir şeydir. Korkak, muharebeden kaçan ve yarıdışta sakin olan öyle kişiler vardır ki muharebenin en ateşli ve en yılmaz unsurları oluverirler. Disiplin olursa bu unsurlar birleşerek hemen tek vücut oluverirler. Tek vücutluğun süratle kurulmasının çaresi disiplinli bir eğitimidir. Avnillâh böyle bir eğitim yapmış değildir. Bundan ötürü muharebede tek vücutluk kıfayetinden çok kişisel kıfayetler göstermiştir.

(36) İtalyan tarihinde bu manevra yoktur.

Birinci batarya komutanının, gemiye isabet anında, sükûnetle nûmara değiş emrini vermesi top başında bulunan eratin manevi kuvvetini yok olmaktan kurtarmıştır. Baş tarafta çıkan ve asla söndürülemeyen yangın gemide hiç kimseyi şaşırtmamış ve hiç bir kimse muharebe yerini bırakmamıştır. Komuta kulesindeki bir borucu ve bir vardabranda yaralanmış fakat gemi komutanı kuleden ayrılmamıştır. Elektrik kazanı patladığı zaman geminin başka ocakları yanıyor, kazanları stim tutuyor ve hiç bir makine askeri yerinden ayrılmıyordu. Hemen bütün subayların ya bir tarafı yanmış, ya bir tarafı yaralanmış, ya da bir tarafı kırılmıştı; fakat bütün bunlar vazifelerini yapmalarına mani olamamıştı.

Ateş, mermi, kan ve denizin birbirine karışarak gemiyi ana baba günü yaptığı bu saatlerde ikinci komutan Rifatın çok yüksek bir yeri vardı. O alev ve humbara serpintileri arasında her tarafa koşuyor ve herkese kendi fedakâr ruhundan bir parça veriyodu.

Son dakikada geminin terkinde de çok yüksek bir intizam gösterildi. Hiç bir kimsenin kişisel yararını düşünmeye meydan verilmemişti. İkinci komutan raporunda diyordu ki :

«..... ve kuleden çıktım, komuta telgrafı ve muhabere borularının bozulmak ihtimaline karşı, makine dairesi ve diğer yerlerde asker kalmaması için kaportalardan bağurdım ve hatta makine dairesine indim. Başçarkçı ve başka makine subaylarını kinistinleri açmak ve kondenser borularını paralamakla uğraşır buldum. Çabuk olmalarını ve kendilerini kurtarmalarını söyledikten sonra kıç bataryaya baktım. Orada kimse kalmamıştı. Güverteye çıktım, askerin son kafilesi iskele tarafında filikaya dolmuşlardı. Bu filikanın avarasından sonra başçarkçı denize atlıyarak gemiden açık bulunan bir filikayı zorlukla gemiye yanaştırdı. Son kalan beş askerle bu filikaya binerek liman dairesinin önüne çıktım. Bu sırada denize atlanmış olan bazı askerlerin bağırmaları dikkatimi çekti. Hemen oracıkta bulunan bir sivil sandala binerek, devam eden düşman ateşi altında geminin sancak tarafından geçerek denizdeki askeri tophiyarak Osmanlı Bankası önüne çıkardım.

Korvetin topçu ateşine gelince; üst güvertede bulunup düşmana ateş açabilecek durumda olan toplar, topçu subayının komutası dışında kalmışlardı. Kontrol yapmak mümkün değildi. Bununla beraber bir 15 lik mermi düşman gemisinin kıç tarafına isabet etmiş (37) ve bu gemide bir hayli telefât verdirmişti. Ancak yirmi dakika süren bu muharebeden sonra düşman gemileri daha geride bulunan nakliye gemisine gitmişler ve bunlardan biri nakliyeye aborda olmuştu. Bu hareket yaralıları hastane gemisine nakletmek içindi. Sonradan Kıbrıs önünde komutan gemisine rastlayan tüccar gemileri Garibaldi kruvazörü komuta köprüsünün paralandığını görmüşlerdi.

Kıyıya düşen İtalyan mermileri Osmanlı Bankası, Selânik Bankası ve Gümrük binasını zedelemişlerdi. Halktan bir hayli şehit ve yaralı vardı. Korvette de 2 Subayla 49 Er Şehit olmuş 19 kişi yaralanmıştı.

(37) İtalyanlar bu çarpışmada hiç bir yara almadıklarını ve tek bir erin bile yaralanmadığını söylemektedirler.

Saldırcı düşman ile kıyaslanamayacak derecede zayıf olan korvetin batıncaya kadar yaptığı savunma her tarafta takdir edilmişti. Karaya çıkan subay ve eratin Beyrut halkından gördüğü itibarın derecesini tayin etmek mümkün değildi. Hükümdar da bunları taltif etmişti. Bu taltifte şunlar yazılı bulunuyordu : «Düşman tarafından batırılan gemilerin hayatta kalan komutan ve eratıyla memur ve halktan hamiyet gösterenleri taltif ederim» Avnillâhın savunmasını Bakanlar Kurulu da taltif etmişti.

Bunun'a beraber bu fedakârlığın en kuvvetli etkisi Çanakalede demirli olarak başkent'in kapısını beklemekte olan donanmada olmuştu. Muazzez bir kıtanın her gün bir parçası saldırcının eline düştüğü halde imdat ve yardıma koşamayan ve zebunkeş düşmanla karşı karşıya gelmemek zorunluğunda bulunan filo, Beyrut kahramanlarının ters talihterine ağlamışlar ve fakat onların tutumlarına gıpta etmişlerdi. Donanma komutan vekili Albay Tahir, donanma subay ve eratinın da hislerine tercüman olarak şunları söylemişti :

«Sizin şanlı savunmanızı işittiğimizde titredik. Kalplerimizde takdir ve gurur hisleri yükseldi. Siz, kahraman atalarımızın secaat varisi olduğunuz, Osmanlılığın ö'mediğini ve ölmeyeceğini metin savunmanızla gösterdiniz. Arkadaşlarımız şehit oldu, Osmanlılık yükseldi. Tarih, istilâlar kadar şanlı ve büyük zaferler kadar şöhretli olan savunmanızı altın harflerle yazacaktır. Biz de sizin intikamınızı yenilmez yeni Avnillâh ve Ankaralılarla alacağız...».

3. Savaş Kaçağı Nakliyat.

Osmanlı Devletinin denizasıırı eyaletleri haksız bir düşman saldırısına uğrayınca, donanmadan yoksun olan bu devletin savaş kaçağı nakliyat yapmaktan bu denizasıırı cephelerini beslemesi en tabii hakkı idi. Bunun için Londra, Paris ve Tunusa gizli vazife ile görevlendirilmiş subaylar yollamış; oralarda bu subayların tedarik ettikleri malzemeleri de Tunus yoluyla Trablusgarp ve Bingaziye sevk etmişti.

Bu gizli vazife yapılırken Fransa ile İtalya arasındaki kırgın politik durumdan çok yararlanmıştı : İtalya, açık şekilde Fransadan Tunusu isterken ve Fransaya karşı bir ittifaka da girmiş iken, Fransa, tabii olarak onun Trablusgarp'a yerleşmesinde kendisi için bir tehlike görecekti. Direkt olarak Osmanlı Devletine yardım etmeyecek ve fakat bu hükümetin kendi tüccar ve armadolarıyla anlaşmalar yapmasına mani olmayacaktı.

Bu nakliyatın nasıl yapıldığı hakkında bizim kaynaklarımızda belgeli bilgiler yoktur. Lâkin İtalyanlar bu nakliyattan aşağıdaki şekilde söz edeceklerdi :

« ... Gerek İtalyanlar gerekse bütün dünyanın nazarları kaçak nakliyata karşı İtalyan gemilerinin yaptığı harekât üzerinde toplanmıştı. Herkes buradaki harekâtın uluslararası siyasî alanda büyük tepkiler yaratmasını ve büyük tehlikeler yaratmasını beklemekte idi. Gerek hükümet gerekse Tunus konsolosluğu Tunustan doğru Trablusgarp'a geçen savaş nakliyatının çok arttığını öğrenmişti. Bahriye Nezaretine gelen haberlere göre de yabancı bir devlete ait pilotlar Trablusgarp bölgesine Türkler

hesabına bir uçak bile sokmuşlardı. Bu uçak Trablusgarp'a Tunus yoluyla girmişti. Başka haberlere göre Tunus dolaylarındaki Cerbe Adası bir kaçakçılık merkezi haline gelmişti. Buradan sonra savaş kaçağı malzeme Trablusgarp sınırını izliyerek Türklere gönderiliyordu. Bundan başka Maltalı ajanlar ve Cerbeliler de Fransızların savaş kaçağı nakliyata göz yumduklarını söylemekte idiler. Bu geçişleri Pariste bulunan bir Paşa (General) tanzim etmekte bu subayları bile Trablusgarp'a gönderebilmekte idi.

Odessa adlı ve kaptanı bir Rum olan bir Rus tüccar geminin savaş kaçağı malzeme taşımakta olduğu Roma tarafından haber alınmış ve durumdan Tunustaki İtalyan konsolosu vasıtasıyla Fransa hükümeti haberli edilmişti. Nitekim Tunusta bu gemi aranırken kömür yükünün altından makineli tüfekler çıkmış, 24 tane seyyar telsiz cihazı bulunmuş, Sahra topları, mavzer tüfekleri ve cephaneye elde edilmiştir. Bunun üzerine gemi üç gün Sfax limanında tutuklanmıştır.

Bu olaydan üç gün sonra bir İtalyan gazetecisi hemen Sfax limanına gitti ve Maltalı bir denizciye ait sandalla bu geminin yanına sokuldu ve bu gemideki savaş kaçağı malzemenin nasıl karaya çıkarıldığı ve oradan da nasıl develere yüklenip Türklere sevkedildiğini gördü.

Bundan başka savaş kaçağı malzeme getiren gemilerle kıyı arasında belirli ziya işaretleri de kullanılmakta idi.

Bütün bunlar Ocak 1912 ayında savaş kaçağı malzeme nakline karşı alınan tedbirlerin şiddetlendirilmesini gerektirdi. Burada özel bir komutanlık kurulması gerekli görülmüştü. Bu komutanlığa Coadit ve Liguria gemileriyle bir de filotilla tahsis edilmişti. Bu filo ilk olarak Fransız sınırına doğru bir arama hareketi yapacaktı. Filotilla gemilerine silâhli filikalar da verilmişti. Amaç, görülen yelkenli teknelere baskınlar yapmaktı.

Bu gibi yelkenliler İtalyan filosunu görür görmez hemen kaçmaya başlamışlardı. Filomuz 10 Ocakta Fransız sınırında büyük bir barka gördü. Bu barka bordasında bulunan bir sandala yük vermekle meşguldü. Kıyıda da yüklerini boşaltmış sandallar vardı. Fakat gemiler, suların çok sığ olmasından ötürü barkaya 600 metreden daha fazla yaklaşamadılar. Gemilerimizin yaklaştığını gören barka da hemen demirini kaldıracak Fransız sınırına kaçmıştı. Hatta kendisini batıracağımızdan korkarak bir de büyük Fransız bayrağı çekmişti.

Yük boşaltan sandallar da aynı manevrayı yapmışlardı.

1 Ocakta Romadan gelen bir haber bir pilotun uçağıyla birlikte, Tunusa gitmek üzere, Marsigliada gemiye bindirilmekte olduğunu bildiriyordu. Şüphesiz bu pilot Trablusgarp yolcusu idi. Bahriye Nazırı Amiral Cattolica, bundan başka, Napolide bulunan Donanma Komutanına bir telgraf çekerek Carthage adlı bir Fransız ticaret gemisini yakalamak üzere bir savaş gemisi yollamasını emretti. Bu savaş gemisi Sardegnna Adasının Güneyindeki Teulada burnunda bekliyecek. Fransız gemisini yakalayıp içindeki uçağı harp kaçağı olarak müsadere edecekti. Fakat bu gemi bütün harekâtını uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak yapacaktı.

Carthage gemisindeki Fransızlara karşı çok nazık hareket edilmesini ayrıca emrediyordu. Bununla beraber Bahriye Nazırı telgrafında diyordu ki : Eğer Carthage gemisinin kaptanı arama teklifini reddederse bu gemiyi zorla Cagliari limanına getiriniz (Gene Sardegnna Adasının Güneyinde.)

Donanma komutanı bu göreve Acordat gemisini yolladı. Gemi de 16 Ocakta Carthage vapurunu yakaladı. Gemide uçak da bulunmuştu. Fakat geminin kaptanı uçağı teslim etmek istemedi. Bundan ötürü de Acordat'ın komutanı onu Cagliari limanına getirdi. Gemide, harp kaçağı nakliyatı yapmaya memur Lütfi ve Nubar adlarında iki subay, diğer Tunusa gidecek 11 subay, Kızılaya mensup 16 doktor ve 19 eczacı ve dört milyon da altın bulunmuştu.

Bu sefer de Başbakan, Manuba adlı başka bir Fransız vapurunun yakalanmasını emretmişti. Acordat gemisi hemen hareket ederek bu gemiyi de yakalayıp Cagliari limanına getirmişti.

Tabiatıyla bu iki geminin yakalanması Fransa ile İtalya arasında politik olay çıkaracak ve nihayet olay Lahi'deki uluslararası mahkemeye düşecekti.

İtalyanlar bütün bu olayları kendi lehlerine olarak yazmış olmaları kesindi. Özellikle 4 milyon altından söz edilmesi, o zamanın para değerine göre, gülünç bir rakamdı; belki de Osmanlı Devletinin tekmil savaş harcaması 4 milyon altın değildi.

Her ne olursa olsun Afrikadaki savaşın devamı Osmanlı tarafının savaş kaçağı nakliyatı çok başarılı şekilde yaptığını anlatmakta idi.

4. Çanakkaleye Karşı Yapılması Tasarlanan ve Fakat Sonradan Vazgeçilen Harekât.

4 Mart 1912 günü İtalya tarafında Donanma Komutanı Amiral Aubry ölmüş; bundan sonra da İtalyan Donanmasının yüksek komutanlık kademesinde değişiklik yapılması zorunluk olmuştü. Donanma Komutanlığına, o zamana kadar ikinci filo komutanlığı yapmış olan, Amiral Faravelli getiriliyor; onun yerine ikinci filo komutanlığına da Amiral Viale atanıyordu. Böylelikle 9 Mart 1912 günü İtalyan donanmasının kuruluşu şöyle oluyordu :

Birinci Filo

Birinci Tümen : Amiral Faravelli
(Vittorio Emanuele, Regina Elena, Napoli ve Roma zirhlıları)

İkinci Tümen : Amiral Presbitero
(Benedetto Brin, Sant Bon, Filiberto zirhlıları)

İkinci Filo

Birinci Tümen : Amiral Viale
(Pisa, Amalfi, San Marco zirhlıları)

İkinci Tümen : Amiral Thaon di Revel
(Garibaldi, Varese ve Ferruccio zirhlıları)

Trablusgarp Deniz Kuvvetleri Kıdemli Komutanlığı

Komutan : Albay Triangi

(Carlo Alberto, Marko Polo, Coadit, Acordat, Partenope, Iride gemileri).

Kızıldeniz Deniz Kuvvetleri Kıdemli Komutanlığı

Komutan : Albay Cerrina

(Piemonte, Calabria, Puglia gemileri ve 2 muhrip.)

Muhrip ve Torpidobot Filotillaları

Komutan : Abruzzi Dukası Amiral

(4 muhrip ve 4 açık deniz torpidobot filotillası.)

Bununla beraber beherinde sekiz muhrip ya da torpidobot bulunan filotillaların çoğunluğu filo tümenlerinin emrinde çalışmakta idiler.

Faravelli, daha Donanma Komutanlığı makamına gelmeden, 28 Şubat 1912 tarihinde sadece Trablusgarp sularında savaş kaçağı nakliyat karakolu yapmanın amaca yetmediğini söylemiş ve bu karakolun Güney Ege Denizine kadar sürülmesini ve buradaki karakol hizmetlerinde yardımcı kruvazörlerin kullanılmasını teklif etmişti. Ona göre ticaret gemisi şeklinde görüldükleri için yardımcı kruvazörlerle yapılacak karakol dik-kati çekmez; politik ihtilâtlara da neden olmazdı.

Fakat Amiralın bu teklifi gene politik nedenlerle Bahriye Nazırı Amiral Cattolica tarafından uygun bulunmamıştı. Çünkü Bahriye Nazırı o günlerde büyük devletlerin, barış istemesi için, Osmanlı Hükümetine baskı yapılmakta olduğunu ve hatta bu baskıda bütün devletlerin birleşmiş olduğunu görüyor; Osmanlı Devletinin de «İtalyan Donanmasının Ege Denizine girmesi takdirinde boğazları mayınla kapar ve İtalyan uyrukluları da sınır dışı ederim» demesinden heyecanlanıyordu.

İtalya hükümeti de Osmanlı Devletinin boğazları kapaması takdirinde ekonomik çıkarları zedelenecek olan büyük devletlerin İtalyaya karşı sert davranacaklarından endişelenmişti. Nitekim bu devletler, vaktile de, İtalyadan savaşın Trablusgarp ve Srenayk bölgesinde lokalize edilmesini istemişlerdi : Fransa bu konuda İtalyadan garanti almış; İngiltere de aynı garantiyi almaları için başka devletleri zorlamıştı.

Bahriye Nezareti Amiral Faravelli'nin 28 Şubat teklifini reddetmişti. Lâkin 4 Mart tarihinde Donanma Komutanı olan Amiral bizzat Roma'ya gelerek bu harekât konusunda Bahriye Nazırını ikna etmişti. Böylece 14 Mart tarihinde doğrudan doğruya Amiral Thaon di Revel'e Çanakkaledeki Osmanlı Donanmasının imhası için emir verilmişti. Fakat bu emirde sınırlandırmalar da yok değildi : Politik ihtilâat yapmaması için Çanakkale tahkimatına, Ege adalarına, Türkiyenin Avrupa ve hatta Asya kıyılarına karşı harekât yapılmaması bildirilmişti.

İtalya Başbakanı Gioletti'nin hatıralarına göre bu harekât, Amiral Faravelli'nin teklifi üzerine değil de, Romadaki yabancı devlet büyükelçilerinin tavsiyeleri üzerine tertiplenmişti.

Amiral Thaon di Revel'e sadece Çanakkaledeki Osmanlı Donanmasının imha edilmesi emrediliyor ve bu vazifenin yapılması için kendisine bir de kılavuz gönderileceği bildiriliyordu.

Bu görev için Amiral Thaon di Revel emrine kendi tümeninden (Garibaldi, Varese ve Ferruccio gemileri) başka iki muhrip ve 6 torpidobot (Euro, Ostro, Alcione, Arpia, Serpente, Sirio, Xorpione) verilmişti. Amiralin tümeni Tobrukta torpidobotlar da Birindizide bulunmakta idiler.

Bahriye Nezaretinin tertiplemediği plana göre Amiralin tümeni ve torpidobotlar Stampalya adasında buluşacaklar ve harekâta oradan başlayacaklardı.

Amiral bu harekâtın, ancak gizliliğe çok sıkı riayet edildiği takdirde başarıya ulaşabileceğini düşünmüş; harekâtın hedefini gizlemek için torpidobotlara Stampalya sularında kaçak nakliyat avlamak görevini vermiş; Tobruktaki ticaret gemileri için de limandan hareket ettirilmemek emrini vermişti. Amacı Osmanlı Devletine haber sızdırmamaktı.

Sonradan Bahriye Nezareti buluşmanın Stampalya adasında yapılmasını sakıncalı bulup randevuyu Kuzey Afrika kıyılarındaki Bomba küçük limanına aldı. Kuvvetler 16 Mart 1912 günü bu limanda Amiralin emrinde toplanmışlardı.

Amiral, ilk olarak, Brindiziden gelen torpidobotların getirdiği kılavuzu dinlemiş ve onun İtalyan subaylarının, Çanakkale hakkında, bildiklerinden fazlasını bilmediğini anlamıştı. Bunun üzerine harekâtın başarıya ulaşabileceği hakkında tereddütlere düşmüş ve Bahriye Nezaretine şu yazıları yazmıştı :

«Eğer yapacağımız harekâtın başarıya ulaşmaması halinde vahim politik sonuçlar ortaya çıkacaksa Bahriye Nezaretinin bana verdiği emri geri almasını rica ederim. Çünkü yapacağımız bu harekâta şans, denizcilik ve askerlikten fazla rol oynuyacaktır. Her şeyden evvel İtalyanın kaderi de bu harekâtın başarıya ulaşmasına bağlıdır. Ekselanslarının emirlerini beklemekteyim ... »

Amiralın bu şekilde Bahriye Nezaretine baş vurmasının birinci nedeni harekât için kendisine tam yetki verilmiş olması ve «Başarısızlık ihtimali görülünce dön» kaydının konması idi. Kılavuzun verdiği kifayetsiz bilgi onu daha harekâta başlamadan ümitsizliğe götürmüştü.

İtalyanların Çanakkalede yatan donanmaya karşı böyle bir saldırı hazırlamakta olduğu Osmanlı Bahriye Nezareti tarafından da haber alınmıştı. Sadece İtalyan harekâtının ayrıntıları hakkında herhangi bir bilgi yoktu. Buna karşı alınması gereken tek çare, Amiral Limposun da teklif ettiği gibi, Çanakkalede yalnız torpidobotları bırakarak donanmayı güvenli bir Marmara limanına çekmekti. İtalyanlar, bu şekilde, Osmanlı Donanmasının konuş değiştirildiğini haber alırlarsa, harekât yapmak şöyle dursun bu harekâta teşebbüs bile etmezlerdi.

Belki Bahriye Nezareti de böyle düşünmüştü. Fakat Harbiye Nezareti, Çanakkale Komutanlığının teklifine uyarak, donanmayı boğazdan ayırmamak kararı vermişti. Onun kararı Çanakkale Boğazını mayınla kapamaktı. Bunun emrini vermişti.

Tabiatıyla bu mayınlama büyük devletlerin ekonomik çıkarlarına uygun gelmemiş; büyük politik çatışmalara neden olmuştu. Pek uzun olan

bu çatışmaları buraya geçirmekte bir yarar yoktu (Bakınız : Hikmet Bayur, İnkılâp tarihi Cilt. II Kısım. 1 - Türk Tarih Kurumu yayını). Bilinmesi gerekli nokta Harbiye Nezaretinin, boğazın mayınlanmasıyla doğan politik ağırlıkları da sineye çekerek, donanmayı Çanakkalede tutmaya devam etmesi idi.

Burada bizim almamız gerekli dersler de vardı : Çanakkale savunmasını, buradaki tahkimatı modernleştirmek yerine, donanmaya verilmesi ve donanmanın müstahkem mevkiin bir parçası gibi mütalaa edilmesi, dün olduğu gibi bugün de Türkiye Cumhuriyetinin başına politik gaileler açabilirdi. Türkiye Cumhuriyeti, Çanakkale savunması konusunda, ya düşmanı çok uzaklarda tutacak bir donanma yapmalı; ya da boğazları modern şekilde tahkim edip bu konuda donanmadan medet beklememeli idi.

Diğer taraftan Amiral Thaon di Revel'in de ikazı İtalyan Bahriye Nezaretini tereddüde sevk etmişti. Bahriye Nezareti cevap olarak Amiral Thaon di Revel'e şunları yazmakta idi :

«Böyle bir harekâta karar verildiği günlerde genel durum bugünkü durumdan pek ayrıntılı idi. Haberalma örgüdümüzün verdiği bilgilere göre Türkler çok dikkatli bulunmakta ve donanmanın yerini sık sık değiştirmektedirler. Boğaza mayın mániaları koymuşlardır. Tahkimatı da geliştirmişlerdir. Biz de bu harekâtın başarıya ulaşmasını sevki idareye değil de şansa bağlı görmekteyiz ... »

Bu yazıyı alan Amiral Thaon di Revel, Bahriye Nezaretinin de kendisiyle aynı düşüncede olduğunu anlayınca harekâtı durduracak ve filosunu Tobruk'a çekecekti.

Bu konuda İtalya Başbakanı Gioletti hatırasında şunları yazmakta idi :

«Biz, muharıplik ve serbest hareket etmek haklarımızı muhafaza etmek istiyorduk. Bununla beraber dost ve müttefiklerimizi yapacağımız işlerden haberli etmek zorunda idik. Bu ikaz bu devletlerin çıkarları kadar İtalyan çıkarları için de lâzımdı. Özellikle Avusturya-Macaristan devleti, kendisini haberli etmediğimizi neden göstererek, bize çok zararlı işler görmekte idi. Bir tümenini, Türklerle anlaşarak, Arnavutluk topraklarına sokacaktı ... »

Avusturya-Macaristan hükümeti İtalyaya karşı sert davranmakta haklı idi. Çünkü İtalyan, Balkanlara nüfuz rekabetinde, Çarlık Rusyaya ek olarak Avusturyanın karşısına çıkabilirdi. Nitekim böyle bir hareketi önlemek için merkezî İmparatorluklar antlaşmasına, İtalyan donanması Avusturyalıların rızaları olmadan Ege Denizine ve Yunan Denizine sokulamaz diye bir kayıt da koydurmuştu. Şimdi «İttifak antlaşmasında imzamız var, Ege Denizine giremezsiniz» diyordu.

5. İtalyan Donanmasının Ege Denizinde İlk Harekâtı.

Politik şartlar İtalyan donanmasının Ege Denizinde harekât yapmasını ne kadar sakıncalı kılıyorsa stratejik şartlar da böyle bir harekâtı o kadar zorunlu kılıyordu. Çünkü Türklerin çok azimli ve başarılı mukavemeti karşısında sadece Trablusgarp ve Bingazi eyaletlerinde mücadele

yapmakla savaşı sona erdirmek İtalyanlar için imkânsız hale gelmişti. Üstelik Türklerin yaptıkları kaçak nakliyat da kesilememiş; tam tersi artmıştı.

Bundan ötürü İtalyan politikası Ege Denizinde harekât yapmaktan ne kadar uzaklaşıyorsa İtalyan Amiralleri o kadar Ege Denizinde harekât yapmayı ısrarla istiyorlardı. İtalyan Hariciye Nezareti görüşlerinde hak-sız değildi. Çünkü Ege Denizinin üç önemli ticaret merkezi olan Boğaz, İzmir ve Selânik limanlarında büyük devletlerin ekonomik yararları vardı; politika alanında Balkan dengesini bozmak ihtimali vardı; üstelik İtalyan hükümetinin bu denizde harekât yapmayacağına dair büyük devletlere verdiği garanti vardı.

Fakat İtalyan Donanma Komutanı Amiral Faravelli de Ege Denizinde harekât yapmayı Bahriye Nezareti kanalıyla hükümete ısrarla teklif etmişti. 27 Mart 1912 tarihini taşıyan bu teklifte harekât hedefleri şöyle gösterilmekte idi :

- a. Çanakkale Boğazına karşı bir gösteri harekâtı ... Bu harekât kesin bir şekil almayacaktır. Fakat düşman donanması boğazdan dışarı çıkacak olursa o zaman kesin sonuçlu bir deniz muharebesi yapılacaktır;
- b. Midilli Adasının Sığır limanına karşı bir işgal gösterisi;
- c. İzmir ve Çeşme tahkimatına karşı hareket;
- d. Rodos, İstanköy ve diğer adaların zaptı.

Amiralın teklifine göre İtalyan Deniz Kuvvetlerinin var olan dört tümeninden üç tanesi Kuzey Egede kullanılmalı; dördüncü tümen de Güney Egede donanmanın geri hatlarını korumalı idi.

Bahriye Nazırı Amiral Cattolica düşüncelerinde Amiral Faravelli'ye hak vermiş ve fakat bu hareketlerin tarafsız devletlerin çıkarlarına zarar vermeyecek şekilde tertiplenmesini istemişti. Ona göre de Osmanlıların Ege Denizindeki telgraf hatları kesilmeli; ticaret gemileri yakalanmalı ve kıyılardaki kışla ve diğer askeri tesisler bombardıman edilmeli idi. Amiral Cattolica bu vazifelere ek olarak Ege Denizinde harekât yapacak İtalyan donanmasına ileri üs olması için Stampalya Adasının işgal edilmesini de Donanma Komutanına bildirmişti.

Fakat Bahriye Nazırının cevabı donanmaya gelinceye kadar Amiral Faravelli de hastalanmış; görev yapamayacak hale gelmiş; dolayısıyla onun yerine Amiral Viale atanmıştı. Onun yerine ikinci filo komutanlığına da Amiral Amero d' Este tayin edilmişti.

Amiral Viale ana hatlarıyla Amiral Faravelli tarafından hazırlanan harekât projesini beğenmekle beraber onda değişiklik yapmış ve Çanakkalede yatan Osmanlı Donanmasına geceleyin torpido hücumu yapılmasını başa eklemiştir.

Bundan daha önce de Çanakkale tahkimatına karşı harekât yapılması konusunda Amiral Thaon di Revel'in bir teklifi vardı. Bundan ötürü Bahriye Nezareti iki Amiralın yaptığı iki ayrı teklifi birleştirerek hem tahkimatın bombardıman edilmesini hem de Osmanlı Donanmasının torpido taarruzuyla batırılmasını emretmişti.

Buna göre Ege Denizindeki harekâta ana hedef Çanakkaledeki Osmanlı donanmasına torpido hücumu oluyordu. Bahriye Nazırı bu görevi muhrip filotillaları komutanı Abruzzi Dukası Amirale vermişti. Tabiatıyla bu vazife donanmanın desteğinde yapılacaktı. Fakat Bahriye Nazırı bu hücum vazifesinin o şekilde yapılmasını istiyordu ki, şayet harekât başarıya ulaşmazsa, Dünya kamuoyu bu vazifeyi, esas değil de, tali bir vazife (İkinci derecede bir vazife) olarak anlasın ... Bundan ötürü Çanakkaleye taarruz görevi de donanmanın yapacağı diğer vazifeler arasına sıkıştırılmıştı. Filolar Ege Denizinde ayrı ayrı hedeflere yönelecekler; 19 Nisan 1912 de Nikarya Adası dolaylarında toplanarak Çanakkaleye karşı birleşik harekâta başlayacaklardı.

Donanma Komutanı Amiral Viale kendi planını yanındaki Amirallere anlatmış; yanında olmayan Amiralleri de Stampalya Adasında bulunmaya davet etmişti. Bunlar Tobrukta bulunan Amiral Thaon di Revel ve Birindizide bulunan Amiral Abruzzi Dukası idi. Amiral Thaon di Revel Tobrukta Etna gemisini bırakarak filosuyla kimseye görünmeden Stampalyaya gelecekti.

Amiral Viale'nin hazırladığı harekât planı tümüyle taarruza değil de taarruz gösterisine dayanıyordu. Sadece Abruzzi Dukası Amiralin torpidobotları Osmanlı donanmasına direkt taarruz yapacaktı. Diğer filo komutanlarına şehirlerin bombardıman edilmemesini, karaya asker çıkarılmasını, işgal hareketlerine teşebbüs edilmemesini ve özellikle Osmanlı Devletinin Avrupa kıyılarına hiç sokulmalarını sıkı sıkıya tembih etmişti.

Görev için İtalyan donanması 15 Nisanda Stampalya adasında toplandı. Buradan münferit görevlere gidecekler; 19 Nisanda gene burada toplanacaklardı.

Filo komutanlarına verilen görevler şunlardı :
Abruzzi Dukası Amiralin tümeni : Osmanlı donanmasına saldırı;
Amiral Thaon di Revel : Kuzey Egede karakol;
Amiral Amero d'Este : Sisam adasına karşı harekât; İstanköy adasını keşif ve burada bulunması muhtemel Osmanlı gambotunu batırmak; Marmaris ve Rodos sularının keşfi; Anadolu - Scarpanto kablolarını kesmek;

Amiral Presbitero : Sakız kanalında karakol ve Limni telgraf hattını kesmek.

Görülüyordu ki İtalyan Donanma Komutanı Amiral Viale Osmanlı Devletini barış istemeğe zorlamak için harekât hedeflerini çok geniş tutmuştu. Gösteri harekâtını tekmil Ege Denizine uygulamıştı. Bunun nedeni kolaylıkla belli oluyordu: Osmanlı tarafında İtalyan taarruzundan doğacak heyecanın büyük olmasını sağlamak; Osmanlı donanması alarm olup denize çıkarsa onu batırabilmek.

Fakat Amiral, böyle bir hedefe ateş etmeden, karaya asker çıkarmadan, işgal yapmadan nasıl varabilirdi. Başarının ateşe tabii olduğu kesindi. Gösteri harekâtı bile silâh kullanmadıkça pek başarı vaat edemezdi. Bunlar yapılmazsa Osmanlı Devleti alarm olmaz ve yapılan İtalyan harekâtı-

nı sadece savaş kaçağı malzeme aramaya matuf olduğunu sanırdı. Nitekim Osmanlı tarafı İtalyanların bu harekâtından hiç alarm olmamıştı.

Bu harekât sırasında İtalyanlar sadece İstanköy asker kışlasını bombardıman ettiler. Limanda özel bir yat vardı; İtalyanları görür görmez kendisini batırmıştı. Fakat İtalyanlar bunu gambot sanacaklar ve sırf yeni bir zafer ilân edebilmek için batık gemiyi bir daha batırmışlardı.

6. Akim Kalan Torpido Hücumu.

Abruzzi Dukasının Stampalyaya gelip Donanma Komutanı Viale'den talimat alacağı tabii idi. Yanında Pisa gemisinin komutanı ve kendi filosunun Kurmay Başkanı Albay Enrico Millo da vardı.

Amiral Viale Stampalyaya gelirken yanında Çanakkaledeki Osmanlı Donanmasına taarruz edecek torpidobotlara kılavuzluk etmek üzere, vaktiyle söylenen, yabancıyı da getirmişti. Bu kişi Stampalyada Amirallere yeni baştan Çanakkalenin tahkimatını, Osmanlıların aldıkları savunma tedbirlerini ve Osmanlı donanmasının Çanakkaledeki demir yerlerini anlattı. Fakat Amiral Thaon di Revel gibi Abruzzi Dukası Amiral de onun sözlerine pek inanmadı. Böylelikle Abruzzi Dukası Amiral bu harekâtı kılavuzun yardımına muhtaç kalmadan yapmak istedi. Filonun mürettebatı ise kesinlikle Osmanlı Donanmasına hemen taarruz etmek istiyorlardı.

Amiral bu vazife için Tarantodan dördüncü muhrip yarım filotillası (Turbine, Nembo, Borea, Aquillone) ile ikinci torpidobot filotillasını (Perseo, Pegano, Procione, Calipso, Clemene) getirmişti. Ertesi gün de Stampalyaya üçüncü muhrip filotillası (Coraziere, Carabiniere, Alpino, Fuciliere) ile birinci açık deniz torpidobot filotillası (Spica, Sagittario, Serpente, Scorpione ve Centauro) gelmişti.

Amiral ilkönce bu pek çok muhrip ve torpidobotlardan harekâta elverişli olanları ayırdı. Bu ayırmada sadece gemi tipi değil personelin karakteri de ele alınmıştı.

Nihayet göreve sekiz muhrip ayrıldı. Amiralin tertiplelediği plana göre bunlar Çanakkaleye doğru iki kolona halinde seyredecekler; bir kolonayı Nembo, Turbine, Borea ve Aquillone muhripleri teşkil edecekler; öteki kolonada da Perseo, Procione, Clemene ve Pergaso torpidobotları bulunacaktı.

Gemiler Pisani ve Coadit gemilerinin himayesinde hareket edeceklerdi.

Göreve bu şekilde başlanmış ve 18 Nisan 1912 günü Strati hizasına gelinmişti. Burada Amiral gemi komutanlarını çağırarak onlara görevin nasıl yapılacağını anlattı : Ertesi gece saat 2.00 de muhripler ve torpidobotlar Çanakkale Boğazından girmiş olacaklardı. Akşam üzeri kafilé gene Pisani gemisinin himayesinde Bozcaadaya doğru hareket etti.

Çok karanlık bir gece vardı. Bu karanlığın içinde gemiler sadece Çanakkale Boğazındaki ışıldak armalarını görmekte idiler. Saat 21.30 olmuştu ki birdenbire Turbine muhribi Nembo muhribiyle çarpışacak ve her iki gemi de sakatlanacaktı. Bu hal de Amiralin harekâtı durdurmak kararına götürmüştü.

Amiral bu kararının nedenlerini şöyle anlatacağı :

Her şeyden önce büyük denizler, gemilerin yeni çarpışmalar ve yeni arızalar yapmayacağına garanti edemezdi. Bu kadar karanlık bir gece de gemilerin yeni baştan teşkilata girmesi uzun bir zamana bağlı idi. Belki de gemiler ertesi sabah alaca karanlığında ancak toplanabileceklerdi. Bundan başka yanımızdaki kılavuz Çanakkalenin ışıldaklarından hiç söz etmemişti. Bu hal kendisinin vereceği bilgiler hakkında bizi büsbütün tereddüte götürmüştü. Belki de Türkler, kılavuzun burayı görmesinden sonra savunma tedbirlerini şiddetlendirmişlerdi. Bu durum karşısında taarruzumuz çok fena bir şekilde sonuçlanabilirdi.

Abruzzi Dukası Amiral hemen geri dön emrini verdi. Coadit gemisini, dümeni bozulmuş olan Nembo muhribini yedeklemeye yolladı. Avdet seyri sırasında da Perseo torpidobotu ile Procione torpidobotu çarpıştı. Bunların bir tanesinin teknesinde oldukça büyük bir yara açılmış. Bundan ötürü Amiral Pisani gemisiyle de bunu yedeğe almaya zorunluk duydu. Diyordu ki :

Böyle bir baskın savaşın hemen başında yapılmış olsaydı çok büyük başarı vaat edeceği şüphesizdi. Yapacağımız böyle bir hücumdan gazeteler bile uzun uzun söz ettikten sonra Türklerin ciddi tedbirler alması tabii idi.

Abruzzi Dukası Amiral, harekattaki başarısızlığı belli etmemek için çok ciddi tedbirler aldı. Halbuki bir gazeteci kiraladığı bir tekne ile bu harekâtı izlediği için birdenbire ortaya çıkıyor ve «Türkler Çanakkale tahkimatını iyi tertipledikleri için muhriplerimiz başarıya ulaşamadılar diye yazacaktı. Bundan ötürü Abruzzi Dukası Amiral, harekâtı tekrarlamak zorunluğunu duyarak Donanma Komutanına bazı tekliflerde bulundu. Daha çok muhrip istiyor; boğaza Rumeli değil Anadolu kıyısından girmeyi tasarlıyordu.

7. Osmanlı Donanmasını Muharebeye İcbar İçin İtalyan Harekâtı.

İtalyan Donanma Komutanı Amiral Viale, torpidobot harekâtının akamete uğramasından üzülmüş; bunun yerine Osmanlı Donanmasını muhabereye icbar edecek (zorluyacak) bir harekât yapmayı tasarlamıştı. Bundan ötürü 18 Nisan 1912 günün ilk saatlerindeki emrindeki iki tümenle İmroz Adası dolaylarına gelmiş ve Amiral Thaon di Revel tümenini de Çanakkale Boğazının 10 mil mesafesine kadar sokmuştu. Bu tümen boğaz önünde devir yapıp duruyordu. Tümen, boğazdan çıkacak Osmanlı donanmasını ana kuvvet üzerine çelmek üzere emir de almıştı.

Osmanlı Donanması, Ege Denizindeki adalarda elverişli bir gözetleme ve muhabere örgütüne malik olmamak yüzünden İtalyan harekâtından haberli olmuş değildi. İtalyanların adalar arasındaki önemli kabloları kesmiş olmaları büsbütün haberalma zorlukları meydana getirmişti. Bununla beraber zaman zaman Ege Denizinde görülen İtalyan savaş gemilerinden ötürü Çanakkale Müstahkem mevki ve donanmayı daimi şekilde alarm durumunda tutuyordu. Donanma Komutanı Vekili Albay Tahir Çanakkale Boğazından geçen yabancı ticaret gemilerinin de İtalyanlara donanma hakkında haber götürbileceğini tahmin ediyor; bu yüz-

den Çanakkaledeki donanmasına sık sık demir yeri değiştiriyordu. Boğaz dışında da torpidobotlara karakol görevi yaptırıyordu. Lâkin telsiz telgraf-ları olmaması yüzünden torpidobotların yaptığı karakol da zayıf mütalaa edilmekte idi. Bu torpidobotlar düşman görürlerse siyah birer küre toka edecekler ve bu suretle düşmanın gelmekte olduğundan Müstahkem mevki ve donanmayı haberli edeceklerdi.

İtalyan donanmasının harekâtı hakkında en son haber Osmanlı Donanma Komutanı Vekiline 17 Nisan 1912 günü gelmişti. O da aynı gün donanmasına şu işaret emrini veriyordu :

«Üç tümen ve yirmi yedi parça gemiden mürekkep düşman donanmasının Bozcaada açıklarında olduğunu şimdi haber aldım. Gece savunması için gerekli tertibi alınız. Subay ve erati top başında bulundurunuz. Gayet dikkatli olunuz ... »

Boğaz önündeki İtalyan filosunu saat 6.15 de, ilk olarak, Müstahkem mevki gözcüleri değil, karakol görevinde bulunan Taşoz muhribi gördü. İtalyan yayınına bakılırsa İtalyanlar bu muhribi görmüş değillerdi. Demek ki karakolda tek değil de bir muhrip filotillasını bulunmuş olsaydı sabah alacakaranlığında İtalyan tümenine güzel ve başarılı bir torpido hücumu yapmak mümkün olacaktı.

Taşoz muhribi, telsiz telgraf makinesi olmadığı için hemen siyah küreyi çekerek geri dönmüş ve saat 7.35 de Donanma Komutanı Vekiline şu bilgiyi vermişti : «Saat 6.15 de üçer bacalı çeşitli düşman savaş gemisini İmrozun Kuzey burnundan Güneye doğru seyredereklerken gördüm.»

Görünen, Amiral Viale'nin donanması idi. Amiral Thaon di Revel'in tümeni gibi o da Çanakkaleye doğru yaklaşmaya başlamıştı.

Osmanlı Donanma komutanının elinde düşmanın Çanakkaleye taarruzu halinde Osmanlı Donanması tarafından tatbik edilecek bir plan yoktu. Sadece Donanma komutanı vekili böyle bir taarruzda denize çıkıp muharebe yapmayı değil savunmayı boğazın içinde yapmayı tasarlamıştı. Bundan ötürü düşman hakkında haber gelir gelmez hemen donanmasına harekete hazır ol emrini vermiş; Muavenetimilliyeye muhribini, telsizi olduğu için, düşmandan temas almaya yollamış; muhriplerine de boğazın içindeki düşman bekleme yerlerine gitmeleri için emir vermişti. Bu arada Trablus Tirimüjgân ve Halep gemilerini de düşman mermilerinden zarar görmemeleri için Geliboluya göndermişti.

Diğer taraftan Çanakkale Müstahkem mevki komutanlığı Samsun ve İntibah gemilerine, hemen, planda var olan mayın mânialarını yaptırmıştı.

Muavenetimilliyeye muhribi İtalyan donanmasıyla saat 10.00 da karşılaşmıştı. İtalyan Amiral bu geminin temasını kırmak için üzerine tam bir tümen sevk etti. Lâkin Muavenet üstün sürati sayesinde kendini düşmanın top menzili dışında tutarak donanma komutanının istediği bilgiyi getirmişti.

İtalyan donanması Çanakkale Müstahkem mevkiini bombardıman etmeye niyetli değildi. Lâkin Amiral Thaon di Revel tümeninin top menzili içine girmesi dolayısıyla Orhaniye bataryasının ateş açması ona ha-

rekattan başka hukukî olarak da müstahkem mevkiî bombardıman etmek fırsatını verdi. Böylelikle İtalyanlar da saat 11.00 de ateş açıp; bombardımanlarını saat 13.15'e kadar devam ettirdiler.

Müstahkem mevki komutanı Tümgeneral Rüstünün ifadesine göre düşman, Orhaniye tabyasına 150, Kumkaleye 8 ve Seddülbahire de 12 mermi atmıştı. Orhaniye tabyasına çok mermi atılmasının nedeni İtalyanlara ateşle sadece bu bataryanın mukabele etmesi idi.

Düşman bombardımanı önemli hiç bir sakatlık çıkarmadı : Bir duvar yıkıldı, bir er şehit oldu başka bir er de yaralandı.

İtalyanların Çanakkaleyi bombardıman etmesinin daha büyük tepkisi politika alanında olmuştu. Nitekim Paristeki Çarlık Rusya Büyükelçisi 25 Nisanda şunları yazmıştı :

«İtalyanların Çanakkale boğazını bombardıman etmeleri Fransızları çok heyecanlandırdı. Poincare Fransız komuoyunu teskin etmek için çok uğraşiyor. İtalya hükümeti de amacının Çanakkaleyi forsa etmek değil sadece Osmanlılara karşı bir gösteri yapmak olduğunu ilân ediyor...».

İtalyan Donanma komutanı kendisini harekattan beklenen sonucu almış farzederek saat 13.15 de ateş kesti ve donanmasını boğaz önünden çekerek Mondrosa oradan da Güney Egeye götürdü.

Dikkati çeken nokta şu idi: «Gerek Stampalya, gerekse Limni adaları Osmanlı Devletinin hükümrânlığı altında olduğu halde İtalyanlar her adadan da, muharip ve düşman değil de, dostmuş gibi istifade edebiliyorlardı. Her iki ada da malik oldukları güzel limanlar itibarıyla, çok mükemmel birer ileri üs olabilirlerdi. Onların bu durumundan Osmanlı Devleti değil İtalyanlar yararlanmışlardı».

8. Oniki Adanın İtalyanlar Tarafından İşgali.

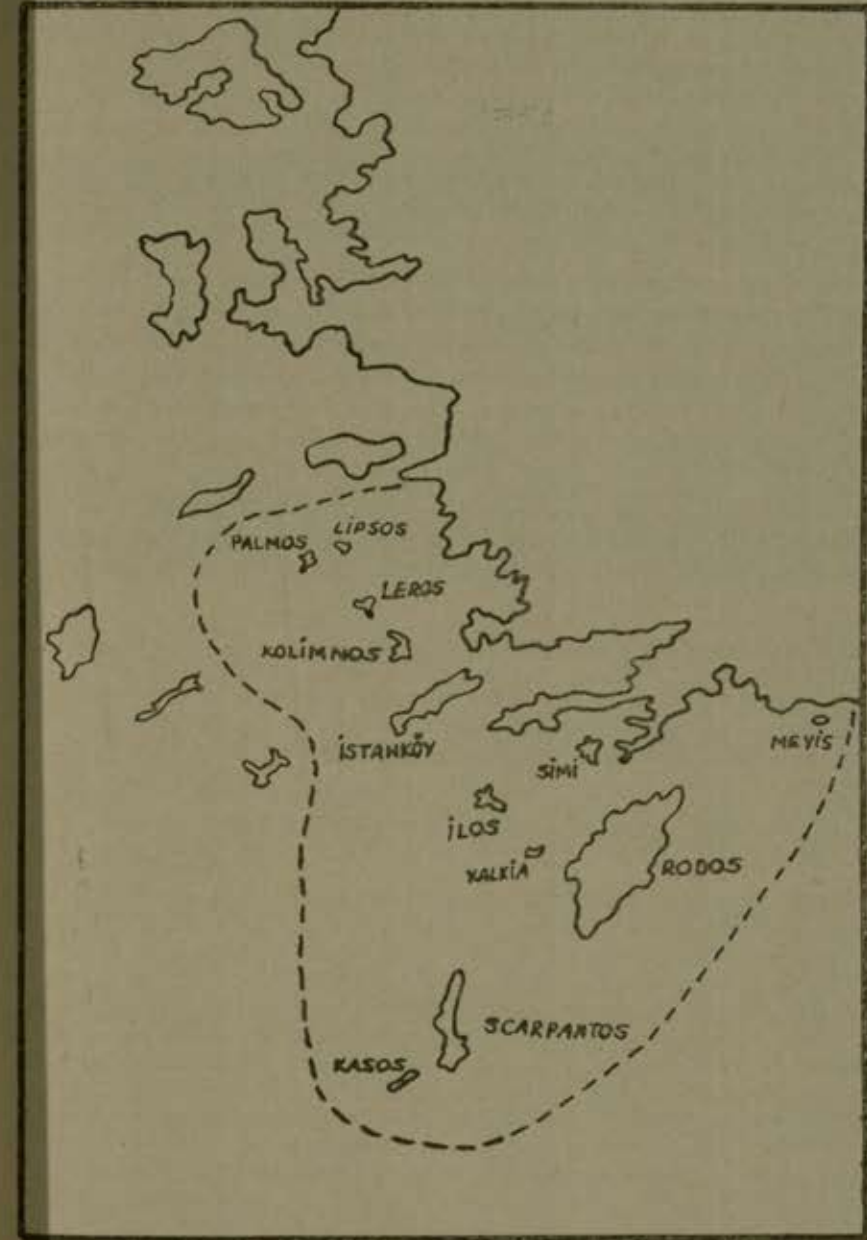
İtalyanların Çanakkale harekâtı ve özellikle Osmanlı tarafının boğazı mayınla kapaması büyük devletleri politik alanda onları aleyhine çevirmişti. Fakat İtalyanlar: «Osmanlı Devleti boğazları sadece savaş gemilerine kapadı diyordu; ticaret gemileri buradan gene serbestce geçebilirler ve başka devletlerin ekonomik yararları zedelenmez ...».

Bununla beraber İtalyanlar Osmanlı Devletinin boğazları kapayıp böyle bir politik gerginliğe neden olmasına çok kızmışlardı. Bunun acısını Oniki adayı işgal ederekten çıkarmak istediler.

İtalyan Bahriye Nezareti zaten bu adaları işgal etmek için vaktiyle bir plan hazırlamış bulunuyordu. Oniki ada şu adalardan mürekkepti : Rodos, Sömbeki (Simi), İstanköy (Kos), İstan Bali (Stampalya - Astropalya), Kızılale (Kastollerizo - Meyis), Kilimli (Kalimnos), Hereke (Harkis), Kaşot (Kasus), Alaki (Nilos - Piskopis), İncirli (Ros - Lord), Kerpe (Skarpanto), Lipsos (Leros).

Bu adaların en büyüğü, şüphesiz, Rodos adası idi. Fakat birer büyük limanlarıyla Stampalya ve Leros daha iyi bir üs manzarası taşıyordu. Bundan ötürü İtalyan Bahriye Nezareti Oniki adayı işgal planına ilkönce Stampalya adasının işgal edilmesini koymuştu. Rodosun Osmanlı mukavemeti karşısında daha zor işgal edilebileceği düşünülmüş; bundan ötürü

rü de Stampalya adası, Rodosun işgal harekâtına üs olması için işgal edilmek istenmişti.

Kroki No. 8 — Oniki Ada

Diğer taraftan Osmanlı Devleti bu adaları İtalyan işgaline karşı koruyacak ciddi bir tertip almış değildi. İki büyük sakınca hemen kendisini gösteriyordu ; Deniz egemenliğinin İtalyanlarda oluşu ve adalar halkının çok büyük çoğunlukla Osmanlı Devletine aleyhtar Rum oluşu. Şu halde Osmanlı Tarafı bu savaşta o günün değil yüzyıllar boyu yapılan ihmallerin acı sonucunu çekecekti. İtalyanlar Oniki adayı tek taraflı bir harekâtmiş gibi işgal edeceklerdi.

İtalyanlar bu harekâtı şöyle anlatmakta idiler :

«Burada çok dikkatli hazırlanmış bir planın tatbikine geçilecekti. Bu plan Oniki adanın kademeli şekilde işgali idi. Bütün hazırlıklar askerlik ve denizcilik tekniği bakımından gayet mükemmel yapılmıştı.

Bu amaçla muhrip filotillaları komutanlığı bir muhrip grubunu (Nembo, Borea, Aquillone ve diğer muhripler) hızla ve gizli olarak Ege Denizi'ne yollandığı gibi Sirio, Spica, Sagittario, Cantauero, Astore açık deniz torpidobotları da Stampalya adasını işgal etmek görevini almış olan Amiral Presbitero emrine verilmişlerdi. Çok güzel iki tane limana malik olan adada İtalyan filoları Çanakkale harekâtından önce de toplanmışlardı.

Amiral Prespitero Stampalya adasını işgal görevini 22 Nisan 1912'de almıştı. Bahriye Nazırı ilkönce bu amirale telgrafla sadece kendi timenine mensup gemilerle bu adayı işgal edip edemeyeceğini; ne gibi zorluklarla karşılaşacağını umduğunu ve bu harekâta başka asker tahsis edip edilmeyeceğini sormuştu.

Amiral Prespitero verdiği cevapta, halkın Rum olmasından ötürü harekât sırasında herhangi bir zorluğun çıkacağını sanmadığını; ancak aynı günlerde Türkler de adaya bir çıkarma yapmaya kalkarlarsa İtalyan çıkarmasının zorluğa uğrayabileceğini; böyle bir halde Livadia'dan ikmal yapmak zorluklarının da artacağını bildirdi.

Bunun üzerine Bahriye Nezareti Amiralin filosunu Pisa gemisiyle takviye etti. Ancak harekât sırasında beklenen zorluklar çıkmamış; adada 28 Nisan 1912 günü işgal edilmişti.

Fakat harekâtın en zoru Rodos adasını işgal etmek olacaktı. Bu adaya karşı yapılacak harekâtın planı birkaç hafta bütün amiraller tarafından inelenmiş ve gereken keşif hareketleri yapılmıştı. En son inelenmiş de Çanakkale harekâtından döndükten sonra Amiral Thaon di Revel yapılmıştı. Bu Amiral 24 Nisanda yaptığı teklifte Türkiye'ye karşı yeni hareketler tertiplenmesine yarar görüyor; çok masraflı olduğu için artık torpidobotlarla yapılan açık deniz karakollara son verilmesini istiyor; karakol görevlerinde kamufle edilmiş balıkçı gemilerinin kullanılmasını teklif ediyor; Stampalya, Rodos ve Midilli adalarının işgal edilmesini öngörü-yordu. Ona göre bu suretle Osmanlı Devletinin bütün denizyolları koruması ve Osmanlı Donanmasına muhrip ve denizaltılarla taarruz edilmesi gerekli idi.

Amiral Thaon di Revel'in bu teklifleri İtalyan donanmasının yapabileceği hareketlerin en azamisini teşkil ediyordu. Fakat böyle bir harekât yaparken de diğer bütün devletlerin çıkarları da zedelenmiş olacaktı.

Önceden de belirtildiği gibi Stampalya adasının işgalinden sonra Rodos adasının işgal edilmesi düşünülmüştü. Bu adanın hangi şekilde işgal edilebileceği, esasen, Genelkurmay Başkanlığının müstemeleke şubesi tarafından uzun bir süre incelenmiş ve mufassal bir harekât planı hazırlanmıştı.

Bu plana göre adada çıkarmaya müsait olan şu limanlar vardı : Rodos limanı, Trianda, Lindo, Kalitea, Apallakia ... Bu limanlar birbirleriyle yollarla bağlı oldukları gibi buralardan iç şehirlere giden yollar da vardı. Fakat bütün bu bilgiler adaya ait yazılan tarih kitaplarından ve Türkçe bir lügatten alınmıştı.

Savaşın başından beri işgale konu olmayan ada, nihayet Osmanlı Devletinin boğazları kapaması üzerine aşağıdaki nedenlere dayanılarak işgal edilecekti : Türkiye'nin Libyaya savaş kaçağı malzeme göndermesine daha iyi engel olmak; düşmanın moral durumunu bozmak; düşmanın barış istemesi için daha kuvvetli bir hedefe ulaşmak ...

Gerçekte bu nedenlere dördüncü bir neden daha eklemek lâzımdı Osmanlı Devletinin boğazları kapamak suretiyle tarafsız devletlerde hâsıl ettiği etkiye İtalyanın kulak asmıyacağını anlatmak. Artık İtalyan sert hareket etmeğe karar vermişti. Bundan sonra politik yollarla yapılan baskılara kulak asmaması gerekirdi.

Nitekim Türkiye de, Boğazları kapama yolunda verdiği karara hiç bir tarafsız devletin katılmadığını görünce Mayıs ayında Çanakkaledeki mayınları tekrardan kaldırmaya zorunluk duymuştu. Boğazların açılması özellikle Fransa tarafından ısrarla istenmişti. Fakat Rodos işgali için emir verildiği ve hazırlıklar da bir hayli ilerlediği için İtalya Oniki adayı işgal kararından vazgeçememişti.

İkinci filo komutanı Amiral Amero d'Aste'ya Bahriye Nezareti ve Donanma Komutanlığı tarafından Rodosa yapılacak çıkarma hareketinin hazırlığı vazifesi verilmişti. Amiral bu hazırlığı çıkacak Kara Kuvvetlerine komuta edecek olan General Ameglio ile birlikte yapacaktı. Bu Amiral harekâtı en az kuvvetle en kısa zamanda işgal edebilmek için planı inceden inceye incelemiştir.

Rodosa çıkacak kuvvetler Anavatan ve Libyadaki kara kuvvetlerinden hazırlanmıştı. Tobrukta bulunan 34 üncü piyade alayı; Trablusgarp'ta bulunan 57 inci piyade alayı ve Bingazide bulunan bir dağ taburu Rodosa götürülecekti. Bunlardan başka Libyada bulunan bir dağ bataryası, bir levazım birliği, bir sahra hastanesi de Rodosa gidecekti. Anavatan'dan bir piyade alayı ile bir Bersagliere taburu sevkedilecekti.

General Ameglio bu kuvvetlerin Trianda limanına çıkarılmasını istedi. Adanın Kuzey Doğusunda bulunan bu liman, Tarihte Rodosa karşı yapılan bütün çıkarmalara hedef olmuştu. Özellikle Osmanlılar da Rodos Şövalyelerinden adayı alırken de buraya çıkmışlardı. Fakat Amiral bu konuda gerek General gerekse onun kurmay heyetiyle çok samimi tartışmalar yapmıştı. Amiral, Türklerin de aynı şeyleri düşüneceğini ve en kuvvetli savunma tedbirlerini burada alacaklarını ve bundan ötürü de İtalyan çıkarma hareketlerini kuvvetle etkileyeceklerini belirtmişti.

Amiral, özellikle, çıkarma alanına hâkim sırtlar olan Smith dağlık bölgesinin Türkler tarafından kuvvetle savunulacağını söylemişti. Amiralin tezi, harekâtı süratle başarıya ulaştırmak bakımından, Kalitea'ya çıkmaktı. Düşmanın burada çok zayıf bir savunma tertibi alacağını tahmin etmişti. Denizcilik bakımından da bu bölgeyi uygun bulmuştu.

Amiralin bu teklifi üzerine General Ameglio Margarita gemisine binerek Rodos kıyılarını bizzat inceledi. Sonra da Amiralin fikrini uygun bulduğunu söyledi. Buna göre hazırlık buraya baskın şeklinde bir çıkarma yapmak üzere yapıldı.

Harekât alanına ilk olarak Astro gemisi yollandı. Bu gemi gündüz saatlerinde düşmanı aldatmak ve onu savunmayı Triandada yapmaya zorlamak için, ne mümkünse onu yapacaktı. Hava kararınca da asıl konvoy rehberlik yapmak üzere Kalitea'ya gidecekti.

Amiral Viale komutasındaki birinci filo ise tespit edilen günün sabahı (4 Mayıs) alaca karanlıkta Kalitea Körfezine gelmek üzere seyretmekte ve bu seyrini gizlemek için ticaret hatlarının dışından gelmekte idi. Savaş gemileri bütün filikalarını da ticaret gemilerindeki erleri karaya çıkarmak üzere hazırlıyorlardı.

Duca di Genova gemisi (yardımcı kruvazör) de Trianda Körfezine sahte bir çıkarma yapacaktı. Amiral Presbitero'nun tümeni de Osmanlı Donanmasının muhtemel bir karşı harekâtına karşı Oniki ada hizalarında karakol yapacaktı.

Rodosu işgal edecek kara kuvvetleri yedi ticaret gemisiyle getirildiler. Bu gemiler şunlardı : Sannino, Europe, Verona, Toscana, Bulgaria, Cavour, Valpariso ... Konvoy ikinci filonun birinci tümeni ile iki muhrip tarafından himaye edilmişti. Muhrip filotillaları komutanı, aldığı emir gereğince, ticaret gemilerinden eratin karaya çıkarılmasına yardım etmek üzere bir torpidobot filotillası ayırıp göndermişti.

General Ameglio düşman savunmasını kırmak için, düşman savunma yapmadığı takdirde hâkim tepelerin alınmasında ateş desteği yapmak üzere birinci filodan bir geminin Trianda'ya gönderilmesini istedi. Bu gemi kıyı yolunu ateş baskısı altında tutacaktı. General aynı filoya mensup başka bir geminin de Kumburnu Kuzey Doğusuna gönderilmesini rica etti. Birinci filonun diğer gemileri şehre giden üç yolu ateş baskısında tutmak üzere Koskino bölgesine demirliyeceklerdi.

Donanma Komutanı Amiral Viale, Generalin istediği görevlere Roma, Napoli, Regina, Elena ve Coadit gemilerini yolladı. Konvoy da 4 Mayıs alaca karanlığında Kalitea'ya demirledi.

Kıyıya ilk dalga olarak Margarita, Saint Bon ve Filiberto gemilerine mensup deniz erleri çıktı. Bundan sonra ticaret gemilerinde bulunan kara birliklerinden bazıları, 20 kadar top ve bir süvari birliği çıkarıldı. Bunların çıkarılmasına filoda bulunan araçlarla torpidobotlar tahsis edilmişti. Bundan ötürü tekmiil kara birlikleri iki saat içinde karaya atıldı. General Ameglio karaya çıkar çıkmaz kolordusuyla şehre doğru yürümeye başladı. Bu General Margarita gemisinin yaptığı ateş desteği sayesinde ciddi bir zayıyata uğramadan Kaskino sırtlarını işgal etti. Bundan sonra do-

nanma ile kıyıya çıkan kolordu arasındaki irtibat kaybolud. Bundan ötürü Amiral Viale Margarita gemisinin bu kolorduyla irtibatla bulunması için Vati limanına gönderdi. Bu arada birinci filonun diğer gemileri de kıyı şoselerini ateş baskısı altında tutmak ve Rodos şehrindeki Osmanlı askerlerini mukavemetten vazgeçirmek için uygun yerlere demirlemişlerdi.

Her şey çok mükemmel bir tarzda cereyan ediyordu. Bu arada Alpino muhripi Rodos şehrine gönderilmişti; Rodos valisine teslim olmayı teklif edecekti. Rodos valisi bu geminin komutanına şehri İtalyanlara teslim etmek için hükümetinden hiç bir emir alınmış olduğunu beyan etti ve derhal şehri terkederek dağlara doğru çekildi. Muhrip komutanı valiye bir teklif daha yapmak istedi ise de bir daha onu bulduramadı. Sonradan vali Lindos'ta bulundu ve savaş esiri yapıldı. Polis müdürü de, vali gibi, şehri İtalyanlara teslim etmek için bir emir var olmadığını; bu münasebetle polis ve jandarmanın görevlerine devam edeceklerini bildirdi. Bununla beraber polis müdürü 300 jandarma ile birlikte ortadan kayboldu.

Bunun üzerine Amiral Viale kendi Kurmay Başkanı Amiral Corsi'yi Rodosa yolladı. Bu Amiral emrindeki deniz birliğiyle Rodos şehrinin işgal etmek emrini almıştı. Donanma ilk olarak karaya iki tabur çıkaracak, diğer kuvvetlerini de gemilerde hazır bekletecekti. Sonradan gemilerdeki eratin karayca çıkarılmasına lüzum kalmadı. Çünkü General Ameglio'nun kolordusu ciddi bir mukavemete uğramaksızın şehre girmişti.

General Ameglio'nun yürüyüşü sırasında kendisinin emriyle Margarita gemisi dağ tepelerine ateş açmış; Amiral Valenin emriyle de Albay Nicastro yerliler ile konuşmaya başlamıştı. Fakat düşman görülmediği için az sonra Amiral Viale donanma gemilerine ateş kes emrini verdi. Ameglio denizcilerin şehirde konuşma yaptıklarından haberli değildi. Bundan ötürü o şehre karşı ateş etmeğe devam etmekte idi. Gerçi karacılar komutan gemisinin direklerinde bazı işaretler görmüşlerdi. Fakat bu işaretlerin ateş kes emrini kapsadığını bilememişlerdi.

5 Mayıs saat 14.00 de İtalyanlar Rodos şehrine girdiler. Amiral Amero d'Aste Rodosun alındığı haberini aldıktan sonra emrindeki ticaret gemilerine Kalitea'dan hareket ederek Rodos limanına demirlemek emrini verdi. Amacı gemilerde bulunan malzemeyi karaya çabuk çıkarmaktı. Bu sırada ikmal ihtiyacından ötürü Stampalyaya giden gemilerin yerine Benedetto Brin ve Sani Bon gemileri geldi. Bunlardan bir tanesi Kalitea'ya öteki de Apandos mevkilerine yollandılar. Bu gemiler sadece körfezi kontrol etmekle kalmıyacak; Türk askerleriyle temasa geçerek teslim olmayı da teklif edeceklerdi.

Bundan sonra ada kıyılarına abluka ilân edildi. Böylelikle abluka ilân tarihi olan 11 Mayıstan itibaren adaya giren çıkan her şey muayene edildi. Ablukadan, sadece, özel şartlarda Rodos şehri muaf tutulmakta idi. Tarafsız gemiler limana Amiral tarafından konan şartlar içinde giriyorlardı.

Bu ablukeye yapıldığı bir sırada Bahriye Nezaretinden gelen bir haber Türklerin adayı geri almak üzere Bodrumda asker toplamakta

olduklarını bildiriyordu. Bu haberin doğru olduğuna ihtimal verilmemekle beraber Bodruma gene Citta di Genova yardımcı kruvazörü yollandı. Bu gemi adı geçen kıyıları dolaşmış; bir yelkenli esir etmiş; sonra da Es-
porioyu işgal ederek adanın 13 kişilik savunma kuvvetlerini esir etmişti. Yardımcı kruvazör Bodrum ile Rodos arasında karakol yaparken Lanciere muhribi de Bodrumdan İzmire kadar olan koyları çok yakından kontrol etti. Amaç tekmil Osmanlı kıyılarını iyice incelemek ve adayı geri almak için Türklerin yapacağı hareketleri iflâs ettirmektir.

İkinci filo bu suretle Rodos Adasını işgale çalışırken birinci filo Sporad adalarının diğerlerini işgal etmeye çalışıyordu. Pisa gemisi Kalimnos'u; San Marco gemisi Leros'u; Amalfi de Patmos'a gönderildi. Birinci filonun birinci tümeninin beher gemisi de yanlarında birer muhrip olduğu halde diğer adaların işgal hareketlerini tamamlayacaklardı. Bunlardan Roma gemisi Niseroyu, Napoli gemisi İstanköy ve Piskopi adalarını, Vittorio Emanuele gemisi de Scarponto adasını işgal ettiler. Bu arada ciddi bir mukavemete rastlanmadı. Gemi subayları derhal kamu hizmetlerini idareye başladılar ve bu vazifelerinde Rum halkın yardımını gördüler.

Yalnız Kalimnos adasının kaymakamı İtalyanlara karşı bir mukavemet hazırlamış ise de Pisa gemisinin başka bir tarafa yaptığı baskın çıkarması sayesinde savunmacılar çevrilmiş ve esir edilmişti. Böylelikle bu ada da Türklerden alınıp İtalyan egemenliğine bağlanmıştı.

Bütün ada halkı İtalyan deniz askerlerini memnuniyetle kabul ettiler. Korkuları Türklerin gelip adaları tekrardan geri almak ihtimali idi.

Bütün bu adalar işgal hareketi sırasında Türklerden 62 asker esir edildi. Ele geçen memurların sayısı daha azdı.

Bu sırada General Ameglio, Rodos Adasında, şehri dağa çıkan Türk askerlerine karşı korumak için ciddi tedbirler aldı. Bu amaçla Türk askerlerini çevirmek üzere üç grup ayırdı. Bir grup denizyoluyla adanın Güney kıyılarına götürüldü, ikinci grup gene denizyoluyla adanın Kuzey kıyılarına götürüldü. Üçüncü grup da Rodos şehrinden doğru harekâta başladı. Böylelikle adanın hemen hemen bütün yolları aynı saatte kapanmış oluyordu. General bu planı da Amiral Amero ile birlikte hazırlamıştı. Bununla beraber Türklerin bu plana karşı koyabilecekleri de tahmin edilmişti. Bundan ötürü Amiral General planını değiştirip, Türklerin karşı koymak ya da karşı koymamak ihtimaline karşı iki ayrı plan hazırladılar.

16 Mayıs günü hava sakin ve durum da uygun görüldüğü için ikinci planın tatbikine başlandı.

Bu amaçla Filiberto gemisiyle Ostro muhribi Malonaya Saint Bon gemisiyle bir muhrip de Vaglikaya gönderildi. Bu gemiler Türk askerlerinin esir edilmesi için gereken bütün yardımı yapacaklardı.

Bundan başka içinde Bersaglieri taburu bulunan Sannio gemisi bir muhrip himayesinde olduğu halde geceleyin Carlo Warda mevkiine geldi ve çok müsait şartlarda taburu karaya çıkardı. Saint Bon gemisi de hattı bâlâdan kıyılara kadar olan araziye topçu baskısı altında tuttu. Çünkü Türk askerlerinin bu yoldan çekilmeleri muhtemeldi. Bundan başka Mar-

garita gemisi de Aphandos limanına gelerek karadan harekât yapan kuvvetlerle Helyosta vasıtasıyla temasa geçti. Bu gemi kara kuvvetlerinin lüzum gördüğü yerlerde ateş himayesi yapacaktı.

Öğleden sonra Türklerden saat 16.00 da temas alındı. Düşman çekilme teşebbüsü halinde idi. Durumu haber alan Amiral, Türklerin çekilmesine engel olmak için Rodos yolunu ateş baskısında tutmağa karar verdi. Harekât gece yapılacağı için Lanciere muhribi de yolu ışıldaklarıyla aydınlatmaya yollandı. Böylelikle General Ameglio da düşman savunmasının merkezini işgal etmeğe muvaffak oldu.

Rodos Adası bu suretle işgal edildi; donanmanın yaptığı hizmet büyük olmuştu. Donanma Komutanı irtibat için Filiberto zırhlısını oraya bırakarak ikinci filosunu da Rodostan çekti.

Bu arada Kolki ufak adası da işgal edilmiş, Simi adasına çıkarma yapılmıştı. Bu son adada birkaç jandarma eri ile gümrük muhafaza memuru esir edildi. Bu sırada Meis adası halkı İtalyan egemenliğine girmek için baş vurdular. Ada, Anadolu kıyılarına çok yakın olduğu için tek-lif, İtalyan komutanı tarafından reddedildi.

Ege Denizindeki harekâta devam ediliyordu. Margarita gemisi 18 Mayıs'ta Rodos Adası karşısında bulunan Marmaris kıyılarını bombardıman etti. Lanciere muhribi de aynı kıyılarda keşif seyirleri yaptı. Bundan sonra Sakız Adasının işgal isteği ileri sürülmüştü. Bu amaçla Anavatana avdet etmek üzere seyir halinde bulunan ikinci filonun birinci tümeni, geri dönüp Sakız Adasını işgal harekâtına katılmak emrini almıştı. Fakat Başbakan 24 Mayıs'ta verdiği emirle Sakız işgal hareketini durdurdu.

Elimizde belgeler olduğu için bugün Sakız işgalinin neden ötürü durdurulmuş olduğunu daha iyi anlamış bulunmaktayız. Çünkü Türkler Sakız Adasının İtalyanlar tarafından işgali halinde Çanakkale Boğazını yeniden kapayacaklarını ilân etmişlerdi. Bunun üzerine tarafsız devletler durumdan çok endişelenmişler, Türklerin barış isteyeceğini bildirerek harekâta daha ileri gidilmemesini İtalyanlara söylemişlerdi.

Bu sırada çok önemli bir siyasî olay meydana gelmişti: Osmanlı Devleti, Türkiyedeki İtalyanların sınır dışı edilmesi için bir kanun çıkarmıştı. Bu kanunu sert birer nota ile bütün devletlere bildiriyorlardı. Bundan başka Çanakkalede yatan Osmanlı donanmasına mensup muhrip mürettebatının Ege Denizinde münferit şekilde harekât yapan İtalyan gemilerine karşı harekât yapmak istediği de İtalyanlara haber verilmişti. Hatta bunlar, kendilerine vazife vermeyen hükümete karşı isyanı bile düşündükleri söylenmekte idi.

Gerçi bu bilgiler tamamiyle yanlış bir mana da ifade etmiyorlardı. Fakat çok mübalâğalı olarak da mütalaa edilebilirlerdi. Bu yüzden Donanma Komutanı Amiral Viale donanmasının Nicaria geçidinde toplanmasını emretti. Saint Bon ve Margarita gemileriyle münferit görev yapan muhripler de buraya geldiler. Sadece Amiral Amero d'Aste işgal etmiş olduğu adalara birer muhrip bıraktı. Bu muhripler adadaki Rum halkın idaresini deruhte etmişlerdi.

Bir aralık subaylar tarafından kullanılmakta olan Türk muhriplerinin İtalyan donanmasına taarruz edeceklerine dair bir rivayet çıktı. Yapılan keşif sonunda bu muhriplerin Çanakkalede bulunmakta olduğu anlaşıldı. Böylelikle İtalyan donanması tekrardan adaları işgal hareketine başladı.

22 Mayıs'tan itibaren adalara İtalyan jandarma birlikleri çıkarılarak donanma erleri tekrardan gemilerine alındılar. Adalarda vazife gören deniz subaylarını da hükümet memurları değiştirmişti.

Amiral Amero'nun filosu 30 Ağustosta Tarantoya hareket etti. Bu filonun yerine Ege Denizine dört tane yardımcı kruvazör bırakıldı. Diğer iki yardımcı kruvazör de Anavatana geri çekildi.

Bu suretle Mayıs ayına ait son İtalyan harekâtı Lampo ve Fucilliere muhriplerinin Ege Denizinde yapmış oldukları keşif hareketi oldu. Romaya gelen haberlere göre Türk torpidobotları Egedeki İtalyan gemilerine taarruz etmek üzere bu denizin koylarında saklanmışlardı. İşte gemiler bu torpidobotları arayacaklardı.

Gerçi gemiler, herhangi bir Türk torpidobotuna raslamadılar. Fakat Kuşadasına yakın sularda gördükleri Türk yelkenlilerini kovaladılar; batırdılar ya da müsadere ettiler.

Pisani gemisiyle birkaç muhrip de Sisamdan İstanköye kadar olan kıyıları keşfetmişlerdi. Bunlar Ege kıyılarında gördükleri Türk ordugâhlarını bombardıman ettiler.

Bu arada Romaya Osmanlı tarafının Bodrumda 8.000 asker topladığı ve bu askerlerle Oniki adada harekât yapacağı haber verildi. Abruzzi Dukası Amiral ilkönce bu kuvvetleri Oniki adaya geçirmemek için kânaîda bir karakol tesis etti; sonradan bizzat Bodruma yaptığı keşifte böyle bir kuvvetin olmadığını anladı.

İtalyanların tamamlamak üzere istediği ve fakat çok ağır diplomatik zorluklarla karşılaştığı olay Sakız Adasının işgalidir. Sakız Adasının bir kaç devlet tarafından himaye edildiği bilinmekte idi. Türkler de daha savaş açılmadan buradaki savunma kuvvetlerini artırmışlar; kimsenin de protestosu ile karşılaşmamışlardı. İşte İtalya da bundan cesaret alarak adayı işgal etmek istedi. Fakat hükümetin amacı anlaşılır anlaşılmaz başta Fransa olmak üzere bütün devletler duruma müdahale etmeğe başladılar.

Burada büyükelçi İsvolsky'nin bir notasından Fransanın duyduğu heyecanı anlamaktayız. Başbakan Poincare 22 Mayıs'ta Rusyanın yaptığı teklif üzerinde bütün siyasî partilerle konuştu. Amaç, Fransanın izliyeceği politikaya bir şekil vermektir. Gerek Rusya gerekse başka devletlerin yaptığı teklifle Fransa arabuluculuğu yapacaktı.

Burada yazılması gereken başka bir sorun da Fransa Başbakanının Petersburg'a yaptığı bir ziyaret sırasında yapılan Poincare - Satanoff konuşmalarıdır. Bu konuşmalarda İtalyanın Ege Denizinde harekât yapması konusu da ortaya atılmıştı. Poincare İtalyanın Türkiyeye ait adaları işgal etmesinden söz etmişti. Olayı pek fena karşıladığını bildirmiş ve «İtalya bu adaları rehine olarak elinde tutmayacak; Türklerin bazı

imtiyazlar vermesine kadar onları iade etmeyecektir ... » demiştir. Poincare bu olaydan Adriyatik dengesinin de kaybolabileceği fikrini de ortaya attı.

9. İtalyan Torpidobotlarının Çanakkale Taarruzu.

İtalyanların Ege Denizindeki Türk adalarını işgal etmelerinden doğan Avrupanın gergin havası yavaş yavaş hafifledi; sonra da kayboldu. İtalyaya karşı duran tek devlet Avusturya-Macaristan olmuştu. İyi ki Avusturya-Macaristan karşı durdu. Yoksa İtalya, Sakız ve İmroz adalarını da işgal edecekti. Hatta deniz Kurmay Başkanlığı bu harekâtı teklif etmiş; Bahriye Nazırı da onaylamıştı.

Fakat Avusturya-Macaristan bu kararı öğrenmiş ve İtalyaya «siz bu adaları işgal ederseniz ben de üçlü ittifaktan çıkarım» demişti.

İtalya böylelikle Sakızı işgal etmekten vazgeçmiş ve fakat Osmanlı Devletini barışa zorlamak için, başka yerlerin işgal edilme lüzumuna da inanmış bulunuyordu. Zira Temmuz ayından beri İstanbulda barış istemek için kuvvetli bir cereyan vardı. Daha doğrusu İtalyanlar böyle görmüşlerdi. Çünkü Osmanlı Devleti her iki devletin şerefine düşünecek bir barış yapmak istemekte idi. Yani Trablusgarp ve Bingazide İtalyanlara büyük ekonomik haklar verecek ve fakat İtalyan işgaline kesinlikle razı olmayacaktı.

Bununla beraber Osmanlı Devletinde bütün bu arzileri terk edip anayurda çekilmek isteyenler de yok değildi.

Her ne olursa olsun Osmanlı hükümeti bütün devletlerin katılacağı bir barış konuşmasına taraflı olmuyor; İtalya ile başbaşa konuşmak istiyordu. İtalyanlar da bu konuşmaların başlamasına mani olacak engelleri kaldırmışlardı. Bu suretle iki devletin temsilcileri Lausanne şehrinde buluştular. Bu toplantı da bütün devletlere gizli tutuldu. Fakat İtalyanlar Türklerin bu konuşmalarda ciddi zorluklar çıkaracağını tahmin ederekten onları yıldıracak yeni bir harekât yapmaya karar verdiler.

Bu arada İtalyanlar Stampalya adasını tam bir ileri üs haline getirmişler; burasını müstahkem bir üs yapmışlardı.

İtalyan Başbakanı, Dışişleri Bakanı ve Bahriye Bakanı yaptıkları birleşik toplantıda Osmanlı Devletinin Rumeli ve Anadolu topraklarına karşı bir harekât yapmayı sakıncalı bulmuşlar ve harekâtın, sadece, Çanakkale önünde yatmakta olan Osmanlı Donanmasına karşı yapılmasına karar vermişlerdi. Bahriye Nazırı Amiral Cattolica böyle bir hareketin yapılmasında hiç bir zorluk görmemekte idi. Çünkü Türkiyedeki İtalyan ajanları gerek Çanakkale önünde yatan Osmanlı donanmasının yatış şekli ve aldığı güvenlik tedbirleri, gerekse Çanakkale müstahkem mevkiinin aldığı savunma tedbirlerini doğruya yakın tarzda İtalyan Bahriye Nezaretine ulaştırmışlardı. Bu çeşit bilgiler günlük olarak gelmeye devam etmekte idi.

İtalyanlara Osmanlı torpidobotlarının Ege Denizinde harekât yapan İtalyan gemilerine geceleyin taarruz edecekleri haberi de gelmişti. Bu haber yanlış değildi. Fakat Deniz Kuvvetlerinin resmî isteklerini temsil

etmiyor; sadece genç subayların fikirlerini taşıyordu. Genç subaylar Çanakkale kahvelerinde ne duruyoruz, neden İtalyan gemilerine taarruz etmiyoruz dedikçe, İtalyan ajanları bu bilgileri donanma komutanı kararı olarak İtalyanlara ulaştırmışlardı. Bundan ötürü İtalyanlar Çanakkaleye gönderecekleri torpidobotları kuvvetli şekilde himaye etmek zorunluğunu duymuşlardı.

İtalyan Bahriye Nezareti Donanma Komutanlığına verdiği emirde harekâtın Abruzzi Dukası Amiralin Kurmay Başkanı ve aynı zamanda Pisani gemisi komutanı Albay Enrico Milo komutasında yapılmasını bildirdi. Harekâta Spica, Perseo, Astore, Climene ve Centauro torpidobotlarını tahsis etmişti. Pisani gemisiyle Borea ve Nembo muhripleri de harekâti uzaktan destekliyeceklerdi. Emirde harekâtın 15 Temmuz 1912 gecesi yapılması bildirildikten sonra :

«Harekâtın başarıya ulaşacağına güvenim var. Bu görevi yapacak komutanlara da güvenim var. Pisani gemisine, hücum görevinden sonra önemli işler düşeceğini tahmin etmekteyim. Eğer harekâtın boş yere insan ve materyale neden olacağı anlaşılırsa harekâta hemen son verilmeli ve yapılan harekât bir keşif hareketi olarak gösterilmelidir» denmekte idi.

Albay Enrico Milo emri alır almaz, emrindeki torpidobotlar ve himaye kuvvetlerini gizlice harekât hedefine yaklaştırmak için Stampalya adasından kaldırıp Leros adasının Parthana limanına getirmişti.

Stampalya adasında tek bir Osmanlı memuru ve Türk vatandaşı olmadığı için İtalyan hazırlıkları Osmanlı Devletinden iyi gizlenmişti. Buna mukabil boğazlardan geçen tarafsız ticaret gemisinde sahte yolcu şeklinde bulunan İtalyan subayları Osmanlı donanması ve Çanakkale müstahkem mevkiine ait bütün ayrıntıları büyük bir dikkatle inceleyip kendi donanma komutanlarına bildiriyorlardı.

Bu sırada Osmanlı Donanma Komutan Vekili Albay Tahir hastalanıp geri alınacak ve yerine geçici olarak Amiral Rasim verilecekti. Amiral Rasim Albay Tahirin aldığı tedbirleri beğenmemiş ve kendisine göre daha güzel tedbirler almıştı. Nara önünde yatmakta olan zırhlı filoyu buradan kaldırarak Çanakkale önüne sıralamıştı. Üç zırhlı ile iki kruvazör içerde yatıyor; Berkisatvet ile muhripler de dış hatta bir emniyet şeridi teşkil ediyorlardı. Bu suretle Osmanlı Donanması İtalyan taarruz tehlikesine biraz daha yaklaştırılmıştı. O dönemin emniyet aracı olan torpido sıklarının Osmanlı donanma gemilerinde bulunmaması ayrı bir büyük sakınca teşkil ediyordu.

Kumkale ve Seddülbahirde birer ağır batarya, boğazın içinde de set bataryaları vardı. Seddülbahirin iki ışıldağı ile Kumkalenin tek ışıldağı boğaz ağzında ışıldak mâniyası yapıyorlar; boğazın içindeki diğer ışıldaklar da gerektiği zaman yakılmak üzere hazır durumda tutuluyorlardı (Krokiye bakınız). Fakat ışıldakların hepsi de kifayetsizdi; gereken mesafeyi aydınlatamıyordu.

Donanma komutan vekili Amiral Rasim Muavenetimilliyeye tipi muhripleri ikişerli olarak boğaz dışında karakol görevine göndermekte idi. Lâkin elde gerekli sayıda muhrip bulunmaması, gemilerin yıpranmalarından ötürü karakoldaki muhrip sayısının azaltılmasına neden olmuş; nihayet

karakol görevine teker teker olmak üzere Kütahya tipi torpidobotların gönderilmesine neden teşkil etmişti. Karakol torpidobotlarına Çanakkale Boğazının 5 mil mesafesinden daha ileri gitmemeleri emredilmişti. Böylece torpidobot ileri karakolu ile ışıldak mâniyası birbirinin içine giriyor; ışıldaklar düşmanı aydınlatmaktan çok kendi torpidobotlarımızı düşmana göstermeye yarıyordu.

Albay Enrico Milo Leros adasında gemilerde var olan eşyanın fazlasını karaya çıkarmış; yapılacak harekâti gemi komutanlarına anlatmış; kendisinin Spica torpidobotunda harekâta katılacağını anlatmış; Pisani gemisi komutanlığını geçici olarak Albay Marzolaya devretmişti. Onun aldığı tertibe göre torpidobot filotillası Çanakkale Boğazındaki Osmanlı donanmasına taarruz ederken; Pisani; Borea ve Nembo gemileri de boğazın 10 mil mesafesinde duracaklar ve Borea ve Nembo muhripleri düşmanı aldatacak hareketler yapacaklardı.

Gösteri hareketleri, Çanakkaledeki duruma göre yararlı bir hareket olamazdı. Çünkü ilkönce torpidobotları görmesi gereken Çanakkale Müstahkem mevki elbette boğaz dışında iki muhribin yapacakları hareketlere kanmıyacaktı. Nitekim harekât sırasında da iki İtalyan muhribinin yaptığı gösteri harekâti hiç bir amaç sağlamamıştı.

Bu arada fena bir lodos fırtınası başlamış; İtalyan harekâtının 18 Temmuz gününe ertelenmesine zorunluk duyulmuştu. Nasıl ki Çanakkale Boğazı önünde karakol yapan Osmanlı torpidobotları da bu fırtınadan rahatsız olarak görev alanını bırakıp görevlerini Morto limanında ya da Karanlık limanda yapmaya başlamışlardı. Sadece İtalyan torpidobot filotillası ve destek kuvvetleri Leros adasından kalkıp Strati adasına gelmişlerdi. Albay Miltonun bu adayı seçmesindeki nedenler şunlardı : Halkın çok az sayıda bulunması; diğer adalarla hiç bir muhabere irtibatının bulunmaması; normal ticaret hatlarının çok dışında bir coğrafi mevkie sahip olması. Yoksa Albay Milo harekât başlangıç noktası olarak İmroz ya da Bazcaadayı da seçebilirdi. Fakat bu adaların harekât hedefine yakın bulunmasına karşı, Türklere haber sızdırmak imkânları da fazla idi. Bundan ötürü Albay Enrico Milo gizliliği hedefe yakınlığı tercih etmiş ve Strati adasına gelmişti.

Pisani gemisiyle kfile 18 Temmuz 1912 günü saat 18.00 de Stratiden hareket ederek 12 mil süratle boğaza doğru yaklaşmaya başladılar. Hava güzel, deniz sakindi. Sadece ortalıkta hafif bir sis vardı. Albay Milo bu sisi, İmroz Bozcaadadan görünmemek bakımından kendi lehine görmekte idi.

Kfile saat 23.00'e kadar böylece beraber seyretmişler; bu saatte Albay Milo komutasındaki beş torpidobot Çanakkaleye doğru yol verirken; Pisani gemisiyle Borea ve Nembo muhripleri de destek mevkiine gitmişlerdi.

Seddülbahir ve Kumkaleden yakılan ışıldaklar düşmanı görmekten çok, boğazı İtalyanlara daha iyi göstermeye yaramıştı. İtalyanlar bu ışıldaklardan gayet güzel mevkiilerini tayin etmişler ve saat 24.00 de boğazda olacak şekilde sürat artırmışlardı. Bu saatte mehtap da çekilecek ve ortahk kapkara olacaktı.

Albay Milo, Müstahkem mevkie az görüş hedefi göstermek için gemilerini, sırasıyla Spica, Perseo, Astore, Climene ve Centauro olmak üzere, Pruva hattına almış ve akıntıyı karşılamak üzere süratini 15 mile çıkarmıştı. Kumkale ışıldağı az ziya gösterdiği için onun önünden kaçmak kolay olmuştu.

O gece Osmanlı tarafında karakolda Kütahya torpidobotu vardı. Boğaz dışındaki beş millik çevreyi dolaşmış ve Seddülbahir istasyonuna düşmana rastlamadığını bildirerek Hellas fenerinin altına demirlemişti. Sonradan artan lodostan rahatsız olacak ve demir yerini Karanlık limana değiştirecekti. Mehtap olduğu için Donanma Komutan Vekili de bu aydınlık havada İtalyanların hücum etmeyeceklerini tahmin ederek torpidobotu ikaz etmemişti. Halbuki İtalyanlar harekâta saat 24.00 de ortaklık tam şekilde karardıktan sonra başlayacaklardı.

Kütahya gemisi boğazlardan içeri giren dalgaların çıkardığı monoton seslerin etkisinde idi. Seddülbahir ışıldağının huzmesi birkaç kez İtalyan botlarının üzerinden geçmiş ve fakat gözcüler bu gemileri ayıramamışlardı. Görüş şartlarının 200 metre kadar oluşu da gözcülerin direkt görmelerini önlemekte idi.

Bu sırada Kütahya torpidobotu hafif bir körük (fan) sesi işitti. İlk önce bu sesi, karakola gidebilecek diğer bir torpidobotun çıkardığına bağladı; sonra da sabahleyin boğazdan girmek için boğaz dışında orsa alabanda yatan bir ticaret gemisinin olabileceğini tahmin etti.

Osmanlı tarafındaki eğitimin ne kadar zayıf olduğu bu görüş ve tahminden belli oluyordu. Kütahya torpidobotuna karakol emri ağızdan verilmiş; böylece komutan şüpheler içinde bırakılmıştı. Eğer dikkatle tertiplenmiş yazılı bir karakol emri verilmiş olsaydı Kütahya gemisinde hiç bir tereddüt hâsıl olmazdı. Kütahya gemisi komutanının duyduğu sesi orsa alabanda gezen bir ticaret gemisine bağlaması da hoş görülebilecek bir karar olamazdı. Çünkü, herhangi bir harp sahasında, özellikle boğaz gibi de önemli olursa, ticaret gemilerinin orsa alabanda gezemeyeceği kolaylıkla anlaşılabilir.

Yabancı bir ses duyunca, Kütahya torpidobotunun yapacağı tek iş, donanma ve müstahkem mevki komutanlıklarını alarm ettikten sonra hemen demir alıp sesin mahiyetini iyice tayin etmek, sonra da düşman gemilerine taarruz etmektir.

On dakika kadar sonra Seddülbahir ışıldağı bilinmeyen bir tekneyi aydınlattı. Işıldak iki bacalı bir hedef göstermişti. Bu hedef de boğaza doğru yaklaşmakta idi. Müstahkem mevki personeli bu hedefi Muavetimiilliye tipi bir Osmanlı muhribine benzenmişler ve onun da karakol görevinden dönmekte olduğunu sanmışlardı. Çanakkale Müstahkem mevki ile donanma gemileri arasında herhangi bir parolanın bulunmaması dikkate şayandı. Halbuki parola sistemi 1905 Rus - Japon savaşından beri teknil deniz kuvvetleri tarafından kullanılmakta idi. Nihayet Seddülbahir bir ikaz topu atacak; bu toptan alarm olan Kütahya torpidobotu da hemen hareket edeceği yerde «gördüğünüz gemi hangi devlete aittir» diye işaret istasyonuna sormaya kalkışacaktı. O soruyor; Seddülbahir işaret istasyonu cevap vermiyordu. Kütahyanın işaretini bu istasyon değil İtalyan torpidobotları görmüşlerdi.

Hellas bataryası ikaz topu attığı zaman saat 00.40 idi. İtalyanlar da hem bu topun çıkardığı sesi duymuş hem de Kütahyanın verdiği işaretleri görmüşlerdi. Fakat bu alâmetlerden Çanakkale Müstahkem mevkiinin alarm etmiş olduğunu anlamalarına rağmen geri dönmediler; tam tersi süratlerini 15 milden 20 mile çıkararak hedeflerine doğru yollarına devam ettiler. İtalyanların Çanakkale Boğazına dökülmüş olan Osmanlı mayınlarından ve bu mayınların geçitlerinden çok iyi haberli oldukları belli oluyordu.

Seddülbahirden sonra Karanfil burnu ve Baykuş tepe ışıldakları da İtalyanları aydınlattı ve Soğanlıdere'deki 7.5 lik batarya ile Baykuş tepedeki Nordanfilt topları ateş etmeğe başladılar.

Baykuş tepe ışıldak memuru teğmen Hasan verdiği raporda şunları yazmakta idi :

«Baykuş tepe denen yerde rasatlı mayın istasyonu var olup düşmanın mayınlı alana girdiğini istasyon memurlarına göstermek için buraya bir de ışıldak konmuştu. 18 Temmuz günü saat 24.00 de vazifemi yaptıktan sonra istirahat çekilmiştim. Tahminen on dakika sonra telefoncu er birdenbire odama girerek düşman torpidobotlarının boğaza girdiklerini haber verdi. Hemen ışıldak başına koşarak onu yaktım ve etrafı aramaya ve taramaya başladım. On dakika sonra gemi pervanelerinin suya çarpmasından doğan bir ses işitildiğinden ışıldağı derhal o tarafa çevirdim. Işıldağın huzmesi içinde bir torpidobot görüldü. Bu torpidobot mütemadiyen ilerlediği halde hiç bir taraftan ona ateş edilmiyordu. Torpidobotla aramızdaki mesafenin 60, 70 metre olması, düşman gemisinde olanları görmeme imkân veriyordu. Düşman ilk ateşten sakındı ise de düşmanın ışıldaktan yirmi mil mesafede karaya oturduğu ve sonradan kendisini kurtardığı, sabahleyin bu kıyılarda gördüğümüz pervane parçasıyla kırık taş parçalarından anlamıştık. Birinci torpidobot bu tarzda kurtulduktan sonra ışıldağı etrafa çevirdim. Anı olarak dört torpidobot gördüm. On metre sağ tarafımızda bulunan Nordanfilt atışa başladı. Torpidobotların pruva hattında ilerlemeleri, aralarında yarımşar gemi boyu aralık bulunması ve az sürat yapmaları isabet ihtimalimizi çoğalttı. Diğer torpidobot gibi bunlar da kıyıya çok yakın seyretmekte idiler. Bu dört torpidobottan birincisi, pruvası sulara gömülü olarak, kıyıdan uzaklaştı; ikinci torpidobotun ona aborda olduğu görüldü. Bizim tarafta 7.5 santimetrelilik sahra bataryası atışa başladı ise de onun düşmana karşı atıyorum sanısıyla attığı mermiler ışıldağımızın çok yakınlarına düştü. Nişancıların bizim ışıldağın ziyasından rahatsız olduklarını anladım. Hem ışıldağımı kurtarmak için perde adese camını hemen kapattım. Bu sırada oturma bot iki tane kırmızı işaret verdi. Diğer torpidobotlar da geri dönmeye başladılar. Işıldağımı tekrar yakarak onları izledim. Çünkü, artık atılan topların mermileri bizim ışıldağımızın yanına düşmeyeceği gibi, biz ışıldağımızla toplara faydalı olabilirdik.

Diğer taraftan Albay Milo olayın bu safhasını şöyle anlatacağı :

«Saat 00.40 da Hellas Bataryası bir top atmak suretiyle boğazı alarm etmiş ve fleyşin feneriyle de haberler yağdırmaya başlamıştı. Mermiler torpidobotlarımızın çok yakınlarına düşmekte idiler. Fakat atış çok sey-

rek fasılalarla yapıldığı için, bu atışa rağmen, göreve devam etmeye karar verdim. Ancak sürati 20 mile çıkararak mayınlı alandan sakınmak için Avrupa kıyısına yaklaştım. Boğaz içinde birçok ışıldaklar da yaanmaya başlamışlardı. Tespit edildiğine göre bu ışıldakların yerleri, sırasıyla, Samanlıdere, Tekkeburnu, Kilitbahir, Çanakkale ve Çanakkale ile Nâra arası idi. Bundan başka Kilitbahirin Kuzeyinde iki ışıldak daha görülüyordu. Çanakkale hizasına geldikten sonra mevkillerini keşfettiğimiz gemilerin de ışıldakları denizi aydınlatmaya başladı.

Düşman atışı kesilmiş ise de kıyı boyunca verilen fleyşin işaretleri devam etmekte idi. Nitekim başka bataryaların ateş alanlarına girdiğimiz vakit üzerimize yeni baştan ateş açıldı.

Yüksek süratle Avrupa kıyılarındaki seyrimize devam ediyorduk. Nihayet uzaktan huzmesini gördüğümüz Soğanlıdere ışıldağını fark ettik. Bu ışıldağa çok yakın geçmiştik. Fakat çok yüksekte olan ışıldağın ölü açısından geçtiğimiz için gemilerimiz aydınlatılmamıştı. Fakat az ilerdeki bir derenin hizasına geldiğimiz zaman ışıldağı kullanan adamı (kısa kollu bir gömlek giymiş) bizzat gördüm. Bu arada her halde dikkat emrini veren bir ses duydum. Nitekim az sonra Spicaya doğru kesif bir ateş açılmış ve vasat çaplı topla baca arasında birkaç yara alınmıştı.

Soğanlıdere olayı bana şunu gösteriyordu ki seyrek bir mesafe ile seyretmekte olan torpidobotlarımızın komutanları gemilerini, düşman ateşine rağmen, gayet mükemmel idare etmişler ve hattaki mevkillerini muhafaza etmişlerdir.

Bütün seyrimiz sırasında düşmanın top ve tüfek ateşi devam ediyordu. Fakat bu top ve tüfeklerin yerlerini tespit etmek kabil olamadı. Zira kıymın bütün ışıldak ziyaları Spica gemisi üzerinde toplanmış ve 23 mil süratle seyreden gemiyi izlemişti.

Nihayet Nâra önünde yatan donanmanın ışıldaklarının da kıyı ışıldaklarıyla beraber bizi aydınlatmakta olduğunu gördüm. Bu sırada Çanakkalenin hemen Kuzeyinde yatan Peykişevket gemisi de (Berkisarvet olacak) bizi aydınlatıyordu.

Artık üzerimize açılan ateş kesafet peyda ettiği gibi, gemilerimizin önü de gündüz denecek derecede aydınlatılmış bulunuyordu. Spica gemisi böyle bir ağır durum içinde yüksek süratle Kilitbahir önüne kadar geldi. Bu sırada düşman atışına hedef olmamak için zikzak da seyrediyorduk. Kilitbahirde ateş etmekte olan bir bataryanın yerini bizzat keşfettim. Batarya, burnun Güney tarafındaki bir yerde bulunuyor ve deniz seviyesine yakın bir yerde kurulmuş oluyordu. Spica gemisi işte bu batarya önünde, aldığı bir isabetin etkisiyle, evvelâ yavaşladı, sonra da durdu. Fakat gemi komutanı yaptığı güzel manevra sayesinde gemisini hemen oturduğu yerden kurtardı ve gene tam yol süratle seyre başladı. Artık düşman donanmasının sluetleri görülmekte idi.

Spica gemisinin karaya oturması benim Kilitbahir ile Çanakkale arasındaki hattın Kuzeyini bizzat görmeme imkân verdi. Özellikle kıyı ışıldakları da bu bölgeyi çok iyi aydınlatmakta idi.

Kilitbahir bataryası sistematik bir şekilde mesafeyi azaltarak ve çoğaltarak kademeli bir atış yapıyordu. Her halde amacı mâniya geçidinden geçecek olan bütün torpidobotlarını batırmaktı. Fakat bu durum karşısında geri dön emrini verdim. Zira artık düşman gemilerine ulaşmak ve onları batırmak imkânı kalmamıştı. Bir kez, bizzat bulunmakta olduğum Spica gemisinin çok kısa mesafeden atılan mermilerle imha olmak ihtimali çok fazla idi. Bu yüzden gemi düşmana doğru daha fazla yaklaştırılmazdı. Öteki gemilerime gelince henüz mâniayı geçmemişlerdi. Boş yere insan ve materyal kaybına uğramak istemedim ve hemen geri döndüm.

Kütahya torpidobotu boğaza giren geminin bir düşman gemisi olduğunu duyduğu top seslerinden anlamıştı. Yalnız bir geminin girmiş olduğunu sanmış ve bu geminin de topçu ateşiyle batırılmış olacağını tahmin etmişti. Artık o hücumdan öncecek İtalyan gemileri diye bir gemi beklememekte idi. Telsiz telgrafının var olmaması ve Seddülbahir istasyonu ile de muhabere edememesi Kütahyayı âdeta tecrit etmişti. Ne donanma komutanından ne de filotilla komodorundan hiç bir emir alamıyordu. İçerde olup bitenlerden de habersizdi. Buna rağmen, nihayet cessur bir karar verebilmiş; demirini keserek methalde yer almıştı: Girecek çıkacak bütün gemilere taarruz edecekti.

Donanma kamutanı ise bir İtalyan taarruzunun meydana geldiğini Çanakkale Müstahkem mevkiinin top seslerinden anlamıştı. Bütün gemiler Komutan gemisi olan Barbaros zirhlisından bir emir bekliyor ve fakat böyle bir emir gelmiyordu. Bir aralık Barbaros zirhlisinin demir almakta olduğu görüldü. Bunun üzerine diğer gemiler de demir almaya başladılar. Sonradan Komutan gemisinin kalkıp Nâra burnunu dönmekte olduğu görüldü. Amiral neden hareket etmiyorsunuz diye öteki gemilere soruyordu. Halbuki onlar herhangi bir hareket için Amirallerinden hiç bir emir almamışlardı.

Amiral Rasim, vakiyle İtalyanların taarruz ihtimaline karşı hazırlanan plan gereğince hareket etmiş ve diğer gemilerin de aynı plana göre hareket edeceklerini sanmıştı. Bu plana göre bütün gemiler Boğazın Anadolu ve Rumeli kıyılarında mevki alıp bordalarını açık denize çevirmek suretiyle savunmaya hazırlanacaklardı. Tabiatıyla komutanın İtalyan taarruzu vaki oldu; boğaz savunması için gerekli planın tatbikati na geçiniz diye bir emir vermemesi, donanma gemileri arasında karışıklık meydana getirmişti.

Kütahya, methalin ortasında beklerken gene bir fan sesi işitti. Bu sırada artık top sesleri kesilmişti. Gemi bu seslerin nereden geldiğini araştırmaya vakit kalmadan Hisarlık burnundan doğru İtalyan torpidobotlarının dönmekte olduklarını gördü. Kısa bir müddet sonra Seddülbahir ışıldakları da bu hedefi aydınlatmaya başladığı için hem kıyı bataryaları hem de Kütahya torpidobotu onlara ateş etmeye başladılar. Fakat hedef üzerinde hiç bir isabet sağlanamamış; 3.5 metre derinliğe ayarlandıkları için dorpido da atılamamıştı. Nihayet Kütahya düşmanla müsademe etmek için manevraya başladı ve fakat süratinin azlığı buna da imkân vermedi. Düşmanın hiç bir ateş açmaması dikkati çekiyordu. Düşman böylece boğazdan çıkmış ve uzaklaşmıştı.

Albay Milo bu safhayı şöyle anlatıyordu :

Spica'nın kurtulmasından sonra avdet emrini verdiğim zaman tam alabanda ile dönülmesini ve tabiye numaralarına bakmadan tam yolla seyredilmesini de emretmişim. Artık gemilerimiz düşmanın bütün ışıldakları tarafından aydınlatılmış ve müstahkem mevkiin bütün toplarına hedef olmuşlardı. Bu yüksek süratle mayınlı alanın içinden geçiyorduk:

Spica gemisi teknesini tekrardan tam yol yapacak kifayete soktuğu zaman filotillayı tekrardan Rumeli kıyılarına yaklaştırdım. Özellikle Soğanlıdere önünde şiddetli bir düşman ateşine maruz kaldık. Gemiler borda bordaya gelip düşman ateşini etkili bir hale getirmemeye çok dikkat ediyorlardı. Soğanlıdereden sonra düşman ateşi kesildi ise de Hellas ve Kumkale arasında tekrardan başladı.

Burada filotilla tabiye numaralarına bakmaksızın tam yolla seyretmiş, hem topların hem de ışıldak huzmelerinin menzilleri dışına çıkmıştı.

İtalyan torpidobotlarının aldığı isabet ve uğradıkları zarar şunlardı :

Spica torpidobotu : Baca üzerine isabetler (bir tanesi 7 santimetrelik mermi yarası) olup diğerleri ufak çapta toplara aitti;

Perseo torpidobotu : Yaklaşık olarak 10 tane 2.5 lik mermi;

Diğer gemilerde hiç bir mermi yarası olmadı.

İtalya torpidobotları tarafından Çanakkale önünde demirli yatan Osmanlı donanmasına yapılan taarruz hareketinin her iki tarafa da önemli dersler vermesi gerekiyordu.

İtalyan tarafı öğrenmiş olmalı idi ki Türk karakteri herhangi bir etki altında silâhını bırakacak bir mahiyet taşııyordu. Çanakkaledeki İtalyan harekâtı başarıya ulaşmamıştı. Fakat başarıya ulaşip da donanması batmış olsaydı dahi Osmanlı tarafı gene şartlarını hafifletecek değildi.

Osmanlı tarafında alınacak en kuvvetli ders; boğaz savunmasını ilgililiyordu : Boğazlar bütün devletlerin ticarî çıkarlarına açık bulundurulması gereken stratejik bir nokta idi. Osmanlı tarafının boğaza döktüğü mayınlar kadar İtalyan botlarının bu bölgede harekât yapması da bu ticareti zedelemişti. Elimizde gerekli belgeler bulunmamakla beraber İtalyan harekâtından sonra boğazlardan geçen ticaret yolunun durmuş olması çok muhtemeldi. Savaşın Çanakkale harekâtından kısa zamanda bitmesi ciddi anlaşmazlıkların çıkmasını önlemişti. Lâkin savaş uzamış olsaydı bu harekâtın uluslararası ilişkilerde anlaşmazlıklar çıkarması tabii olacaktı.

Demek ki elinde boğazlar gibi çok büyük bir ekonomi geçidi bulunan Türkiye Cumhuriyetinin de boğaz savunması konusunda düşmanı bölgeden çok uzaklarda tutacak tedbirler alması gerekli idi. Osmanlı - İtalya savaşı çerçevesinde de muhripleri, Çanakkale değil, Karanlık limanda tutmak ve düşmanı boğaz dışında karşılamak gerekiyordu.

Böyle bir tertip alınmaması, çekilmesi sırasında düşman torpidobotlarını imha etmek imkânsızlığını ortaya koymuştu. Nitekim İtalyanlar Osmanlı donanmasının böyle bir hareketi tercih edeceklerini düşünmüşler ve bun-

dan ötürü Pisani kruvazörü ile Borea ve Nembo muhriplerini boğaz ağzında bekletmişlerdi.

Işıldak - ileri karakol işbirliğinin çok dikkatli tanzim edilmesi gerekirdi. Böylece dost ile düşmanı ayırt edememek zoruğu ortadan kalkmış olacaktı. Osmanlı tarafında böyle bir tedbir alınmamış; tam tersi karakol görevine telsiz telgrafı olmayan gemiler vermek suretiyle durum büsbütün karıştırılmıştı. Nitekim Kütahya torpidobotunun Seddülbahir ışaret istasyonu ile yaptığı muhabereleler düşmanın alarm olmasına yaramıştı.

Kıyılarımıza iki yüz metreye kadar yaklaşan İtalyan torpidobotlarının kıyı topcusundan hiç bir zarar görmemeleri dikkate şayandı. Halbuki bu mesafe içinde, hiç bir atış hesabı yapılmayıp da, toplar namlularından bakılmak suretiyle ateşlenseydi mermiler düşman üzerinde büyük zararlar meydana getirirdi. Demek ki Çanakkale Müstahkem mevkiininin hem eğitimi zayıf hem de, olay günü, mürettebatın moral durumu fena idi.

Böylece İtalyanlar kendi maharetlerinden değil Osmanlı tarafındaki kifayetsizliklerden ötürü ateş altında boğaza girip çıkma başarısını kazanmışlardı.

10. Savaşın Son Deniz Hareketleri ve Barış.

İtalyanlar Çanakkale önünde bulunan Osmanlı donanmasına yaptıkları taarruz hareketinden ne askeri ne de politik sonuç alamamışlardı. Kendileri bu hareketi zafer derecesinde değerli bir harekât olarak gösteriyorlardı; ama; ne Osmanlı donanmasına zarar verebilmişler ne de İsviçredeki Osmanlı temsilcilerini etkileyebilmişlerdi. Esasen İtalyanların ileri sürüp iftihar ettikleri başarı da beş torpidobotun boğazlara girip çıkabilmesinden ibaretti. Fakat bu harekât en fazla onu yapan İtalyan torpidobot komutanlarına şanslı olmuştu. Çünkü İtalyan Deniz Kuvvetlerinde birer ciddi kahraman gibi itibar görececek Kor ve Oramiralliğe kadar yükseleceklerdi. İçlerinde sonradan Bahriye Nazırı bile olmuş komutanlar olmuştu; Amiral Sirianni ...

Buna mukabil Çanakkale harekâtı İtalyanlarda heyecan da yaratmamış değildi. Türklerin bu harekâtın intikamını almak üzere hemen Stampalya adasındaki İtalyan donanmasına taarruz edebileceğini ya da Oniki adayı geri almak üzere harekete geçeceklerini tahmin etmişlerdi. Bundan ötürü hem Oniki adaya takviyeci kara birlikleri göndermişler hem de Stampalya adasının savunma tertiplerini takviye etmişlerdi.

Fakat İtalyan donanmasının Ege Denizinde görünmesi ve bu denize egemen hissini vermesi Osmanlı idaresinde bulunan adaların Rum halkını etkilemişti. Nitekim Nikaryası halkı adalarının İtalyanlar tarafından işgali için donanma komutanı Amiral Viale'ye temsilciler yollarken Sisam halkı da kendilerine özgürlük kazandırmaları için Fransızlara ricacılar göndermişlerdi. Osmanlı Devleti ne çekerse o günkü olayların etkisini değil yüzyıllar boyu adaları ve donanmayı ihmal etmenin acısını çekmekte idi.

Fransızlar hemen Briux kruvazörü ve Medea gemisini Sisama yollayarak, adayı Yunanlı bir Prensın başkanlığında özgür bir devlet haline

getirmek için teşebbüslere başlamışlardı. Fakat İtalyanlar aynı şekilde cesur değillerdi. Avusturya - Macaristan hükümetinin baskısı altında Nigarya adasını işgal edememişlerdi. Yoksa, ellerinde olsa sadece Nigarya adası değil Imroz ve Bozcaada dahil tek mil Kuzey Ege adalarını da işgal ederlerdi.

Bundan ötürü İtalyanlar Çanakkale harekâtından sonra sadece çesitli denizlerde Osmanlı savaş kaçağı nakliyatı avlamakla yetindiler. Bu arada Anadolu ve Suriye kıyılarında da gösteri harekâtı yapmakta idiler. İtalyan Amiralleri Osmanlı kıyılarında ciddi tahribat yapmayı teklif etmişlerdi ama hükümet kesinlikle bu gibi hareketlerin yapılmasına mani olmuştu.

Buna mukabil Osmanlı politika adamları da ikiye bölünmüştü : Bir kısım süratle barış isteme tezini savunurken ötekiler savaşa devam kararını vermişlerdi. Böylece İstanbul'da iktidar değişikliği olacak yeni hükümet Lausanne konuşmalarını sonuçlandıracaktı. Zira Balkan savaşı başlamış, Osmanlı Devleti yeni savaş zorluklarının içine girmişti.

18 Ekim 1912 günü imzalanan barış antlaşmasının metni şöyle idi :

Majeste Osmanlı İmparatoru ve Majeste İtalya Kralı iki devlet arasındaki savaş haline son vermek üzere birleşik istek göstererek :

Majeste Osmanlı İmparatoru

Ekselans Mehmet Nabi bey (Majeste Osmanlı İmparatorunun olağanüstü temsilcisi)

Rumbeyoğlu Fahrettin beyi;

Majeste İtalyan Kralı da

Monsignor Pietro Bertolini (Milletvekili)

Monsignor Guido Fusinato (Milletvekili ve danışman)

Monsignor Giuseppe Volpi'yi

Temsilci atamışlar ve itimatnamelerin verilmesinden sonra yapılan konuşmalarda aşağıdaki maddelerde fikirbirliği etmişlerdir :

Madde 1. Her iki hükümet de bu antlaşmanın imzasıyla beraber derhal ve bir anda düşmanca alınmış olan tertipleri kaldırmayı taahhüt ederler. Bunlar yukardaki antlaşma hükmünün yapıp yapılmadığını kontrol için karşılıklı özel komisyonlar göndereceklerdir.

Madde 2. Her iki taraf bu antlaşmanın imzasından sonra işgal ettikleri bölgelerdeki subay, birlik ve sivil memurlarını geri çekmek üzere emir vereceklerdir. Bu cümleden olarak Türkler Trablusgarp ve Srenayk'ten İtalyanlar da Ege Denizinde işgal etmiş oldukları adalardan çekileceklerdir. Bu adalardaki İtalyan birliklerinin boşaltılması Türklerin Trablusgarp ve Srenayk'deki birliklerini çekmesinden sonra yapılacaktır.

Madde 3. Savaş esirleri mümkün olduğu kadar kısa zamanda değiş tokuş edilecektir.

Madde 4. Osmanlı İmparatorluğu Trablusgarp ve Srenayk halkından İtalya Krallığı da Ege adaları halkından düşmana yardım edeceklerdir.

Madde 5. Her iki devlet tarafından kabul ve icrası taahhüt edilmiş ve savaştan ötürü feshedilmiş olan mukaveleler yüksek taraflar tarafından tekrar tatbik edilecektir. Her iki taraf birbirlerine karşı savaştan önceki durumlarını tekrar alacaklardır.

Madde 6. Osmanlı Devleti başka Avrupa devletleriyle Avrupa hukukuna dayanacak ticaret anlaşmalarını yenilediği takdirde böyle bir yeni anlaşmayı İtalya ile de yapacaktır. Yani Osmanlı Devleti ekonomik özgürlüğünü alır ve Avrupa devletleriyle kapitülasyonlardan ve sınırlandırılmış gümrük kanunlarından azade bir anlaşma yapmak imkânını bulursa İtalya da Osmanlı Devletiyle derhal böyle bir anlaşma yapmayı taahhüt eder. Bu anlaşma Osmanlı Devletini başka Avrupa devletleriyle yapacağı anlaşmalarla beraber yürürlüğe girer. İtalya, Osmanlı Devletinin gümrük vergisini yüzde onbirden yüzde onbeşe çıkarmasını, yeni bir tekel kurmasını ve aşağıdaki maddelerden fazla vergi almasını kabul eder : Petrol, sigara kağıdı, Alkol, Oyun kağıdı. Ancak bu hususların diğer Avrupa devletleri tarafından kabul edilmeleri de şarttır. Tekel maddelerine gelince : Tekel müdürlüğü bu maddelerden ithalât yoluyla gelecekleri tercihen İtalyadan alacak ve bu alışı yıllık fiyat kontrolü esas alınacaktır. Bundan başka Osmanlı Devleti bu tekel madde vergisinde bir değişiklik yaparsa bunu tek mil Avrupa devletlerine teşmil edecektir.

Madde 7. Yabancı Devletler Osmanlı Devletindeki postanelerini kaldırdıkları takdirde İtalya da postanesini derhal kaldıracaktır.

Madde 8. Osmanlı Devleti kapitülasyonların kaldırılıp yeni devletler-arası hukuk kurallarına dayanan ilişkilerin açılmasını Avrupa devletlerine teklif ettiği zaman İtalya onu destekliyecektir.

Madde 9. Osmanlı Devleti eskiden deniz hizmetinde bulunup da savaş başladıktan sonra görevine son vermiş olduğu İtalyan uyruklu memurlardan namus ve dürüstlüğü sabit olanlara tekrar iş vermeyi kabul eder. Osmanlı Devleti bu gibi memurlara görevlerinden uzak kaldıkları zaman ki birikmiş maaşlarını da verecek ve onları savaş içindeki ayrılıklarından ötürü emekliye ayırmıyacaktır.

Madde 10. İtalyan hükümeti işgal ettiği iki eyalet hissesine düşen, savaşa takaddüm eden, üç yıllık düyunu umumiye borcunu ortalama bir hesaba göre Osmanlı Devletine vermeyi taahhüt eder. Bu paranın miktarı Osmanlı Devleti ve İtalya Krallığının ayracağı ikiyeşer memur tarafından hesap edilir. Bu kurulun bildireceği sayı her iki devlet tarafından da itirazsız kabul edilir.

Osmanlı Devleti isterse İtalya hükümeti Düyunu umumiye yüzde dört faizinin büsbütün kaldırılmasına teşebbüs eder ve yapacağı teklif kabul edildiği takdirde İtalya kendi hissesine yıllık olarak düşen en aşağı iki milyon liri Osmanlı devletine vermeyi taahhüt eder.

Madde 11. Bu anlaşma imzalanmasından sonra yürürlüğe girer.

Anlaşma devletler tarafından 18 Ekim 1912 gününde kabul ve imzalandı.

11. Osmanlı - İtalya Savaşı Hakkında Düşünceler.

Osmanlı - İtalya savaşı iki devletin birbirine karşı yaptığı eşit şartlı olmayan bir savaşı. Hiç bir savaşta eşit şart olmazdı ama; Osmanlı ve İtalya devletleri arasında iç ve dış politika, ekonomi ve strateji bakımından çok büyük ayrıntılar vardı.

İtalyanın politika ve ekonomi bakımından tam bir özgür devleti temsil etmesine karşılık Osmanlı Devleti iç ve dış politika açılarından çok ağır bir durumu yaşıyordu. Kapitülasyon ve savaş borçları Osmanlı Devletini, gerçek anlamıyla, özgür bir devlet olmaktan çıkarmıştı. Onun özgürlüğü bir dış görünüşten ibaretti. İç ayaklanmalar ve siyasi parti anlaşmazlıkları da devleti itibarsız bir duruma sokmuştu. İttihadı İslâm gibi her bakımdan anlamı geniş bir politika izleniyordu ama; Osmanlı Devletinin gerçek durumu, politikasını başka devletlerin istek ve çıkarlarına kaptırmış, ne yapacağını bilmeyen bir devletin durumundan başkası değildi.

İtalya Devletinin de kendisine özel sorunları vardı. Fakat bu sorunlar saldırgan bir mahiyet taşıyordu : Fransa ve Avusturya-Macaristandan toprak istemekte idi. Yani İtalyan sorunları, Osmanlı Devletinin sorunları gibi başkalarının değil, bizzat kendi iradesine bağlı sorunlardı. Osmanlı Devleti ise başka devletlerin toprak istemelerine hedef olmuştu.

İtalyan Devleti donanmasını denizci bir devlet anlayışı içinde hazırlamış ve eğitmişti; Osmanlı Devleti ise kendi donanmasını 30 yıl süre ile kendisi hapsedmiş; bundan sonra da deniz sorunlarına karşı dehşetli bir anlayırsızlık göstermişti. Kendisini «DONANMASIZ BİR DENİZ İMPARATORLUĞU» haline getirdiğinin farkında bile olmamıştı. İkinci Meşrutiyetten sonra deniz sorunlarını da, devlet politikasına hâkim, kara kuvvetlerinin sorumluluğuna bağlamıştı. Görünüşte bir Bahriye Nezareti vardı ama; bu nezaretin savaş planlarında bile sözü geçmezdi. Harbiye Nezareti ise donanmayı, sadece Çanakkale savunmasını tamamlayacak, seyyar bir vasıttan başka şekilde görmüyordu. Bu yüzden donanma yapımı çok geçikmiş; milletin donanma yapması için verdiği milyonlar heba olup gitmişti.

Harbiye Nezareti devletin hayat yollarının Ege Denizinden geçmekte olduğunu farketmeyecek; Balkan Savaşı için hazırladığı harekât planlarına «Ege Denizi egemenliğinin Yunanlılarda olduğunu kabul ettiğini» yazıverecekti.

Büyük Türk Milletinin donanma anlayışı kendilerinin temsilcisi olan parlamento ve hükümet üyeleri anlayışının çok üstünde idi. Fakat hükümet Fransızların Cezayir ve Tunusu, İspanyolların Fası ve İngilizlerin Mısırı almalarını, sırf bir Osmanlı deniz hâkimiyetsizliği yüzünden olduğunu bile farketmeyecek; İttihadı İslâm politikasını bile donanmasız bir silâhlı kuvvete bağliyacaktı.

İtalyanın kendisi için zor gördüğü sorun bir dış politika sorunundan ibaretti. Bu sorun da savaşı endirekt yoldan ilgililiyordu. Osmanlı Devleti ise bu savaşı bir Balkan savaşı tehdidi altında yapmıştı; yani tehditler Osmanlı Devletini direkt olarak ilgililiyordu.

Muhtemel bir Balkan savaşında Yunanistan bütün Balkan Devletlerinin deniz çıkarlarını koruyacak bir görev alacaktı. Bu görev de direkt

olarak Osmanlı Devletinin hayatı olan denizyollarını tehdit ediyordu. Bundan ötürü Yunanistan, Osmanlı - İtalya savaşı içinde, donanmasını büyük bir hızla geliştirir ve İngilterede yapılmakta olan yeni Osmanlı donanmasına suikast yapmayı düşünürken; Osmanlı Devleti bu savaşta esasen hurdalaşmış olan donanmasını büsbütün çürütmüş, eğitim yaptırmamış ve denizci moralini düşürmüştü.

Bundan ötürü Osmanlı - İtalya savaşı, Osmanlı Devletine, savaş içinde zararlı olmaktan başka Balkan savaşının deniz cephesini de zedelemişti. Böylelikle Osmanlı Donanması, kendi hükümet ve karargâhı umumisinin deniz konularındaki anlayırsızlığının cezasını yalnız Osmanlı - İtalya savaşında değil, Balkan savaşında da çekecekti.

Osmanlı - İtalya savaşından önceki donanma hazırlığı döneminde yapılan günahlar Türk denizcisine bağlanamazdı. Çünkü Sultan Hamid'in 30 yıl kültürden yoksun bıraktığı Türk denizcisi bu dönemde de devletin deniz sorunlarını sorumluluğuna alamamak sansızlığına uğramıştı. Harbiye Nazırlarının hepsi de General olduğu gibi, iki yıl içinde yedi kez nazır değiştirilmişti. Bu şartlar altında ortaya çıkan donanmadan başkasını çıkarmak mümkün değildi.

Buna rağmen Türk denizcisi, kendisine bırakılan ufak sorumluluklar çerçevesinde aldığı görevleri geleneklerine uygun bir şekilde yapmıştı. Avnilâh korvetinin Beyrutta kedisinden çok kudretli bir İtalyan filosuyla muharebe etmesi; bir gambot filotillasının Konfide'de aynı şekilde çarpışması, her iki olayın batmakla sonuçlanmasına rağmen, bir denizcilik şaheseri olmuştur. Başka bir devletin denizcileri olsaydı bu tarzdaki yenilgileri büyük bir propagandacı ruhuyla etrafa yayarlardı. Fakat Türk denizcisi ya büyük tevazuundan ötürü ya da geleneksel olmuş olan yazmama hastalığı ile bu yüksek başarılarını tarihin karanlıklarına terk edip kalmışlardı.

İtalyanlara gelince; Denizcilik bakımından binbir dert içinde bulunan Osmanlı donanmasına karşı başarı kazanmanın bayramı içinde idiler. Osmanlı Devleti gibi onların da çok geniş bir denizcilik tarihi vardı. Kazanmış olsalar bile ufak başarıların bile denizcilik tarihlerini zedeleyeceğini düşünmeden, Türk yelkenlilerin yakalanmasını bile büyük bir deniz zaferi olarak dünya kamuoyuna yazmışlardı. Gerçekte ise İtalya büyük politika ve strateji hataları içinde bunaltmış kalmıştı. Kendilerini Avusturya - Macaristan devletinin politik tehditlerine kaptırmaları; Trablusgarp ve Bingaziye almakla Osmanlı - İtalya savaşının sona ereceğini sanmaları; en ufak bir göreve bile büyük filolar tahsis etmeleri bu hatalar içinde sayılabildi. Demek ki İtalyanlar da düşük bir moralin etkisi altında idiler.

Buna mukabil Türk Kara Kuvvetleri deniz aşırı savaşlarda da geleneklerine uygun bir savunma yapmıştı. Balkan savaşı çıkmamış olsaydı eyaletlerdeki Türk savunmasının başarıları devam edip gidecekti. Balkan savaşı göstermişti ki Türkler, yanlış bir politika izleyip İtalyanlardan barış istememiş olsalardı bir taraftan Balkanlarla savaşırken diğer taraftan da İtalyanlara karşı başarılı savunmalarına devam edebileceklerdi. Karagâhı Umuminin ana hataları yüzünden savaş gene kaybedilecekti ama Türk Silâhlı Kuvvetlerinin şeref payı daha büyük olacaktı.

B Ö L Ü M I I
BALKAN SAVAŞININ DENİZ CEPHESİ
K I S I M I

POLİTİK GELİŞMELER VE ASKERİ DURUMLAR

A. POLİTİK GELİŞMELER

1. Balkan Harp Tarihinin Yazılması Hakkında.

Balkan savaşının deniz harekâtı şimdiye kadar üç kez yazılmıştı. Fakat bu kitaplardan ilk iki tanesi, daha çok, politik amaçlara hizmet için yayınlanmış üçüncüsü de ilimden çok askerî usullerle yazılmıştı.

İstiklâl Mahkemesi tarafından cezalandırılacağı endişesiyle rahmetli Rauf Orbayın İngiltereye kaçması üzerine, onun lehine kamuoyuna bir delil vermek amacıyla zamanın tarihçisi rahmetli Ali Haydar Emir Alpago'ta «Rauf Beyin aleyhine yaz» tavsiyesiyle Balkan savaşının deniz harekâtını yazmak emri verilmiş; birinci kitap bu hava içinde yazılmıştı. Nitekim bu kitabın bütün sayfaları Rauf Orbayın hataları, suçları, günahları, anlayışsızlığı ile dolu idi.

Rahmetli Rauf Orbayın İngiltereden döndüğü zaman, bu birinci kitabı alarak Genelkurmay Başkanı Mareşal Feyzi Çakmak'a gitmesi ve «Ben, bu kitapta yazılanlar gibi bir adam mıyım?» diye sorması ikinci kitabın yazılmasına başlangıç teşkil etmişti. Mareşal yeni bir Balkan savaşının yazılması için Deniz Harp Akademisine emir verecek ve bu emir Emekli Albay Sayın Mithat Işın tarafından yazılacaktı. Fakat bu değerli kitapta da politik amaç apaçık belli oluyordu. Çünkü Ali Haydar Emir hangi olayda Rauf Orbayı şeytan olarak göstermişse; Mithat Işın o olayda bu büyük devlet adamını melek olarak sunuyordu.

Üçüncü kitap, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi adına olarak tarafımdan yazıldı. Fakat bu kitabın yazılması için iki yıllık bir süre istenmesine rağmen daire Başkanı General eserin sekiz ayda yazılmasını emretti. Bundan ötürü de hazırlanan kitap savaşın deniz harekâtını tam anlamıyla aksettiremedi.

İtalya savaşı kadar Balkan savaşının deniz harekâtını toparlayıp yazmak kolay değildi. Çünkü bu savaşa ait belgeler, zamanın denizcileri tarafından, bir tarih yazılmasına hizmet edecek şekilde yazılmamış ve arşivlenmemişti. Savaş içinde yapılan resmî konuşmaların tutanakları yoktu; harp ceridesi tutulmamıştı; harekât raporları da ilmi bir değer taşımıyordu. Bundan ötürü harekât nedenleri, durum muhakeme ve karar şekilleri kaybolup gitmişti. Var olan belgeler de deniz arşivinin oraya buraya taşınması yüzünden kısmen kaybolmuş; kısmen de kişilerin elinde kalmıştı.

Savaşın deniz harekâtını idare eden komutanlardan, sadece, donanma

komutan vekili Albay Ramiz'in hatıraları yayımlanmıştı. Kendisinden önceki ve sonraki donanma komutan vekili Albay Tahir (Burak) da günlük notlar tutmuştu ama; hayatında bu notları bastıramamış; ölümünden sonra oğlu Dr. Zekâi Burak tarafından rahmetli Rauf Orbaya verilen notlar onun kişisel arşivinde kalmış ve güneş yüzü görmemişti.

Bilmiyerek yapılan bu ihmallerin acı sonuçları, sadece, Balkan savaşının gerçeklere uygun şekilde yazılmamış olması değildi. Bizim neslin denizcileri başkaları tarafından Deniz Kuvvetleri aleyhine yazılan fikirlere cevap verecek kaynak da bulamamışlardı.

Herhangi bir Harp Tarihi kitabının arşivlerden başka kişi hatıralarına da dayanacağı aşıkardı. Bundan ötürü bu savaşa katılan büyüklerimizin bana anlatmak lütfunda buldukları hatıralar bu kitabın yazılmasında çok büyük bir yardımcı kaynak oldu.

Burada şurasını yazmayı lüzumlu görür ve görev sayarım ki en önemli kaynak olacak olan Donanma Komutan Vekili Albay Tahir Burakın hatıraları gene karanlıktadır ve Rahmetli Rauf Orbayın ağabeyoğlu emekli deniz albayı Celâl Orbayın elindedir. Kendisinin saklama inadından vaz geçip bu hatıraları yayınlaması deniz kuvvetlerimize çok büyük bir hizmet olacaktır.

Kroki No. 9 — Balkan Savaşınca Coğrafya

2. Politik Gelişme.

Osmanlı Devletini Avrupadan atmak isteği Balkan devletleri ve Yunanistanda, daha bu devletlerin siyasi özgürlüğe kavuşmalarıyla beraber başlamıştı. Yunanistanın istekleri Ege adalarını, İstanbulu ve Batı Anadoluyu Osmanlı Devletinden koparmaya kadar da gidiyordu. Çünkü bu devlet kendisini eski Bizans uygarlığının varisi olarak görmeğe başlamıştı. Gerçekte Yunanistan ile eski Bizans uygarlığı arasında hiç bir ilişki yoktu. Fakat Yunan İstiklâl Savaşları sırasında şöhretli İngiliz yazarı Lord Byron böyle isteyecek ve Yunanistanı bu şekilde propaganda edecekti. Durumu İngiliz Amiralı Adolphe Slaid inceden inceye tetkik edip Yunanistanın Bizans ile ilgisi olmadığını belirtecekti ama; zamanın Osmanlıları bu yanlış tanımdan rahatsız olmamış ve Yunanistanı eski Bizansın varisi olarak kabul etmişlerdi.

Balkan Devleti ve Yunanistan Osmanlı Devletini Avrupadan çıkarmak istiyorlardı ama; aralarındaki çıkar kavgalarının büyük olmasından ötürü bir türlü de birleşip bu devlete karşı birleşik bir cephe alamıyorlardı.

Diğer taraftan Yunanlıların bol bol yazıp Osmanlı tarafının susmuş olması Avrupa devletlerinde Balkanlara Osmanlılardan daha fazla bir sempati kazandırmıştı. Avrupa devletlerine göre Osmanlı tarafı vahşi, Balkan devletleri uygardı. Bundan ötürü yabancı kaynaklar Balkan savaşının başlangıcını da Osmanlı vahşetine dayayacaklardı. Diyeceklerdi ki : «Türk rejimi altında Makedonyadaki Hıristiyanlara baskı yapıyordu ... Türk vahşeti çekilemez şekilde şiddetlenmişti ... Bundan ötürü Balkan devletleri arasındaki ittifak kaçınılmaz bir olay halini almıştı ... » Halbuki Makedonyadaki vahşeti Türkler değil Türklere karşı olan Makedonya çeteleri meydana getirmekte idiler.

Balkanların, Osmanlı Devleti muvacehesindeki kısa tarihi şu idi : Balkan ittifakı hakkındaki ilk fikirler Berlin Kongresinden hemen sonra Sırbistanda doğmuştu. Sırp Başbakanı Restio Sırbistan ile Bulgaristan arasında bir Balkan ittifakı düşünmüştü. Hatta reform yapmış olan Osmanlı Devletinin de bu ittifaka girebileceğini de düşünmüştü. Romanya Kralı Charl ve Bulgaristan Prensi Alexandr da bu fikirleri beğenmişti ama; aniden Sırp - Bulgar savaşının çıkıvermesi ittifak fikirlerini de ortadan kaldırmıştı. Nitekim bu savaşın acı hatıraları, uzun bir süre Balkanlarda ittifak yapılmasını önliyecekti. Bir süre sonra Yunan Başbakanı Trikopsis, Sofya ve Belgradı ziyaret ederek Osmanlı Devletine karşı bir ittifak kurulmasını tahrik edecekti. Onun fikirlerine göre dört devlet (Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ) Osmanlı Devletinin ilgili topraklarını pay konusunda anlaşmalı ve bu anlaşmayı yaparken de karşılıklı fedakârlıklarda bulunmalı idi.

Trikopsis'in bu teşebbüsü iki nedenden ötürü başarı sağlayamamıştı : Bulgaristanın üçlü ittifak (Almanya - Avusturya-Macaristan - İtalya) ve Osmanlı Devleti ile dostane ilişkiler kurmuş olması ve bu ilişkileri bozmak istememesi; diğer Balkan devletlerinin de Osmanlı Devletlerini pay etme isteğinden başka büyük Balkan sorunu çıkacağını tahmin etmeleri ...

Üstelik Bulgaristan Prensi Ferdinand böyle bir ittifaka girmesi için Bulgaristanın durumunu henüz pek zayıf bulmakta idi. İttifakın yapılmasına bir neden de Osmanlı Devletinin böyle bir teşebbüsten vaktiyle haberli olması idi.

Böylece Balkanlar yirmi yıl herhangi bir ittifak yapmayı düşünmediler. Bununla beraber Bulgaristan, hep, Makedonyayı kendisine bağlamak hayalini yaşamıştı. Yunanistan ile Sırbistan ise, Makedonyanın kendi sınırlarına yakın topraklarını kazanacak şekilde bir Makedonya taksimi düşünüyorlardı. Tabiiyle böyle bir istek Çarlık Rusyasıyla Avusturya-Macaristan Devletini memnun etmiyordu. Çünkü Çarlık Rusyası Balkanlarda kendisine bağlı bir Slav konfederasyonu kurmak isterken Avusturya-Macaristan Balkanların ayrı ayrı devletler halinde yaşamalarını tercih etmekte idi. Onun çıkarı Balkan Devletlerinin birleşmemelerinde idi. Bu devletler birleşirlerse Avusturyanın Güney sınırı tehdit altına girecekti. Zira bu bölgelerde de Slav unsurlar yaşamakta bulunuyordu. Nitekim 1908 yılında, Bosna-Hersek'i Osmanlı Devletinden koparan Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna karşı bir Sırp-Karadağ ittifakı meydana gelmiş ve her iki devlet de Ekim ayında kuvvetlerini seferber etmişlerdi. Büyük devletler bu savaşın çıkmasına manî olmuşlardı ama; hem Sırbistan hem de Karadağ bu emellerinden vaz geçmiş değillerdi. Fırsat düşerse Avusturya-Macaristana karşı savaş açacaklardı.

Osmanlı Devletinin 1910 yılında Arnavutluk halkının silâhlarını toplaması bölgeyi yeni baştan karıştırmıştı. Çünkü sadece Arnavutluk değil tekmil Balkan devletleri iyice silâhlandıktan sonra Osmanlı Devletinin özgürlüklerini kazanmış olan Balkan devletlerinden intikam alacağını hayal etmekte idiler. Kara Kuvvetlerinin Alman Generalleri tarafından eğitilmesini endişe ile izliyorlardı. Arnavutlukta silâh toplama olayını da böyle bir harekete bağlıyorlardı. Üstelik Times gazetesinin Balkan muhabiri Mister James Bouchier de Balkan ittifakının Makedonya çifteci-sinden doğacağını yazmaya başlamıştı.

Böylelikle yavaş yavaş Balkanlar kendi aralarındaki sorunlardan vaz geçmeye başlıyorlardı, Millî hisler adamakıllı kamçılanmış; ittifak düşünceleri belirtmişti. Fakat Osmanlı Devletinden ürküldüğü için, henüz olgun hale gelmemiş bulunan fikirler ortaya çıkarılamıyordu.

Fakat ufak ufak birleşmeler vardı. Örneğin o güne kadar Yunanlıların can düşmanı sayılan Bulgar çete başkanı Apostol kendisini izleyen Osmanlı jandarmalarından kurtulma çaresini Yunan çiftçilerinin evlerine kaçmakta bulmuştu. Halk; Balkan devletlerinin bir ittifak yapması lüzumunu konuşmaya başlamışlardı. Rum ve Bulgar patrikleri ilk kez olarak birbirlerini ziyaret etmişler ve Osmanlı hükümetine birleşik protestolar yollamışlardı. Bu arada Balkan devlet adamları arasında karşılıklı ziyaretler de başlamıştı.

1910 yılında Karadağ Kralı Nicola'nın Çetincece yapılacak doğum günü törenine Bulgaristan Prensi Ferdinand ile Yunanistan ve Sırbistan Veliatları da katıldılar. Şenlikler arasında bu kişiler arasında muhtemel bir Balkan ittifakının esasları da konuşuldu. Fakat bundan bir ay sonra Romanya hükümeti Bulgaristanla Osmanlı Devleti arasında bir savaş

çıktığı takdirde Osmanlı Devletiyle işbirliği yapacağımı ilân edince Balkan hükümdarları soğuk su yemiş gibi olmuşlardı. Romanya ile Bulgaristan arasında Dobruca sorunu olduğu için bu devlet zorunlu olarak Osmanlı Devletiyle beraber oluyordu.

Bundan başka Osmanlı Devletinin Avusturya-Macaristan idaresine geçmiş olan Bosna-Hersek'teki Türk unsurlarını Makedonyaya yerleştirmeye başlaması, Balkan devletlerine, Osmanlı Devleti Makedonyayı Türkleştiriyor gibi görünmüştü.

Diğer taraftan Osmanlı Devletinin, Girit olaylarının sonucu olarak, Selânik - Manastır - Üsküp - İstanbul demiryolunun yapılması hakkındaki Yunan mukavelesini feshetmesi ve Selânik ve başka şehirlerdeki Yunan ticaretine boykot koyması Osmanlı Devleti ile Yunanistan ve Bulgaristan arasındaki ilişkileri çok nazik bir safhaya getirmişti.

Böyle bir durumda Yunan iktidarına gelen Eleftro Venizelos ilkönce Osmanlı Devletiyle dost bir politika gütmek istemişti. Çünkü, Osmanlı Devletinin denizlerde kuvvetleneceğini tahmin ediyor ve sırf bu yüzden bu devletle ihtilaflı bir duruma geçmek istemiyordu. Belki de iki devlet arasındaki dostluğun her iki devlete de yararlı olacağına daha o zamandan inanmıştı. Fakat Osmanlı hükümeti, böyle bir Giritlinin Yunan iktidarına getirilmesini kendisine karşı bir hareket olarak mütalaa etmişti.

Böylece Balkan Devletleriyle Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler her bakımdan sert olmuştu; Balkan ittifakı zaruret olmuştu. Ama, buna rağmen, Balkanlar arasındaki anlaşmazlıklar da tamamiyle çarelendirilmiş değildi. Sırbistan, Makedonya üzerindeki iddialarını şiddetlendirdiği için Bulgar Başbakanı Keşof Osmanlı Devletiyle anlaşmaya teşebbüs etmişti. Diğer taraftan 1911 Ocak ayında Bretianu'nun iktidardan düşmesiyle de Bulgaristan üzerindeki Osmanlı - Romen tehlikesi fazlalaşmıştı.

Fakat Osmanlı - İtalya savaşının çıkmasından ötürü Osmanlı devletinin zayıflıyacağı düşünceleri bütün pürüzlü sorunların geçici olarak çarelendirilmesine neden olacaktı.

Yunanistan Başbakanı Nisan 1911 ayında Bulgar Başbakanı Keşof ve Bulgaristan Kralı Ferdinand'a gizli birer mektup yazıp bu mektupları gizli yollardan adreslerine ulaştırmıştı : Mektuplar Korfu adasından Viyanada oturan bir İngilizle ulaştırılacak, o da mektupları Viyanadaki Bulgar Büyükelçisine yollayacak ve mektuplar bu kanaldan adreslerine ulaşacaktı. Konu Osmanlı Devletine karşı bir Yunan-Bulgar ittifakının yapılması idi. Tabiiyle bu mektuplardan Yunan Kralının da haberi vardı. Fakat Venizelos sorunu bu dörder kişiden başkasının duymaması için gerekli bütün tedbirleri almıştı. Sonradan sorunu sadece Yunanistanın Sofya Büyükelçisi Gruparis'e açmıştı. Yunan nazırları bile Başbakanlarının bir ittifak sorunu içine girdiğini bilmiyorlardı.

Fakat Bulgarlar, 1897 Osmanlı - Yunan savaşında Yunan ordusunun ne şekilde çabucak yenilgiye uğradığını bildikleri için ilkönce Yunan-Bulgar ittifakına pek iltifat etmemişlerdi. Fakat iki devlet arasındaki ilişkiler daima iyiye gidecekti.

Nihayet Bulgar Başbakanı sorun üzerinde Sırbistanın da desteğini kazanmakta yarar gördü. Böylelikle Sırbistanın yeni Başbakanı Spalakovitz Kasım 1911 ayında Sofyaya geldiği zaman sorun onlara açıldı.

Gelişmeler çabuk olmuş; 2 Şubat 1912 günü Bulgar Veliatı Boris'in 18 inci yaş günü töreninde de Bulgaristan-Sırbistan ittifak anlaşmasının ana hatları imza edilmişti. Fakat iki devlet de bu anlaşmayı gizli tutmak istediğinde idiler. Nitekim Bulgar Başbakanı Keşof, Sırp-Bulgar ittifakının yapıldığını Yunan Başbakanına bildirilmesini Times gazetesi muhabiri Bouchier'den rica etmişti. Bouchier de Yunanistanla Bulgaristan arasında bir irtibat memuru haline gelmişti. Bundan sonra Bulgar dışişleri ile Yunanistanın Sofya Büyükelçisi Panas arasında Bulgar-Yunan ittifak anlaşmasının konuşulmasına başlanacaktı. Bu anlaşma Nisan ayında tamamlandı ve 29 Mayıs 1912 günü de imzalandı. İttifaka, görünüşte Balkanlardaki barışı koruyacak bir süs verilmişti. Lâkin bunun gerçek mahiyeti saldırgan idi.

Fakat anlaşmanın samimi olmayan tarafları da yok değildi. Osmanlı Devleti, Girit sorunlarından ötürü sadece Yunanistana saldırırsa Bulgaristan bu savaşa tarafsız kalacaktı.

Bu anlaşmaları Osmanlı Devleti de haber alıp seferberlik hazırlıkların başladığı için ittifak anlaşmalarını askerî anlaşmalar izledi. Bu anlaşmalarda da üç devlet Osmanlı Kuvvetlerine karşı hangi cephede ne kadar kuvvet kullanacaklarını tespit etmişlerdi.

Karadağ Kralı Nicola ise Osmanlı Devletine karşı bir Balkan savaşını açılması tezini 1888 yılından beri savunmakta olup fikirlerini Çarlık Rusyasına da açmıştı. Osmanlı - İtalya savaşını başlar başlamaz da bu fikirleri Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistana açacaktı. Fakat bu teklifi Bulgaristan ve Yunanistanın uygun karşılmasına rağmen Sırbistan teklifi kabul etmemişti. Bundan ötürü Sırbistan-Karadağ anlaşması zor olmuş ve Eylül 1912 ye kadar uzamıştı. İsviçrede imzalanan anlaşmaya göre her iki devlet de savaşa girecekler ve fakat Osmanlı Devletinin şehirlerini işgal etmeyeceklerdi.

17 Şubat 1912 de Avusturya-Macaristanın Dışişleri Bakanı ölmüştü. Yeni Dışişleri Bakanı Kont Berchold 13 Ağustos 1912 de büyük devletleri, Osmanlı - Balkan anlaşmazlığına karşı birlikte hareket etmeye davet etmişti. Ona göre Osmanlı Devleti Makedonyada reform yapmaya zorlanmalı; Balkan devletleri de Osmanlı Devletinin barışsever politikasına karşı gelmemeli idiler. Fakat Çarlık Rusyası Avusturyanın bu politikasına karşı çıktı. Türkiye de Avusturyanın bu teklifini şiddetle reddetti.

Balkan ittifakı, Osmanlı Devletinin zayıf durumunu görerek, büyük devletlerin yapacağı herhangi bir müdahaleden sakınmakta idiler. Bundan ötürü «Osmanlı Devleti seferberliğini yapıyor ve sınırlarımıza asker yığıyor» gibi uydurma bir haberle onlar da yığınağa başladılar. 1 Ekim 1912 den sonra da dört devletin Dışişleri Bakanları Osmanlı Devletine karşı sert nutuklar vermeye başladılar : «Osmanlı idaresinde bulunan vatandaşlarımızın kaderlerini artık biz tayin etmek istiyoruz ... » diyorlardı.

Bunlara karşı Osmanlı Hükümeti, savaşın açılmasını önlemek amacıyla, 6 Ekimde, Rumelide Birinci Mesrutiyet anayasası hükümlerini tatbik edeceğine dair bir bildiri yayınladı.

Fransa, İngiltere, Almanya ve İtalya savaşa mani olmak için tedbir düşünmeye başlamışlar hem Balkanları hem de Rusya ve Avusturya-Macaristanı durumu karıştırmakla itham etmişlerdi. Üstelik Osmanlı Devletinin yapacağı reforma da kefalet veriyorlardı. Rusya ile Avusturya-Macaristan ise Osmanlı Devletine karşı Balkan savaşını tahrikle yetineceklerdi. İtalya Osmanlı Devletiyle yapmakta olduğu savaşın Balkanlara intikal etmemesine hassasiyetle çalışıyordu.

Bu arada büyük devletler toplanmışlar ve Balkanlarda bir savaş çıktığı takdirde muharipler arasında herhangi bir toprak alışverişine razı olmamaya karar vermişlerdi. Çünkü biliyorlardı ki Çarlık Rusyası ve Avusturya-Macaristan Osmanlı İmparatorluğunun mülki tamamlığını ve Padişahın hükümlerlik haklarını ne zaman garanti etmişlerse, fırsatı düşer düşmez, ondan bir parça toprak koparıvermişlerdi.

Büyük devletler Balkan savaşını önlemeye çalışırlarken Karadağın İstanbuldaki Büyükelçisi 8 Ekim 1912 de Osmanlı Devletine savaş ilân ediverdi. Diğer Balkan devletleri yaptıkları diplomatik teşebbüslerin neticesini beklemek üzere Karadağ ile birlikte savaş ilân etmemişlerdi. Zira bu devletler hangi şartlarda Osmanlı Devletine savaş ilân etmekten vaz geçeceklerini hem Çarlık Rusyasına hem de Avusturya-Macaristan devletine bildirmişlerdi. Bu şartları da, Balkan devletleri Makedonyaya kendi kendini idare etmek hakkının verilmesi; Makedonya vilâyetlerinden her birine birer Hıristiyan vali atanması; mahallî dilin resmî olarak tanınması; vilâyetlerde seçim suretiyle birer idare meclisi kurulması; vilâyetlerdeki Osmanlı kuvvetlerinin çekilip yerine mahallî milis kuvvetleri teşkil edilmesi gibi çok ağır istekleri kapsıyordu. Ağır şartlardan bir tanesi de Osmanlı Devletinin yapması gerekli bu reformların ne derecede tatbik edildiğini kontrol etmek için Balkan devletleri temsilcilerinden bir komisyonun kurulması oldu. Üstelik Osmanlı seferberliğinin de geri alınmasını ısrarla istiyorlardı.

Osmanlı Devleti kendisine intikal eden bu isteklere hiç bir cevap vermedi. Balkan notasının tarihi 13 Ekim 1912 idi. Buna mukabil Osmanlı Devleti 14 Ekimde büyük devletlerin hepsine verilmek üzere İstanbuldaki Avusturya-Macaristan Büyükelçisine bir nota verdi. Bu notada büyük devletlerin Osmanlı reformunu kontrol tekliflerini reddediyor; fakat «Balkan savaşını önlemek için yapmakta olduğumuz teşebbüslere bütün gücümle yardım etmeğe hazırım» diyordu.

Diğer taraftan, aynı gün, Bulgaristan ve Sırbistan Kralları Pirut'ta buluşmuşlar; bu konuşmadan sonra da Bulgaristan Kralı Ferdinand kendi kuvvetlerinin Başkomutanlık vazifesine başlamak için Stara Zagura'ya gitmişti. Venezilos da Yunan parlamentosuna Girit milletvekillerini sokuyor ve adanın Yunanistana katılmış olduğunu resmen ilân ediyordu.

Osmanlı Hükümeti 17 Ekimde İstanbuldaki Bulgaristan ve Sırbistan Büyükelçilerinin pasaportlarını geri vermişti. Onlara birer tane de

savaş ilân yerine geçen bir bildiri veriyordu. Belki de savaşa girmeyeceğine kani olmasından olacak Yunan Büyükelçisinin ne pasaportu geri verilmiş ne ona bir bildiri verilmişti.

Nihayet Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan 18 Ekim 1913 gününde Osmanlı Devletine savaş ilân ettiler.

3. Kara Savaşının Özeti.

Savaş arifesinde Osmanlı Hükümeti politikasında iki büyük hata olmuştur: Çarlık Rusyasının Balkanlarda herhangi bir savaşa müdahale etmeyeceğine dair verdiği yalancı bir garantiye inanılmış, siyasi partiler arasındaki mücadeleyi de kazanmak için, 120.000 birinci sınıf asker terhis edilmiş ve anadolunun çeşitli bölgelerine sevk edilmişti. Artık karası yoldan denizi de nakil vasıtasından yoksun bir Anadoluda süratli bir seferberlik yapmak her türlü imkânın dışına çıkmıştı.

İkinci büyük hata Dışişleri Bakanı Asım Beyin, Balkanlardaki havanın bu kadar bulanık olmasına rağmen, bir savaşın çıkacağına inanmaması ve Meclisi mebusan üyelerine «Buna imanım kadar inanıyorum ... » diyerek teminat vermesi idi. Roma Büyükelçiliğinden Başbakan olan Hakkı Paşa nasıl İtalya savaşının çıkacağına inanmamış ise Sofya Büyükelçiliğinden Dışişleri Bakanı olan Asım Bey de aynı şekilde gafletlerin içine dalmıştı. Savaştan önce Dışişleri Bakanlığında onu Ermeni asıllı Gabriel efendi de aynı şekilde sorunu ciddiyetle ele almayıacaktı .

Bundan ötürü Osmanlı Harbiye Nezareti vaktizamaniyle seferberliğini tamamlayıp yığınak yapmamıştı. Belki cephedeki kuvvetlerle oyalama savunması yapıp yığınağı tamamlamak mümkündür. Fakat, hesapsız derecede, atılgan olan Başkomutan vekili Nazım Paşa, yığınak filan düşünmeden ordularına taarruz emrini verivercekti. Bu emir işlenmiş olan politik hatalara ek olarak çok ağır bir strateji hatası olmuştur.

Rumelinde Osmanlı Kara Kuvvetlerinin iki büyük iki de küçük cephesi vardı Bulgaristana karşı olan cepheye Doğu Cephesi denmişti. Beş koldudan ibaret olan bu kuvvetlere Abdullâh Paşa komuta etmekte idi. Sırbistana karşı olan cepheye de Batı Cephesi adı verilmişti. Bu cepheye Rıza Paşa komuta etmekte idi. Karadağa karşı savaşıcak kuvvetler İşkodra'da; Yunanistana karşı savaşıcak kuvvetler Selânik'te bulunmakta idiler. Bunlardan başka Edirneyi savunacak müstakil bir kolordu ayrılmıştı.

Kara savaşı Başkomutan Vekili Nazım Paşanın, yığınağını tamamlamamış bulunan Kara Kuvvetlerine Bulgaristana taarruz emri vermesiyle başladı. Fakat bu taarruz başarılı olmadığı gibi; çabuk kırılıp Bulgar taarruzuna karşı bozgun halini almıştı. Bulgarlar 21 - 23 Ekim Pınarhisar muharebesini; 28 Ekim 2 Kasım Lüleburgaz muharebesini kazanarak ilkönce Kırklarelini aldılar sonra da Çatalca cephesine dayandılar. Böylece Edirne, Bulgar muhasarasında kalmıştı. 15 - 19 Kasım arasında Çatalca'yı da zorladılar da burada toparlanan Osmanlı ordusu ve donanması karşısında cepheyi yaramadılar. Fakat Çatalcadan Geliboluya kadar olan bütün Marmara Denizi Kuzey kıyıları Bulgarların eline düşmüştü.

Bu arada Sırp kuvvetleri de taarruza geçmiş; 22 Ekimde Serfice'yi, 23 Ekimde Yenipazarı alarak Bulgar kuvvetleriyle birleşmişti. Böylece Osmanlı Devletinin Rumelideki toprakları ikiye bölünmüş oluyordu.

Yunanlılar da 6 Kasım'da Prevezeyi aldıktan sonra Selânik'e karşı harekâta başlamışlar ve buradaki Osmanlı komutanı Tahsin Paşanın tek bir kurşun bile atmadan selânik'i terketmesinden ötürü, şehri kolayca alıvermişlerdi.

Kasım ayı içinde Osmanlı kuvvetleri her tarafta yenilgiye uğramış bulunmakta idi. Artık Çatalcadan Adriyatik Denizine kadar olan bütün bölge düşmanın eline geçmiş; sadece Edirne, Yanya ve İşkodra kaleleri, düşman muhasarasında kalarak kendi kendilerini savunmaya başlamışlardı.

3 Aralıkta Osmanlı - Bulgar mütarekesi oldu. Fakat garip bir mütareke idi bu : Mütareke sırasında Bulgarlar Çatalcadaki kuvvetlerini besleyebilecekler ve fakat Osmanlılar muhasaradaki kalelerine takviye birlikleri ve ikmal maddeleri gönderemeyeceklerdi..

16 Aralıkta da İngiltere Dışişleri Bakanının başkanlığında büyük devlet temsilcileri Londrada toplanıp savaşa son verme çarelerini araştıracaklardı. Bu toplantı 6 Ocak 1913 gününe kadar çalıştı. Fakat bir hal çaresine ulaşamadığı için bu tarihte dağıldı.

3 Şubat'ta mütareke süresi bittiği için Çatalca ve Edirne muharebeleri yeniden başladı. Fakat Çatalca cephesini yaramıyacaklarına kana getirdikleri için çabalarını Edirneyi almak üzerinde toplamışlardı. Sırp'lar da Edirne muhasarasındaki Bulgar kuvvetlerini iki tümenle beslemişlerdi. Hiç bir yardım maddesi alamayan Edirne, muhasaraya beş aydan fazla dayandı ve nihayet 26 Mart günü teslim olmaya zorunluk duydu.

Daha önce İttihatçılar 23 Ocak 1913'de Başbakanlığı basarak Nazım Paşayı öldürmüşler ve zor kullanarak Başbakan Kâmil Paşayı da istifa ettirmişlerdi. Yeni Sadrazam Mahmut Şevket Paşa idi; Said Halim Paşa da Dışişleri Bakanı oldu. Bu sırada Balkan devletleri birbirlerine girecekler ve Sırbistan ile Bulgaristan arasında savaş açılacaktı. Osmanlı Hükümetinin iradesi dışında Kuşcuoğlu Eşref Beyle Enver Bey (Paşa) bir taarruzda Edirneyi almışlar; Batı Trakya üzerine yürüyerek orada da özgür bir Türk devleti kurmuşlardı.

Böylelikle büyük devletlerin teşebbüsüyle Londrada bir barış konferansı toplanacak ve Osmanlı Devleti tarihinin en ağır anlaşmasını, kendisinden kopmuş ufak Balkan devletleri muvacehesinde imzalayacaktı.

B. MUHARİP DEVLETLERİN ASKERİ DURUMLARI.

1. Osmanlı Devleti.

Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin durumu Osmanlı - İtalya savaşındaki durumdan pek fazla değişmemişti. Fakat donanma kifayeti biraz daha zayıflamıştı. Deniz Kuvvetlerinin sadece eğitim müesseseleri değişmiş ve fakat bu gelişme de, yeni olduğu için, savaş üzerinde etkili olmamıştı.

Talimnameler yazılmamış, strateji ve taktik alanda fikir birliği sağlanamamış ve savaş kültürü verilememiş olmasından ötürü donanma kifayetli sayılamıyacak bir duruma girmişti. Bazı subaylarda kişisel bir ilmi kifayet vardı ama; bu kifayetler mesleki bir kifayet haline getirilememişti. Durum böyle olunca subaylardaki döğüşme istekleri de belirli bir randıman haline getirilemeyecekti.

Donanma Komutan Vekili Albay Tahir (Burak)'ın, düşmanı bir tarafta bırakarak Başkomutan Vekili Nazım Paşa ile «Donanmayı onartır-sın, onartmam» tartışmasına girmesi ve bu tartışmanın çok uzun bir süre devam etmesi, tabiatıyla, subayların moral durumları üzerinde tepkiler yaratmıştı. Çünkü savaş, adeta, bu tartışmalarla başlamış ve bu tartışmalarla bitmişti. Başkomutan Vekili, doğru ya da yanlış, onarım değil görev bekliyordu. Donanma Komutan Vekili ise «Barış zamanında donanma gemilerini onartıp kifayetlendirmek için sizinle yeter derecede uğraştım; sizi inandırmakta başarı sağlayamadım ... Artık karşımızda düşman var; çarpışmaya gidiyorum. Başarı sağlayamazsam sorumluluk size attır ...» deyip göreve gideceği yerde yavaş yavaş sertleştirerek tartışmaya devam etmişti.

Bu tartışma çok uzun bir süre tarihi işgal edecek ve deniz subaylarının bu savaş içinde gösterdikleri büyük çabaları gölgelendirecekti. Dışişleri Bakanı Gabriel Efendi bile Meclisi mebusan kürsüsüne çıkıp denizciler gayri ciddi savuştular demişti. Bu itham gerçek değildi. Sonradan da görüleceği üzere ya denizde görev yapıyorlar, ya makine ve tekne onarıyorlar, ya da limanda silâh başı bekliyorlardı. Dünyada başka hiç bir denizcinin yapamayacağı insan kuvveti üstü bir çaba içinde idiler. Ama donanma komutan vekili ters anlayışı içinde bu çabaları gölgeliyecekti.

Böyle bir durumun meydana çıkmasına neden Osmanlı Silâhlı Kuvvetleri yüksek komuta örgütündeki aksaklıklardı. Bahriye Nezareti, gerek Harbiye Nezareti mensuplarının bencilliği gerekse deniz subaylarının ilim alanında gelişmemelerinden ötürü kifayetli bir savaş hazırlığı yapamamıştı. Onun bütün çalışma enerjisini yeni donanma yapımı ve bu uğurda yaptığı çekişmeler çekmişti. Gerçi Yunanistana karşı sıratlı bir deniz üstünlüğü elde etmek için hazır gemiler de almaya teşebbüs etmişti ama; Dışişleri ve Maliye Bakanlarının sert tepkileri yüzünden bu isteğinde de başarıya ulaşamamıştı, Bahriye Nezareti İtalyan donanmasından, sonradan Yunanlıların aldıkları ve Averoff diye ad taktıkları gemiyi almak için teşebbüse geçmişti. Dışişleri Bakanı «Yunanlıların yaptıkları blöftür; bu gemiyi almaya niyetleri yoktur» demiş; Maliye Nazırı da «Yunanlıların Averoff'u alacak paraları yoktur» diye Dışişleri Bakanını takviye etmişti. Bu gerçeklere ait belgeler, Meclis tutanaklarında vardır (Bahriye Vekâletinin teşkiline dair kanun tasarısının müzakeresi sırasında Kastamonu milletvekilinin beyanına bakınız.)

Donanma kifayetini etkileyen bir sorun da, Kara Kuvvetlerindeki kadar şiddetli olmamakla beraber, politikanın deniz subaylarının arasını açmış olması idi. Donanma Komutan Vekili Albay Ramiz yayınladığı hatıralarında şunları yazacaktı :

«Biz İtilâfçı, Bahriye Nezaretinin personeli de İttihadçı idi Onlar bizim başarımızı istemiyorlardı. Nitekim baskın yapıp hükümeti bile de-
virmişlerdi ...»

Kurmay Albay Mithat Işın da Donanma Komutanı ile Yüzbaşı Hüseyin Rauf (Rauf Orbay) arasındaki kavgalardan söz edecekti. Donanma Komutan Vekili Albay Ramiz, Hüseyin Rauf'tan o kadar bezgindi ki, rahmetli Oramiral Ali Ülgen'in anlattığına göre, Rauf Bey Hamidiye ile Akdenize çıktığı zaman ona hemen şunları söyleyecekti :

«Dün akşam bir rüya gördüm. Kara bir kedi kalbimin üzerine oturmuş beni boğmak üzere idi. Birdenbire üzerimden atladı; ben de boğulmaktan kurtuldum ... Git Rauf nereye gidersen git; tek beni rahat bırak ...»

Kıfayetsizliği meydana getiren nedenlerden bir tanesi de Harbiye ve Bahriye Nezaretlerinin muhtemel bir Balkan savaşının şeklini birbirinden ayrı olarak düşünmeleri idi. İki nezaret görüşlerinde birleşik olan tek nokta her ikisinin de böyle bir savaşta kara - deniz işbirliğine ihtiyaç olacağı tahmin edilmemiş ve Silâhlı Kuvvetlere birleşik harekât eğitimi yapılmamıştı. Kara Kuvvetlerini Almanların, Deniz Kuvvetlerini de İngilizlerin çalıştırması da bu ayrı çalışmanın önemli bir nedeni olmuştu.

Her halde Harbiye Nezareti kara savaşının, 1897 Osmanlı - Yunan savaşında olduğu gibi, çok kısa zamanda zafere ulaşacağını tahmin etmiş olmalı idi ki, denizcilere fikir danışmak ihtiyacını hiç hissetmemiş; deniz savaşını da kendisinin idare edebileceğini sanmıştı. Savaşın İstanbul kapularına gelivermesi ve uzadıkça uzaması Kara - Deniz anlaşmazlıklarını tahrik eden birinci nedendi.

Yunanlılar Balkan savaşı çerçevesindeki deniz savaşının sevki idare sorunluluğunu tepeden tırnağa kadar bir Amirale vermişlerdi. Osmanlı tarafında ise Başkomutan Vekili Nazım Paşa, bir deniz önyüzbaşısının danışmanlığında, deniz savaşının sorumluluğunu da kendi üzerine almıştı. Böyle bir savaş idare tarzı bundan sonra da karacı arkadaşlarımızın zihinlerine adamakıllı yerleşecek ve bundan ötürü sakincah idare devam edecekti.

Böylece kara ve deniz subaylarına karşılıklı bir itimatsızlık arız olmuştu. Ne kara subayları denizcilere ne de deniz subayları karacılara itimat etmiyordu. Savaş kazanmanın belli başlı bir ihtiyacı olan karşılıklı anlayış Osmanlı Silâhlı Kuvvetlerinde sağlanamamıştı.

Kara Kuvvetlerindeki itimatsızlığın nedeni ne idi? Bu itimatsızlığın sorumluluğu sadece kara kuvvetlerine bağlanamazdı savaştan önceki askerî sorunlarda deniz subayları kara subayları kadar fikrî kaabiliyet gösterememişlerdi. 30 yıllık politik hapis dönemi ve bundan sonra da ikinci meşrutiyetteki «Donanma yapalım, yapmıyalım tartışmaları» kara kuvvetleriyle deniz kuvvetleri mensuplarının arasını açtıkça açmıştı. İtalya savaşı sırasındaki «Donanmayı onaralım, onarmıyalım» tartışmaları da bu açıklığı büsbütün şiddetlendirmişti.

Bundan ötürü Osmanlı Silâhlı Kuvvetleri Balkan savaşına silâhlı kuvvet sorunlarını çarelendirememiş olarak girdi.

a. Bahriye Nezareti.

Bahriye Nezaretinin ana daireleri dört tane olup bu dairelerin şubeleri de aşağıdaki gibi idi :

Birinci Daire Deniz Kurmayı	İkinci Daire Personel	Üçüncü Daire Materyal	Dördüncü Daire Levazım
→ Haberalma	→ Subay eğitimi	→ Yeni gemi mukavelesi ve inşaat	→ Satınalma
→ Savaş hazırlığı	→ Subay atama	→ nezaret	→ Kömür
→ Ulaştırma	→ Emekli işlemi	→ Onarım, havuzlama	→ Muhasebe
→ Muhabere	→ Erat eğitim	→ Makine mukavele	→ Yoklama
→ Kütüphane	→ Erat atama	→ İmalâta nezaret	→ Erat İşlem
→ Harita		→ Tersane	→ Sıhhiye
→ Sunav		→ Top	→ Kumanya
→ Yayın		→ Torpido	→ Din İşleri
		→ Bütçe	
		→ Köprüler	

Bu dört dairenin dışında Bahriye Nazırına bağlı olarak özgür çalışan Müsteşarlık, Müşavirlik ve Hukuk İşleri Başkanlığı vardı.

İngiltere Bahriye Nezareti örgütüne benzetilmiş olan Osmanlı Bahriye Nezareti örgütüne göre daire başkanlarının büyük yetki sahibi olması gerekli idi. Nitekim daire başkanlıklarıyla nazır arasında müsteşarlık bile yoktu. Deniz kurmaylığı dışındaki daireler de bu yetkiyi kullanmışlardı.

Deniz kurmay başkanlığının hazırladığı projelerle önemli harekât sorunları, nazırın onayından önce daire başkanlarından kurulu bir encümenle geçiriliyordu.

Fakat savaş başlar başlamaz Başkomutanlık karargâhı Bahriye Nezaretinden bir temsilci istiyecek; bu istek Padişah iradesi haline gelecek; bu suretle deniz savaş sevki idaresi biri sorumlu, öteki de sorumsuz olmak üzere çifte başlı bir şekle bağlanacaktı. Bu şekil derhal iki büyük sakınca meydana getirmişti : Deniz savaş ihtiyacının tamamıyla aleyhine olan bir muhabere uzaması ve deniz savaş sevki idaresinin adeta başsız kalması.

Savaş sorunlarını hem Bahriye Nezareti Kurmayı hem de Başkomutanlık karargâhı inceliyor; şüphesiz varılan sonuçlar birbirinin aynı olmuyor; lüzumsuz tartışmalar meydana geliyor ve karar vermekte çok gecikiliyordu. Bundan ötürü Donanma Komutanı ağır zorluklarla karşılaşmıştı.

Başkomutanlık karargâhında çalışan genç deniz subayı hem sorumsuz, hem tecrübesiz hem de rütbesizdi; Başkomutana deniz savaşının ihtiyacı hakkında tam bilgi verecek bir durumda değildi. Bundan ötürü deniz savaşına faydalı olacağı yerde, daha çok, Başkomutanlık ile Donanma Komutanlığının arasını açılmasına hizmet ediyordu. Bundan ötürü Başkomutanlık karargâhı örgütü deniz savaşının harekât ve sorunlarını çarelendirecek bir manzara arz etmemiş; sorumlu deniz subaylarının tecrübelerinden yoksun kalmayı sağlamıştı.

Deniz savaşı için kurulabilecek doğru bir örgüt, Başkomutan maiyetine en büyük rütbeli ve tecrübeli deniz subayını verecek tarzda bir deniz Kurmay Başkanlığı teşkil etmekte; yani Bahriye Nezaretinin birinci daire başkanını doğrudan doğruya Başkomutanlığa bağlamaktı. Fakat bu bağlayış o tarzda olmalı idi ki, deniz savaşının tek idare sorumlusu deniz kurmay başkanı olsun.

Başkomutanlığın yaptığı büyük hata böyle bir örgüt kurmaması idi. Fakat Bahriye Nezareti de, kendisinden bir danışman subay verilmesi istenince, tecrübesiz bir önyüzbaşı değil, ya çok tecrübeli ve kıdemli bir subay verecek ya da Başkomutana «sevki idare kolaylığı için deniz kurmay başkanlığının karargâhını Başkomutanlık karargâhının yanına nakletmeği» teklif edecekti. Bunu yapmamış olması Başkomutanlığın yaptığı hatayı, küçültmemiş, tam tersi büyütmişti.

Deniz savaşını idare etmenin tek olumlu şekli bir tane stratejik, bir tane de taktik komutan atayabilmektedir. İngiltere Bahriye Nezaretinde birinci daire başkanı, bundan ötürü, «Birinci Deniz Lordu» adını alıp, en sorumlu stratejik komutan haline gelmektedir. O, denizde çalışan Amiralilerin en kıdemlisi, en tecrübelisidir. Osmanlı Bahriye Nezaretinde ise, örgüt İngilizlere benzetilmiş ve fakat sorumluluk bu suretle tayin edilmemişti.

Başkomutanlık karargâhının istediği ve yaptığı şekil Balkan savaşının deniz sevki idaresinde büyük sakıncalar meydana getirdi. Bu örgüt yalnız harekât sorunlarını ilgilendirmiyor, deniz personelinin moralini de bozuyordu. Çünkü her emir Başkomutanlık ile Donanma Komutanlığı arasında uzun tartışmalara neden oluyor; her sorun iki büyük makamın arasını açtıkça açıyordu.

Yunanistanın deniz savaş sorumluluğunu direkt olarak donanma komutanına vermesine karşılık Osmanlı tarafının böyle çok karışık ve deniz savaşı ihtiyacına uymaz bir örgüt yapması ve bu örgütü de savaş başında birdenbire ortaya çıkarması, şüphesiz, savaşa yenmek değil yenilmek için hazırlanıldığı anlamını anlatıyordu.

b. Donanma.

Osmanlı İtalya savaşında kaybedilen torpidobotlar ve gambotlar dışında Osmanlı donanmasının mevcudu pek değişmemişti. Bu mevcut aşağıdaki gibi idi (1) :

Sınıfı	Sayısı	Tipi	Tonağı	Yapıldığı Yıl
Barbaros	2	Zırhlı	10 000	1393
Mesudiye	1	Zırhlı	9 200	1876
Asaritevrik	1	Zırhlı	4 686	1866
Hamidiye	1	Kruvazör	3 850	1904
Mecidiye	1	Kruvazör	3 250	1904
Peykişevket	2	Tor. Kruvazör	775	1907
Yadigarimillet	4	Muhrip	616	1910
Samsun	4	Muhrip	290	1908
Berkefşan	1	Torpidobot	270	1894
Yunus	1	Torpidobot	200	1906
Draç	6	Torpidobot	160	1906
Demirhisar	4	Torpidobot	97	1906

Donanma kuruluşu dışında eski gemiler

Sınıfı	Sayısı	Tipi	Tonağı	Yapıldığı Yıl
İclaliye	1	Zırhlı	2 866	
Necmişevket	1	Korvet	2 050	
Muinizafer	1	Korvet		
Zuhaf	1	Korvet	650	1896
Pelengiderya	1	Gambot	585	1890
Marmaris	2	Gambot	530	1906
Taşköprü	2	Gambot	213	1908
Nevşehir	6	Gambot	200	1908

Silâhli Yatlar

Sınıfı	Sayısı	Tipi	Tonağı	Yapıldığı Yıl
Ertuğrul	1	Yat	900	1903
İstanbul	1	Yat	910	1885
İzzettin	1	Yat	1075	1885
Söğütü	1	Yat	110	1903
Timsah	1	Yat	200	1887
İntibah	1	Mayın gemisi	600	1886
Nusret	1	Mayın gemisi	360	1912

Yardımcı Gemiler

Adı	Tonağı	Yapıldığı Yıl	Sürat	Görevi
Tirimüjgan	3936	1883	10	Torpedo depo ve onarım gemisi
Reşitpaşa	4426		12	Hastane gemisi
Derne	1933		12	Kömür depo gemisi
Halep	3684		12	Nakliye
Şam	3684		12	Kömür gemisi
Giresun	3000	1887	12	Mayın depo gemisi

Görüldüğü gibi, donanmanın mevcudu, Yunan donanmasına oranla, kalabalıktı; fakat sayıya oranla donanma kifayeti düşüktü. Doğrusunu söylemek gerekirse, yüksek komuta makamlarını işgal edenlerin fikir alanındaki kifayetsizlikleri kullanılan materyal kifayetsizliğinin üstünde geliyordu. Bundan ötürü, 1897 Osmanlı - Yunan savaşının da derslerinden istifade edilerek muhtemel bir Osmanlı - Yunan savaşına fikren hazırlanılmamıştı. İngiliz Amiralinin rehberliğinde çok mükemmel bir donanma layihası hazırlanmıştı ama; elde mevcut donanma gemilerinin kifayetlendirilmesi için hiç bir çaba harcanmamıştı.

Donanma, herhangi bir Yunan - Osmanlı savaşına göre yetiştirilmiş değildi. Herhangi bir donanma devamlı şekilde denizlerde gezip her türlü hava şartlarında manevra ve atış eğitimi yaparsa savaşa hazır olurdu. Osmanlı donanması da denizlerde dolaşmıştı ama; bu gezilerde donanmanın taktik sorunları pekleştirilmemiş; top ve torpedo atışları yapılmamış; bundan ötürü de gemilerin taktik kifayetlerinin yükseltilmesine çalışılmamıştı. İngiliz Amiralilerinin kontrolünde yapılan üç yıllık eğitim pruva hattında seyir; bir örgütten diğerine geçmek; komutan gemisinin belirli

(*) Gemilerin silâh ve nitelikleri için kitabın İtalya Savaşı kısmına bakınız.

kerteriz ve mesafesinde mevki almak ve gene komutan gemisinin belirli kerterizinde gidip gelmekten ibaretti.

Böyle bir durumun meydana gelmesinde sadece denizcileri sorunlu tutmak kabil değildi. Donanma Komutan Vekili Albay Tahir Burak, İtalya savaşında, donanmayı Marmara Denizine çekip top ve torpido atışları yaptırmak için pek çok teklif yapmıştı. Fakat donanmayı, Başkomutanlık vekâletinin emriyle kendi emrine almış olan Çanakkale Boğaz Komutanı donanmanın bir dakika bile uzaklaşmasına ve seyir eğitimi yapmasına izin vermemişti. Bu konuda Başkomutan Vekili Nazım Paşa da, Donanma Komutanını değil, Çanakkale Boğaz Komutanını tutacak ve bu suretle donanmanın kifayetlenmesine değil kifayetlenmemesine neden olacaktı.

Donanmanın Çanakkale Boğaz Komutanlığı emrine verilmesi herhangi bir savaşta yapılabilecek hataların en büyüklerinden sayılabılırdi. Çünkü Boğaz Komutanı, tabii olarak, sadece kendi komuta ettiği bölgenin güvenliğini düşünecek ve donanmayı yanından ayırmayacaktı. Seyyar olup daha büyük alanlarda savaş yapacak kabiliyette olan donanmanın sabit bir komutanlık emrine verilmesi, onun, bütün kabiliyetlerinden vaz geçilmesi demekti. Üstelik savaş gemilerinin böylece âtil kalması personel moralini şiddetle etkiliyecekti.

Donanma Komutan Vekili Albay Tahir Burakın sorumlu olması gereken nokta; personeline, fikir alanında, bir taktik çalışma yaptırmaması oldu. Vaktiyle Türk Denizcileri tarafından satın alınmak istenen bir zırhlı kruvazörün Yunanlılar tarafından alınması ve Averoff adıyla Yunan donanmasına katılması Osmanlı donanmasında büyük bir tepki meydana getirmişti. Balkan Savaşının bütün olayları bu tepkiye bağlanacak ve hatta bu gemiyi Çanakkale önünden uzaklaştırmak için büyük stratejik kararlar alınacaktı. Balkan Savaşında Averoff demek her şey demek olmuştur.

Ama Donanma Komutan Vekili bu geminin varlığı karşısında taktik hazırlıklar yapmalı idi. Çünkü savaş, esas olarak, bu gemiye karşı yapılacaktı. Averoff'un Osmanlı donanmasını rahatsız eden tarafı sadece üstün sürati idi. Bu geminin Osmanlı donanmasını T vaziyetine alıp ona çok büyük zararlar vermesinden endişe edilmişti. Fakat Donanma Komutan Vekili ciddi araştırmalar yapıp Averoff'u nasıl alt edeceğini etüt etmiş olsaydı harekât alanının pek dar olmasından ötürü güzel taktik manevralar hazırlayıp sürat üstünlüğünü bu manevralarla karşılaması mümkündü. Nitekim Donanma Komutanının yapmadığı bu etüdü, kişisel olarak bir (Ön Yzb. Ali Rıza) yapacak ve donanma komutanına Osmanlı donanmasının, taktik alanda, Yunan donanmasına karşı ne tarzda kullanılması gerektiğini teklif edecekti. Bu teklif Genelkurmay Başkanlığının Harp Tarihi Dairesi arşivinde vardı.

Barbaros ve Turgutreis zırhlıları top çapı ve zırh kalınlığı itibarıyla Yunan donanmasından üstündü. Fakat bir dakika için Yunan donanmasının üstün olduğu farzedilse bile Donanma Komutan Vekiline gene «Şeref muharebesi» yapmak düşerdi. Şeref muharebesi, daha çok, bu muharebeyi yapmak zorunluğunda bulunan komutanların gelecek denizci ku-

şağa sağlam bir moral bırakmaları açısından da şarttı. Şeref muharebesi yapmanın vereceği değer herhangi bir muharebeyi kazanmanın vereceği şeref kadar büyüktü.

Şeref muharebesi yapılmasını gerektiren bir neden de İngilterede yepyeni bir donanmanın yapılmakta olması idi. Bu donanma geldiği zaman nasıl olsa eldeki eski donanma hizmetten çekilecekti. İyisi mi Donanma Komutan Vekili bu eski donanma ile şeref muharebesi yapıp personeline moral üstünlüğü sağlamalı idi.

Donanma Komutan Vekili böyle bir karar verebilmiş olsaydı, personelinin de daimi şekilde muharebe yapmak istemesine nazaran, denizcilerimizin Yunan denizcilerinden hiç de aşağı olmadığını bizzat görecekti. Nitekim Yunanlılarla yapılan birinci muharebe de Osmanlı Denizcilerinin eşit ve hatta üstün kifayetlerini göstermişti. Ne çare ki, bu donanmaya komuta eden İkinci Donanma Komutan Vekili Albay Ramiz muharebede elde ettiği üstünlükten faydalanmayı bilemeyecek; donanmasını geri çevirmekle kazanılması gereken bir meydan muharebesini Yunanlılara bahşedecekti. Yenilmesi gereken düşman, muharebeden sonra Çanakkale önünde geçit resmi yapmış ve adeta zafer şenlikleri içinde yaşamıştı.

Muharebeden sonra özel fırka (tümen) komutanı Binbaşı Rauf'un (Rauf Orbay) denizlerde düşman araması; Yunanlıların bu filotillâya tarruz etmeğe cesaret edememeleri de Donanma Komutan vekili Albay Ramiz'i ikaz etmemişti. O da, kendisinden önceki komutan gibi, muharebe değil onarım istemekte idi.

Bütün bu olaylar Donanma Komutanlık makamını işgal edenlerin savaştan önce hangi ruh hali içinde yaşadıklarını belli ediyordu; Onlar ne ellerinde bulunan personelin muharebe isteğinden ne de ellerindeki materyalin kifayet derecesinden haberli değildiler. Savaşın personel kifayet durumu böyle oldu.

Materyal durumuna gelince; elimizde donanma komutan vekili Albay Tahir Burakın savaşın hemen başında Bahriye Nezaretine yazdığı rapor vardı :

Geminin Adı	DURUMU
Barbaros	Satın alındığı günden beri esaslı onarım görmemiştir. 1911 Mayıs ayından beri ocak çekmemiştir. Makine ve kazanları onarıma muhtaçtır. Bölme kapılarının teferruatı, imlâ ve tahliye boruları çürüme derecesine gelmiştir. Taretlerine mermi kepeçleri ve toplara gece nişangâh lambaları lazımdır. Telefon alıcıları ve vericileri bozuktur.
Turgutreis	Barbaros gemisinin aynı durumundadır.
Mesudiye	Kondenser borularıyla kazan boruları, ırgad ve makine ve kazanları onarıma muhtaçtır.
Asaritevfik	Top kundaklarına güvenilmemektedir. Kazan boruları değiştirilmeye muhtaçtır.
Hamidiye	Kazan borularının eksikliği sürati düşürmektedir. Gece nişangâh lambaları eksiktir.
Mecidiye	Kondenser boruları harap olmuştur. Seyir yapmasında tehlike vardır. Gece nişangâh lambaları yoktur.
Berkisatvet	Kondenser borularının değiştirilmesi gerekmektedir. Gemi, halen onarılmaktadır.
Yadigarımillet	İyi bir durumdadır.

Geminin adı	Durumu
Numunehamiyet	İyi bir durumdadır. Fakat sürat tecrübesinde gaz kazan boruları patlamıştır. Sürati 20 mile düşmüştür. Gemi ancak havuzda onarılabilir.
Gayretivataniye Muavenetimilliyeye	İyi bir durumdadır. Pervane braket yağdanlığı kırıktır. Bu arıza gemi süratini 20 mile düşürmüştür. Havuzda onarılabilir.
Taşoz	Onarıma muhtaç.
Basra	Onarıma muhtaç.
Samsun	Kazan boruları harap olmuştur.
Yarhisar	İyi bir durumda.
Sivrihisar	Makineleri onarıyor.
Sultanhisar	Makineleri onarıyor.
Demirhisar	İyi bir durumda.
Hamidabat	İyi bir durumda.

Cetvelin incelenmesi donanmanın materyal kıfayeti hakkında doğru bir bilgi almaya yetmektedir. Bu kıfayetsizlikler, 1911 yılından beri donanmanın toplu olarak vazifede bulunmasından ileri gelmekte idi. Belli oluyordu ki Osmanlı Donanmasında eğitim ile bakım arasında bir ilişki kurulamamıştı. Donanma ya toplu olarak eğitimde bulunacak ya da toplu olarak onarılacaktı. Bu sistem yelken dönemindeki evveli seferi derya (deniz eğitim dönemi başı) ve âhır seferi derya (Eğitim dönemi sonu) sistemini andırıyordu. Ama donanma toplu olarak onarıma girdiği zaman deniz kuvvetlerinin savaş gücü hemen sifıra iniveriyordu. Böyle bir durumda bir de savaş çıkacak olursa elbette donanmanın durumu pek çok zor olacaktı.

c. Üs Durumu.

Şöyle bir basit coğrafya - ekonomi etüdü yapılsa Ege Denizinin, Osmanlı Devleti ekonomisi ve stratejisinde ne kadar önemli bir yer tuttuğu hemen ortaya çıkarılır. Zira Osmanlı Devletinin bütün hayat yolları Ege Denizinden geçiyordu. Yunanistan da bu hayat yolları üzerinde kurulmuş bir devlettir; Enosis politikası da bu hayat yollarını kontrol altına almak üzerine bina edilmişti.

Bundan ötürü Osmanlı Devletinin Ege Denizi egemenliğine çok büyük bir önem vermesi şarttı. Sultan Selim ve Sultan Aziz zamanında iki kez de büyük donanma bunun için yapılmıştı. Fakat yaşadığımız yüzyılın başında her iki donanma da yok olmuş bulunuyordu. Bundan ötürü İkinci Meşrutiyet hükümetleri de yeni baştan Ege Denizi egemenliğini elde tutacak bir donanma yapmak zorunluğunda kalmıştı; İngiltereye yeni bir donanma ısmarlanmıştı.

Fakat ısmarlanan sadece donanma idi. Yoksa bu donanmanın harekâtına destek olacak bir üs şebekesi meydana getirilmemişti. Donanma Komutan Vekili donanmasına yaptırdığı bir geziden yararlanarak Limni Adasına uğramış ve burada, subaylarına, bir üs etüdü yaptırmıştı. Bu incelemenin sonucu olarak Limni adasının bir ileri üs haline getirilmesi için Bahriye Nezaretine teklif de yapmıştır. Limni adasında ileri üs yapmak demek boğazı çok ilerlerden korumak demektir. Yeni donanma gelirse, bu suretle, Çanakkale Boğazı daha iyi savunulmuş olacaktı. Ama Harbiye Nezareti bu teklifi de uygun bulmadı; «elimizdeki az parayı bir

kaç yere böleceğimize Çanakkale tahkimatını daha çok kuvvetlendirelim» demmişti.

Halbuki gelecek yeni donanmanın sadece Limni adasında değil Ege Denizinin bir kaç yerinde ileri üslere ihtiyacı olacaktı. Denizcilerin sadece Limni adasını düşünmüş olmaları onların da, karaacılar gibi, kendilerini sadece savunma konularına sıkı sıkıya bağlamış olmalarından ileri geliyordu. Bu dönemde hiç kimsenin aklına sorunları taarruzî şekillerle çarelendirmek gelmiyordu.

Buna mukabil, aşağı yukarı yüz yıl önce Osmanlı Devletinden kopmuş olan ufacak Yunanistan taarruzî fikirler ve hazırlıklar içinde idi: Enosis politikası Yunan - Osmanlı sorunlarını taarruzla çarelendirmek isteginden başkası değildi. Böyle bir politikayı Osmanlı Devleti elbette taarruzî fikirlerle önleyebilirdi. Osmanlı Donanmasının Ege Denizinde taarruzî şekilde kullanılabilmesi ve Ege Denizindeki hayatî deniz yollarının güvenlikle korunması bu denizde elverişli bir üs şebekesi kurmaya bağlı idi.

Fakat, evvelce de belirtildiği gibi Harbiye Nezareti Ege Deniz egemenliğinin Yunanlılarda olacağını kabul ettiğini harekât projelerine yazmakla Osmanlı değil Yunan stratejisine hizmet etmiş ve çok sakat bir yola girdiğini farketmemişti. Bundan ötürü Bahriye Nezaretinden çok farklı düşünecek bu denizdeki iki önemli limanı, İzmir ve Selânik, deniz stratejisi açısından değil sadece ticaret limanları olmasından ve kara stratejisinden ötürü tahkim edecekti.

İzmir Batı Anadolu'da, Selânik de Rumelide önemli birer ticaret merkezi idiler. Bunlardan İzmir Anadolu'ya, Selânik de Balkanlara giriş açıyordu. Limanlar bundan ötürü tahkim edilmişti. Fakat yapılan tahkimat hiç bir zaman tek başına koruma görevini yapacak kudrette olmamıştı. Bundan ötürü Çanakkale Boğazının savunmasını nasıl donanma tamamlıyorsa, İzmir ve Selânik tahkimatını tamamlamak üzere de buralara savaş gemileri gönderilecekti.

Bu iki limana savaş gemileri gönderilmek zorunluğuna, Bahriye Nezaretini, buralarda «Komodorluk» adı altında birer deniz kıdemli komutanlığı açmaya mecbur etmişti: İzmir komodorluğu ve Selânik komodorluğu ... Fakat komodorlukların müstahkem mevki komutanlarıyla, deniz savaşı açısından, hiç bir ilişkileri olmayacaktı. Bundan ötürü tahkimat, limanda yatan gemileri koruyacak şekilde değil de, sadece düşmanın karaya çıkmasını önleyecek tarzda yapılmıştı. Bu yanlış tertibin cezasını, gene, talihsiz Deniz Kuvvetleri ödeyecek, yok yere Selânik limanında Fetihbüend korvetini kaybedecekti.

Sakınca deniz savaşını ilgilleyen müstahkem mevkilerin Bahriye Nezaretine değil de Harbiye Nezaretine bağlanmış olmasından doğmuştu. Düşünülemez ki «Deniz savaşının stratejik ihtiyaçlarını sağlayan bir müstahkem mevki karadaki savunma ihtiyaçlarını haydi haydi tamamlardı ... Fakat kara savaşı ihtiyacına göre hazırlanmış bir müstahkem mevki deniz savaşına yararlı olamazdı ...» Kaldı ki, Harbiye Nezareti bu müstahkem mevkileri malî imkânsızlıklardan ötürü kara savunmasına göre bile hazırlamamıştı. Onun için birinci derecede önemli seyyar

kuvvetlerdi; müstahkem mevkilere gerekli tahsis yapamamıştı. Halbuki bu müstahkem mevkiler Deniz Kuvvetleri kadrosuna sokulmuş olsaydı, sırf donanmanın güvenliği bakımından, Bahriye Nezareti daha gerekli bir tahkimat meydana getirecekti.

Diğer taraftan Bahriye Nezareti de buralarda birer komodorluk açmış ve fakat limanları birer ileri üs haline getirmeyi düşünmemişti. Buralarda ne gemilerin ufak onarımlarını yapacak atelye, ne de gemilere bir dirhem materyal verecek ikmal kaynakları vardı.

Bundan ötürü Balkan savaşı çıktığı zaman Osmanlı donanması sadece Çanakkale Boğazına istinaden harekât yapmak zorluğunda kalacaktı. Halbuki, boğazların harekât üssü olması; uluslararası politikayı da etkiliyordu, birçok politik sorunlar ortaya çıkarıyordu. Osmanlı donanmasının gerçek stratejik ihtiyacı Ege Denizinde bir kaç ileri üs kurmaktı; Leros Adasında, Stampalya Adasında; hatta Girit'te ...

d. Silâh, Cephane.

Müstahkem mevkilerin Harbiye Nezareti kuruluşunda bulunmasından ötürü Bahriye Nezaretini sadece gemi, silâh ve cephaneleri ilgililiyordu. Bu silâhlar da bütün karargâh çalışmalarının yeni yapılmakta olan donanmaya bağlanmış olmasından ötürü, amaca uygun bir duruma sokulamamıştı. Gece nişangâh tertiplerinin bulunmamasından ötürü Osmanlı donanması gece harekât yapabilecek bir kifayete sokulamamıştı. Bu ihtiyaç savaştan önce değil savaş başladıktan sonra duyulacak ve Bahriye Nezaretiyle hükümet arasında uzun yazışmalara yol açacaktı.

Diğer taraftan donanmanın bel kemiğini teşkil eden Barbaros ve Turgutreis zirhlarının ana bataryaları hurda denecek hale gelmişti. Bu gemilerin 28 lik topları esasen, Almanlar tarafından, Alman - Çin savaşında ömürlerini tamamlamış ve gemiler Osmanlı devletine bu şekilde satılmıştı. İngiliz Amiralleri, barış zamanında, topçu atışı yaptırmış olsalardı bu durum daha o zaman belli olacaktı.

Belli idi ki Bahriye Nezareti yeni gemiler alıp bu gemileri kadrodan çıkaracağını düşüncesiyle Turgut ve Barbarosun toplarını düşünmeyecekti ama savaş da Osmanlı donanmasının böyle bir durumunda gelip çatacaktı.

Donanmanın cephane stokları da herhangi bir savaş ihtiyacını karşılayacak sayıda değildi.

Torpedo stokları yeteri kadar bulunuyor ve fakat mayın silâhı sadece boğazları şöyle böyle kapayabilecek sayıda duruyordu.

Tabiatıyla böyle bir durum Bahriye Nezaretinin bir silâh ve cephanesi planı yapmamasından, stok seviyesi diye bir şey düşünmemesinden, savaş ihtiyaçlarını hesaphıyamamasından doğmuştu. Fakat böyle bir hesap yapılmış olsaydı bile, gene büyük aksaklıklar meydana gelebilecekti. Çünkü Balkan savaşında kara savaşında, kara savaşı evvelden tahmin edilemeyecek şekilde İstanbul kapılarına dayanacak ve Osmanlı Silâhlı Kuvvetlerinin karşısına birdenbire kara - deniz işbirliği sorunları çıkacaktı. Çatalca cephesinin yan himaye sorunları, Marmara Denizinin Kuzey

kıyılarındaki şehir ve kasabaları koruma zorluğu Bahriye Nezaretinin karşısında ağır cephane sorunları çıkaracak, kara cephelerine silâh vermek zorluğu bile olacaktı.

Savaş içinde Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin silâh ve cephane durumu, bundan ötürü ağır olmuştu.

e. Kömür, Su.

Kömür; donanmaya hareket ve muharebe kabiliyeti verecek birinci unsurdur. Devlet topraklarında bol ölçüde kömür bulunması Osmanlı donanması için iyi bir nimet olabilirdi. Gerçi bu kömür, İngiliz kömürleri kadar, savaş gemilerine elverişli değildi. Ama bir kez savaş çıkınca bu kömürleri kullanmaktan başka da çare yoktu.

Bununla beraber deniz kuvvetlerinin kömür durumu hiç de iyi olmamıştı. Malî imkânsızlıklar gerekli şekilde bir kömür stoku yapmaya elvermemişti. 21 Eylül 1912 günü amelesizlikten kömür şirketleri donanmaya kömür veremez olmuşlardı. Kömür acenteleri de Bahriye Nezaretine zorluk çıkarıp duruyorlardı.

Bundan ötürü kömür donanmaya gerektiği hızla verilemiyor; gecikmeler bazen haftaları buluyordu. O kadar ki vazifeye hareket edecek Yedigârımillet muhrîbi, Barbarosun liman jurnalındaki kayıtlara göre, 14 Aralık 1912 gününde komutan gemisinden 350 çavalye kömür almaya zorunluk duymuştu.

Donanmaya hareket ve muharebe kifayeti verecek ikinci unsur olan su da Osmanlı Donanmasının karşısına sorunlar çıkarmıştı. Donanmanın kendine özel su gemisi yoktu. İstanbul limanının su gemileri ancak liman işlerine yetmekte idi. Bunlardan donanmaya su vermek ihtiyacı hissedilirse, daima, İstanbul ile Çanakkale arasındaki 130 millik mesafeyi katetmek zorluğunda idiler.

Diğer taraftan Narada donanmaya su verecek kaynak tek bir çeşme ile iki tanecik su dubasından ibaretti. Bu savaşa teğmen olarak katılmış büyüklerimizin bize lutfettikleri bilgilere göre gemiler, süratle su ikmali yapmak şöyle dursun, su alabilmek için karaya silâhlı nöbetçiler çıkarmışlar ve dubayı öteki gemiye kaptırmamak için çeşme başında nöbet tutmuşlardı.

Kömür ve su durumu böyle olunca, Osmanlı donanmasının savaşa hazır olduğu zamanların pek az olduğu anlaşılmaqta idi. Fakat savaş yıllarında kömür durumu, geliştirilecek ve lâkin su durumu olduğu gibi kalacaktı.

f. Kara Kuvvetlerinin İhtiyaçları.

Kara Kuvvetleri de deniz kuvvetlerinden seferberlik nakliyatı ve savaş nakliyatı beklemekte idi. Anadolunun kara yollarından ve gereği şekilde demiryollarından yoksun bulunuşu deniz yollarına şiddetli bir ihtiyaç hissettirmişti. Fakat kapitülasyonların etkisiyle ticaret filosu savaş ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gelişmemişti. Osmanlı ticaret filosunu 2000-5000 ton olarak aşağıdaki gemiler teşkil ediyordu : Seyrisefain (Denizyolları idaresi) :

Büyük Gemiler : Bezmiâlem, Gülcemal, Mithat Paşa, Akdeniz, Karadeniz, Kızılırmak, Yeşilirmak (Son ikisi şilep)

Orta Hacimde Gemiler : Plevne, Nilüfer, Bandırma, Gelibolu, Edremit, Mersin, İnebolu, Birit, Bingazi, Nimet.

Liman İçi Gemiler : 9 tane.

Şirketi Hayriye : 39 parça gemi.

Haliç Şirketi : 12 parça gemi.

Özel Sektöre Ait Büyük Küçük Gemiler : Seyyar, Mahmut Şevket Paşa, 10 Temmuz, Zonguldak, Hilâl, Güzel İzmir, Millet, Tahir, Heybeliada, Kınalıada, Stefanos, Dafni, Toksiyadi, Beykoz, Hanefiye, Bandırma, Erdek, Necat, Başlangıç, Terakki, İstefanos, Despina.

Bu kadarlık gemi, bu durumu hesaplamadan yapılan seferberlik planlarına cevap verecek bir manzara arz etmiyordu. Bundan ötürü Balkan savaşının seferberliği geciktikçe gecikecek; kara birlikleri boş yere limanlarda gemi bekliyecek; Harbiye Nezaretiyle Bahriye Nezareti arasında anlaşmazlıklar çıkacaktı. Sonradan görüleceği gibi savaş başında müsadere edilen gemiler nakliyat işlerini bir dereceye kadar hafifletmişti; fakat savaş boyunca askerî nakliyat tam şekilde çarelendirilmiş değildi.

Osmanlı Devletinin Ege Denizine egemen olmaması silâhlı kuvvetlere savaş malzemesi satan yabancı devletlerle aradaki mesafenin çok açılmasına neden olmuştu. Savaş malzemesi Osmanlı Devletine Almanya - Avusturya - Tuna nehri - Romanya gibi çok uzak bir mesafeden gelecekti. Bu hal, pek âlâ donanma ikmalinin savaş sorunlarını ne kadar ciddileştirdiğini göstermekte idi. Böylece Osmanlı Donanmasına bir de, Bulgar kuvvetlerine karşı, Köstence - Boğaz yolunu korumak görevi çıkmıştı. Bu suretle hem Karadenizdeki seferberlik yolları hem de Köstence - Boğaz ikmal yolu Osmanlı Devletinin donanması karşısına yepyeni harekât kollarını çıkarıyordu.

2. Yunanistan.

Yunanistan, stratejik olarak, Osmanlı Devletinin hayat yolu üzerinde kurulmuş bir devlettir. Osmanlı Devleti gibi onun da etrafı denizlerle çevrilmişti. Fakat Osmanlı Devletinin deniz sorunlarını ihmal etmesine karşılık Yunanistan milletçe denizeci olmuştu. Osmanlı Devletinin kara kuvvetini başta tutmasını karşılık o, deniz kuvvetlerine önem vermekte idi.

1897 Osmanlı - Yunan savaşını Yunan kara kuvvetinin kaybetmesine karşılık Yunan donanmasının Çanakkale önüne kadar gelmesi ve Egeye egemen olduğunu göstermesi Yunan halkındaki donanma prestijini bütünü yükseltmişti. Bereket ki Yunanistanın büyük bir donanma yapacak malî kudreti yoktu. Bundan ötürü yapabildiği kadar donanma yapacak; Osmanlı donanmasından daha büyüğüne ulaşamıyacaktı. Osmanlı Devletinden üstün donanma yapmak değil, daima, Osmanlı donanmasına kifayette yaklaşık bir donanma yapmaya çalışıyordu. Bu eşitliği hem gemi sayısında hem de personel kifayetinde aramakta idi. Osmanlı Devleti Mesudiye ve Asaritevfik zırhlısıyla Avnillâh, Muinizafer ve Fethi-

bülend korvetlerini modernize edince o da Hydra, Psara ve Spezia diye üç eski zırhlı satın alacak, Turgutla Barbarosa karşılık Averoff zırhlı kruvazörünü alacak, özellikle Osmanlı donanmasına muhrip sayı ve kifayetinden üstünlük elde etmeye çalışacaktı.

Moral durumuna gelince; Osmanlı Devleti nasıl 1897 savaşını kazandı diye kuvvetleriyle iftihar etmiş ise, o da «Merak etmeyin deniz üstünlüğü bizde oldukça elbette İstanbula ulaşacağız» diye İstanbul Rumlarına teminat vermişti. Osmanlı Devleti gibi o da donanmasına ilkönce Fransız sonra da İngiliz eğitim heyetleri getirmiş ve personelini makine döneminin teknik savaş kifayetine ulaştırmaya çalışmıştı. Donanmasını taarruzî bir ruh içinde yetiştirmeye uğraşmıştı.

Osmanlı Devletindeki sistemden tamamiyle farklı olarak Yunan deniz savaş hazırlığı denizcilerin elinde idi. Kara Kuvvetlerinin Yunan donanması üzerinde hiç bir etkisi olmamıştı.

Osmanlı Donanmasının 1909 Haziran ayında Girit sularına kadar gelip burada manevralar yapması Yunanistanda oldukça büyük heyecan meydana getirecekti. Onlar da bu harekete karşı, büyük devletler aracı kuvvetlerinin Girit Adasını terketmesiyle beraber, 13 Temmuz 1909 da adanın Hanya kalesine Yunan bayrağı çekecekler ve bu suretle iki devlet arasındaki politik durumun ağırlaşmasına neden olacaklardı. Buna mukabil Osmanlı Hükümeti, adadan Yunan bayrağı indirilmediği ve Yunan kuvvetlerinin adayı terketmediği takdirde Osmanlı donanmasının adaya asker çıkaracağını bildiren bir nota vermişti. Osmanlı donanmasının durumu bu noktanın muhtevasına bir kudret vermekte idi. Artık Osmanlı donanmasının 1897 savaşındaki gibi âtil bir donanma olmadığı görülmüştü. Çünkü Osmanlı donanmasının iki zırhlı, 2 kruvazör ve 8 muhribine karşılık Yunanlılarda sadece 1887 yapısı 3 eski zırhlı, 8 muhrip ve eski torpidobotlarla gambotlar vardı.

Osmanlı Hükümeti savaş isteğinde samimi değildi. Fakat İttihat Terakki siyasi partisi gençliği tahrik ediyor ve İstanbul meydanlarında savaş lehine büyük gösteriler yapıyordu. Bu gösterileri büyük devletler ciddi telâkki edecekler, iki olayına el koyarak savaşın çıkmasını önleyeceklerdi.

Bununla beraber Osmanlı Devletinin İngiltereye yeni donanma ısmarlaması ve hazırdan savaş gemileri satın alması iki devlet arasında bir deniz silâhlanma yarışına neden olmuştu. Yunanlı zengin Averoff, Osmanlıların almadığı İtalyan zırhlı kruvazörünü derhal satın alıp Yunan hükümetine hediye edecekti. Bundan ötürü zırhlı kruvazörüne yeni ad olarak Girgio Averoff konacaktı.

1912 yılında Yunanlıların Avrupada dört tane komisyonları vardı: Bunlardan bir tanesi Almanyada inşa halinde bulunan bir Yunan zırhlısı ile dört muhribinin yapımlarını kontrol ediyor; ikinci komisyon aynı gemilerin cephane imalatını kontrol ediyor; üçüncü İngilterede Averoff zırhlı kruvazörünün cephanesinin imalinde bulunuyor; dördüncü komisyon da Fransada İphas denizaltı gemisinin inşasını kontrol ediyordu.

Bu komisyonlar aynı zamanda buldukları devletteki gemi yapım durumlarını da incelemekte idiler. Bunlar Yunanistana yeni muhripler kazandırma hususunda da faydalı oldular; Bulgarlar 28 Eylül 1912 seferlik yapmaya başladıkları zaman Yunanlıları da aynı şekilde hareket etmeye davet etmişlerdi. Yunan Bahriye Nezareti Almanyada inşa halinde bulunan muhriplerin daha çabuk teslim edilmelerini sağlamak amacıyla bu komisyonlara özel emirler vermişti. Muhriplerin normal olarak Kasım 1912 ayında teslim edilmeleri gerekiyordu. Almanyadaki Yunan komisyonu Almanların kendilerine de, Yunanlılara yapılanlar gibi muhrip yapmakta olduklarını görmüşler; inşaları daha çok ilerlemiş bulunan V5, V6 adlı Alman muhriplerini, kendi muhriplerinin yerine satın almak için hemen teşebbüse geçmişlerdi. Bu iki muhrip 1 Ekim 1912 tarihinde Yunan bayrağı çekti ve aynı gün Yunanistana hareket etti. Bunlara «Kervanos» ve «Neagenea» adları verildi.

İngilteredeki komisyon da bu memleketinde Arjantin hükümeti hesabına yapılmakta olan dört muhribi almak üzere teşebbüse geçti. Arjantin hükümeti de daha modernlerini yaptırmak düşüncesiyle bu muhriplerin Yunanistana satılmasına razı oldu. Muhripler 19 Eylül 1912 de Yunan bayrağı çekip «Aetos, Leon, Jerax ve Panthir» adlarını aldılar.

Böylece Osmanlı tarafı Osmanlı - İtalya savaşıyla meşgul bulunur ve Çanakkalede adeta âtil durumda yatarken, Yunanlılar var kuvvetleriyle çalışıp yeni bir muhrip filotillasına sahip oluvermişlerdi. Bu suretle Yunan donanması Osmanlı donanmasına oranla muhrip üstünlüğüne geçmişti. Aşağıdaki ufak cetvel iki devlet arasındaki muhrip durumu arasında bir kıyaslama yapmaya yetecektir :

	Muhrip Tipi	Sayısı	Tonajı	Sürati	Silâhları
OSMANLI	Muavenetimilliye	4	616	34	2 adet 7,5 luk top 2 adet 5,7 lik top 3 adet 45 lik torpido kovani
	Taşoz	4	290	27	1 adet 6,5 luk top 6 adet 4,7 lik top 2 adet 45 lik torpido kovani
YUNAN	Kerevanos	2	750		4 adet 8,8 lik top 2 adet 45 lik torpido kovani
	Leon	4	1175	31	4 adet 10 luk top 2 adet 53,3 luk torpido kovani
	Thyella	4	400	31	2 adet 7,6 lik top 2 adet 5,7 lik top 2 adet 45 lik torpido kovani
	Niki	4	350	30,5	2 adet 7,6 lik top 2 adet 5,7 lik top 2 adet 45 lik torpido kovani

Görülüyordu ki Yunanlılarda muhriplerden yana iyi bir üstünlük vardı. Yunan muhripleri, muhripler arasında yapılacak topçu muharebesinde daima üstün bir durum elde edebilirlerdi. Osmanlı tarafı ise muhriplerine herhangi bir harekât yaptırabilmek için onları kesinlikle kruvazörlerle desteklemek zorunda bulunuyordu.

Yunan donanmasının top yekûnu şöyle idi :

Adı	Tipi	Tonaj	İnşa yılı	Sürati	Silâhları
Averoff	Zırhlı Kruvazör	10,000	1911	23	4 tane 24,3 luk top 16 tane 7,5 luk top 8 tane 4,7 lik top 3 tane 45 lik kovani
Hydra	Zırhlı	4,900	1891	17	3 tane 27,5 luk top 1 adet 10 luk top 8 adet 6,5 luk top 4 adet 7,5 luk top 10 adet 3,7 lik top 3 adet 36 lik kovani

14 Muhrip yukarıda nitelikleri yazılı
8 adet çeşitli ganbot
1 adet denizaltı gemisi : Delfin (1911 yapısı).

Yunan Deniz Kuvvetlerinin Eski Savaş Gemileri

Adı	Sınıfı	Tonaj	Yapıldığı Yıl	Sürat	Silâhı
Torpidobot No. 11, 12	Torpidobot	85	1885	19	2 Mt. 2 adet 35 lik kovani
Torpidobot No. 13, 14	Torpidobot	85	1885	19	2 Mt. 2 adet 35 lik kovani
Torpidobot No. 15, 16	Torpidobot	85	1885	19	2 Mt. 2 adet 35 lik kovani
Esperia	Yardımcı Kruvazör				
Arkadia	Yardımcı Kruvazör				
Atina	Yardımcı Kruvazör				
Temistokles	Yardımcı Kruvazör				
Kanaris	Torpedo depo gemisi	1100	1887	14	2 adet 10 luk top 4 torpedo sitimbotu taşır
Aris	Mayın gemisi				
Aboni	Hastane gemisi				
Skafria	Nakliye gemisi				
Sirus	Karakol gemisi	220	1858	8	1 adet 8,7 lik top
Paralus	Karakol gemisi	354	1858	9	1 adet 8,7 lik top
Salamina	Karakol gemisi	354	1858	9	1 adet 8,7 lik top

Savaş sırasında ticaret gemisinden tādilen yardımcı kruvazör yapılmıştır.

Balkan savaşında Osmanlı Denizyollarının kapalı kalmasına karşılık Yunan denizyolları tam bir güvenlik altında bulunuyor; Osmanlı Donanmasının her türlü taarruzundan masun kalyorlardı. Bundan ötürü Yunanistanın savaşı besleme imkânları Osmanlılardan çok fazla idi.

Yunan deniz kuvvetlerinin ana üssü Pire limanına çok yakın olan Salamin körfezinde idi. Ege Denizinde Milo, Ağrıboz adalarında Yunan Denizde de Korfu adasında birer ileri üs vardı. Gerek ana üs gerekse ileri üsler kifayetsizdi. Fakat denizyollarının güvenlik altında bulunuşu bu üslerin süratle geliştirilmesine imkân verebilirdi.

Yunanlıların Osmanlı Devletine karşı hazırladıkları deniz taarruz savaşı onlara savaşın hemen başında harekât yapıp Limni adasını alma-

ya imkân vermişti. Böylelikle Limni adasındaki Mondros limanı Yunan Donanmasının Kuzey Egedeki ileri üssü olmuştur. Savaş içinde burasını hemen teçhiz edip elverişli bir hale getirmişlerdi.

Böylelikle Osmanlı Donanması Yunanistana karşı harekât üstünlüğü elde edecek bir duruma sahip olmadığı halde Yunanlılar hem Osmanlı donanmasını yakından gözetliyecek hem de Osmanlı kara kuvvetlerinin stratejik manevra yapmasına yarayacak denizyollarının kontrollerini elde etmişlerdi. İzmir - Selânik denizyolu tamamiyle Yunan kontrolüne girmişti.

3. Bulgaristan.

Bulgar Deniz Kuvvetleri, ancak, kendi üsleri önünde harekât yapmaya elverişli, küçük bir kuvvetten ibaretti. Donanma ufaktı ama; Bulgar deniz subayları Çarlık Rusyası donanmasında staja tabî tutularak oranlı bir personel kifayeti elde edilmişti. Nasıl ki Bulgar kara kuvvetleri de, Prens Aleksandre döneminde Rus kara subayları tarafından yetiştirilmişti.

Bulgar hükümeti bu ufak donanmayı 1909 yılında yapmaya başladı. Tabiatıyla donanma yapımındaki hedef de Osmanlı Devletine karşı savunmayı pekleştirmek içindi. 1909 yılı ile Balkan savaşının çıkmış olduğu yıl arasında Bulgar Deniz Kuvvetleri ancak 1 torpidogombotla 6 tane ufak torpidobot yapabilmiş bir de yardımcı kruvazör hazırlamıştı.

Bulgarlar bu ufak donanmanın savunma kudretini mayın silâhına büyük önem vererekten pekleştirmişlerdi. Bu konuda Çarlık Rusyasından çok büyük ölçüde yararlanacaklardı.

Bulgar donanması şu gemilerden kurulmuş bulunuyordu :

Adı	Sayısı	Tipi	Tonajı	Silâhları	Sürati
Nadiejda	1	Torpidogombot	715	2 adet 10 luk top 2 adet 6,5 luk top 2 adet 4,7 lik top 2 adet 35 lik kovan	17
Smeli	6	Torpidobot	96	2 adet 4,7 lik top 2 adet 45 lik kovan	25
Kroum	1	Silâhlı yat	250		8
Kamtchia	1		125		10
Striela	1		25		9

Bulgar Deniz Kuvvetleri ana üslerini Varnada kurmuşlardı. Tuna filotillâsı için de Ruscuk'ta bir üs yapmışlardı. Donanmayı gerekli şekilde idame edecek malî kudretleri yoktu. Bununla beraber, Osmanlı Devletinin Batum ve Novrosiski konsoloslarının raporlarına göre Çarlık Rusyası Bulgaristana büyük ölçüde yardım etmekte idi.

Bulgar Deniz Kuvvetlerinin mevcudu 50 subay ve 2287 astsubay ve erden kurulu idi. Fakat bu mevcudun çoğunluğu tahkimat ve deniz kuvvetlerinin kara tesislerinde çalışmakta idi.

Müstahkem mevki ile donanmanın işbirliği halinde çalışması Bulgarlara iyi bir başarı sağlamıştı. Bu işbirliğinin kifayeti onların Osmanlı Deniz Kuvvetlerine karşı zamanında müdahaleler yapmalarını temin etmiş-

ti. O kadar ki Bulgar Deniz Kuvvetlerine bir istihkâm binbaşısının komuta etmesine rağmen bu kuvvetler kendi çerçevesinde başarılı olmuş; Varna önünde harekât yapan Hamidiye kruvazörünü de sakatlamıştı.

4. Harekât Alanları.

Balkan savaşında Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin Karadeniz ve Ege Denizi olmak üzere iki tane Ana harekât alanı meydana gelmişti. Bunlardan birisi; yani Karadeniz harekât alanı Kara Kuvvetlerinin Balkanlarda yapmayı tasarladığı stratejik manevralar ve askerî ulaştırma bakımından değerli idi. Ege Denizindeki harekât alanı ise, Ege adalarını alıp vermeme hedefine yönelmiş saf bir askerî deniz cephesi oluyordu.

Bu ana harekât alanlarının dışında, savaştan önce asla tasarlanmamış ve tahmin edilmemiş olan olayların belirmiş olmasından ötürü, Deniz Kuvvetlerinin karşısına yeni harekât alanları da çıkmıştı. Bulgar Kara Kuvvetlerinin, asla beklenmedik şekilde, Marmara Denizinin Kuzey kıyılarına ulaşmaları Marmara Denizini belli başlı bir deniz harekât alanı haline sokmuştu. Osmanlı Deniz Kuvvetleri bu harekât alanında savaştan önce eğitimini yapmadığı hareketleri; yani kara hedeflerine karşı çalışacak hareketleri yapmak zorunluğunda kalmış ve Kara Kuvvetleriyle geniş ölçüde işbirliği hareketleri yapmıştı.

Gene savaştan önce düşünülmeyip savaş içinde verilen bir kararın gereği olarak Hamidiye kruvazörü Doğu Akdeniz ve Yunan Denizine çıkmış ve böylelikle bu iki denizle Orta Akdeniz de, belirli bir süre için, harekât alanı haline gelmişti.

Durumlar göstermişti ki Karadeniz, Marmara Denizi ve Akdeniz harekât alanları birbirlerinden çok farklı karakterlere sahip idiler. Bundan ötürü harekât alanlarını ayrı ayrı incelemek gerekmekte idi.

a. Karadeniz Harekât Alanı.

Kara Kuvvetlerinin yapmayı tasarladığı stratejik manevralar (Bulgar kıyılarına çıkarma ve bombardıman hareketleri) dışında gerek Osmanlı gerekse Bulgar Deniz Kuvvetleri bakımından Karadeniz bir askerî ulaştırma alanı oluyordu. Osmanlı tarafı Doğu Karadeniz limanlarından ve Köstenceden boğaza doğru devamlı bir askerî ulaştırma zorunluğunda bulunurken Bulgarlar da Rus limanlarından Varna ve Ruscuk'a doğru aynı ulaştırmayı yapmak zorunluğunda idi. Her iki deniz kuvveti de kendi ulaştırmasına bir güvenlik sağlamak durumunda iken düşman ulaştırmasını zarara uğratmak zorunluğunda da bulunuyordu.

Karşılıklı olan böyle bir durum Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin Karadenize egemen olabilecek bir kudrete malik bulunması ve buna karşılık Bulgar Deniz Kuvvetlerinin sadece liman savunması yapacak kudrette bulunmasından ötürü Karadeniz harekât alanında uluslararası bir sorun olarak abluka sorunları ortaya çıkabilirdi. Karadenizdeki donanması Osmanlı donanmasından kuvvetli olan Çarlık Rusya Deniz Kuvvetleri, Osmanlı devletine aleyhtar bir tarafsızlık güdülmüş olmasaydı; abluka sorunlarına ciddi bir zorluk vermezdi. Çarlık Rusya hükümeti çok belli bir

tarzda Osmanlı Devletine hayırlı olmayan bir tarafsızlık gütmekte idi. Bundan ötürü Osmanlı tarafının yapacağı abluka, daha çok, askerî - Politik bir mahiyet taşıyacaktı.

Bu durumu Osmanlı Boğazlarının ekonomik cephesi de takviye etmişti. Uluslararası deniz ticaretini çok yakından ilgilleyen boğazlar, elbette, Osmanlı - İtalya savaşında olduğu gibi Balkan savaşında da ciddi politik sorunlar ortaya çıkaracaktı.

Bulgarlar Osmanlı Donanmasıyla eşit ya da eşide yakın bir donanmaya sahip bulunsalardı tekmil Karadeniz büyük bir harekât alanı haline gelebilirdi. Fakat Bulgar donanması, liman savunacak kudretten daha ileri gidememişti. Bununla beraber Osmanlı denizyollarını tehdit etmek isterse, 1877-78 Osmanlı - Rus savaşında Rusların yaptıkları gibi, sinsi taarruzlar tertipliyebilirdi. Yani kamufle edilmiş ticaret gemileriyle Osmanlı denizyollarının ya da limanlarının yakınlarına kadar getireceği hücum teknelerini taarruzî şekilde kullanabilirdi. Nitekim Osmanlı Deniz Kuvvetleri de Bulgarların bu şekilde hareket edebileceğini düşünmüş ve tekmil denizyollarını kontrol altında tutmak için kruvazörlerini kullanmıştı. Lâkin Bulgar Deniz Kuvvetleri böyle bir hareket yapmayı düşünmemişlerdi.

Böylece Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin Boğazda üslenmesi Osmanlı Denizyolları endirekt bir himaye sağlamıştı. Buna mukabil Bulgarlar da Köstence - Boğaz denizyolu, coğrafi olarak Varnanın kontrolünden geçtiği için Osmanlı Donanmasının direkt himayesine ihtiyaç gösterecekti. Nitekim Osmanlı Donanması Köstenceye giden ve gelen bütün ticaret gemilerini savaş gemilerinin himayesi altında sevk etmişti.

Böylece Boğaz - Varna - Köstence üçgeni ayrı bir harekât alanı teşkil etmekte idi. Varnadan Köstenceye mesafe 80, Köstenceden Boğaza mesafe 180 mil ve Boğazdan Varnaya mesafe 75 mildi. Bu üçgen içinde elbette Bulgarların da harekât yapmak imkânları vardı. Bundan ötürü Osmanlı tarafı Köstence - Boğaz yolunda çalışan ticaret gemilerini ya Varna önünden gündüz saatlerinde geçiriyorlar ya da Bulgar torpidobotlarının harekât kavisleri dışında seyrettiriyorlardı.

Buna mukabil Bulgarlar Rusyadan getirilecek malzeme için varış limanı olarak Varnayı değil Tuna içindeki Ruscuk limanını kullanıyorlardı. Bundan ötürü tarafsız bir devlet olan Romanya da Balkan savaşıyla ilgilenmek durumunda kalmıştı.

Görüldüğü gibi her iki taraf için de kolaylıklar ve zorluklar vardı. Ancak Köstence - Boğaz yolu Osmanlı kara cephelerine silâh ve cephane getiren; dolayısıyla silâh bakımından Osmanlı savaşını besliyen tek yoldu. Bu yol da Romen limanından hareket etmekte idi. Eğer Romanyalılar Osmanlı Devleti aleyhine bir tarafsız devlet olmuş olsalardı; Osmanlı savaşı daha da zor bir duruma girecekti. Bereket; aralarındaki Dobruca sorunundan ötürü Romenlerin Bulgarlarla arası açıktı. Nitekim savaşın sonuna doğru o da Bulgaristan aleyhine savaşa girecekti. Bundan ötürü Romanya daima Osmanlı Devleti lehine bir tarafsızlık yapmış ve bu devletin savaşına çok yararlı olmuştu.

b. Ege Denizi Harekât Alanı.

Ege Denizinin harekât konusunda Osmanlı ve Yunan topraklarına giriş kapısı açma; Osmanlı Devletinin Anadolu topraklarıyla Rumeli topraklarını birleştirme ve içindeki adalardan ötürü Doğu Akdeniz - Boğaz yolunu kontrol altında tutma gibi üç ayrı önemi vardı. Bundan ötürü Osmanlı Devleti, aklı başında olduğu eski dönemde, bütün Ege adalarını almış; Karadeniz gibi Ege Denizini de bir Türk Denizi haline getirmişti.

Osmanlı Devleti için Ege denizinin en büyük önemi İmparatorluğu besliyen ana denizyolunun bu denizden geçmesi idi. Bundan başka Ege Denizi Osmanlı Kara Kuvvetlerine stratejik manevra yapmak, hazırlamakta idi.

Buna mukabil Yunanlılar için de Ege Denizi ayrı bir değer taşımakta idi. Bu deniz Osmanlı Devleti için ne kadar bir «Güvenlik denizi» ise; Yunanlılar için de o kadar Enosis denizi idi. Onlar Enosis politikasının hedefine, ancak, Osmanlı Devletinin Ege Denizinden gelen hayat yollarını kesebilmekle ulaşabileceklerini hesaplamışlardı. Ege adalarını Osmanlı Devletinden koparmak bundan ötürü Enosis politikasının birinci basamağı oluyordu.

Osmanlı Devletinin Ege Denizine egemen olacak kudretini kaybetmiş olması bu denizi kendisi ile Yunanistan arasında muvazaalı bir deniz haline getirmişti. Osmanlı - Yunan deniz silâhlanma yarışının hedefi de bu denizin egemenliğini almak üzerinde toplanmakta idi.

Balkan savaşından önceki yıllarda Ege Denizinin Kuzey ve Doğu kısmı Osmanlılarda; Batısının bir kısmı ile Güneyi de Yunanlılarda idi. Osmanlılar Karadenize çıkan boğaz yolu ile Anadoluya giriş yolu olan İzmir ve Balkanlara giriş yolu olan Selânik'e sahip bulunurken Yunanlılar da Ege Denizi ile Doğu Akdeniz arasındaki deniz geçitlerini kendi kontrolleri altında tutmakta idiler.

Ege Denizinin Doğusunda bulunan kıyılar Anadoluya kolaylıkla girmek bakımından stratejik bir değere sahipti. Batısında bulunan kıyılar da Tesalya ve Moraya girmek imkânını hazırlıyordu.

Ege Denizindeki adalar, strateji alanında, beş grup halinde bulunmakta idi.

Birinci grup : Boğaz önü adaları, Çanakkale Boğazı ve bu boğaza ulaşan denizyollarını yakından kontrol etmeye yarıyorlardı. Bunlar Bozcaada, İmroz, Semendirek ve Limni adalarından kurulu idi. Limni adası oldukça büyük limaniyle (Mondros limanı) Boğaz önü adalarının en önemlisi oluyordu. Nitekim tarih boyunca Osmanlı Devletine karşı harekât yapmak isteyen her düşman devlet ilk olarak burasını işgal etmişti.

Boğaz önü adaları, boğaz yolunu kontrolden başka İzmir - Selânik denizyolunu da coğrafi olarak kontrol altında tutuyorlardı. Bu adaların Osmanlı ya da Yunanistanın elinde bulunmasının Balkan savaşında büyük etkisi olacaktı. Bundan ötürü, durumu daha önceden gören Osmanlı Donanma Komutan Vekili Albay Tahir Burak Limni adasının bir ileri us haline getirilmesi için hükümete devamlı teklifler yapmıştı.

İkinci grup : Midilli, Sakız, Sisam adaları : Anadoluya giriş kapısının önüne konmuş birer büyük ada idiler. Anadolu savunmasında birer ileri karakol teşkil ettikleri ve Ege Denizyolunu önledikleri için, vaktiyle, Osmanlı Devleti bu adalara el koymuş ve fakat malik olduğu büyük donanmadan ötürü bu adaları tahkim etmeyi düşünmemişti. Bunun yanında Türk halkı da ada hayatına gereği şekilde iltifat etmemiş ve bu adalarda bir Türk çoğunluğu meydana getirmemişti.

Adaların çoğunluk halkı Rumdu. Yaptıkları bir süre ayaklanmalarla da daha çok Yunanistana sempati beslediklerini belli etmişlerdi. Fakat bu hareketler Osmanlı Devletini ikaz etmiyecek ve adalarda gereken nüfuz ve stratejik tedbirlerinin alınmasını sağlamıyacaktı. Bundan ötürü de adalar yavaş yavaş Osmanlıların lehine değil aleyhine durumların alınmasına yardım edecekti. Artık adalar Anadolu için bir ileri karakol olmuyor; tam tersi olarak karşı yapılacak hareketlerde bir düşman ileri karakolu ve taarruz üsleri haline geliyordu. Bunun gibi Osmanlı Devletinin Egeden geçen hayatı denizyolu da yabancı kontrolü altına giriyordu.

Üçüncü Grup : Rodos ve oniki ada : Bu adalar da yukarıda sıralanan adalar gibi Anadoluya nüfuz etmek ve denizyollarını kontrol etmek açısından büyük stratejik değerleri haiz bulunmakta idiler. İtalyanlar, Osmanlı - İtalyan savaşı çerçevesinde Osmanlı devletini barış istemeye zorlamak için bu adaları geçici olarak işgal etmiş ve bu devletle yapılan barış antlaşması içinde adaları Osmanlı Devletine iade etmeye razı olmuştu. Fakat Osmanlı Devleti, Balkan savaşı sırasında Yunanlıların işgal etmemesi için adaların geçici olarak İtalyan kalmasını istiyecekti.

Rodos Adası, tek mil Osmanlı tarihi boyunca, İstanbul - Doğu Akdeniz yolunu kontrol altında tutmuş bir ada idi. Gene de Osmanlı Devletinin bu yolunu kontrol altında tutuyordu. Fakat Balkan savaşı stratejisinde önemli bir mevki tutacak değildi. Çünkü savaşın deniz harekât alanı sadece Kuzey Ege Denizini ilgilendirmekte idi.

Dördüncü Grup : Siklat adaları : Batı ve Güneybatı Ege Denizindeki adalar olup; bu adaların daha çok Ege Denizinden geçen denizyollarını kontrol altında tutan bir coğrafi durumları vardı. Osmanlı Devletinde bir deniz üstünlüğü bulunmuş olsaydı bu adaların Yunanistana taarruz için bir taarruz üsleri olmak durumları ortaya çıkabilirdi. Fakat var olan karşılıklı deniz kuvvetleri mevcudu ve sevki idare prensipleri bakımından bu adaların hiç biri Balkan savaşını etkilemiş değildi.

Beşinci Grup : Girit Adası : Ege Denizinin Güney sınırını çizen Cerigo, Gerigotto, Kerpe ve Kaşot adaları grubunun en büyük adası idi. Bu ada Karadenize çıkan denizyoluna da tam anlamıyla egemen bir coğrafyaya sahip olduğu gibi donanmaya üs teşkil edecek limanlara da malik bulunuyordu. Çoğunluğu Yunan olan ada halkı Osmanlı egemenliğinden kopan Yunanistana bağlanmak için çok uğraştı. İstanbul anlaşmasıyla ada, son kez de Osmanlı uyruklığında kalmıştı ama bu uyrukluk bir formül manzarasından başkasını taşıyamıyordu, er ya da geç, donanmamız bir deniz İmparatorluğu manzarası taşıyan Osmanlı Devletinden kopacaktı.

Topyekün olarak Ege adalarının Doğuda olanları Anadolunun ayrılmaz bir parçası sayılabilirdi; çok önemli birer savunma mevzii teşkil ediyorlardı. Fakat donanmasızlık Osmanlı Devletinin bu güzel adalardan ekonomik ve stratejik olarak yararlanmasına imkân bırakmamıştı. Osmanlı Devleti bu adaları korumak konusunda, donanma yapımını hızlandırmak yerine, politik teşebbüslerde bulunmayı tercih etmiş; Yunanlıların bu adaları işgal etmemeleri için İngiliz hükümetinin desteğini istemişti.

Donanma var olup da Ege Denizi egemenliği elde edilmiş olsaydı Ege denizyollarını açık tutmak Balkan savaşında Osmanlı Kara Kuvvetlerine büyük stratejik imkânlar hazırlıyacaktı. Belki de Yunanistan Balkan savaşına bile girmeyecek; birdenbire Girit Adasını kendisine bağladığını ilân edemeyecekti. Ne çare ki Osmanlı Devleti böyle bir donanmayı vaktinde yapamıyacak ve bundan ötürü de bütün şimşekleri kendi üzerine çekecekti.

Osmanlı ve Yunan donanmalarının Ege Denizindeki stratejik durumları birbirine eşit sayılabilirdi : Osmanlı Donanmasının ana üssü olan Çanakkale Boğazı, Ege Denizi Kuzeydoğu üst ucunda bulunurken Yunanlıların ana üsleri olan Pire limanı da Güneybatı ucunda bulunmakta idi. Boğazlar ve Marmara nasıl Osmanlı kuvvetlerine hem Karadeniz hem de Ege Denizinde çalışmak imkânını veriyorsa Korent Kanalı da aynı şekilde Yunan donanmasına hem Ege Denizinde hem de Yunan Denizinde çalışmak imkânını veriyordu. Ege Denizindeki Osmanlı tahkimatının zayıf olmasına karşılık Yunan tahkimatı da zayıftı. Osmanlı Adaları gibi Yunan adaları da tahkimatsızdı.

Taraflar arasındaki tek strateji farkı devletlerin beslenmesi bakımından ortaya çıkıyordu. Osmanlı Devletini besleyen yollar Ege Denizinden geçtiği halde Yunanistanı besleyen yollar Batı ve Orta Akdenizden geçmekte idi. Ege Denizinde Yunanlıların sadece adalarla olan irtibat yolları vardı.

Buna göre coğrafya her iki donanmanın da vazifesini taarruzla yapmasını gerektirmekte idi. Osmanlı tarafı denizyollarının güvenliğini ancak taarruzî bir sevki idare ile gerçekleştirebilirdi, Yunanistan da Osmanlıların elinde bulunan adaları ancak taarruzla alabilirdi.

Gerçek ihtiyaç bu olduğu halde, Yunanistanın donanmasını bu ihtiyaca cevap verecek şekilde yetiştirmesine karşılık, Osmanlı Başkomutan Vekâleti «Ege Denizi egemenliğinin Yunanlılarda olacağını kabul ediyoruz» demiş; kara savaşıyla Ege Denizi egemenliğinin de korunabileceğini sanmıştı.

c. Marmara Denizi Harekât Alanı.

Marmara Denizi coğrafi olarak Anadoluyu Rumeline; Karadenizi de Ege Denizine bağlayan kapalı bir denizdi; siyasi coğrafya olarak da tamamıyla Türk olan bir denizi temsil ediyordu. Balkan savaşından önce Bulgarların hızla bu denizin kıyılarına ulaşabilecekleri asla tahmin edilmemiş ve bundan ötürü de bu denizde meydana gelebilecek durumlara göre askerî çalışmalar yapılmamıştı.

Marmara Denizi bu şekilde görülünce, gerek Harbiye gerekse Bahriye Nezaretleri bu denizi rahat bir deniz saymışlar; bu denizdeki hizmetleri rahat bir barış haline göre tanzim etmişlerdi : Marmara Denizi Kara Kuvvetlerinin seferberlik, yığınak ve ikmal ulaştırma alanı olacak; İzmit, Gemlik, Mudanya, Bandırma, Erdek ve Çanakkale iskeleleri bindirme ve İstanbul, Silivri, Tekirdağ, Şarköy, Gelibolu ve Eceabat iskeleleri de indirme iskeleliği görevi yapacaklardı.

Kara savaşının, Başkomutan Vekili Nazım Paşanın yanlış kararlarından ötürü, aleyhte cereyan edip Bulgar kuvvetlerinin kısa zamanda Marmara Denizinin Kuzey kıyılarına ulaşmaları bu denizi özel görevlerin yapılmasını gerektiren belli başlı bir donanma harekât alanı haline getirdi. Buradaki donanma görevi herhangi bir düşman donanmasına karşı yapılacak deniz görevleri değildi; kara cephesinin yanlarını korumak ve kıyıdaki kasabaların savunmasına katılmak gibi deniz - kara işbirliğini gerektiren görevlerdi. Nihayet Şarköye çıkarma harekâtı yapmak çerçevesinde en karışık bir kara - deniz işbirliği harekâtı yapılacak.

Diğer taraftan Bulgarlar da Marmara Denizinden kaçak nakliyat yapma konusunda istifade etmek istemişlerdi. Kendilerine taraflı Rumların bu konuda yardımlarını sağlamaya çalışmışlardı. Bu hal tabiatıyla Osmanlı donanmasının karşısına bir «Kaçak nakliyat avlama» gibi yepyeni bir karakol hizmeti çıkarmakta idi.

Bir de Bulgarlar, hiç bir stratejik amaç gütmeyen gelip Marmara Denizi Kuzey kıyılarından orasına burasına mayın atıvermişlerdi. Bu mayın hareketi de Osmanlı donanmasının karşısına bir «Mayın temizleme» görevi çıkaracaktı.

Bundan ötürü evvelce rahat bir deniz sayılan Marmara Denizi Osmanlı donanması için çok yorucu ve yıpratıcı bir harekât denizi manzarası almıştı.

d. Yunan Denizi Harekât Alanı.

Osmanlı İmparatorluğunun Yunan ve Adriyatik Denizindeki kıyılarıнын boyu 180 mildi. Bu kıyılarda Preveze, Reşadiye, Avlonya ve Draç gibi limanlar da vardı. Bu limanlardan Preveze bir cins ileri üs sayılarak kullanılmıştı ama; körfezin yarısı Osmanlılarda yarısı da Yunanlılarda bulunmakta idi.

Buna karşılık Yunanlılar da Korent körfezini bir ileri üs olarak kullanacakları gibi Korfu ve Kefalonya adalarını da aynı duruma getirebileceklerdi. Zira her iki adada da donanmaya ileri üs olacak güzel limanlar vardı.

Osmanlı tarafı savaştan önce bu kıyılarda güzel bir ileri üs yapıp da bir de bu üsse yeteri kadar deniz kuvveti koysaydı Yunanistanı besleyen denizyollarını tehdit etmek imkânını bile bulurdu. Fakat buraya koyduğu ufak torpidobotların da Osmanlı - İtalya savaşında İtalyanlar tarafından batırılmasından sonra Osmanlı Devletinin burada, hemen hemen hiç deniz kuvveti kalmamıştı. Bundan ötürü Yunan Deniz Kuvvetlerinin bu denizlerde serbest dolaşmaları bir taraf, Yunanistanın denizyolları da

tam bir güvenlik altına girmişti, bu güvenlik, Hamidiye kruvazörünün harekâtını bu denize intikal ettirmesi sırasında kısa bir süre için şüphelere düşecek ve fakat tekrardan eski halini alacaktı.

e. Doğu Akdeniz ve Kızıldeniz Harekât Alanları.

Osmanlı Devletine ait kıyılarla çevrilmiş olan Doğu Akdeniz, her iki tarafın da küçük donanmalara sahip olmalarından ötürü herhangi bir karışıklı deniz harekâtına sahne olamayacaktı. Buralarda Osmanlıların hiç bir deniz üsleri yoktu. Preveze gibi Beyrut limanında da bir komodorluk tesis edilmiş ve fakat bu liman donanma gemilerinin ufak onarımlarını yapacak ya da onlara ikmal yapacak şekilde tesis edilmemişti. Bu komodorluk da herhangi bir askerî harekât için değil sadece kıyılarda kaçakçılık avlamak için tahsis edilen gemilere komuta etmek amacıyla kurulmuştu.

Yunanistanın da Süveyş Kanalından geçen denizyolundan başka Doğu Akdenizle hiç bir ilgisi yoktu.

Doğu Akdenizin önemli bir bölgesini kanaldan ötürü Port Said teşkil etmekte idi. Mısır eyaleti 15 Temmuz 1840 Londra anlaşmasıyla irsi olarak Kavalalı Mehmet Ali Paşaya verilmiş; 2 Haziran 1866 gününden itibaren buranın valisi «Hidiv» unvanını almış; 15 Eylül 1884 tarihinde de İngiliz işgaline uğramıştı. Buna rağmen Mısır, nazarı olarak gene Osmanlı tabiiyetinde bulunuyor ve mütad yıllık vergisini veriyordu.

Balkan savaşı başladığı zaman Mısırın durumu bu idi. Mısırda hem Hidiv vardı hem de İngilizlerin bir komiseri vardı.

Süveyş Kanalı 1869 yılında açıldı. Kanal ve Port Said, kanal şirketinin özel durumundan ötürü, tarafsız bir bölge sayılmakta idi. Bundan ötürü Yunanlılar kadar Osmanlı gemileri de bu limanın bol ikmal maddelerinden istifade edemeyecekler ya da büyük zorluklar içinde yararlanacaklardı.

Kızıldenize gelince; Hint Okyanusunu Akdenize bağlaması bakımından bu denizin bütün ekonomi ve askerî değerleri vardı. Ancak bu denizde Osmanlıların büyük ve uzun bir kıyıları ve bir kaç da limanı olmasına karşılık Yunanlıların hiç bir liman ve kıyısı yoktu. Buna mukabil Kızıldenizden Yunan ticaret yolu geçiyor; Osmanlıların tek bir ticaret gemisi bile bulunmuyordu. Bundan ötürü Yunanlılar, Balkan savaşı çerçevesinde bu denizyollarını Ümit Burnu yoluna çevirecekler; dolayısıyla bu denizdeki denizyollarını kapayacaklardı.

Böylece Kızıldeniz, Balkan savaşında bir harekât alanı olmaktan çıkmıştı.

K I S I M II

HAREKÂT PLANLARI VE SAVAŞ ÖNCESİ HAREKÂT

A. HAREKÂT PLANLARI.

1. Osmanlı Harekât Planı.

Osmanlı Deniz Kuvvetleri, Bahriye Nezaretinin yapmayı tasarladığı bir harekât planına göre değil de, Başkomutanlık vekâletinin kara sa-

vaşı için hazırladığı planlara göre kullanılmıştı. Bundan ötürü savaş başında, Ege Denizi egemenliğinin Yunanlılarda olacağı kabul edildiği için, donanmanın Yunan donanmasına karşı değil, Karadenizdeki kara hedeflerine karşı kullanılması tasarlanmıştı. Belli idi ki; Başkomutan Vekili karada çok süratli bir taarruz geliştirebileceğini düşünüyor; 1897 Osmanlı Yunan savaşı gibi bu savaşın da kısa zamanda zafere ulaştırılabileceğine inanıyor; bundan ötürü Ege Deniz cephesine önem vermiyordu. Ona göre Yunanlılar Ege Denizindeki adaları alsalar bile, karada elde edilecek böyle bir süratli zaferden sonra bu adalar tekrardan geri alınabilirdi.

Bu şekilde bir düşünüş tarzı, elde yeteri kadar kuvvet bulunmak şartıyla, yanlış da sayılamazdı. Nitekim Kara Kuvvetleri, planlarda yazılı şekilde savaşa hazırlanmış ve yığınağını tamamlamış olsaydı böyle bir netice elde etmek de mümkün olurdu. Lâkin Kara Kuvvetleri terhis yapıp büyük kuvvetlerini Anadolunun çok geniş ve yolsuz bölgelerine dağıtmıştı. Bunları tekrardan süratle silâh altına almak çarelerini de düşünmemişti. Deniz ticaret filosu da büyük ve süratli bir nakliyat yapacak kıfayette bulunmuyordu.

Buna göre herhangi bir Balkan savaşı çıkarsa bu savaşın, projelerde yazılı olduğu şekilde kısa sürmeyip oldukça uzayacağı belli olmuştu. Böyle bir durumda verilmesi gerekli karar, karada, yığınağın tamamlanmasına kadar, savunmada kalmak; denizde de Ege adalarını Yunanlılara kaptırmayan taarruzî bir harekât geliştirmektir.

Fakat Başkomutan Vekili Nazım Paşa yığınak tamamlanmamış dahi olsa yapacağı taarruzî harekâtın başarıya ulaşacağına o kadar emindi ki donanmayı da Ege Denizinden çekmiş ve Karadenize bağlamıştı. Donanmaya aşağıdaki görevlerin verilmesini tasarlıyordu :

- a. Bulgar kıyıların ablukası;
- b. Karadenizdeki Bulgar limanlarının bombardıman edilmesi ve kara savaşının akımına göre bir de çıkarma yapılması;
- c. Denizden geçmekte olan askerî yolların ve kömür yolunun himayesi.

Garip olan nokta şu idi : Başkomutan Vekili bu vazifeleri bir harekât direktifi olarak Donanma Komutanına vermiyor; bu vazifelerin kendi direkt emirleri içinde yapılmasını istiyordu. Örneğin nakliyat himayesi için Hamidiye ve Mecidiye kruvazörlerini donanma kuruluşundan çıkarıp kendi emrine bağlamış ve bu kruvazörlere direkt emirler vermeye başlamıştı. Donanma Komutan vekili Albay Ramiz, hatırasında, «Kruvazörlerde donanma şifresinden başka bir şifre vardı. Biz kruvazörlere verilen emirleri anlamıyorduk» diye yazmıştı. Bununla beraber Hamidiye Komutanı Ön Yzb. Hüseyin Rauf «Rahmetli Rauf Orbay», bana lutfettiği beyanda kendisinde böyle bir şifrenin asla bulunmadığını söylemişti.

Bunun gibi Başkomutan Vekili Nazım Paşa Veliâht Yusuf İzzettin efendinin Kostenceden İstanbula getirilmesi için bu limana savaş gemileri gönderilmesi bahis konusu olunca Donanma Komutan Vekiline direkt bir

emir vermemiş; «Sen Mesudiye zirhlısına geç; Barbaros ve Turgutreis zirhlılarını da İstanbula yolla» diye anlaşılmaz bir emir vermişti. Donanma Komutanı bu emrin gereğini yerine getirmişti ama; bu gemiler nereye gitti diye büyük bir merak içinde de kalmıştı. Nihayet durumun açıklanmasını Başkomutan Vekilinden istiyecek; o da hatasını anlayarak, Çanakkalede kalan Donanma Komutan Vekiline «İstanbula gel ve Barbaros zirhlısındaki makamını al» diye ikinci bir emir verecekti.

Bahriye Nezareti muhtemel bir Balkan savaşının deniz cephelerindeki durumunu Başkomutanlık Vekâletinin düşündüğünden başka şekilde mütalaa etmişti. Ona göre donanmanın ana kısmı İtalyan ve Yunan donanmalarının muhtemel bir taarruzî hareketine karşı Çanakkalede bekletilmeli; Karadenizdeki askerî nakliyatı korumaya da özel bir deniz görev kuvveti ayrılmalı idi. Başkomutan Vekâleti donanmadan kıyı bombardımanları ya da çıkarma hareketleri isterse bu görevlere Donanma Komutan Vekili ayrı kuvvetler de verebilir ya da bütün donanmasıyla bizzat gidebilirdi. Ama donanmanın ana konuş yeri kesinlikle Çanakkale olmalı idi.

Bahriye Nezareti bu kararı 1 Ekim tarihinde seferberliğe ait Padişah iradesi çıktığı zaman almıştı. Bu irade Deniz Kuvvetlerini ilgilendirmiyordu ama Bahriye Nezareti gene daire başkanlarını topluyarak durumu muhakeme ettirmiş ve onun vardığı kararı da 3 Ekim 1912 günü Yüksek Deniz Şurasından çıkarmıştı. Bu arada Deniz Kuvvetlerine de seferberlik iradesi çıkarılması için Başbakanlık nezdinde teşebbüse geçmiş ve 7 Ekim 1912 günü Deniz Kuvvetleri için ayrı bir seferberlik iradesi çıkartmıştı.

Bahriye Nezaretinin çıkardığı harekât planında Ege Denizindeki harehâttan söz edilmiyordu. Burada sadece Karadeniz harekât alanına seçilecek kuvvetler ve bu kuvvetlerin yapacağı vazifeler tespit edilmişti. «Karadeniz layihası» adını alan bu layihanın tam metni aşağıya çıkarılmıştır :

«Bulgaristana karşı harp harekâtı yapılması gerekirse Karadenizde hareket serbestisi elde edebilmek ve askerî nakliyatı muhtemel tehlikelerden korumak için Bahriye Nezareti ikinci dairesi tarafından hazırlanan plan dikkatle incelendi. Bu incelemenin sonucu aşağıda arz olunur» :

Savaş İlanından Önce

1. Hamidiye kruvazörü
Berkisatvet
Yadigarımillet
Muavenetimilliyeye
Numuneihamiyet
Taşoz

Gemilerden teşkil edilecek filo için hareket üssü olarak Umuryerinde Taşocakları seçilmiştir.

2. Karadenizdeki askerî nakliyat ile Osmanlı deniz ticaretinin serbest ve güvenlik altında bulundurulmasının temini için yukardaki filo Karadeniz Boğazı ve Bulgar filotillâsının hareket üssü olan Varna ve

Burgaz limanlarıyla tekmi Bulgar kıyılarında nümayiş yapacak düşman filotillasının durumu hakkında bilgi toplayarak ve boğaza geri gelecektir. Bu konuda filo aşağıdaki şekilde ikiye bölünecek ve vazife, gruplar halinde münavebe ile yapılacaktır.

3. İşbu kuvvet :

Hamidiye
Numuneihamiyet
Taşoz

Berkisatvet
Yadigarımillet
Muavenetimilliye

Şeklinde ikiye bölünerek üssülhareke olan Umuryerinden münavebe ile hareket edecek; tarassut hattını boş bırakmamak üzere vazife göreceklerdir.

4. Zuhaf korveti
Sivrihisar
Sultanhisar
Nevşehir gambotu

Bu savaş gemileri de yukardaki filo grubunun hareketiyle beraber Anadolu kıyısında Şile, Rumeli kıyısında Karaburun ve Fener dubası arasındaki alanı aralıksız ve gece gündüz karakol edecek ve Boğaza yaklaşacak düşman gemileri hareketlerinde durduracaklardır.

5. Askerî nakliyatta üçüncü maddedeki gruplardan bir tanesine hi-maye vazifesi verilecektir.

6. Sultanhisar ve Sivrihisar torpidobotları Bulgar torpidobotlarının aynı olduğundan, onlardan ayırt edilebilmesi için, şimdiden bu gemilere özel işaretler konmalıdır. Bu işaretler de zaman zaman değiştirilerek bu değişikliklerden Boğaz Komutanlığı haberli edilmelidir.

7. Hareket üssü olan Umuryerinden yeter miktarda kömür, akaryakıt, su dubaları, erzak ve başka maddeler bulundurulmalıdır.

8. Gayretivataniye, Samsun, Yarhisar ve onarımda bulunan başka torpidobotlar, onarımları bitince Karadeniz filosuna katılacaklardır.

9. Hükümet savaş için emir vermedikçe silâh kullanmaktan sakınılmalı ve bu konuya çok dikkat edilmelidir.

10. Fakat düşman tarafından yapılacak taarruza karşı son derece dikkatli bulunarak gereken savunma hareketi derhal yapılmalıdır.

11. Düşman hareketleri hiç bir zaman gözden kaçırılmamalıdır.

12. Okmeydanı telsizi ile ve şifreli olarak muhabere yapılmalıdır.

Savaş İlanından Sonra

13. Savaşın ilânından sonra 6 gemiden mürekkep Karadeniz filosu toplu olarak düşman hareket üssüne yaklaşacak ve fırsat çıkarsa düşman deniz kuvvetlerini imhaya çalışacaktır.

14. Bulgar savaş ve ticaret gemilerinin denize çıktığı dikkatle izlenecek ve bunların batırılmasına ya da müsadere edilmesine çalışılacaktır.

15. Kıyı tahkimatıyla muharebeye girilmeyecektir. Mayın bulunması muhtemel olan Varna ve Burgaz limanlarıyla diğer bölgelerine yaklaşılmayacaktır.

16. Bir liman ya da koyu tarassut ederken daima aynı hat üzerinde gidip gelinmemeye çalışılacaktır.

17. Nakliyelere asker yüklendiği zaman bu gemiler kesinlikle savaş gemisi refakatinde seyrettirecektir.

18. Bulgar askerini telaşa düşürmek ve kuvvetinin bir kısmını işgal etmek üzere liman ve uygun yerlere asker çıkarılmıyormuş gibi hareket etmek için gemilerin beraberinde boş nakliye gemileri gönderilecektir. Bu gibi hareketler çok ciddi bir şekilde yapılmalıdır.

19. Kömür, erzak ve başka maddeler almak için çeşitli zamanlarda gemiler teker teker üsse gönderilmelidir.

20. Muhabere Okmeydanı telsiz istasyonu ile ve şifreli olarak yapılmalıdır.

21. İşbu talimattan amaç düşman donanmasının limandan dışarı çıkmasını men ya da fırsat çıktığı zaman onun imhasını sağlamaktır. Bu arada Osmanlı askerî ve ticarî nakliyatı da korunacaktır. Karadeniz filosu komutanı buradaki esaslara göre hareket edecek; bu talimatta yazılı olmayan olaylarla karşılaştığı takdirde kararı kendisi verecektir.

Böylelikle özel görev kuvvetini donanmadan ayırarak bu kuvvete ayrı bir komutan ve komodor vermek durumu hasıl olmuş; bu amaçla da yüksek kademedeki subaylara bir atama listesi çıkarılmıştır: Hastahğı geçmiş olan Albay Tahir Burak tekrardan donanma komutan Vekilliğine atanmış «1 Ekim 1912» ve Albay Sermet de özel görev kuvvetleri «Karadeniz filosu» komutanlığına; Erat Okulu Komutanı Binbaşı Hüseyin Remzi de Karadeniz komodorluğuna verilmişti «6 Ekim 1912».

1 Ekimde göreve başlamış olan Albay Tahir Burak. Başkomutanlık ve Bahriye Nezaretinin düşüncesi dışında olarak, ilkönce donanma gemilerinin onarılmasını, sonradan harekâta gönderilmesini istemişti. Bunun için aksi kanıda olan Başkomutanlık Vekâleti ile ciddi bir yazışma mücadelesine başlamış ve bu mücadeleyi ta savaş sonuna kadar yürütmüştü. Onun dayandığı temel düşünce harekât sorunundan çok idarî bir manzara taşımakta idi; «Mademki savaştan önce donanma sorunlarını ihmal ettiler; bu suçu kim işledi ise şimdi cezasını çöksin...» diyordu. Üstelik tahkikat açılıp suçluların cezalandırılmasını da teklif ediyordu.

Şüphesiz Başkomutanlık ile Donanma Komutanlığı arasındaki yazı mücadelesi personelin moraline müspet şekilde tesir etmiş değildi.

Osmanlı donanma projeleri hakkında şöyle bir kişisel kanı yürütmek kabildir :

Elde bir tümen çıkaracak kadar bile nakliye gemisi olmadığına göre Başkomutanın Karadenizde çıkarma isteklerini ileri sürmesi gerçeklere uymayan bir durum muhakemesi uğruna donanmayı boş yere Karadenize

bağlamak demektir. Bunun gibi Karadenizdeki Bulgar limanlarını bombardıman etmek de boş yere ortaya çok zor uluslararası hukuk sorunları çıkarır, stratejik bir fayda sağlamazdı. Bunun yerine on gün de olsa savaşın ilân edilmesine kadar donanmanın ufak tefek onarımları yapılmalı ve bir defacık olsun top ve torpido atışları yaptırılmalı; sonra da donanmayı Ege Denizinde kullanmalı idi.

Buna göre Karadenizde donanmanın yapacağı tek görev nakliyat himayesi kalıyordu ki bu fikir bu denizde kullanılacak deniz kuvvetinin mahiyetini de ortaya koyabilirdi. Tekmil donanma şöyle dursun Karadeniz layihasında bu deniz için tahsis edilen kuvvetler bile nakliyat himayesine çöktü.

Diğer taraftan donanmanın süratli şekilde Ege Denizi harekâtına hazırlanması şarttı. Osmanlı - İtalya savaşında donanmanın onarım ve eğitim işleri tamamlanıp da bu donanmanın taarruz edecek şekilde Balkan savaşına girmesi sağlanmış olsaydı, şüphesiz, savaşın şekli çok değişirdi. Ama bunların yapılmamış olması Balkan savaşında donanmayı birinci derecede onarım isteyip harekât yapmamasını gerektirmezdi. Artık donanmanın karşısında düşman vardı. Donanma denize çıkmalı; Yunan harekâtını pahalıya mal etmeye uğraşmalı idi. Gerek Türk denizcilik gelenegi gerekse taraf donanmaları arasındaki kuvvet oranı ve savaş hedefleri bunu gerektiriyordu.

Gerçek bu iken Donanma Komutan Vekili onarım istemekte ısrarlı olacak; Başkomutan Vekili de ille de Karadeniz diyecekti. Bu suretle Ege Denizi tamamen Yunanlıların yapacakları serbest hareketlere terk edilmiş; Ege adalarından vazgeçilmiş ve Egedeki denizyolları da terkedilmişti.

Halbu ki hükümet Ege adalarının akibetinden endişe ediyor ve bu adaların elden çıkmasını için politik tedbirler arıyordu. Hariciye Nazırı Gabriel Efendi 14 Ekim 1912 de, yani savaşın çıkmasından önce, Yunan ve İtalyanların Ege adalarını işgal etmesine mani olmalarını İngiliz hükümetinden rica etmek istemiş ve Londra Büyükelçisi Tefvik Paşaya bu yolda talimat göndermişti. İngiltere Hariciye Nazırı Edward Grey ise Büyükelçiye böyle bir şey yapamayacağını açıkça ifade etmişti.

Ege Denizindeki durum gerçek manzarasıyla çok ciddi idi. Fakat bu ciddi durum Başkomutan Vekili Nazım Paşa tarafından takdir edilmemişti. Konu üzerinde denizcilerle fazla tartışmamak için donanmayı daha sıkı şekilde kendi emrine bağlamak istemiş ve bunun için de 7 Ekim 1912 tarihinde aşağıdaki Padişah iradesini çıkartmıştı :

1. Donanma dahi Başkomutanlık emrine tabidir;
2. Başkomutanlık Vekâleti emrinde, kara kurmayından başka bir de deniz kurmay heyeti bulunacaktır;
3. Başkomutan Vekili Kara Kuvvetleriyle en iyi işbirliği sağlayacak şekilde donanmaya da direktifler verecektir Donanma Komutanı gereğini bu direktifler çerçevesinde yapacaktır. İdarî işler eskisi gibi Bahriye Nezareti tarafından yapılacaktır.
4. Bu iradenin tatbikine Başkomutan Vekili ile Bahriye Nazırı memurdur.

Şüphesiz bütün silâhlı kuvvetlerin tek bir komutaya bağlanmasında büyük faydalar vardı. Fakat bu faydaları sağlayacak şekil bu değil, deniz savaşının sevkı idaresinden sorumlu bir deniz kurmay başkanının stratejik sevkı idare konusunda Başkomutan emrine girmesi idi. Gerçi iradenin üçüncü maddesi Donanma Komutanına bazı yetkiler veriyordu ama Donanma Komutanına verilecek Başkomutanlık direktifinin sağlam bir savaş tecrübesine dayanması sağlanmamıştı. Başkomutanlık Vekâleti ile Donanma Komutan Vekili arasında sık sık anlaşmazlık konularının çıkmasına da bu sakat durum neden olmuştu. Özellikle Bahriye Nezareti de hata etmiş Başkomutanlık emrine biri Binbaşı öteki de önyüzbaşı iki tecrübesiz subay yollamıştı. Başkomutan Vekili deniz savaşını bu tecrübesiz subayların yapacakları danışmanlıkla idare edecekti.

Sistem o kadar karışıklık doğurmuştu ki, Bahriye Nezareti Padişah iradesini Donanma Komutanlığına nakledeken «aman diyordu; Başkomutanlıktan alacağımız emir ve direktifleri bize de bildirin». Buna göre Donanma Komutanlığı, Başkomutanlık ile Bahriye Nezareti arasında kalmış bir zavallıya dönmüştü.

Sevkı idare mekanizmasının savaşa iyi hazırlanmamasında yabancı uzmanlar da etkili olmuştu. Kara Kuvvetleri yıllardır Alman Generalleri tarafından yetiştirilmişti. Buna mukabil Deniz Kuvvetlerini de İngiliz Amiralleri yetiştirmiş ya da yetiştirir görünmüştü. Ama kıtada Almanlarla İngilizler birbirlerine kanlı bıçaklı düşmandırlar. Bu düşmanlık hisleri Türk Silâhlı Kuvvetlerine de intikal edecek; gerek Alman Generali gerekse İngiliz Amiralî Türkiye'de bir «Kara - Deniz işbirliği» konusu açmayacak ve bu konuda hiç bir karargâh çalışması yaptırmıyacaktı.

Bundan ötürü Başkomutan Vekili Nazım Paşa donanmanın vazifesini sadece kara kuvvetiyle işbirliği olarak mütalaa ediyor ve Padişah iradesini de sadece bu amaca göre çıkartıyordu. Ona göre donanma ordunun kanatlarını ve ikmalini koruyacak bir kuvvetti. Ege Denizini de, belki de, burada bir kara cephesi olmadığı için, Yunanlılara alabildiğine serbest bırakmıştı. Hiç bir savaşta hiç bir Başkomutan denizleri düşmanına bu derecede serbest bırakmamıştı.

Osmanlı tarafı Balkan savaşının deniz cephesini bu harekât düşünce, plan ve zihniyetiyle idare etti.

2. Yunan Harekât Planı.

Yunan Deniz Kuvvetlerinin hazırladığı harekât planı taarruzî bir mahiyet taşımakta idi. Ana hedef en kısa zamanda Osmanlı Devletinin elinde bulunan tekmil Ege adalarını almaktı. Böyle bir hedefe ulaşmak Yunanlılara, ebedi olarak, Osmanlı denizyolunu kontrol altında tutmak ve Enosis politikasının gayesine doğru kuvvetli bir adım atmak gibi büyük çıkarlar sağlıyacaktı. Belki bunlar uzak bir çıkardı. Fakat Ege adalarını almakla Yunanlılar, savaş içinde de Çanakkale Boğazındaki Osmanlı Donanmasını kontrol altında tutmak ve Osmanlıların İzmir - Selânik stratejik denizyolunu kesmek gibi askerî çıkarılar da elde edeceklerdi.

Osmanlı Devleti Rumelindeki kara savaşını beslemek konusunda Karadeniz kadar Ege Denizindeki denizyollarına muhtaç bulunmakta idi.

Hatta yığınak planlarında İzmir, Denizli ve Uşak redif tümenlerinin Makedonya cephelerine götürülmesi için geçişi denizyolundan planlanmışlardı. Böyle kısa yoldan bile nakliyatın 29 günde başarılabacağı hesaplanmıştı. Her halde bu istek ve hesaplar Yunanlılara da intikal etmişti, onlar, Ege adalarını en kısa zamanda işgal edecek bir plan hazırlamışlardı. Osmanlılar Ege Denizindeki harekât hazırlığını ne kadar geciktiriyorlarsa Yunanlılar o kadar çabuk davranmak istiyorlardı.

Yunan Deniz Kuvvetleri Ege Deniz egemenliğini kısa zamanda almak için birinci şart olarak Çanakale Boğazına çok yakın yerde bir ileri üs bulup işgal etmeği tasarlamışlardı. Mondros gibi tekmil Yunan donanmasını içine alacak güzel bir limana sahip olan Limni adasını işgal etmeyi ilk şart olarak kararlaştırmışlardı. Osmanlı Donanmasının da ileri üs yapmak istediği ve fakat Osmanlı Başkomutanlığının kabul etmediği bu önemli işi şimdi Yunanlılar yapacaklardı. Ada halkının Rum olması; Osmanlılardan çok bu halkın hissen Yunanistana bağlı olması ve Osmanlıların adada hiç bir savunma tertibi almamış bulunması Yunan işgalini kolaylaştıracak unsurlardı. İşgal için Dünya Tarihinde bu kadar kolay bir hedef asla görülmemiştir.

Osmanlı Devletinin Ege adalarını işgal etmek bir fikir olarak harekât planlarına kaydedilmemiş olsa bile bütün Yunan subayları bu isteğe 1897 Osmanlı - Yunan savaşından beri bağlanıp kalmışlardı. Bu savaşın dersleri Osmanlı adalarının çok kolay işgal edilebileceğine dair Yunan subaylarına ciddi bir kanı vermişti.

Yunan harekâtının ana hatları şunlardı :

- Osmanlı Donanmasını yakından gözetlemek amacıyla Limni adasını işgal ederek kısa zamanda burasını elverişli bir Yunan ileri üssü haline getirmek;
- Osmanlıların elinde bulunan başka Ege adalarını da almak;
- Filotilla ile boğaz ağzında daimi bir karakol hattı teşkil ederek Osmanlı donanmasını katı neticeli muharebeye zorlamak;
- Osmanlı Devletinin denizyollarını kesmek;
- İzmir ile Selânik arasındaki stratejik denizyolunu baltalamak.

Yunan Deniz Kuvvetleri, sonradan boğaz önünde karakol yapacak filotilla gemileri için daha ileri bir üs yapmak ihtiyacını duymuş ve bu amacı sağlamak için planına İmroz Adasının alınmasını da eklemiştir. Nihayet Yunan Donanma Komutanı Amiral Konduriotis, harekât sırasında, kendi teşebbüsüyle Bozcaada ve Psarayı da almayı kararlaştıracak ve bu suretle Ege adalarının işgalini tamamlayacaktı.

Yunan planı, bu suretle, Osmanlı Donanmasını her türlü gözetleme imkânından yoksun bırakmaya da istinat etmişti. Yunan donanmasının Osmanlı donanmasından haberalma imkânları Osmanlıların Yunanlılardan haberalma imkânlarından çok fazla idi.

Yunan deniz kurmayı Yunan Denizi için de tedbirler düşünmüştü. Çünkü bu deniz, daha çok, Yunan Deniz ve askerî nakliyatı için önemli idi. Bu yolların üzerinde Osmanlıların Preveze ve başka limanlarının bu-

lunması Yunanlılara endişe vermişti. Bundan ötürü Yunan Denizi için onların kararı kısa zamanda Preveze limanını almak ve Osmanlı kıyılarına kontrol koymaktı.

Bu düşünceler Yunan donanmasının karşısına Ege ve Yunan Denizi olmak üzere iki cephe çıkarmıştı. Yunan donanması buna göre, donanmasını ikiye ayıracak şekilde konuş yapmıştı. Tabiatıyla bu konuda Ege harekât alanı esas olarak ele alınıyor; Yunan Denizi cephesine tali olarak bakılıyordu.

Albay Konduriotis emrindeki Ege Denizi filosu Pire limanında üslenmiş olup aşağıdaki gemilerden kurulu idi :

1 Zırhlı kruvazör	: Giorgios Averoff
3 Eski zırhlı	: Hydra
	Psara
	Spetsai
14 Muhrip	: Neagenea
	Keravnos
	Thyella
	Sfendoni
	Lonchi
	Naphkretoussa
	Niki
	Doxa
	Velos
	Aspis
	Leon
	Aetos
	Jerax
	Panthir
1 Denizaltı gemisi	: Delphin
1 Yardımcı gemi	: Kanaris
1 Mayın gemisi	: Aris
1 Hastane gemisi	: İonia
5 Torpidobot	: Aigili
	Daphne
	Arethusa
	Alcyon
	Doris

Albay Damiance emrindeki Yunan Denizi kuvvetleri Korfu da üslenmiş olup aşağıdaki gemilerden kurulu idi :

2 Gambot	: Ambarkia
	Aktion
4 Silâhlı gemi	: Alfios tipi gemiler
	A ve Δ tipi küçük gambotlar.

3. Bulgar Deniz Harekât Planı.

Bulgar Deniz Kuvvetleri, mahiyet ve kifayet itibarıyla çok küçük olduğu için, Yunan donanmasının kullanış tarzı aksine olarak tam bir savunma düşüncesi içinde idi. Lâkin bu karar bir Deniz Kuvvetleri Komu-

tanlığı tarafından alınmış değil, sadece ufak donanmanın bağlı olduğu Varna Üs Komutanlığı tarafından alınmıştı.

Durum böyle iken, Osmanlı Bahriye Nezareti Burgaz şebkenderinin verdiği yanlış haberlere inanarak Bulgar gemilerinin Boğaza ve Osmanlı Donanmasına taarruz edebileceği kamsına varmıştı. Bundan ötürü Bulgarların ufacıık kuvvetleri Osmanlı Bahriye Nezareti üzerinde gerçek kuvvetinden çok fazla bir etki bırakmıştı. Bundan ötürü Osmanlı tarafında Bulgarlara karşı gereğinden çok fazla bir emniyet tedbiri alınmıştı. Bu fazla tedbir Karadeniz harekât lâiyhasında açıkça belli oluyordu. Nitekim adı geçen şebkender de Eylül ayında Bulgarların 750 tonluk ve 20 mil süratinde bir kruvazörle 100 zer tonluk 10 adet torpidobot aldıklarını haber vermişti. Halbu ki bu kruvazör yeni olmayıp Çarlık Rusyası tarafından tadil edilip tekrar Bulgaristana yollanan Nadiejda torpido gambotu idi. Torpidobotlar da yeni olmayıp 6 adet Smeli tipi eski torpidobotlardı.

Bu küçük teknelerin kendi ana üsleri olan Varnadan fazla uzaklaşmalarına imkân yoktu. Ancak yedeklendikleri takdirde uzak mesafelere gidebilirlerdi. Harekât için bunların kesinlikle kendilerini himaye edecek bir savaş gemisi tarafından yedeklenmeleri gerekiyordu ki bu gemi de Nadiejda torpido gambotundan başkası olamazdı. Bu gemi de Osmanlı gemilerine nazaran çok kifayetsizdi. Bundan ötürü Bulgar torpidobotlardan uzak mesafede Osmanlı gemilerine bir zarar gelemezdi. Nitekim Bulgarlar da bu gemilere sadece Varna önünde karakol vazifesi ve bu bölgede rastlayacakları Osmanlı gemilerine gece taarruzları vazifesi vermişlerdi.

Bulgar Deniz Kuvvetlerinin Balkan savaşı çerçevesindeki konusu şöyle olmuştu :

Varnada :

Nadiejda	Torpido gambotu
Smeli	} Torpidobotları
Khrabry	
Drasky	
Schumni	
Lietiachy	
Strogi	} Silâhli Yatları
Kamtchia	
Striela	

5 tane Mayın dökme hizmetinde kullanılacak ufak yat.

Tunadaki Ruscuk limanında :

Kroum silâhli yatı
Simon Veliki silâhli yatı
Beheri 6 mayın taşıyan 6 römorkör 4 ufak mayın nakliyesi.

B. SAVAŞTAN ÖNCEKİ HAREKÂT

1. Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin Harekâtı.

1 Ekim 1912 günü; yani Balkan savaşının çıkmasından 18 gün önce Osmanlı Donanması Çanakkalede bulunmakta idi; Osmanlı - İtalya savaşının bitmemiş olmasından ötürü İtalyan donanmasına karşı konuş yapmış şekilde yatmakta idi. Bu anda Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin konusu da şöyle idi :

Çanakkalede

4 Zırhlı	: Barbaros Hayrettin (Komutan gemisi) Turgutreis Mesudiye Asaritevfik
2 Kruvazör	: Hamidiye Mecidiye
1 Tor. Kruvazörü	: Berkisatvet
6 Muhrip	: Yedigârimillet Muavenetimilliye Taşoz Samsun Basra Yarhisar
6 Torpidobot	: Hamidâbat Demirhisar Sivrihisar Sultanhisar Kütahya Akhisar
1 Onarım gemisi	: Tirimüjgan
İstanbulda onarımda	
1 Korvet	: Necmişevket
1 Küçük korvet	: Zuhaf
2 Muhrip	: Gayretivataniye Numunehamiyet
2 Torpidobot	: Berkefşan Draç
2 Gambot	: Nevşehir Pelengiderya
İzmirde	
1 Korvet	: Muinizafer
1 Torpidobot	: Yunus
1 Vapur	: İzzettin
Selânikte	
1 Korvet	: Fethibülend (Silâhları sökükt)
1 Yat	: Fuad
Prevezede	
2 Torpidobot	: Antalya Tokad (Harap)
2 Motorgambot	
Süveyşte	
1 Torpido kruvazörü	: Peykişevket
4 Bambot	: Beyrut Malatya Taşköprü Yozgat.

Ertesi gün; yani 2 Ekim 1912 günü Karadeniz harekât layihasında yazılı olan Hamidiye kruvazörü, Berkisatvet torpido kruvazörü, Yedigâ-

rimillet, Muavenetimilliye, Taşoz muhripleri ve Sultanhisar ve Sivrihisar torpidobotları, Başkomutanlıktan gelen emir üzerine Çanakkaleden hareket ettirilip Karadeniz Boğazına gönderildiler. Aynı gün tersane onarımını bitirmiş olan Zuhaf ve Numunehamiyet gemileri de Boğazda filoya katılmış; Nevşehir gambotu filoya katılmak üzere Trabzondan hareket etmişti.

Böylece Osmanlı donanması bir tanesi Donanma Komutan Vekili Albay Tahir Burak emrinde olarak Çanakkalede; öteki de Albay Sermed'in emrinde olarak Karadeniz Boğazında olmak üzere ikiye bölünmüştü. Donanma Komutan Vekilinin Karadenizde yapılacak harekât ile hiç bir ilgisi olmayacak; buradaki filo komutanı doğrudan doğruya Başkomutanlık vekâletinden emir alacaktı. Bunun gibi donanma Komutan Vekilinin Ege Denizinde de stratejik kararlar almaya yetkisi yoktu; Başkomutan vekili ne emir verirse o harekâtı yapacaktı.

Savaşın açılmasından önce Karadeniz filosunun yaptığı ilk harekât, Akdeniz adlı yolcu gemisinin boğaza gelişini himaye etmek amacıyla dört muhribin yaptığı bir keşif hareketi oldu. Başkomutan vekili bu filoya bağlanmış olan dört muhribin Karaburun istikametinde bir keşif hareketi yapmasını ve bu harekete Akdeniz vapurunun endirekt şekilde himaye edilmesini emretmişti. Komodor Binbaşı Hüseyin Remzi, bu hareketi, Muavenetimilliye tipi dört muhriple 4 Ekim günü yaptı. Hiç bir düşmana rastlamadı ve ertesi gece boğaza geri geldi.

Başkomutan Vekilinin emriyle donanmadan ayrılan ikinci grup Barbaros Hayrettin ve Turgutreis zırhlıları oldu. Başkomutan vekili 6 Ekim günü Donanma Komutan vekiline verdiği emirde bu gemilerin neden ötürü donanmadan alınacağını bildirmemiş; sadece «Sen Mesudiye gemisine geç; Turgutreis ve Barbaros gemilerini İstanbula yolla ...» demişti. Belki de amacı Ege cephesini komutansız bırakmamaktı; fakat zırhlıların alacağı vazifelerin Donanma Komutan vekiline bildirilmemesi bu komutanı bir hayli üzecekti. Onu üzen olay, sadece, emrindeki gemilerin vazifelerinin bildirilmeden alınması değil Ege Denizinin zayıf bırakılması idi. Bundan ötürü Bahriye Nezareti aracılığıyla Başkomutanlık vekâletine başvurup ek bilgi istiyecekti.

Fakat Başkomutan vekili, Donanma Komutan vekilinin asıl fikrini anlayamayacak onun Barbarosta bulunmak istediği neticesini çıkararak, ikinci bir emirle, Albay Tahir Burak'ı da Çanakkaleden getirtip Barbarosa iade edecekti. Artık zırhlılar Donanma Komutan vekilinin emrinde idi.

Başkomutan vekilinin bu iki zırhlıyı Çanakkaleden alıp Karadenize getirmesindeki amaç stratejik değildi. O günlerde Romanyada bulunan Velihaht Yusuf İzzettin Efendinin deniz yoluyla memlekete avdet etmesi muhtemeldi; bir Romen vapuruyla İstanbula gelecekti. Başkomutan vekili de bu Romen vapurunu iki zırhlı ile himaye etmeye kalkışmıştı. O, Bulgar Deniz Kuvvetlerinin pek zayıf olmasına ve zırhlıların siddetle onarımına muhtaç olduğuna bakmadan saltanatlı bir himaye vazifesi hazırlamıştı.

Bu yanlış kararında o kadar ısrarlı idi ki; aynı gün 19 İtalyan savaş gemisinin İzmir'e doğru gelmekte olduğu hakkında İzmir komodorluğu, Sakız Adası mutasarrıfı ve 6. Redif müfettişliği gibi üç önemli kaynaktan haber almasına ve bu haber üzerine Bahriye Nezaretinin Turgutreis ve Barbaros zırhlılarını Çanakkaleye iade etmek üzere yaptığı teklife rağmen, bu teklif ve bilgilere itibar etmemiş ve zırhlıları Karadenize hareket ettirmişti.

Böylece Barbaros ve Turgutreis zırhlılarıyla Yedigörmümlük ve Basra muhripleri, Donanma Komutan Vekilinin emrinde olarak 13 Ekim 1912 akşamı Karadenize doğru yola çıkmışlardı. Albay Tahir Burak zırhlılara bir yan emniyeti teşkil etmeleri ve Bulgar torpidobotları hakkında bilgi getirmeleri için muhripleri önden yollamış ve onlara Varna önünde vazife vermişti.

Zırhlılar bu tertiple Köstence limanının 40 mil Güneyine geldiler ve bu noktada Romanya gemisiyle karşılaştılar. Donanma Komutan vekili gemide Velihahtın bulunup bulunmadığını sormaya bile lüzum görmeden rota değiştirmiş ve Romen Vapurunun dümen suyunda seyre başlamıştı. Romen vapurunun yolcuları da «Bu Osmanlı zırhlıları bizi neden izliyor?» diye hayret ve endişe içinde idiler. Çünkü gemide Osmanlı Velihahtı yoktu; yetişememiş ve gemiye binememişti.

Zırhlıların Romen vapurunu izlemeleri bir saat kadar sürdü Velihahtın gemide olmadığı bundan sonra anlaşıldı. Donanma Komutan vekili de Romen vapurunun refakatinden ayrılarak filosunu 14 Ekim akşamı boğaza getirdi.

Fakat Başkomutan vekili bu hareketle tatmin olmayacak ve filoyu 15 Ekim akşamı tekrardan Karadenize hareket ettirecekti. Bu sefer de filo Velihahtı rastlayamamış; denizde gördüğü başka bir ticaret gemisini muayene ettikten sonra 16 Ekim akşamı boğaza dönmüştü.

Böylelikle gemiler boş yere kömür ve akaryakıtlarını bitirmişler; boğaza geldikleri zaman da ikmal yapacak kömür bulamamışlardı.

Savaşın önce Karadenizde yapılan harekât askerî nakliyatın korunması; Çanakkale Boğazında yapılan harekât da muhtemel düşmanın bölgedeki ticaret gemilerini müsadere etmek oldu. Bunlar birbirinden ayrı hareketlerdi. Bundan ötürü olayların ayrı ayrı anlatılmasına zorunluk vardı.

a. Kara Kuvvetlerinin Seferberlik ve Yığınak Nakliyatı ve Bu Nakliyatın Korunması.

Osmanlı Kara Kuvvetlerinin seferberlik nakliyatı için savaşın önce Harbiye ve Bahriye Nezaretleri arasında birleşik bir plan yapılmamış ve bu konuda hiç bir anlaşma da düşünülmemişti. Kara Kuvvetleri, sadece kendi fikirlerine dayanarak bir ulaştırma planı hazırlamış; Bahriye Nezareti bunu da yapmamıştı. Bundan ötürü seferberlik nakliyatının ihtiyaçları karanlıkta kalmış; her şeyin savaşa çok yakın günlerde düşünülmesine zorunluk hâsıl olmuştu.

Kara nakliyat planları Harbiye Nezareti üçüncü şubesi tarafından hazırlanmış olmakla beraber bu planların bir kopyası, Seyrisefain (De-

nizyolları) idaresinin Bahriye Nezareti emrinde olmasına rağmen, bu nezarete verilmemişti. Taraflar arasındaki birleşik çalışma; ticaret gemilerinin taşıma kabiliyetlerini tespit edecek komisyonun çalışmalarından ibaretti.

Belli olmuştu ki Harbiye Nezareti deniz nakliyatının savaşta bir harekât sorunu olacağını ve donanmanın bu gemileri himaye etmek durumunda kalacağını hesaplamamıştı. Bahriye Nezareti de Harbiye Nezaretine «Nakliyatı ne şekilde yapacaksınız?» diye bir soru sormamıştı. Ticaret gemileri normal barış seferlerini yapmakta olup hangi geminin nerede olduğunu ne Harbiye ne de Bahriye Vekâleti biliyordu. Seyrisefain idaresi Bahriye Nezaretinin emrinde bulunuyordu ama; aradaki bağ özel bir manzara taşıyordu; yani Seyrisefain idaresi bütün idarelerinde tam bir yetki sahibi idi; Bahriye Nezaretinden özgür çalışmakta idi.

Balkan savaşından önce Bahriye Nezaretinin askerî nakliyat ile ilgili Harbiye Nezaretinin kendisine yazdığı 3 Ekim 1912 tarihli resmî yazı ile başladı. Bu yazı da herhangi bir askerî nakliyattan söz etmiyor; sadece Haydarpaşa, Sirkeci, Yeşilköy, İzmir, Tekirdağ, Trabzon, Dedağaç ve Selânik adlı ticaret gemilerine, irtibat için birer deniz subayı atanmasını emrediyordu. Ancak bundan bir gün sonra Başkomutan Vekili Nazım Paşa askerî nakliyatın Bulgar torpidobotlarının muhtemel taarruzlarına karşı korunmasını Bahriye Nezaretinden istedi. Bahriye Nezareti ise Başkomutanlığa: «Karadeniz nakliyat harekât alanında çalışacak deniz kuvvetlerini tespit edip İstanbul Boğazına yolladık. Halen Deniz Yüksek Şûrası bu gemilere verilecek görevleri tespit etmektedir» diyordu.

Harbiye Nezareti bir «Seferberlik deniz nakliyat programı» hazırlamıştı ama; bu programın unsurları gerçeklere uymuyordu. Bundan ötürü; donanma gemilerinin yapacağı himaye şöyle dursun ticaret gemilerine vazife vermekte de karışıklıklar meydana gelecekti. Meselâ Harbiye Nezareti 9 Ekim 1912 de 10 Temmuz ticaret gemisinin Geliboluya, Akdeniz vapurunun Samsuna, Güzelhisar vapurunun Tireboluya, Hüda-vendigâr vapurunun Ünyeye hareket edeceğini bildirip iki muhrile bunların himayesini isterken, aynı gün yazdığı ikinci bir yazıda Nilüfer vapurunun Bartına, Hâle ve İsfendiyar vapurlarının Cideye ve Marmara vapurunun Sinop'a gideceğini bildirerek tekrardan himaye istiyordu. Demek ki bu nezaret hazırladığı plan üzerine hareket etmeyip günlük ihtiyaçlara göre kararlar veriyordu. Hal böyle olunca elinde esasen az gemi bulunan donanma ne yapacaktı da bu isteklerin hepsi için ayrı muhrup tahsis edebilecekti ?

Gene Başkomutanlık Vekâletinin emriyle Hamidiye kruvazörü (Komutanı Önyzb. Hüseyin Rauf) ile Taşoz muhrubi (Komutanı Önyzb. Mehmet Emin) Karadeniz nakliyatını korumak üzere 6 Ekim 1912 de Karadenize açılmış bulunuyorlardı. Lâkin kendilerine hangi nakliyatı ne şekilde koruyacakları bildirilmemişti. Bu gemilere Cide, İnebolu, Ereğli ve Sinoptan yapılacak nakliyatı koruyacakları sonradan bildirildi.

Daha savaştan önce plansız hareket edilmeye başlanılmış olması az kuvvetle çok iş görmeye imkân bırakmamıştı. Harbiye Nezareti, böyle, gemilere teker teker komuta etmeye kalkışacağına nakliyatı himayesi

konusunda bir direktif vererek harekâtın tanzimini Karadeniz filosu komutanına bırakmış olsaydı vazife daha az deniz kuvvetleriyle de başarılabilecekti. Nitekim Başkomutanlık da, sonradan himaye görevine tahsis edilecek gemilerin sayısını azaltmaya mecbur olmuştu. Fakat böyle bir halde bile nakliyatı gambotlarla korumak dururken, donanmada daha büyük görevleri bulunan Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri burada kullanılacaktı.

Diğer taraftan seferberliğin kara nakliyatı da muntazam değildi. Gemiler herhangi bir limana gittiği zaman yükleyeceği kara birliğinin gelmediğini görüyor; ya da kara birliği karayolundan limana geldiği halde kendisini götürecek gemiyi bulamıyordu. Bu durumda en çok sıkıntıyı savaş gemileri çektiler. Zira boş yere limanlarda beklemek onların kömür ya da akaryakıtını tüketiyor ve bu suretle gemiler vakitsiz İstanbulla hareket etmek zorunluğunda kalıyorlardı. Örneğin 8 Temmuzda Sinopta bulunan Hamidiye kruvazörü, ticaret gemisinin yükleme işinin uzun süreceğini ileri sürerek, dönüp İstanbul'a geri gelmek için Başkomutanlık vekâletinden talimat istemişti.

Diğer taraftan Bahriye Nezareti de nakliyat durumunu mütalaa etmiş; himaye yapılacak kıyı boyunun 600 mil olduğunu, nakliyatın belirli bir programa göre yapılmadığını, bindirme liman sayısının çok olduğunu ve bütün bu hareketlerin Sivastopolda bulunması gerekli Rus donanmasının tecavüzüne maruz kalabileceğini sebep göstererek nakliyat himaye vazifesinin esasen çok kısa sahilleri bulunan, Bulgar kıyılarından endirekt olarak yapılmasını teklif etmişti.

Fakat Başkomutan Vekili himayenin endirekt yapılmasını sakıncalı bulup ticaret gemilerinin teker teker himaye edilmesinde ısrar etmişti. Buna karşı da Bahriye Nezareti, 15 Ekim 1912 de, «elimizde ticaret gemilerini teker teker himaye edecek kadar çok gemi yoktur; üstelik bu şekilde hareket, donanma gemilerinin savaş kifayetlerini de etkiliyecektir» demişti. Bahriye Nezaretinin hal çaresi Hamidiye kruvazörünü Sinopta, Mecidiye kruvazörünü de Karadeniz Ereğlisinde üsleştirmek ve Mecidiye kruvazörüne boğazdan Sinop'a kadar, Hamidiye kruvazörüne de Sinoptan Hopaya kadar olan kıyılardaki nakliyatın himaye vazifesini vermektir.

Nihayet bu hal çaresi Başkomutanlık vekâleti tarafından da benimsenmiş ve bu suretle iki kruvazör kendilerine tahsis edilen limanlara demirlemişlerdi.

Bizim kanılarımıza göre bu hal çaresi bile lüzumundan fazla önem verilmiş bir himaye vazifesini temsil ediyordu. Amaç seferberlik nakliyatını Rus donanmasının muhtemel bir taarruzuna karşı korumak ise bu himayeye Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri de yetmezdi. Buna göre böyle bir tehlike hissedildiği zaman nakliyat için daha büyük tedbirlerin alınması ya da Karadenizde deniz nakliyatı yapmaktan vaz geçilmesi gerekirdi. Bulgar Deniz Kuvvetleri bahis konusu olunca da Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri nakliyat himayesi için fazla gelirdi. Bahriye Nezaretinin evvelce düşündüğü gibi Varna önünde uzak himaye en iyi şekildi.

Bulgar torpidobotlarının Varna önünde kurulacak bir Osmanlı ileri karakolundan gece sızabileceği mütalaa edilebilirdi. Lâkin bu sızmadan sonra bu torpidobotlar ancak boğaza kadar gelebilir, akaryakıt eksikliğinden daha ileri gidemezlerdi. Onların daha ileri gidebilmeleri için kesinlikle başka bir gemi tarafından yedeklenmeleri gerekirdi ki böyle bir hareket de Bulgarlar için elverişli değildi.

15 Ekim 1912 günü nakliyatta kullanılan ticaret gemilerinin buldukları liman ve aldıkları görev aşağıdaki cetvelde gösterilmektedir :

10 Temmuz vapuru	Tekirdağında idi. Yükünü bu limana boşalttıktan sonra asker yüklemek üzere Ünye ve Giresuna gidecekti.
Seyyar vapuru	Samsunda idi. Erat yükleyip İstanbula getirecekti.
Gülcemal vapuru	Sinoptan hareket etmiş İstanbula gelmekte idi. İçinde 4.400 asker vardı.
Kızırmak vapuru	Sinopta idi. Asker yüklüyordu.
Halep vapuru	Sinopta idi. Arızasından ötürü hareket edemiyordu.
Güzelgirit vapuru	Asker yüklemek üzere İstanbuldan Ayancık'a hareket etmişti.
Mithat Paşa vapuru	İneboluda idi. Asker getirecekti.
Tevfikiye vapuru	İneboluda idi. Asker getirecekti.
Mahmutşevket Paşa	İneboluda idi. Asker getirecekti.
Akdeniz vapuru	İneboluda idi. Asker getirecekti.
Hilâl vapuru	İneboluda idi. Asker getirecekti.
Marmara vapuru	İstanbuldan Sinopa hareket etmek üzere idi.
Ayros vapuru	Cidede. Asker getirecekti.
Kesendere vapuru	Cidede. Asker getirecekti.
Kiyos vapuru	Amasrada idi. Asker getirecekti.
Necat vapuru	Karadeniz Ereğlisinde idi. Asker getirecekti.
Selâmet vapuru	Karadeniz Ereğlisinde idi. Asker getirecekti.
Başlangıç vapuru	Karamürselde idi. Hayvan ve asker getirecekti.
Nilüfer vapuru	Mudanyada idi. Hayvan ve asker getirecekti.
İslakamağa vapuru	Mudanyada idi. Hayvan ve asker getirecekti.
Nimet vapuru	Bandırmada idi. Çanakkale tümenini Tekirdağ'a getirecekti.
Edremit vapuru	Bandırmada idi. Bandırma ile Tekirdağ arasında askerî nakliyat yapacaktı.
Plevne vapuru	Bandırmada idi. Bandırma ile Tekirdağ arasında askerî nakliyat yapacaktı.
Heybeliada vapuru	Bandırmada idi. Bandırma ile Tekirdağ arasında askerî nakliyat yapacaktı.
Bezmîâlem vapuru	Bandırmada idi. Çanakkale tümenini Tekirdağ'a taşıyacaktı.
Manosis vapuru	Bandırmada idi. Çanakkale tümenini Tekirdağ'a taşıyacaktı.

Bir askerî yol da, evvelce belirtildiği gibi, Köstence ile boğaz arasında açılmıştı. Osmanlı Hükümeti daha savaş çıkmadan önce Avrupadaki

bazı fabrikalara silâh ve cephaneye ısmarlamıştı. Savaş tehlikesi ortaya çıkınca, Ege Denizi yolunun kapalı kalacağı düşünüldüğü için, bu cephanenin Köstence yoluyla memlekete getirilmesi kararlaştırılmıştı. Bu karar Harbiye Nezaretinin 5 Ekim 1912 tarihli aşağıdaki yazısıyla Bahriye Nezaretine intikal ettirilmişti :

«Hükümetin Avrupa fabrikalarına ısmarladığı cephanenin Romanya yoluyla yurda getirilmesine Romanya Kralı hazretleri izin vermiştir.

Bu cephanenin İstanbula selâmetle getirilebilmesi için bu cephaneyi getirecek gemilerin donanma tarafından korunmasına ihtiyaç vardır.

Cephane Köstenceye ulaşır ulaşmaz tarafınıza bilgi verilecektir.»

Romanyanın Balkan savaşına tarafsız kalacağı bilindiği için, uluslar arası hukuk kurallarına göre Osmanlı savaş gemileri köstence limanının içinde uzun süre bekletilmeyecekti. Böylelikle cephaneyi getirecek ticaret gemilerine refakat edecek savaş gemileri, bu gemiyi köstence önüne kadar getirdikten sonra geri dönecekler; limanda dolan gemileri de tekrardan gelip liman dışında karşılayacaklardı. Bundan ötürü Bahriye Nezareti, savaş gemisi sayısını da dikkatte tutarak, Başkomutan Vekâletine, cephanenin parça parça getirilmemesini teklif etmişti. Ona göre cephaneye Köstencede stok edilmeli, stok miktarı bir gemiyi dolduracak seviyeye geldiği zaman bu cephaneye gemi gönderilip alınmalı idi.

Köstence'den İstanbul'a doğru silâh ve Cephane nakli ta savaşın sonuna kadar devametti. Köstenceye götürülen ticaret gemilerinin cephaneye yükleme işini tamamlamış oldukları Donanma komutan Vekiline bildiriliyor; o da himaye gemisini gönderip bunu liman dışında bekletiyordu. Böylece Cephane getiren bütün ticaret gemileri İstanbul'a savaş gemisi himayesinde gelmişlerdi.

Sert havalara rasthayan hallerde ya da donanmanın himaye gemisi veremediği zamanlarda ticaret gemileri Köstenceden İstanbula himayesiz gelmeye de zorunluk duymuşlardı. Bu gibi hallerde Köstenceden hareket eden ticaret gemileri, Bulgar torpidobotlarının ulaşamayacağı şekilde açık denize yol veriyorlar ve büyük bir ark yaparak boğaza geliyorlardı. Ticaret gemileri bütün savaş süresince hiç zayıf vermemişlerdi.

b. Muhtemel Düşmanlara Ait Ticaret Gemilerinin Müsadereleri.

Yunanistan hükümeti daha seferberlik ilân etmeden önce, çeşitli Osmanlı limanlarında bulunan Yunan bandıralı ticaret gemilerinin Osmanlıların eline düşmemesini sağlamak için, konsoloslarına bu gemileri Yunanistan'a çevirmek emrini vermişti. Osmanlı hükümetinin, yabancı sularda hiç bir ticaret gemisi bulunmadığı için, böyle bir tedbir almasına lüzum yoktu. Buna mukabil, Osmanlı hükümeti kendi savaş ihtiyacını karşılamak için yabancı gemiler kiralamak ya da müsadere etmek ihtiyacında idi. Fakat Bahriye Nezareti, böyle bir ihtiyacı düşünerek, savaş halinde düşmana ait ticaret gemisi ve bu geminin taşıdığı malzemenin müsaderesi için hiç bir talimat hazırlamış değildi. Bu ihtiyaç ta 31 Ocak 1913 gününde hissedilecek ve bir «Ganaimi Bahriye» kanunu çıkarılacaktı. Fakat, buna rağmen, Bahriye Nezareti bu kanuna dayanan bir nizamname yapmak ihtiyacını da duymuyacaktı.

Böyle bir talimat ya da nizamnamenin bulunmayışından ötürü savaş öncesi müsadereleler, hep günlük emirlerle yapıldı. Bu emirler de mahiyet tarafından büyük tereddütler içinde tatbik edildi. Çünkü savaşın ilânından önce müsadere yapmak kanunî bir hak değildi. Nitekim bazı Yunan gemileri böyle bir müsadereye kaçıp kendi memleketlerine gitmişlerdi.

Buna rağmen 1 Ekim 1912 tarihinde Osmanlı - Yunan politik ilişkileri bozulduğu zaman Osmanlı Hükümeti toplanmış ve Bahriye Nezaretinin teklifi üzerine, Osmanlı sularında bulunan 70, 80 kadar Yunan ticaret gemisinin müsadereye karar vermişti. Bu karar Bahriye ve Harbiye Nezaretlerine bildirilirken müsadereye, sırf, seferberlik nakliyatını çabuklaştırmak için yapılacağı söyleniyor; işe yarar Yunan ticaret gemilerinin ne Akdenize ne Karadenize çıkarılmamalarını ve fakat Akdeniz ve Karadenizden gelecek Yunan gemilerinin içeri alınmasını emrediyordu.

Şüphesiz bu emrin en iyi tatbik şekli, henüz savaş ilân edilmediği için, hemen müsadere değildi. Bu emri alan subay ve memurların, çeşitli engeller çıkararak Yunan gemilerini savaşın ilân edileceği güne kadar oyalmaları gerekiyordu.

Fakat o günlerde Osmanlı Bahriye Nezaretinde bu tecrübe yoktu. Üstelik Harbiye Nezareti de, Başbakanlıktan ayrı olarak, elverişli durumdaki bütün Yunan ve Bulgar gemilerinin hemen askerî idare altına alınmasını istemiş ve derhal bu gemilerin seferberlik nakliyatına gönderilmesini emretmişti.

Müsadereye yapıldığı zaman ve şekil uluslararası hukuk kurallarına uymadığı için vapur acentelerinden derhal itiraz sesleri yükselmeye başladı. Bu itirazlar Bahriye Nezaretini tereddüde sevk ediyor ve fakat Harbiye Nezareti kararından dönmüyordu.

Nihayet Harbiye Nezareti tevkif edilen Yunan ve Bulgar gemilerinde bulunan tayfanın kıyıya çıkarılmasını ve gemilerin, içine konacak Türk tayfa ile Tekirdağ ve İzmit iskelelerine gönderilmesini Bahriye Nezaretinden istedi. Halbuki Bahriye Nezareti, 3 Ekim 1912 de savaş ilân edilmedikçe böyle bir hareket yapılamayacağını hem Harbiye Nezareti hem de Başbakanlığa bildiriyordu. Onun teklifine göre gemiler zorla işgal edilmemeli; geçici olarak kiralanmalı idi. Konu için 6 Ekimde Nazırlar Kurulu toplandı ve gemilerin kiralanmasına karar verdi. Başbakanlık bu kararı Bahriye Nezareti kanalıyla Boğaz ve Limni liman başkanlıklarına bildirmişti. Halbuki Harbiye Nezareti bu emrin verilmesini beklememiş; 4 Ekimde Çanakkalede bulunan 9 Yunan gemisinin birer Türk subayı refakatinde İstanbul'a gönderilmesini Çanakkale komutanına emretmişti. Bu emir, adı geçen komutanlık tarafından Donanma Komutanlığına nakledildi. Donanma Komutanı da gemileri, içerlerine birer subay ve müfrezeye koyarak Haydarpaşaya yolladı.

Yunan gemileri birer Fransız bandırası çekmek suretiyle bu müsadereye kurtulabileceklerini sanmışlar; fakat bu ümitleri boşa çıkmıştı.

Buna mukabil Bahriye Nezareti deniz egemenliğine sahip olmadığı için Akdeniz limanlarında bulunan Yunan gemilerinin müsadere edilemi-

yeceğine karar vermiş ve liman başkanları vasıtasıyla bu gemileri serbest bıraktırmıştı.

Harbiye Nezareti bu gemilerin de tutuklanmasında ısrarlı idi. Nitekim Selânik limanında bulunan iki Yunan gemisinden bir tanesi Bahriye Nezareti emrine göre serbest bırakılırken öteki, Harbiye Nezaretinin emrine istinaden, limandan çıkarken Müstahkem Mevki Komutanlığı tarafından tutuklanıyor ve hareket ettirilmiyordu. Bunun üzerine Selânik valisi Nazım Bey ne şekilde hareket edilmesinin gerektiğini Bahriye Nezaretinden sordu. Bahriye Nezareti 6 Ekimde verdiği cevapta geminin serbest bırakılması hakkında Başbakanlığın Harbiye Nezaretine emir vereceğini bildirmişti.

9 Ekim tarihine kadar Marmara Denizinde 31 Yunan gemisiyle 33 römorkör tutuklanmıştı. Gemilerdeki arpa ve buğday yüküne Harbiye Nezareti el koydu. Sonradan Ganaimi Bahriye Mahkemesi bu gemilerden bazılarını serbest bıraktı 17 gemiyle 27 römorkör de Osmanlı hizmetine girdi. Gemilerin en büyüğü 1.869 ton, en küçüğü ise 208 tondur. Böylelikle topyekûn olarak 18.050 ton gemi müsadere edilmişti.

Bu gemilerin çoğunluğu, kapitülasyon şartlarına göre esasen Osmanlı sularında çalışmakta idiler. Bu nokta gemilerin müsadereinde Osmanlı tarafına bir hak olmuştu. Harbiye ve Bahriye Nezaretleri temsilcilerinden bir kurul İstanbul Liman Dairesinde toplanarak, teknik olarak, gemilerin nerelerde kullanılacağını tespit etmiş ve gemiler çeşitli limanlara gönderilmişti.

2. Yunan Deniz Kuvvetlerinin Harekâtı.

Yunanlılar Averoff'tan başka donanmalarını muhriplerle yenilemişlerdi ama; gerek Averoff zırhlı kruvazörünün gerekse Yunan muhriplerinin yeteri kadar cephaneye ve torpidoları yoktu. Bundan ötürü savaştan önceki günlerde Yunan faaliyetleri bu eksiklikleri tamamlamak etrafında toplandı; Almanya ve İngiltereden cephaneye tedarik ettirdiler. Sadece dört muhribin torpidoları eksik kalmıştı. Osmanlı Donanması taarruzî olarak hazırlanmış ve yetiştirilmiş olsaydı bu hal Yunanlıların karşısına ciddi zorluklar çıkarabilirdi.

Osmanlı tarafı Karadenizde seferberlik nakliyatını yapmaya çalışırken Yunan Deniz Kuvvetleri de Pirenden Tesalyaya askerî nakliyat yapmakla meşguldü. İkinci Meşrutiyet sonrası Osmanlı donanmasının Girit sularına kadar giderek burada manevralar yapması Yunanlılara bu donanmanın muhtemel bir Osmanlı - Yunan savaşında taarruzî olarak kullanılacağı kanısını vermişti. Bundan ötürü hem askerî nakliyatı himaye altında yapmışlar hem de Pire önünde muhriplerden kurulu bir karakol hattı teşkil etmişlerdi.

Diğer taraftan Sırbistan da kendi askerî nakliyatının yapılmasını ve himaye edilmesini Yunan Deniz Kuvvetlerinden beklemişti. Bu yardımın yapılacağı ittifak antlaşmasının maddeleri arasında da vardı. Bundan ötürü Yunanlıların Yunan Denizi filosu da Sırp nakliyatının himayesiyle meşgul olmuştu. Çünkü Yunanlılar Preveze limanında bulunan ve gerçek durumları kendileri tarafından bilinmeyen iki Osmanlı torpidobotuna karşı tedbir almak durumunda idiler.

Tabiatıyla savaş öncesi alınan Yunan tedbirleri biraz mübalağalı idi; Osmanlı Deniz Kuvvetlerine karşı korku ifade ediyordu. Osmanlı Devleti henüz İtalyaya karşı olan savaşını bitirmemişti. Buna göre Yunan nakliyatı bu kadar geniş tedbirler almadan da sağlanabilirdi. Üstelik savaş Osmanlılar değil Yunanlılar açacaktı. Buna göre de Osmanlıların Yunan nakliyatına taarruz etmeleri muhtemel değildi.

Yunanistan aşırı tedbirlerine bakılırsa taarruzî hareket edecek bir Osmanlı filosu çok şeyler yapacaktı. Halbu ki Osmanlı donanmasında kuvvetli bir taarruz zihniyeti doğmamıştı. Donanma Komutan vekili de böyle bir hareket düşünmüyor; bütün fikirlerini donanmayı teşkil eden savaş gemilerinin onarımına bağlıyordu. Böyle bir durumun hâsıl olma nedenlerinin en büyüğü Osmanlı - İtalya savaşı olmuştu. Bu savaş yapılmamış; ya da bu savaşta Osmanlı donanması kifayetsiz şekilde onarılmış bulunsaydı Osmanlı donanmasının taarruzî hareketler yapacağı ve bu durum karşısında da Yunanlıların pasif bir sevki idare yapacakları ke-sindi.

3. Bulgar Deniz Kuvvetlerinin Harekâtı.

Bulgar Deniz Kuvvetlerinin faaliyeti Varna ve Burgaz limanlarını tahkim etmek ve mayınlamakla geçti. Bulgar Deniz Kuvvetlerine komuta eden istihkâm yarbayı Lokodorof liman savunması için gerekli mayın sayısını az bularak aldatıcı tedbir almayı tercih etmişti. İki limanın da önüne sahte mayınlar ve mayın şamandıraları atmıştı. Bu arada Bulgar torpidobotları da Nadiejda torpido gombotunun himayesinde Varna önünde bir ileri karakol hattı teşkil etmişlerdi. Bunlar gündüzleri, herhangi bir Osmanlı savaş gemisine rastladıkları takdirde hemen limanın içine kaçacaklar, geceleyin de taarruz edeceklerdi. Yarbay bu konuda torpidobotlarına bir hayli eğitim yaptırmış ve gemi komutanlarını iyi pişirmişti.

Bulgar makamları, bu arada, limana girecek yabancı ticaret gemilerinin de giriş çıkışlarını sınırlandırmıştı. Bundan ötürü 13 Ekim 1912 günü yabancı vapur acentelerine şunları bildiriyordu :

«Balçık ve Kavarnadan gelecek ticaret gemileri Kalakira burnuna doğru rota verecekler, oradan Emine burnu yönünü izliyerek Kamcı burnuna geldikten sonra burada kılavuzu bekleyeceklerdir.

Rusya ve Romanyadan gelecek ticaret gemileri Emine burnuna rota verip Kamcı burnunda kılavuz bekleyeceklerdir.

İstanbul, Burgaz ve Süzeboludan gelecek ticaret gemileri de Rusyadan gelecek gemiler gibi hareket edeceklerdir.»

Varna liman reisinin ilân ettiği bu rotalar, daha çok, liman önüne dökülen mayınların çok olduğu kanısını vermek içindi. Denizi sahte mayın geçit şamandıralarıyla doldurmuşlar ve kılavuzlara da alanın pek çok mayınla dolu olduğuna dair propaganda yapmalarını emretmişlerdir.

Osmanlı tarafı Varna önünde az mayın bulunduğunu savaş boyunca farketmedi. Böylece Bulgarlar da aldıkları tedbirlerde başarı elde ettiler.

SAVAŞ BAŞINDAKİ DENİZ HAREKÂTI

A. KARADENİZDEKİ OSMANLI HAREKÂTI.

1. Donanmanın Harekât Hazırlığı.

Savaşın önce dikkatli bir harekât planının yapılmamış olması, deniz harekâtı konusunda, Başkomutanlık Vekâleti, Bahriye Nezareti ve Donanma Komutanlığını bir hayli meşgul etmişti. Bir taraftan harekât planı tertipleniyor diğer taraftan da bir evvelki harekât planı yürürlükten kaldırılıyordu. Örneğin Bahriye Nezaretinin hazırladığı Karadeniz harekât layihası bir hafta içinde önemini kaybedivermişti. Çünkü Başkomutanlık Vekâleti deniz harekâtını, herhangi bir plana göre değil de, günlük ihtiyaçlara göre ayarlıyordu.

Deniz harekâtı Başkomutanlık Vekâletinin 16 Ekim 1912 günü saat 22.00 de Donanma Komutanlığına gönderdiği aşağıdaki emirle başladı :

«Bulgaristan ve Sırbistan hükümetleriyle münasebetler kesilmiş olduğundan her iki devletin ordularına karşı taarruzî şekilde hareket edilmesi Şark ve Garp ordularına bildirilmiş olmakla donanmanın da Varna ile Burgaz arasındaki deniz nakliyatını kesmesi ve düşman filosunu tahrip edecek şekilde taarruzî harekâta başlaması tavsiye olunur.»

Kolaylıkla görüleceği üzere bu emir Deniz Kuvvetlerinin, bir deniz stratejisine göre değil de, kara savaşının icaplarına göre kullanılmak istendiğini göstermekte idi. Bununla beraber emir, kesin değil, tavsiye mahiyetinde idi. Bu emir üzerine Bahriye Nezareti ya da Donanma Komutanlığının «Donanmayı Ege Denizinde Yunan donanmasına karşı kullanıp bu denizdeki adalarımızın korunmasını sağlamalıyız. Bu tarzda hareket ederken ayıracağımız kuvvetlerle gene Başkomutanlığın Karadenizde yapılmasını istediği görevleri yapabiliriz» tarzında bir fikir yürütmesine ve Başkomutan Vekâletine teklifte bulunmasına mani değildi.

Fakat donanmasını, onarım ihtiyacından ötürü, kifayetsiz bulmakta olmasından Donanma Komutan vekiline de, Ege Denizi yerine Karadenizde kullanılması uygun gelmişti. Çünkü Karadenizde donanmayı Ege Denizindeki kadar kuvvetle tehdit edecek tehlikeler yoktu.

Başkomutan Vekili aynı gün verdiği ikinci bir emirde donanmanın hemen hareket edip Varna ve Burgaz limanlarındaki Bulgar tahkimatını bombardıman etmesini istedi. Bu sırada donanmanın konusu aşağıdaki gibi idi :

Karadeniz Boğazında Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak emrinde:

2 Zırhlı

: Barbaros Hayrettin (Komutanı yarbay Enver Hakkı) ve Turgutreis (Komutanı yarbay İsmail Ahmet)

- 6 Muhrip : Muavenetimilliyeye (Komutanı Önyüzbaşı Galatalı Ali), Yedigârımillet (Komutanı Önyüzbaşı Fahri Cemâl), Numunehamiyet (Komutanı Binbaşı Hamdi Mahmut), Samsun (Komutanı Önyüzbaşı Osman İzzet), Basra (Komutanı Önyüzbaşı Cemil Ali), Taşoz (Komutanı Önyüzbaşı Mehmet Emin)
- 4 Torpidobot : Musul, Akhisar, Sultanhisar, Sivrihisar
1 Korvet : Zuhaf
1 Gambot : Nevşehir.

Çanakkalede Mesudiye zırhlısı Komutanı Binbaşı Tefvik emrinde:

- 2 Zırhlı : Mesudiye (Komutanı Binbaşı Tefvik Asarı tevfik (Komutanı Binbaşı Şükrü Süleyman)
1 Torpidobot : Hamidâbat
1 Onarım gemisi : Tirmüjgan.

Direkt olarak Başkomutanlık emrinde:

- 2 Kruvazör : Hamidiye (Komutanı Önyüzbaşı Hüseyin Rauf) Mecidiye (Komutanı Binbaşı Arif Nebi)

Tersanede onarımda :

- 1 Torpido kruvazörü : Berkisatvet
2 Muhrip : Yarhisar, Gayretivataniye
4 Torpidobot : Berkefşan, Kütahya, Draç, Demirhisar

Süveyşten İstanbula gelmekte :

- 1 Torpido kruvazörü : Peykişevket
4 Gambot : Beyrut, Malatya, Taşköprü, Yozgat.

Donanma Komutanı Vekili bir gün önce Karadenizde tamamladığı görev neticesi olarak gemilerin azalan kömürlerini tamamlamakta olmalarından istifade ederek gemi komutanlarını komutan gemisine toplamış, durumu onlarla beraber mütalaa ediyordu. Bu arada donanmanın kullanılmasına dair yeni bir layiha hazırlanıyordu. Bu toplantıda yalnız Hamidiye ve Mecidiye komutanı yoktu. Çünkü bu gemilerden bir tanesi Sinopta öteki de Karadeniz Ereğlisinde idi.

Gemi komutanlarının hazırladığı harekât teklifine şunlar yazılmıştı :

«Bulgarların asker ve fedaî çıkarmak suretiyle Osmanlı kıyılarına karşı yapabilecekleri taarruzî hareketlere meydan vermemek için, düşmanın en yakın limanı, liman ile kendi kıyılarımız arasını tarassut altında bulundurmak;

Karadeniz kıyıları boyunca Osmanlı askerî nakliyatını himaye etmek;

Düşman gemilerinin buldukları mevkiileri haber alarak onları da tarassut altında bulundurmak ve fırsat düştükçe onları tahrip etmek;

Düşman kıyılarının uygun bir noktasına asker çıkarmak ve gerçek bir numayiş yapmak.»

«Birinci vazife İğneada merkez olmak üzere Kuzey ve Güney istikametlerini daimî şekilde tarassut altında tutmaktır. Bu vazife için iki grup olarak aşağıdaki kuvvetler kullanılacaktır :

Birinci grup :

Barbaros zırhlısı Yedigârımillet ve Basra muhripleri ve Musul, Sivrihisar torpidobotları.

İkinci grup :

Turgutreis zırhlısı, Numunehamiyet ve Taşoz muhripleri ve Sultanhisar torpidobotu.

Gruplar göreve münavebe ile gönderileceklerdir.

İkinci vazife düşman hakkında hükümetin vereceği doğru bilgilere dayanarak donanma ile gerekli harekâtı yapmaktır.

Üçüncü vazife Amasra ile Burgaz arasında tarassut vazifesi yapılacak ve bu vazifede aşağıdaki gemiler kullanılacaktır :

Birinci grup : Hamidiye kruvazörü

İkinci grup : Mecidiye kruvazörüyle Muavenetimilliyeye muhribi,

Gruplar vazifeye münavebe ile çıkarılacaktır.

Dördüncü vazife : Çıkarma nümayişinde en az beş ya da altı ticaret gemisi kullanılacak; bu vazifeye donanmanın ana kısmı katılacak; kara harekâtına Harbiye Nezaretinin vereceği birlikle deniz eratı katılacak ve bu vazifede fedailer de kullanılacaktır.»

Kolaylıkla görüleceği üzere Donanma Komutanlığının hazırladığı bu harekât tasarısının üç vazifesinde Osmanlı donanması lüzumundan pek fazla kuvvet kullanmakta idi. Yani Donanma Komutanı planını çok fazla kuvvet kullanarak hazırlamıştı. Ufacık Bulgar donanmasına karşı bu büyük kuvvetleri kullanmak kuvvet israfından başkası değildi.

Diğer maddelere gelince Donanma Komutanı gerçek ya da nümayiş çıkarması teklif etmekle kendi yetkisinin dışına çıkmakta idi. Bu gibi hareketleri düşünmek Başkomutan ya da cephe komutanının vazifesi idi. Donanma Komutanı böyle bir hareket yapılması kendisine emredildiği zaman bu vazifenin nasıl yapılabileceğini düşünebilirdi. Lâkin ortada fol yok yumurta yokken Donanma Komutanının çıkarma yapabilmesi gibi kara savaşını ilgilendiren tekliflerde bulunması çok lüzumsuz bir hareketti. Nitekim Donanma Komutan vekili, savaş içinde buna benzer yaptığı tekliflerden bir tanesine Başkomutan vekili «Sen, kendi işine bak» gibi çok ağır bir cevap vermişti.

Bereket Donanma Komutan vekili yaptığı harekât tasarısını, Başkomutan Vekâletine değil, Bahriye Nezaretine bildirmişti. Tasarı 18 Ekim 1912 tarihinde Yüksek Askerî Şûra tarafından incelenmiş ve Donanma Komutanına red cevabı verilerek Bahriye Nezareti tarafından evvelce hazırlanmış olan Karadeniz layihasını tatbik etmesi tekrardan emredilmişti.

2. Bulgar Kıyılarını Ablukaya Teşebbüs ve Bu Teşebbüsün Meydana Getirdiği Uluslararası Politika Olayları.

Donanma Komutanı hazırlayıp Bahriye Nezaretine gönderdiği harekât tasarısına bir cevap beklerken Başkomutan Vekâletinden büsbütün başka bir emir aldı, 17 Ekim tarihinde yazılmış olan bu emirde şunlar ifade ediliyordu :

«Dün geceki telgrafla emredilen Varna ile Burgaz arasındaki düşman ulaştırmasının kesilme görevi bu kıyılarda daimî bir abluka tesisi ve düşman deniz kuvvetlerinin tahrip edilmesi suretiyle yapılacak ve bu arada Varna ve Burgaz limanlarındaki tahkimat da bombardıman edilecektir. Bu vazifenin yapılması kesinlikle beyan olunur.»

Harekât planında düşman toplarının menzili içine ve muhtemel mayın tarialarına girilmemesi emredilmiş olduğu için, Başkomutanın verdiği bu emir Donanma Komutanını tereddüde sevk etmişti. Çünkü Bulgarların topçu menzili içindeki alana mayın döküleceğini tahmin etmişti. Elinde mayın tarayıcı gemi bulunmadığı için bombardıman için Bulgar kıyılarına fazla yaklaşamayacaktı. Bu düşüncelerini Başkomutanlık Vekâletine bildirmiş ve hareket tarzı için yeni bir talimat istemişti.

Başkomutanlık Vekâleti ise durumu bir harita üzerinde incelemeyip bir kara savaş durumu gibi mütalaa etmek istemişti. Bundan ötürü Donanma Komutan Vekiline sert bir cevap veriyordu :

«Düşman tahkimatının ateşinden müteessir olmayacak ve mayınlardan zarar görmeyecek bir yerde mevki al ve benim emrimin gereğini yap ...»

Burada denizdeki savaş sevkî idaresinin sorumlu bir denizciye verilmemesindeki büyük sakınca belli oluyordu. Herhangi bir donanmaya kıyı bombardımanı vazifesi verilebilmek için denizdeki mayın durumunu dikkatle ele almak ve incelemek şarttı. Bu gerçeği bilmeyen Başkomutan vekili elbette yaptığı bir hatada ısrar edip duracaktı.

Diğer taraftan mayın diye bir silâh olduğunu bildiği halde Bahriye Nezaretinin bu yeni silâhın tehlikesini bertaraf edecek çareler düşünmesi de aynı şekilde hata idi. Onun savaştan önce donanmayı mayın tarayacak kifayete sokması şarttı. Bunlar yapılmadığı için Osmanlı donanması mayına karşı çareyi Balkan savaşı içinde düşünmeye zorunluk duydu. Bu nokta, ayrıca, Türk donanmasında mayın tarama hizmetine başlamanın tarihini teşkil edecekti.

Başkomutan Vekâleti 17 Ekimde Donanma Komutanına bu emri verirken, aynı gün, Bahriye Nezareti de aynı makamı başka bir olaydan haberli ediyordu :

«Yunan donanması Pire limanında harekete hazır beklemektedir; nakliye gemileri de aynı limanda asker yüklemektedir; iki Yunan kruvazörü Korint ağzında karakol yapmaktadır.»

Bahriye Nazırı Ahmet Muhtar Paşa bu haberleri bildirdikten sonra Yunanistanın sınırlara da taarruz edeceğini bildiriyordu ve gereken savunma tedbirlerinin alınmasını istiyordu.

Bu haber savaş için yepyeni bir durumu ortaya koymakta idi. Bu duruma göre donanmanın Karadenizde mi yoksa Akdenizde mi kullanılması gerektiği baştan mütalaa edilip karara bağlanmalı idi. Fakat bu haber Başkomutanlığın eski kararlarını etkilemedi; gene sadece Karadenizi düşünüyor ve donanmanın Karadenizde harekât yapmasını istedi.

Diğer taraftan Bahriye Nezareti şimdiye kadar donanma Komutan vekilinin onarım için yaptığı ısrarlara katılmış ve Başkomutanlık Vekâletine «Donanma dört yıldır denizlerde dolaşmaktan onarıma çok muhtaç bir hale geldi, yıprandı. Onun onarımına alınması şarttır» diye yazı yazıyordu. Bu yazıya Başkomutan Vekilinin verdiği cevap «Karşınızdaki durumu dikkate alın; muhabere ile vakit geçirmeyin; her çareye baş vuraarak noksanlarınızı tamamlayın» oldu.

Böyle bir durum muvacehesinde Başkomutan Vekâleti, Bahriye Nezareti ve Donanma Komutan vekilinin ne yapması gerekirdi? Gerçekten de Başkomutan vekilinin dediği gibi konuşacak değil karar verilecek ve hareket edilecek bir zamana gelinmişti. Üç komutanın hemen bir araya gelerek bir defa konuşmaları ve yapılacak işi kararlaştırmaları gerekirdi. Kanlıklarımıza göre bu karar da Karadenizde Bulgarlara karşı yeteri kadar kuvvet bırakıp donanmanın ana kısmıyla Çanakkale Boğazına intikal etmek, bir taraftan fırsat anarımını yaparken diğer taraftan da donanmayı Yunanlılara karşı taarruzî olarak kullanmaktı. Böyle bir taarruzî hareketin Yunanlıları yıldıracağı kesindi. Bundan sonra zırhlıları ve muhripleri teker teker onarıma alıp süratli bir onarım yapmak mümkündü.

Başkomutan vekili gereğini yap demekle düşmanla değil sorumluluğu başkasına yüklemek için mücadele açtığı kesindi. Hem onarım yapın diyor hem de donanmadan vazife bekliyordu. Bu vazifeler stratejik amaçlara uysa gene iyi olurdu. Lâkin ne Karadenizde devamlı karakol ne de kıyı bombardımanları savaşın stratejisine uymamakta idi.

Donanma Komutanlığı gibi Başkomutanlık Vekâleti Hariciye nezaretine de, 18 Ekim 1912 de, Bulgar kıyılarının abluka edileceğini bildirerek yabancı devletlerin bu durumdan haberli edilmesini istedi. Fakat Çarlık Rusyası muhtemel bir Balkan savaşında Osmanlı Hükümetinin böyle bir harekât yapacağını daha 6 Eylül 1912 de düşünmüş ve bu hükümete göz dağı vermek istemişti. Rus Dışişleri Bakanı Petersburg'daki Osmanlı Büyükelçisi Turhan Paşayı davet etmiş ve böyle bir abluhanın Rus kamuoyunu galeyana götüreceğini ve bir Osmanlı - Rus savaşına neden olacağını ifade etmişti. 18 Ekim 1912 de de aynı Nazır Sazanoff gene Turhan Paşaya Çanakkaleye karşı harekette bulunmaması için Yunanistan hükümetini ikaz ettiğini; buna mukabil Osmanlı hükümetinin de Bulgar kıyılarına abluka koymaması gerektiğini bildirmişti. Aynı tarihte Fransa da Boğazların kapanmamasını ve ticaret gemilerine zorluk çıkarılmamasını Osmanlı hükümetinden rica etmişti.

Stratejik olarak abluhanın yapılması Başkomutan vekilinin ana kısmı idi. Bundan ötürü de Hariciye Nezareti Rus ve Fransız ikazlarına aldırılmamış ve Başkomutanın isteğini yerine getirmişti.

Fakat bu ablukanın ilânı her halde devletlerarası hukuk kurallarına uyulardan yapılmamıştı ki İstanbuldaki İngiliz Büyükelçiliği hemen kağıt kaleme sarılıp «Varna müstahkem bir liman olduğuna göre abluka ilân etmekte haklısınız. Ancak ablukanın ne zaman başladığını; tarafsız ticaret gemilerinin bu limanı terk etmeleri için ne kadar zaman müsaade ettiğinizi ve abluka için tayin ettiğiniz sınırları bildirmelisiniz» demişti.

Diğer taraftan Bahriye Nezaretinde Yüksek Deniz Şurası 24 Ekimde toplanıyor; hem ablukanın ilân şeklini hem de İngiliz Büyükelçiliğinin verdiği cevabı inceliyordu ve şu kanılara varıyordu : «Ablukanın ilân şekli devletlerarası hukuk kurallarına uygundur; ancak Başkomutanlık Vekâletinin bu ablukayı denizcilere sormadan ilân etmesi hatalı olmuştur. Bizim kanılarımıza göre abluka ilân lüzumsuz bir hareket olup sadece Bulgar kıyılarının gözetilmesi savaş amacına yetecektir ...»

Hariye Nezareti de Bahriye Nezaretinin bu mütalaasına katıldığı için Başkomutanlık abluka kararından vaz geçti ve tarassut vazifesiyle yetinilmesi hakkında Donanma Komutanına yeni bir emir yolladı.

3. Varnanın İlk Bombardımanı

Bu konuda Başkomutan Vekâletinin 16 Ekim 1912 günü emir vermiş olduğunu evvelce belirtmiştik. Donanma Komutanı bu vazifeyi Turgutreis ve Barbaros zırhlılarıyla Muavenetimilliye ve Taşoz muhripleriyle yapmaya karar verdi ve 17 Ekim 1912 günü akşamı Karadeniz Boğazından hareket etti. Muhripleri beraber almasındaki amaç zırhlıların yapacağı bombardıman vazifesini Bulgar torpidobotlarının taarruzlarına karşı emniyete almaktır. Zırhlılar bombardıman yaparken onlar da bu torpidobotlara karşı perde teşkil edeceklerdi. Fakat hareketten bir süre sonra çıkan şiddetli poyraz fırtınası bu muhriplere rahat vermemiş donanma komutanı da onları geri göndermeye mecbur olmuştu.

Buna mukabil Başkomutanlık Vekâleti de Şark ordusu komutanlığının isteği üzerine, donanmaya yeni bir vazife vermek istemişti : «Burgaz arkasındaki Gorne gölü ayağındaki önemli köprüyü tarip ediniz» diyordu.

Fakat Donanma Komutan Vekili Albay Tahir Burak, Burgaz önündeki Bulgar mayınlarının durumunu bilmediği ve elinde de mayın tarayacak vasıta olmadığı için bu emrin gereğini yerine getirmekte tereddüt etti. Korkulu kanılarını, böylece, Başkomutanlık Vekâletine bildirdi; o da Donanma Komutanlık fikrini uygun bularak köprü tahribi hakkındaki emirleri geri aldı ve durumdan Şark ordusu komutanlığını haberli etti.

18 Ekim sabahı Turgutreis ile Barbaros zırhlıları Varnaya doğru yollarına devam ediyorlardı. Fırtına durduğu için saat 14.00 de kendilerine Muavenetimilliye ve Taşoz muhripleri de katılmıştı. Fakat Donanma Komutan vekili, yanlış bir karar olarak, Varnaya kıyı seyriyle yaklaşıyordu. Bundan ötürü bu gemilerin Varnaya gitmekte olduklarını Bulgar kıyı gözetleme istasyonları görerek durumdan Varna üs komutanlığını haberli etmişlerdi. Böylece Bulgarlara baskın yapmak imkânı ortadan kalkmış bulunuyordu. Nitekim Osmanlı zırhlılarının Varnaya doğru gelmekte

olduğunu haber alan üs komutanı hem tahkimatı alarm etmiş hem de torpidobotlarını karakol mevkiine çıkarmıştı.

Osmanlı zırhlıları 19 Ekim saat 3.00 de Varna Güneyindeki Galata burnunu bordaladılar. Ortalık henüz karanlık olduğu için gemiler burada orsa alabanda yatarak sabahın olmasını beklediler. Tabiatıyla bu hareket doğru bir şekli ifade etmiyordu. Çünkü Donanma Komutan vekili burada muhriplerle bir perde teşkil ederek zırhlılara emniyet sağlamamış ve dolayısıyla zırhlıları Bulgar torpidobotlarının taarruzlarına açık bırakmıştı. Diğer taraftan Bulgarlar da karakol hatlarını limana sıkı sıkıya bağlamışlar, Osmanlı zırhlılarının Güneyden doğru yaklaşmakta olduklarını haber almalarına rağmen, bu yöne doğru bir arama yapmamışlardı. Yoksa Bulgar torpidobotlarının gece karanlığında Osmanlı zırhlılarına taarruz etmeleri mümkün olacaktı.

Bundan ötürü Osmanlı zırhlılarıyla Bulgar torpidobotları birbirlerini sabahın ilk ışıklarında gördüler.

Bu durumda Donanma Komutan Vekili Albay Tahir Burak'ın kararı muhripleri Bulgar torpidobotlarının üzerine sevk ve zırhlılarla da bombardımana başlamak oldu. İki Osmanlı muhribinin, böylece, taarruza başlamaları neticesinde Bulgar torpidobotları derhal geri dönerek limana kaçtı. Muavenetimilliye muhripi, açtığı ateş neticesinde Bulgar torpidobotlarından bir tanesinin karaya oturduğunu; ötekinin de bir mermi yarası aldığını görmüştü. Fakat bu görüş yanlıştı. Hiç bir Bulgar torpidosu yara almış değildi.

Zırhlılar Varna tahkimatına karşı ateşlerini saat 7.30 da açtılar. Barbaros 10 tane, Turgutreis zırhlısı da 12 tane 28 lik mermi atmıştı. Donanma Komutan Vekili, Bulgarların 20 kulaç derinliklerine kadar mayın döküleceğini tahmin ettiği için gemileri tahkimata fazla yaklaştırmıyordu. Bundan ötürü Osmanlı bombardımanı etkili olmamıştı. Bunun gibi Bulgar tahkimatının açtığı mukabil ateş de etkili olmadı.

Nihayet saat 10.00 da Donanma Komutanı daha etkili bir atış yapmak için Turgutreis zırhlısını bir az daha içeri soktu. Bu sefer de Turgutreis komutanı denizde gördüğü renkli şamandıraları Bulgar mayınlarının yakın olduğuna bağladı.

Tam bu sırada Donanma Komutan Vekili Bulgar mayınları hakkında Bahriye Nezaretinden telsiz aldığı yeni bilgilere göre Turgutreis zırhlısının Bulgar mayınlarına çok yaklaştığı kanısına varıyor ve gemiyi yanı na çağırıyordu.

Bundan sonra Osmanlı zırhlıları bombardıman vazifesini bırakarak geceyi Varna önünde toplu olarak geçirdiler. Donanma Komutanı burada kalmak ve zırhlılarını münavebe ile boğaza gönderip kömür ikmali yaptırmak istiyordu. Ona göre bu şekilde hareket ederse Varna limanı tarassutsuz kalmıyacaktı.

Fakat Donanma Komutanının bu tarzda yaptığı teklife ne Başkomutan Vekili ne de Bahriye Nazarı cevap vermiyecekti.

Donanma Komutan Vekili Muavenetimilliye muhribini 20 Ekim günü kömür ikmali yapmak üzere boğaza yolladı. Saat 5.30 da da kendisi-

ne Hamidiye kruvazörü iltihak etti. Bu gemi Ferdinand adlı bir Bulgar yelkenlisini yakalamış ve beraberinde getirmişti. Donanma Komutan vekili bu yelkenliyi, kömür ikmalî yapmak üzere İstanbul'a gidecek olan Turgutreis zırhlısıyla beraber gönderdi. Varna önünde Barbaros zırhlısı, Hamidiye kruvazörü ve Taşoz muhribi kalmıştı.

4. Osmanlı Deniz Kuvvetlerinde görev tartışması.

Osmanlı Donanması Karadenizde meşgul iken Yunanlılar Ege Denizinde taarruzî hareketlere başlamışlardı. Durumu yakından izleyen Osmanlı memurları ve halk teşekkülleri Bahriye ve Dahiliye Nezaretlerine baş vuruyor ve Osmanlı donanmasının düşmanın bu hareketlerine müdahale etmesini istiyorlardı. Başbakanlık da Çanakkale Boğazı önünde Yunan gemilerinin dolaşmakta olduğunun haber verilmesi üzerine, bu gemilerin Çanakkaleye karşı bir taarruz hareketi yapabileceğini düşünmüş ve bu konuda dikkatli davranılmasını Başkomutan vekâletine yazmıştı. Başbakanlık yazısında «..... böyle bir harekete karşı donanmanın Çanakkalede bulundurulması akla en yakın geliyorsa da böyle bir anda donanmanın Varnayı bombardıman için Karadenizde bulundurulduğu rivayetleri de ortalıkta duyulmaktadır. Dikkat nazarınızı çekerim diyordu.»

Demek ki Başbakan kuvvetlerin savaşta kullanılış tarzından asla haberli edilmiyordu. Yunanistan Osmanlı denizyollarını tehdit ederken donanmanın Karadenize gönderilmiş olmasına herkes gibi Başbakan da hayret etmişti.

Başbakanlığın yazısı etkisini derhal hâsıl etti. Başkomutan vekili Bahriye Nezareti ve Donanma Komutanlığına birer tezkere yolluyarak «Yunan donanmasının Ege Denizinde aldığı tehditkâr durum ve Limni adasını işgal etmesi üzerine donanmanın, Karadenizdeki askeri nakliyatı himaye etmekle beraber, Akdenize çıkarak Yunan donanmasının harekâtına mukabele etmesi gereklidir» diyordu. Fakat bu yazı Başkomutanlık vekâleti, Bahriye Nezareti ve Donanma Komutanlığı arasında çok uzun yazışmalara neden olmuştu. Çünkü kamuoyu ve Başkomutan vekâletinin donanmaya Ege Denizinde harekât yaptırmak istemesine mukabil Bahriye Nezaretiyle Donanma Komutanlığı harekâttan önce donanma gemilerinin onarıma lüzumu üzerinde ısrar ediyorlardı.

Karadenizdeki görevler için onarım istemeyip de Ege Denizindeki harekât için onarım istemekte olunması dikkatle karşılanacak bir durumdu. Gerçi Ege Denizinde, Karadenizde olmayan bir düşman donanması vardı ama; artık savaş borusu çalmıştı; düşman cepheleri teşekkül etmişti, elbette harekât, onarımın üstünde gelecekti. Halbuki Bahriye Nezareti ve Donanma Komutanlığı ilkönce zırhlıları onarmak; ondan sonra harekâta çıkmak hususunda ısrar ettiler. Onlara göre zırhlılar onarıma alınmalı; Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri de Karadenizde nakliyatı himaye etmeli idiler.

Başkomutanlık da donanmanın Ege Denizinde harekât yapması konusunda ısrar etmemişti. Donanma Komutanının fikirlerini öğrendikten sonra Karadenizdeki bombardıman vazifelerini Hamidiye, Mecidiye kruvazörleriyle Yedigârımillet, Taşoz ve Basra muhriplerine yaptırmaya karar verip zırhlıları hemen İstanbul'a çağırdı.

Taşoz muhribi kömürü bittiği için İstanbul'a gelmişti; Mecidiye kruvazörü Karadeniz Ereğlisinden İstanbul'a doğru seyir halinde idi; Yedigârımillet ve Basra muhripleri de henüz Varnaya hareket edememişlerdi. Bundan ötürü Donanma Komutan vekili boğaza gelip de Başkomutanlık Vekâletine «Aldığımız emir gereğince İstanbul'a geldik. Varna önündeki tarassut görevinde Hamidiye kruvazörüyle Yedigârımillet, Taşoz ve Basra muhripleri var» diye telgraf çektiği zaman Varna önünde sadece Hamidiye kruvazörü vardı. Bu arada Bahriye Nezareti Çanakkaledeki Mecidiye ve Asaritevfik zırhlılarını da İstanbul'a getirtmiş ve Barbaros ve Turgutreis zırhlısıyla birlikte onları da onartmak için Haliç'e sokmuştu.

Halbu ki Bahriye Nezareti bunları onartacağını düşünürken Başkomutan Vekili 20 Ekimde Bahriye Nezaretine yazı yazarak donanmanın Çanakkaleye gönderilmesini emrediyordu. Ona göre donanma hemen Çanakkaleye gönderilip muharebeye sevkedilmeli ve fırsat düşünce de onarılmalı idi.

Böylece Başkomutanlık Vekâletiyle Bahriye Nezareti arasında anlaşmazlık çıkınca durum Başbakanlığa intikal ettirildi. Bu anda Başkomutan vekili karar değiştirmiş ve donanmadan hiç olmazsa muhriplerle bir harekât yapılmasını istemişti. Yazdığı tezkerede şu fikirleri ortaya koyuyordu : «Büyük gemilerin onarıma muhtaç bu'unmalarından ötürü Ege Denizine çıkamayacaklarını elbette düşman da haber alıp daha serbest hareketler tertip edebilecektir. Hiç olmazsa muhriplerin bir kısmını Çanakkalede bulundurup münasip zamanda ve fırsatlarda bunlara nümayiş ve hareket yaptırınız.»

Bahriye Nezareti ise Çanakkale Boğazı dışında karakol yapan Yunan muhriplerinin sürat ve silâhtan yana Osmanlı muhriplerinden çok üstün olduğunu belirtiyor ve bundan ötürü Osmanlı muhriplerinin Ege Denizinde kullanılmasını uygun mütalaa etmediğini bildiriyordu. Ona göre arızalarından ötürü muhriplerin de açık denizde kalıp büsbütün başa dert çıkarmaları da mümkündü.

Donanma Komutan Vekili daha çok bu noktalar üzerinde duruyor, gemileri kifayetli şekilde onarılmadıkça şuradan şuraya gitmek istemiyordu. Bu konuda bütün mücadeleyi göze almış ve yazıları çok ağır şekilde yazmaya başlamıştı. «Donanmayı bu hale kim getirdi? Tahkikat açınız ve suçluyu ortaya çıkarınız» diyordu.

Tabiatıyla bu günkü görüşlerle o günü eleştirmek doğru değildi. Fakat Genelkurmay Harp Tarihi Dairesinde zamanın genç subaylarının denize çıkıp düşmanla muharebe yapmak istediklerini gösteren pek çok belge vardı. Buna göre donanma, Balkan savaşı için politik bulutlar karardıktan sonra oraya buraya gönderilmeyip de kısa bir eğitime tabi tutulup Ege Denizine çıkarılsaydı hiç de başarısız harekât yapmayacağı çok belli idi.

Bununla beraber Başkomutan vekili de «Egeye çıkıp harekât yaptırınız» emrinde pek o kadar samimî değildi. Bu sözü Başbakanın yazısı üzerine söylemişti. O, gerçekte Ege Denizini bir tarafa koyuyor, elinde kara, deniz ne kadar kuvvet varsa bunun hepsini kara savaşının gidişatına

göre Karadenizde kullanmak istiyordu. Nitekim 27 Ekim 1912 günü Midyeye bir çıkarma hareketi tertiplemişti : Anadolunun Kuzey limanlarına getirilecek kuvvetlerin donanma himayesinde Midilliye getirilmesini ve çıkarılmasını istiyordu. Bundan sonra da Rumeliden çekilip Çatalcada tutulabilen yeni cephenin yan desteği için de donanmaya emir verecekti. 24 Ekim 1912 de Bahriye Nezaretine yazacaktı :

«... Denize çıkması her an beklenen donanmanın bir kısmının Bolayır, diğer kısmının Çatalcaya vakit geçirilmeden gönderilmesi şarttır.» Artık Ege Denizinde hareket yapmak gölgede kalacak, donanma yeniden kara savaşlarına bağlanacaktı.

5. Hamidiye Kruvazörünün Kavarna Harekâtı.

Hamidiye kruvazörü, Başkomutanlıktan aldığı emre göre, bir gösteri harekâtı yapmak amacıyla 21 Ekim 1912 günü saat 6.30 da Kavarna önüne geldi. Bu meyanda Bulgar kıyılarını gözetleyecek ve düşman kuvvetleri hakkında bilgi toplamaya çalışacaktı.

Deniz kenarında hiç bir düşman kuvvetine rastlamayan gemi, nazır dikkat çekip düşman mevzilerini anlamak için kıyıda gördüğü mavnalara bir kaç 12 lik mermi attı ve saat 8.00 de kıyıya yakın bir yere demirledi.

Gemi komutanının amacı nümayişi Bulgar memurlarına bir tehdit mektubu göndererekten yapmaktı. Bunun için bir parlamenter filikası hazırlanmış ve bu filika ile sahile bir subay yollanmıştı. Filika beyaz bayrak çekerek kıyıya yaklaşmakta idi. Fakat 200 metre yaklaşınca kıyıda filikaya tüfek ateşi açılacak ve subay dönmek kararı verecekti. Hamidiye kruvazörü 7.5 lik toplarıyla tüfek atışı açanların üzerine ateş ederek filikanın geri dönmesini destekledi. Bu sefer de kıyıda Hamidiye kruvazörüne makineli tüfek ateşi açıldı.

Hamidiye kruvazörü hemen demir aldı; 6.700 metre mesafeye açılarak atışına devam etti. Gemiye topçu ateşinin açılmaması burada herhangi bir topçu bataryasının bulunmadığı kanısını vermişti.

Saat 12.40 da Hamidiyeye Mecidiye kruvazörü ile Yedigârimillet muhribi de katıldı. Bu manzara Bulgar gözetleme istasyonlarına Osmanlı donanmasının Kavarna önüne geldiği şeklinde gözüktü. Onlar bu olayı «Osmanlı donanması Kavarna önüne geldi» şeklinde Varna üs komutanlığına rapor ettiler. Tabiatıyla Varnada büyük bir telaş belirdi. Üstelik Kavarna postahanesi 5.000 Osmanlı askerinin karaya çıktığı; Kavarnayı zaptettiği ve Dobruca'yı işgale başladığı şeklinde bildirmişti. Bu yanlış haber Varnadaki heyecanı büsbütün arttıracaktı.

Varna üs komutanı, aldığı bu yanlış haberi Bulgar Başkomutanlığına bildirirken Türklere karşı mukabele için Piyade ve Topçu kuvvetleri de istemeği ihmal etmemiş; Türklere Dobruca'yı işgal etmesine mani olmak için tertipler düşündü. Nihayet Bulgarlar yaptıkları yanlışlığı anladılar : Askerî şebekenin sivil muhabere hatlarına bağlanması bu büyük yanlışlığı meydana getirmişti. Bildirilen malumat resmî değil iki memur arasındaki konuşmadan ya da şakalaşmadan ibaretti.

Bu arada Hamidiye kruvazörü Balçıkta gelerek buradaki kıyıları yakın mesafeden incelemeye başlamıştı. Bir süre sonra Başkomutanlıktan Varna tahkimatının keşfi hakkında emir alacak ve oraya gidecekti. Tabiatıyla Hamidiyenin yanında Mecidiye kruvazörü ile Yedigârimillet muhribi de vardı.

Burada dikkat çekecek ve ders alınması gereken nokta kıyı gözetleme istasyonlarının durumu idi. İstasyonların deniz sorunlarına uzak kimseler; yani kara askerleri tarafından donatılması çoğunlukla komutanlara yanlış bilgilerin verilmesine neden olabilirdi. Bundan ötürü istasyonlara gelişigüzel insanlar değil uzman denizcilerin verilmesi şarttı.

6. Osmanlı Kruvazörlerinin Varnayı Bombardımanı.

Hamidiye kruvazörü, yolda, Mecidiye kruvazörü ile Yedigârimillet muhribi komutanını gemisine almış ve yapacağı keşif hareketinin şeklini beraberce kararlaştırmıştı. Burada varılan anlaşmaya göre keşif hareketi pruva hattında yapılacak; her bir gemi komutanı gözetlemeyi ayrı yaparak bilgiler toplamaya çalışacak; sonradan bu bilgiler bir araya getirilerek Varna tahkimatı hakkında ana rapor meydana çıkarılacaktı.

Filo bu karar gereğince pruva hattı teşkil etti. Hamidiye kruvazörü rehber durumunda bulunuyor, sırasıyla, Mecidiye kruvazörü ve Yedigârimillet muhribi onu izliyordu. Saat 13.15 de Saint George burnuna bu nizamda gelindi. Bu saatte Hamidiye 10.500 metre mesafeden tahkimatın bulunduğu sandığı tepelere ateş açtı. Ondan 10 dakika sonra da Mecidiye ateşi izledi. Düşman kruvazörleri cevap vermiyordu. Bundan ötürü de düşman topçu mevzilerinin yeri kruvazörler tarafından anlaşılamamıştı. Yapılması gerekli iş kruvazörleri ya da Yedigârimillet kıyıya daha fazla yaklaştırıp tekrardan bombardımana başlamaktı. Lâkin Varna önündeki mayın tehlikesi daha üstün çıkıyor; Hamidiye komutanına bir türlü kıyıya yaklaşmak kararı verdiremiyordu. Nitekim Hamidiye komutanı gördüğü filamalı bir şamandıra üzerine filoyu durdurmuş ve mahiyetini tespit etmek için bu şamandıraya bir filika yollanmıştı.

Bu sırada limandan üç tane Bulgar torpidobotunun çıkmakta olduğu görüldü. Hamidiye komutanı, şamandıraya gönderdiği filikasını geri çağırıp asarken; Mecidiye kruvazörü ve Yedigârimillet muhribini Bulgar torpidobotlarına karşı yolladı.

Bulgar torpidobotları, Osmanlı kruvazörleri görünür görünmez, Varna üs komutanlığı tarafından gönderilmişti ama; güpegündüz bunların hiç bir sonuç alamıyacağı belli idi. Her halde bir istihkâm subayı olan Varna üs komutanı durumu bir kara muharebesi şeklinde mütalaa etmiş; lüzumsuz yere bu torpidobotları yollanmıştı. Böylelikle Bulgar torpidobotları saat 15.05 de çok uzak mesafeden Osmanlı gemilerine ateş ediyorlardı. Nihayet Bulgar tahkimatı, Osmanlı kruvazörüne ateş açarak kendi torpidobotlarını desteklemek istedi. Bu hareket de Hamidiyeye Bulgar tahkimatının yerini öğrenmek için fırsat verdi.

Bulgar torpidobotlarını batırmağa imkân bulamayınca Hamidiye kruvazörü harekâta son vermeye karar verdi : Mecidiye ile Yedigârimilleti yanına çağırdı ve avdet rotasına başladı.

Tam bu sırada Bahriye Nezaretinden Hamidiye komutanına bir şifre telgraf geldi. Gemi muhabercileri bu şifrenin yarısını açamadılar. Fakat gemi komutanı yarı açılan şifreden Bahriye Nezaretinin Köstence'den gelmekte olan Dafni adlı ticaret gemisinin himaye edilmesini istediği sonucunu çıkardı ve derhal o yöne rota verdi. Bu fırsattan istifade ederekten Mecidiye ile Yedigârımilleti Varna tahkimatı ve mayınları hakkında tamamlayıcı bilgiler almaya memur etti.

Çıkan ağır bir fırtına Hamidiyenin Dafniyi bulmasına imkân vermedi. Belki de burada şifrenin tam anlamıyla açılmamış olması etkili olmuştu. Fırtınadan geminin direği kırılmış; gemi Emine burnu dolaylarından geçerken düşmanın ateşine maruz kalmış; bu ateşe mukabele etmiş ve Varnadaki kuvvetlerle birleşip tarassuda devam etmeye karar vermişti.

Hamidiye kruvazörü kömür almak üzere İstanbula döndükten sonra Mecidiye kruvazörü 24 Ekime kadar Varnayı tarassuta devam etti. Yedigârımillet muhribi de kömür almak üzere İstanbula gitmiş onun yerini Numunehamiyet muhribi almıştı.

24 Ekimde Mecidiye komutanı yanındaki muhribi gözetleme göreviyle Burgaza yollayıp kendisi de Varna önünde bir nümayiş yapmaya karar vermişti. İlk olarak Varna üs komutanını konuşmaya davet etti ise de isteğinde başarı sağlayamadı. Bunun üzerine saat 14.00 de 700 metre mesafeden kıyı tahkimatına ateş açtı. Batarya da ona mukabele etti. Gemi, bataryanın bir kısmıyla Galata fenerini tahrip ettiğini söylemişti ama bu bilgi gerçeklere uymamıştı.

Mecidiyenin telsiz makinesi arızalı olduğu için hiç bir makamla irtibatı yoktu. Donanma Komutan vekili onu başka bir göreve çağırarak istiyordu; fakat emri ulaştırmak imkânını bulamıyordu. Nihayet Donanma Komutan vekili sırf Mecidiyeye emir ulaştırmak için Basra muhribini hareket ettirmeye zorunluk duydu.

Osmanlı kruvazörlerinin Varnayı bombardıman etmelerindeki amaç, bilindiği gibi, bir keşif isteğinden doğmuştu. Osmanlı kruvazörleri yeteri kadar bilgiler toplamışlardı ama; olay da politik hadiselere yol açmaktan geri kalmamıştı. İlk tepki Fransadan geldi : Poincare 23 Ekim 1912 de Paristeki Osmanlı Büyükelçisini davet ederek «Bulgarlara ait açık şehir, manastır ve özel kişilerin evlerini bombardıman edip yıkıyorsunuz demişti; bunun tepkisi büyük olur ve özellikle Çarlık Rusyasını kızdırır.»

Gerçi Büyükelçi : «Müstahkem mevkiilerden başka yerleri bombardıman etmiyoruz; bunun dışındaki haberler Osmanlılara zarar getirmek için uydurulan haberlerdir» diye bir cevap vermişti. Bununla beraber Başkomutanlığa bir tezkere yazarak donanmanın bu gibi bombardımanlar yapmamasını tavsiye ediyordu.

Diğer taraftan Petersburg Büyükelçisi Turhan Paşa da 24 Ekim günü Çarlık Rusya kamuoyunu heyecana sevkettiği için Rus Dışişleri Bakanı Sazanoff'un bombardımanlara son verilmesini rica ettiğini bildiriyordu.

Gerçekte Osmanlı donanması tahkimatsız yerleri bombardıman etmiş değildi. Sadece karadan ateş açıldığı için Kavarnadaki Bulgar kara birliğini topa tutmuştu. Bundan ötürü Başkomutanlık Fransız ve Rus isteklerini dikkat nazarına almadı. Hariciye Nazırı Gabriel Efendi de 26 Ekimde Turhan Paşaya «Osmanlı donanmasının Bulgar kıyılarında hiç bir savunmasız yer, Manastır ve özel kişi malını bombardıman etmediğini teyit edebilirsiniz» diye talimat gönderiyordu.

7. Bulgar Kıyılarında Gösteri Teşebbüsü.

Başkomutanlık Vekâleti 23 Ekim 1912 günü Bulgar Başkomutanının dikkatini başka bir tarafa çekmek ve bu suretle ana cephedeki yükü hafifletmek amacıyla Osmanlı donanmasının Bulgar kıyılarına bir gösteri çıkarması yapmasına karar verdi. Donanma, yanına yeter sayıda ticaret gemisi de alarak bu çıkarmayı yapacaktı. Ancak Başkomutan vekili böyle bir gösteri çıkarması için harekâta başlama zamanını ve çıkarmanın yapılacağı kıyıyı bildirmedeği gibi; kararın Donanma Komutan vekili tarafından verilebilmesi gibi karadaki muharebe durumu hakkında bir bilgi vermişti. Buna mukabil Donanma Komutanının işine karışıyor ve gösteri çıkarması harekâta Turgutreis zırhlısıyla Hamidiye, Mecidiye kruvazörleri ve Basra muhribi ve Musul torpidobotunun tahsis edilmesini emrediyordu. Buna karşı Donanma Komutan vekili de «Harekât planını hazırlamadan önce kara muharebeleri hakkında bilgi alayım» diye aklına bir düşünce getirmemişti. Onun kararı gösteri çıkarmasını Süzebolu ve Burgaza karşı yapmak oldu. Bu arada her iki mevkii bombardıman edecekti.

Bütün ticaret gemilerinin nakliyatla meşgul bulunmasından ötürü Donanma Komutan vekiline nakliye gemisi de verilemedi. Ona müsadere edilmiş eski bir Yunan gemisi veriliyor ve gösteri çıkarmasını bu gemiyle yap deniyordu.

Başkomutanlık Vekâleti ile Donanma Komutanlığının savaş durumuna cevap verecek ayrıntılı bir harekât planı hazırlanmamış olmaları, donanma harekâtını aşan amaçtan tamamıyla uzaklaştırmış ve esasen onarıma muhtaç bulunan savaş gemilerinin lüzumsuz yere denizlerde do-laştırılmasına neden olmuştu.

Donanma Komutan Vekili Albay Tahir Burak, Haliçte onarımda bulunan Barbaros Hayrettin zırhlısında kalmayı tercih ederek, gösteri görevinin yapılmasına Turgutreis komutanı Yarbay İsmaili memur etmişti. Bu komutana verdiği emir ise Süzebolu önünde Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleriyle birleştikten sonra ilkönce burasını, sonra da Burgaza bombardıman etmekte. Başkomutan vekilinin istediği gösteri vazifesi Turgutreis komutanına intikal bile ettirilmemişti.

Donanma Komutan Vekili Turgutreis zırhlısı komutanına verdiği emri Hamidiye ve Mecidiye kruvazörlerinin komutanlarına da bildirmek istedi ise de bu emri yalnız Hamidiye kruvazörü aldı. Mecidiye kruvazörü ise telsiz makinesinin bozuk olmasından ötürü emri alamadı.

Turgutreis komutanı yanına eski bir ticaret gemisiyle Basra muhribini ve Musul torpidobotunu aldıktan sonra 23 Ekim günü akşam üzeri boğazdan çıktı. Fırtınadan ötürü Musul torpidobotu denizlere dayanamadı ve Turgutreis komutanı tarafından boğaza iade edildi. Bu sefer de eski ticaret gemisi Turgutreise ayakbağı oluyordu.

Turgutreis ertesi sabah, yani 24 Ekim 1912 sabahı Süzebolu önünde Hamidiye kruvazörüyle buluştu. Gemi komutanı burada bir gemi komutanları toplantısı yaparak yapacağı görevin ayrıntılarını tespit etti. Burada alınan karara göre ilkönce Süzebolu, Burgaz ve Varna belediye reislerinden Bulgarlar tarafından müsadere edilmiş olan Osmanlı ticaret gemilerinin iadesi istenecek; yeni baştan askerî tesisler keşfedilip bombardıman yapılacaktır. Komutanlar Belediye reislerine verilecek iltimatları da beraber kararlaştırmışlardı.

Bu iltimatın şunları ifade etmekte idi :

«Hükümetimizle devletiniz arasında savaş hali devam ettiği için, bana verilen askerî göreve başlamadan önce, siz Burgaz Belediye Reisine, aşağıdaki tekliflerimin bildirilmesine insanlık bakımından zorunluk duydum.

Şöyle ki Rumî Ekim ayının sekizinci Pazartesi günü sabahleyin Balçık dolaylarındaki Kavarna adlı limanınıza gelerek bazı şartlar teklif etmek üzere kıyıya parlamenter bayrağı ile gönderilen filikamıza, bütün milletlerce tanınan ve yürürlükte bulunan uluslararası yasalar ve savaş usullerine aykırı olarak, subaylar komutasındaki askerleriniz, vahşilerin bile yapmaya tenezzül etmeyeceği bir aşağılıkla, filikayı yanlarına çektikten sonra ateş ettiler. Şüphesiz bu vahşi hareketlerinin cezasını, beni kasabaya ateş etmeğe mecbur bırakarak gördüler. Askerî kuvvetleriniz ve özel olarak subaylarınız medenî hislerden yoksun bulduklarını, yaptıkları şu hareketle gösterdiler. Bundan ötürü onları konuşmaya lâyık insanlar olarak görmemekteyim. Fakat bu gibi vahşiler yüzünden de muharip olmayan halkınızın zarar görmesini de istemiyorum. Şehir ve kasabalarınızı koruyacak kuvvetleriniz benim kuvvetlerimden çok zayıftır. Size diyorum ki başkanı bulunduğunuz şehir ve kasabaları, halkınızın zarar görmemesi için derhal bana teslim ediniz; şimdiye kadar yakaladığımız Osmanlı ticaret gemilerini de serbest bırakınız. Bu suretle beyhude yere kan dökülmesine mani olur ve özellikle milletimize ve vatanımıza olan borcunuzu yerine getirmiş olursunuz. Aksi takdirde kuvvetlerinizle kıyas kabul etmeyecek derecede üstün olan kuvvetlerimizle şiddetli hareket edecek ve aynı neticeyi almaya mecbur olacağım. Sonunda, şüphesiz, başarı da kazanacağım. Şu kadar var ki işin günahı size ait olacaktır. İki saatte bu iltimatın cevaplandırılmasını ister, saygılarımı sunarım.»

Osmanlı fi'osu harekâta saat 12.51 de başladı. Basra muhribi parlamenter bayrağını çekerekten kıyıya doğru giderken Turgutreis zırhlısıyla Hamidiye kruvazörü de uzak mesafede volta vurmakta idiler. Basranın kıyıya ulaşamaması karşısında, Hamidiyenin komutanı, kendi gemisiyle kıyıya gidip iltimatı Bulgarlara vermeği teklif etti. Teklifi Turgutreis komutanı tarafından kabul edildiği için Hamidiye saat 15.00

de kıyıya yaklaşarak sitimbotunu denize indirdi ve Basra muhribinin desteğinde karaya yolladı. Sitimbot saat 16.50 ye kadar kıyıda Bulgarların cevabını bekledi; bu saatte cevap gelmediği için gemisine geri geldi.

Bu arada Hamidiye kruvazörü kıyıyı dikkatli bir tarassuttan geçirmiş ve limanın tahkimli olmadığını farketmişti. Kıyıda her sokağın başında bir subay ve bir grup asker görülmekte idi.

Hamidiye kruvazörünün kömürü bitmek durumuna girmişti. Bundan ötürü Turgutreis komutanı onu, kömür ikmali için, İstanbulla yollayacak ve gösteri hareketine başlaması için Mecidiye kruvazörünün kendisine katılmasını bekliyecekti. Basra muhribi ve eski ticaret gemisiyle birlikte Varnaya doğru yol vermişti.

Mecidiye kruvazörü ertesi günü (25 Ekim) öğle vakti Varna önünde Turgutreis zırhlısıyla buluştu. O gün düşman kıyılarını gözetlemekle vakit geçirildi. Vazifenin yapılmasına ertesi gün de (26 Ekim) sis mani oldu. Bu sefer de Basra ile Mecidiyenin kömürü kalmamıştı. Turgutreis zırhlısı komutanı eski ticaret gemisiyle onları da İstanbulla göndermeğe mecbur oldu.

27 Ekim günü kömürünü tamamlamış bulunan Hamidiye kruvazörü Turgutreis zırhlısına katılıyordu. Bu sefer de Turgutreis kömürü azalacaktı. Bundan ötürü Turgutreis komutanı Varna önünde Hamidiye kruvazörünü bırakacak, kendisi İstanbulla dönecekti. Donanma Komutanı Turgutu takviye etmek için Varnaya muhripler göndermek istemiş ve fakat çıkan fırtına buna mani olmuştu.

Hamidiye kruvazörü 27 Ekim 1912 günü Galata ve Mangakka burunları arasını tarassutla geçirdi. Ertesi sabah saat 8.30 da Balçık limanına demirliyerek kıyıya iki mektup yolladı. Bu mektup'ardan bir tanesi Balçık Belediye Reisini gemiye davet ediyor; ikinci mektup da Varna müstahkem mevki komutanına hitap ediyor ve Turgutreis komutanının iltimatı tekrarlıyordu. Hamidiye komutanı bu iltimatoma on iki saat içinde cevap vermezseniz Varnayı bombardıman edeceğim diyordu.

Gemi komutanı sitimbotu kıyıda beklerken Balçık'ı incelemek imkânını da buldu. Buradaki Bulgar kuvvetleri bir tabur kadar kuvvetle takviye edilmişti. Kasabadaki binaların çoğu da Avusturya-Macaristan bayrağını çekmişti. Gemi komutanı bu bayrakların indirilmesini Belediye Reisine ihtar etti.

Bu sırada sitimbot Bulgarlardan cevap almadan geri dönmüştü. Bulgarlar bu cevabı hazırlamışlar; lakin sitimbota yetiştirememişlerdi. Böylelikle Hamidiye kruvazörü Balezktan ayrılarak Varna limanına yol verdi. Hamidiye komutanı Balçıkta gösterdiği bu faaliyeti Donanma Komutan vekiline bildirirken «... Avusturya-Macaristan bayrağı çekmiş binalar arasındaki Bulgar askerlerini bombalamak gerekebilecektir diyordu; buranın halkını savaş vergisine tabi tutalım ...»

Savaş vergisi o dönemde kullanılmakta olan bir usüdü. Herhangi bir yerin düşman tarafından bombardıman edilmemesi için halkın o düşmana belirli zamanda verdiği vergiye «savaş vergisi denirdi.» Hamidiye

komutanı da, Varnanın Osmanlı kuvvetleri tarafından işgal edilmesine kadar buradan savaş vergisi almayı istemişti. Bundan başka Varna önünde harekâta başlamak için kendisine muhriplerin gönderilmesini istiyordu.

Donanma Komutan vekili herhangi bir çıkarma hareketi yapılmadıkça Varnayı bombardıman etmekte herhangi bir fayda görmedi; bu konudaki fikirlerini de Başkomutan vekiline bildirdi. Hamidiye komutanına da «Çıkarma yapılmadıkça Varnayı bombardıman etmek caiz değildir» diye telgraf çekti.

Böylelikle Hamidiye kruvazörü 28 Ekim ve 29 Ekim günlerini de Varnayı tarassutla geçirdi ve bu arada bir kaç ticaret gemisini muayene etti. Kömürü bittiği için 30 Ekimde Basra muhribiyle birlikte İstanbula döndü. Bu sırada Varnadaki tarassut görevine Mecidiye kruvazörü gidiyordu.

Böylelikle Turgutreis zirhlisi komutanının başladığı gösteri hareketini Mecidiye kruvazörünün komutanı bitirmişti. Tabiatıyla bu gösteri hareketi, cephe komutanının teklifi üzerine, Başkomutanlık vekâletinin ulaşmak istediği amacı sağlayamamıştı. Yani bu hareket ne Bulgarları kandırabilmiş ne de kendi üzerine belirli bir düşman kuvvetini çekebilmişti. Tam da onarıma muhtaç oldukları bir sırada Osmanlı savaş gemileri beyhude yere bol bol denizde dolaşmış ve büsbütün yıpranmışlardı. Yapılan harekâtın sonucu bu idi.

Bunun'a beraber bu hareketten çok dersler çıkarmak mümkündür. Başkomutan vekili harekât amacını, gösteri yapılacak bölgeyi ve kullanılacak kara birliklerinin sayısını söylemeden harekâtın yapılmasını emretmiş; Donanma Komutan vekili de çıkarmasız bir gösteri hareketinin başarı sağlayamayacağını düşünerek bu hareketi küçümsemiş; bizzat gideceği yerde kendi harekâtının yapılmasına Turgutreis zirhlisinin komutanını memur etmişti.

Böyle bir fena durumun çıkmasına neden, şüphesiz, Başkomutan vekili ile Donanma Komutan vekilinin bir araya gelip harekât hakkında konuşmak istememeleri idi. Başkomutan, Donanma Komutan vekilinin fikrini almadan emir vermiş; Donanma Komutan vekili de Başkomutan vekilini derhal ikaz etmeye lüzum görmemişti. Bu iki komutan bir araya gelip gerekli tartışmayı yapmış olsalardı, hiç şüphesiz, böyle bir durum meydana gelmiyecekti. Orada Donanma Komutan vekili fikirlerini açıklayacak; gösteri harekâtı için gereken kara birliği ve ticaret gemisi hesaplanacak ve bu hesaplardan sonra harekâta ya karar verilecek ya da harekâttan vaz geçilecekti. Bu suretle Donanma Komutan vekili de işi daha ciddi olarak ele alacak; ilkönce harekâta kullanılacak gemileri topluyarak onlara ikmallerini tam şekilde yaptırarak ve sonra da onların başına geçip denize açılacaktı.

Bu suretle hareket edilmemiş olmasından harekâtın başarısızlığa uğraması bir tarafa, harekât, Silâhlı Kuvvetlerin harekât sorunlarını ne kadar hafife aldığı göstermişti. Örneğin çıkarma yapılmadıkça gösteri harekâtının yapılmaması hakkındaki Donanma Komutan vekilinin kararları Başkomutanlığa 31 Ekim 1912 de; yani harekâtın bitiminden sonra geldiği gibi Başkomutan vekilinin açık şehirlerin bombardıman edilmemesi hakkındaki emri de donanmaya harekâttan sonra ulaşmıştı. Bere-

ket harekât alanında vazife gören savaş gemilerinin komutanları böyle bir ateş açmamışlardı.

Turgutreis ve Hamidiye komutanlarının Bulgar Belediye Reislerine gönderdikleri ultiatomu andırır tehdit mektupları da üzerinde dikkatle durulması gereken bir sorundu: Düşman tarafına bu tarzda mektuplar göndermek de bir gemi komutanının yetkisi üstünde bir hareket olsa gerekti. Gerçi gemi komutanları bu tarzda mektup yazmakla medenî bir cesaret göstermişlerdi ama; mektupların ifade ettikleri şiddeti silâh kullanılarak tamamlayamamışlardı. «Asarım, keserim» diye büyük tehditler savurduktan sonra bölgeden kuzu kuzu ayrılmak, harekâttan beklenen sonucun leyhten aleyhe çevrilmesine neden olmaktan başkası değildi.

8. Midye Limanına Denizden Asker Nakli.

29 Ekim 1912 günü Rumelide Lüleburgaz kara muharebesi başladı. Savaşın hemen birinci gününde Osmanlı cephesinin süratle takviyesi gerekti. Karadenizden İstanbula getirilen kara birliklerinin karayolu ile cepheye sevk edilmesi takviyeyi geciktirebilirdi. Özellikle cepheye doğru olan tek kara yolu da muhacir arabalarıyla dolup taşmakta idi. Bundan ötürü Başkomutan vekili Karadenizden getirilmekte olan insan, cephane ve malzemenin, İstanbula uğramadan doğrudan doğruya Midyeye çıkarılmasını düşünmüş ve bu konuda hem ticaret gemisi kaptanlarına hem de Donanma Komutan vekiline emirler yollamıştı. Bahis konusu kara birliklerini getiren ticaret gemisi sayısı dört tane idi: Marmara, Bezmiâlem, Karadeniz ve Reşitpaşa ... Donanma da hem bunların güvenlik altında Midyeye ulaşmasını ve burada güvenlikle yatmasını temin edecek; hem de donanma vasıtalarıyla bu askerlerin karaya çıkarılmasını sağlayacaktı.

O gün Karadeniz Boğazında Mecidiye kruvazörüyle Yarhisar muhribinin Varna üzerine hareket etmek üzere bulunması Donanma Komutanına talihli olmuştu. Diğer gemilerin görev için hazırlanmasına kadar bu iki geminin hemen hareket ettirilmesine imkân bulundu; Mecidiye ve Yarhisar o gün hareket ederek Midyeye demirlediler. Bu sırada Marmara adlı yüklü ticaret gemisi de Midyeye geldi. Ancak ticaret gemilerindeki askerlerin süratle karaya çıkarılmasını sağlayacak vasıtaların da gönderilecek vasıtalarla sevkini ne Başkomutanlık ne de Donanma Komutanlığı akıl etmemişti. Midyede gemilerin yanaşacağı bir iskele de yoktu. Burada, vaktiyle bir çıkarma ya da boşaltma planının yapılmayıp gerekli vasıtaların da hazırlanmamasının bütün acıları çekildi.

Mecidiye kruvazörü, Bulgar torpidobotlarının muhtemel bir baskısına karşı Yarhisar muhribini liman dışı karakola memur etmiş; kendisi de bütün vasıtalarını denize indirerek Marmara vapurundaki kara birliklerini karaya çıkarmaya başlamıştı. Boşaltma geceleyin de Mecidiyenin ışıldak ziya'ları altında devam etti. Böylece karaya süratle asker çıkarmak zorunluğu gerek savaş gerekse ticaret gemilerini geceleyin düşman taarruzlarına maruz bırakıyordu. Geceleyin en ufak bir ışık göstermek bile tehlikeli iken Mecidiye tekmi ışıldıklarını yakmış ve adeta «Ben buradayım» demek istemişti.

30 Ekim akşamı Midyedeki kuvvetlere Numunehamiyet muhribi katıldı ve liman dışı karakol görevini Yarhisar muhribinden teslim aldı. Mecidiye kruvazörü, Marmara gemisinin boşaltılmasından sonra Midye

limanı emniyet hizmetine Numuneihamiyet muhribini yeter bulmuş; Yarhisar muhribini alarak Varnaya gitmişti.

Mecidiye kruvazörü komutanının böyle bir karar almakta yetkisi var mı idi; yok mu idi? Bu noktayı belgeler arasından bulup çıkarmaya imkân bulunamadı. Fakat doğru hareket bu olamazdı. Çünkü Midyede savaş gemilerine, himaye görevi kadar, taşıma görevi için de ihtiyaç vardı. Burada Mecidiye kruvazör komutanının yapması gerekli iş donanmadan Midyeye bol sayıda boşaltma vasıtasının gönderilmesini istemek ve boşaltmanın süratle yapılma çarelerini araştırmaktı.

Buna mukabil ticaret gemilerini boşaltma ihtiyacını Başkomutanlık vekâleti de düşünmüş değildi. O, sadece, kendisi tarafından donanmaya yapılan baskıları az bulmuş ve işe Başbakanı da sokmuştu. Başbakan 31 Ekim 1912 de Donanma Komutan vekiline şu telgrafı çekiyordu : «Trabzon ve Samsun bölgelerinden Midye ve Marmara Ereğlisine sevkedilmekte olan askerinin bir an evvel yetiştirilmesi Şark ordusunun başarısına çok faydalı olacaktır. Bu askerinin nakline tahsis ettiğiniz ticaret gemisi sayısını artırınız. Boşaltma işini hızlandırın ve donanma ile gereken himayeyi yapınız ... »

Fakat ticaret gemilerinin hepsi de, askerî nakliyat işinde çalışıyor ve insan kudretinin üstünde çalışmalarına rağmen yetmiyorlardı. Bundan ötürü Bahriye Nezareti Başbakanın istediği şekilde bir nakliyat yapamıyacaktı.

Aynı gün Başkomutan vekili de eşkiya tarafından taciz edilmekte olan Ahtabolu ve İgneada halkının korunmasına donanmanın yardım etmesini istiyordu. Her halde bu eşkiyanın bir kısmı denizyoluyla gelip gitmekte idi.

Bu suretle Donanma Komutan vekili bir taraftan Ege harekâtı için gemilerini onartmaya uğraşırken; diğer taraftan karşısına çıkan yeni yeni görevlere çare bulmaya çalışıyordu. Acele nakliyat gibi denizde eşkiya kovalamak da donanmanın karşısına çıkan yepyeni vazifelerdi.

Ticaret gemilerindeki sayı azlığı çok önemli bir olaydı. Elde nakliyat ihtiyacından fazla ticaret gemisi bulunsaydı bunlardan elverişlilerini silâhlendirmek suretiyle donanmanın üzerindeki yükü hafifletmek mümkün olurdu. Durum böyle olmayınca hem ticaret gemileri hem de savaş gemileri büyük sıkıntılar içinde görev yapmakta idiler.

Bezmiâlem ve Akdeniz vapurları Midyeye 1 Kasım 1912 günü geldiler. Bu geminin boşaltılmasını öğ'eden sonra limana gelmiş olan Barbaros zırhlısı başardı. Limana ertesi gün de Reşitpaşa vapuru geliyordu. Fakat çıkan çok şiddetli fırtına yüzünden Akdeniz ve Reşitpaşa vapurlarındaki askerleri karaya çıkarmak mümkün olamadı.

Barbaros zırhlısı ertesi günü, Başkomutanlıktan aldığı emir üzerine, Numuneihamiyet muhribi ile birlikte İstanbula dönmeğe zorunlu da duymuştu. Kömürsüz kaldığından İstanbulda ikmal yaptı. Savaş gemilerinin böyle sık sık kömüre ihtiyaç göstermeleri vazifeye hareketten önce gereği kadar ikmal yapamadıkları; dolayısıyla Osmanlı Deniz Kuvvetlerinde çekilmekte olan kömür sıkıntısını göstermekte idi.

Bu suretle asker yükü ile Midye önünde bulunan iki ticaret gemisi kendi hallerine terkedilmiş bulunuyordu. Bunların bir cins uzak himayesini Varna önünde bulunan Mecidiye kruvazörüyle Yarhisar muhribi yapıyordu.

9. Savaş Kaçağı Madde Listesi.

Bahriye Nezareti, tarafsız devletler tarafından Bulgaristanı besliyecek ilk ve mamul (işlenmiş) maddelerin Bulgar limanlarına götürülmesini yasak etmek amacıyla 1 Kasım 1912 günü bir savaş kaçağı madde listesi yayınladı. Bu listeye göre aşağıdaki maddeleri Bulgaristana götürecek tarafsız gemiler tutuklanacaktı :

- Her cins tüfek, av tüfeği ve tüfek parçaları;
- Her cins mermi, hartuç, mayın ve parçaları;
- Kurşun ve platin maddeleri;
- Sülfat de Potas, kükürt, Morit de Potas;
- Top kundakları, cephane arabaları, furgon ve diğer bütün nakliye vasıtaları;
- Demirden yapılan makine ve aletler;
- Hercins asker elbisesi, ayakkabısı ve malzemesi;
- Hayvan koşum, eğer, saraç maddeleri;
- Bez, saç, bakır, çadır malzemesi;
- Nal ve nalbururlar tarafından kullanılacak eşya;
- Dikenli teller, bunların kurulmasına ve kesilmesine yarayan aletler; belirli kuturda teller;
- Köşebend demirleri;
- Savaş gemilerinde kullanılacak bütün maddeler;
- Uçaklar ve uçak parçaları;
- Askerî arabalar ve yük hayvanları;
- Silâh yapmaya yarayan maddeler ya da askerî teçhizatın yapılmasına yarayan makine ve letler.

B. DÜŞMAN HAREKÂTI.

1. Yunan Donanmasının Taarruzî Harekâtı.

Yunanistan; Osmanlı Devletine karşı savaşa 18 Ekim 1912 günü girdi. Taarruzî bir strateji izliyecek olan Yunan donanması mensuplarının morallerini kuvvetlendirmek için o gün Pire limanında büyük bir tören yapılmıştı : Yunan Kralı Averoff gemisine geliyor; burada Donanma Komutanı Albay Konduriotis'in rütbesini Amiralliğe yükseltiyor ve Yunanistanın Enosis politikasını gerçekleştireceğine dair bir de nutuk atıyordu. Bu tören, aynı zamanda, donanmayı harekâta uğurlama töreni idi. Averoff sancak gemisiyle 3 zırhlı (Hydra, Spetsai, Psara) ve 2 muhrip harekâta katılmak için hareket ettiler. Sonradan hareket eden diğer muhrip-ler de Andre Boğazında donanmaya katıldılar. Donanmanın aldığı görev Limni adasını işgal etmektir; Mondros limanında bir deniz üssü kurulacak ve bu üsse dayanarak Osmanlı donanması kontrol altında tutularak diğer Ege adaları alınacaktı. Bu sırada Osmanlı donanmasının Karadenizde çalışmakta olduğu haber alındığından, Yunanlılar, durumu kendilerine çok uygun bulmuşlar ve hareketlerini hem çabuklaştırmaya hem de genişletmeye karar vermişlerdi. Bu hareketleri aşağıdaki kronolojik sıraya göre yapıldı :

Limni adasını işgal etmek amacıyla Yzb. Kondardos komutasında 500 kişilik bir kuvvet hazırlanmış ve Tinios vapuruna bindirilerek Skiatos adası önünde bekletmişti.

Yunan donanması 19 Ekim günü Ayastrati adası Kuzeyine geldiği zaman Amiral Konduriotis Thyella tipi dört muhribi Çanakkale önüne Osmanlı donanmasını gözetlemeye sevketti. Kendisi de donanmasının ana kısmıyla, saat 14.00 de, Limni adasının merkezi olan Kastro şehri önüne geldi. Hem mutasarrıfı adayı Yunanlılara teslimine dâvet etti; hem de adanın savunma kuvvetleri hakkında bilgi toplattı.

Bu sırada Osmanlı donanması Çanakkalede üslenmiş olsaydı, şüphesiz Yunan harekâtı bu kadar kolay olmayacaktı. Hele Osmanlı devleti, vaktiyle denizcilerinin yaptığı teklif üzerine bu adada bir ileri üs meydana getirmiş olsaydı Yunan harekâtı büsbütün imkânsız bir hale gelecekti. Fakat Osmanlı donanmasının Karadenizde bulunuşu Yunanlılara en büyük fırsatı kazandırmıştı.

Amiralin çağrısı üzerine Limni mutasarrıfı bizzat Averoff gemisine, Yunan Amirali ile konuşmaya gitti ve Amiral Konduriotis'e «Osmanlı - İtalya savaşı sırasında İtalyanların kabloları kesmelerinden ötürü hükümet merkezi ile aramızda irtibat kalmadı. Yunanistanla savaş açıldığından bile haberim yoktur. Yirmi dört saat izin verin de hükümetimle temas arayıp size bir cevap vereyim» dediyse de istediği izin kendisine bir saat olarak verildi.

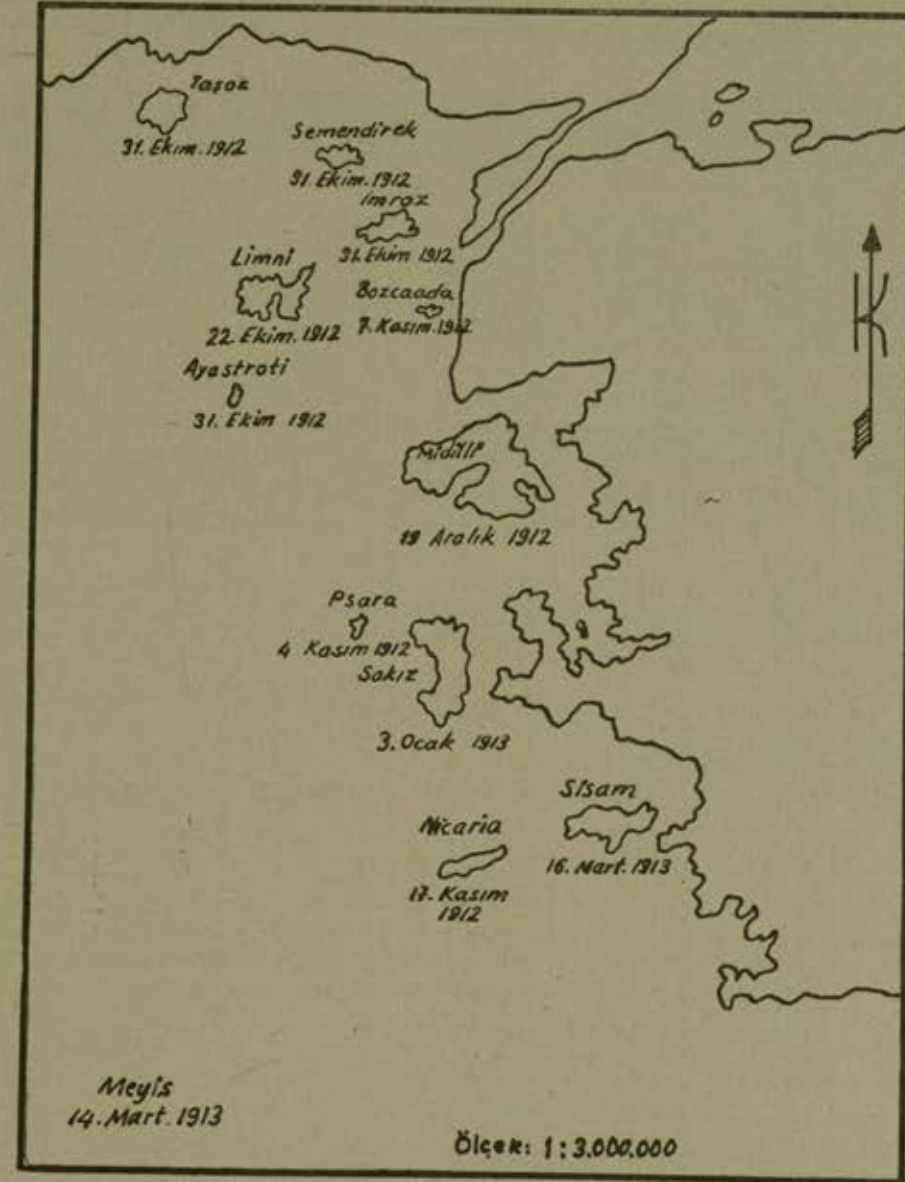
Bu arada karaya çıkan Yunan subayı Osmanlı hükümetinin ada Türklerine 800-1000 kadar tüfek dağıttığını ve adadaki savunma kuvvetlerinin 40-50 erden ibaret olduğunu öğrenip Amirale haber verdi.

Hava fırtınalı olduğu için Averoff ile 3 zırhlı Limni önünde kalmış, muhripler Bozcaadanın ruzgâraltı bir yerine demirlemişlerdi. Adadaki Osmanlı kuvvetlerinin bu muhripleri görüp ateş açmamaları dikkate şayandı. Belki Yunanistan ile savaş halinde bulunduğu bu adaya da haber verilmemiş ve böylece adada gözetleme ve savunma hizmetleri kurulmamıştı.

Ertesi günü; yani 20 Ekimde asker yüklü Pinios vapuru Limni önüne geldi ve saat 16.00 da Mondros limanına girdi. Fakat vapurdaki asker fırtınadan bitkin hale geldiği için karaya çıkarılamadı. Amiral çıkarmanın ertesi günü yapılmasına karar verdi. Bozcaadada olduğu gibi burada da Yunan gemilerine ateş açılmaması dikkate şayandı. Osmanlı tarafı, vaktiyle bu adayı savunacak tertip almamasının cezasını çekmekte idi.

21 Ekim 1912 de Verelti iskelesine 20 inci Yunan piyade alayının iki taburu ve Averoff gemisine ait iki tane 7.5 santimetre'lik çıkarma topu çıkarıldı. Buradaki 3 subay ve 30 erden mükkepe Osmanlı savunma kuvvetleri, ancak alarım oldu ve çok kısa bir mukavemetten sonra Leraya çekilmek zorunluğunu duydu. Yunanlılar o gün akşama kadar aynı iskeleye 500, Mondros köyüne 250 ve Plaka'ya 250 asker daha çıkardılar. Hemen o gece Kastro-Selânik, Plaka-İmroz ve Kastro-Bozcaada telgraf hatlarını kestiler. Lera'daki Osmanlı garnizonunu kuşatarak bir kısım Osmanlı askerleri şehit, kalanları da esir ettiler. 22 Ekim gününde Kastro

kasabasını savunan bir avuç Osmanlı askerini şehit ettiler; sonra da adanın merkezine girdiler. Adanın yerli Rum halkı Yunan askerlerine çok parlak bir karşılama yaptı. Böylece ada kolaylıkla Yunanlıların eline düştü; Osmanlı memurları da esir edilip Atinaya yollandı.

Kroki No. 10 — Yunanlıların Taarruz Harekâtı

Yunanlılar 22 Ekimden itibaren adanın Mondros limanını bir ileri üç haline getirmeye başladılar. Kumbi adasında da bir telsiz telgraf istasyonu kurdular. Osmanlıların muhtemel bir karşı baskınına karşı da Alago adası dolaylarında torpidobotlarla bir karakol hattı teşkil ettiler. Yunanistandan işçiler getirerek donanma gemilerinin ufak tefek onarımlarını yapacak atelyeler kurdular; ikmal depoları hazırladılar. Silâhlendirilmiş iki Yunan ticaret gemisinden söktükleri 4 tane 10 santimetrelik topla da limanı tahkim ettiler.

Limni adasının Yunan donanması için emniyetli bir üç haline getirilmesi 30 Ekim 1912 tarihine kadar sürdü. Bu tarihte Yunan Bahriye Nezareti Taşoz, İmroz, Semendirek ve Ayastrati adalarının işgal edilmesini Amiral Konduriotis'e emretti.

Osmanlı Donanması hakkında hiç bir haber alamamış olan Yunan Amirali bu hareketi süratle yapmak ve başarmak istedi. Osmanlı Donanmasının ortalıkta görünmemesi ona Türklerin pek pasif bir harekete saplandıkları kanısını vermekte idi. İlkönce İmroz, Semendirek, Taşoz ve Ayastrati adasının işgal edilmesini planladı. 31 Ekim günü Averoff zırhlı kruvazörü, Psara zırhlısı ve bir muhriple İmroz adasına doğru hareket etti. Adanın 23 Ekimde Osmanlılar tarafından boşaltılmış olduğu haberi ona harekât için cesaret vermişti. Nitekim adanın işgali de kolay olmuştur.

Aynı tarihte Komodor Kinos da Hydra tipi iki zırhlı, iki muhrip ve bir Nakliye gemisiyle Taşoz adasının merkezi Osmaniye önüne demirledi. Kaymakam ve liman Reisini Hydra zırhlısına çağırarak adayı teslim etmelerini istedi. Bu sırada nakliye gemisinden 400 kişilik bir kuvvet karaya çıkararak, herhangi bir mukavemetle karşılaşmadan, adayı işgal etti. Bu sırada 14 numaralı torpidobotla Kanaris adlı ticaret gemisi de Strati adasını işgal ediyordu.

31 Ekimde İmroz adasından Mondros limanına dönen Amiral Konduriotis, Komodor Kinos kuvvetleri ve Panthir muhribiyle birleşerek 1 Kasımda Semendirek adasını işgale gitti. Adayı hükümet memurlarından boşaltılmış olarak buldu ve kolayca işgal etti ve gene Mondrosa döndü.

Yunan kuvvetleri, bundan sonra, 4 Kasımda Psara adasını, 7 Kasımda Bozcaadayı ve 17 Kasımda da Nikarya adasını aldılar.

Adaları kolaylıkla işgal etmekten ve Osmanlı Donanmasının da ortada görünmemesinden cesaret alan Amiral Konduriotis Midilli adasının da işgal edilmesini teklif etmiş ve bu teklifi Yunan makamlarınca uygun bulunmuştu. 20 Kasımda Mondrostan hareket eden Amiral, bazı muhriplerle Bozcaada - Saros Körfezi arasında bir karakol hattı teşkil ettikten sonra Averoff, Hydra tipi 3 zırhlı, 3 yeni muhrip, 3 eski torpidobot ve 2 nakliye gemisiyle Midilli adası önüne geldi. Ertesi günü de filoya içinde 15 subayla 1019 er bulunan 4 ticaret gemisi de katıldı.

Amiral Konduriotis'in burada yaptığı ilk iş Midilli ile Çanakkale arasındaki telgraf kablosunu kestirmek oldu. Kablo kesilmeden önce Liman Reisi 8 Yunan savaş gemisinin ada önüne demirlediğini Osmanlı Başkomutanlığına bildirmeye muvaffak olmuştu. Fakat adada bulunan

Ege adaları valisi ve komutan, adanın takviyesini çok istedikleri halde, Başkomutanlık buraya savunma kuvvetleri yollamamıştı. Nitekim Sakız adası da aynı şekilde hareket edecek ve fakat takviye alamıyacaktı. Bundan ötürü 18 inci alayın iki taburundan ibaret olan Osmanlı savunma kuvvetleri ada içerlerine çekilerek savunmayı orada yapmaya karar vermişlerdi.

Böylece ada komutanı Yunanlıların yaptığı teslim teklifini şiddetle reddetmekte idi.

Yunanlılar 21 Kasım günü donanmanın atış desteği altında adaya bir tabur kadar kuvvet çıkardılar. Bu kuvvetler Midilli kasabasını işgal etti.

21/22 Kasım gecesi yürüyüşüne devam eden savunma kuvvetleri 22 Kasımda Lepetimmus dağının Batı sırtlarına vardı. Komutan Binbaşı Abdülğani, karargâhını Filaydos köyünde kurdu. Anadolu kıyısıyla irtibatı ve buradan gelmesi muhtemel yardımı sağlamak için Molva ve Petre kıyılarını tutarak tahkim etti. Fakat hiç bir yardımın gelmemesi sonucu olarak bu kuvvetler Yunanlılara ancak bir ay dayanabildi ve 20 Aralık günü teslim oldu.

24 Kasım 1912 günü Yunan donanması Dedeğaçta iken, Albay Damyanos komutasındaki 5 yardımcı kruvazör ile 2 muhrip himayesindeki 4 nakliye gemisi Sakız adası önüne demirledi. Nakliye gemilerinde 4 piyade taburu ile 2 dağ bataryası vardı.

Makedonya yardımcı kruvazörüne davet edilen Türk heyetinden adanın boşaltılması ve kasabanın teslim edilmesi istendi. Bu arada adadaki yabancı devletlere mensup konsoloslar da toplanmış ve gerek mutasarrıfa gerekse Yunan komutanına, savaşın kasabalar içine sokulmamasını ve muharebelerin kasabalar dışında yapılmasını teklif etmişlerdi.

Bir süre sonra Kondari koyuna gelen düşman, topçu ateşi himayesi altında karaya asker çıkarmaya başladı. Koyun sırtlarını tutmuş olan Osmanlı askerleri, iki saat sonra Yunanlıların koya hâkim olmalarından ötürü içeriye çekilmeye başladı. Bu sırada Yunanlılar Sakız kanalının iki tarafını tutmuş ve Çeşme bölgesini gözetlemeye başlamıştı. 25 Kasımda kasaba düşman tarafından alındı. Osmanlı kuvvetleri de Provatip dağına çekildiler. Hükümet memurları da kuvvetlerle birlikte dağa çekildiler. 27 Kasımda bu dağ bölgesinde şiddetli muharebeler yapıldı.

Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin Çanakkaleye geldiğine dair bir haber geldiği için Amiral Konduriotis donanmasını 12 Aralık 1912 de Limni adasına çemiş; Sakız adası önünde zayıf bir kuvvet bırakmıştı.

Anadoludan takviye kuvveti gönderilememesi neticesinde Sakız adası düşmana 1 Ocak 1913 de teslim oldu.

Sisam düşman elinde geçen son ada oldu. Yunanlılar tarafından 16 Mart 1913 de işgal edildi.

2. Selânik Olayı.

Selânik limanı, emrinde 4 tane 21 lik ve 6 tane 8.7 lik topla Fethibülend korvetinden çıkarılan 4 tane 15 lik, 4 tane 7.5 lik ve 4 tane 5.7

lik top bulunan, bir müstahkem mevki komutanlığı tarafından savunulmakta idi. Fethibülend korveti, Bahriye Nezaretinden aldığı emir üzerine, 4 subay ile 90 erini de müstahkem mevki komutanlığı emrine vermişti. Bu müstahkem mevki Harbiye Nezareti kuruluşunda bulunmakta idi. Bundan ötürü Preveze komodorunun müstahkem mevki komutanlığı ile hiç bir ilgisi kalmamıştı.

Sorun, denizden gelecek taarruzlara karşı limanı savunmak olduğu halde müstahkem mevki komutanı savunma hazırlığı yaparken denizcilerin hiç bir fikrini almamıştı. Bundan ötürü de savunma, elde var olan silâh ve araçlara oranla, kifayetsiz kalmıştı. Örneğin müstahkem mevkiin denize karşı kifayetli ya da kifayetsiz bir gözetleme şebekesi yoktu; ışıldak savunması ciddi şekilde hazırlanmamış ve bu suretle liman ağzı ışıldak mânyasından yoksun bırakılmıştı. Toplar da kıyıların bir kısmını savunuyor; diğer kıyıda savunacak top bulunmuyordu.

Limanın pasif savunması Osmanlı - İtalya savaşı sırasında dökülen iki ufak mayın hattından ibaretti. Bu hatlardan bir tanesi Karaburnu Vardar burnuna bağlayan hat üzerinde bulunuyor; öteki de Torpido istasyonunun 350 derece istikametine uzanıyordu. Mayınların dökülme hedefi büyük gemilerdi. Küçük gemilerin limana girmesini önleyecek hiç bir mayın yoktu. Mayın hatlarının geçiş kanalı Vardar burnu tarafında idi. Gerekli zaman bu geçidin de kapatılması düşünülmüş ve bu amaçla sürat römorkörüne 6 mayın yükletilerek orada bekletilmişti.

Limana savunmasında karakol hizmetine verilebilecek gibi elde tek bir römorkör vardı. Bu römorkör de gerektiği zaman kılavuz hizmeti göreceği için komodor vekili liman dışı karakol hizmetlerini filikalara yaptırmaya başlamıştı.

Gemilerin alacağı savunma tertipleri de karartmak, ışıldak araması yapmak ve emniyet filikaları dolaştırmaktan ibaret kalmıştı.

Fethibülend korvetinin eratı şehirdeki inzibat işlerinde de kullanılmakta idi. Vali Nazım Paşanın verdiği emre göre vilayetten alarm emri verilince, limandaki beylik gemileri 1 subay komutasında 40 erden mürekkep bir birliği hemen şehre gönderecekti.

Böylece Fethibülend gemisi, adeta silâh ve mürettebattan tecrit edilmiş bulunuyordu. Ama filandrasını ve sancağını çekmeye devam ediyordu. Geminin bu hale sokulması çok fena bir sonuç doğuracaktı. Yunanlılar bu gemiyi batırdıkları zaman büyük bir zafer şenliği yapacaklardı. Doğrusu; silâh ve mürettebatının alınmasından sonra bu geminin sancak ve flandrasını da indirmek ve onun harp gemisi kataloğundan çıkarılmış olduğunu ilân etmekte. Böyle yapılmış olsaydı, Yunanlıların bedava şenlik yapmasına mani olunmuş olurdu.

Selânikteki emri komuta düzeni de iyi değildi. Komodorluk Bahriye Nezaretinin, müstahkem mevki de Harbiye Nezaretinin kuruluşunda idi. Komodor Yarbay Bekirin vazifesini iyi devri teslim etmeden izinli gitmesi işleri büsbütün karıştırmıştı.

31 Ekim 1912 günü sabahında Selânik limanının durumu şöyle idi : Fethibülend korveti Beşınar mevkiinin karşısında ve mendireğin 200 metre açığında demirli bulunmakta idi. Esmekte olan rüzgâra tabi olmuş poyraza salmıştı. Fuad vapuru Beyaz kule önünde kıçtan kara yatıyordu. Bu iki geminin birbirleriyle muhabere etmesine, aralarına demirlemiş bulunan, yelkenliler mani oluyordu.

Sürat römorkörü Karaburunda, diğer iki römorkör de mendirek içinde demirli bulunuyorlardı. Liman içinde dolaşan tek motor, polise ait liman inzibat motoru idi.

Beyazkule önünde, kendi kolonilerinin çıkarlarını korumak üzere limana gelmiş olan İngiliz, Fransız, Rus ve Avusturya-Macaristan kruvazörleri yatmakta idi.

Komodor vekili Binbaşı Aziz Mahmut'un harp divanında verdiği ifadeye göre Bahriye Nezareti, savunma konusunda, Osmanlı - İtalya savaşında verdiği tek emirden başkasını vermiş değildi. Hâlâ o emrin aşağıdaki hükümleri yürürlükte bulunmakta idi :

«Düşman Karaburundan içeri girerse gemiler hemen kendilerini batıracaklardı;

Nöbetçiler silâhlı olacaktı;

Gemiler, güvenlik için, etraflarında filikalara dolaştırılacaklardı.»

Daha düşman görülmeden gemilere «Karaburundan düşman girerse gemilerinizi batırınız» diye emir verilmesi bir tecrübesizliği ifade ediyordu. Savaş gemisinin silâhını kullanmadan kendisini batırması, taarruz eden düşman ne kadar kuvvetli olursa olsun, çok büyük hata olurdu. Bu kadar büyük hataları affetmeye imkân yoktu. Bundan başka emrin birinci maddesinde «geminizi batırınız» diye yazdıktan sonra güvenlik için gemi etrafında filika dolaştırmakta da anlam yoktu.

Anlaşıldığına göre komodor vekilinde de tecrübe ve iktidar yok değilse bile çok azdı. Çünkü, ta Osmanlı - İtalya savaşında verilen emre sadık kalmış; Yunanlılar muvacehesindeki durumu muhakeme edememiş ve savaş gereğine uyar bir emir verememişti.

Balkan savaşı diye yeni bir savaş çıkınca Bahriye Nezaretinin yeni bir savunma emri göndermemesi de dikkate şayandı. Bu büyük hatanın yapılmasına neden, Deniz Kuvvetlerinin de Başkomutanlık Vekâletine bağlanması sırasında emri komuta sorunlarının iyi çarelendirilememesi idi. Bahriye Nezareti emrin Başkomutanlık Vekâleti tarafından verilmesini beklerken; Başkomutanlık Vekâleti de gereken savunma, emniyet tedbirlerinin Bahriye Nezareti tarafından alınacağını sanmıştı.

Anlayışlı bir Kara - Deniz işbirliğinin olmaması Selânik Müstahkem mevkinin aldığı savunma tedbirlerinin de kusurlu olmasına neden olmuştu. O zamanki imkânlarla göre savunmanın en önemli vasıtası ışıldaktı. ışıldak iyi görecekti ki düşmanın muhtemel taarruzları vakti zamanıyla farkedilip önlenebilirdi. Müstahkem mevki komutanı ışıldakların sabaha kadar yakılıp bir ışık mânyası yapmasını emretmişti ama; Karaburun

ışıldak memuru, karbondan ekonomi yapmak için, bu emrin gereğini yapmamış; bunu da kontrol eden olmamıştı. Diğer taraftan yanan ışıldakın aydınlatma mesafesi de çok azdı.

Yunanlıların Selânikte bulunan Fethibülend gemisinin silâhsız bulunduğunu bilip bilmedikleri belgelerle tespit edilmiş değildir. Ancak bu gemiyi batırmaya karar vermişler ve bunu da Yzb. Votsis'e vazife olarak vermişlerdi. Bu amaçla Yzb. Votsis 31 Ekim 1912 sabahında 11 numaralı torpidobotla Selânik körfezinin Batı kıyılarındaki Katerin kasabası Güneyindeki Leftehori limanına intikal etmiş, saat 21.00 de de görevini yapmak üzere buradan hareket etmişti. 11 Numaralı torpidobotun mânia geçitlerinden geçtiğini ne karakol filikaları ne de müstahkem mevki gözcüleri göremeyeceklerdi. Işıldakların kifayetsiz oluşu ve gözetleme teşkilâtının iyi işlememesi Votsis için büyük şans olmuştu.

Yunan torpidobotu liman içinde de kimseye görünmeden Fethibülend'e yaklaşmış ona üç torpido attı. Bu torpidolardan iki tanesi hedefine vurmuş; üçüncü torpido da kömür iskelesi önünde karaya çıkmıştı.

Fethibülend derhal battı ve gemi imamı ile 6 er boğularak şehit oldu.

Yunan torpidobotunu, atış anında, yalnız polis motoru görmüştü. Fakat motor kaptanının aklına etrafı alarm etmek gelmedi. Torpidobot da, limana girerken olduğu gibi, limandan çıkarken de etrafa görünmedi ve herhangi bir etki altında kalmadı.

3. Selânikte 1 - 17 Kasım Olayları.

Fethibülend'in batması sırasında Yunan ordusu da Vardar bölgesinden doğru şehre yaklaşmakta idi. Buradaki Osmanlı kuvvetlerinin komutanı Tahsin Paşa, Selânikli savunmaya niyetli olmadığı için Yunan ilerlemesi süratli oluyordu. Hükümet de Selânik gözden çıkarmış olacağı ki iki tane Paşa yolluyarak Selânikte sürülü bulunan eski hükümdar Sultan Hamid. II yi buradan aldırması ve İstanbul'a getirmişti.

Yunanlıların Selânikli almak ihtimali belirmesi denizcileri buradaki Fuad yatı ve römorkörlerin akıbetlerini tayin bakımından ilgililiyordu. Gerçi düşman taarruzu vukuunda gemilerin batırılması hakkında bir emir vardı ama; komodor vekili bu emre körükörüne bağlı kalmak istememiş; ilkönce gemilerin kurtarılma imkânlarını düşünmeye başlamıştı. Vali de aynı kanıda bulunmuş ve komodor vekiline üç maddelik aşağıdaki emrini vermişti :

- Fuad vapuru Kızılây bayrağı çekecektir;
- Römorkörler Selânikte bulunan yabancı konsolosların himayesine girecek ve Fransız bayrağı çekeceklerdir;
- Karaburun tahkimatına küçük gemilere ateş açılmaması için emir verilecektir.

Halbuki, Valinin emrinden üç gün önce Usturma kolordusu komutanı Ali Rıza Paşa da kolordu vekiline aşağıdaki emri yollamıştı :

- Düşman birlikleri Vardarı geçmiştir;

b. Savunma hattına memur bazı birlikler muharebe yerlerini almışlar ve Selânikte var olan bazı perakende birlikler de savunma hattını takviye için emir almışlardır;

c. Selânikte var olan cephanenin, gerektiği zaman verilecek emirle, imhası için tertip alınacaktır;

d. Cephanenin imhasıyla beraber komodorluk ve liman başkanlığı, düşmanın eline geçmemesi için, emirlerindeki malzemeyi imhaya hazırlanacaklar ve verilecek emirle imha edeceklerdir.

Komodor vekili, Ali Rıza Paşanın emrine uymuş; gemilerdeki cephaneyi karaya çıkarıp imhaya hazırlanmış ve gemileri de batacak şekle sokmuştu. Halbuki, batırmasına karar verilen bir geminin cephanesini karaya çıkarmaya çalışmak mürettebatı yormaktan başka bir anlam taşımazdı.

Fuad yatı komutanının verdiği rapora göre; gerek valinin gerekse kolordu komutanının emirleri çok karışık şartlarda verilmiş ve tatbik edilmişti. Vali, «Fuad yatını Kızılây gemisi şekline sokun» diye emir verdiği zaman sıhhiye müfettişi Selâmi Paşa «Harbiye Nezareti emir vermedikçe ve bu emri tekmil Büyükelçiler uygun bulmadıkça Fuad vapuru Kızılây gemisi şekline sokulamaz. Çünkü bu gemiyi kendi kararıyla Kızılây gemisi şekline sokmak Cenevre anlaşmasının hükümlerine aykırıdır» demişti. Böylelikle Selâmi Paşa, Valinin emrine aykırı olarak Fuad vapuruna hasta da göndermemişti. Halbuki gemi yatak çarşaflarından bir Kızılây bayrağı yaparak direğine çekmiş; bordalarını da usulüne uygun olarak boyatmıştı. Subay salonunu eczane haline sokup, silâhlarını da ambarına indirmişti. Gemi subayları konsolosluk, konsolosluk dolaşarak geminin Kızılây gemisi olduğuna dair konsoloslardan belge almaya çalışıyorlardı.

Römorkörler, kılavuz hizmetine devam için Fransız bayrağı çekip Fransız kruvazörünün bordasına yanaşmışlardı. Fransızlar bu römorkörlere birer Fransız astsubayı verdiler; mürettebatına da sivil elbise giydirdiler.

Gemilerin bayrak değiştirmeleri hakkındaki emir, Vali Nazım Paşa tarafından verilmişti. Komodor vekili bu emre itiraz ederek römorkörlerin batırılmalarını teklif etmiş ise de fikrini valiye kabul ettirememişti.

Neydi yapılması gereken doğru hareket? Devletin resmî bayrak ve filandırmasını taşıyan bir gemiyi birdenbire batırmak ne kadar hatalı bir hareket ise; tek taraflı bir kararla bayrak ve filandırayı indirip Fransız bayrağını çekmek de aynı derecede hatalı bir hareketti. Nitekim bu noktada Fransızlar tarafından da düşünülüp Osmanlı bayrağı merasimle indirilip, Fransız bayrağı da merasimle çekilmişti. Ama bu merasimler gemi mürettebatını zor durumda gemilerini teslim etmek töhmetinden kurtaramazdı. Bu gemilerin silâhını kullanarak batmaları Türk Denizcilik geleneğine çok büyük şerefler kazandırabilirdi.

Selânikteki karışıklıklar özellikle Fuad yatı üzerinde toplandı : Vali, gemiyi Kızılây gemisi şekline sokmakta ısrarlı idi. Bunun için gemi komutanına bir kez de limandaki Avusturya-Macaristan kruvazörü komu-

tanına baş vurmasını emretti. Avusturyalı komutan «Sakin Fuad vapurunu kendiniz batırmaya kalkışmayınız demişti; ben onun Kızılai gemisi haline sokulduğunu Yunan Amiraline bildirdim.» Komutanın bu sözleri Fuad yatının akıbetini tayinde önemli rol oynadı.

9 Kasım günü güneş doğmadan, iki Yunan taburu şehre girdi. Bu sırada Fuad yatının Kızılai gemisi olur, olmaz davası tamamlanmış; gemiye hasta nakline başlanmıştı. Sıhhiye müfettişi Selâmi Paşa 11 Kasım günü Prens Kostantine bir yazı yazarak Yunan askerlerinin hastanelere bile girdiğini söylemiş ve kendisinin dahi hasta olarak Fuad gemisinde bulunduğunu bildirerek bu geminin İstanbula gönderilmesi hakkında emirlerini istemişti. Prens Kostantin, ertesi günü verdiği cevapta Selâmi Paşanın sıhhiye müfettişi olarak vezifesinin son bulduğunu bildiriyor ve Fuad vapurunu bir Kızılai gemisi olarak tanımayacağını ekliyordu.

Böylece Yunanlılar Tahsin Paşanın bütün itirazlarına rağmen 17 Kasımda Fuad vapuruna Yunan bayrağı çektiler; geminin subaylarını da, ellerinden bir daha savaş harekâtına katılmıyacaklarına dair senet aldıktan sonra, serbest bıraktılar.

Römorkörlere gelince : 11 Kasımda Sürat römorkörü Fransız bandırasıyla kılavuz hizmetine başladı. Saat 13.00 de liman dışına gelen iki Yunan yardımcı kruvazörü bu kruvazörü Selânik limanına iade etti. Ertesi günü kılavuz hizmetine Teshilat römorkörü gönderildi. Bu römorkör Yunanlıların top ve makineli tüfek ateşine uğradı. Sonradan Yunanlılar bu gemiyi kendi hizmetlerine alıp kılavuz hizmeti gördürdüler. Fakat geminin Fransız bandırası taşımasından ötürü limandaki Fransız kruvazörünün komutanı olayı derhal protesto etti. Yunanlılar Fransız bayrağını topla selâmlıyarak gereken tarziyeyi vermiş oldular.

Römorkörler 13 gün Fransız bayrağı altında kılavuz hizmetine devam ettiler. 27 Kasım da da Fransız kruvazörünün refakatinde olarak Selânikten ayrıldılar. Fransız kruvazörü Sürat römorkörünü, Selânik römorkörü de Teshilat römorkörünü yedeğine aldı. Kafiye Limni adasının beş mil açığında Yunan muhriplerine rastladı; fakat burada herhangi bir olay çıkmadı. Nihayet 28 Kasım 1912 günü Seddülbahire geldiler. Burada römorkörler tekrar Osmanlı bayrağı çekerek boğazdan içeriye girdiler.

4. Preveze Olayları.

Preveze körfezi Yunan Denizinde 3500 metre genişliğinde bir boğazı olan kapalı bir körfezdir. Bu körfeze Narda körfezi de denirdi. Körfezin Kuzey kıyıları Osmanlılarda Güney kıyıları da Yunanlılarda bulunmakta idi. Boğazın Doğu kenarının Kuzeyindeki Skafidaki burnu Osmanlılara ve Güneyindeki Kefali burnu da Yunanlılara ait bulunuyordu.

Preveze körfezi içinde Osmanlılara ait altı tane tabya vardı :

- a. Hamidiye tabyası : Boğazın Adriyatik Denizine bakan kısmında olup 1 tane 15 lik toptan ibaretti;
- b. Yenikale tabyası : Boğazın Adriyatik Denizine bakan kısmında olup 2 tane 15 lik toptan ibaretti;

- c. Saray tabyası : Boğazın dar noktasında olup 1 tane 21 lik ve 2 tane 8.5 lik toptan ibaretti;
- d. Hızırkale tabyası : Körfezin Adriyatik Denizine bakan kısmında olup 4 tane 8.5 lik toptan ibaretti;
- e. İçkale tabyası : Preveze körfezi tarafında olup 2 tane 4.7 lik ve 2 tane 3.7 lik toptan ibaretti;
- f. Vati tabyası : Preveze körfezi tarafında olup 1 tane 12 lik ve 1 tane 8.5 lik toptan ibaretti.

Buna mukabil körfezin Yunanlılara ait kısmında hiç bir top yoktu. Yunan hükümeti, Osmanlıların boğaza tamamiyle egemen bulunmalarından ötürü, gerektiği zaman A tipi küçük gambotlarını karadan getirip körfezde kullanmak üzere, Zanerdas - Vonitis yolunu yaptırmıştı. Buna rağmen yaptıkları bu yolu kifayetsiz buldular ve Balkan Savaşından önceki günlerde A ve Δ tipi küçük gambotlarını Osmanlılara görünmeden boğazdan geçirip Preveze körfezine soktular. Böylece 17 Ekim gününde körfezde her iki tarafın da kuvvetleri vardı.

Körfezde Osmanlı kuvvetlerinden Antalya torpidobotu ile iki tane ufak motorgambot vardı. Bunlar da kara muharebelerini desteklemekte idiler. Taraf deniz kuvvetleri arasında herhangi bir deniz muharebesi olmamış; fakat Yunan kara kuvvetlerinin Preveze körfezine hâkim duruma geçmeleri karşısında Osmanlı Deniz Kuvvetlerine burada yapacak iş kalmamıştı. Antalya torpidobotu kendi kendisini batırmıştı. Fakat Yunanlılar sonradan bu torpidobotu çıkarıp kendi donanmalarında kullanacaklardı.

KISIM IV

OSMANLI DONANMASININ KARADENİZ VE MARMARA DENİZİ HAREKÂT ALANLARINDAKİ GÖREVLERİ

A. KARA — DENİZ İŞBİRLİĞİ

1. Şark Ordusunun Çekilmesi Sırasında Bu Ordu Yanlarının Korunması.

Şark ordusunun Çatalca ve Bolayır mevzilerine çekilme ihtimali Osmanlı Silâhlı Kuvvetlerinde, savaştan önce düşünülmüş ve eğitimi yapılmış bir hareket değildi. Böylece Balkan savaşının hemen başında Osmanlı Silâhlı Kuvvetleri yepyeni bir sorun ile karşılaşılıyorlardı : Kara - Deniz işbirliği ...

Bu işbirliği, ilkönce, Lüleburgaz meydan muharebesinden sonra çekilmekte olan Şark ordusunun denize dayanan yanlarının donanma gemileri tarafından desteklenmesi şeklinde tecelli etti. Bu amaçla Başkomutanlık Vekâleti 2 Kasım 1912 tarihinde Donanma Komutanlığına aşağıdaki emri verdi :

- a. Birinci ve ikinci Şark orduları Çatalca hattını işgal etmek üzere, şimendifer hattının tarafeynindeki yollardan, bugünden itibaren, geriye çekilmeye başlayacaklardır. İlkönce Ergene nehrinin gerisinde toplanacaklardır;

- b. Düşmanın bir kısım kuvvetleriyle Marmara sahili ve Çorlu arasındaki bölgeden ilerliyerek, Ordumuzun sol kanadını tehdit ve özellikle Silivriden sahil boyunu izlemesi muhtemeldir;
- c. Donanma hemen, Silivri ve Ereğli önüne gelerek, sahili tarassut ve ordunun Silivri yolundan yürüyecek olan sol cenahı ile irtibat tesis ederek, ordunun çekilmesini himaye edecektir. Bu hareketle kıtalar, dost ile düşmanı iyice ayırıp yanlışlığa meydan vermiyeceklerdir.

Bu desteğin amaca uygun ve güvenli bir şekilde yapılabilmesi için, gerek karargâh çalışması, gerekse birlik çalışması bakımından ayrıntılı işbirliği planlarının hazırlanması lâzımdı. Artıcı kuvvet ve mevzilerini donanmaya tanıttacak alâmetlerin tespiti; karada donanma ile muhabere sağlayacak istasyonların tesisi; donanma gemilerinin atışını kolaylaştıracak yardımcı hedeflerin yapılması ve karargâh irtibat subaylarının gönderilmesi ilkönce yapılması gerekli işlerdi.

Silâh Kuvvetler, o güne kadar, bu konuda çalışmalar yapmadığı ve talimnameler hazırlamadığı için bu konularda Başkomutanlık Vekâleti eleştirilemezdi. Çünkü, evvelce bu hazırlık yapılmadığı için, Başkomutanlık harekâtı günlük ihtiyaçlara göre idare edeceği tabii idi. Nitekim ertesi günkü ihtiyaç, Başkomutan vekilinin donanmaya, aşağıdaki, ikinci emri vermesini gerektirmişti :

«Bolayıra taburlar gelinceye kadar Haliçte bulunan donanmaya mensup iki savaş gemisinin yarımadanın en dar yerini tarassutta bulundurmak ve hatta geceleyin ışıldak ile aydınlatarak orada vuku bulacak harekâtı teftiş ettirmek üzere hareket ettirilmesi son derecede ehemmiyetle tavsiye olunur.»

Donanma gemilerinin Ege harekâtına katılmak üzere, onarıma alındığı bir sırada, gelen çok ve çeşitli emirler, Donanma Komutan vekilini büyük tereddütlere sürüklüyordu. Karadenizdeki askerî nakliyatı koruma görevi savaş gemilerini yıpratırken donanmanın Ege Denizine yetiştirilmesini geciktirecek ciddi sebepler meydana gelmişti.

Barbaros zırhlısı ve Mecidiye kruvazörü müstesna olmak üzere bütün gemiler Haliçte onarımda idi. Bu gemilerde açılan onarım işleri kapanıncaya kadar Donanma Komutan vekili bizzat Barbaros zırhlısıyla ordu yanını desteklemek üzere Karadenize açıldı. Fakat Midyedeki kara birlikleriyle irtibat kuramadığı için 3 Kasım 1912 tarihinde cephenin sol kanadını desteklemek üzere Silivri ve Marmara Ereğlisine gitmeye karar verdi.

Başkomutan vekili ise, ertesi günü; yani 4 Kasım 1912 günü Midyeye çıkan askerî Terkoza çekileceğini ve donanmanın, bir kısım gemileriyle, bu çekilmeyi himaye etmesini emrediyordu.

Donanma gemilerinin çekilmekte olan ordunun kanatlarını himaye etmesi çok dağınık bir şekil arzetti. Bundan ötürü donanmanın bu harekâtını kronolojik olarak bildirmek daha uygun mütalaa edildi :

- 3 Kasım : Barbaros zırhlısı, Yarhisar muhribi, Demirhisar torpidobotu Silivriye; Numunehamiyet muhribi Midyeye; Asaritevfik zırhlısı Tekirdağına gönderildi.
- 4 Kasım : Silivrideki Yarhisar muhribi Tekirdağına; Nevşehir gambotu Ereğliye gönderildi. Sonradan Nurulbahir Tekirdağına gönderildi. Numunehamiyet muhribi kömür almak üzere Midyeden İstanbula geldi.
- 5 Kasım : Turgutreis zırhlısı Midyeye gitti. Sivrihisar torpidobotu Silivride Barbaros zırhlısına katıldı.
- 6 Kasım : Hamidiye kruvazörü, Silivri önünde Barbaros zırhlısını değiştirdi. Basra muhribi de Midyede Turgutreis zırhlısına katıldı.

İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan savaş gemilerinden birer tanesi Akdeniz Boğazından, bir Rus savaş gemisi de Karadeniz Boğazından geçmesi hakkında Padişah iradesi çıktığı Donanma Komutanlığına bildirildi.

- 7 Kasım : Yarhisar muhribi Silivriye döndü. Asaritevfik zırhlısının komutanı Tekirdağdaki durumun fena olduğunu bildirdiği için Mesudiye zırhlısıyla Hamidiye kruvazörü de buraya gönderildi. Basra muhribi ikmal için İstanbula geldi. Mecidiye kruvazörü havuzlanmak üzere Haliçe alındı.

- 8 Kasım : Turgutreis zırhlısıyla Berkefsan torpidobotu tarassut görevi için Varnaya gönderildi. Silivri önünde düşman öncü birlikleri görüldüğü için Hamidiye kruvazörü buraya gönderildi. Tekirdağın boşaltılmasına başlandı. Mesudiye zırhlısı buraya karaya inzibat kıtaları çıkardı. Asaritevfik zırhlısı ikmal için İstanbula alındı.

Savaş gemileri, bu suretle, kara kuvvetleriyle işbirliği yapmışlar, gördükleri bütün düşman birliklerini ateş altında tutmuşlardı. Bu suretle kara kuvvetlerinin çekilmesi ko'aylaşmış; düşmanın bunları izlemesi de geciktirilmişti. Bu hal Osmanlı kara kuvvetlerinin Çatalca hattında daha kolay tertip almasını ve buradaki mevzileri tahkim etmesini sağlamıştı. Bu suretle donanma, savaştan önce asla düşünülmemiş olan bir vazifeyi büyük başarılar içinde yapmıştı.

Savaş gemileri bu vazifeleri normal şartlarda yapmış değillerdi. Gemi personeli bir taraftan düşmanla mücadele ederken diğer taraftan da fabrikaların yapması gerekli onarım işlerini kendileri yapmışlardı.

Kara Kuvvetlerinin çekilmesi son bulduğu 8 Kasım 1912 gününde donanmanın genel konuşu şöyle idi :

- Büyükderede : Barbaros ve Asaritevfik zırhlıları (İkmal işleriyle beşgul);
- Silivride : Hamidiye kruvazörü, Yarhisar muhribi, Sivrihisar ve Demirhisar torpidobotları;
- Ereğlide : Nevşehir gambotu;

Varna yolunda : Turgutreis zirhlisi ve Berkevsan torpidobotu;
Tekirdağında : Mesudiye zirhlisi ve Nurulbahir gambotu;
Onarımda : Diğer gemiler.

Marmara Denizindeki olayların en önemlisi Tekirdağında olmuştur. Başkomutan vekili 3 Kasım 1912 günü Tekirdağın gözetlemek ve savunmak için acele olarak buraya bir savaş gemisinin gönderilmesini Donanma Komutanına emretmiş ve bu gemiye, karadaki savunmayı yapmak üzere, bir Deniz Piyade birliğinin de bindirilmesini eklemiştir. Bahriye Nezareti bu göreve Asaritevfik zirhlisini tahsis etti ve gemi komutanına aşağıdaki emrini verdi :

- Gemi Tekirdağına gelir gelmez, gemi komutanı, kasabada bulunan askerî komutan ve mülkiye amiri ile temasa geçecek ve kasabanın denizden tarassudu ve karadan muhafaza ve müdafaası için gereken tedbirleri alacaktır;
- Kasabada askerî komutan bulunmazsa, ne suretle hareket edeceğini Başkomutan Vekâletinden sorarak alacağı talimata göre hareket edecektir;
- Kasabada askerî komutanla birlikte mülkiye amiri de bulunmazsa ve Başkomutan Vekâletinden talimat almak için de vakit yoksa, gerek kasabanın ve gerekse oradaki halkın muhafazası için düşman üzerine ateş etmekte ya da uygun gördüğü şekilde hareket etmekte gemi komutanı yetkilidir. Harekâtını zaman zaman Başkomutanlık Vekâleti ve Bahriye Nezaretine bildirecektir.»

Bu emir Başkomutanlık Vekâleti ve Bahriye Nezaretinin herhangi bir savaş harekâtı için emir vermekte ne kadar acemi olduğunu göstermekte idi. Başkomutanın görev için daha ayrıntılı emir vermesi; Bahriye Nezaretinin de «Ono sor, buna sor» diye komutanı tereddüde sürükleyecek emir vermemesi gerekirdi.

Aynı gün Bahriye Nezareti, Liman Reisliğinden aldığı habere göre, Tekirdağ dolaylarının boşaltılarak askerinin de geri çekilmekte olduğunu Donanma Komutanına bildirdi. Ertesi gün de Harbiye Nezareti Donanma Komutanlığına bir ticaret gemisiyle Tekirdağına 200 asker sevk edilmekte olduğunu bildiriyor ve buradaki cephane ve eşyanın donanma erleri ve halk yardımıyla alınarak İstanbul'a getirilmesini istiyordu.

Bu hal Balkan Savaşında kara ordusunun ne kadar cephane sıkıntısı çekmekte olduğunu göstermeye yetecekti.

6 Kasım gününe kadar Tekirdağında dikkate değer bir olay meydana gelmedi. Fakat 7 Kasım günü kasabanın arkasındaki tepelerde düşman birlikleri görüldü. Görünüşe göre bu birlikler, Bulgar birliklerinin keşif birlikleri olmalı idi. Asaritevfik zirhlisi topçu ateşiyle Bulgarların bu birliklerini dağıttı.

Buna rağmen düşman birlikleri kasabaya yaklaşmış ve Tekirdağın kendilerine teslim edilmesini istemiştir. Asaritevfik zirhlisinin komutanı bu haberi Yarhisar muhribi vasıtasıyla Silivride bulunduğunu sandığı Hamidiye komutanına bildirdi.

Asaritevfik zirhlisinin komutanı, Hamidiye komutanından daha kıdemli bulunduğu halde, haberi Donanma Komutanına bildireceği yerde, Hamidiye komutanına vermesi dikkate şayandı. Bu suretteki hareketi ya Hamidiye komutanının nüfuzlu bir parti mensubu olmasından ya da diğer komutanlara oranla daha enerjik görünmesinden doğmakta idi.

Durumu Hamidiye komutanından öğrenen Donanma Komutan vekili Albay Tahir, Asaritevfik zirhlisinin kömür ikmaline olan ihtiyacını göz önünde tutarak, Tekirdağına Mesudiye zirhlisiyle Hamidiye kruvazörünü gönderdi.

Tekirdağdaki durum mutasarrıf, memurlar ve kasabada bulunan 1500 kişilik askerî kuvveti heyecana düşürmüştü. Memurlar, Mesudiye zirhlisinin geldiğini görür görmez gemiye koşmuşlar ve gemi komutanından derhal kendilerinin İstanbul'a götürülmesini rica etmişlerdi. Fakat Mesudiye komutanı onları teskine çalıştı ve tekrardan vazifeleri başına gönderdi.

Bu sırada Bahriye Nezareti Tekirdağına Bezmiâlem ticaret gemisiyle 200 mevcutlu bir deniz birliği gönderdi. Mesudiye komutanı ise Tekirdağın, ancak, topçu ile takviyeli üç tabur tarafından savunulabileceğini Başkomutanlık Vekâletine bildirmişti.

Tekirdağdaki gergin durum 10 Kasım günü başladı. O gün Mesudiye zirhlisi, açtığı şiddetli bir atışla Bulgarlara ait bir topçu bataryasını tahrip etti.

Aynı gün Tekirdağında bulunan yabancı devletlere mensup konsololar, kendi uyrukluklarında bulunan kişilerin mal ve can emniyetinin sağlanıp sağlanmadığını Mesudiye zirhlisinin komutanına soruyorlardı. O da attığı memilerin kasabaya hiç bir zarar vermediğini ve vermiyeceğini bildirdi ve atışı düşmanı kasabaya sokmamak amacıyla yaptığını söyledi. Buna rağmen, aynı gün, limana İtalyan Deniz Kuvvetlerine mensup Coadit kruvazörü demirledi; kasabadaki İtalyan, Avusturya-Macaristan ve İtalyan konsolos ve memurlarını alarak İstanbul'a döndü.

Bu arada Mesudiye komutanı şehirde savunma yapan kara birliklerinin cephanelessiz kalacağını tahmin etmiş ve kanılarını Donanma Komutanına bildiriyordu. Donanma Komutan vekili bir taraftan muhrip yollayıp Çekmece'deki üçüncü kolordu komutanından cephane isterken; diğer taraftan Mesudiyede bulunan tekmil mavzer cephanesinin Tekirdağdaki kara birliklerine verilmesini emretmişti. Bundan sonra da Başkomutan vekiline şunları yazdı :

«Donanmaya verilen görev ordunun sağ ve sol kanatlarını muhafaza etmektir. Halbuki, bugün yapılan tahkikata nazaran düşman öncüsü Çorluda olduğu halde Çekmece ile Çorlu arasında hiç bir Osmanlı kara birliği bulunmamaktadır.

Çekilen bir ordunun artcüsü daima düşmanla temasta bulunarak düşmanın hareket tarzını ve kuvvetini anlaması, savaş kurallarından ise de, kara kuvvetlerimizin bu kurallara riayet etmediği görülmektedir.

Marmara Denizi kıyılarındaki kasabaları muhafaza için Tekirdağ'dan başlayarak Çekmeceye kadar her kasabanın önüne bir gemi koyarak muhafaza etmek lâzım gelirse buna elimizde var olan gemilerimiz yetmez. Bugün Tekirdağ elan düşman tarafından işgal edilmediği halde, kara kuvvetlerimiz Çekmeceye çekilmiştir.

Asıl savunma hattı Büyükçekmece - Terkoz hattı olduğuna nazar, gerek Karadeniz gerekse Marmarada Büyükçekmece daimî şekilde tarassut altında bulundurulmaktadır. Çünkü düşman, donanmamızın görüş alanı dışında, Büyükçekmece ve Terkozu işgal ederse, netice ağır olur.

Bundan ötürü Tekirdağ, Ereğli ve Silivride bulunan hükümet memurları ve ahaliyi almak üzere lâzım gelen nakliye gemilerinin gönderilmesini ve donanmanın asli vazifesine bırakılmasını arz ederim.»

Fakat Başkomutan vekili ertesi gün verdiği cevapta kara savaşı icaplarının yapılmakta olduğunu; Donanma Komutan vekilinin bu konuda fikir yürütmesine ihtiyaç bulunmadığını bildiriyordu.

Gerçekte de Donanma Komutan vekilinin, özellikle çok basit mahiyetteki kara savaşı hakkında eleştirme yapması doğru değildi. Bir Donanma Komutanı, ancak, savaşın genel stratejisi hakkında bir teklif yapabirdi. Bunun dışında kara takdîğini hafif derecede ilgilleyen eleştirme yapmak komutanlar arasındaki, zaten samimî olmayan, durumu daha da ağırlaştırmaktan başka işe yaramazdı.

Diğer taraftan çok ağır bir durum yaşayan Tekirdağ'da mutasarrıfı 10 Temmuz ticaret vapuruyla hareket etmişti. Donanma Komutan vekili Tekirdağ'da asker kalmadığını, telgrafcılarının bile kaçtığını bildirerek, esas cephe yanlarının korunabilmesi için, Mesudiye zırhlısının Tekirdağ'dan alındığını Bahriye Nezaretine bildirmişti.

Böylece Tekirdağ'daki asker ve halk ticaret gemileriyle tahliye edildi ve buradaki donanma gemileri de Büyükçekmeceye alındı.

2. Düşman Taarruzunda Ordu Yanlarının Desteklenmesi.

Donanmaya mensup gemiler, Ege Denizi harekâtına başlamak amacıyla büyük bir hızla onarıırken; 8 Kasım 1912 tarihinde Başkomutanlık Vekâletinden Bahriye Nezareti ve Donanma Komutanlığına aşağıdaki emir geldi :

«Düşmanın birkaç güne kadar Çatalca önünde görülmesi muhtemeldir. Bu hale nazaran donanmanın, Karadeniz ve Marmara Denizi kıyılarında ordunun cenahlarında bulunarak, düşmanın taarruzu halinde, muharebeye iştirak etmesi ve gereken yardımda bulunması lâzımdır. Buna binaen donanmanın bir kısmıyla Karadenizde diğer kısmı ile de Büyükçekmece ile Silivri arasında bulunarak düşman hatlarını ve bataryalarını ve gerisindeki ihtiyat kıtalarını ateş altına alması ... Bu amaçla donanmanın hazırlanması ve harekâta hazır bir duruma sokulması.»

Böylelikle donanmanın karşısına, Ege Denizinde yapacağı harekâta ek olarak, ordu yanlarının himayesi gibi önemli bir görev daha çıkıyor-

du. Bu ikinci görev, Osmanlı Başkentinin tehdit altına girmesinden ötürü daha da önemli sayılabilir. Eğer Osmanlı kara kuvvetleri bu hattın teşkil ettiği perde gerisinde kuvvetli bir karşı taarruza hazırlanabilirse, şüphesiz, savaş sonucu için çok değerli ve önemli olabilir. Fakat Başkomutanlık Vekâleti, böyle bir hareket değil, her ne pahasına olursa olsun İstanbulu savunmak istiyordu. Bundan ötürü bu kaderinin içine donanmayı da sokmuş ve ondan sadece Çatalca Cephesinin yanlarının himayesini beklemişti.

Evvence de belirtildiği gibi Osmanlı tarafında bu çeşit harekâta ait hiç bir fikir hazırlığı yoktu. Osmanlı Kara ve Deniz Kuvvetleri ilk kez olarak, ciddi bir durum almış olan bir cephede kara - deniz işbirliği yapacaktı.

Bundan ötürü Bahriye Nezaretine bağlı Yüksek Deniz Şûrası 9 Kasım günü toplanıp durumu muhakeme etmişti. Fakat onun yaptığı bu durum muhakemesine göre Ege Denizi cephesi Çatalca cephesinden daha önemli görünmüştü. Ege Denizi egemenliği Yunanlılardan koparılsa buradaki durum Çatalca cephesini de etkiler; kara kuvvetleri daha rahat bir savaş yapar diyordu. Böylelikle Yüksek Deniz Şûrası donanmanın Ege Denizinde, ikinci derecede kudretteki savaş gemilerinin de Çatalca cephesi yanlarında kullanılma kanısına varmıştı.

Lâkin donanmanın ana kuvvetini teşkil eden gemilerden gayrısının silâhları ordu yan'arını destekleyecek nitelikte değildi. Buna rağmen Yüksek Deniz Şûrasının vardığı ve bildirdiği kanılar hem Bahriye Nezaretini, hem Başkomutanlık Vekâletini hem de hükümeti etkilemiş olacak ki, bu kararlar hemen onaylanmış ve tatbikine geçilmişti. Halbuki, Yüksek Deniz Şûrası böyle bir kaniya varırken ne karadaki muharebelerin ne de emrinde bulunan gemilerin teknik durumlarının gerçeklerine iyice dikkat etmiş değildi. Kara cephesindeki muharebeler, adeta, bir meydan muharebesi karakterini almıştı. Burada yenilgi olursa Osmanlı Başkenti düşecekti. Eldeki 4 zırhlı ile 2 kruvazörden başkası, elde, ordu yanlarını koruyacak savaş gemisi yoktu. Donanmanın ana kısmı Ege Denizine yollanırsa ordu yanlarını korumaya imkân kalmıyacaktı.

Gerçi donanma, şimdiye kadar Ege egemenliğini alacak harekâta sevk edileceği yerde Karadenizde hiç bir amaç gütmeyen hareketlerde kullanılmıştı. Fakat, artık, Çatalca cephesinin savunma ihtiyacı Ege Denizindeki harkâttan daha önemli oluyordu. Yüksek Deniz Şûrasının vardığı kani tamamiyle yanlışti. Bunun'a beraber onun vardığı bu kani hem Başkomutanlık Vekâletini hem de Başkomutanlığı kuvvetli şekilde şaşırtmıştı.

Nitekim Başbakan, 9 Kasım 1912 günü Başkomutanlık vekâletinden soruyordu : «Ege Denizindeki harekâta gönderilmesi gerekli donanma, neden ötürü, Karadeniz ve Marmara Denizinde meşgul ediliyor ?» Başkomutanlık Vekâleti de Ege harekâtı üzerinde ısrarlı olmakla beraber, kara muharebelerinin aldığı tehlikeli durum karşısında tereddüt uçurumlarına düşmüştü. Bu tereddüt yetmiyormuş gibi Başkomutan vekili, bir de, Yunanlıların donanma desteğinde Bolayra çıkarma yapması gibi, olmayacak, bir ihtimali aklına getirmişti. O da «muhtemel olan böyle bir durumu nasıl mütalaa edersiniz?» diye Donanma Komutan vekiline sormuştu.

Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak donanma gemilerinin böyle bir çıkarmayı men edecek kudrette olduğunu ve fakat kalan gemilerle ordu yanlarını himaye etmenin mümkün olamayacağını bildirdi.

Böylelikle Başkomutan vekili Bahriye Nezareti ile Donanma Komutan vekilinin birbirine çok zıt kanıları arasında sıkışıp kaldı. Doğru karar donanmanın tam mevcuduyla, Çatalca cephesindeki durum, kritik halini bertaraf edinceye kadar, Karadeniz ve Marmarada kullanılması; sonra da Ege Denizine sevk edilmesi idi.

Fakat Bahriye Nezareti kanılarının etkisinde kalan Başbakan da donanmanın Ege Denizine gönderilmesine karar verince Başkomutan vekili donanmaya aşağıdaki emri vermeye mecbur olmuştu :

«Ana kuvveti teşkil eden gemilerden bir tanesinin bile Marmara Denizi ya da Karadenizde kullanılması caiz değildir. Ordunun yanlarını kıymetli olmayan gemilerle koruyun ... Donanma ile hemen Ege Denizine hareket ediniz...»

Böylece Bahriye Nezareti, durum karşısında, donanma gemilerine yeni bir kuruluş yapmıştı :

Akdenize hareket edecek filoyu teşkil eden gemiler :

4 Zırhlı	: Turgutreis
Barbaros Hayrettin
Mesudiye
Asaritevfik
2 Kruvazör	: Hamidiye
Mecidiye
8 Murip	: Muavenetimilliyet
Numunehamiyet
Yadikârimillet
Gayretivataniye
Taşoz
Samsun
Basra
Yarhisar
4 Torpidobot	: Sivrihisar
Sultanhisar
Demirhisar
Hamidâbat
3 Yardımcı gemi	: Tirimüjgan onarım gemisi
İntibah mayın gemisi
Giresun mayın depo gemisi

Karadenizdeki nakliyatı koruyacak gemiler :

1 Torpido kruvazörü	: Berkisatvet
4 Torpidobot	: Berkefşan
Musul
Akhisar
Draç
1 Yardımcı gemi	: Bezmiâlem (bu gemiye top konacak)

Marmarada görev alacak gemiler :

2 Eski korvet	: İclaliye
Necmişevket
2 Gambot	: Nevşehir
Nurulbahir.

Fakat Bahriye Nezaretinin yaptığı bu bölüm, gene kendi ifadesiyle, bazı şartlara bağlı bulunmakta idi. Şöyle ki :

- Trabzonda asker yüklemekte olan Bezmiâlem gemisi, İstanbula geldikten sonra, yardımcı bir kruvazör haline getirilecek ve bundan sonra Karadenize ayrılan filoya katılacaktır;
- Marmara filosuna ayrılan gemiler, çok eski ve hareketten sakin oldukları için, vazifeye yedekte çekilmek suretiyle götürüleceklerdi;
- Nevşehir ve Nurulbahir gambotları ile ordunun yanlarını desteklemek mümkün değildi.»

Bahriye Nezaretinin ortaya koyduğu bu şartlar donanmanın Ege Denizine gönderilmesi hakkındaki kanaatlerine uymamakta idi. Kara kuvveti yan himayesi beklerken «bu vazifeye şu gemileri ayırdım, fakat bu gemiler bu vazifeyi yapamazlar» demek savaş içinde verilmesi gerekli ciddi bir karar değildi. Bunun gibi Başkomutanlık da kısa zamanda üç ayrı emir vermekle kararsızlığını ortaya koymuştu. Donanma Komutan vekiline verilen bu üç emir şunlardı :

10 Kasım 1912 tarihinde verilen birinci emir : «Akdeniz Boğazının muhafazası ve Yunan donanmasına karşı harekât daha önemli olduğundan donanmanın, bu amacı sağlamak üzere, hemen Çanakkaleye hareketi uygundur.»

10 Kasım 1912 tarihli ikinci emir : «Donanmanın yapacağı görevlerin başkası Karadenizdeki askeri nakliyatı temin ve ordunun Karadeniz ve Marmara Denizindeki yanlarını korumak olup, bunları tamamiyle yaptıktan sonra, düşman donanma ve kıyıların tahribi için yetki sahibisiniz.»

11 Kasım 1912 tarihli üçüncü emir : «Ana kuvveti teşkil eden gemilerden bir tanesinin bile Marmara ve Karadenizde bırakılması doğru değildir. Hemen Ege Denizine hareket ediniz.»

11/12 Kasım tarihli dördüncü emir : «Yarın Çatalca cephesinde muharebelerin başlaması muhtemel olduğundan ordunun cenahlarını koruyacak gemilerin hemen gönderilmesini; diğer gemilerin, kısa zamanda noksanlarını hemen ikmal ederek, Akdeniz Boğazına gönderilmesini.»

Bu emirlerden başka Donanma Komutan vekilini tereddüde sevk eden başka nedenler de vardı : Bahriye Nezareti «onarımını tamamlayan donanma» ifadesini kullanmakla donanma gemilerinin tam kifayette olduğu kanısını vermişti; Başkomutanlık Vekâleti donanmanın tam kifayette olduğunu sanmakta idi. İngiliz müşaviri Amiral Limpus ise bir rapor vermiş ve bu raporda donanma gemilerinin onarımı şarttır deyimini kullanmıştı. Öte yandan ordunun yanlarını koruyacak, donanma gemilerinden başka, bir gemi yoktu.

Donanma Komutan vekili bu tereddütler içinde bunalıp kalmışken en doğru karar olan «Donanmanın tek mil mevcuduyla ordu yanlarını koruması» kararının verilmesine olaylar neden oldu.

11 Kasım günü Bulgar kara kuvvetlerinin Silivriye karşı taarruzu başladığı için, Barbaros zırhlısına buradaki hükümet memurlarıyla sahil gözetleme postasını alarak Büyükçekmeceye gelmesi emredildi. Barbaros zırhlısı Büyükçekmeceye gelirken, Ereğli önünde batmış bir mavnayı çıkarmaya uğraşan Nevşehir gambotunun karadan Bulgar topçu ateşine maruz kaldığını gördü. Bu sırada Hamidiye kruvazörü de Tekirdağına gidiyordu. Donanma Komutan vekili gambotun korunması görevini Hamidiye kruvazörüne verdi ve kendisi Barbaros zırhlısıyla Büyükçekmece önüne demirledi; hemen karaya bir muhabere postası çıkardı hemen topçu desteğine başladı. Geceleyin de ışıldaklarıyla düşman hatlarını aydınlatmak suretiyle gerektiği zaman destek vazifesine devam ediyordu.

O gün Tekirdağında kalmış olan kara kuvvetlerinin son birliklerini 10 Temmuz vapuru alıp İstanbula getirmiş; dolayısıyla bölgedeki Mecidiye kruvazörü ile Nurulbahir gambotu ve Sultanhisar torpidobotuna lüzum kalmamıştı. Başkomutan vekili bu gemilerin de hemen Büyükçekmeceye bulunan Barbaros zırhlısına katılmalarını emretti. Gemiler de gelip burada Donanma Komutanına katıldılar.

Donanma Komutan vekili, burada yapacağı büyük yardıma inanmış olmasına rağmen, donanmanın Çanakkaleye gitmesi hakkındaki Başkomutan Vekâleti emrine sadık kalmıştı. Bunun için Bahriye Nezaretine kendisinin donanma ile birlikte Çanakkaleye gideceğini ve bundan ötürü, donanmadan ayrı olarak Karadeniz ve Marmarada yapılacak vazifeler için bu denizlere birer ayrı komutan atanmasını teklif etti.

Halbuki, Başkomutan vekili Donanma Komutanına bir yazı yazarak «Terkos su bendinin tahripten korunması çok önemlidir. Aksi halde İstanbul şehri susuz kalacaktır. Ordu yanlarını koruyacak gemiler süratle buraya gönderilmelidir» diyordu. Donanma Komutanı, elinde donanma gemilerinden başka bu vazifeyi görececek gemi olmadığı için, bu vazifeye Turgutreis zırhlısını göndermeye zorunluk duyuyordu. Bununla beraber Başkomutan vekili de, Turgutreis zırhlısının Terkos bölgesindeki büyük yardımından hiç söz etmeden 13 Kasım'da Donanma Komutanına son ihtarını gönderecekti: «Donanma ile hemen Ege Denizine hareket ediniz; bu son ihtardır.»

Emri komutadaki bu karışıklığı meydana getiren neden Başkomutan vekili ve Bahriye Nazırının, yüksek sorumluluğu üzerlerine almadan ve bu sorumluluğu başkalarının üzerine atarak, emir vermeleri idi. Herhangi bir savaşın en doğru idare şekli bir tane stratejik; bir tane de taktik komutanın bulunması idi. Balkan savaşının şekline göre deniz savaşını idare edecek stratejik komutan Başkomutan vekili; taktik komutan da Donanma Komutanı idi. Başkomutan vekilinin donanma gemilerinin liste ve kifayetlerini gösterir cetvelleri gözünün önünde tutması ve gereken görevlere göre gemileri kendisi ayırması gerekli idi. Hem «ben Başkomutan vekiliyim» demek; hem de bol bol görev verip «gemileri siz seçin» demek deniz savaşının ihtiyacını karşılayacak bir sistem değildi.

Bu yanlışlık kara subaylarının deniz savaş idaresini kolay görmelelerinden doğmuştu. Fakat zorluklar gittikçe artan bir şiddetle savaş içinde görülmeye başlamıştı. Artık Başkomutan emir vermiyor; sorumluluğu başkasına atmaya savaşıyordu. Böylece Donanma Komutanı, hiç de lâıyk olmadığı halde, savaştan önce Deniz Kuvvetlerini küçüksemenin ve onu savaşa hazırlamamanın acılarını çekmekte idi.

Donanma Komutan vekili iki cami arasında kalmış namaz sevmiyen bir adama dönmüştü: Çanakkaleye git emri ve kara cephesinin gerçek ihtiyacı olan yan himaye ihtiyacı ...

Kara muharebelerinin meydana getirdiği ihtiyaç yavaş yavaş donanmanın bütün gemilerini bağlıyordu. O gün Hamidiye kruvazörü Büyükçekmece'den Silivriye doğru bir kıyı keşfi yapmış ve Bigados (Selim Paşa) dolaylarında toplanmakta olan bir düşman taburunu topçu ateşiyle dağıtmıştı. Sonradan bu gemiyi takviye etmek üzere Mecidiye kruvazörü de bu tarafa yollandı.

Ordu yanlarını himaye etmek görevi yanında Köstenceden silâh ve cephane getiren ticaret gemilerini korumak hizmeti de devam etmekte idi. 13 Kasım günü Berkisatvet torpido kruvazörü Köstenceden gelecek Güzelhisar ve Kızılırmak gemilerini himaye etmek için Karadenize çıktı ise de fırtınadan yoluna devam edemeyip Terkos gölü önlerindeki Turgutreis zırhlısının yanına demirledi.

14 Kasım'da Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri Silivri önüne demirlemişlerdi. Burada iki kruvazör ile Bulgar topçusu arasında hiç bir sonuç vermeyen bir topçu düellosu oldu. Turgutreis zırhlısı da Terkos bölgesini çok geniş bir topçu etkisi altında tuttu. Bu sırada Barbaros ve Mesudiye zırhlıları kara cephesinin sol kanadında görev yapmakta idiler.

Burada dikkate şayan bir olay ceryan edecekti. Başkomutan vekili, kara muharebelerinde yapılması usul olduğu üzere, donanmaya da, akıl hocası olarak, bir Kurmay Binbaşı yollamıştı. Donanma kara kuvvetlerinin yan himayesini bu Binbaşının akıl hocalığında yapacaktı. Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak bu harekete sinirlenmiş; Binbaşını sitimbota bindirdiği gibi Başkomutanlık karargâhına iade etmişti. Gerek Başkomutan vekilinin, bu, düşüncesiz hareketi gerekse Donanma Komutan vekilinin subayı iade etmesi, esasen gergin olan, Başkomutan vekili - Donanma Komutan vekili ilişkilerini büsbütün bozmuştu. Düşman bir tarafa bırakılıyor; karşılıklı şikâyet ve ithamlar gidip geliyordu.

Sahil keşfi yapan gemiler düşmanın Karadenizde Terkos gölüne, Marmara Denizinde de Mırmarsınan köprüsüne kadar geldiğini görüp Donanma Komutanına haber vermişler; o da bu haberi Başkomutan vekiline nakletmişti.

O gün cephenin sağ ve sol kanadındaki komutanlardan da Başkomutan vekiline iki önemli haber gelmişti. Sağ kanat komutanı, düşmanla muharebe temasına geçtiğini bildiriyor ve «Donanma bizi desteklemezse halimiz fena olacaktır» diyordu. Sol kanat komutanı da şunları yazıyordu: «Kolordu savunması ve özellikle üçüncü tümenin üçüncü kolorduya bağlanması, donanmanın bizi himaye edeceği düşüncesine göre, tespit

edilmişti. Donanmanın, Büyükçekmece'den ayrılmadan önce burada uzun menzilli topları ve ışıdakları olan bir kaç gemi bırakmasına emirlerini ...»

Bu haberler üzerine Başkomutanlık vekâleti donanmayı Ege Denizine göndermekten vaz geçti ve donanma gemilerini ikiye bölerek cephenin cenahlarını destekleme görevine verdi :

Cephenin sol yanında Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak'ın emrinde olarak Barbaros ve Asaritevfik zırhlılarıyla 7 muhrip çalışacak; sağ yanında da Donanma Komutan vekili yardımcısı Albay Ramiz'in emrinde olarak Turgutreis ve Mesudiye zırhlılarıyla Mecidiye kruvazörü çalışacaktı.

Fakat Başkomutan vekili donanmaya bu suretle kara savaşını ilgilleyen yeni emrini verirken bu muharebeler hakkında ne bilgi vermiş ne de mevzilerin nerede olduğunu söylemişti. Bu ihtiyacı Donanma Komutan vekili duymuş ve istediği bilgi ve krokileri almıştı.

Bu çeşit Kara - Deniz işbirliğinde münferit kuvvetlerin karşılıklı bilgiye malik olmaları şarttır. Başka türlü; düşman yerine kendi birliklerini bombalamak tehlikesi ortaya çıkar. Donanma Komutanının gerekli bilgileri istemesi Deniz Kuvvetlerinin tehlike yaratacak hareketler yapmasına mani olmuştur.

15 Kasım 1912 günü Karadenizde bulunan Turgutreis ve Mesudiye zırhlıları tarafından asıl muharebe hattının önündeki düşmana karşı çok şiddetli bir topçu ateşi açıldı. Mermi sukut noktaları karada tesis edilen bir gözetleme istasyonu tarafından tarassut ediliyor ve işaret istasyonu vasıtasıyla de zırhlılara bildiriliyordu. Çok güzel cereyan etmiş olan bu atışın etkileri de görüldü : Bir piyade birliği bu atışın himayesi altında Mandıra köyünü tutmaya muvaffak oldu. Ancak dost ve düşman birlikleri birbirine çok yaklaşmış olduklarından, herhangi bir hata yapıp düşman yerine dosta ateş etmiş olmamak için gemiler Lazari (yazlık) köyündeki düşman mevzilerine ateş edemediler.

Akşam üzeri çok şiddetli bir lodos fırtınasının çıkması gemilerin geceyin düşman mevzilerini bombardıman etmesine mani oldu.

Sol yanda Barbaros zırhlısı Mimarşinanda bulunan düşman mevzilerini bombardıman ederek iyi neticeler aldı.

O gün kara muharebelerini izlemek ve savaş gemilerinin arıza durumlarını yerinde görmek üzere Barbaros gemisine Bahriye Nazırı Salih Paşa gelmişti. Nazır Hamidiye kruvazörünün yaptığı bir kıyı keşif görevine de katıldı. Hamidiye, Silivri, Papazlı ve Ereğli'deki düşman birliklerini bombardıman ederek akşam üzeri Büyükçekmeceye döndü.

16 Kasım 1912 günü Başkomutan vekili, karadaki muharebelerin bir gereği olarak, kararını değiştirdi : Donanma Komutan yardımcısı olan Albay Ramiz'e Mesudiye zırhlısıyla İstanbula gelmesini emretti. Mecidiye kruvazörü de kömür almak üzere İstanbula geldiği için Terkos bölgesinde yalnız Turgutreis zırhlısı kalmıştı. Gemi öğleden önce Tarafa köyü, öğleden sonra da Celep köyündeki düşman mevzilerini bombardıman etti.

Bundan başka karaya asker ve vasıta çıkararak Darboğaz ilerisindeki Osmanlı köyüne civar arazinin düşmandan temizlenmesi hususunda buradaki kara birliklerine yardım etti.

Bu sırada Harbiye ve Bahriye Nezaretleri, sağ kanat komutanı Tevfik imzasıyla «Sağ yan himaye edilmezse felâket olacaktır» tarzında bir telgraf aldılar. Bahriye Nezareti bu telgraf üzerine Mesudiye zırhlısını tekrar Terkos gölüne sevk etti. Harbiye Nezareti de «Karadenize gönderilen gemilerde işe yarar top olarak, ancak, ikişer tane 10.5 lik top olduğu haber alınmıştır» mütalaasını ileri sürerek bu cepheye daha başka gemilerin gönderilmesini istemişti.

Fakat Başkomutanlık Vekâleti kendi yetkisine bir tecavüz olarak mütalaa ederek Mesudiye zırhlısının Bahriye Nezareti tarafından Terkos'a gönderilmesini protesto etti ve gemiyi tekrardan cephenin sol yanına sevk etti. Bundan başka durumu karıştırdı mütalaa ile cephenin sağ kanat komutanını vazifesinden azletti.

Cephenin sol kanadındaki kara muharebeleri de şiddetlenmişti. Barbaros zırhlısı Mimarşinandaki Bulgar topçu bataryalarıyla 16 Kasım 1912 günü sabahtan akşama kadar muharebe etti.

17 Kasım günü karada kesin sonucu alacak şiddetli muharebeler başlamıştı. Donanma bu muharebeye Başkomutan vekilinden aldığı emirlere göre değil de, cephenin sağ ve sol kanat komutanlarından gelen bilgilere göre katılıyordu. Bu arada Turgutreis zırhlısı Celep köyünün karşısına demirliyerek, köyün kıyı tarafını bombardıman ettikten sonra Osmanlı köy hizalarına geldi. Akhisar torpidobotunu keşif ve kara kuvvetleriyle irtibat hususunda kullandı.

87 inci Alaydan Binbaşı Mehmet Ali komutasında 300 mevcutlu bir müfrezenin düşman hatları gerisinde çete muharebesi yapması, Başkomutan vekili tarafından istenmişti. Verilen emre göre bu müfreze Karaburun'dan gemilere yüklenecek ve Tarfa cihetindeki düşmanın sol yanı gerilerine baskın yapmak üzere, elverişli bir yere çıkarılacaktı. Donanma Komutan vekili bu göreve Zuhaf gambotuyla bir ticaret gemisi ayırdı. Gemiler 21 Kasım günü Karaburuna gittiler.

Müfreze komutanı Binbaşı, Zuhaf gambotunun yapacağı himayeyi az buldu ve bu fikrini Turgutreis komutanı vasıtasıyla Bahriye Nezaretine bildirdi. Bahriye Nezareti de Zuhafı Nurulbahir gambotuyla takviye etti. Fakat Başkomutanlık Vekâleti, kolordu komutanının mütalaaasını aldıktan sonra, Bahriye Nezaretinin bu kararına katılmadı.

Sol yandaki sükûnet, Mimarşinan sırtlarındaki düşmanın saat 3.00 de açtığı şiddetli bir makineli tüfek ateşiyle bozuldu. Bu ateş fasilalarla saat 4.30 za kadar devam etti.

Bu sırada 1 inci kolordu komutanı Ömer Yaver Paşa, kolordusunun bütün cephesiyle muharebeye girdiğini; düşman atışının etkisiz olduğunu; Papazburgaz ile Çatalca arasındaki sırtlarda düşman bulunduğunu Donanma Komutanına bildirerek çeşitli mesafelerdeki bu düşmanın ateş baskısı altında tutulmasının düşman moralini etkileyeceğini belirtti.

Düşman saat 6.30 da tekrar atışa başladı. Donanma Komutan vekili hem düşman mevzilerini seçmek hem de düşman ateşine karşı gemilerin selâmetini temin etmek amacıyla gemilerini hareket ettirerek, bombardıman mevzilerini aldırdı. Albay Tahir Burak Harekât hakkında verdiği raporda, 15 kilometre karelik bir araziye ateş baskısı altında tuttuğunu, bir düşman bataryasını tahrip ettiğini ve Papazburgaz köyünü yakıtığını ifade etti. Gemiler bundan sonra Çekmece sirtlarındaki mandra dolaylarındaki Taştepede mevzilere top yerleştirmeye çalışan ve Plâya sirtlarındaki mandra dolaylarında mevzi hazırlayan düşman gruplarını gördüler ve ufak çaplı top ateşiyle bu mevzileri dağıttılar. Ortalık kararmaya başlayıp iyi gözetleme yapılamadığı için saat 14.00 de atışa son verdiler.

Bu sırada Bolayır cephesindeki Bulgar kuvvetleri de buradaki Osmanlı kara kuvvetlerini baskı altında tutmaya başlamıştı. Bunun için Başkomutan vekili, Asaritevfik zırhlısı ile Hamidiye kruvazörünün bu cephe komutanı Şevket Turgut Paşa emrine gönderilmesini Donanma Komutanına emretti. Fakat Donanma Komutanı, Çatalca cephesine sıkı sıkıya bağ kalmalarından ötürü, bu iki geminin Bolayıra hareketini bir gün geciktirdi.

18 Kasım günü sağ kanattaki Turgutreis zırhlısı, kolordudan bir irtibat subayı alarak, bunun getirdiği bilgi üzerine, hareket etti ve kıyı boyu ilerlemeye başladı. Vazifesi, Denizli müfrezesinin kıyı boyu ilerlemesini desteklemektir. Gemi, bu müfrezeyi ateş baskısı altında tutan düşman bataryalarını topçu ateşiyle susturdu. Bulgar bataryalarının Turgutreis zırhlısına karşı açtığı karşı ateş etkisiz kalmıştı.

Sol kanatta havanın sisli olmasından ötürü gemiler öğleden önceki saatlerde cepheye yardım edemediler. Ancak öğleden sonraki saatlerde tekrardan Papazköyünü bombardıman ettiler.

Bugün karadaki Çatalca muharebeleri de sonuçlanmak üzere bulunuyordu. Bahriye Nazırı «Donanmanın düşman askerine karşı elde ettiği başarıdan ötürü sizi, subayları ve erati tebrik ederim» diye çektiği bir telgrafıa donanma personelini mükâfatlandırıyor. Aynı gün Başkomutan vekili de Donanma Komutan vekiline şu telgrafı çekti :

«Çatalca savunma hattında bir kaç gündür devam eden muharebede donanmanın, ordu yanlarını savunmada, kendisine verilen görevleri yapmakta gösterdiği çabadan ötürü size, subaylarınıza ve eratinize teşekkür ederim.»

Bu savaşa katılmış olan, o zamanın, genç subaylarında donanma gemilerinin yapmış oldukları, bu, yan himaye vazifesinin kara muharebelerine hiç bir fayda sağlamadığına dair yanlış bir kanı vardır. Bahriye Nazırı ve Başkomutanvekilinin, benzerlerini yukarıya çıkarttığımız, telgrafı bu kanıların çok yanlış olduğunu ispat etmeye yetecektir. Hatta sol kanattaki Tümen Komutanı General Fevzinin (İstiklâl Savaşından sonra Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak) Barbaros zırhlısına «Allah sizden razı olsun; cepheyi siz kurtardınız» diye bir telgraf çektiği de, sonradan, bu zırhlının subayları tarafından söylenmiş ise de böyle bir telgrafa arşivlerde rastlanamamıştır. Her ne olursa olsun Osman-

lı kara ve deniz kuvvetleri Çatalca muharebeleri sırasında çok iyi ve anlayışlı bir işbirliği göstermişlerdir.

19 Kasım 1912 günü, Bahriye Nezareti, Bulgar torpidobotlarının Varna açıklarında, İstanbul'a cephane taşıyan, Romanya vapurunu arayacaklarına dair bir haber almıştı. Başka bir haberde de bir Rus ticaret gemisinin Varnaya büyük sayıda cephane getireceği bildirilmişti. Aynı günlerde Mithatpaşa ve Akdeniz ticaret gemileri Köstenceye hareket ettirilecek; Köstencede savaş malzemesi yüklemiş olan Kızılırmak ticaret gemisi de İstanbul'a hareket edecekti. Bahriye Nezareti bu haberi Başkomutanlık vekâletine bildirmiş ve bu arada ticaret gemilerini Berkisatvet torpido kruvazörünün himaye etmesini teklif etmişti.

Başkomutanlık Vekâleti sadece Osmanlı ticaret gemilerinin himaye edilmesiyle yetinilmesine razı olmadı. Varna limanının daimî şekilde göz altında tutulmasını istiyordu. Donanma Komutan vekiline bu vazifenin de yapılmasını emretti.

Bu emir üzerine Donanma Komutan vekili iki tertibi birden aldı :

Hamidiye kruvazörüyle Basra ve Yarhisar muhripleri Varnayı gözetliyecek;

Berkisatvet torpido kruvazörü de ticaret gemilerini yakından himaye edecekti.

Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak, bu kararını tatbik amacıyla, Asaritevfik zırhlısında bulunan yardımcısı Albay Ramiz'e Hamidiye kruvazörü refakatinden ayırarak, talimat almak üzere, Büyükçekmece'de bulunan komutan gemisinin yanına göndermesini emretti. Berkisatvet de ticaret gemileriyle birlikte Köstenceye hareket ettirildi. Mithatpaşa ve Akdeniz vapurlarını oraya bırakacak Kızılırmak vapurunu oradan alıp İstanbul'a getirecekti. Nihayet, Donanma Komutan vekili, Basra ve Yarhisar muhriplerini de, Hamidiye kruvazörünü beklemek ve onunla birlikte harekâta gitmek üzere Karadeniz Boğazına yolladı. Fakat Basra muhripi, sonradan, harekâta katılamıyacak derecede sakatlandığı için, onun yerine vazifeye Berkefşan torpidobotu tahsis edildi.

20 Kasım 1912 günü kara cephesinde sükûnet vardı. Saat 11.00 de Tirimüjgan onarım gemisiyle 4 torpidobot onarımlarını bitirip Haliçten çıkarak donanmaya katıldılar. Donanma Komutan vekili bu gemileri, yanındaki muhriplerle birlikte, talim için Kartal Maltepesi önüne yolladı.

O gün öğleden sonra da, sol kanat komutanının istemesi üzerine Barbaros zırhlısı 10.5 lik toplarıyla, Arnavutköy ile 540 rakımlı tepeyi bombardıman etti ve 28 lik toplarıyla de Playa köyüne 4 tane mermi attı.

20 Kasım 1912 günü donanma gemilerinin konusu aşağıdaki gibi idi :

Büyükçekmece	: 2 Zırhlı	: Barbaros Hayrettin Mesudiye
Maltepe önünde	: 7 Muhrip	: Yedigarmillet Muavenetimilliye Gayretivataniye Numuneihamiyet Taşoz Samsun Basra (arızalı)
	4 Torpidobot	: Demirhisar Sivrihisar Sultanhisar Hamidâbat
Bolayırda	: 1 Zırhlı	: Asaritevfik
Terkosda	: 1 Zırhlı	: Turgutreis
	1 Gambot	: Zuhaf
Nakliye himaye görevinde	: 1 Kruvazör 1 Muhrip 1 Torpidobot	: Hamidiye Yarhisar Berkefşan
Karadeniz Boğazında	:	Mecidiye (kömür almakta)

Aynı gün Başkomutanlık vekâleti, düşmanın Çanakkale Boğazına karşı bir hareket yapmak ihtimaline karşı muhriplerin hemen bu boğaza gönderilmesini; başka gemilerin de gerektiği zaman aynı yere hareket etmek üzere hazır bulundurulmasını emretmişti.

B. DONANMANIN ÖZEL GÖREVLERİ.

1. Varna Harekâtı.

Hamidiye kruvazörü 19 Kasım 1912 günü, Donanma Komutan yardımcısı Albay Ramiz emrinde olarak, Asaritevfik zırhlısıyla birlikte Bolayıra giderken; aldığı bir emir üzerine refakatten ayrılmış ve ertesi sabah saat 3.00 de Büyükçekmece'de komutan gemisi Barbaros zırhlısının yanına demirlemişti. Gemiye buraya çağırılmak üzere ona Karadenizde özel bir görev vermekti. Donanma Komutan vekili, vaktiyle hazırladığını söylediğimiz harekât tasarısı üzerine, gemi komutanına Bulgarların cephaneye yüklü Osmanlı ticaret gemilerine taarruz etmeyi tasarladıklarını söylemiş ve refakatine vereceği Basra ve Yarhisar muhripleriyle birlikte gidip Bulgarların böyle bir hareketine mani olmasını ve hatta, fırsat çıkarsa, Bulgar torpidobotlarını imha etmesini emretmişti.

Hamidiye kruvazörü, aldığı bu emir üzerine, hemen hareket ederek İstanbul'a geldi; arızalı olduğu için Basra muhribini; geçici bir makine arızası olduğu için Berkefşan torpidobotunu almadı; Yarhisar muhripleriyle birlikte saat 9.00 da Karadenize açıldı. Hamidiyenin komutanı Önyzb. Hüseyin Rauf (Rahmetli Rauf Orbay) idi. Nihayet Berkefşan da arızasını izale ederek saat 13.00 de Karadenizde filoya katıldı.

Hamidiye komutanı saat 16.50 de filoyu durdurarak kendi gemisinde bir komutan toplantısı yaptı. Amacı yapacağı harekât hakkında fikir birliği sağlamaktı. Durum beraberce tartışıldı ve nihayet Hamidiye komutanı, gemi komutanlarına emrini ağızdan verdi :

«Görev, ticaret gemilerini himaye ve mümkün olduğu takdirde Bulgar torpidobotlarını imha etmektir. Bu vazife Varna önlerinde yapılacaktır. Bu amaçla Yarhisar muhribi Varnanın 8 mil Güneyindeki Kamçık (Gemşi) nehri ağzında; Berkefşan torpidobotu da Varnanın gene 8 mil Kuzeyindeki Çengene kayaları burnunda mevki alacaklardır. Hamidiye kruvazörü Varna ağzında destek vazifesi görecektir. Yarhisar muhripleriyle Berkefşan torpidobotunun görevi Bulgar torpidobotlarının lin.andan çıkış ve harekâtını gözetlemek ve giriş-çıkışlarında bu torpidobotlara taarruz ederek onları batırmaktır. Düşmanı gören gemi, durumu, kırmızı veri atmak suretiyle Hamidiye kruvazörüne anlatacaktır. Harekâtın sonraki randevu noktası Balçık önüdür. Gemiler yarın sabah saat 8.00 de bu noktada birleşeceklerdir.»

Rahmetli tarihçi Haluk Şehsuvaroğlunun bana anlattıklarına göre Rauf bey kendisine «Ben komutan olsaydım Hamidiye komutanını idam ederdim» demişti. Bu sözünü, şahsen kendisine açtığı zaman rahmetli Rauf Orbay, bana, «Ben böyle bir ifadede bulunmadım» diye mukabele etti. Söyledi mi, söylemedi mi? bu bizi ilgilendirmez. Ancak bu tereddütlü durum, tarihçi olarak, bizi olaya dikkatle götürdü.

O dönemde komutanların elinde görevi yaparken kendine ışık tutacak bir talimname yoktu. Gemi komutanı ya da filo komutanı aldığı görevi kendi kişisel bilgi ve tecrübesine göre yapacak ya başarı kazanacak ya da kaybedecekti. Başarı sağlarsa komutanın durum muhakemesi ve kararı yazılacak bir talimnameye ışık tutardı.

Tabiiyle bugünkü bilgilerimizle o günkü harekâtı eleştirmek kadirşinashlık olmazdı. Bundan ötürü fikirlerimizi eleştirmek isteğiyle; bu konudaki kamularımızı ortaya koymakla yetinmek doğru mütalaa edilmiştir. Belki bizim fikirlerimiz de yanlıştır. Şu halde doğruyu seçmek okuyucuya ait kalmaktadır.

Elde radar aleti olsaydı belki biz de Hamidiye komutanının aldığı aynı tertibi alırdık. Fakat radar olmadığı dönemde harekât başarısı emniyet tedbirleriyle pek sıkı ilgili idi. Hamidiye komutanının bir tarafına Yarhisar, öte yanına da Berkefşan alması ve bu iki gemi arasındaki mesafenin de 16 mil olması ne Hamidiye için emniyet olmuş; ne de muhriplere Hamidiyenin desteğini sağlamıştı. Tabiiyle Hamidiyenin aldığı bu tertip Varnanın teknil çıkış rotalarını kontrol altında tutup düşmanın kaçmasına meydan vermemek içindi. Elinde fazla muhrip olsa kendi önünü de emniyet altında tutacaktı. Nitekim, Bulgar torpidobotlarının kudretine göre, Donanma Komutan vekili buraya, Hamidiye ile iki muhrip yerine, bir filotilla tahsis etmiş olsaydı daha doğru hareket etmiş olurdu.

Üzerinde durulması gereken başka bir nokta da tespit edilmiş olan alarm işareti idi : Bulgar torpidobotlarını görecektir muhrip kırmızı veri atacaktı. Peki düşmanı Hamidiye görürse bunu muhriplere nasıl bildire-

cekti? işte emirde bu nokta yoktu. Belki de vardı da tarihe intikal etmemişti.

Hamidiye komutanı, komutan top'antısından sonra, tekrardan Varna önüne hareket etti. Harekât yerlerine gitmeleri için Yarhisar ve Berkefşan gemilerini saat 20.00 de refakatinden ayırdı, kendisi de beş mil süratle rotasına devam etti. Az sürat yapmasındaki amaç, ilkönce muhriplerin mevkilerini almasını istemesinden doğuyordu.

Yarhisar muhribi Varna önündeki mevkiini saat 21.30 da, Berkefşan torpidobotu da saat 24.00 de aldı. Hamidiye yavaş yavaş süratini artırmış ve saat 24.00 de 10 mil sürat yapmaya başlamıştı.

Hava kapalı; mehtap donuk, ufuk bulutlu, deniz sakin ve rüzgâr kible keşişleme idi.

Bu sırada Bulgarlara ait 4 torpidobot Varna limanı dışında toplu olarak karakol görevinde bulunuyorlardı. Belki de bu kararı Osmanlı zırhlı ve kruvazörlerinin, hep, geceleri burada geçirmelerinden vermişlerdi. Bulgar karakolu saat 22.20 de başlamıştı. Onları görev mevkiine giderken Berkefşan torpidobotu görebilirdi. Lâkin Berkefşan Bulgar karakol bölgesinden ya Bulgarlardan evvel ya da sonra geçmiş, iki taraf birbirini görememişti.

Hamidiye kruvazörü 21 Kasım saat 00.40 da Varnanın 15 mil açığında ve enlemi 28 derece 41 dakika 45 saniye; boylamı da 43 derece 09 dakika ve 45 saniye olan yerde idi. Bu anda iskele başomuzluğunda bazı karartılar görmüş ve parola sormaya karar vermişti. Bu sırada Bulgar torpidobotları da Hamidiye kruvazörünü bir ticaret gemisi sanıp muayene etmek üzere ona yaklaşmaya başlamışlardı.

Tabiatıyla karartılmış bir gemiyi ticaret gemisi sanmak hatalı bir görüştü. Devletlerarası hukuk kurallarına göre karartılmış ticaret gemilerine karşı da taarruzî harekât yapılabilirdi.

Hamidiye kruvazörünün, parola sormak amacıyla, kırmızı veri fişeği atması Bulgarların lehine bir hareket oldu. Zira onlar gördükleri karartının, ticaret gemisi değil, bir savaş gemisi olduğuna iyice kanı getirdiler. Hamidiye kruvazörü de parola işaretine cevap alamayınca Bulgar torpidobotlarının karşısında bulunduğunu anladı.

Osmanlı tarafında parolalaşmanın ne suretle tespit edildiği hakkında bir belge bulunamadı. Hatırlanacağı üzere kırmızı veriyi Bulgar torpidobotlarını görecek Yarhisar ve Berkefşan kullanacaktı. Halbuki, Hamidiye kruvazörü de parola sormak için aynı renk veriyi kullanıyordu. Bu hal Hamidiye kruvazörünün evvelce tespit edilen bir sisteme göre değil de o anda aklına gelen bir fikre göre parola sorduğunu anlatıyordu.

Hamidiye kruvazörü, parolasına cevap alamayınca, hemen gördüğü karartılara karşı top ateşi açmaya başlamıştı. Aynı zamanda Bulgar torpidobotlarının muhtemel hücumlarına karşı sakinme manevrası yapmak amacıyla pruvasını düşmana karşı çevirmek üzere devre de başlıyordu. Bu arada, yerini düşmana belli etmemek fikriyle ııldak yakmamaya karar vermişti.

ııldak yakmamak yanlış bir karardı. Çünkü düşman nasıl olsa Hamidiyeyi görmüş ve hatta hücum manevrasına da başlamıştı. Bundan sonra Hamidiyenin yerini gizlemek üzere ııldak yakmamak çok yanlış bir hareketti. ııldak yakmış olsaydı Hamidiyenin nişancıları atışlarını daha iyi tanzim edecek ve yapacaklardı.

Hamidiye kruvazörü komutanının verdiği rapora göre, Bulgar torpidobotları hedeflerini götür görmez hemen iki gruba ayrılmışlar ve âdetta bir kıskaç hücumu yapmışlardı. Gruplardan bir tanesinin 400 metre mesafeden attığı torpidolardan bir tanesi geminin baş tarafına isabet etmiş ve bu isabet etkisiyle gemi başlanmaya başlanmış ve baştaraf top hizasına kadar denizlere gömülünceye kadar da başlanıp öyle kalmıştı. Gemi komutanı, yaralı gemisine hâkim olmasını bilmişti. Bir taraftan topçu ateşiyle düşmanın mukabil hareketlerini önüyor; bir taraftan da gemiye girmekte olan suyu boşaltacak tertipler ahyordu.

Bulgar torpidobotları ise, hücumdan sonra, hemen kaçınma manevrasına geçmeyip, çok doğru bir karar olarak, saat 02.30 za kadar tekrardan hücum etmek çarelerini araştırıyorlardı.

Yarhisar muhribi poyraz cihetinde, Hamidiyenin top ateşinden doğan şimşekleri görmüş; fakat bir türlü bu şimşeklerin düşmanla Hamidiye arasındaki bir muharebe temasına ait olduğuna karar verememişti. Bundan ötürü alarm olup o tarafa yaklaşacağı ya da düşmanın çekilme hattını kesmek üzere harekete geçeceği yerde, Hamidiye komutanından aldığı emre sadık kalmış ve yerinden ayrılmamıştı. Bu mevkide saat 5.30 za kadar bekleyip duracaktı.

Berkefşan torpidobotuna gelince, o da, Yarhisar gibi olduğu yerde kalmış ve fakat saat 01.15 de gördüğü duman bulutları üzerine doğru yol vermişti. Hemen sonra düşmanın 3 torpidobotuyla karşılaşacak kendini kıskaç hücumu maruz görerek çifte bordadan ateş açacak ve bir mermi isabet ettirerek düşmanı kaçırdığını sanacaktı. Gemi komutanı harekâttan sonra bu şekilde rapor vermişti. Gerçekte ise böyle bir isabet vakı olmamıştı. Bunun gibi Hamidiye komutanının da, harekâttan sonra, «İki düşman torpidobotunu batırdım» diye rapor vermesi de gerçeklere uyar bir sonuç değildi.

Osmanlı tarafında meydana gelen anlaşmazlıkların nedeni, hiç şüphesiz, talimname ve eğitim eksikliği idi. Esasen tecrübesiz bulunan gemi komutanları, bir de talimname yardımından yoksun kalınca kendilerine uygun gelen tarzda hareket etmişler ve bu suretle düşman torpidobotlarını batırmak fırsatını kaçırmışlardı.

Gerçekte de buna benzer, liman önü harekâtı için, çok dikkatli tertipler alınması gerekir. Çünkü düşman ile dostu karıştırmak ihtimali çoktur. Hamidiye ııldaklarını yakıp düşman torpidobotlarını aydınlatsaydı Osmanlı torpidobotları da iyi hedefler görüp başarılı taarruzlar yapabileceklerdi.

Ne Başkomutanlık Vekâleti, ne Bahriye Nezareti ne de Donanma Komutanı Hamidiye kruvazörünün yara aldığını bilmiyorlardı. Bereket Hamidiyenin yarası geminin kendi makinesiyle yürütmesine mani olma-

mıştı. Mani olsaydı Varna önünde daha fena durumların çıkması mukadder olur; Yarhisar ve Berkefşana daha büyük işler çıkardı.

Bahriye Nezareti Hamidiyenin durumunu bilmeyince, normal hareketlerine devam ediyordu. 21 Kasım 1912 de Berkisatvet torpido kruvazörünün Köstenceden gelecek Mithatpaşa ve Karadeniz vapurlarını himaye etmesini Donanma Komutanından istemişti. Halbuki, Berkisatvet bu anda esasen, aynı vazifeyi yapmak üzere, Köstence önünde bulunmakta idi.

Hamidiye kruvazöründe sular başambar, başcephanelik, baştarafındaki ateşçi bölüğü mangası ve arzanı kömürlüğü doldurmuştu. Geminin komşu bölmelerine de su sızmakta idi. Tulumbalardan başka erat da el kovalariyle gemiye giren suyu boşaltmaya çalışıyordu.

Gemi bu durumuyla Varnayı gözetleme görevine devam edemeyecekti. Diğer taraftan gemi komutanı himayesiz durumda kalacak olan Yarhisar ve Berkefşan gemilerinin yalnız başlarına gözetleme görevini yapamayacaklarına karar vermişti.

Bundan ötürü Hamidiye komutanı Hamidiye ile İstanbula dönmeye karar verirken; Yarhisar ve Berkefşan gemilerinin Berkisatvet torpido kruvazörü tarafından desteklenmesinin uygun olacağını düşündü. Berkisatvet gemisinin, limandan çıkacak ticaret gemilerini beklemek üzere Köstence önünde olduğunu bilmekte idi. Bundan ötürü hemen bu gemiye telgraf çekerek şunları bildirdi :

«Hemen Varna önüne geliniz. Oradaki Yarhisar ve Berkefşan gemileriyle birlikte, gece çarpışmasında yara almış olması muhtemel olan Bulgar torpidobotlarını batırınız.»

Tabiiyle bu telgraf çok eksik bilgileri kapsamıştı. Bundan ötürü Berkisatvet komutanını tereddüde düşürüp onun Varna önüne gelmemesine de neden olabiliyordu. Çünkü Berkisatvet Hamidiye komutanının emrinde bir gemi olmadığı gibi halen önemli bir himaye vazifesine başlamak üzere de bulunuyordu.

Burada Hamidiye komutanının vermesi gerekli telgraf Varna önündeki durumu açık şekilde anlatacak şekilde olmalı idi. Örnek olarak şöyle bir telgraf çekilebilirdi :

«Yarhisar ve Berkefşanla birlikte Varna önünde tarassut vazifesinde bulunurken düşmanla çarpıştım. Hamidiye yara aldı ve İstanbula dönmek zorunluğunda kaldı. Bundan ötürü şimdiye kadar benim yaptığım vazifeyi, gene Yarhisar ve Berkefşan gemileriyle birlikte sizin yapmanız gereklidir. Kanularım Donanma Komutanlığına da arz olunacaktır. Oradan gelecek emri beklemeden hemen Varna önüne gelerek tarassut vazifesine başlayınız ve Yarhisar ile Berkefşanı emrinize alınız. Bu telgraf Yarhisar ile Berkefşana da yazılmıştır. Hamidiye Komutanı.»

Herhangi bir harekât alanı içinde özel bir görev almış olan bir gemi komutanının, aynı harekât alanında başka bir görev yapmakta olan diğer bir gemiye emir vermesi, o harekât alanında, büyük karışıklıklara da neden olabilir. Bu gibi hallerde emrinde bulunmayan gemiye emir

vermek yerine durumu sıratle cephe komutanına bildirmek ve gerekli kararın alınmasını ona bırakmak daha uygun bir harekettir. Belki cephe komutanı; yani Donanma Komutanı Berkisatveti ya da başka bir gemiyi gönderecek; belki de Varnanın gözetilmesi görevinden geçici olarak vaz geçip Sultanhisarla Berkefşanı geri çekecektir.

Ama Berkisatvet komutanı, Hamidiye komutanından telgraf alır almaz, hiç tereddüt etmeden Köstencedeki ticaret gemilerinin himaye vazifesini terk edip Varna önüne geldi. Gelmeyle ilgili de ... Gelmesinin nedeni Hamidiye komutanının kişiliğinden başka bir şey değildi. İttihadi Terakki siyasi partisinin çok nüfuzlu adamlarından biri olan Hamidiye komutanı, bu bakımdan, gemi komutanları üzerinde de büyük nüfuz sahibiydi. Berkisatvet komutanı Varna önüne, durum gerektiği için değil, Hamidiye komutanı böyle istiyor diye gelmişti. Hamidiyenin komutanı başka bir kişi olsa, belki de, gelmeyecek ve Donanma Komutanından emir bekliyecekti.

Berkefşan torpidobotu Bulgar torpidobotlarıyla yaptığı muharebeden sonra C'ara burnu önünde gördüğü ısıklara doğru yol verdi. Bu ısıklar da Varna önüne gelmekte olan Berkisatvete aitti. Savaş zamanında, özellikle çok önemli bir bölgede seyrederken Berkisatvetin ısıklarına dikkate şayandı; tehlikeli sonuçlar meydana getirebilirdi. Bereket Berkefşanla kendi arasında Parola teatisi bir yanlışlığa meydan vermemisti. İki gemi burada birleşti ve sabaha kadar Clara burnu önünde karakol yaptı.

Yarhisar muhribi 21 Kasım saat 8.00 de randevu noktasına gelince, ne Hamidiye ne de Berkefşanı bulamadı. Durum karşısında gemi komutanı tek başına Varnayı gözetlemeye karar verdi. Varnanın dört mil mesafesinden de dört kez geçti. Halbuki, Hamidiye komutanı bu vazifenin desteksiz yapamayacağına karar vermişti. Muhrip ne Bulgar gemilerinin ne de kıyı bataryalarının atış etkisine maruz kalmamıştı. Nihayet çıkan fırtına Yarhisarın burada kalmasına mani olmuş; gemi komutanı da İstanbula dönmeye karar verip yola çıkmıştı.

Bunun gibi Berkisatvet komutanı da Berkefşanı İstanbula göndermiş; kendisi de, Varna önündeki gözetleme görevi bitti kanısıyla, Mithatpaşa ve Karadeniz vapurlarını himaye etmek üzere tekrardan Köstence önüne gitmişti.

Başkomutan vekili, Hamidiye kruvazörünün Varna önünde yara aldığı haberini, 21 Kasım sabahı Karaburun işaret istasyonunun verdiği bir tergraftan öğrendi. Bu telgrafta «Buradan geçen Hamidiyede bir kaza olması muhtemel olduğu için Turgutreis zırhlısı hareket edecektir» deniliyordu. Başkomutan vekili «kaza nedir?» diye soru açmayı düşünmemiş sadece gerekli yardımın yapılmasını Donanma Komutan vekiline emretmişti.

Karaburun işaret istasyonunun Başkomutan vekiline çektiği telgrafın bir aynısını Bahriye Nezaretine çekmemesi dikkate şayandı. Bahriye Nezareti, gerçek durumu bilmediği için, Hamidiyeden çok Berkisatveti düşünüyor ve gerekli himayenin yapılması için bu geminin kudretini az bularak Donanma Komutanına Berki destekliyecek başka bir geminin

daha gönderilmesini bildiriyordu. Nitekim aynı isteklerini Başkomutan Vekâletine de yazmış ve Başkomutan'lık da hem Bahriye Nezaretine hem de Donanma Komutanlığına «Karadenizdeki muhripleri takviye etmek üzere iki muhrip daha gönderiniz ve Bulgar torpidobotlarını imhaya çalışınız ve bu arada Karadenizdeki askerî nakliyatı ve özellikle Köstenceden olan nakliyatı himaye vazifesini ihmal etmeyiniz» diye emir vermişti.

Donanma Komutanı, henüz Hamidiyenin yaralı olduğunu bilmeden, sırf Varna önündeki gemiyi takviye maksadıyla, Mecidiye kruvazörünü de Varnaya hareket ettirdi. Yaralı Hamidiye ile Mecidiye kruvazörleri böyle karşılaştılar.

Fakat Bahriye Nezareti Hamidiyenin yaralanmış olduğunu öğrenince, ona yardım etmek amacıyla, Grek şirketine mensup bir römorkörle Fransız şirketine mensup bir tahlisiye gemisini derhal yola çıkardı.

Yaralı Hamidiye kruvazörü Varnadan boğaza gelirken ilkönce Turgutreis zırhlısıyla karşılaşmıştı. Saat 11.00 idi. Turgutreis'in yardımı, daha çok, Hamidiyedeki suyun bosaltılmasına yardım etmek için ona asker vermek oldu. Hamidiye kruvazörü, bu askerlerden başka, herhangi bir ihtimale karşı can emniyetini sağlamak amacıyla Turgutreisten bir işkam-pavya istedi ve aldı.

Hamidiye saat 15.50 de Mecidiye kruvazörüyle İntibah gemisine rastladı. Onun Mecidiye gemisinin varlığına ihtivacı kalmamıştı. Bundan ötürü Mecidiye kruvazörü Hamidiyenin yanından ayrılarak Varna önüne gitti.

Hamidiye kruvazörü saat 18.20 de Zuhaf gambotu ile römorkörlere rastladı ve bunların refakatinde boğaza geldi; ertesi sabah da Haliçe girerek havuza alındı.

2. Köstenceden Malzeme Getiren Ticaret Gemilerinin Himayesi.

Donanma Komutan vekili 22 Kasım 1912 sabahı Köstenceden malzeme getirecek gemileri himaye etmek için Mecidiye kruvazörü, Berkisatvet torpido kruvazörü ve filotilla komodoruna şu emri vermişti :

Mecidiye kruvazörüyle, Berkisatvet torpido kruvazörü ve Yadigarımilletle Gayretivataniye muhripleri, Bulgar kıyılarını gözetleme, bu millete ait torpidobotları imha ve Karadeniz askerî nakliyatını himayeye memur edilmişlerdir;

Bunlardan Berkisatvet, Gayretivataniye ve Karadenizde bulunan Berkefşan, Mecidiyeye iltihak edecekler ve bu kafiye Köstenceden malzeme getirecek ticaret gemilerini himaye edecekler;

Yadigarımillet ve Karadenizde bulunan Yarhisar muhribi de Mecidiye kruvazörü refakatinde bulunacaktır;

Köstenceden sabahleyin hareket edecek ticaret gemilerinin Varna önünden gündüzün ve en azından 45 mil mesafeden geçmeleri şarttır.

Görülüyor ki, Donanma Komutanı Bulgar torpidobotlarına karşı çok büyük tedbirler almakta idi. Bu kuvvetler ticaret gemilerini himaye edecekse, Varnadan bu kadar açıktan geçmeye lüzum yoktu. Mademki Bul-

gar torpidobotlarının imhası da isteniyordu; buna göre ticaret gemilerini Varnanın yakınından geçirilerek Bulgar torpidobotlarını denize çıkmaya davet etmek ve bu suretle onlarla muharebe etmek çok doğru bir hareket olurdu.

Emirde Berkefşan ile Yarhisar muhribinin Karadenizde olduğu bildirilmişti. Halbuki, bu gemiler, Karadenizde değil, İstanbulda bulunmakta idiler. Yanışlık, belki de, emrin daha önceden yazılmış olmasından doğmakta idi.

Yarhisar ve Berkefşan, kömür ihtiyaçlarından ötürü, zamanında Karadenize hareket edemediler. Durumu haber alan Donanma Komutan vekili, bu gemilerin yerine, Muavenetimilliye ile Yadigarımillet muhriplerini hareket ettirdi ve onların Mecidiye kruvazörüne katılmalarını sağladı. Fakat muhripler Karadenizdeki fırtınaya dayanamamışlar ve boğaza dönmüş'ardi. Bundan ötürü Mecidiye kruvazörü ticaret gemilerini himaye vazifesini tekbaşına yapmaya zorunluk duydu.

Köstenceden malzeme getiren ticaret gemilerini himaye etmek işi donanma gemilerini bir hayli meşgul etmişti. Gemiler bir taraftan bu görevi yapıyor, bir taraftan da kendi arızalarını onarıp duruyorlardı. Tekmil savaş süresince, bu himaye işi aksamamış ve herhangi bir zayıf verilmemişti.

3. Marmara Denizindeki Hareketler.

3 Aralık 1912 günü Bulgarlarla mütareke yapılmıştı. Bu sırada Büyükkçekmecedan (hariç) Şarköye (hariç) kadar olan bütün Marmara Kuzey kıyıları Bulgarların elinde bulunmakta idi. Bulgarlar, Osmanlı tarafının yapması muhtemel bir çıkarma hareketine karşı etraflı bir gözetleme tertibi almışlar; kıyı boylarına da parça parça mayın dökmüşlerdi.

Mütarekenin yapılmış olmasından ötürü karada herhangi bir hareket yapılmadı. Fakat Bulgar askerlerinin de katıldığı Rum çeteleri Şarköy ve dolaylarındaki Türk köylerine baskınlar yapıp buradaki halkı bir hayli rahatsız ediyorlardı. Başta Erdek olmak üzere Marmara Denzinin Güney kıyılarında kurulan gizli Rum cemiyetleri de motor ve mavnalarla Bulgar tarafına yiyecek maddeleri ve çetelere silâh ve cephane kaçııyorlardı.

Ana cephede ateşin kesilmiş olması Bahriye Nezaretinin donanmayı üçe bölmek üzere hazırladığı projenin tatbikine imkân verdi :

Albay Ramiz komutasındaki 4 zırhlı (Barbaros Hayrettin, Turgutreis, Mesudiye ve Asaritevfik), 2 kruvazör (Mecidiye ve havuzlanması bittikten sonra Hamidiye), 8 Muhrip (Yadigarımillet, Muavenetimilliye, Gayretivataniye, Numuneihamiyet, Taşoz, Basra, Yarhisar, Samsun) ve 4 torpidobot (Sivrihisar, Demirhisar, Sultanhisar, Hamidâbat) Ege Denizindeki harekâta tahsis edilecekti;

Albay Sermet komutasındaki Berkisatvet torpido kruvazörü ve Drağ tipi 7 torpidobot ile Berkefşan torpidobotu Karadenizde harekât yapacaktı;

Albay Kadri komutasındaki İclâliye ve Necmişevket korvetleriyle Zuhaf, Nevşehir ve Nurulbahir gambotları da Marmara Denizinde harekât yapacaklardı.

Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak, Başkomutanlıkla yaptığı tartışmalar sonucunda vazifesinden geri alındığı için Ege Denizinde harekât yapacak donanma, Albay Ramizin komutasına verilmişti.

Marmara Denizindeki çete faaliyetlerini ilkönce 28/29 Kasım 1912 gecesi Şarköy liman reisi haber verdi. Şarköye iki saat mesafedeki Gölçük adlı yere Bulgar asker ve eşkiyasından kurulu bir kuvvet baskın yapmak istemiş; jandarmalarımız bunlarla çarpışmıştır demişti. Bu dolaylarda dolaştırılan keşif müfrezeleri de çetelerin köylere yakın mesafelere kadar geldiklerini görmüşlerdi. Çetelerin yaptığı ani bir baskın büyük felâket'ler doğurmuş ve bundan ötürü Şarköye bir gambot yollamak gerekmişti.

Başkomutanlık Vekâleti çetelerin yapmakta olduğu bu gibi hareketlere bir son verdirmek istedi. Fikirlerini söyledikten sonra Bahriye Nezaretine gerekli tedbirlerin alınmasını bildirdi. Gene Başkomutanlığın fikrine göre İstanbuldaki deniz talim alayından 250 deniz eri bir vapura bindirilmeli ve gereken yerlerde kullanılmak üzere Marmara filosu komutanı emrine gönderilmeli idi. Başkomutan vekili şu tarzda açıklıyordu :

«Bu erler üç gruba ayrılarak Zuhaf ve Nurulbahir gambotlarıyla İclâliye korvetine verilmelidirler. Zuhaf ve Nurulbahirdeki erler Şarköy ve Mürefte dolaylarında gerektiği yerlerde karaya çıkarılmalı; İclâliyedeki erler de ihtiyat olarak elde tutulmalıdır. Fakat karada herhangi bir olay olmazsa erat kesinlikle karaya çıkarılmamalıdır.»

Bu emir Başkomutan vekilinin Deniz Kuvvetlerini, nasıl bir, karacı anlayışı içinde kullanmak istediğini gösteriyordu. Sanki Nurulbahir ile Zuhaf birinci hatta; İclâliye de onların gerisinde bir ihtiyat birliği olmuştu.

Bu erattan yalnız Nurulbahirde bulunanlar halkı teskin etmek için, Mürefteye çıkarıldı ve kasabanın içindeki emniyet görevleriyle kasaba dışında çetelere karşı gözetleme karakolları olarak vazife aldılar.

KISIM V

EGE DENİZİ HAREKÂTI

A. HAREKÂTA HAZIRLIK.

1. Donanmanın Çanakkaleye İntikali.

Hamidiye ve Mecidiye kruvazörlerinin Karadenizde harekât yaptıkları günlerde, Çatalca ve Bolayır cephelerindeki kara durumu sakin geçmişti. 22 Kasım 1912 günü Başkomutan vekili Harbiye ve Bahriye Nezaretlerine, Bulgarların yapılacak bir mütarekeden istifade ederek Çatalca cephesine getirebileceği 15 lik ve 12 lik toplara karşı kullanılmak üzere İzmirde bulunan Muinizafer korveti toplarının (4 tane 15 lik) ve Necmişevket gemisi toplarının (15 lik ve 13 lük toplar) süratle getirilip savunma mevzilerini takviye etmeği düşündüğünü bildirdikten sonra iki nezaretin Bu sorunu ele almasını ve bir taraftan toplar getirilirken diğer taraftan

da Çatalca'ya mevzileri hazırlamak üzere beton malzeme ile işçilerin gönderilmesini emretti. Başkomutanlık hatta Beyrutta bulunan Avnillâh gemisi toplarının da Çatalcada kullanılmak üzere İstanbul getirilmesini ve buradan Çatalca mevzilerine gönderilmesini emretmişti. Fakat bu topların getirilmesi için işlem çok sürdü; toplar da getirilemedi.

Bu arada Harbiye Nezareti, İzmir Kuvvaı Mevcude (orada var olan kuvvetler) komutanı Hulusi Paşadan aldığı bir telgrafa atfen, Yunan donanmasının 21 Kasım 1912 tarihinde Midilli adasına asker çıkarıp liman dairesiyle pasaportu işgal ettiğini ve savunma kuvvetlerinin de adadaki dağlara çekildiğini Başkomutanlık Vekâletine bildirmişti. 23 Kasımda bir Yunan torpidobotu Ayvalık limanına girmiş; limanda bulunan Trabzon adlı ticaret gemisi de bu torpidobotun kendisine ateş açacağı zanniyle kendi kendini batırmıştı.

Bir gün sonra Başkomutan vekili düşmanın, donanma himayesinde, Saroz körfezi kıyılarına bir çıkarma yapacağını haber aldığı gibi Selânikteki Bulgar kara kuvvetlerinin de Yunan vapurlarıyla Dedeağaça sevkedilmekte olduğunu duymuştu.

Bütün bu haberler Osmanlı Devletinin Ege Denizine donanma göndermek sorununu tekrardan ortaya çıkardı. Başkomutanlık Vekâleti 24/25 Kasım 1912 günü aldığı haberleri Donanma Komutanlığına bildirdikten sonra, Köstenceden İstanbula doğru yapılmakta olan nakliyatın himaye görevlerini göz önünde tutmak şartıyla donanmanın Çanakkale Boğazına gitmesini ve muhriplerle düşman hareketlerinin menedilmesini emrediyordu. Fakat Başkomutanlık Vekâletinin bu emri, Karadenizdeki görevler ve gene Başkomutanlığın verdiği başka emirlerden ötürü donanma tarafından hemen tatbik edilemedi. Örnek olarak Başkomutanlık Vekâleti, muhriplerin Karadenizdeki fırtınaya dayanamamaları yönünden, nakliyat himayesinin Mecidiye kruvazörüyle yapılmasını emretmişti. Bir gün evvel de Asaritevfik zırhlısını Bolayırden almış Karadenizde Varnayı tarassut vazifesine göndermişti.

Demek oluyor ki Çanakkalede üslenip Ege Denizinde harekât yapması emredilen kuvvetlerin bazıları Karadenizdeki nakliyat himayesi sorunlarına bağlanmış bulunuyordu. Donanma Komutan vekili Albay Tahir, Karadenizdeki bu görevler hafiflemedikçe ve savaş gemilerinin Karadenizde bulundurulmasını gerektiren nedenler ortadan kalkmadıkça donanmayı Çanakkaleye götürmeye tarafı görünmedi.

Başkomutanlık Vekâleti ise 25 Kasım 1912 de ordu yanlarının desteklenme görevinin İclâliye ve Necmişevket gibi eski gemilere bırakılarak donanmanın kesinlikle Çanakkaleye gitmesi hakkında emir vermişti.

Donanma Komutan vekili bu emre açıkca itiraz etmedi. Fakat düşmanın Mimarisanan bölgesindeki sırtlarda mevzi hazırlamakta olduğunu bildirip Başkomutanlık Vekâletinden yeni bir talimat istemekle Büyükçekmece'de kalıp cephe yanlarını himaye görevinin Çanakkaleye gitmekten daha iyi olduğunu hatırlatmak istiyordu.

Tabiatıyla donanmanın yan himayesinde mi, yoksa Çanakkalede mi? kullanılmasının daha iyi olduğunu takdir etmek Donanma Komutan ve-

kiline ait değil, Başkomutan vekiline ait bir sorumluluktur. Durumu en iyi takdir edecek makamda da Başkomutan vekili bulunuyordu. Donanma Komutan vekilinin cephenin sadece bir tarafında bulunması ve yalnız buradaki durumu görmesi dolayısıyla genel cephe durumunu Başkomutan kadar takdir etmesine imkân yoktu. Diğer taraftan Karadenizdeki nakliyat himaye sorunları da Başkomutanlık Vekâleti ve Donanma Komutanlığı tarafından fazla mubalağa edilmişti. Buna göre gerçek durum karşısında verilmesi gerekli karar donanma ile hemen Çanakkaleye gelmek ve durumun gereğine göre hemen harekâta başlamaktı.

Aynı 25 Kasım 1912 günü Dahiliye Nezareti, Burhaniye eşrafından birinin verdiği bir bilgiye göre, Midilli adasına gelen düşman gemilerinden büyük bir kısmın Çandarlı açıklarından Kuzeye döndüğünü ve bu hareketin, Çanakkaleye kara tarafından baskı için Selânikte yüklenmesi kararlaştırılan, Bulgar ve Yunan askerlerinin bu gemilerin himayesi altında Saros körfezine çıkarılmasına matuf olduğunu Harbiye Nezaretine bildirdi.

Eşraftan birine atfedildiği için bu bilgilere pek inanmamak ve haberleri bir kez daha araştırmak gerekirdi. Fakat Başkomutanlık Vekâleti, düşmanın er ya da geç Gelibolu yarımadasına bir çıkarma yapacağına samimi olarak inandığı için, Eşrafın verdiği bu bilgiye değer verdi. Aldığı haberleri Donanma Komutanına naklederek durum karşısında bu komutanlığın ne şekilde hareket etmeği düşündüğünü sordu. Donanma Komutan vekilinin verdiği cevap dikkate şayandı :

«Karadenizde gerek Köstenceden gelecek gemileri ve gerek askeri nakliyat yapan gemilerin himayesi ve Bulgar torpidobotlarının gözetilmesi ve Çatalca savunma hattının sağ ve sol yanlarının himayesi donanma asil vazifelerindedir. Sizden aldığım çeşitli emirler bize bu kaniyi vermektedir. Akdenizde düşmanın her türlü harekâtını oyalamak ve düşman donanmasını tahrip etmek de kabildir. Fakat bu vazife, ancak, donanmanın tekmlil mevcudıyla denize çıkmasıyla yapılabilir. Bu ise, esas vazife olan ordu yanlarını himayeden vazgeçmek demektir.

Hamidiye kruvazörünün onarımı onbeş günde ancak bitebilecektir. Donanmanın bu memlekete olan lüzumu vaktiyle takdir edilmiyerek değil mevcuda ilâve mevcuda bile hakkıyla bakılamamıştır. Bu konuda verilen eski raporlar da dikkat nazarına alınmamıştır.

Hal böyle iken elimizde bulunan azıcık bir kuvvetle çeşitli vazifelerden hangisinin yapılacağını bana sorulmasını hayretle karşıladım ... »

Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak, bu suretle, Başkomutan vekilinin kendisine sorduğu stratejik bir sorguya çok sert bir şekilde idarî bir cevap veriyordu. Bu cevap, şüphesiz, karşısında bulunan stratejik sorunu çarelendirecek değildi.

Donanma Komutan vekili, sadece idarî bir sorun söz konusu olsa, haksız da olamazdı. İkinci Meşrutiyetten Balkan Savaşına kadar geçen zaman zarfında devlet adamlarının yaptığı donanmayı umursamamak hatası bu savaşta donanmanın kifayetsiz kalmasına neden olmuştu. Bun-

da, Osmanlı - İtalya savaşı sırasında donanmayı onartmamakla Nazım Paşanın da sorumluluğu büyüktü. Albay Tahir Burak bu konuda pek sinirli idi. Nitekim Hamidiye Kruvazörü Varna önünde yaralanınca Başkomutan vekili Nazım Paşanın «Siz denizciler bir vazife yapamazsınız; Hamidiyeyi bile koruyamazsınız» diye yazdığı sert yazı karşısında hemen kâğıt kaleme sarılmış ve «Donanmayı ihmal edip kara kuvvetlerine önem verdiniz. Yaptığımız bu kara ordusuyla neden ötürü düşmanı kovalamıyorsunuz» diye aynı sertlikte bir cevap vermişti. Albay Tahir Burak, vaktiyle donanma konusunda yapılan hatalarda Nazım Paşanın da pay sahibi olduğunu bildiği için, ona karşı daima sert ifadeler kullanıyor; «Tahkikat açılın; sorumlular meydana çıksın» deyip duruyordu.

Albay Tahir Burakın bu suretle hareketleri, şüphesiz, bir medeni cesareti ifade ediyordu. Lâkin Başkomutan vekilinin sorduğu stratejik bir soruya, bu şekilde sert bir idarî cevap vermesi değil, stratejik düşüncelerini belirtmesi gerekirdi. Diyebilirdi ki :

«Donanmanın esas vazifesi düşman donanmasıyla deniz egemenliği uğruna mücadele etmektir. Nakliyat ve ordu yanlarının himayesi kara savaşının ihtiyaçlarından doğmuş hareketlerdir. Bunlardan nakliyat himayesi görevi üzerinde durulacak bir durum yaratmaktadır. Çünkü karşısında emniyet görevi yapılmakta olan Bulgar deniz kuvvetleri çok zayıf bulunmaktadır. Kanılarına göre Berkisatvet torpido kruvazörü ile bir kaç torpidobot bu görevi haydi haydi yapabilir. Bizi meşgul eden ciddi konu cephe yanlarının himayesidir. Çünkü bu cephe başkentini güvenliği gibi çok ciddi ve hayati bir soruna bağlıdır.

Kara Kuvvetlerimiz, Çatalca ve Bolayır cephelerini donanmanın yapacağı yan himayesine ihtiyaç göstermeden muhafaza ve müdafaa edilecekse donanmanın süratle Çanakkaleye gönderilip Ege Denizindeki harekâta başlaması doğru olur kanısındayım. Yok, kara kuvvetleri bu görevini donanmanın himayesi olmadan yapamayacaksa, işte o zaman ortaya bir deniz sorunu çıkmaktadır. Çünkü elimizde donanma gemilerinden başka bu görevi yapacak gemi yoktur.

Düşmanın Gelibolu yarımadasına çıkarma yapacağı hakkında alınan haberlere gelince; bu haberlerin kaynakları kanılarımıza göre ciddi değildir. Haberin daha büyük bir ciddiyet içinde tahkiki gerekir. Kanılarımıza göre, iki taraf arasındaki kuvvet kıyaslaması karşısında, düşmanın böyle bir karar vermesi kendi aleyhine netice verir. Böyle bir halde düşmana süratle müdahale etmemiz mümkündür.

Savaşın genel durumu konusundaki fikirlerim bunlardır. Bu durum muvacehesinde kuvvetlerin nasıl kullanılacağı sorumluluğu yüksek makamınıza ait bulunmaktadır.

Sonuç olarak donanmanın Ege Denizi ve ordu yanlarını koruma vazifelerini birlikte yapması mümkün görülemez. Bu iki görevden evvelâ birini, sonra da ikincisini yapmak mukadder olduğuna göre donanmanın hangi vazifeyi tercih etmesi sorunu donanma komutanlığına ait bulunmaktadır.»

Donanma Komutan vekili 25 Kasım 1912 günü Başkomutanlık vekâletine üç yazı yazmış ve bu yazılardan birincisinde İclaliye ve Necmişevket eski korvetlerinin ordu yanlarını koruyacak kudrette olmadıklarını; ikincisinde Berkisatvet torpido kruvazörünün tekbaşına Köstence nakliyatını koruyamayacağını ve nihayet üçüncü yazısında da Çanakkaleye gitmek için donanmadan beş geminin eksik olduğunu ve bu halde Yunan donanmasına karşı çıkmanın tehlikeli olduğunu belirtmiş ve hem Ege Denizinde hem de ordu yanlarında zayıf kalacağını eklemiştir.

Başkomutan vekili, herhangi bir şekilde Çanakkaleyi düşmanın çikarma tehdidi altında gördüğü için, Donanma Komutanının kanılarına katılmadı. Bundan ötürü ona, kendi mütalaasını da kapsayan aşağıdaki emrini verdi :

«Düşmanın Çanakkale tahkimatı arkasına ve Saros körfezine asker çıkaracağı hakkında aldığımız haberler doğrulanmaktadır. Bu suretle boğaz tahkimatının zaptedilmesi ve Yunan donanmasının boğazlardan geçmesi kolaylaşacaktır. Bu hal, sizin de bildiğiniz gibi, çok feci ve vahim bir akibet hazırlayacaktır.

Donanmanın asıl vazifesinin ordu yanlarını himaye etmek olduğu fikrinden vaz geçilmiştir.

Ordunun yanlarını himaye edecek gemiler, Genelkurmay Başkanlığının size de verdiği listeden anlaşılacağı üzere, Berkisatvet torpido kruvazörü, Berkefsan torpidobotu, Zuhaf, Nurulbahir ve Nevşehir gambotları ve bir kaç İtalyan tipi torpidobottan ibarettir.

Şu halde komutanızda bulunan Barbaros, Turgutreis, Mesudiye ve Asartevfik zırhlıları, onarımı bittikten sonra Hamidiye kruvazörü, Alman ve Fransız yapısı muhripler ve mayın gemileri olmaktadır.

Hamidiye kruvazörünün onarımını beklemek zaruri görülmezse yukardaki gemiler Çanakkalede toplanıp gece ve gündüz ani olarak her türlü harekâtı yapabilir.

Hamidiyenin beklenmesi zaruri ise, oradan muhripler de çıkış hareketleri yaparak düşmanın harekât serbestisine mani olunabilir. Hemen hareket etmeniz şarttır.»

Başkomutan vekili donanmaya verdiği emrin bir benzerini Bahriye Nezaretine bildirirken, ayrıca, Marmara da çalışacak savaş gemilerine ayrı bir komutan atanmasını tavsiye etmişti.

Artık donanma, ordu yanlarını himaye vazifesini bırakmış Çanakkaleye harekete hazırlanıyordu. Fakat Başkomutan vekili ile Donanma Komutan vekili arasındaki sert tartışmaların sonu gelmemiş ve bu iki yüksek makam sahibi kişi arasındaki ilişkiler gittikçe daha artan bir kuvvetle gerginleşmişti.

Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak, bu gerginliğin bir sonucu olarak Bahriye Nazırı Salih Paşaya aşağıdaki mektubunu yazdı :

«Bugün şeref duyduğum konuşmanızla bana sabır ve teenni tavsiye etmişsiniz. Yüksek tavsiyelerinize itaat etmek muazzez bir emel ise de; ilişik olarak sunduğum telgraf, bu tavsiyelerinize uymamın çok zor olduğunu gösterecektir. Beş yıldan beri devlet gelirini kendilerine harca-yıp deniz kuvvetlerinden beş parayı bile kısındıkları halde, çeşitli vazifeleri, elimizde azıcık kuvvetlerle, iftihar edecek şekilde yapmaktayız. Bulgar torpidobotlarını bahane ederek donanmaya hakaret edilecek yerde Dedeağaç'a çıkacak Bulgar ve Yunan askerlerini neden, teçhiz ettiğiniz ordularla denize dökülmüyor diye mukabele edecek isem de yüksek tavsiyeleriniz beni bu suretle hareketten men etmiştir. Bununla beraber hakaretlerin devam etmesi beni bu yoldan ayırabilir. Duruma çare bulmamızı rica ederim.»

Balkan Savaşının, savaştan önce asla tasarlanmadığı şekilde gelişmesi elbette komutanların sınırlarını de etkileyecekti. Fakat gerek Başkomutan vekili gerekse Donanma Komutan vekilinin, bu, sınır bozukluğunu savaş sevkı idaresine zarar getirecek şekilde ileri götürmemeleri gerekirdi.

25 Kasım 1912 tarihinde mütareke konuşmaları başladığı için Başkomutanlık vekâleti donanmaya, düşman tarafından ilkönce ateş açılmadıkça donanma gemilerinin düşman üzerine ateş etmemelerini emretti. Mütareke konuşmaları donanmanın Çanakkaleye gönderilmesi için yeter bir nedendi. Başkomutan vekilinin hareket emri vermesi üzerine 29 Kasım'da Yüksek Deniz Şûrası toplandı ve durumu müzakere etti. Onun vardığı neticeye göre; donanmanın bir aydanberi yaptığı yan ve nakliyat himayesi görevleri Ege Denizinde harekâta hazırlanmak üzere donanma gemilerinde yapılan onarımı boşa çıkarmıştı. Savaş gemileri yeniden onarıma muhtaç halde bulunmakta idiler. Bu netice Yüksek Deniz Şûrasını donanmayı tekrardan onarıma almak ve hatta nakliyat himayesine bile gemi tahsis etmemek kararına götürdü.

Fakat Başkomutan vekili donanmanın Çanakkaleye hareket etmesini, Yüksek Deniz Şûrasının belirttiği bu mütalaalara değil, Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak'ın muharebe yapmaya istekli olmamasına bağlıyordu. Bundan ötürü bu komutanın değiştirilmesini 27 Kasım'da Bahriye Nezaretine teklif etti ve teklifini 29 Kasım günü tekrarladı. Fakat Bahriye Nazırı «Donanmanın Çanakkaleye hareket etmek üzere olduğu bir sırada, Donanma Komutan vekilinin değiştirilmesi donanmadan beklenen hizmet üzerinde menfi bir etki hasıl edecektir» mütalaasıyla bir defaya mahsus olmak üzere Albay Tahir Burak'ın affedilmesini Başkomutan vekilinden rica etti.

Aynı gün Başkomutan vekili donanmanın hemen Çanakkaleye hareket etmesini ve fakat Hamidiye kruvazörünün onarımını tamamlayıp donanmaya katılmasına kadar, ana kuvvetlerle herhangi bir harekât yapılmayıp, sadece muhriplerle boğaz önündeki düşman kuvvetlerine karşı taarruzî hareketler yapılmasını emrediyordu.

Garip bir emirdi bu... Hamidiye kruvazörü ne gibi bir gemi idi ki donanma onu bekliyecek ve ondan sonra harekâta başlayacaktı? Belli ki, Başkomutan vekili için önemli olan Hamidiye değil, Hamidiyenin ko-

mutanı idi. O donanmaya iltihak ederse donanmanın daha kifayetli hareket edebileceğini düşünüyordu. Halbuki, Donanma Komutan vekili ile Hamidiye komutanının arası o kadar açıktı ki onun Donanma Komutanına yapacağı tavsiyelerden hiç bir müspet netice çıkması mümkün değildi. Binaenaleyh Donanma Komutan vekiline «Hamidiyeyi bekle» diye emir vermek yapıcı değil yıkıcı bir emir oluyordu. Bu emir verilmezse, belki, Donanma Komutan vekili bütün varlığıyla düşman üzerine atılacaktı.

Nihayet Donanma Başkomutan vekilinin, bir benzerini de Başbakanlığa gönderilen, emrinden ötürü 30 Kasım 1912 günü 2 zırhlı (Barbaros Hayrettin, Turgutreis), 4 muhrip (Numuneihamiyet, Gayretivatanıye, Samsun, Basra) 3 torpidobot (Demirhisar, Sultanhisar, Hamidâbat) ve Tirimüjgan onarım gemisiyle Çanakkaleye hareket etti. Diğer gemiler Haliçte onarımda; Mecidiye kruvazörü de Karadenizde vazifede bulunuyordu.

Aynı gün Seddülbahir işaret istasyonu denizin içinde bir şırıltı duyduğunu ve bu şırıltının da düşmana ait bir denizaltı gemisinden gelebileceğini Müstahkem mevki komutanına bildirmiş; müstahkem mevki komutanı Rüşti Paşa da bu haberi donanmaya naklederek Donanma Komutan vekiline dikkat tavsiye etmişti. Bu haber Osmanlı donanmasının denizaltılara karşı tedbir alması bakımından tarihi bir değer taşıyordu. Tarihte ilk kez böyle bir tertip alınıyordu. Bu tertip gemilerin etrafında emniyet sitimbot ve filikaları dolandırmakla alındı.

Bahriye Nazırı Salih Paşa 3 Aralık 1912 günü donanmanın Akdenize çıkmak üzere hazır olduğunu Başbakanlık kanalıyla Başkomutan vekiline bildiriyor; Başkomutan vekili de bu habere istinaden donanmaya hemen Ege denizine çıkarak Yunan donanmasına karşı harekât yapmasını emrediyordu.

Aynı gün Bahriye Nazırı da Donanma Komutan vekiline aşağıdaki yazısını yazıyordu :

«İstanbulda kamuoyu hükümet hayatının mutlaka donanmanın Akdenize çıkmasına bağlı olduğunu düşünüyor. Bu da tabiidir.

Halbuki, donanmanın henüz Çanakkaleden çıkmamış olması, kendisi hakkında var olan itimadı ortadan kaldırmaktadır ve deniz kuvvetlerimizi fena bir duruma sokmaktadır.

Başkomutanlık Vekâletinden aldığımız emre göre hemen Akdenize hareketle deniz satvetini derhal alınız. Bunu sizin ve arkadaşlarımızın şecaat ve hamiyetinden bekleriz.»

Belli olmuştu ki, hükümet de donanmanın Akdenize çıkmasını, iktidarda kalmayı sağlamak bakımından, bir iç politika sorunu yapmıştı. Savaş durumunun çok fena olmasına rağmen iktidar - muhalefet mücadelesi bitmemiş, tam tersi kuvvetlenmişti. Bu mücadeleden ötürü hükümet bir savaş başarısı arayıp durmakta idi. Kara Kuvvetlerinin böyle bir başarı sağlaması imkân içinde görülmediği için Deniz Kuvvetlerinin Ege Denizine çıkıp Yunan donanmasıyla muharebe yapıp kazanması can hevesiyle beklenmekte idi. Bahriye Nazırının «Hükümet hayatı» diye söz etmesi bize bunları anlatmakta idi.

Fakat Bahriye Nazırı düşünmüyordu ki, 25 Kasımda «onarım şiddetle muhtaç» dediği donanmayı 3 Aralıkta denize çıkıp muharebe yapmaya zorluyordu. Donanma Komutan vekili nazırın bu şekilde hareket etmesini, yukarda da belirttiğimiz gibi, bir iç politika isteğine bağladı. O, «gemilerin onarım muhtaç olduğu için denize çıkamaz; muhriplerin de, Yunan muhriplerinden nitelik itibarıyla kifayetsiz olduğu için yalnız başlarına harekât yapamaz» kanısındaydı. Fakat bu kanıları Başkomutan vekili nezdinde çok büyük bir tepki uyandırmıştı. Başkomutan vekili Donanma Komutan vekilinin değiştirilmesini 5 Aralıkta Başkomutanlığa yazacaktı.

Donanma Komutan vekili hakkındaki menfi kanıların uyanmasına sadece onun bu yazısı neden olmamış; müstahkem mevki komutanı Rüşti Paşanın 5 Aralıkta verdiği bir telgraf da etkisini göstermişti. Rüşti Paşa bu yazısında diyordu ki : «Donanma Komutan vekiline şimdiye kadar yazılı olarak ve ağızdan yaptığım ikazlar hiç bir fayda vermedi. Çeşitli mazeretler ileri sürmesine bakılırsa onun denize çıkmaya niyetli olmadığını göstermektedir. Buna mukabil donanmanın burada kalması Yunan muhriplerini boğaza davetten başka işe yaramamaktadır.»

Böylelikle Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak 7 Aralıkta vazifeden geri alınmış ve yerine kendisinin yardımcısı Albay Ramiz atanmıştı. Fakat yeni Donanma Komutan vekili de hemen harekete başlanıyacak, gemilerin onarılması lüzumunu ileri sürecekti. Bahriye Nazırı da bu durum karşısında donanmaya İngiliz Albayı Bleck'i gönderip gemilerin onarım durumlarını tespit etmeye mecbur kalacaktı.

Bu Albayın raporu, donanmanın muharebe yapacak kudrette olmadığını ortaya koydu. Fakat donanma gemileri bu halleriyle de boğazdan çıkıp muharebe yapamazlar mı idi? Önemli olan konu bu idi. Çünkü durum da bunu gerektiriyordu. Ege adaları neredeyse Yunanlıların eline düşmek üzere idi. Bu hal, gerek ana deniz ulaştırmasını kesmek, gerekse Anadolunun savunmasında önemli olan stratejik dokların başka bir devlet eline geçmesi bakımından savaştan sonra da Osmanlı İmparatorluğunun durumunu tehlikeye sokabilirdi. Şu halde donanmanın şu haliyle bile muharebe yapması için çok ciddi bir neden vardı. Başlayacak olan barış konuşmalarını etkilemek bakımından da donanmanın muharebe yapmak lüzumunu kesindi.

Bunların yanında bir de önemli teknik neden vardı : Eldeki zırhlılar bu savaştan sonra bir daha savaşa katılamıyacak kadar eskimiştiler. Sonuç olarak bu donanmanın muharebe yapması, Çanakkalede saklanması bakımından daha etkili olurdu.

2. Ege Harekâtı Başında İki Tarafın Deniz Kuvvetleri.

3 Aralık 1912 günü Bulgarlarla mütareke yapıldığı zaman Osmanlı donanması bütün mevcudu ile Ege Denizinde harekât yapmak üzere Çanakkalede toplanmak imkânını buldu. Fakat 4 zırhlı, 1 kruvazör, 8 muhrip, 4 torpidobot ve 1 onarım gemisinden kurulu donanmanın Çanakkalede toplanması 11 Aralık gününü bulmuştu.

Çanakkale Boğazında sadece bir müstahkem mevki vardı. Burada fabrika, atelye, havuz gibi onarım vasıtalarının ve ikmal tesislerinin bulunmaması Çanakkaleye bir donanma ileri üssü olarak bakmaya imkân bırakmıyordu. Özellikle savaş gemilerinin kömür ve su ikmalı çok zor şartlarda yapılmakta idi. Malî imkânsızlıklar ve deniz sorunlarına karşı anlayışsızlıklar burasının mükemmel bir ileri üs haline getirilmesine mani olmuştu.

Çanakkale Boğazının muhtemel bir düşman taarruzuna karşı güvenliğini müstahkem mevkiin koruması gerekli idi. Fakat bu müstahkem mevkiin teçhizi de ihmal edilmiş ve tahkimat gemi toplarının atışlarına cevap verebilecek bir kudrete sokulamamıştı. Bundan ötürü müstahkem mevki, boğaz dışında karakol yapacak Osmanlı muhriplerini himayeden de acizdi.

Osmanlı muhriplerinin, Yunan muhriplerine nazaran silâh ve tonajdan yana zayıf bulunması Çanakkale dışında yapılacak bir muhrip karakolunun kruvazörlerle desteklenmesini gerektiriyordu.

Boğaz dışında karakol yapmanın karşısına çıkan bu zorluklar Osmanlı tarafının bu hizmetten vaz geçmesine neden olmuştu. Gündüzleri kıyidan gözetleme yapılacaktır; geceleyin de ışıldak araması yapılacaktır.

Harekâta gelince, Ege Denizi harekâtında insiyatifi düşmana kaptırmamakta Osmanlı Donanmasının büyük çıkarı vardı. Harekât alanı o kadar dardı ki kim önce davranıp da düşmanını etkilerse o taraf özel bir üstünlük elde edebilecekti.

İki taraf donanması arasında yapılan bir deniz muharebesinde Osmanlı tarafı büsbütün de zayıf değildi. Yunan donanmasının üstünlüğü sadece Averoff zırhlı kruvazörünün üstün olan süratinden ve daha süatli atış yapan toplarından ileri geliyordu. Buna mukabil Osmanlı tarafında zırhlı savunması üstünlüğü büyüktü. Eğer Osmanlı Donanma Komutanı iyi bir stratejik manevra hazırlayıp düşmanını kıyıları ile kendi arasına sokabilirse Yunanlıların sürat üstünlüğünden faydalanması mümkün olmayabilirdi. Fakat Bahriye Nezareti ve Donanma Komutan vekili bunları düşünemeyecek, sadece, donanmanın onarılması üzerinde duracaktı.

Yunan tarafına gelince; artık Limni adasının Mondros limanı iyi bir Yunan ileri üssü haline getirilmişti. Bundan başka boğaz önünde muhriplerden mürekkep iyi bir karakol hattı kurmuşlar ve Osmanlı donanmasının harekâtını kontrol etmeye başlamışlardı. Sonradan Bozcaadaya alacaklar ve burasını bir muhrip üssü olarak kullanacaklardı. Bu suretle Çanakkale Boğazı önünde karakol görevi yapan Yunan muhripleri daha süratli ikmal yapmak imkânını bulup karakol hizmetinde daha uzun zaman kalmak kolaylığına mazhar olmuşlardı. Albay Bratsanos komutasında 4 muhripten, 2 torpidobottan ve 1 denizaltı gemisinden kurulu Yunan karakol kuvvetleri Bozcaadada üslenmişti.

Yunan Donanma Komutan gemisi olan Averoff zırhlı kruvazörüyle Hydra tipi 3 zırhlı ve kalan muhripler de Mondros limanında üslenmişlerdi.

Yunan Donanma Komutanı kesinlikle Osmanlı donanmasına karşı katî neticeli muharebe yapmak kararında idi. Fakat bu muharebeyi Osmanlı donanması denize çıkarsa yapacak; denize çıkmazsa onu muharebe yapmaya zorlayacak hareketler yapmıyacaktı.

Yunan Donanma Komutanından fazla olarak Yunan Bahriye Nezareti, 1 Aralık günü, Osmanlı donanmasının Karadenizden Çanakkaleye intikal edeceğini haber alınca, vaktiyle İtalyan torpidobotlarının yaptığı şekilde, ufak torpidobotlarla Çanakkaleye karşı taarruzî bir harekât yapmayı düşünmüştü : 85 tonluk torpidobotlarla geceleyin Çanakkale Boğazından içeri girip Osmanlı donanmasına taarruz edilmesini donanma komutanına emretmişti. Fakat Donanma Komutanı, bir türlü böyle bir harekât yaptırmaya cesaret edemiyecaktı.

3. Osmanlı Tarafında Müstakil Muhrip Tümeni Sorunu.

Osmanlı Donanmasının yeni komutan vekili Albay Ramiz de donanma gemilerini onartmak düşüncesini muharebe yapmaya tercih ettiği için, politik nedenlerden ötürü, ufak gemilere karşı başarı sağlayacak hareketler yaptırmak zorunlu görülmüştü. Barış konuşmalarında Osmanlı delegesi olarak Londraya gidecek Bahriye Nazırı Salih Paşa, muhriplerin bu amacı güden hareketler yapmasını istemisti. Donanma Komutan vekili ise, Çanakkale Boğazı önünde karakol yapmakta olan Yunan muhriplerini Osmanlı muhriplerinden daha kifayetli görüyor ve bu yüzden Osmanlı muhriplerinin Yunan karakolunu yarıp geçemeyeceği kanısını besliyordu. Belli olmuştu ki Donanma Komutan vekili muhriplere kruvazörlerin himayesinde olarak harekât yaptırmak şeklini de düşünmemişti. Onun fikri bütün gemileri tam şekilde onartmak; ondan sonra da donanmaya toplu olarak harekât yaptırmaktı.

İlkönce Başkomutan vekilinin Donanma Komutan vekili Albay Ramiz'in bu düşüncesine karşı bir diyeceği yoktu. Fakat Berlin Büyükelçisinin, Alman Büyükkamirali Von Tirpitz ile yaptığı konuşmalar neticesinde Başkomutanlık nezdinde akıl hocalığı yapmaya kalkışması Başkomutan vekilinin kararlarını etkiledi. Büyükelçi demişti ki : «Amiral Von Tirpitz, donanma ile olmasa bile, Osmanlı muhripleriyle Yunan donanmasına karşı pek âlâ başarılı harekât yapılabilir ... (38)». Bu düşünce Başkomutan vekiline de uygun gelecek ve onu muhriplerle harekât yapmak kararına götürecekti. Bir de Von Tirpitz «Osmanlılar bu suretle hareket etmek isterlerse ben onlara bu harekâtı yapacak bir Alman subayı da veririm» deyince Başkomutan vekilinin kararı kesinleşmişti :

Donanma Komutan vekili bu vazifeye iki tane Muavenetimilliyeye tipi iki tane de Basra tipi muhrip ayırdı. Fakat Amiral Tirpitz'in gönderdiği Alman Yarbayı bu gemileri görünce «Bu gemilerle hiç bir görev yapılamaz» dedi, gitti. Ama müstakil muhrip tümeni de teşkil edilmiş bulundu. Başkomutan vekili de muhrip'lerle harekât yapmak fikrini değiştirmeden. Bundan ötürü müstakil tümene cüretli bir komutan aradı ve aklına Hamidiye komutanı Önyzb. Hüseyin Rauf'u getirdi.

(38) Bu hikâye bana bizzat Sayın Rauf Orbay tarafından anlatılmıştır.

Önyzb. Hüseyin Rauf bu kararın verildiği tarihte, asıl gemisi olan Hamidiye kruvazörünün onarımında bulunmasından istifade edilerek, malzeme satınalmak ve yeni zırhlıların inşalarını kontrol etmek amacıyla İngiltereye gönderilmiş bulunuyordu. Telgrafla yurda getirildi ve müstakil tümen komutanı olarak yeni vazifesi kendisine Bahriye Nazarı tarafından anlatıldı : Çanakkalede kurulmuş olan müstakil tümene komutan olacak ve kendi teşebbüsleriyle Yunan donanmasına karşı hareketler yapacaktı.

Önyzb. Hüseyin Rauf 11 Aralık 1912 günü Çanakkaleye gelerek Donanma Komutan vekili Albay Ramizle buluştu. Donanma Komutan vekili müstakil tümene Muavenetimilliyeye, Yedigârımillet, Taşoz ve Basra muhriplerini ayırtmıştı.

Böylece Osmanlı tarafında, aynı harekât alanı içinde çalışacak, iki ayrı komuta makamı meydana getirilmişti. Şüphesiz bu şekil büyük ve hattâ tehlikeli sakıncalar meydana getirebilirdi. İlk büyük sakınca müstakil muhrip tümeninin gerektiği zaman donanma desteğinden yoksun kalmak ihtimali idi. İkinci sakınca Donanma Komutanı ile müstakil muhrip tümeni komutanının birbirlerine tezat kararlar vermek ihtimali idi. Nitekim iki komutan birbirleriyle asla anlaşamamışlar ve tartışıp durmuşlardı. Donanma Komutanının bir siyasi parti üyesi; müstakil tümen komutanının da başka bir siyasi parti mensubu olması ve bu siyasi partilerin de birbirine kanlı bıçaklı düşman oluşu teknik anlaşmazlıkları büsbütün şiddetlendirecek bir mahiyet taşıyordu. Nitekim Yunanlılarla yapılan birinci muharebeden sonra Donanma Komutan vekili Ramiz Bey diyecekti ki : «Düşmana torpido hücumu yapmak için Rauf'un benden emir a'masına lüzum yoktu. Hücum etmedi; çünkü İttihat Terakki siyasi partisi mensubu idi. Benim kazanacağım bir deniz muharebesi bu parti; dolayısıyla Rauf'un hiç işine gelmiyordu (39).

Gerçek durumda Donanma Komutan vekilinin, kendi emrinden muhrip alınıp, aynı harekât alanı içinde başka bir komutana bağlanmasını izzetinefis sorunu olması gerekir ve böyle bir ayırımın deniz savaş idaresini şaşırabileceğini söylemesi gerekirdi. Fakat ne Donanma Komutanı ne de filotilla komodoru ve yeni kuruluşu izzetinefis sorunu almamışlardı. Müstakil muhrip tümeni Marmara Denizinde kısa bir eğitim dönemi geçirdikten sonra Çanakkaleye döndü; komutanı Önyzb. Hüseyin Rauf hemen Ege Denizine çıkıp harekât yapmak konusundaki kararını Bağkomutan vekâletine bildirdi.

Yunan donanmasına mensup büyük gemilerin 10 Aralık 1912 de boğaz dışında dolaştıkları görülmüştü. Bu gemilerin sık sık buraya geleceği de tahmin edilmmişti. Bundan ötürü müstakil tümen komutanı bu gemilere bir gece taarruzu yapmaya karar verdi. Fakat geminin ikmal yapmak ve kazanlarını temizlemek ihtiyacı onun kararlarını etkiledi. Çünkü gemilerin ikmalini çabuk yaptırarak kadar bol ikmal gemisine malik bulunulmuyordu. Bundan ötürü Önyzb. Hüseyin Rauf, harekâtı 12/13 Aralık gecesinde yapmayı kararlaştırmıştı. O gece de müstahkem mevki komutanından boğazdan çıkış emrini almak zor oldu. Zira başvur-

(39) Ramiz Bey bu sözlerini Emekli Deniz Albay Niyazi Uras'a söylemiştir.

ma saat 23.00 de olmuş; bu isteğin müstahkem mevki komutanına ulaştırılması gecikmiş; bundan ötürü Yzb. Hüseyin Rauf o gece de harekâtı ertelemişti.

Diğer taraftan Yunan donanması da ikmal ihtiyacından ötürü Çanakkale önündeki harekâtını durdurup ikmal yapmak üzere Mondros limanına gitmişti. Midilli adası önünde yalnız Yunan ikmal gemileriyle yardımcı kruvazörleri kalmıştı. Eğer zorluklar çıkmayıp da müstakil tümen denize açılmak imkânını bulmuş olsaydı Yunanlıların bu zayıf gemilerine başarılı bir taarruz geliştirmesine imkân ve ihtimal vardı.

Müstakil tümen ertesi gece, bir gece evvel yapamadığı, harekâtı yapmaya karar verdi. Fakat bu sefer de, gene ikmal zorlukları çıktı ve tümen ancak saat 3.00 de hareket edebildi. Saat 04.20 de boğazdan çıkarken Basra muhribini, düşmanın denizaltısını gözetlemek üzere Kumkale önünde bıraktı, kalan 3 muhriple de, prova hattında, Saros, İmroz ve Beşike dolaylarında düşman aradı; hiç bir düşmana tesadüf etmeden boğaza geri geldi. Bu suretle Ege Denizinde Osmanlı donanmasının ilk harekâtı başlamış oldu.

B. DENİZ HAREKATI.

1. Mecidiye Kruvazörünün 14 Aralık 1912 Harekâtı.

14 Aralık 1912 günü sabahı müstakil tümenin Naraya dönmesinden bir saat sonra Sultanhisar torpidobotu, muhabere postasını almak üzere Seddülbahire gönderilmişti. Torpidobotun bu sırada Yunan muhripleriyle karşılaşması, sonradan, bu filotilla ile Mecidiye kruvazörü arasında bir tesadüf muharebesinin yapılmasına neden oldu.

Sultanhisar torpidobotu Seddülbahir dolaylarında dolaşırken Yunan filotillasına mensup Sfendomi, Lonchi ve Naphkratousa muhriplerinin toplu olarak karakol görevi yapmakta olduklarını gördü. Sultanhisar torpidobotu Yunan muhriplerini dört olarak görmüş; Yunan muhripleri de onu bir muhrip sanmıştı.

Taraflar arasında bir durum ve kuvvet eşitliği yoktu. Sultanhisar torpidobotunun 2 tanecik 3.7 lik topuna karşı Yunan muhriplerinde, toplam olarak, 8 tane 7.6 lik, 16 tane de 5.7 lik top vardı. 27 mil olan Sultanhisarın süratine mukabil Yunan muhriplerinin de sürati 31 mildi. Sadece tarafların karşılaştıkları alan müstahkem mevkiin atış alanı içinde olduğu için durum üstünlüğü Osmanlı tarafında idi.

Bundan ötürü iki taraf arasında herhangi bir deniz muharebesi olmadı. Sadece Yunan muhripleri 7.000 metre mesafeden 4 tane mermi atmışlardı.

Yunan muhripleri, telsizleriyle durumu Mondros limanındaki Donanma Komutanlarına bildirirlerken; Seddülbahir işaret istasyonu da Sultanhisarın Yunan muhripleriyle karşılaşmış olduğunu Osmanlı Donanma Komutan vekiline bildirmişti. Sultanhisar torpidobotunda telsiz makinesi olmadığı için hiç bir haber verememişti. Donanma Komutan vekili gerçek

durumu, ancak Sultanhisar torpidobotunun Naraya gelmesinden sonra öğrendi ve kendisinin verdiği ilk karar, Mecidiye kruvazörünü göndererek Yunan filotillasına taarruz ettirmek oldu.

Yunan Donanma Komutanı ise Sultanhisar torpidobotunun görünmesini Osmanlı donanmasının denize çıkmak ihtimaline bağlamış ve bundan ötürü de Osmanlı Donanma Komutanından daha kuvvetli bir karar vermişti : Bozcaadadaki teknil muhriplerle boğaz önündeki filotillayı takviye etmek ve Mondros limanındaki ana kuvvetle de denize çıkarak Osmanlı donanmasının muhtemel hareketlerinden istifade ederek katı neticeli bir muharebe yapmak ...

Binbaşı Arif Nebinin komuta etmekte olduğu Mecidiye kruvazörü, hareket emrinin kendisine geç gelmesinden ötürü, Çanakkaleden hareket etmekte de geç kalmıştı. Bunun gibi Bozcaadadaki Yunan muhripleri de aynı nedenden ötürü boğaz önüne gelmekte gecikmişlerdi.

Mecidiye kruvazörü boğazdan saat 11.30 da çıktı. Gemi komutanı, boğaz dışında herhangi bir Yunan muhribi görmediği için, düşman muhriplerinin İmroz adasındaki Kefalo körfezinde o'abileceğini tahmin etmiş ve burada onlara baskın yapmaya karar vermişti. Bu amaçla ilkönce Kuzey yönüne yol vermiş; sonra da Güney rotasına dönerek İmroz adasından çok yakın geçmeye başlamıştı. Gemi komutanı hiç bir düşmana rastlamayınca görevinin son bulduğu kanısıyla boğaza doğru yol verdi.

Boğaz dışında karakol yapmakta olan 3 Yunan muhribi, Sultanhisar torpidobotuna karşı harekât yaptıktan sonra Bozcaadaya gidip filotillalarına katılmak kararı vermişlerdi. Ancak Donanma Komutanından aldıkları emirden sonra, Bozcaadadan gelecek diğer muhripleri beklemek üzere, tekrardan Çanakkale önüne doğru yol verdiler. Saat 13.30 da komodor gemisi olan Sfendomi İmroz adasından boğaza doğru gelmekte olan Mecidiye kruvazörünü gördü. Mecidiye de Yunan muhriplerini görmüş; uzak mesafeden sancak bataryasıyla bu muhriplere karşı ateş açmış ve fakat, telsiz makinesi arızalı olduğu için karşılaşmadan Donanma Komutan vekilini haberli edememişti.

Donanma Komutanı, boğaz dışında bir şeyler olduğunu, duyduğu top ses'lerinden anladı. Fakat elinde Mecidiyeyi takviyeye gönderecek fazla bir gemisi yoktu : Zırhlılar harekete hazır durumda değillerdi; harekâtın yeni döndükleri için müstakil tümen kömür almak ve ikmal yapmakla meşguldü; Gayretivataniye ancak bir saatte hareket edebilirdi. Harekete hazır tek gemi Numuneihamiyet muhribi idi.

Bundan ötürü Donanma Komutan vekili Albay Ramizin kararı Numuneihamiyeti derhal Mecidiyenin emrine göndermek; Gayretivataniyenin de ikmalını çabuklaştırmak oldu.

Yunan Donanma Komutanı ise, vaktiyle karar ve emirlerini vermiş olduğu için, yeni bir emir vermeye lüzum görmedi. Bozcaadadaki Yunan komodoru, boğaz önündeki Yunan muhriplerine yetişmek üzere saat 12.30 da Bozcaadadan hareket edip yüksek süratle bu muhriplere doğru yol verdi. Delphine denizaltı gemisi de Mecidiyenin çekilme yolunu kesmek üzere boğaz dolaylarında dalmak için buraya doğru yol vermişti.

Mecidiye kruvazörüyle temasta bulunan üç Yunan muhribi bu kruvazörün kendilerine doğru yol vermesi karşısında onunla muharebe yapmaya karar vermediler; Bozcaadadan gelmekte olan öteki Yunan muhripleriyle birleşecekler; filotilla komodorunun vereceği emre göre hareket edeceklerdi. Bundan ötürü Mecidiye karşısında hemen çekildiler. Mecidiye de onları takip ediyordu.

Bu hareket Mecidiye kruvazörünü Bozcaadadan gelmekte olan Yunan muhriplerinin tekmiyle karşılaştırdı. Bu suretle taraflar arasında kısa bir muharebe oldu. Fakat taraflardan hiç bir tanesi herhangi bir yara almadı. Yunan komodorunun Mecidiyeyi kendi ana kuvveti üzerine çekmek manevrası başarı sağlamamıştı. Çünkü 8 tane Yunan muhribinin, Limniye doğru olsa da, alandan uzaklaşması Mecidiye komutanına onların muharebeyi kestikleri kanısını verdi. Düşmen makinesinde de arıza çıktığı için o da boğaza dönerek Seddü'bahir önüne geldi. Saat 15.00 de burada kendisine Numuneihamiyet muhribi katıldı.

Delphine denizaltı gemisi az sürat yapması yüzünden boğaz önüne gelip Mecidiye kruvazörüne taarruz etmek imkânını bulamamıştı. Onun Besike önünde dalıp çıkışı müstahkem mevki gözcüleri tarafından da görüldü. Fakat denizaltı gemisi aldığı vazifeyi yapamadığı gibi Osmanlı tarafı da bir gemi gönderip bu gemiyi batırmayı akıl edemedi.

Başkomutanlık vekâleti ertesi günü; yani 15 Aralık 1912 de Mecidiye kruvazörünün tek başına Yunan filotillasına karşı gönderilmesini eleştirirdi. Onun kanısına göre düşman filotillasına karşı Mecidiyenin değil, bir muhrip filotillasının gönderilmesi gerekti. Halbuki, olay gününde donanma elinde ikmalını tamamlamış bir filotilla bulunmadığı gibi gönderilecek filotilla da Yunan filotillasından kifayetsiz kalır ve yapacağı gündüz muharebesini kaybedebilirdi. Doğru karar, düşman filotillasına karşı bir kruvazör desteğinde filotilla göndermek idi. Nitekim düşman muhriplerinin görünmesinden sonra Donanma Komutan vekili de böyle bir karar vermek istemiş ve fakat gönderecek muhrip bulamamıştı.

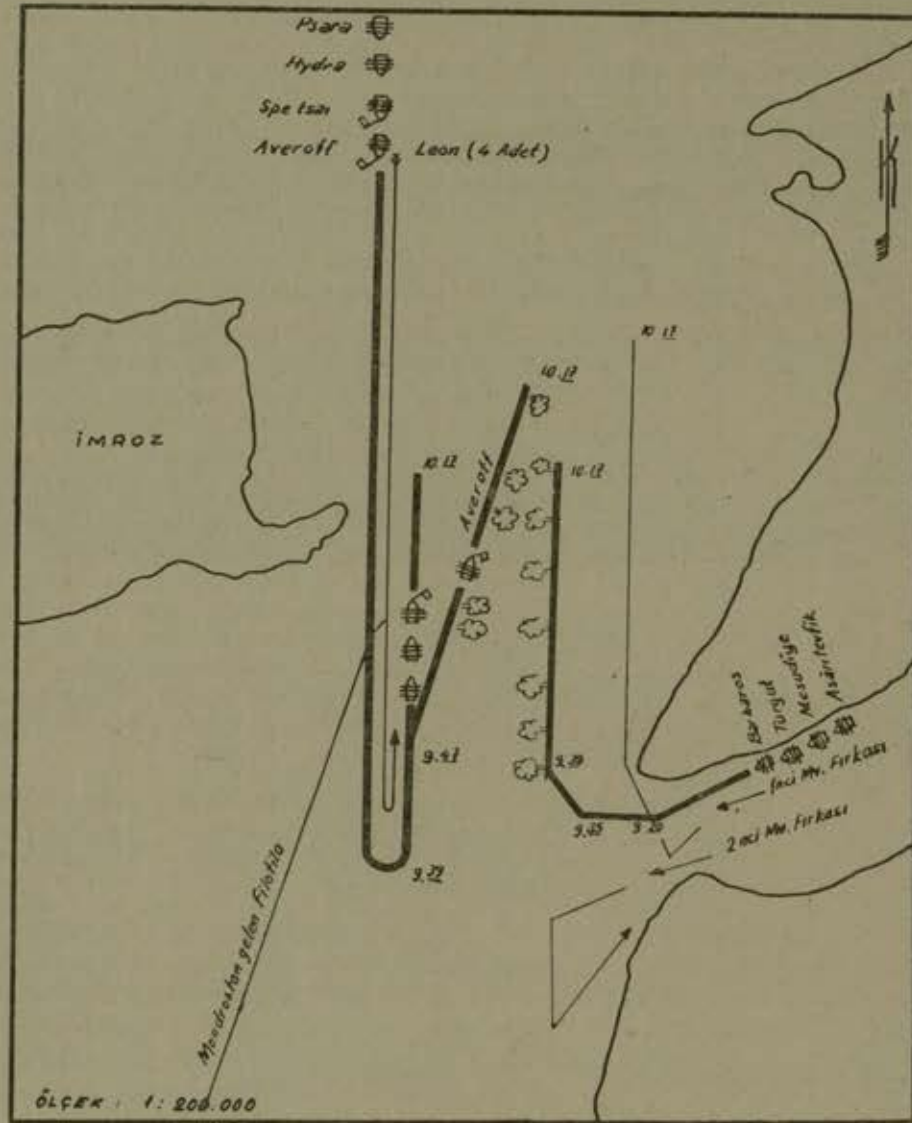
Muhripleri harekâta vaktinde hazır'ıyamamanın başlıca nedeni kömür ve su ikmal güçlükleri idi. Meselâ 14 Aralık 1912 günü Yedigörmümler muhribine verilecek kömür bulunmadığı için Barbaros zırhlısından 380 çuval kömür alınıp bu muhribe verilmişti.

Donanma Komutan vekili Albay Ramiz yapacakları harekâta muhripleri desteklemesi için, Başkomutanlık vekâletinden, Marmara filosu komutanlığı emrinde bulunan Berkisatvet muhribini istemişti. Başkomutanlık vekâleti bu teklifi uygun bulacak ve Berkisatveti Donanma Komutanlığı emrine verecekti. Lâkin geminin donanmaya katılması, ancak, İmroz Deniz muharebesinden sonra mümkün olmuştu.

2. İmroz Deniz Muharebesi.

a. Osmanlı Donanmasının Muharebeye Hazırlanması.

Donanma Komutan vekili Albay Ramiz 14 Aralık 1912 günü Barbaros zırhlısında komodor ve gemi komutanlarından kurulu bir savaş meclisi yapmıştı. Gündem, savaş durumunu inceleyip Yunan donanması-

Kroki No. 11 — İmroz Deniz Muharebesi

na karşı yapılacak bir deniz muharebesinin esaslarını tespit etmekte. Konuşmalara, ayrıntılı bir kuvvet kıyaslaması yapılmakla başladı. Yapılan klasik kuvvet kıyaslamasında, esas olarak, Yunanlıların sürat ve silâhtan yana üstün olduğuna hükmedildi. Konuşulanlara göre Averoff zırhlı kruvazörünün dakikada iki salvo yapmasına mukabil Osmanlı zırhlıları iki dakikada bir salvo atabiliyorlardı. Bundan başka, mecliste söylenenlere göre, Mesudiye zırhlısının kazan arızasından ötürü Osmanlı donanması 10 mil sürat yaparken Averoff 22 mil sürat yapacak ve bu süratle Osmanlı donanması üzerinde çok üstün bir manevra yapmak imkânına malik olacaktı.

Gerçekte Yunanlılarda, gemi ve atış süratiyle birlikte menzil üstünlüğü de vardı ama; Barbaros ve Turgutreis zırhlılarının da çok kuvvetli bir zırh üstünlüğü vardı. Averoff'un bu gemilere isabet edecek mermilerin Osmanlı zırhlılarında ciddi bir yara açmasına imkân yoktu. Bir de, arızalı bulunan Mesudiye zırhlısı limanda bırakılıp da 16 mil sürat yapan iki zırhlı ile stratejik manevra hazırlanabilseydi pek âlâ Yunanlılarla eşit şartlarda muharebe yapmak kabil olurdu.

Lâkin Donanma Komutan vekili Albay Ramiz böyle düşünmedi. Gemi komutanlarının yaptığı kuvvet kıyaslaması onu etkiledi. Muharebe yapmak isteğini tereddütle karşılıyordu. Donanma Komutan vekilinde tereddüt olunca da muharebenin kazanılması şüpheli bir hale gelebilirdi. Diğer taraftan hükümet ve Başkomutanlık vekâleti donanmanın Yunan donanmasıyla muharebe yapmasını stratejik bir ihtiyaçtan fazla politik amaçlarla istemekte idiler. Albay Ramiz'in yazdığı ve yayınladığı hatıralara göre Bahriye Nezaretinin erkanı, Hürriyet ve İtilâf Hürriyet partisine mensup bulunmakta olup, sırf, donanmanın başarı kazanamayıp bu yüzden hükümetin düşmesi için donanmayı zorla muharebeye sevk ediyorlardı. Hükümet ise Barış konuşmalarına daha iyi şartlarda oturmak için bir deniz zaferi aramakta idi.

Bu konular Barbaros zırhlısında kurulan savaş meclisine de intikal ettirilince, meclis, Yunan donanmasıyla savaşın yapılmasına karar verdi. Meclisin güvendiği tek unsur muharebenin kendi sularımızda ve müstahkem mevki topraklarının menzili içinde yapılma şartı idi. Ona göre muharebe kesinlikle İmroz, Boğaz, Bozcaada üçgeni içinde yapılmalı idi.

Bu suretle muharebe yapmak kararı veren meclis, bundan sonra da, yapılacak muharebenin şartlarını konuşmaya başladı. Gemi komutanlarına göre çok az sürat yapan Asaritevfik zırhlısı, donanmaya büsbütün ayak bağı olacağı için, muharebeye götürülmemeli idi. Fakat donanma Komutanı Yunanlıların da Osmanlı zırhlıları kadar sürat yapan üç eski zırhlıya malik olmalarından ötürü yalnız Turgutreis ve Barbarosla, Yunanlılara karşı yapılacak bir muharebede Osmanlı donanmasının zayıf kalacağını söylüyordu. Bundan ötürü son karar dört zırhlıyı da muharebeye götürmek oldu. Yunan filotillasının üstünlüğü de Osmanlı filotillasını Berkisatvet torpido kruvazörüyle takviye ederekten karşılanacaktı.

Muharebe için donanma gemileri aşağıdaki şekilde gruplara bölündü :

Ana kuvvet (Donanma Komutan vekili Albay Ramiz komutasında)

4 Zırhlı	: Barbaros Hayrettin Turgutreis Mesudiye Asaritevfik
4 Torpidobot	: Demirhisar Sultanhisar Sivrihisar Hamidâbat

Birinci muhrip divizyonu (Komutanı Önyzb. Hüseyin Rauf)

1 Torpido kruvazörü	: Berikisatvet
4 Muhrip	: Yedigârimillet Muavenetimilliyeye Taşoz Easra

İkinci muhrip divizyonu (Komutanı Yarbay Hakkı Eşref)

4 Muhrip	: Numunehamiyet Gayretivataniye Yarhisar
1 Kruvazör	: Mecidiye

Üçüncü divizyon (Gemileri müstakil)

1 Onarım gemisi	: Tirimüjgan
1 Hastane gemisi	: Resitpaşa
1 Mayın gemisi	: İntibah

Arızalı Samsun muhribi

Arızalı Akhisar torpidobotu.

Düşman donanmasının bulunduğu yeri ve savaş gemisi sayısını tespit etmek için her iki muhrip divizyonunun ana kuvvetten önce hareket etmesi; birinci divizyonun Saros körfezi ve İmroz dolaylarını keşfetmesine karşı ikinci divizyonun da Beşike ve Bozcaada dolaylarını keşfetmesi kararlaştırılmıştı.

Başkomutanlık vekâleti Donanma Komutan vekilinin hazırladığı bu planı uygun buldu ve emri komuta birliği sağlamak için Önyzb. Hüseyin Rauf komutasındaki müstakil tümeni de Donanma Komutan vekilinin emrine bağladı.

b. Yunan Donanmasının Muharebeye Hazırlanması.

Yunan donanması 14 Aralık 1912 günü Mecidiyenin harekâtı vesilesiyle denize çıkmış; 14/15 Aralık gecesini İmroz adasının Kuzeyinde geçirmiş; 15 Aralık günü tekrar boğaz ağzında gözükmüş ve Osmanlı donanmasının denize çıkmadığını görünce bir kısım muhriplerini ikmal yapmak için Bozcaadaya göndererek Ana kuvvetiyle (1 zırhlı kruvazör, 3

eski zırhlı ve 4 Leon tipi muhrip) 15/16 Aralık gecesini tekrardan İmroz adası Kuzeyinde geçirmişti. Kararı, ertesi gün de Osmanlı donanmasının denize çıkmasını beklemek; çıktığı takdirde muharebe yapmak; çıkmazsa Bozcaadaya giderek süratli bir ikmal yapmaktı. Bu amaçla kömür ve su gemilerini de Bozcaadaya göndermişti.

Yunan Amiralinin aldığı bu tertip, onun, Osmanlı donanmasının denize çıkmak kararını, gizli yollardan öğrenmiş olduğunu göstermekte idi. Başka türlü böyle bir tertibin alınmasına lüzum olmazdı. Yunan donanması komutanı donanmasını Çanakkaleye, Limni adasından daha yakın tutmak istiyordu.

Gerçi Osmanlı Donanma Komutan vekili Albay Ramiz, düşman tarafına haber sızması için, 15 Aralık günü tek bir eri bile kıyıya çıkarılmıyış değildi. Lâkin muharebe yapmak hususunda İstanbul ile yapılan muhabereleler yahut da mütadın dışında olarak karaya er gönderilmemesi düşman ajanlarına Osmanlı donanmasının durumunda olağanüstü bir hal olduğunu anlatabilirdi.

Her ne olursa olsun 16 Aralık 1912 günü saat 6.00 da Yunan donanması aşağıdaki durumda bulunmakta idi :

Ana Kuvvet (Amiral Konduriotis komutasında) (İmroz adası Kuzeyinde)

1 Zırhlı kruvazör	: Averoff
3 Eski zırhlı	: Hydra Psara Spetsai
4 Muhrip	: Leon Panthir Jerax Aetos.

Boğaz önünde karakol hizmetinde :

3 Muhrip	: Velos Doxa Aspis
----------	--------------------------

Bozcaadada ikmal yapıp hareket edenler :

2 Muhrip	: Neagena Keravnos
4 Muhrip	: Thyella Sfendomi Lonchi Naphkratoussa

16 Aralık 1912 günü saat 6.00 da Ana kuvvetin mevkii İmroz adasının Kuzeyi olup seyir nizamı da çifte kolona nizamı idi : Averoff zırhlı kruvazörü sağ kolonayı; 3 eski zırhlı da sol kolonayı teşkil ediyordu. 4 muhrip eski zırhlıların Kuzey tarafında ayrı bir kolona teşkil etmişlerdi. Pek az sonra Averoff zırhlı kruvazörü eski zırhlıların pruvasında mevki

alacak ve bu suretle Yunan nizamu şöyle olacaktı : Averoff ve eski zırhlardan kurulu bir pruva hattı ve bu hattın Çanakkale tarafında da muhriplerden mürekkep bir emniyet perdesi.

c. Muharebenin Akımı.

Osmanlı Donanma Komutan vekilinin emri gereğince Çanakkaleden ilk hareket eden birlik, Birinci muhrip divizyonu oldu. Önyzb. Hüseyin Rauf komutasındaki bu divizyon saat 7.00 de hareket etti. Beş dakika sonra da Yarbey Hakkı Eşref komutasındaki İkinci muhrip divizyonu hareket etti. Makine arızasından ötürü Basra muhribi birinci divizyon emrinden alınıp üçüncü divizyona bağlanmıştı. Çanakkaleden en son ana kuvvet ve üçüncü divizyon kalktı.

O sabah ortalıkta oldukça keşif bir sis olduğundan Osmanlı donanmasının çıkışı sırasında taraflar birbirlerini göremediler. Yunan ana kuvvetini ilk gören, saat 8.15 de birinci muhrip divizyonu oldu. Buna mukabil ne Yunan ana kuvveti ne de Boğaz ağzında karakol hizmetinde bulunan 3 Yunan muhribi Osmanlı kuvvetlerini göremediler.

Durum karşısında birinci muhrip divizyonu hemen geriye dönerek Osmanlı Donanma Komutan vekilini düşmanın varlığından haberli ettiler.

Her iki tarafın da elinde herhangi bir keşif ve muharebe talimnamesi yoktu. Hareketler hep akliselimin gerektirdiği şekilde oluyordu. Hem Muavenetimilliyeye hem de Barbarosta telsiz makinesi bulunduğuna göre birinci muhrip filotilla komutanının düşmanla temas muhafaza etmesi ve bu arada keşif işareti vermesi gerekirdi. Komutan böyle yapmamış, geri dönerek saat 8.30 da havuzlar mevkiinde Barbarosa yaklaşarak 4 zırhlıdan kurulu Yunan donanmasının İmroz hizalarından doğru ağır yola boğaza yaklaşmakta olduğunu megafonla söylemişti.

Donanma Komutan vekili Albay Ramiz düşmanın varlığından daha önce de haberli edilmişti : Müstahkem mevki komutanlığı saat 8.15 de 4 zırhlı ve 5 muhripten kurulu Yunan donanmasının Zığındere önünde olduğunu; bundan ayrı olarak 5 muhriple bir denizaltı gemisinin Bozcaada önünde bulunduğunu haber vermişti.

Donanma Komutan vekili pespeşe aldığı bu haberler üzerine donanmasına «Muharebeyeye hazır olunuz» emrini verdi.

Bu sırada birinci muhrip divizyonu komutanı tekrardan Barbarosun yanına sokularak şu işareti vermişti : «Düşman donanması başta Averoff olmak üzere Kible Keşifleme yönünde ağır yolla seyrediyor. Amacı donanmamızı (T) durumuna almaktır. Donanmamızın Seddülbahire yakın geçerek Kumkale yönüne doğru yollu seyretmesi halinde, düşmanın amacına ulaşamayacağı kanısında olduğumu arz ederim.

Bundan sonra birinci muhrip divizyonu komutanı tekrardan kendi filotillasına katılmak üzere seyre başladı ise de, Yedigârımillette ortaya çıkan makine arızası yüzünden gemi değiştirmeye mecbur oldu. Muavenetimilliyeye geçerek Yedigârımilleti Çanakkaleye yolladı.

Donanma Komutan vekili Albay Ramiz, Önyzb. Hüseyin Rauf'un teklifini uygun bulmamıştı. Onun kanılarına göre müstahkem mevki topraklarının durumu Averoff'un Osmanlı donanmasını (T) durumuna almaya engel olabilirdi. Bundan ötürü Donanma Komutan vekili donanmasına rota değiştirtmemeye karar verdi. Donanma süratini, saat 9.25 de 8 mil-den 10 mile çıkardı ve filotillalarına torpido hücumuna hazır olmalarını emretti.

Savaşın çok sonra Balkan Savaşının deniz cephesini yazan Kurmay Albay Mithat Işın, bu kitabı yazmaya yardımcı olmaları için çeşitli kişilere mektup yazdığı zaman, o zamanki Donanma Kurmay Başkanı Yarbey Vasıf (Rahmetli Amiral Vasıf) tan ve başka kişilerden «O dönemde biz gündüzün torpido hücumu yapılabileceğini bilmiyorduk» diye cevap almıştı. Donanma Komutan vekilinin «Torpido hücumu yapmaya hazır olunuz» emrini vermesi bu kişilerin verdikleri bilgileri nakzediyordu. Bununla beraber Donanma Komutan vekilinin, daha düşmanla temas bile geçmeden bu emri vermesi de dikkate şayandı. Muharebeyeye hareket eden bir filotillanın esasen torpidolarını hazırlamaları ve hazır durumda hareket etmeleri gerekirdi. Buna rağmen Donanma Komutanı «Torpido hücumuna hazır olunuz» diye emir vermiş ise, bunun anlamı, Donanma Komutan vekilinin muharebe sonucunu topla değil torpido silâhiyle almak istediği olabilirdi.

Donanma Komutanının, daha muharebenin başında böyle, muharebe kaidelerine uymayan, bir fikre sahip olması Osmanlı donanması için birinci talihsizlikti. Donanma Komutan vekili Albay Ramiz'in muharebe yapmak istemediğini, kendisinin yaveri Yzb. Aptullah bize şöyle anlatmıştı : «Yunan donanması hakkında haber geldiği zaman Donanma Komutanı ve kurmay heyeti köprü üzerinde meşveret kurmuşlardı. Kararı komutan vermiyor; her kafadan bir ses çıkıyordu. Nihayet Donanma Komutanı, topeu kurmayı Amasyalı Ali Rıza Beyin ısrarları karşısında muharebeyeye karar verdi.»

Bu ifade gösteriyordu ki, Osmanlı Donanma Komutanı kendi inisiyatifi ile değil, kurmay heyetinin akıl hocalığına mazhar olursa muharebeyi kazanacaktı. Halbuki, bu şekil, deniz muharebe geleneğine uyar bir şekil değildi. Gerçek ise Osmanlı donanması bu şekilde muharebe yapacaktı.

Başlangıçta yapılan ikinci hata Donanma Komutan vekilinin, taktik hazırlık safhasında muhrip filotillalarına hiç bir emir vermemesi oldu. Sadece Mecidiye kruvazörüne beşinci gemi olarak zırhlıların peşine takılmasını emretmiş; bu emir de Mecidiye tarafından görülemedi. Herhangi bir muharebe talimnamesinin var olmamasının fena neticesi burada da görülmüştü. Şöyle ki, Donanma Komutanının filotillalara ateş altı başomuzlukta mevki almalarını emretmesi; ya da filotillaların emir beklemeden bu mevki almaları gerekirken ikinci muhrip divizyonu komutanı Mecidiye ve filotillasıyla zırhlıları izlememiş; Çanakkale önünde kalmıştı.

Halbuki, talimname hükümlerinin var olmamasına rağmen, vaktiyle İngiliz Amirallerine tercümanlık etmiş bulunan Yarbey Ali Rıza 7 Kasım 1912 tarihinde Donanma Komutanlığına Osmanlı donanmasının mu-

harebede kullanılması hakkında yazılı bir teklif yapmış ve bu raporda muhriplerin ateş altı başomuzluğunda mevki almaları lüzumunu belirtmişti. Nitekim aynı kanda bulunan birinci muhrip divizyonu komutanı Önyzb. Hüseyin Rauf, ilkönce biraz tereddüt edip ikinci muhrip divizyonu ile birleşmeye gitmiş ise de, derhal kararını değiştirmiş ve zırhlıların başomuzluğunda mevki almak üzere yol vermişti. İkinci muhrip divizyonu komutanı aynı kararı veremediği için muharebeye katılamadı ve bu cezasını da, muharebeden sonra vazifesinden geri alınmakla çekti.

Çifte pruva hattında Güneye doğru seyretmekte olan Yunan donanması sis yüzünden etrafını iyice göremiyordu. Amiral Konduriotis'e Osmanlı donanması hakkındaki ilk haberi boğaz önünde karakol vazifesi yapmakta olan 3 muhripten Velos muhribi getirdi. Pek az sonra sis açılınca boğaz önündeki Mecidiye kruvazörü Yunanlılarca görüldü. Yunan Donanma Komutanı bu manzaradan tekmil Osmanlı muhriplerinin de Mecidiyenin yanında olduğu kanısına vardı. Boğazın üzerinde yükselen kesif duman bulutları Yunan Donanma Komutanına, Osmanlı ana kuvvetinin denize çıkmakta olduğu kanısını veriyordu. Pek az sonra Reşitpaşa hastane kemisinin boğazın hemen ağzında görünmesi Osmanlı donanmasının denize çıkacağı hakkında Yunan Donanma Komutanının kanılarını kuvvetlendirdi.

Durum karşısında Yunan Donanma Komutanı bir taraftan berabereindeki gemilere «Muharebeye hazır ol» emrini verirken; diğer taraftan da Bozcaadadan gelmekte olan muhriplere Kefalo burnu dolaylarında süratle ana kuvvete katılmaları için emir veriyordu.

Böylelikle Osmanlı tarafının esasen az olan muhripleri, ikinci muhrip divizyonu komutanının yanlış karar vermesinden büsbütün azalırken Yunan donanmasının muhripleri çoğalıyordu.

Osmanlı donanması 247.5 rotasıyla boğazdan çıkarken saat 9.05 de Seddülbahiri bordaladı. Tam bu sırada pruva istikametinde ve yaklaşık olarak 12.000 metre mesafede Yunan donanmasını gördü. Yunan donanması da kendisini görmüştü.

Hafif bir Lodos rüzgârı vardı; deniz sakindi, Güneş de Kible-Keşişleme istikametinde idi. Böylelikle hem güneş hem de rüzgâr istikameti daha fazla Osmanlı donanmasının lehine bir durum yaratmıştı. Çünkü rüzgâr baca dumanlarını Yunan nişancılarının gözüne doğru sürüklüyor; güneş de onların gözüne giriyordu.

Yunan donanmasının, Osmanlı donanmasının bulunduğu yeri görmesine rağmen, Güneye doğru rotasına devam etmesi Osmanlı Donanma Komutanına, düşmanın kendisini denizaltı gemisi üzerine doğru çekmek istediği kanısını verdi. Böyle bir tehlikeye sürüklenmemek için, Osmanlı Donanma Komutanı saat 9.20 de hem rotasını Batıya değiştirdi; hem de süratini tekrardan 10 mile çıkardı. Saat 9.35 de de Karayeale rota değiştirecekti.

Osmanlı donanmasının bu hareketi, Yunan donanmasına, kendisinin muharebeyi Kuzey istikametinde değiştireceği kanısını verdi. O da, muharebede önleme mevkiini almak amacıyla, Osmanlılara takaddim ederek Kuzeye döndü.

Bu sırada Osmanlı donanması da Kuzeye dönmüştü. Ancak dönüş manevrası sırasında Mesudiye zırhlısı Yunan hattına doğru beş yüz metre hattan çıkmış ve onun hattaki yerini Asaritevfik zırhlısı almıştı. Böylelikle Osmanlı donanmasına tabiiye numaraları, Barbaros, Turgutreis, Asaritevfik ve Mesudiye sırasına göre alınmıştı.

Saat 9.40 da her iki hasım Kuzey genel istikametinde göre birbirine yaklaştıracı birer rota üzerinde seyretmekte idiler. Aradaki mesafe Osmanlılar tarafından 8.000, Yunanlılar tarafından da 14.000 metre olarak ölçülmüştü. Güneşin, nişancılar gibi mesafe aletçilerine de mani olduğu belli oluyordu. Osmanlı filosu Yunan donanmasına nazaran daha ilerde; yani muharebe için daha uygun bir yerde bulunuyordu. Bundan ötürü dört Osmanlı zırhlısının birden Averoff zırhlı kruvazörü üzerinde ateş birleştirmeleri mümkün olacaktı. Fakat ilk ateşi Osmanlı tarafında yalnız Barbaros ve Turgutreis zırhlıları açtı. Saat 9.40 idi. Atış güzel görünmüştü. Osmanlı mermileri Averoff üzerinde kümelenmekte idi. Fakat bir süre sonra Mesudiye ve Asaritevfik zırhlıları da aynı hedefe doğru ateş açınca, Osmanlı tarafında atış tarassutu güçleşti. Çünkü mermi sukutları birbirine karışıyor, hangi kümelenmenin hangi geminin salvosuna ait olduğu ayırt edilemiyordu. Belli oluyordu ki, Osmanlı hattının burada bir hedef taksimi yapması gerekiyordu. Barbaros ile Turgutreis Averoff'a ateş ederken Mesudiye ile Asaritevfik de Yunanlıların eski zırhlılarını hedef almalı idiler. Ne çareki muharebeden önce Barbaros zırhlısında kurulan savaş meclisinde dört geminin birden Averoff üzerinde ateş birleştirmeleri kararlaştırılmıştı.

Aynı hata Yunanlılar tarafından da yapıldı. Onlar Osmanlı donanmasından beş dakika sonra atışa başladılar. Dört zırhlı da atışlarını Barbaros zırhlısı üzerinde birleştirmişlerdi. Fakat eski zırhlıların mermileri çok kısa düştüğü için Averoff'un topçu subayı kendi mermilerinin sukutlarını, Osmanlı topçu subaylarından daha iyi ayırt edebilmekte idi.

Buna rağmen ilk mermi isabetini Osmanlı donanması elde etti. Averoff'a Mesudiye zırhlısının 23.4 lük mermisi isabet etti. Görünüşe göre mermi Averoff'un bacasına vurmuş ve fakat düşman gemisinde ciddi bir sakatlık meydana getirmemişti. Sonradan öğrenildiğine göre bu isabetin neticesi olarak Averoff'ta bir er ölmüş başka bir er de yaralanmıştı. Biraz sonra Averoff'un iskele başomuzluğundaki taretinin üzerine Barbarosun 28 lik bir mermisi isabet etti. Bu mermi taret toplarını susturmuş; fakat toplar ateş altı tarafında olduğu için muharebedeki kifayeti değiştirmemişti.

Durum karşısında Yunan Donanma Komutanı, muharebe mesafesi uzak kaldıkça Osmanlı donanması üzerinde bir netice alamayacağını anladi. Yolsuz olan eski zırhlıları da Averoff'a ayak bağı olmakta idiler. Onlarla beraber oldukça Averoff'un Osmanlı donanmasına yaklaşması mümkün olmayacaktı. Bundan dolayı kararı, Averoff'u donanmadan ayırıp müstakil olarak harekât yapmaktı. Bu kararının gereği olarak eski zırhlıların komutanı komodor İyen'e «Filonun komutasını siz alınız; Averoff muharebeyi müstakil olarak yapacaktır» diye işaret emri verdi.

Averoff sürati 20 mile çıkarmış ve Osmanlı hattına yaklaşmak üzere 22.5 rotasına seyre başlamıştı. Bu sürat Osmanlı donanma süratinin tam iki katı idi. Aynı hareketi Osmanlı Donanma Komutanının yapması mümkün değildi. Turgut ve Barbarosun 16 mil azami süratinden istifade etmek için Mesudiye Asaritevfik'i geriye bırakırsa, bu sefer, bu son iki zirhlı Averoff'a iyi bir hedef olurdu.

Averoff zirhlı kruvazörünün yaptığı bu hareket Osmanlı hattını (T) vaziyetine almaya çalışacağını anlatıyordu. Osmanlı hattı bir sancağa alınmak suretiyle Averoff'un bu manevrasına sekte vurabilirdi. Osmanlı Donanma Komutanı böyle bir hareket yapmadı, tam tersi yoluna devam ederek Averoff'un Osmanlı hattına 5.000 metreye kadar yaklaşmasına izin verdi; bundan sonra Barbaros ve Turgutreis'in orta bataryalarıyla de düşman gemisine ateş etmeye başladı.

Bu sırada Yunan muhripleri de Osmanlı zirhlılarına topçu ateşi açacak bir mesafeye girmişlerdi. İkinci Osmanlı muhrip divizyonu muharebeye katılmamasının bütün sıkıntısı burada çekiliyordu. Çünkü Osmanlı zirhlıları hem Averoff'a hem de Yunan muhriplerine ateş etmek durumunda kalmışlardı.

Bu sıralarda Yunanlıların bir mermisi Barbarosun iskele bordasını delerek zırh güverte üzerinde patladı; yangın çıkardı; bir de eri şehit etti. İki dakika sonra gene Barbarosun çanaklığına isabet eden bir mermi buradaki mesafe aletini parladı.

Saat 10.17 de muharebe durumu şöyle idi :

Osmanlı zirhlıları 10 mil süratle Kuzeye doğru olan rotalarına devam ediyorlardı. Averoff zirhlı kruvazörü Barbarosun iskele başomuzlğundan 3.000 metre mesafede idi. Yunanlıların 3 eski zirhlıları, aşağı yukarı Barbarosun bordasında ve 7.000 metre mesafede idiler. Osmanlı birinci muhrip divizyonu ise Averoff'a yaklaşık olarak 4.000 metre mesafede bulunuyordu.

Osmanlı Donanma Komutan vekili, yavaş yavaş, muharebeyi kendi aleyhine tecelli edecek gibi gördü. Ona göre nerede ise Averoff Osmanlı donanmasını (T) durumuna alacaktı. Üstelik, hatalı bir görüş olarak. Yunan muhriplerinin kendi hattına torpido atışı yaptıklarını da sanmıştı. Bundan ötürü rota aksetmeye karar verdi ve dönüş manevrasının da çabuk olması için her gemiyi olduğu yerde 180 derece çevirdi.

Halbuki, Barbaros iki isabet almıştı ama; Osmanlı donanmasının yaptığı atış hiç de etkisiz değildi. Onlar da Averoff üzerinde isabet elde edebiliyorlardı. Düşman üzerinde topçu ile iyi netice alırken rota değiştirmek demek, kazanılacak başarıdan vaz geçmek demektir. Üstelik birinci muhrip divizyonunun bulunduğu iyi bir önleme durumundan da vaz geçmişti.

Osmanlı donanmasının böyle bir dönüş yapması topçu tarassudu yapmasına mani olduğu halde Averoff zirhlı kruvazörü bu durumdan istifade edemedi. Çünkü kendisini müstahkem mevki bataryalarının içine girdiği ve hatta bu bataryaların kendisine ateş açtıklarını sanmış ve kendisini tehlike içinde görmüştü.

Buna mukabil Osmanlı tarafı geri dönüşü sırasında bile atışını durdurmamış ve bozmamıştı. Nitekim saat 10.20 de Lodos rotasına dönmekte olan Averoff'a arka arkaya üç ağır mermi isabet ettirmişti. Bu mermilerden bir tanesi, Osmanlılar tarafına sonradan gelen bilgilere göre, zırh güvertiyi çatlatmış; ikincisi köprüüstünün altında patlamış; üçüncü de iskele başomuzluğunun zirhsız bir yerine isabet etmişti.

Durum karşısında Yunan Donanma Komutanı muharebeyi keserek zirhlı filosuna katılmaya karar vermiş ve saat 11.55 de de onlarla birleşerek Mondros limanına yol vermişti.

Osmanlı donanması ise 16 kertelik dönüşü yaptıktan sonra Keşişleme rotasını aldı. Muhrip divizyonu da zirhlıların iskele bordasında seyretmekte idi. Donanma Komutan vekili gemilere sorduğu soru üzerine hiç bir gemisinde sakatlık olmadığını anladı ve tekrar muharebe etmek kararıyla saat 11.30 da Poyraza döndü. Bu harekete Averoff'un imtisal etmemesi ve Mesudiye Asaritevfik zirhlılarının 8 milden fazla yol yapamaları karşısında muharebe yapmaktan vazgeçerek Çanakkale rotasına döndü.

Düşman donanmasını tekrardan muharebeye zorlamak, şüphesiz, Poyraz rotasına seyretmekle değil düşmanı önleyecek bir rotaya gitmekle mümkün olurdu. Bundan ötürü iki hasım arasında tekrardan bir muharebe teması vukua gelememişti.

İstanbuldan Donanma Komutanı emrine gönderilmekte olan Berkisatvet torpido kruvazörü Çanakkale önüne geldiği zaman muharebenin top seslerini duymuştu. İkinci muhrip divizyon komutanının vaktiyle verdiği kararın tam aksine olarak Berkisatvet komutanı tam yol vererek donanmaya katılmak istedi. Fakat donanmaya ancak muharebenin en son safhasında katılabildi. Donanma Komutan vekili bu gemiye Çanakkale ağzına gidip orada emniyet görevi yapmasını emretti.

Donanma Komutanı da birinci muhrip divizyonunu Karanlık limana bırakarak Boğazdan girdi ve saat 14.30 da Naraya demirledi. Kendisini üçüncü divizyon ile Demirhisar tipi torpidobotlar izledi.

Biraz sonra birinci muhrip divizyonu ufukta şüpheli bulutlar gördüğü için derhal demir alarak 15 mil süratle Batı-Lodos istikametinde bir keşif hareketi yaptı. Saat 15.45'e kadar hiç bir düşmana rastlamadı. Saat 15.50 de Yeniköy önlerinde bir gemi gördü ve bu geminin denizaltı gemisini korumakta olan bir tekne olabileceğini düşünerek ona ateş açtı. İkinci merminin atılmasından sonra Tavşan adası dolaylarında Yunan filotillasının ateşine maruz kaldı. Durum Karşısında Yunan filotillası üç ufak muhripten ibaret olan Osmanlı filotillasını izlemiş olsaydı, ortalama 28 mil sürat yapabilen bu filotilla üzerinde iyi sonuçlar alması mümkündür. Yunan filotillası, belki de ikmal ihtiyacından, böyle bir izleme yapmamış; birinci muhrip divizyonu da saat 17.30 da Naraya demirlemişti.

Yunan yayınına göre; «Bu muharebede Osmanlı donanması Gelibolu yarımadası kıyılarına yakın bir mesafede Kuzeye ve Yunan donanması da yaklaşıcı bir rota ile ona paralel seyrederken, Osmanlı donanmasının saat 9.22 de 12.000 metreden ateş açması ve Yunan donanmasının

da 3 dakika sonra bu ateşe cevap vermesiyle başlamıştı. Saat 9.35 de Averoff'un tek başına harekete başladığından yirmi dakika sonra Osmanlı donanması ters yüzü geri dönerek boğaza doğru kaçmaya başlamıştı. Bu sırada kıyı tahkimatı muharebeye katılmış ve iki taraf arasındaki muharebe mesafesi de 2850 metre olmuştu. Averoff saat 10.25 şeye kadar düşmanı izlemiş ve Osmanlı donanmasının boğaza girmesinden sonra bu izlemeye son vermişti. Saat 14.45 de boğaz önündeki Yunan muhriplerinin Türk muhriplerinin boğazdan çıkmakta olduğunu bildirmeleri üzerine, tekrar boğaza doğru dönen Yunan donanması, bu muhripler de geri dönünce, saat 21.55 de Mondros'a demirlemişti. Bu muharebede Averoff zırhlı kruvazörünün aldığı hasar az olmuştu.»

d. Muharebe Sonucu.

Muharebe sırasında Osmanlı donanmasına mensup gemilerin attıkları mermi sayıları aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir :

Gemi Adı	28 lik	23,4 lük	15 lik	12 lik	10,5 luk	7,5
Barbaros	127	—	—	—	159	—
Turgutreis	—	—	—	—	64	—
Mesudiye	—	63	414	—	—	—
Asaritevfik	—	—	143	507	—	—
Muavenetimilliye	—	—	—	—	—	7

Barbarosa isabet eden bir büyük bir de küçük çaplı mermiden başka Osmanlı Donanması hiç bir yara almamıştı. Buna mukabil gemilerin çok eski olmalarından ötürü, kendi salvolarının meydana getirdiği sarsıntıdan ufak tefek arızalar meydana geldi. Bu arada Asaritevfik zırhlısının orta batarya kürsüleri yerlerinden oynadı; Turgutreis zırhlısının filika ve ışıldakları hasara uğradı.

Yunan donanmasında hasar daha büyüktü.

Bununla beraber her iki taraf da kendisini muharebenin galibi sayarak şenlik yaptı: Osmanlı tarafı deniz müzesinden Büyük Amiral Barbaros'un Preveze muharebesinde kullandığı bayrağı getirterek Barbarosun direğine çekmiş; Yunanlılar da Averoff'taki donanma komutanı huzurunda bir geçit resmi yapmıştı.

Halbuki, İmroz Deniz Muharebesine bir «Hatalar muharebesi» diye ad takmak hiç de yanlış bir düşünüş olmazdı. Çünkü muharebe her iki tarafın yaptığı hatalarla dolup taşmıştı.

Tarafların bu muharebeyi yapmakta çıkarları çok büyüktü : Osmanlı tarafı Yunan Donanmasını yenip Ege deniz egemenliğini almak; barış konuşmaları üzerinde politik etki yapmak ve nihayet Ege Adalarını geri almak için muharebe yapmıştı. Yunan tarafı da Osmanlı donanmasını batırıp Ege deniz egemenliğini pekleştirmek ve Enosis hedefine doğru çok kuvvetli bir adım atmak için döğüşmüştü. Her iki tarafın da eline, bu büyük hedeflere ulaşacak fırsatlar geçmiş ve fakat bu fırsatlardan istifade edilememişti.

Muharebe yapmaktaki çıkar bu kadar büyük olunca tarafların düşmanın en ufak bir hareketini fırsat bilerek, muharebeyi kesmesi değil; bu muharebeyi son zafere ulaştırarak çareler aramaları gerekirdi.

Osmanlı tarafı Çanakkale tahkimatının savunma alanı içinde bir muharebe yapacaktı. Bundan ötürü, daha muharebeden önce, Müstahkem Mevki komutanlığı ile konuşup birleşik bir muharebe planı hazırlaması gerekirdi. Başarı, düşmanı, donanma topçusu ile tahkimat topçusunun arasına alabilmekte idi. Yunan tarafına düşecek iş de Osmanlı donanmasını müstahkem mevki etki alanı dışına çekip muharebeyi orada yapmaktı.

Halbuki, Osmanlı donanması, Çanakkale tahkimatını adeta çekilme hattını koruyacak bir vasıta olarak düşünmüş; müstahkem mevki ile kendi arasına düşmanı sokacağı yerde düşmanla müstahkem mevki arasına kendisi girmişti. Onu bu suretle harekete zorlayan neden (T) duruma girmemek ve güneş ve rüzgâr şartlarından iyi istifade etmek olabiliyordu. Hattâ bu şartlardan iyi istifade ederek düşmanı üzerinde iyi bir topçu etkisi de almıştı.

Fakat, Osmanlı donanmasından görüldüğü şekilde, düşman üzerinde iyi netice almaya başlamış ise, topçu ateşiyle almaya başladığı bu neticeyi gene topçu ateşiyle bitirmeye çalışması gerekirdi. Çünkü gündüz muharebelerinde ana silâh top olup; torpido, topun yardımcısı o'abilirdi. Top ateşiyle iyi netice alırken, geri dönüp neticenin alınmasını torpido silâhına bırakmak demek kapısına kadar gelmiş olan bir zaferden gönül isteğiyle vaz geçmek demektir.

Osmanlı Donanma Komutan vekili, böyle düşünmemiş, top silâhından iyi netice alırken geri dönüp neticenin alınmasını torpido silâhına bırakmıştı. Birinci muhrip divizyonuna hücum emrini vermesi, eğer bu emri verdi ise, bunu ifade ediyordu. Bu emir Osmanlı Donanma Komutan vekili Albay Ramiz'in muharebede yaptığı en büyük hata oldu. Fakat o bu hatasını benimsemeyecek «Hücum emri verdim de hücum etmedim» diye hatasını birinci muhrip divizyonu Önyzb. Hüseyin Rauf'a atmaya çalışacaktı.

Bu nokta Balkan Savaşından bu yana tükenmek bilmeyen bir polemige neden oldu. Donanma Komutan vekili «İşaretle hücum emri verdim» derken birinci muhrip divizyonu komutanı «Böyle bir işaret verilmedi» iddiasında bulunmuştu.

Gerçekte ise bu işaretin verildiğine dair Barbaros zırhlısının, Harp Tarihi dairesinde var olan, işaret jurnalında herhangi bir kayıt yoktu. Sadece Donanma Komutan vekili Albay Ramiz böyle bir işaret verdiğini muharebe sonrası verdiği rapora yazmıştı.

Muharebeden çok sonra, aşağı yukarı 1924 yılında Ayvalık liman dairesinde çalışan Albay Ramiz, o zaman üstteğmen bulunan, emekli deniz Albayı Niyazi Uras'a diyecekti ki : «Rauf Bey benim verdiğim işareti görmemiş olabilir. Fakat müstakil divizyon komutanı olarak da bu hücumu kendiliğinden yapabiliyordu. Kasten yapmadı; Çünkü onun mensup olduğu siyasi parti bizim başarı kazanmamızı istemiyordu ... »

Rahmetli Rauf Orbay kişisel olarak bana diyecekti ki : «O anda benim ve Averoff'un mevkilerini harita üzerine koy; bakbakalım elimde hücum etmek imkânı var mi idi?»

Albay Ramiz'in kurmay başkanı da «Biz o tarihlerde muhriplerle güpe gündüz hücum yapılabileceğini hiç bilmiyorduk» diye yazacaktı.

Bu değişik ifadeler gösteriyordu ki, Donanma Komutan vekili yaralı gördüğü Averoff'un uzaklaşmasını kendisi için bir zafer saymış ve geri dönmüştü; lâkin sonradan bunun bir zafer olmadığını anlayarak başarısızlık töhmetini başkasına atmaya çalışmıştı.

Buna mukabil Yunan Donanma Komutanı da eline geçen fırsatlardan gereği şekilde istifade edememişti. Osmanlı tarafındaki muhrip azlığı onun için iyi bir fırsattı. Üç Osmanlı muhribine karşılık onun muhripleri pek çoktu. Bu kadar çok muhriple Osmanlı donanmasını Çanakkaleye girmekten men edecek hareketler yapması kabildi. Bu komutan, tek bir mermi atmayan Çanakkale tahkimatından da çekinip durmuştu. Pek yazmamıştı ama, hareketleri, bu komutanın da muharebeyi sonuna götürmekten çekindiği belli olmuştu.

Topçu kıfayetine gelince; her iki tarafın da attıkları mermi sayıları, muharebenin yapıldığı mesafe de göz önünde tutularak, alınan isabetlerle kıyaslanacak olursa her iki tarafta da topçu kıfayetine çok düşük olduğu anlaşılacaktır. Buna rağmen İmroz muharebesi, muharebeden önce Osmanlı Donanma Komutan vekillerinde olan endişelerin yersiz olduğunu göstermiştir. Eğer Donanma Komutan vekili «ille de gemilerimi onarın» düşüncesine kapılmayıp da donanma gemilerini iyice eğitseydiler İmroz muharebesi Osmanlı tarafına çok şeyler kazandıracaktı.

Bu demek değildir ki, donanmalar onarılmadan da kifayyetli muharebe yapabilirler ... Onarım, donanma kıfayeti için şarttır. Fakat bu şartın gereği muharebeden değil savaştan bile önce düşünülüp gereği yapılmalıdır. Savaş borusu çaldıktan sonra onarımsız donanma ile de muharebe kazanılabileceğini İmroz muharebesi göstermiştir.

Donanma Komutan vekili Albay Ramiz'in muharebe sonrası verdiği rapora göre Osmanlı tarafının bu muharebeden çıkardığı dersler şunlardır :

- a. İşaretlere derhal cevap verme lüzumu;
- b. Muharebe sırasında, telsiz-telgraf cihazının vazife yapmama ihtimaline karşı, yardımcı gemilerden bir tanesine çok kuvvetli telsiz istasyonu kurup merkez ve üsle güvenli bir muhabere yapmanın temini;
- c. Barutların kesif sarı duman yapması takdirinde nişancı görüşünün sağlanamaması;
- d. Donanmanın Kardif kömürü kullanma lüzumu;
- e. Gemilerin sürat bakımından mütecanis olma lüzumu ve bu süratin de üstün olması;
- f. Taretler içindeki barut gazının defedilmesi için bu taretlerin içine hava körüğü konması;
- g. Grandi çanaklındaki kontrol heyetinin baca dumanlarından rahatsız olmamaları için tertibat alınması;

- h. İşildakların top ateşinden etkilenmeyecek yerlere konmaları ya da özel tertibat ile güvenlik altına alınmaları. Gecelerin açık denizlerde kalmak zorunluğu olsaydı, ana kuvvet, görme nimetlerinden ve bu önemli savunma unsurundan yoksun kalacaktı;
- i. Âli feveranlı humbaranın pek etkili olması ve gemilerde adi humbara yerine âli feveranlı humbara kullanılması;
1. Güvertelerin daimî şekilde yangın tulumbariyle ıslak bulundurulması;
- j. Köprü üzeri gibi açık yerler üzerine, her cins saçıntıya karşı, gecici şıпка örülmesi lüzumu. Çanaklıktan düşen ağır bir ıstralya, Allah yardım etmeseydi, donanmanın yüksek kademe kişilerinin ölümüne neden olabilirdi. Çünkü muharebe sırasında zirh kule içine hemen hemen hiç girilmemişti;
- k. Gemilerde yedek mesafe aleti bulundurulması;
- l. Deniz muharebesinde ateş süratinden çok atış doğruluğuna önem verilmesi;
- m. Düşman denizaltısı vazife yapmaktan çok bizim mürettebatın moralini etkilemiştir; onların bütün dikkatlerini kendi üzerine çekmiştir;
- n. Güneş ve rüzgârın muharebe şansını değiştirecek önemli faktör olduğu tespit edilmiştir;
- o. Sık sık rota değiştirmenin kontrol manzumesinin çalışmasını bozduğu tespit edilmiştir;
- ö. Muharebeye başlamadan önce elektrik devresinin âtil kalmak tehlikesine karşı ihtiyat mum fenerlerinin hazırlanması ve hatta yakıtılması gereklidir;
- p. Bütün subaylarda elektrik cep fenerleri bulunmalıdır; subayların hepsinde birer kuvvetli dürbün bulundurulmalıdır. Nitekim bazı gemilerde kontrollü atış bozulduktan sonra müstakil atış yapılırken subaylarda dürbün bulunmaması yanlış tarassut yapılmasına neden olmuştur;
- r. Bataryada mevcut küçük topların ayrıca atışı için ayrıca kontrol kuleleri yapılmalıdır;
- s. Kontrollü atış yapmak kesinlikle lüzumludur;
- ş. Âli feveranlı humbaraların yakıcı etkisine karşı askerin çamaşırına varıncaya kadar teknil yanıcı maddelerin gemilerden çıkarılması ya da zirh güverte altına alınması;
- t. Muharebe yapılması muhtemel günden bir kaç gün önce subay ve eratin zinde bir halde bulunmasını temin için, günlük program ve vazifelerden af ve müsamaha edilerek istirahat ettirilmeleri;
- u. Bir buçuk saate yakın bir süre içinde devamlı bir şekilde ateş ettiği halde, düşman sadece biri 7.5 lik öteki de 10 santimetrelilik olmak üzere iki mermi isabet ettirdi. Bu cihet nişancıların yetiştirilmesindeki önemi gösterir;
- ü. En küçük topların bile teleskoplu nişangâhlarla teçhizi gereklidir;
- v. İşaret istasyonlarının topçuluk öneminde dikkate alınması gereklidir;
- w. Bundan sonra yaptırılacak gemilerde mümkün olduğu kadar tah-ta aksam bulundurulmaması;

- x. Muhriplerin büyük toplarının da azami çapta olması ve süratlerinin de fazla yapılması;
- y. Harp görüp tecrübe kazanmış nişancılarından istifade etmek için bunların hizmette alakonulması ve bunu temin için de kendilerine özel ödenekler verilmesi;
- z. Yapıldığı tarih ve kullanılma şeklinden ötürü sağlamlığından bir kısmını kaybetmiş olan Barbaros ve Turgutreis zırhlıları toplarının harp kifayetlerini kaybetmiş olduklarının dikkatte tutulması.

Donanma Komutan vekilinin tespit etmiş olduğu bu derslerden hemen istifade edilmek cihetine gidildi. Fakat savaş sona ermedikçe önemli değişiklikleri yapmak ve başarmak mümkün değildi.

Diğer taraftan Yunan Donanma Komutanı, İmroz muharbesinden herhangi bir ders çıkarılmamış, sadece, savaştan önce Yunan hükümetinin donanmaya gereği şekilde önem vermemiş olmasından şikayetçi olmuştu. Onun kanlarına göre denizcilerin ısrarlı tekliflerine rağmen Yunan hükümeti 5.000.000 frank sarfiyle eski zırhlıların toplarını değiştirtmemişti. Bunun gibi Yunan eski zırhlıların kazanları da çürük kalmıştı.

Bu hal gösteriyordu ki, Yunan donanması da, Osmanlı donanması kadar olmasa bile, ihmal edilmiş bir donanma idi. Bunlar göz önünde tutularak, Osmanlı tarafında ciddi bir hazırlık yapılırsa ikinci bir muharebenin kazanılması çok muhtemel olurdu.

e. Muharebe Sonrası Durum.

Donanma Çanakkaleye geri geldiği zaman bir süre gemiler muharebeye hazır durumda yattı; Bununla beraber gemiler arıza raporu verip duruyorlardı. Başkomutan vekili Nazım Paşa kazanıldığı farzedilen muharebe için personeli tebrik amacıyla Çanakkaleye geldiği zaman, 17 Aralık 1912 günü, teker teker gemi komutanlarını dinlemiş ve esaslı bir onarım görmedikçe donanmanın ikinci bir muharebe yapmamasına karar almıştı. Fakat İstanbul'a döndükten bir gün sonra donanmanın derhal Ege Denizine çıkararak Yunan donanmasıyla muharebe yapmasını emredecekti.

Donanma Komutan vekili Albay Ramiz, hatıralarında, Başkomutan vekilinde meydana gelen bu karar değişikliğini iç politika nedenlerine bağlıyordu. Diyordu ki : «Bahriye Nezareti personelinin ayrı bir siyasî partiye mensup bulunmaları onlarda donanmayı harcamak gibi çok tehlikeli bir kararın belirmesine neden olmuştu. Donanmanın gidip batmasını istiyorlardı ...»

Her ne olursa olsun, Ege Denizindeki durum ile siyasî durum donanmanın yeni baştan bir muharebe yapıp Ege Denizi egemenliğini almasını gerektiriyordu. Yunanlılar, Osmanlı donanmasının Ege Denizi harekâtına başladığını görerek Midilli ve Sakız adalarını bir an evvel almaya karar vermişlerdi. İmroz muharebesine kadar olan devrede Midilli adasındaki Yunan kuvvetlerini Mihail ve Erkadi yardımcı kruvazörleri; Sakız adasındaki kuvvetleri de Makedonya ve Esperia yardımcı kruvazörleriyle ve bir eski torpidobotla destekliyorlardı. Fakat muharebeden sonra bütün bu yardımcı kruvazörleri Midilli adasına sevk ederek evvela bu ada-

yı, sonra da Sakız Adasını işgal etmeye karar verdiler. Midilli Adasının tercih edilmesindeki neden, adanın öteki adaya oranla daha Kuzeyde bulunması ve İzmir körfeziyle Ayvalık bölgesini tabii olarak abluka etmeye elverişli bir duruma malik olmasındandı.

Yunanlılar 17 Aralık 1912 günü bu hareketleri yaptıkları zaman her iki adadaki Osmanlı Kara Kuvvetleri çok kritik olan durumlarını pırıldakla Çanakkale müstahkem mevki komutanlığına bildirdiler. Başkomutanlık vekâleti bu adadaki Osmanlı kuvvetlerini takviye etmek amacıyla Tevfik Paşayı Ezine dolaylarında hazırlık yapmaya memur etti. Bu General de Behram ve Ayvalık iskelelerine sevkettiği bir kaç bölükle iki dağ taburunun Midilli adasına sevk edilmesini istedi ve fakat bu hareket yapılamadı.

Donanma Komutan vekili bu durum karşısında, donanmanın İzmir'e dayanarak harekât yapmasını daha uygun mütalaa ederek Başkomutan vekâletine bu yolda bir teklif yaptı. Onun kanlarına göre kömür ve donanmanın ihtiyacı olan başka maddeleri temin edecek imkânlar da vardı. Fakat Bozcaadada bulunan Yunanlıların Osmanlı donanmasının böyle bir hareketini görüp düşman donanmasına bildirmesi ihtimali de yok değildi. Bundan ötürü donanmanın İzmir'e intikalinden evvel Bozcaadayı düşmandan geri almak zorunluğu ile karşılaşıldı.

Çok garipti bu ihtiyaç. Çünkü Osmanlı Devleti tekmil deniz tarihi boyunca, boğaz muharebelerinde çok önemli bir rol oynamış olan Bozcaadanın savunmasını ihmal edip adayı kolayca Yunanlılara bıraktıktan sonra, şimdi onu geri almaya hevesleniyordu.

Donanma Komutan vekilinin Bozcaadayı geri almak zorunluğu hakkındaki kanısı Başkomutan vekili tarafından da uygun bulundu. Verilen Başkomutanlık emrine göre Çanakkalede hazırlanacak olan kara birlikleri bir ticaret gemisine bindirilecek ve bu gemi donanma himayesinde Bozcaadaya nakledilecekti.

Bu konuda hazırlık yapılırken Midilli ve Sakız adalarının kritik durumlarına ait alınan telgraflar çoğaldığı için Başkomutan vekili donanmanın hemen muharebeye girilerek Ege Denizi egemenliğini almasını emretti. Bu arada Bahriye Nezareti de Donanmaya fabrika'lar müdürünün başkanlığına bir fen heyeti yolluyarak donanma gemilerinin arıza durumlarını tespit ettirdi.

Gemilerde aşağıdaki arızalar bulunmuştu :

Barbaros : Çanaklığında ufak bir sakatlık olmuş ve buradaki mesafe aleti bozulmuştu. Sitem borularından bazıları patlamıştı. Yangın söndürme donanımı onarıma muhtaç bir hale gelmişti. Işıldak camları kırık.

Turgutreis : Yalnız ışıldak camları kırık.

Mesudiye : Kondenserleri akıyordu. Fit tulumbarları değiştirilmeli idi. Dinamo bobinleri yanmıştı. 5 ışıldığından üç tanesinin camları yoktu.

Asaritevfik : Kazan boruları değişmeli idi. Sancak 15 lik toplarından bir tanesi büsbütün battal olmuştu.

Yadigarımillet : Sancak makinesi tamamiyle bozuktu.

Samsun tipi muhripler : Hepsinin de kazan boruları değişmeli idi.

Netice olarak Mesudiye ve Asaritevfik zırhlıları çok kifayetsiz görülmüyordu. Barbaros ve Turgutreis'in arızaları giderilmiş, sadece, İstanbul piyasasında olmadığı için işildaklar camsız ve aynasız kalmıştı.

Donanma tam kifayette olsaydı şüphesiz daha iyi olurdu. Fakat bu arızalarıyla Osmanlı donanması muharebe yapamaz da denemezdi. Özellikle yapılacak muharebe alanı Osmanlı üssüne çok yakın bulunuyor ve İmroz muharebesinde edinilen tecrübelerden ötürü Yunan donanmasının da pek kifayetsiz olmadığı biliniyordu.

Donanma Komutan vekili denize çıkıp muharebe yapabilmek için, ilkönce, Averoff gemisinin durumu hakkında tam bir bilgi almak istedi. İmroz muharebesi sırasındaki donanma görüşüyle müstahkem mevki görüşleri birbirine eklenince durum Osmanlıların lehine görülmüştü. Çünkü bu görüşlere inanınca Averoff zırhlı kruvazörünün onarılmak üzere Pire limanına gönderilmiş olması tahmin ediliyordu. Ama Donanma Komutanı bu tahminin doğru olup olmadığını anlamak için, Hariciye Nezaretinin gerekli bilgiyi toplamasını Bahriye Nezareti kanalıyla teklif etti.

f. Osmanlı Donanmasının Yeni Harekât Tasarısı ve Kuruluşu.

Başkomutanlık vekâleti 17 Aralık 1912 günü yabancı uzmanların yaptıkları tavsiyelere göre Donanma Komutanlığına bazı tedbirlerin alınmasını tavsiye etti. Osmanlı donanmasında teknik gelişme sağlanması bakımından tarihi değer taşıyan bu tedbirleri aşağıda nakletmekte yarar düşünülmüştür :

- Düşman donanmasına doğru giderken hattın 1, 1.5 mil ilerisinde muhriplerle bir emniyet hattı teşkil etme;
- Muharebede Mecidiye ve muhripleri ateş altı tarafında tutma; düşman muhripleri bizim hattımıza karşı hücumla kalkarsa bu muhripleri de hattın başından geçirerek karşı taarruza kaldırma;
- Düşman muhripleri hücum etmezse, Mecidiyeyi de hattın son gemisi olarak kullanmak ve bu suretle hattın topçu ateş kudretini artırmak;
- Büyük gemiler muharebe ederken aynı gemilerin ufak bataryalarını düşmanın muhtemel torpido taarruzlarını karşılamak üzere atışa hazır tutma;
- Düşman denizaltı gemileri, düşmanlarının direk uçlarına bakarak hedeflerinin rotalarını tayin ederler. Bunun için sık sık rota değiştirmeli ve görüldüğü yerde denizaltı gemisi batırılmalıdır;
- Yunan donanmasını baskına uğratmak için, Osmanlı donanmasının taarruzdan vaz geçtiği kanısını vermek için donanmayı Marmara Denizine çekmek ve talimle meşgul etmek; su ve kömürünü ikmalden sonra ansızın boğazdan çıkmak;
- Muharebe yapılsın ya da yapılmıyorsa, filoyu her akşam boğazdan içeri sokmak ve emniyet tedbirleri almak.

Diğer taraftan Bahriye Nezareti de uzman raporuna istinat ederek Donanma Komutanına boğazdan girip çıkarken düşman denizaltısına karşı dikkatli bulunulmasını; bu denizaltının yakınında bulunduğu bi-

lindiği takdirde boğaza geceleyin girilmesini ve fakat bu gibi hallerde de düşman muhriplerinin hücumuna uğramamaya dikkat edilmesini tavsiye etti.

Bu tavsiyeler ve Mesudiye ile Asaritevfik zırhlılarının arızalı durumları, Donanma Komutanının 19 Aralık 1912 günü komutan gemisinde yeni bir savaş meclisi kurarak donanmasına yeni bir kuruluş yaptırmasına neden oldu. Bu kuruluş şöyle idi :

a. Albay Ramiz komutasında muharebe divizyonu :

3 Zırhlı	: Barbaros Hayrettin Turgutreis Mesudiye
4 Torpidobot	: Demirhisar Sultanhisar Sivrihisar Hamidâbat
1 Hastane gemisi	: Reşitpaşa

b. Önyzb. Hüseyin Rauf komutasında müstakil divizyon :

1 Kruvazör	: Mecidiye
3 Muhrip	: Muavenetimilliyeye Gayretivataniye Numuneihamiyet

c. Yarbay Hakkı komutasında ikinci divizyon :

1 Torpido kruvazörü	: Berkisatvet
3 Muhrip	: Taşoz Samsun Basra

d. Binbaşı İsmail komutasında üçüncü divizyon :

1 Zırhlı	: Asaritevfik
1 Muhrip	: Yarhisar
2 Yardımcı gemi	: Tirimujgân Samsun
1 Mayın gemisi	: İntibah.

3. Hafif Kuvvetler Arasındaki Muharebe.

a. Osmanlı Donanması.

Osmanlı Donanma Komutan vekilinin amacı emrindeki hafif kuvvetlere bir keşif hareketi yaptırıp Yunan donanmasının içinde bulunduğu durum hakkında bilgi toplamaktı. Bu görevi müstakil muhrip divizyonuna vermiş ve bu divizyonu sadece bu görev için Berkisatvet torpido kruvazörüyle takviye etmişti. Böylece harekâtı Mecidiye kruvazörüyle Berkisatvet torpido kruvazörü ve Muavenetimilliyeye tipi üç muhrip yapacaktı.

Donanma Komutan vekilinin aldığı tertibe göre müstakil divizyon bu keşif hareketini yaparken muharebe divizyonu da destek görevini yapacaktı. Fakat Barbaros Hayrettin zırhlısı daha önce aldığı emre göre

Marmara Denizinde eğitim atışlarına gittiği için, bu harekât sırasında, destek görevini. Turgutreis zırhlısı komutanının emrinde olarak gene bu zırhlı ile Mesudiye ve Asaritevfik zırhlıları yapacaktı. Nihayet Mesudiye zırhlısının kömür almakta; Asaritevfik zırhlısının da kazan temizliğinde bulunması Donanma Komutan vekiline karar değiştirtecek; Barbaros zırhlısını Marmara Denizinden getirticek; böylelikle Barbaros ve Turgutreis zırhlılarıyla ikinci muhrip divizyonu harekete hazır olup destek vazifesini Çanakalede beklemekle yapacaklardı.

Müstakil muhrip divizyonu 22 Aralık 1912 günü saat 7.00 de Çanakaleden hareket etti. Komodor forsunu taşıyan Muavenetimilliyeye başta gidiyor Gayretivatanıye ve Numuneihamiyet onu izliyordu. Mecidiye kruvazörü ile Berkisatvet torpido kruvazörü de muhriplerin gerisinden geliyorlardı. Divizyon saat 08.08 de Hellas'dan çıktıktan sonra 12 mil süratle Batı rotasına seyretmeye başladı. Saat 8.25 de Tavşan adası dolaylarında iki Yunan muhribi gördü. Mesafenin uzaklığından ötürü düşman muhriplerine bir etki yapamayacağını düşünen divizyon komutanı, bu iki muhribe taarruz etmek görevini Mecidiye ve Berkisatvet gemilerine verdi. Kendisi de muhripleriyle yoluna devam etti.

Mecidiye ve Berkisatvetin düşman muhriplerine taarruz etmek üzere dönmeleri bu muhripleri çekilmeye zorladı. Her iki Yunan muhribi Batı rotasına dönerek gözden kayboldular. Bunun üzerine Mecidiye ve Berkisatvet de geri dönerek müstakil divizyonun dümen suyunda mevki aldılar.

b. Yunan Donanması.

21/22 Aralık gecesi boğaz önünde karakol görevi yapmakta olan Yunan donanmasına mensup Niki ve Doxa muhripleri gece karanlığında bir gemi görüp, bunu büyük bir savaş gemisi görüldü şeklinde bildirmişlerdi. Bozcaadada bulunan Yunan komodoru bu haberi Osmanlı donanmasının muhtemelen Bozcaadaya karşı bir harekât yapacağı şeklinde değerlendirdi. Gerek aldığı bilgiyi gerekse bu haber üzerine yaptığı değerlendirmeyi telsizle Mondros limanında bulunan Yunan Donanma Komutanına bildirdi. Kendisi de aşağıdaki kararı verdi :

- Bütün filotillasıyla denize açılıp Osmanlı donanmasından temas almak ve onu Yunan ana kuvveti üzerine çekmeye çalışmak;
- Denizaltı gemisini Tavşan adasıyla Bozcaada arasındaki bir bekleme yerine sevk etmek;
- Bozcaadadaki kömür ikmal gemilerini, emniyet düşüncesiyle Mondros limanına göndermek.

Emrindeki 8 muhriple limandan çıkarken, muhrip komodoru, karakol görevinde bulunan diğer muhriplerine de İmroz adası Güneyinde bulunmak ve düşmana tesadüf edildiği takdirde Limni - Bozcaada hattının Güneyine çekilmek emrini verdi. Mondrostaki Donanma Komutanı ise, komodordan aldığı haber üzerine, 4 zırhlı ve 2 muhriple denize çıkmak kararı verdi. Bu amaçla da gemilerine harekete hazır ol emrini veriyordu.

Bu hal Averoff zırhlı kruvazörünün İmroz muharebesinde aldığı yaraların önemli olmadığını göstermekte idi. Demek ki, bu zırhlı kruvazör,

Osmanlı Donanma Komutanının tahmin ettiği şekilde, onarılmak üzere Pire limanına gitmemiş, yaralarını Mondros'ta kapamaya çalışmıştı. Belki de, Osmanlı donanmasıyla karşılaşırca yaralı şekilde muharebe edecekti.

c. Hafif Kuvvetler Arasındaki Muharebe.

Müstakil divizyon Batıya doğru seyrine devam ederken saat 8.40 da İmroz adasının güneyinde bir gemi görerek ona sokuldu. Romen ticaret filosuna mensup Kalafat adlı bu gemi muayene edildiği zaman herhangi bir harp kaçağı madde bulunmadı. Fakat bu gemiden Yunan filotillasının Bozcaadada bulunduğu dair bir haber alındı.

Bunun üzerine müstakil divizyon Bozcaadaya doğru yol verdi. Bu sefer de, gene Romen ticaret filosuna mensup, Elma vapuruna rastlanıldı. Bu gemide de savaş kaçağı yoktu. Bundan ötürü müstakil divizyon saat 9.50 de Bozcaadaya doğru olan yoluna devam etti.

Saat 9.55 de divizyon Lodos istikametinde ve uzak mesafede altı tane Yunan muhribi gördü ve Mecidiye ile Berkisatvet'e bunlara taarruz için emir verdi.

Müstakil divizyon komutanı ikinci kez olarak Mecidiye ile Berkisatveti Yunan muhriplerine karşı taarruza göndermişti. Kanlımıza göre her iki karar da yanlıştı. Zira Mecidiye ve Berkisatvet, Yunanlılardan çok az olan süratleriyle düşmanlarına nasıl taarruz edebilirlerdi? Bunun yerine taarruza muhripler başyarakktan düşman filotillasını Mecidiye ile Berkisatvetin üzerine çekmeğe çalışmak daha doğru bir hareket olabilirdi.

Mecidiye ile Berkisatvet divizyonunun refakatinden ayrıldıktan sonra 8.000 metreden Yunan muhriplerine ateş açtılar. Yunan muhripleri 15 dakika kadar Osmanlı gemileriyle muharebe ettikten sonra Lodos istikametinde çekildiler. Amaçları, komodorun kararında belirtildiği gibi, bu gemileri Yunan donanmasının üzerine çekmekti.

Mecidiye ve Berkisatvet, Yunan muhriplerini bir süre izledi; sonra geri döndü.

Bu sırada Yunan komodoru, Aspis muhribi, telsiz makinesi bulunmayan, Delphine denizaltı gemisini, Osmanlı donanmasının denizde olduğundan haberli etmek için, ileriye sevketti.

Müstakil divizyon da bu tarafa doğru geliyordu. Bu grup iki kolona teşkil etmişti : Mecidiye ile Berkisatvet açık deniz tarafındaki kolonayı teşkil ediyor; üç muhrip de kıyı tarafındaki kolonada bulunuyordu. Osmanlı muhripleriyle Aspis Yunan muhribi birbirlerini saat 10.40 da gördüler ve derhal karşılıklı ateş açtılar. Karşılaşmada Aspis daha zor bir durumda idi : Onun için Bozcaadanın Doğu tarafından geçmek Osmanlı muhriplerinin önleme mevkiinde bulunmasından ötürü zordu. Adanın Batı tarafını da Mecidiye ile Berkisatvet tutmuştu. Aspis komutanı gemisini, ancak, Ponente burnunda üç kulaç derinlikten geçmek suretiyle kurtarabildi.

Denizaltı gemisi, süratle daldığı için, hiç bir Osmanlı gemisi tarafından görülemedi. Bundan ötürü müstakil divizyon onun üzerinden geçti ve Bozcaada kasabasına ateş açtı.

Tam bu sırada Delphin denizaltı gemisi 500 metre mesafeden Mecidiye kruvazörüne bir torpido attıysada isabet sağhyamadı. Mecidiye kruvazörü bir denizaltı gemisi taarruzuna maruz kaldığını sonradan, Berkisatvet gemisinin yaptığı ikaz üzerine öğrendi. Bu durumu haber alan müstakil divizyon komutanı denizaltı gemisinin bulunduğunu tahmin ettiği alana gelerek bir saat kadar onu aradı. Donanmalarda henüz denizaltılara karşı su bombası bulunmadığı için toplara azamî inhitat açısı verilmiş ve denizaltı gemisi bu şekilde aranmıştı.

Divizyon komutanı, denizaltı gemisini bulamayınca, tekrardan Bozcaada kasabasını bombardımana karar verdi. Onun aldığı tertibat gereğince Mecidiye kruvazörüyle Berkisatvet torpido kruvazörü Limni adası istikametinde emniyet vazifesi aldılar. Üç muhrip de saat 11.45 de 10 dakika süre ile Gadaro adasındaki fener kulesini bombardıman etti.

Osmanlı donanmasında talimname olmamasının sakıncaları burada da belli olmuştu. Zira, bütün Deniz Kuvvetlerinde kullanılan sistemlerin aksine olarak büyük gemilere gözetleme, küçük gemilere de bombardıman vazifesi verilmişti. Lâkin bu usul dışı yapılan harekâta Mecidiye ve Berkisatvet gemilerine bir tehlike gelemezdi. Çünkü onlar Yunan ana kuvvetiyle eşit süratte ve Yunan filotillasından da üstün kifayette idiler. Mecidiye için tek tehlike Yunan muhriplerinin birkaç yönden grup ve kışkaç hücumu yapmasında idi. Fakat Yunanlılar, her halde muhriplerini riske etmemek için, böyle bir tabiiye kullanmıyorlardı.

Müstakil divizyon komutanı saat 11.55 de, tekrardan Yunan denizaltı gemisinin taarruzuna maruz kalmamaları için, Mecidiye kruvazörüyle Berkisatvet torpido muhribine «Çanakkaleye dön» emrini verdi. Kendisi de İmroz adasına doğru seyredip etrafı tarassut ettikten sonra saat 12.20 de tekrardan kasabaya yaklaştı ve Yunan bayrağı çekmiş olan binaları bombardıman etmeye başladı.

Divizyonun bu hareketi adadaki Türk halkını heyecana sevk etmişti. Bir kısım halk sandallara binerek müstakil divizyon dolaylarına gelmeye başladı. Fakat bu divizyonun, üç bacalı bir geminin Limni adasından Bozcaadaya doğru geldiğini görmesi üzerine, buradan çekilmesi halkın neşesini kaçırdı. Zira üç muhrip bu gemiyi görünce ona taarruz etmek üzere 27 mil süratle Tavşan adasına doğru yol vermişti.

Sonradan müstakil divizyon yaptığı harekât hakkında Donanma Komutanına bilgi verdi. Bu arada düşman tarafındaki muhrip sayısı artmış ve düşman, Osmanlı muhriplerine ateş açmaya başlamıştı. Buna mukabil kıyı tahkimatı ile bu sıralarda o dolaylarda bulunan Mecidiye de Yunan filotillasına ateş açtı.

Müstakil divizyon harekâtını bilen Donanma Komutanı, Yunan donanmasının denizde olmadığına kanı getirdiği için, herhangi bir şekilde harekât yapmayı düşünmedi. Sadece boğaz önünde bulunması muhtemel

Yunan denizaltı gemisini aramak amacıyla, ikinci muhrip divizyonunu hareket ettirip onlara, tahkimatın atış alanı içinde karakol görevi yaptırdı.

Bu suretle müstakil divizyon harekâtını destekliyecek tek kuvvet Mecidiye kruvazörü ve Berkisatvet torpido kruvazörü olarak kaldı. Yunan filotillasıyla bu iki gemi arasında cereyan eden topçu düellosunda Mecidiye levazım müdürünün kamarasının önüne 10.5 lik bir mermi isabet etti. Fakat bu isabet gemide herhangi bir ciddi sakatlık meydana getirmedi. Buna mukabil Mecidiye kruvazörünün attığı mermilerden bir tanesi de Panthir muhribine isabet etti. Bu tek isabet Yunan filotillasının çekilme kararı vermesine yetti. Yunan filotillası Limni adası istikametinde uzaklaştı. Müstakil divizyon da destek gemileriyle birlikte saat 14.20 de Naraya demirledi. Boğaz ağzında denizaltı karakolu yapan ikinci muhrip divizyonu da saat 15.00 de Naraya geldi.

Yunan ana kuvveti, muharebe bittikten sonra boğaz ağzına gelerek geceyi İmroz adasının Kuzeyinde geçirdi ve ertesi gün de Bozcaadaya demirledi. Yunan Amiralinin amacı müstakil divizyona sevgi gösterisi yapan Türk halkına mukabil bir gösteri yapmaktı. Nitekim gösteri yapan halktan bir kısmını Limni adasına götürmüş ve bunlara savaş boyunca kömür yükleme, boşaltma işçiliği yaptırmıştı.

Bu gösteriyi yapan Yunan kuvvetleri arasında Averoff zırhlı kruvazörü de vardı. Fakat bu gemi müstahkem mevki ve donanma gözcüleri tarafından görülmemiş; adalar halkı tarafından da Başkomutanlık vekâletine bildirilmemişti. Bundan ötürü müstakil divizyonun yaptığı bu harekât neticesinde, Osmanlı tarafı, Averoff zırhlı kruvazörünün hâlâ yaralı bulunduğu dair bir kanı hâsıl oldu.

Müstahkem mevki, ertesi günü; yani 23 Aralıkta Yunan muhriplerinin, denizaltının bulunmakta olduğu alanda, devamlı şekilde dolaştıklarını görmüş ve bundan da Yunan denizaltı gemisinin bir gün evvelki harekâta batmış olduğuna hükmetmişti. Fakat bu kanının yanlış olduğu sonradan anlaşılacaktı.

Müstakil divizyonun harekâta kullandığı mermi sayısı aşağıdaki cetvelde görülecektir :

Gemi Adı	15 lik	12 lik	10.5 luk	7,5 luk	6,5 luk	5,7 lik
Mecidiye	10	18	—	—	—	—
Berkisatvet	—	—	26	—	—	—
Muavenetimilliyeye	—	—	—	12	—	2
Numunehamiyet	—	—	—	69	—	—
Taşoz	—	—	—	—	3	—

4. Osmanlı Donanmasının Yeni Harekât Tasarısı.

Başbakanlık 22 Aralık 1912 günü, Midilli adasındaki savunma kuvvetlerinin pırıldakla verdiği bir habere dayanarak, Başkomutan Vekâletine, donanmanın Ege Denizine çıkıp büyük bir harekât yapmaması takdirinde, adanın hiç bir yardım alamıyacağını bildirdi. Gerçekten de Midilli

adası savunma kuvvetleri komutanı Albay Gani, Yunanlıların iki piyade taburu ve 1 bataryadan mürekkep takviye kuvvetleri olarak tekmi kırıları işgal ettiğini; bunun için donanmanın yardım etmemesi takdirinde hem kendi askerlerinin moralinin düşeceğini hem de adanın kolaylıkla düşeceğini Başbakanlık, Dahiliye Nezareti ve Başkomutan vekilliğine bildirmişti.

Başkomutanlık Vekâleti, bu başvurma karşısında, donanmaya gereken harekâtın yapılmasını emretti.

Donanma Komutan vekili Albay Ramiz bu konudaki kanılarını yazılı olarak 24 Aralıkta Başkomutan vekiline bildirdi. Ona göre : Adalara yardım etmek büyük kitlede bir kara birliğini nakletmekle; bu nakliyatı yapmak ise donanmanın deniz hâkimiyetini almasıyla mümkün olabilir. Bir defa donanma bu hâkimiyeti alacak olursa tekmi adalar kolaylıkla istirdat edilebilecekti. Bunun için her şeyden önce donanmanın onarım ihtiyacı düşünülmesi ve kısa zamanda bu onarım yapılmalı idi. Mesudiyenin kondenseri bozdu; Asaritevfik'in kazan boruları değiştirilmeli idi; Yedigârımillet, Numuneihamiyet ve Samsun muhriplerinin şarft yatakları değişmekte idi, Hamidiye kruvazörü henüz donanmaya katılmamıştı. Bunlar yapılırsa Donanma Komutan vekili hemen denize çıkıp düşman ile kesin sonuçlu bir muharebe yapabilecekti. Bununla beraber Donanma Komutanı, ifadesine eklediği bilgilere göre, elinde var olan kuvvetlerle düşmanı oyalayacak hareketler de yapabiliyordu.

Donanma Komutan vekili fikirlerini Başkomutan vekiline daha iyi anlatabilmek için ertesi gün bizzat İstanbula gitti. İki komutan arasında iki gün süren konuşmalardan sonra donanma için aşağıdaki yeni harekât tasarısı hazırlandı :

- Deniz egemenliği alınmadan adalara kara birliği gönderilmiyecektir;
- Donanma, savaş gemilerinin onarımları sonunda, harekâta başlayacaktır. Onarım 13 Ocakta bitmiş olacak; donanma da 14 Ocakta harekâta başlayacaktır;
- Adalara gönderilecek kara birlikleri, Akdeniz Boğazı kuvâ-yi mürettebe komutanlığınca Ezine dolaylarında teşkilâta memur edilen General Tefvik ve İzmir kuvâ-yi mürettebe komutanlığı tarafından hazırlanacak ve gereken iskelelere gönderilecektir;
- Filo bu bu askerlerle birlikte evvelâ Bozcaadayı işgal edecek; sonra da Mondros'a taarruz ederek düşman filosuna taarruz ya da onu abluka edecektir. Bu harekâtında başarıya ulaştığı takdirde Midilli ve Sakız adaları istirdat edilecektir.

Bu arada Hamidiye kruvazörü ve Numuneihamiyet muhribinin onarımları sona ereceği için donanma kuruluşunda aşağıdaki değişikliği yapmak zorunlu görüldü :

Albay Ramiz komutasında muharebe divizyonu :

4 Zirhli	: Barbaros Hayrettin Turgutreis Mesudiye Asaritevfik
2 Kruvazör	: Hamidiye Mecidiye
1 Torpido kruvazörü	: Berkisatvet

Yarbay Hakkı komutasında filotilla :

Birinci muhrip divizyonu	: Numuneihamiyet Muavenetimilliye Gayretivataniye
İkinci muhrip divizyonu	: Taşoz Basra Yarhisar
Üçüncü muhrip divizyonu	: Samsun Akhisar Demirhisar Sivrihisar Sultanhisar Hamidâbat
1 Mayın gemisi	: İntibah.

5. 4 Ocak 1913 Harekâtı.

a. Yunan Donanmasına Karşı Yeni Harekât.

Donanma Komutan vekili; harekât yapmak için gemi onarımlarının sona ermesini bekliyordu. Onarım durumlarını tespit etmiş olan Fabrikalar Müdürü Albay Black, Mesudiye zirhlisinin 10 kazaniyle 12 mil; 16 kazaniyle de 14.5 mil sürat yapacağını; Asaritevfik zirhlisi onarımlarının da sona ermek üzere olduğunu bildirmişti.

Başkomutanlık Vekâleti 2 Ocak 1913 gününde, daha evvel verilmiş olan birleşik kararlara rağmen, onarımı beklemek konusundaki Donanma Komutanı isteklerine katılmadı; Sakız adasının kurtarılması, donanmanın bir harekât yapmasına bağlı olduğunu belirterek, Yunan donanmasını imha etmek üzere donanmanın hemen hareket etmesini emretti.

Tabiiyle harekâtı evvelce düşünülmüş bir harekât planına bağlamayıp da, böyle, günlük görüş ve düşüncülerle savaşa kalkışmak iyi netice vermezdi. Bir kez inisiyatif Yunanlılara kaptırıldıktan sonra ne yapılırsa başarı kazanmaya yetmiyecekti.

Donanma Komutan vekili, aynı gün, Mesudiye zirhlisinde aniden çıkan yeni bir kondenser arızasının giderilmesinden sonra Ege Denizine açılacağını; Bozcaadaya yeter sayıda asker çıkarıp buradaki düşman üssünü işgal ettikten sonra katî neticeli bir muharebe yapmak üzere imkânlar araştıracağını bildirdi. Böyle bir muharebede Averoff zirhli

kruvazörü ile süratli düşman muhriplerinden bazıları imha edilecek olursa, Donanma Komutan vekili, kondenserleri değiştirilmek üzere Mesudiye zirhlısını İstanbula gönderecek ve öteki gemilerle de Sakız ve Midilli adalarını kurtaracaktı. Yapacağı harekât sırasında düşman donanmasına rastlamak mümkün olmazsa, Çanakkaleden başka bir üse malik bulunulmamasından ötürü derhal bu boğaza geri gelinecekti. Çünkü gece nişan-gâhlarının var olmamasından ve gece eğitiminin yapılmamasından ötürü donanmanın geceleyin denizde kalması tehlikeli görülüyordu.

Donanmanın gece harekâtı için yetiştirilmemesi büyük bir hata olarak mütalaa edilebilirdi. Çanakkalede donanma için yeteri kadar kömür ve su bulunmaması dikkat nazarına alınırsa başka bir kaniya da ulaşılabilirdi. Kömür depolarının boş bulunması; Çanakkale çeşmelerinden donanma gemilerine yetecek kadar su akmaması; üs emrinde yeteri kadar taşıma araçlarının bulunmaması; savaş gemilerinin haftalarca kömürsüz kalıp yerinde durmasına neden oluyordu. Eğitim seyrine çıkacak bir donanmanın, bu ikmal şartları içinde bulunması şüphesiz imkânsızlıklar meydana getirecekti. Buna ek olarak savaş gemilerinin makine mürettebatı da limanlarda istirahat etmeyip geceli gündüzlü arızalarını kendileri gidermeye uğraşıyorlardı.

Buna rağmen Donanma komutan vekili emrindeki gemilere belirli bir gece savaş kifayeti vermek istememiş değildi. Nitekim Donanma Komutan vekilliği makamına gelir gelmez böyle bir eğitim de yaptırmıştı. Fakat ikmal zorlukları onun bu konudaki ciddi isteklerine daima engel olmuştu.

Donanma Komutan vekili kendisine emredilen harekâtı yapmak için 3 Ocak 1912 gününü seçti. Fakat Mesudiyede çıkan yeni kondenser arızasının giderilmesi için harekâtı bir gün ertelemeye zorunluk duydu.

b. Kruvazör ve Muhriplerin 4 Ocak Harekâtı.

Donanma Komutan vekilinin hazırladığı plana göre, kruvazör ve muhriplerin boğaz dışında ve Bozcaada dolaylarında yapacakları bir keşif hareketiyle donanma harekâtı başlayacaktı. Bu kuvvetler görecekları düşman muhriplerini taredettikten sonra Bozcaada kanalına Kuzey ve Güney geçitlerini tutacaklar; Plevne vapurunun getireceği kara birliği de (Yenihan taburu) Bozcaada kasabasına çıkaracaktı. Bu sırada zirhlilerin teşkil edeceği ana kuvvet boğaz methalinde mevki alacak ve gerekirse Ege Denizine çıkarak destek görevi yapacaktı. Harekâtın geri güvenlik tedbiri olarak da Asaritevfik zirhlisiyle üçüncü muhrip divizyonu boğaz önünde bekliyecekti.

Görülüyorki, Osmanlı Donanma Komutan vekili, ada işgali konusunda Yunanlıların aldığından büsbütün başka bir plan hazırlamıştı. Yunan Donanma Komutanı Osmanlı donanmasına karşı bir karakol perdesi vücuda getirip ana kuvvetle harekât yaparken, Osmanlı Donanma Komutanı böyle bir tedbire lüzum görmüyordu. Tabiatıyla böyle bir tertip büyük bir harekât hatası oluyordu. Çünkü Osmanlı kuvvetleri parça parça düşmanın eline geçebilirdi. Bunun yerine kruvazörlerin desteğinde bir muhrip karakol şeridi teşkil edip ana kuvveti de gerisinde tutmuş olsaydı harekâta başarı kazanmak ihtimali artardı.

4 Ocak sabahı hava bulutlu olup Yıldız Poyrazdan doğru hafif bir rüzgâr vardı. Plevne vapuru asker yüklemek üzere, bir akşam evvel, Karanlık limana demirlemiş; fakat gemiye bindirilecek kara birliği henüz tamamlanmadığı için bindirme işine başlanamamıştı. Durum karşısında belki harekâtın ertelenmesi gerekirdi. Fakat Donanma Komutanının bu gecikmeden haberi olamamış; bundan ötürü de harekâta başlatmıştı.

Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleriyle Berkisatvet torpido kruvazörü, Hamidiye komutanının emrinde olarak, Çanakkaleden saat 06.00 da hareket ettiler ve saat 7.12 de Hellas'ı bordalayarak 20 mil süratle Batıya doğru seyre başladılar. 3 Muhripten (Muavenetimilliye, Gayretivataniye, Numunehamiyet) ibaret olan birinci muhrip divizyonu ile 2 muhripten (Taşoz, Yarhisar) ibaret olan ikinci muhrip divizyonu, komodor Yarbay Rifat'ın komutasında olarak 7.15 de boğazdan çıkmış ve Yıldız rotasını almışlardı; 25 mil sürat yapıyorlardı. İkinci muhrip divizyonuna mensup Basra muhribi, çıkan makine arızasından ötürü boğaz ağzında kalmıştı.

Bu suretle Osmanlı hafif kuvvetleri boğaz dışında çok geniş bir alanı gözetlemeye başladılar. Zirhlular ve üçüncü muhrip divizyonu (Samsun muhribi ve beş torpidobot) Çanakkaleden saat 7.00 de hareket ettiler. Bunlar Karanlık limanda bekliyecekler ve Donanma Komutan vekilinin sonradan vereceği emirlere göre hareket edeceklerdi.

Yardımcı gemiler (Reşitpaşa Hastane gemisi, Tirimüjgân onarım gemisi ve İntibah mayın gemisi) Çanakkaleden saat 8.00 de hareket edip Karanlık limana geldiler.

Bu sırada Yunan ana kuvvetleri Mondros'ta muhrip filotillası Bozcaadada ve 2 muhribi de boğaz ağzındaki karakol görevinde idi. Diğer 3 muhrip de karakol görevinde olanları değiştirmek üzere Bozcaadadan İmroz adasının Güney istikametine doğru seyir halinde bulunuyorlardı.

Osmanlı kruvazörleri saat 7.31 de iki grup halinde ve ayrı ayrı yerlerde bulunan 5 Yunan muhribini gördüler. Yunan muhripleri de Osmanlı kruvazörlerini görmüş ve Güney rotasına dönmüşlerdi. Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri saat 7.40 da Yunan muhriplerine doğru dönerek ateş açtılar. Berkisatvet torpido kruvazörü, kruvazörler kadar sürat yapamadığı için hattan geride kalmıştı.

Hamidiye kruvazörü komutanı, bir taraftan da 5 Yunan muhribinin görüldüğüne dair Donanma Komutan vekiline bir keşif işareti verdi. Donanma Komutan vekili duyduğu top seslerinden esasen dışarda bir şeyler olduğunu anlamıştı. Fakat aldığı keşif işareti üzerine herhangi bir karar vermedi. Birinci ve ikinci muhrip divizyonları ise, duydukları top sesleri üzerine, derhal, kruvazörlere katılmak üzere o tarafa yol verdiler. Lâkin bu yaklaşmış seyri sırasında Gayretivataniye muhribinde dümen arızası çıktı. Komodor bu gemiyi Çanakkaleye gönderdi ve bu suretle harekât yapacak elinde 4 muhrip kaldı.

Yunan muhripleri saat 8.20 ye kadar kruvazörlerin top menzili dışında bulunarak Osmanlı kuvvetlerini kendi ana kuvvetleri üzerine çekmeye çalıştılar. Fakat Osmanlı kruvazörleri bunlara uymadı; Yunan muh-

riplerinin gözden kaybolmaları üzerine Bozcaadanın etrafını çevirmek planını tatbik başladılar. Hamidiye komutanının verdiği emir üzerine birinci muhrip divizyonu (Muavenetimilliyeye ve Numunehamiyet muhripleri) Tavşan adasının Batı; ikinci muhrip divizyonu (Taşoz ve Yarhisar muhripleri) aynı adanın Doğu tarafında mevki aldı. Mecidiye ve Berkisatvet gemileri Bozcaadanın Kuzeyini; Hamidiye kruvazörü de aynı adanın Batısındaki Ponente burnundan dolaşarak kanalın Güney tarafını tutmak üzere yol verdi.

Bu sırada Bozcaada limanında, harekete hazır bir durumda beklemekte olan, 3 Yunan muhribi vardı. Bunlar Mecidiye kruvazörüyle Berkisatvet gemisinin gelmekte olduğunu görünce derhal hareket ettiler. Onlar için, iki Osmanlı gemisinin varlığından ötürü kanalın Kuzey tarafından çıkmak mümkün değildi. Kanalın Güney tarafına yol verince de Hamidiye kruvazörüyle karşılaştılar. Hamidiye saat 9.20 de bunlara ateş açtı ve fakat mesafenin uzaklığından ötürü bu atıştan bir netice alamadı.

Osmanlı hafif kuvvetleri Bozcaadanın etrafını çevrelemişti. Fakat bu adaya kara birliğini getirecek Plevne vapuru ile mavnalar görünürde yoktu. Kara birlikleri Karanlık limana geç gelmiş; burada da hava çıktığı için bu birlikler gemiye bindirilememişti.

Nihayet Donanma Komutan vekili bu durumu Hamidiye komutanına bildirdi; o da birinci ve ikinci muhrip divizyonlarına Çanakkaleye avdet emrini verdi.

c. Ana Kuvvet Harekâtı.

Donanma Komutan Vekili Albay Ramiz, kruvazörlerin yaptığı harekât ve iki kez Yunan muhripleriyle karşılaşmalarından ötürü Yunan ana kuvvetinin de harekâta müdahale edebileceğini düşünerek, ana kuvvetle denize çıkmaya karar verdi. Verdiği emir üzerine üçüncü muhrip divizyonu hareket ederek saat 9.15 de boğazdan çıktı; yüksek süratle Kuzeye; saat 9.45 de Güneye ve saat 10.00 da da tekrar Kuzeye döndü. Bu divizyon düşmanın denizaltı gemisini aramak üzere bu hareketleri yapmıştı.

Bu sırada zırhlılar boğazdan çıkmış ve ağır yolla Batı istikametine doğru seyre başlamıştı. Zırhlılara ilkönce birinci ve ikinci muhrip divizyonları, sonra da kruvazörler katıldı.

Hamidiye Komutanı, Donanma Komutan vekiline, Averoff zırhlı kruvazörünü görmediğini ve fakat duyulan telsiz muhaberesinden Yunan ana kuvvetinin denizde bulunduğu kanısında olduğunu bildirdi.

Saat 10.52 de ana kuvvet, Barbaros, Turgutreis, Mesudiye, Hamidiye ve Mecidiye olmak üzere Pruva hattına geçmiş ve Batiya doğru seyrine devam etmişti. Ana kuvvetin hemen dümensuyunda da Berkisatvet torpido kruvazörü vardı. Asaritevfik zırhlısı, donanmaya ayakbağı olmaması için, saat 10.40 da geriye, Boğaz önündeki üçüncü muhrip divizyonunun yanına gönderilmişti. Birinci muhrip divizyonu ana kuvvetin iskele, ikinci muhrip divizyonu da sancak başomuzluğunda mevki almışlardı. Bu sırada Gayretivataniye ve Basra muhripleri de arızalarını gidermişler ve divizyonlarına katılmışlardı.

Ana kuvvet saat 11.30 da Tavşanadalari istikametinde 11 kadar Yunan muhribi gördü. Donanma Komutanı bunlara taarruz görevini Hamidiye ve Mecidiye kruvazörlerine verdi. Onlar da hemen hattan çıkarak Yunan muhriplerine ateş açtılar. Yunan muhripleri de Osmanlı ana kuvvetini görmüş ve kendi Donanma Komutanlarına keşif işareti vermişti. Bir taraftan da Osmanlı kruvazörlerinin ateşine mukabele ediyorlardı.

Bu durumu Donanma Komutan vekili görmüş ve kruvazörleri Berkisatvet torpido kruvazörüyle takviye etmeye karar vermişti. Fakat taraflar arasındaki muharebe 11.35 den saat 12.30 za kadar devam etti. Bu saatte Yunan muhripleri gözden kayboldukları için Osmanlı kruvazörleri de ateş kestiler. Donanma Komutan vekili de bu saatte donanmasına geri dön emrini verdi. Gemiler saat 15.27 de Naraya demirlediler.

Kara birliğinin Plevne vapuruna yüklenememesi yüzünden donanmanın yaptığı bu harekât boşa çıkmıştı. Fakat Kuvâ-yi Mürettep Komutanı, bu konuda yaptığı ihmalî gizlemiş ve Donanma Komutan vekiline suç kondurmaya kalkışmıştı. Diyordu ki : «Ben kara birliğini Plevne vapuruna bindirdim. Hareket de ettirecektim. Fakat donanma geri dönmüverdi . . . » Donanma Komutan vekili ise bu komutanın gerçekler dışı beyanda bulunup kendi üzerindeki suçu donanmaya yüklemek istediğini Başkomutan vekiline yazdı.

Herhangi bir savaşta komutanların gerçek dışı beyanda bulunmaları, raporlar vermeleri, başkalarına suç havale etmeye kalkışmaları, şüphesiz, harekât için faydalı şeyler değildi. Eğer kara birlikleri istenen saatte gemiye bindirilip hareket ettirilmiş olsaydı, bu harekât sonucunda Bozcaada Osmanlı tarafının eline geçecek ve bu durum da deniz savaşının şeklini çok değiştirecekti.

6. Osmanlı Donanmasının 10-11 Ocak Harekâtı.

a. Durum Tartışması.

Yunanlılar Midilli Adasının işgal harekâtını tamamladıkları için harekât ağırlık merkezini Sakız Adasının işgaline bağlamışlardı. Bu arada İzmir Komodorluğu 5 nakliye gemisinden kurulu bir Yunan kafilesinin 5 Ocak 1913 günü saat 9.00 da Midilli Adasına geldiğini haber almış ve bu gemilerin adadaki Osmanlı esirlerini alıp götürüleceği kanısına varmıştı. Bu konudaki görüşleri Başkomutan vekiline bildirirken kendi kanılarını eklemeyi de unutmamıştı. Bu komodor diyordu ki : «Osmanlı kruvazör ve muhripleri İzmire istinaden harekât yaparlarsa Yunan gemilerinin bu sularda serbestce dolaşmasına mani olurlar. Donanmanın bu suretle hareket etmemesinin elbette bizce bilinmeyen bir nedeni vardır . . . »

Herhangi bir donanmanın bir kaç üsse birden dayanarak harekât yapmasında kesinlikle büyük yararlar vardır. Ama bu gerçeği ilkönce Başkomutanın bilmesi ve savaşın önce bu üslerin tesis edilmesine yardımcı olması gerekir. Eğer savaşın önce böyle bir üs teşkilâtı kurulmuş ise, özellikle gemileri sık sık arıza yapan, Osmanlı Donanmasının bu limanlardan istifadeye kalkışması yarardan çok ziyan verir. Çanakkalede bile gereği süratle kömür ve su ikmalî yapamayan gemilerin İzmire dayanarak herhangi bir harekât yapamayacağı açıkça belli idi.

Başkomutan Vekâleti daha başka yerlerden de düşman donanması hakkında haberler almıştı. Bundan ötürü 5 Ocak 1913 günü Donanma Komutanlık Vekâletine düşman nakliyelerinin Sakız ve Midilli Adaları dolaylarında pervazsızca dolışıklarını ve düşman donanmasının da Psara Adası civarında olduğunu bildirenden hemen ertesi günü harekâta kalkınılmasını emretmişti. Aynı gün Sakız Limanının mendireği içinde düşmanın iki posta vapuru, dışında da Makedonya yardımcı kruvazörüyle bir torpidobotunun ve bir de ticaret gemisinin bulunmakta olduğuna dair Çeşme Limanından bir haber gelmiş ve Başkomutan Vekâleti bu gemilerin de imha edilmesini Donanma Komutanlığına emretmişti.

Hafif kuvvetlerinin İzmir Limanına dayanarak harekât yapması hakkındaki İzmir Komodorunun teklifi Başkomutanlık tarafından da uygun karşılandı. O Osmanlı Donanmasının sadece Bozcaadanın işgal hareketine kendisini bağlamasını uygun bulmuyor bu donanmanın daha geniş hareketler yapmasını istiyordu. Bundan ötürü İzmir dayanılarak harekât yapmak şeklini uygun bulmuş ve bu amaçla adı geçen limanın bir deniz ileri üssü haline getirilmesini Bahriye Nezaretinden istedi. Diğer taraftan Donanma Komutanına da Asaritevrik zırhlısıyla bir kısım hafif kuvvetlerin İzmir gönderilmesini ve bu kuvvetlerin Sakız Adasının korunmasına katılmasını emrediyordu.

Bu emir üzerine Donanma Komutanı yapacağı harekât hakkındaki fikirlerini Başkomutan vekiline bildirmeyi lüzumlu mütalaa etti. Onun fikirlerine göre donanma dört yıldan beri harcanan çabaların çok üstünde olarak üç aydan beri yararlı görevler yapmış ve fakat zırhlıların arızalı durumları ve muhriplerin, Yunan muhriplerine oranla, kifayetsiz olmalarından ötürü, personelin çok istekli olmasına rağmen, Sakız Adası geri alınamamıştı. Düşman donanmasını tahrip ederek deniz egemenliği alındıktan sonra Sakız Adasına kara birlikleri sevk etmek mümkündür. Üstün bir düşman karşısında ticaret gemilerinin korunabildiğini tarih göstermemiştir. Asker çıkarmadan adaları kurtarmaya kalkışmak, cephane sarfından başka bir işe yaramıyacaktı. Buna rağmen donanmanın, Çanakkaleden uzaklaştırılarak, Ege Denzinde başka bir üsse istinaden harekât yapması isteniyorsa, ilkönce Mesudiyenin kondenser arızası giderilmeli; süratli ticaret gemileriyle İzmirde 4.000 ton Kardif kömürü nakledilmeli ve adaların işgalinde kullanılacak kara birlikleriyle süratli ticaret gemileri İzmirde toplanmalı idi.

Donanma Komutan Vekili Albay Ramiz bu kanılarından sonra, Başkomutanlık Vekâletine, nakliyattan önce deniz muharebesi yapmak gerektiğini bir kez daha tekrarladı ve bundan ötürü donanma gemilerinin bir an önce onarılmak lüzumunda ısrar etti. Donanma Komutan vekilinin yazısı aksi halde sorumluluk alamıyacağını bildirmek ve durumun bir kez de Bahriye Nezareti Daire Başkanlarının tetkikinden geçirilme lüzumunu teklif etmekle bitiyordu.

Teklif üzerine 9 Ocak 1913 gününde Bahriye Nezareti Daire Başkanları Nazım başkanlığında toplandılar. 18 yüksek rütbeli subayın katıldığı bu toplantıya eski Bahriye Nazırı Amiral Halil de katılmıştı. Konuşma sonunda, toplantıda tutulan tutanağa göre donanmanın yalnız gündüz saatlerinde denizde bulunması; sabahın erken saatlerinde hareket

ederek Mondros Limanına doğru seyretmesi, muharebe yapmak üzere denize çıktığı takdirde, Yunan Donanmasını imha etmesi kararına varılmıştı.

Başkomutan vekili bu tutanağı Donanma Komutanlığına göndererek donanmanın derhal denize çıkması hakkında vermiş olduğu emri bir kez daha tekrarladı.

b. 10 Ocak 1913 Harekâtı.

Yunanlılar Osmanlı Donanmasının 4 Ocak 1913 tarihinde yaptığı Bozcaada bombardımanlarına, Beşike'yi bombardıman ederek mukabele etmek istediler. Doxa muhripi 10 Ocak 1913 günü, Osmanlı gözetleme istasyonlarını tahrip etmek perdesi altında bu mevkiilerin gerisinde bulunan gayri muharip halka 40 mermi atarak bu kararı yerine getirdi. Donanma Komutan vekili bu olaydan Çimenlik istasyonunun çektiği bir telgraf haberi üzerine haberli oldu. Bozcaada dolaylarını keşfettirmek amacıyla, derhal kruvazörlere harekete hazırlık emrini verdi.

Saat 13.45 de kruvazör divizyonu komutanına (Hamidiye Komutanı Önyzb. Hüseyin Rauf) Bozcaada istikametinde bir keşif hareketi yapmasını; düşman muhriplerine rastlandığı takdirde onlara bir iki mermi atıp Naraya geri dönmesini emretti. Donanma Komutan vekili ikinci emriyle de, şartlar uygun geldiği takdirde Berkisatvet torpido kruvazörünün de beraber alınıp, bu geminin İmrozu tarassut etmek üzere Hellas önünde bırakılmasını tavsiye etti.

Emir gereğince kruvazörler (Hamidiye ve Mecidiye) saat 14.00 de; birinci muhrip divizyonu (Muavenetimilliye, Numuneihamiyet ve Gayretivataniye) ile ikinci muhrip divizyonu da (Taşoz, Basra ve Yarhisar) saat 14.15 de Naradan hareket ettiler.

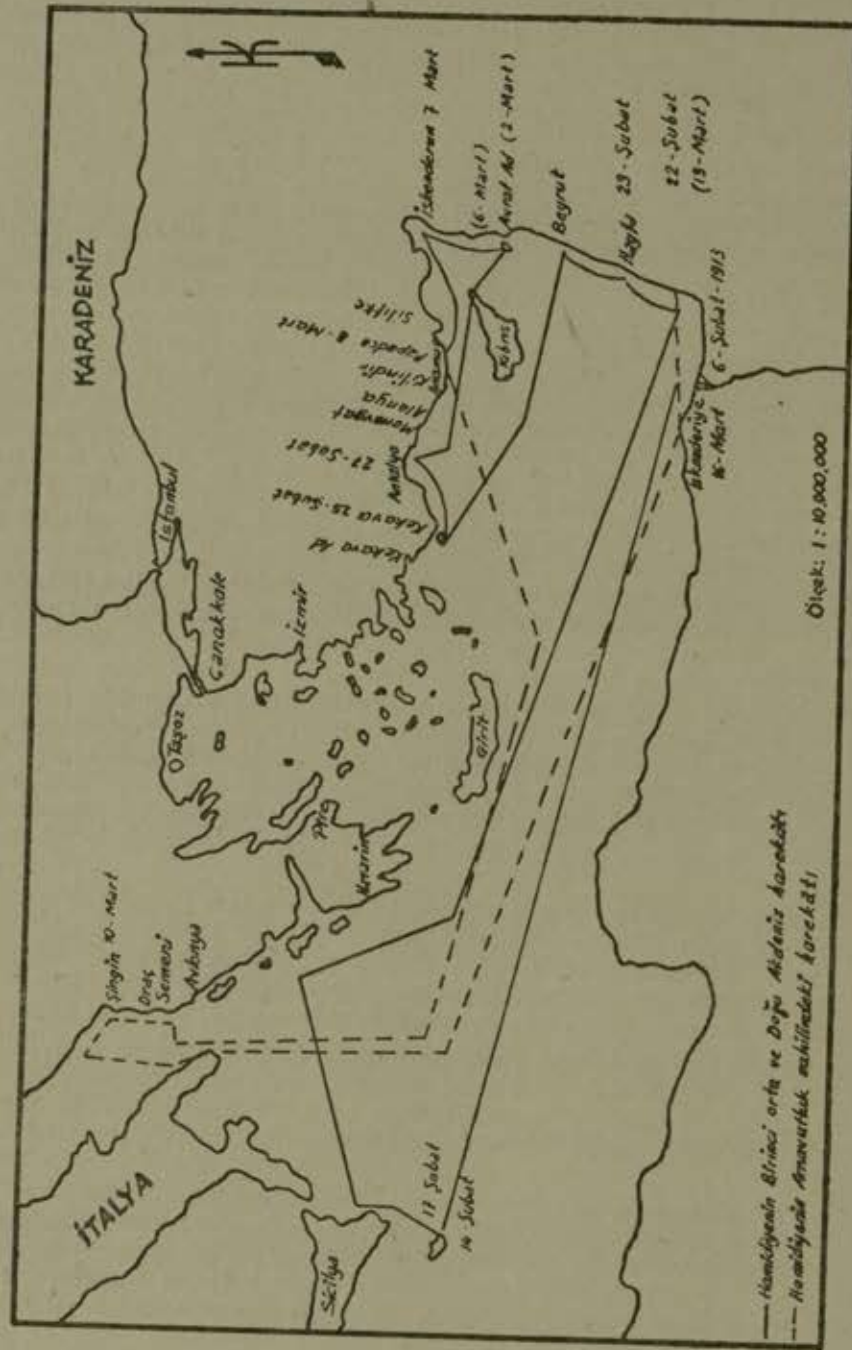
Kruvazörler Boğazdan çıktıktan sonra Berkisatvet torpido kruvazörünü, Donanma Komutan vekilinin tavsiye ettiği şekilde, Hellas Burnu önünde bırakıp 16 mil süratle Beşike istikametinde seyre başladılar. Kısa bir süre sonra bir Yunan muhribinin önce Güney, sonra da Batı istikametinde seyretmekte olduğunu gördüler. Mesafenin uzak olmasından ötürü bu muhribe ateş edemediler. Pek az sonra da bu muhrip gözden kayboldu.

Hamidiye komutanı, alanda herhangi bir düşman görmemesinden ötürü, İmroz Adası dolaylarını keşfe karar verdi. İki kruvazör bu istikamete döndü. Bu karar kruvazörleri 2 Yunan muhribinin karakol yapmakta bulunduğu bölgeye götürdü. Mecidiye kruvazörü, Donanma Komutan vekilinin verdiği emre uyarak bu muhriplere yalnız bir tanecik mermi attı.

Muhrip divizyonları boğazdan saat 15.30 da çıkmışlardı. Kruvazörler İmroza giderken onlar da Beşike'ye doğru seyretmekte idiler. Kruvazörlerle muhrip divizyonları arasında herhangi bir komuta birliği olmadığından münferit gruplar hareketlerini birbirlerine uyarak yapmak zorunda idiler.

Muhrip divizyonları bölgede hiç bir düşmana rastlamamışlar ve fakat, bu arada, kruvazörlerin boğaza doğru avdet seyrine başladıklarını görmüşlerdi. Gerçekten de Hamidiye komutanı, ortalığın kararmaya başlamak üzere olduğunu görmüş, Bahriye Nezareti Daire Başkanlarının tutanağındaki fikirlere sadık kalarak, dönmeye karar vermişti. Bundan

ötürü kruvazörleri izleyerek muhriplerle de döndüler ve Naraya demirlediler.

Kroki No. 12 — Hamidiye'nin Akdeniz Harekâtı

Bu suretle 2 kruvazör, 1 torpido kruvazörü ve 6 Osmanlı muhribi, büyük stratejik hedefler ortada dururken, «Ufacık bir Yunan muhribi Beşike'ye iki üç mermi attı» diye denizlerde yararsız yere dolaşmış, başarı kazanmadan da üssüne geri gelmişti.

c. 11 Ocak 1913 Harekâtı.

Donanma Komutan vekili Başkomutan vekilinin Mondros'u bombardıman etmek ve denize çıktığı takdirde düşman donanmasını yok etmek hakkındaki emri gereğince bir harekât yapmaya karar verdi. Bu harekâta donanmanın bütün gemileri katılacaktı. Sadece makine arızasından ötürü Numunehamiyet muhribi Çanakkalede bırakılacaktı.

3 Zırhlı, 2 kruvazör, 1 torpido kruvazörü ve 6 muhripten mürekkep ana kuvvetin görevi Mondros Limanını bombardıman etmek olacak 1 zırhlı, 1 mayın gemisi ve 4 torpidobattan mürekkep diğer ufak grubun da görevi Çanakkale Boğazı ağzında ana kuvvetin geri emniyetini sağlamak olacaktı.

Ana kuvvet Reşitpaşa hastane gemisi ve Tirmüjgan onarım gemisini Karanlık Limanda bıraktıktan sonra 11 Ocak 1913 günü sabahı boğazdan çıktı. Üçüncü muhrip divizyonunu boğazın 4.5 mil açığında gözetleme görevine bırakmış; kendisi de 12 mil süratle 252 rotasına seyre başlamıştı. Zırhlılar, sırasıyla, Barbaros, Turgutreis, Mesudiye ve Asaritevfik olmak üzere pruva hattında seyrediyorlar; Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri ana kuvvetin 4 mil pruvasında mevki almış bulunuyor, birinci ve ikinci muhrip divizyonları da kruvazörlerin Sancak ve İskele başomuzluklarına bölünmüş bulunuyorlardı.

Üçüncü muhrip divizyonunun bulunduğu gözetleme alanına gelince Donanma Komutan vekili Asaritevfik'i refakatten ayırdı. Bu zırhlı üçüncü muhrip divizyonunu da emrine alarak donanmanın geri emniyetini sağlamak görevine başladı.

Bu sırada Yunan ana kuvveti Mondros'ta, filotilası Bozcaadada ve iki muhribi de İmroz dolaylarında karakol görevinde bulunmakta idiler. Bu iki Yunan muhribiyle Hamidiye kruvazörü birbirini saat 8.33 de gördüler. Hamidiye kruvazörü komutanı Osmanlı ana kuvvetini bu iki Yunan muhribine göstermemek için, derhal Hamidiye ve Mecidiyeye yol verdirerek düşman üzerine ayıldı. Yunan muhripleri ise daha fazla sürat yaparak Batı istikametine döndüler. Bundan sonra her iki taraf da kendi komutanına keşif işaretini verdi.

Bu işaret üzerine Osmanlı Donanma Komutan vekili kararında herhangi bir değişiklik yapmadı. Yunan Donanma Komutanı ise ana kuvvetiyle Mondros'tan hareket etmeye karar verdi; Bozcaadadaki Yunan filotillasını da hareket ettirdi.

Osmanlı Donanma Komutan vekili kendisinin hareketinden haber alacak olan Yunan donanmasının kesinlikle denize çıkıp kendisine doğru geleceğini bildiği için Mondrosa doğru bir keşif hareketi yaptırmaya lüzum görmemişti. Ona düşman hakkında ilk haberi, Tirmüjgan gemisi telsizinin aracılığıyla Asaritevfik zırhlısı verdi : «Düşman donanması, İmroz Adası Güney burnu dolaylarındadır ...»

Donanma Komutan vekili hiç bir durum tartışması yapmaya lüzum görmeden bu habere inandı ve derhal bu tarafa doğru gitmek kararı verdi. Donanma gemilerine «Muharebeye hazır olunuz» emrini verdikten sonra zırhlıları aksi rotaya çevirdi; kruvazörlerine de «Bana katılınız» işaretini verdi. Bu suretle Osmanlı Donanması zırhlılar başta, kruvazörler geride olmak üzere pruva hattında 72 derece rotasına seyretmekte idi.

Tabiatıyla Donanma Komutan vekilinin yapması gerekli hareket bu değildi. İlkönce düşmanın bulunduğu bildirilen bölgeye keşif kruvazörlerini gönderip tamamlayıcı bilgi almalı; sonra donanmasını çevirmeli idi.

Donanma saat 11.30 da Asaritevfik zırhlısı ve üçüncü muhrip divizyonunun bulunduğu gözetleme alanına geldiği zaman Donanma Komutan vekili Asaritevfik zırhlısı komutanından düşman hakkında tamamlayıcı bilgi istedi, ondan aldığı bilgi de kedisini düşmanın İmroz Adası dolaylarında olduğu kanısına götürdü. Bundan ötürü de donanmasını dört kolona haline getirerek Kuzey genel istikametine doğru seyre başladı. En Batıda kruvazörlerin teşkil ettiği kolona, bunun Doğusunda üç zırhlının teşkil ettiği kolona, daha Doğuda birinci ve ikinci muhrip divizyonlarının teşkil ettikleri kolona ve nihayet en Doğuda da üçüncü muhrip divizyonunun teşkil ettiği kolona vardı. Asaritevfik zırhlısı tek başına gözetleme yerinde bırakılmıştı.

Bir süre sonra Donanma Komutan vekili, kruvazörlere, Kefalo burnuna yakın geçerek İmroz Limanındaki düşman gemilerini keşif emrini verdi.

Bu suretle donanmanın Kuzeye çıkması sırasında, gözetleme mevkiinde kalmış olan Asaritevfik zırhlısı saat 12.15 de düşman muhripleriyle muharebe etmekte olduğunu bildirdi. Bu gemi Leon tipi Yunan muhriplerini görmüş ve bunlarla 12 dakikalık bir muharebe yapmıştı.

Donanma Komutan vekili Asaritevfik zırhlısının muharebe yapmakta olduğunu daha evvel duyduğu top seslerinden de anlamıştı. Fakat düşman ana kuvvetinin Kuzeyde olduğunu tahmin ettiği için, Asaritevfik zırhlısının ufak bir düşmanla çarpıştığını sandı. Üçüncü muhrip divizyonunu Asaritevfik'in yanına gönderip kendisi Kuzeye doğru olan rotasına devam etti.

Asaritevfik zırhlısı düşman muhriplerini taretmişti. Lâkin Osmanlı ana kuvvetini görmeye kararlı bulunan Yunan muhripleri, bir süre sonra, tekrar dönerek Asaritevfik zırhlısının karşısına yeniden çıktılar. Zırhlı onlara yeniden ateş açtı. Bunun üzerine Donanma Komutan vekili Asaritevfik'in yanına kruvazörleri yolladı. Kruvazörler aksi rotaya döndükten sonra ikiye ayrıldılar. Hamidiye kruvazörü Bozcaadanın Batı burnuna; Mecidiye kruvazörü de Tavşanadalarına doğru yol verdi. Bunlardan yalnız Hamidiye gördüğü Yunan muhripleriyle beş dakika muharebe yaptı; bir taraftan da iki muhrip görmüş olduğuna dair keşif işareti verdi. Bu işaret Donanma Komutan vekiline düşman ana kuvvetinin bu tarafta olacağı kanısını verdi. Bundan ötürü donanmasına rota aksettirdi. Bir süre sonra da kruvazörleri kendi yanına çağırdı. Saat 13.50 de Osmanlı Donanmasının rotası 261 derece idi.

Bu rotada saat 14.15 şe kadar seyredildi. Düşmanın görünmemesi ve ortalığın da kararmaya başlamasından ötürü, Donanma Komutan vekili, bu saatte geri dönmek kararı verdi. Donanma gemileri saat 16.30 da toplu olarak Naraya demirlediler.

Başkomutanlık Vekâletî 11 Ocak 1913 günü yaptığı harekât hakkında Donanma Komutanlığından rapor alınca, aldığı bilgiden tatmin olmamış; raporun bir kez de Bahriye Nezareti Askerî Meclisi tarafından incelenmesini istemişti. Bu Meclisin vardığı kanağe göre : «Madem ki Donanma Komutanı Mondros'u bombardıman etmek ve Yunan Donanmasını imha etmek emrin almıştı; Asaritevfik zırhlısının düşman göründüğüne dair işarete bakmayacak, Mondros'a doğru yoluna devam edecekti. Eğer Donanma Komutan vekili bu suretle hareket etmiş olsaydı kesinlikle Yunan Donanmasıyla karşılaşp muharebe yapacaktı ... »

Böyle bir olayı meydana getiren başlıca neden donanmanın herhangi bir keşif talimnamesinin bulunmayışı olabilirdi. Zira Asaritevfik zırhlısı iki ya da üç muhrip gördüğü halde bunu donanma diye rapor etmişti. Buna rağmen Donanma Komutan vekili Albay Ramiz, bu rapora da inanamamış; kendiliğinden düşmanın Kuzeyde olduğuna hükmetmişti. Bundan ötürü Bahriye Nezareti Askerî Meclisi kanılarında haklı idi.

Başkomutan vekili Askerî Meclisin verdiği bu mütalaayı aynen Donanma Komutanlığına yolladı ve bu komutanlığa yanlış hareket etmiş olduğunu bildirdikten sonra, tekrar, çıkıp muharebe yapmasını emretti.

Donanma Komutan vekili Bahriye Nezareti Askerî Meclisinin verdiği rapora cevap veriyordu : «Aldığım keşif işareti üzerine düşmana doğru gittim. Asaritevfik zırhlısı, düşman ana kuvvetiyle değil, muhripleriyle karşılaştığı için onun yanına kruvazörleri yolladım. Kruvazörlerin düşman muhriplerini taretmesinden sonra hava kararmakta olduğu için limana geri geldim ... » Bundan sonra Donanma Komutan vekili, rapora imza koyan kişilerin Çanakkaleye gönderilmelerini ve durumu bir kez de burada incelemelerini rica ediyordu.

Fakat Donanma Komutan vekili Albay Ramiz'in bu kanıları, Başkomutan vekiline, kendisinin Yunan Donanmasıyla muharebe yapmak istemediği kanısını verdi. 15 Ocak 1913 tarihinde Başkomutanlığa bir yazı yazıyor ve Albay Ramiz'in Donanma Komutanlık Vekâletinden alınarak yerine Bahriye Nazır vekili Amiral Rüstem'in atanmasını rica ediyordu. Gösterdiği neden Bahriye Nezareti Daire Başkanlarının iki kez toplanıp karar vermelerine ve durumun da çok nazik bulunmasına rağmen Albay Ramiz'in muharebe yapmak istemeyip vakit geçirmesi idi.

7. Hamidiye Kruvazörünün Aldığı Görev.

Hamidiye kruvazörü 13 Ocak 1913 günü saat 3.30 da dört muhriple boğaz methaline çıkmış ve hiç bir düşmana rastlamadığı için geri dönmüştü. Buna karşı düşman muhripleri ortalık aydınlandıktan sonra Seddülbahir önünde karakol yapan Sivrihisar torpidobotuna birkaç mermi atmış; bunu duyan Donanma Komutan vekili de düşman muhriplerinin üzerine Mecidiye kruvazörünü yollamıştı.

Mecidiye kruvazörü boğaz dışında Yunanlıların Averoff zırhlı kruvazörüyle karşılaştı ve derhal Çanakkale tâhkimatının top menzili içine sığındı. Taraflar arasında bir muharebe olmadı; Çünkü Averoff zırhlı kruvazörü, belki de Mecidiyeyi görmemesinden olacak, alandan çabuk uzaklaşmıştı.

Lâkin bu olay Averoff zırhlı kruvazörünün, Yunanlılar tarafından, tekrardan kifayetli hale sokulmuş olduğuna dair Osmanlı Donanmasına iyi bir kanı verecekti. Bu gemi süratı ve toplarının atış süratinden ötürü, iki donanma arasındaki kuvvet kıyaslamasında çok ağır basmakta idi. Onun tekrardan harekât alanında gözükmesi, tekrardan Osmanlı Denizcilerini meşgul etmeye başlamıştı.

Hamidiye Komutanı Önyzb. Hüseyin Rauf, aynı zamanda, müstakil divizyon komutanı sıfatıyla Donanma Komutan vekili Albay Ramiz ile çok sıkı temasta idi. Hamidiye kruvazörünün onarımdan çıkmasıyla beraber Donanma Komutan vekilinin huzuruna çıkmış ve şunları söylemişti : «Averoff'un tam kifayette olduğu belli olmuştur. Eğer bu gemiyi Limni Adasından uzaklaştıracak bir çare bulabilirsek, komutanız altındaki donanma Yunan Donanmasından tamamiyle üstün olacak ve Ege Adalarını geri almak fırsatını bulacaktır. Benim aklıma Hamidiye kruvazörü ile Ege Denizine açılmak ve Yunanistanın ileri üs ve önemli denizyollarına taarruz ederekten Averoff'u üzerime çekmeye çalışmak geliyor.»

Donanma Komutan vekilinin ana fikri Bozcaadayı geri alaraktan düşman ileri karakolunu zayıflatmak üzerinde toplanmakta idi. Fakat Hamidiye komutanının fikri ona da uygun gelmişti. Bununla beraber böyle bir fikri Rauf Beyden önce kendisinin de düşündüğünü anlatmak için, Hamidiye Komutanına «Zaten kurmay heyetim bu konu üzerinde çalışmakta idi; Averoff'u karşımızdan nasıl uzaklaştırabiliriz diye düşünüyorduk» demiş ve teklifi Başkomutan Vekâletine ulaştıracağını bildirmişti.

Önyzb. Hüseyin Rauf'un adeta kendi kurmayı olarak harekâta götürdüğü Yzb. Mehmet Ali Ülgen (Sonradan Deniz Kuvvetleri Komutanı sayın Oramiral M. Ali Ülgen) bu konuda bana şunları anlatmıştı :

«Rauf Bey Donanma Komutan vekili Ramiz Beyi hiç sevmezdi. Fakat Ramiz Beyin Rauf Beye karşı soğukluğu daha büyüktü. Donanma Komutan vekili ne kadar pasif ise Rauf Bey o kadar aktif ve taarruz ruhu içinde idi. Rauf Beyin Hamidiye ile harekât yapmak fikri, Hamidiye Averoff'u uzaklaştıracak diye değil, Rauf Donanma Komutanının yanından uzaklaştıracak diye Ramiz Beyi sevindirmişti. Bundan dolayı Rauf Bey teklifini ağızdan yaptığı zaman Albay Ramiz'in cevabı şu oldu : Dün gece bir ruya görmüştüm Rauf; bir kara kedi kalbimin üzerine oturmuş, beni boğuyordu. Derken birdenbire üzerimden atladı; ben de rahat ettim. Git Rauf nereye gidersen git; tek ben rahat kalayım ... »

Hamidiye komutanının harekât teklifi Başkomutanlık Vekâleti tarafından da onaylanınca Donanma Komutan vekili bir Savaş Meclisi toplanarak bu gemiye verilecek vazifeyi tespit ettirdi. Tabiatıyla tespit edilen esaslar Hamidiye komutanının tamamiyle isteklerine uymakta idi. Bu meclisin, müzakere sırasında ihmal ettiği ihtimal şu idi : Ya Averoff, Hamidiyenin harekâtına kapılmaz da gene Limni Adasında kalırsa ?... Bu ih-

timal düşünülmüş olsaydı; Yunanlıların Ege Denizi egemenliğinde sadece Averoff'a güvenmekte olduğu ve bundan ötürü de bu gemiyi Limni Adasından ayırmayacakları hemen anlaşılacaktı. Averoff da Ege Denizinden ayrılmazsa, bu sefer, Osmanlı Donanmasıyla Hamidiye kruvazörü arasına girecek ve bu donanmanın başına bir hayli işler açacaktı. Çünkü Hamidiye donanmaya yardım etmek üzere harekâta başladıktan sonra donanma bu geminin encamını düşünmek zorunda kalacaktı.

Ama, sadece Rauf Beyin fikirlerine bağlı kalmış olan meclis bu ihtimali hiç düşünmemiş ve Rauf Beyin istediği gibi bir plan hazırlamıştı : «Hamidiye Çanakkaleden hareket ettikten sonra, Yunanlıları aldatmak için Kepeze'e demirleyip güvertesinde suni bir yangın çıkarıp bu yangını telsizle ve açık olarak Donanma Komutanlığına bildirecek; bundan sonra da karanlıktan istifade ederek İmroz Adasının Kuzeyinden Ege Denizine intikal edecekti. Görevi, Şıra Limanını bombardıman ederekten ve yakalayacağı Yunan ticaret gemilerini batırarakten Averoff'u kendi üzerine çekmekti. Bu harekâttan sonra, Midilli ve Sakız Adalarının önünden geceleyin geçmek suretiyle İzmir Limanına intikal edecekti.»

Donanma Komutan vekili harekât sonunda Hamidiye kruvazörünün İzmir intikal etmesini sonradan yapılacak Midilli Adasının işgal harekâtı için de uygun bulmuştu.

Savaş Meclisinin verdiği karara göre Hamidiye kruvazörü İzmir gelmek imkânını bulamazsa Birindizi ve İskenderiye gibi tarafsız limanlardan istifade etmek imkânlarını araştıracaktı.

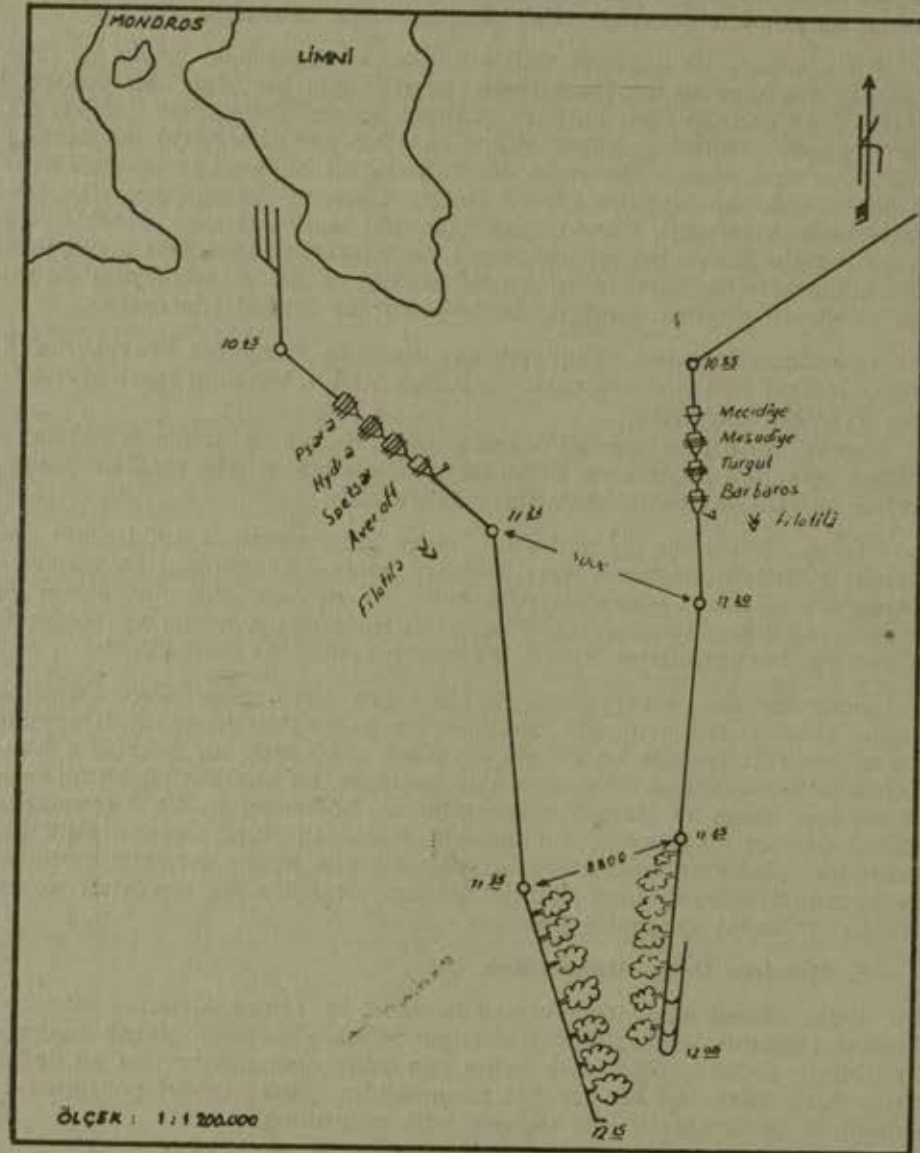
Savaş Meclisi bir de muhabere hilesi hazırlamıştı. Hamidiyenin yazacağı telsizlerin imzası «Fox» olacak; İzmir Limanından «Marmaris» olarak söz edilecek; İskenderiyenin enlem ve boylamı Birindizi enlem ve boylamı olarak gösterilecekti. Yani gemi Birindizin enlem ve boylamını verirse, bunun anlamı, «gemi İskenderiye önünde» demektir.

Gemi bu plan çerçevesinde 14/15 Ocak 1913 gecesi Ege Denizine açıldı. Kitabın özel kısmında Hamidiyenin harekâtından ayrıntılı şekilde söz edilecektir. Burada şu kadar söylemek yetecektir ki, Averoff'u Limni Adasından uzaklaştırmak amacıyla başlayan bu harekât büsbütün başka renklerle alınıp ve Hamidiye komutanına büsbütün başka konularda iftihar payları çıkartmıştı. Bu harekât Rahmetli Rauf Orbayı, Millî bir kahraman olmaktan başka, uluslararası bir kişi haline getirmiş ve burada kazanılan şöhret onun İstiklâl Savaşı sırasında ve savaştan sonra itibarlı bir hayat süresini sağlamıştı.

8. Mondros Deniz Muharebesi.

Peşin olarak günü ifade etmek lâzımdır ki, Limni Adasının Mondros Limanı Osmanlı Denizcileri tarafından daima «Modros» olarak anılmıştır. Bunun nedenini öğrenmek bizim için kabil olamamıştır. Bu ad değiştirme denizcilere özel bir hareket olmamalıdır. Çünkü devlet politikası da «Mondros mütarekesi» gibi değişik adla anlatılmıştır.

Osmanlı Donanmasıyla Yunan Donanması arasındaki ikinci karşılaşma ve muharebe Mondros Limanı dolaylarında başladığı için deniz muharebesinin adı da «Mondros muharebesi» olarak kalmıştır.

Kroki No. 13 — Mondros Deniz Muharebesi

Hamidiye kruvazörünün akın harekâtı için Ege Denizine hareketinden önce, Donanma Komutan gemisinde yapılan Savaş Meclisinde, Averoff'un Hamidiye üzerine gitmek üzere Limni Adasından uzaklaşması takdirinde Osmanlı Donanmasının Bozcaadaya kara birlikleri çıkarıp işgal etmesine karar verilmiş ve bu amaçla gereken kara birlikleri Kepez dolaylarına getirildiği gibi, bu birlikleri adaya götürecek Plevne vapuru da aynı adı taşıyan limana demirletilmişti. Fakat harekâtın yapılacağı gün belli edilmiş değildi.

Ege Denizinde harekâta başlayan Hamidiye kruvazörünün verdiği ilk telgraf Başkomutan vekili tarafından Yunan Donanmasının Güneye çekildiği şeklinde anlaşılınca bu komutanlık 18 Ocak 1913 gününün erken saatlerinde Donanma Komutan vekiline gidip Limni Adasını bombardıman etmesi ve bu arada Bozcaadanın işgal edilmesi emrini verdi.

Başkomutan vekilinin verdiği bu emir, kendisinin, Ege Denizi durumunu Osmanlıların lehine olarak mütalaa ettiğini gösteriyordu. Lâkin Yunan Donanma Komutanı Amiral Konduriotis Hamidiye kruvazörünün harekâtına kanmamış ve Averoff'u Limni Adasından ayırmamıştı. Sadece Tyhella tipi dört muhribini Hamidiyeyi izlemeye yollayacaktı. Demek ki o da Hamidiye kruvazörünün, gösteri harekâtından sonra Çanakkale ya da İzmir'e geri geleceğini tahmin ediyor ve bundan ötürü Hamidiyenin üzerine, onunla muharebe edecek değil, keşif işaretleri verecek ve temas muhafaza edecek süratli muhripler yolluyordu. Gerekirse bu gemi hakkında alacağı keşif işaretlerine göre, Hamidiyeyi Kuzey Ege Denizinde imha etmeye çalışacaktı.

Böylelikle Osmanlı Donanması aldığı emir üzerine Ege Denizinde harekât yapıp Yunan Donanmasını imhaya hazırlanırken; Yunan Donanması da Mondros Limanına Toplanmış ve Osmanlı Donanmasıyla muharebe yapmak fırsatını atamaya başlamıştı. Mondros muharebesi tarafların, bu, muharebe isteklerine istinaden, 18 Ocak 1913 günü yapıldı.

Osmanlı Donanması Mondros Limanına yapmak istediği taarruzî harekâta 3 zırhlı (Barbaros, Turgutreis, Mesudiye), 1 kruvazör (Mecidiye), 1 torpido kruvazörü (Berkisatvet) ve 6 muhrip (Muavenetimilliye, Gayretivataniye, Numuneihamiyet, Taşoz, Basra, Yarhisar) kullanacaktı. Buna karşı Yunanlılar da 1 zırhlı kruvazör (Averoff), 3 eski zırhlı (Hydra, Spetsai, Psara) ve 9 muhrip denize çıkaracaktı. 4 tane Thyella tipi muhripler Hamidiyeyi izlemek vazifesine gönderilmişlerdi.

Osmanlı Donanmasının 1 zırhlı (Asaritevfik) 1 muhrip (Samsun) ve Akhisar tipi 5 torpidobotu, donanmanın geri emniyetini sağlamak amacıyla Çanakkale Boğazı ağzında bırakılacaktı.

Donanma Komutan vekili Albay Ramiz tarafından hazırlanan harekât tasarısına göre Yunan Donanmasıyla muharebe gündüz saatlerinde yapılacaktı. Bunun için donanma sabahın ilk saatlerinde Çanakkaleden hareket edecek; Mondros Limanına kadar gidecek ve bu limanı bombardıman ettikten sonra, gene gündüz saatlerinde Boğaza dönmüş olacaktı. Osmanlı savaş gemilerinde gece muharebesine yarayacak teçhizatın bulunmaması donanmanın geceleyin hareket edip Mondros Limanına bir baskın yapmasına mani olmuştu. Donanmanın boğazdan gündüz saatle-

rinde çıkması ise, Yunanlılara, bu donanmanın denizde olduğundan haberli olup savaşa hazırlanmak fırsatını verecekti.

Osmanlı Donanmasının seyir nizamı şöyle tertiplendi : Zırhlılar pruva hattında bulunacaklar, Mecidiye kruvazörü de zırhlıların 4 mil pruvasında mevki alacaktı. Muhripler, filotillalar halinde Barbaros zırhlısının sancak iskele başomuzluklarında mevki alacaklardı. Muavenetimilliye tipi üç muhrip sancak başomuzluğunda Taşoz tipi diğer üç muhrip de iskele başomuzluğunda mevki almış bulunuyordu. Berkisatvet torpido kruvazörü ise pruva hattındaki en son zırhlının 2 mil dümensuyunda seyredecekti.

Tabiatıyla bu nizama ne bir keşif nizamı ne de bir emniyet nizamı denemezdi. Osmanlı Donanmasının denize çıktığını Yunanlılara göstermemek için evvelden kruvazör ve muhripleri yolhıyarak karakol hattında bulunan Yunan muhriplerini dağıtmak ve geri itmek gerekirdi.

Osmanlı Donanma Komutan vekilinin, düşmana rastlama halinde yapacağı tasarladığı harekât ve emirleri dört madde halinde idi :

- a. Mecidiye kruvazörü hemen muharebe hattının dördüncü gemisi olarak mevki alıp zırhlıların topçu kuvvetini artıracaktı;
- b. Berkisatvet torpido kruvazörü ve muhripler muharebe hattının ateşaltı tarafında mevki alıp bu hatla beraber seyredeceklerdi;
- c. Düşmanla beraber seyirle yapılacaktır;
- d. Muharebe hattını teşkil eden üç zırhlı ve Mecidiye kruvazörü düşmanın Averoff gemisi üzerine ateş birleştireceklerdi.

Osmanlı Donanması bu esaslar dahilinde saat 8.20 de Çanakkale Boğazından çıkarak 12 mil süratle 253 rotasına yol verdi. Bütün gemiler seyir nizamını almış bulunmakta idiler.

Asaritevfik zırhlısıyla beş torpidobot boğaz ağzındaki gözetleme ve emniyet mevkiini almıştı.

Bu sırada Yunanlıların Leon ve Aspis muhripleri boğaz dışında karakol görevi yapmakta idiler. Bir gece evvelki Osmanlı telsiz muhaberesinin çok olması, Yunanlılara, bu donanmanın harekât yapacağı kanısını vermişti. Belki de bu harekete dair ajanlarından haber almışlardı. Bundan ötürü Mondros Limanındaki Yunan Donanması da alarm ve harekete hazır bir durumda idi.

Leon muhribi saat 8.25 de Osmanlı Donanmasının boğazdan çıktığını görünce; keşif işareti verip temas muhafazasına geçmişti. Fakat o, Osmanlı Donanmasının Batıya doğru seyretmekte olduğunu bildirmişti. Bölgenin coğrafi yapısının pek dar oluşu, bu muhribin keşif işareti verirken düşman rotasını tahminde 17 derece hata yapmasının Yunanlılara bir zarar getirmemişti.

Mecidiye kruvazörünün Yunan muhripleri kadar üstün sürat yapmaması; Osmanlı muhriplerinin de düşman muhriplerinden daha kifayetsiz bulunması Osmanlılara temas muhafızını tardetmek imkânını vermemişti. Fakat temas muhafızını tardetmek fikri, elde talimname bulunmamasından ötürü, ne Donanma Komutanının ne Mecidiye komutanının ne de filotilla komodorlarının aklına gelmiş değildi. Osmanlı Donanması ve kendisiyle temas muhafaza etmekte olan Leon ve Aspis Yunan muhripleri ta Limni Adasına kadar böyle geldiler.

Leon muhribi, saat 9.10 da, Osmanlı Donanmasının Limni Adasına yaklaşmakta olduğunu telsizle Yunan Donanma Komutanına haber verdi. Keşif işaretinin eksik verilmiş olmasından ötürü, Yunan Donanma Komutanı, Leon muhrip komutanından tamamlayıcı bilgi istedi. Leon komutanı sorguya şu cevabı verdi : «Erini burnunun 4 mil mesafesinde bulunmaktayım. Mecidiye kruvazörü beni izlemektedir. Osmanlı Donanması da bu kruvazörün ardından gelmektedir ... »

Leon muhribinin, bu, ikinci işareti de kendisinin Erini burnundan hangi istikamette bulunduğunu bildirmemesi bakımından eksikti. Fakat Yunan Donanma Komutanı derhal denize çıkmak kararı verdiği için bir kez daha tamamlayıcı bilgi sormaya lüzum görmedi. Nasıl olsa, düşman durumunu bizzat görecekti ve kendi görüşüne göre bir karar verecekti.

Yunan Donanması Mondros Limanından çıktı ve üç kolona halinde Güney rotasına yol verdi. En Doğudaki kolonada Averoff zırhlı kruvazörüyle Aetos ve Jerax muhripleri; ortadaki kolonada Psara, Hydra ve Spetsai zırhlıları; en Batıdaki kolonada da Nichi, Doxa ve Velos muhripleri vardı.

Bu sırada Osmanlı Donanması rota düzeltmek amacıyla evvelâ bir kerte iskeleye dönüş yapmış; sonra da tekrardan bir kerte daha iskeleye dönüş yapmıştı.

Yunan Donanması, adanın teşkil ettiği fon önünde bulunduğu için Osmanlı Donanması tarafından görülemez ve fakat o, Osmanlı Donanmasının direk uçlarını 16 mil mesafeden görecekti.

Nihayet taraflar birbirlerine saat 10.43 de 15.000 metreye kadar yaklaştılar. Her iki taraf da donanmasına muharebe nizamı almış ve muhriplerini de ateşe taşı tarafına geçirdi. İki dakika sonra, Osmanlı Donanmasına daha süratli yaklaşmak amacıyla Yunan Donanması 128 derece rotasına döndü. Bu rotada seyrine devam ederse Osmanlı Donanmasını (T) durumuna sokacaktı.

Düşmanın böyle bir manevra yapmasına mani olmak için Osmanlı Donanması saat 10.55 de 174 rotasına döndü. Görünüşe göre, Güney genel istikametinde beraber seyirli bir yaklaşımcı muharebe cereyan edecekti. İki tarafın kuvvetleri bu istikamette saat 11.20 ye kadar bu şekilde seyrettiler. Bu saatte genel durum aşağıdaki gibi oldu :

Osmanlı Donanması 12 mil süratle 174 rotasına seyretmekte idi; Yunan Donanması onun 292 derece istikametinde ve 15.000 metre mesafesinde olup, o da, 12 mil süratle 128 rotasına seyrediyordu. Her iki tarafın filotillaları kendi muharebe hatlarının ateşaltı tarafında mevki almışlardı.

Osmanlı Donanması, iyi bir önleme durumu almak için saat 11.20 de rotasını 10 derece daha sancağa aldı. Onun bu hareketi, Yunan Donanma Komutanı tarafından, Osmanlı Donanmasının Yunan Donanmasını (T) durumuna almak istediği şeklinde değerlendirildi. Bu komutan iki dakika sonra mukabil tedbir olarak 175 rotasına döndü ve filo süratini 14 mile çıkardı. Fakat eski zırhlılar bu süratı yapmakta zorluk çekiyorlardı. O kadar ki, Averoff zırhlı kruvazörü Barbaros zırhlısını bordaladığı zaman hattın ikinci gemisi olan Spetsai zırhlısı Osmanlı hattı-

nın üçüncü gemisi olan Mesudiye zırhlısının; Yunan hattının üçüncü gemisi olan Hydra da Mecidiye kruvazörünün hizasına gelmişti. Psara zırhlısı büsbütün geride kalmıştı.

Bu durumda taraflar ateş bölümü hazırlığı yaptılar. Osmanlı hattının dört gemisi de Averoff zırhlı kruvazörü üzerinde ateş birleştirecekti. Yunan tarafında ise Averoff ile Spetsai Barbaros üzerinde ateş birleştirecek; Hydra ile Psara zırhlıları da ateşlerini Turgutreis zırhlısı üzerinde birleştireceklerdi. (Krokiye bakınız) (Sayfa - 264)

Böylelikle Osmanlı tarafında Mesudiye zırhlısıyla Mecidiye kruvazörü; Yunan tarafında da 3 eski zırhlı hiç bir ateşe maruz kalmıyacaktı.

Başla ateş komutası ilk kez saat 11.35 de Osmanlı Donanma Komutanı vekili tarafından verildi. Bundan iki dakika sonra da Yunanlılar ateş açtılar. Muharebe başlangıç mesafesi 8.800 metre idi.

Osmanlı tarafında dört geminin aynı hedef üzerinde ateş birleştirmeleri, İmroz muharebesinde de olduğu gibi, topçu subaylarının sukut tarassudu yapmalarını güçleştirmişti. Durumu farkeden Mecidiye komutanı Donanma Komutanına geminin Yunan hattındaki dördüncü gemiye ateş etmesini teklif etti. Bu teklifi kabul edildiği için de ta muharebenin sonuna kadar bu gemiye ateş etti.

Muharebe mesafesini daha çok kısaltmak için Averoff, saat 11.30 da, 10 derece daha iskeleye geldi.

Muharebe saat 12.10 na kadar bu rotada cereyan etti. Geçen 35 dakika içinde Barbaros zırhlısı aşağıdaki kompartımanlarına isabet aldı ve bu isabetlerin sonucu olarak gemide arızalar çıktı :

Altıncı bölmenin sanak bordasından giren bir mermi patladı, fakat önemli bir tahribat yapmadı;

Yedinci bölmenin sancak bordasından giren bir mermi patladı, oldukça büyük tahribat yaptı ve merminin bir parçası iskele bordayı delip dışarı fırladı;

Sekizinci bölmenin zırh kuşağı üzerinde patlayan bir mermi adı geçen kuşağı çökertti, fakat delememedi;

Sancak tarafındaki ikinci 10.5 lik top önünde patlayan bir mermi bu topu âtil bıraktı;

Sancak tarafındaki üçüncü 10.5 lik topun kürsüsü üzerinde patlayan bir mermi bu topu da âtil bıraktı.

Bunlardan başka direk ve bacalara isabet eden diğer mermiler de küçük ve zararsız sakatlıklar meydana getirmişti. Fakat güvertede çıkan yangınlar, yangın donanımının bozuk olmasından ötürü, büyük zorluklar içinde söndürülmüştü.

Buna mukabil Osmanlı Donanmasının Yunan Donanmasına tek bir isabet kaydetmesi bile mümkün olamamıştı. Bununla beraber Barbarosa isabet eden Yunan mermileri de geminin harp kifayetinde bir değişiklik meydana getirmiş değildi. Gemi, hem süratini muhafaza edebiliyor, hem de topları kifayetli durumda bulunuyordu.

Bu sırada Averoff, Osmanlı hattına nazaran iyi bir önleme durumuna gelmiş bulunuyordu. Az sürat yaptıkları için, Yunan Donanma Komutanı, eski zırhlılarını geride bırakmış ve tek başına Osmanlı Donanmasını zor durumlara sokacak tedbirler düşünmeye başlamıştı. Alacağı tedbirler, bu geminin üstün süratinden ötürü Osmanlı Donanmasına daha da zararlı olabilirdi. Çünkü gemi hem atış mesafesini kısaltıyor, hem de Osmanlı Donanmasını (T) durumuna alacak bir önleme yerine geliyordu.

Bundan ötürü Osmanlı Donanma Komutanı vekili, Düşmanın manevrasını bozmak için saat 12.05 de rotasını aksetti. Fakat bu manevranın yapılması sırasında Barbarosun orta taretine bir mermi isabet etti. Taretin mazgalından içeri giren mermi sol topu paraladı ve taret mürettebatının hepsini şehit etti. Muharebenin ta sonuna kadar bu taret bir daha kullanılmadı. Durum karşısında Osmanlı Donanma Komutanı süratini 14 mile çıkardı ve Poyraz rotasına döndü.

Donanma Komutanının düşman atışını bozacak manevralar yapmaması dikkate şayandı. Belki de bu çeşit manevralar yapmak Osmanlı Donanması tarafından bilinmemekte idi.

Yunan Donanma Komutanı Osmanlı tarafının yaptığı bu dönüşü gördü ve derhal onu izlemeye karar verdi. Fakat emirlerinin geç tatbik edilmesi yüzünden muharebe mesafesi birden 9.000 metreye yükseldi. Bunu telâfi etmek için Averoff zırhlı kruvazörü derhal süratini 20 mile çıkardı. Sonradan eski zırhlıları beklemek üzere tekrar 15 mile indi. Fakat bir mil sürat farkı ile Osmanlı Donanması üzerinde bir etki alamıyacağı anlaşıncaya kararını tekrar değiştirdi : Averoff tam sürat yaparak düşmanın izlemeye devam edecek; eski zırhlılar da kendileri için mümkün olan süratle Osmanlı Donanmasını takibe devam edeceklerdi. Bunun için eski zırhlılara Osmanlı hattının dümen suyunda toplanmaları için emir verdi. Fakat işaretlerle verilen bu emir eski zırhlılar tarafından görülmemişti. Bundan sonra da Yunan Donanma Komutanı, bir daha eski zırhlılarıyla meşgul olmayarak harekâtını yalnız Averoff zırhlı kruvazörüne göre ayarladı.

Yunan tarafındaki bu dağınık durumdan istifade etmek isteyen Osmanlı Donanma Komutanı evvelâ Poyraza dönüş yaptı ve saat 12.18 de de pruva hattını aksetti.

Saat 12.28 de muharebe durumu şöyle olmuştu :

Osmanlı Donanması makûs pruva hattında ve sirasıyla Mecidiye, Mesudiye, Turgutreis ve Barbaros olmak üzere 14 mil süratle 45 derece rotasına seyretmekte idi. Filotilla bu muharebe hattının iskele başomuzluğunda bulunuyordu. Averoff zırhlı kruvazörü Osmanlı muharebe hattının 165 derece istikametinde ve 11.000 metre mesafesinde idi. Üç eski Yunan zırhlısı da, Osmanlı hattının 12.000 metre Güneyinde olup 12 mil sürat yapıyorlardı. Averoff'un rotası 33, eski zırhlıların da rotası Yıldız idi. Yunan filotillası Averoff'un ateşaltı tarafında yer almıştı.

Sürat farkının çok olması Averoff'u süratle Osmanlı hattına yaklaştırmakta idi. Osmanlı Donanma Komutanı vekili düşman ateşinin yalnız Barbaros üzerinde toplandığını görerek bu gemiyle Turgutreis'in tâbiye

numarası değiştirmelerine karar verdi. Fakat saat 12.45 de verilen işaret emri de Turgutreis tarafından görülmedi. Çünkü Barbarosun direk sav-loları koptuğu için işaretler baca üzerindeki özel gönderden verilmekte idi.

Bu sırada Barbarosa dört düşman mermisi daha isabet etti. Kıç ta-rafa isabet etmiş olan bu mermi zırhlı levhayı hafif derecede eğiltmişti. Bundan sonra zırh güverteye bir anda iki mermi daha isabet etti ve bir hayli sakatlık meydana getirdi. Nihayet altıncı bölmeye bir mermi daha isabet ediyor ve bölme içinde tahribat yapıyordu.

Bütün bu isabetler Barbaros zırhlısını iki mil sürattan düşürdü. Tur-gutreis de bu sürate uymak amacıyla yol kesti. Fakat Mecidiye ile Mesu-diye 14 mille yollarına devam etmişler ve bu suretle Turgutreis ve Bar-barostan uzaklaşmaya başlamışlardı.

Barbaros ile Turgutreis tâbiye numaralarını değiştirme manevrasına saat 12.53 de başladılar. Bu manevra Yunan Donanma Komutanı tarafın-dan Turgutreis'in hareketten sakıt kaldığı şeklinde görülmüştü. Bundan ötürü Averoff ateşini Barbaros üzerinden kaldırdı ve Turgutreise ateş etmeye başladı. Rotasını da, Turguta yetişmek amacıyla, Kuzeye almıştı.

Turgutreis zırhlısı ilk anda iki isabet aldı. Bir mermi birinci bölme-nin zırhsız kısmına vurmuş ve önemsiz hasara neden olmuştu. İkinci mermi de dördüncü bölmedeki ihtiyat kömürlük ve üç tane subay kama-rasını tahrip etmişti.

Saat 13.12 olmuştu. Averoff zırhlı kruvazörü, şimdye kadar hep iskele toplarını kullanmış olduğu için, biraz da sancak toplarını kullana-raktan muharebeye devam etmeye karar verdi ve Osmanlı hattının iskele tarafına geçmeye başladı. Buna mukabil Osmanlı Donanma Komutanı da, hattının top atış kudretini artırmak için, Mesudiye zırhlısıyla Mecidiye kruvazörüne süratlerini 12 mile indirip Barbarosla Turgutu beklemeleri-ni emrediyordu.

Bu sırada Yunan zırhlılarının çok geride kalmış olmalarına mukabil Osmanlı filotillası çok ilerlemiş bulunuyordu. Yunan filotillası ise, Hami-diyeyi izlemeye giden 4 muhrip gelip katılmasıyla kuvvetlenmişti. Fakat atış altındaki mevkillerini muhafaza etmekte olan bu filotillanın muhare-beye hiç bir etkisi olmamıştı.

Osmanlı Donanma Komutan vekili saat 13.33 de Mesudiye ve Mec-i-diye gemilerine Barbarosun iskele başomuzluğu istikametinde mevki al-dırttı. Amacı Averoff zırhlı kruvazörünü iki ateş arasında bırakmaktı. Yani Donanma Komutan vekili bir cins grup tâbiyesi yapmaya başlamış-tı. Fakat bu manevrayı daha önce akıl edebilmiş olsaydı, şüphesiz, mu-harebe sonucu başka olacaktı.

İki ateş arasında kalan Averoff zırhlı kruvazörü Osmanlı hattının sancak tarafına geçmek suretiyle tehlikeyi çabuk atlattı ve bu sırada Turgutreis zırhlısına yeni isabetler kaydetti. Bir mermi birinci bölme hi-zasında küpeşte üzerinde patladı ve önemsiz zarar yaptı. İkinci mermi dördüncü bölmenin zırhsız kısmına vurup güverteyi oydu ve subay kama-ralarına hasar yaptı. Üçüncü mermi yedinci bölmeye girip hastane ile su-bay salonunda hasar yaptı. Dördüncü mermi 10.5 lik bir topu battal etti. Beşinci mermi zırh kuşağı vurdu ve zırh çökertti, fakat delememi.

Lâkin bu isabetler geminin savaş kifayetinde herhangi bir değişiklik yapmadı. Turgutreis de saat 14.07 de Averoff üzerinde bir isabet elde etti. Bu mermi, geminin hastane ve subay kamaralarını tahrip etmiş ve baş tarafta yangın çıkarmıştı. Averoff bu yangını söndürmek için bü-yük zorluklar çekti. Bundan sonra da Bozcaadaya yaklaşmış olduğu için Osmanlı hattının tekrar iskele tarafına geçti.

Osmanlı Donanması saat 14.30 da boğaz rotasını aldı. Averoff da boğaz tahkimatının ateş menzili içine girmemek için ateş kesti ve eski zırhlılarla birleşerek Mondros Limanına döndü.

Muharebede Osmanlı Donanmasının attığı mermi sayısı aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir :

Gemi Adı	28 lik	23,4 lük	15 lik	12 lik	10,5 luk	8,8 lik
Barbaros	182				51	53
Turgutreis	201				258	
Mesudiye		86	143			
Mecidiye			101	40		
Berkisatvet					21	

Osmanlı Donanması, şüphesiz, ulaşmak üzere tespit ettiği hedefe ulaşamamıştı. Yani Ege Denizi egemenliğini alıp adaları Yunanlılardan geri alacak bir durum yaratamamıştı. Bu muharebede Osmanlı tarafı-nın isabet yüzdesi de İmroz muharebesinden çok düşüktü. Cetvelde gö-rülen mermi sayısı ile yalnız bir tek isabet kaydetmişti. Bu düşük sonuc-ta Averoff zırhlı kruvazörünün daha muharebenin başında Osmanlı Komutan gemisine peşpeşe mermiler yapıştırması ve Osmanlı tarafındaki sukut karıştırmalarının etkisi büyük olmuştu.

Muharebe sadece Alman yapısı Osmanlı zırhlılarının Averoff'un atış muvacehesinde sağlamlıklarını ortaya koymuştu. Eğer Osmanlı tara-fı, en aşağı, Yunan gemisi kadar isabetli bir atış yapabilmiş olsaydı, hem Averoff hem de eski Yunan zırhlılarının batmaları mukadderdi. İşte o zaman Osmanlı Donanması muharebe amacına ulaşmış olacaktı.

Yunan tarafındaki isabetli atış, Osmanlı Denizcileri tarafından, ilk-önce Yunan topçusunun kifayetlendiğine bağlanmıştı. Lâkin Makker ad-lı bir İngiliz Amiral 15 Ekim 1928 tarihli Times gazetesinde Mondros Muharebesinin gerçeklerini ortaya koymuştu. Amiral; Mondros Muhare-besinde Yunan Donanmasını, İngiliz nişancı ve topçularıyla birlikte ken-disinin idare etmiş olduğunu iddia etmiş, Yunan Hükümet ya da Deniz Kuvvetleri de bu beyanı yalanlamamıştı. Böylelikle Osmanlı Donanması, Yunanlıların değil, Çeşme baskını ve Navarin baskınından sonra üçüncü kez İngilizlerin perde arkası taarruzlarının kurbanı olmuştu.

Burada akla şu soru gelmektedir : Neden İngilizler gene Osmanlı Donanmasının aleyhine hareket etmişlerdi. Bu sorgunun cevabı açıktı : Osmanlı Devletinin denizlerde kuvvetlenmesini istemiyorlardı. Demek ki İngilterede, peşin Osmanlı parasiyle, yapılmakta olan yeni donanmalarını da Osmanlı Devletine vermemek çarelerini araştırıyorlardı.

Böylelikle Mondros Muharebesi, Osmanlı-Yunan ilişkilerinden başka, Osmanlı-İngiliz deniz ilişkileri hakkında da tecrübe vermiş ve İngiliz denizcilerinin hukuk dışı hareketlerine dair yeni bir belge ortaya koymuştur.

C. DONANMA KOMUTAN VEKİLİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ. KÜÇÜK HAREKAT VE HAMİDİYENİN AKIN HAREKATI.

1. Osmanlı Tarafında Donanma Komutan Vekilinin Değiştirilmesi.

Donanma Komutan vekili Albay Ramiz, Mondros Deniz Muharebesinin sonucunu Başkomutan vekiline arz ederken, muharebede verilen şehit sayısının bildirilmesine çok büyük önem vermişti. Nihayet donanma bu muharebede 4 subayla 37 erini şehit verecek 8 subayla 106 er de yaralanacaktı. Halbuki, kara muharebesinin hedefi fazla sayıda düşman askeri öldürmek olmasına mukabil deniz muharebesinde adam öldürmenin hiç bir önemi yoktu. Çünkü deniz muharebesinde hedef insan öldürmek değil gemiyi batırmaktı. Bundan ötürü Osmanlı Donanması, yaralı da olsa, sağlam döndüğü için savaş raporunun içinde şu kadar şehit verdik demenin yeri yoktu. Şehitlerin adları başka bir rapor halinde de bildirilebilirdi.

Albay bu raporun içine donanmanın muharebeye, vaktiyle kifayetsizlikleri belirten çok raporlar vermiş olmasına rağmen, gönderilmiş olduğunu da yazmıştı. Fakat muharebede şu kadar şehit verdik diye ortaya çıkması Başkomutan vekilinin eline iyi bir koz kazandırmıştı. Başkomutan vekili hemen Donanma Komutanına cevap verecekti : «Şehit verdiniz de ne oldu? Biz kara muharebelerinde bu kadar şehidin yüzlerce-sini, binlercesini veriyoruz. Şehit verdik diye muharebeden dönülür mü? Hemen denize çıkıp Yunan Donanmasıyla tekrar muharebe yapımız ...»

Bundan başka Başkomutan vekili, olayın basına intikal etmemesi için gereken tedbirlerin alınacağını ve fakat donanmanın da kifayette olduğunu fiilen göstermesi gerektiğini bildirdikten sonra Port Said'de bulunan Hamidiye kruvazörünün Yunan izlemesinden kurtarılmasını için donanmanın tekrar denize çıkması gerektiğini emir olarak bildirmişti.

Fakat Başkomutan vekili, yaptığı harekâtın fena sonuç vermiş olmasından değil de yazdığı rapordan ötürü Albay Ramizin Donanma Komutan vekilliği vazifesinden alınmasına karar verdi ve teklifini 23 Ocak 1913 günü Başbakanlığa bildirdi. Bu teklifte diyordu ki : «Ege adalarını Yunanlılardan geri almak deniz muharebesi yapıp Ege Denizi egemenliğinin alınmasıyla mümkündür. Nitekim Bahriye Nezareti Daire Başkanları da bu kanılarını belirtmişlerdir. Fakat Albay Ramizin bu vazifeyi yapacak kifayette olmadığı fiili olarak görülmüştür. Donanma Komutanlığına Albay Sermet'in atanmasını teklif ederim ...»

Teklif Hükümet tarafından kabul edilecekti. Fakat tam da bu sırada, yani 13 Ocak 1913 de Babiâli Baskını olacak ve Başkomutan vekili öldürülecek ve Hükümet de düşürülecekti. Yeni Hükümet çalıştığı Karadeniz harekât alanını iyi yapmakta olmasından ötürü Albay Sermed'i bu cepheden ayırmak istemedi.

Donanma Komutanı Albay Ramiz ise ertesi günü Başkomutanlık Vekâletine ikinci bir rapor göndererek ölen Başkomutan vekili General Nazım Paşanın tenkitlerini cevaplandırmıştı. Bu raporda Bahriye Nezareti Daire Başkanlarının, iki hasım Donanma Kuvveti hakkında, savaştan önce yaptıkları kıyaslamada, Yunan Donanmasını üstün bulduklarını ve bu fikirlerini resmî bir raporla da tespit ettiklerini; kendisinin bu resmî rapordaki fikirlerle tezat teşkil edecek emirler almasına rağmen birkaç kez denize çıkıp harekât yaptığını; Başkomutan Vekâletinin savaş sevkı idaresinden sorumlu olmıyan kimselerin yaptıkları mazbatalara istinat ettiğini ve bundan ötürü de fena netice alındığını bildirdi. Albay Ramiz, gemileri Çanakkalede değil, İstanbul Tersanesinde bile onarılsa donanmaya savaş kifayeti kazandırabileceği kanısında değildi. Bu kanısını da, raporunda, donanmanın teçhizat ve cephane durumunu teker teker anlatarak belirtmeye çalışmıştı. Nihayet donanmanın bu haliyle ancak Çanakkale tahkimatının yapacağı savunmayı desteklemeye yeteceğini de yazısına eklemişti.

Donanma Komutan vekilinin bu kanıda olmasına rağmen İmroz ve Mondros Muharebesine katılan genç subaylar, genel karargâhta çalışan arkadaşları aracılığıyla Mondros Muharebesinin Osmanlı tarafında yanlış sevkı idare edildiğini Başkomutan vekiline duyurmuşlardı. Yeni Başkomutan vekili genç subayların iddialarını Bahriye Nezaretine bildirecek ve ondan Albay Ramizin sevkı idaresini incelemek üzere bir komisyon kurmasını istiyecekti.

Yeni Başkomutan diğer taraftan da, aynı gün, Albay Ramizi İstanbulla çağırması ve Donanma Komutan vekilliği vazifesinin Turgutreis komutanı Yarbay İsmail tarafından alınmasını emretmişti. Fakat Yarbay İsmail bu yüksek vazifeyi deruhte edemeyeceğini Başkomutanlık Vekâletine bildirmişti. Bundan ötürü Albay Ramiz 4 Şubat 1913 tarihine kadar Çanakkalede, donanmanın başında kaldı. Bu tarihte Albay Tahir Burak, ikinci kez olarak, Donanma Komutan vekilliğine atandı ve Çanakkalede donanmaya katıldı.

Bu arada Bahriye Nezaretinin tertiplemediği heyet, donanma gemilerini gezmiş ve büyük zırhlılarda savaş kifayetinin bulunmadığını ve bir hayli onarımdan sonra dahi ciddi bir iş görülemeyeceğini Bahriye Nezareti kanalıyla Başkomutanlık Vekâletine bildirmişti.

Bugünlerde, mütarekenin bitmesi dolayısıyla, Bulgarlarla tekrardan savaşa başlanılmasından ötürü Karadeniz ve Marmara Denizinde Donanma gemilerinin Ordu yanlarını desteklemesine ihtiyaç hâsıl olmuştu. İlk zamanlarda Mesudiye ve Asaritevfik zırhlıları, sırasıyla Marmara ve Karadenizde görev aldılar. Bir taraftan da Çanakkalede Barbaros ve Turgutreis zırhlılarının onarılmasına çalışılmakta idi. Sadece Mecidiye kruvazörü ve muhripler, Düşmanın Çanakkaleye karşı yapacağı tahmin edilen harekâta karşı koymak ve Hamidiye kruvazörünün Çanakkaleye geri gelmesini kolaylaştıracak harekât yapmak amacıyla Çanakkalede bırakılmıştı.

Yeni Başbakan ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, 20 Şubat 1913 günü Çanakkalede donanmaya gelerek gemi komutan ve subaylarına aşağıdaki söylevi verdi :

«Padişahın size selâm'larını getirmek vazifesiyle buraya geldim. Hükümdar, şimdiye kadar büyük fedakârlıklarla yaptığımız deniz muharebesi ve birleşik hareketlerdeki başarılarınızı tebrik etmektedir. Allahın da sizden memnun kalmasına ve bundan sonra da size yardımcı olmasına dua ediyorlar. Osmanlı Hükümet ve Milletinin başına gelen felâketlerin hep donanmasızlıktan olduğunu da takdir buyuruyorlar. Hükümetin bundan sonra donanmasız olarak millet hayatını idame edemeyeceğini de bilmektedirler.

Son olaylar donanmanın lüzum ve önemini millet muvacehesinde ispat ettiğinden Padişahın isteği, donanmanın gelişmesini temindir.

Biz de Padişahın bu isteklerini yerine getireceğiz. Eldeki savaş araçlarının adılığı ile beraber subay ve eratın gösterdiği çabalar Padişahın hoşnut kalmasını sağlamıştır. Gerekirse gene görevlerinizi büyük fedakârlıkla yapacağınızı Padişaha arzedeceğim.

Yakın bir zamanda kuvvetli ve mükemmel bir donanmaya sahip olacaksınız ve bugünkü felâketin intikamını alacaksınız ... »

Mahmut Şevket Paşanın bu nutkuna tarihî bir nutuk denebilirdi; çünkü donanma tarihi için önemli idi. İkinci Meşrutiyetten sonra, Meclisi Mebusanda donanma yapmak aleyhine konuşan gene kendisi idi. Kendisine donanma yapılmalı dendiği zaman «sorumlu benim, kararı ben veririm» tarzında konuşmuştu (Bu kitabın üçüncü cildine bakınız). Bu konuşma da donanma yapımındaki gecikmeye neden olmuştu. Yeni donanma yapmak şöyle dursun eldeki eski donanmanın bile kifayet kazanmasına karşı durulmuştu. Şimdi ise Mahmut Şevket Paşa, donanma subaylarına Padişahın adına verdiği bu söyleyle bir cins evvelce yaptığı kusurları da ortaya koymakta idi. Bu hareket de kendisi için çok değerli bir büyüklüktü. Ama güvendiği nokta İngilterede yapılmakta olan yeni donanma idi. Herkes gibi o da bilmiyordu ki, İngiltere Hükümeti bu donanmayı Osmanlı Devletine vermek niyetinde değildi.

2. Küçük Harekât.

a. 22 Şubat 1913 Harekâtı.

Beş büyük ticaret gemisinin Fiume'de (Adriyatik Denizin Kuzeydoğu ucunda) Bulgar Ordusu hesabına erzak ve yem yüklemekte olduğu 16 Şubatta Başkomutanlık Vekâleti tarafından haber alındı. Dedeağaç'a gelmeleri muhtemel olan bu gemileri yakalamak, hem de Yunan Donanma Komutanının dikkatini Çanakkaleye bağhyarak Hamidiye kruvazörünün Akdenizdeki harekâtını kolaylaştırmak amacıyla Başkomutan vekili donanmaya bir harekât yapmasını emretti. Donanma Komutan vekili de böyle bir hareket yapmasını filotilla Komodoru Yarbay Rifat'a görev olarak verdi. Bu harekât için filotilla Komodorunun emrine Mecidiye kruvazörü, Berkisatvet torpido kruvazörü ve 5 muhrip (Muavenetimilliyeye, Yarhisar, Demirhisar, Gayretivataniye ve Hamidâbat) bulunacaktı. Ancak filotilla komodoruna harekât amacını taşıyan açık bir emir verilmediği için harekât, bir nakliyata taarruz değil bir keşif mahiyetini aldı.

İngiliz öğretim heyetinin Deniz Kuvvetlerine emir yazma tekniğini öğretmedikleri burada da belli olmuştu.

Komodor, emrine verilen gemilerle 22 Şubat 1913 günü saat 6.45 de Çanakkaleden hareket etti. Saat 8.00 de Hellas burnunu bordaladıktan sonra o civarda bekledi. Sadece Muavenetimilliyeye muhribini Saros Körfezi ve İmroz Adası dolaylarını keşfetmek göreviyle müstakil olarak yolladı.

Bu sırada iki Yunan muhribi Boğaz önünde karakol görevinde bulunmakta idiler. Hava puslu, görüş mesafesi azdı. Bundan ötürü Yunan muhripleri Muavenetimilliyeye muhribinin müstakil hareketini görmediler; Mecidiyeyi görür görmez de yol verip alandan uzaklaştılar. Görüş mesafesi iyi olduğu hallerde Yunan muhripleri gördükleri Osmanlı gemileriyle temas muhafaza edebiliyorlardı. Fakat görüş mesafesi düşman top menziline içine girince onlara kaçmaktan başka çare kalmıyordu.

Buna mukabil Muavenetimilliyeye muhribi de yaptığı keşif hareketinde hiç bir düşman gemisine rastlamamıştı.

Donanma Komutan vekili, neden olduğu bilinmez, saat 9.00 da filotilla komodoruna saat 12.00 ye kadar Karanlık Limanda beklemesi ve bu saatte de Naraya geri gelmesi hakkında emir verdi.

Donanma Komutan vekilinin böyle bir emir vermesine, belki de, görüş mesafesinin kısa oluşu ve denizlerin de çok dalgalı oluşu neden olmuştu. Nitekim Yunan muhripleri de bu şartlardan ötürü karakol hatında kalamamışlar, Bozcaadaya geri gitmişlerdi.

b. 8 Mart 1913 Harekâtı.

Boğaz dışında karakol yapmakta olan Jerax adlı Yunan muhribi 2 Mart 1913 tarihinde Bozcaadanın İodos kıyılarında karaya oturmuştu. Havanın devamlı o'arak fırtınalı oluşu, Yunanlıların bu muhribi çabuk kurtarmalarına mani oldu. Kurtarma ameliyesini yapmak üzere Mondros Limanından muhrip ve gemiler kaza mahalline geleliyerek tekrar geri dönmüşlerdi. Nihayet Yunan Donanma Komutanı, Averoff zırhlı kruvazörü ve Esperia vapuruyla bizzat kaza mahalline geldi ve Jerax'ı kurtararak Onarım için Salamin Tersanesine yolladı.

Kaza yerinden geçen yolcu gemileri Averoff'u görmüş ve fakat sis ve pusdan ötürü geminin burada ne beklediğini anhyamamışlardı. Bunlardan bazıları Averoff'un karaya oturmuş olduğunu sandılar.

Bu haber Osmanlı Başkomutanlık Vekâletine de gelmişti. Başkomutan vekili, ayrıca, bir kısım Yunan muhribinin Hamidiye kruvazörü peşine; diğer bir kısmın da onarım için Pireye gönderilmiş olduğunu tahmin etmişti. Bir de Averoff zırhlı kruvazörü karaya oturmuş ise, artık Ege Denizi egemenliğini almak ve adaları kurtarmak için en elverişli durum meydana gelmiş demektir.

Durum karşısında Başkomutanlık Vekâleti, fazlasiyle iyimser bir düşünce ile, adaları kurtarmak üzere geniş bir harekâta başladı. Midilli ve Sakız Adalarına civar olan Anadolu kıyılarında bu iki adayı işgal etmeye elverişli kara birliklerinin toplanmasını emrettiği gibi; Bahriye Nezaretine de yedi büyük nakliye gemisinin istenilen yere sevkedilmek üzere daima harekete hazır tutulmasını bildirdi. Başkomutan vekilinin emrine göre Donanma keşif hareketleri yaparaktan gerçek durumu öğrenmeye çalışacaktı.

8 Mart harekâtını Mecidiye kruvazörü komutanı (Bnb. Muzaffer Adil) komutasında olarak bu kruvazör, Berkisatvet torpido kruvazörü, Muavenetimilliye, Gayretivataniye, Yarhisar muhripleri ve Demirhisarla Sultanhisar torpidobotları yapacaktı.

Gemiler, o gün, saat 6.30 da Naradan hareket ettiler ve saat 8.00 de Hellas önüne geldiler. Mecidiye komutanının aldığı tertibe göre Muavenetimilliye muhribi Saros Körfezini; Gayretivataniye muhribi İmroz Adası dolaylarını keşfederek; iki torpidobot boğaz methalini gözetliyecek; Mecidiye kruvazörü de Lüzum göreceği gemiyi desteklemek üzere boğazın hemen ağzında bekliyecekti.

Burada da alınan vazife ile hazırlanan harekât arasında bir ilişki olmadığı belli olmakta idi. Averoff zırhlı kruvazörü Bozcaada kıyılarındaki karaya oturmuş olacağına nazaran, Mecidiye komutanının, emrindeki muhriplere, Saros Körfezi ve İmroz dolaylarında görev vermesinin yeri yoktu.

Mecidiye kruvazörü komutanının tertiplemediği harekât, Osmanlı Donanmasının iki noktada çekindiğini göstermekte idi : Yunan Donanmasının daima boğaz dolaylarında sanmak ve gece harekâtı yapmamak ...

Muavenetimilliye ve Gayretivataniye muhripleri vazife aldıkları bölgede hiç bir düşmana rastlamadıkları için saat 9.35 de Mecidiye kruvazörünün yanına geldiler. Berkisatvet torpido kruvazörü ise ilkönce iki Yunan muhribiyle; sonra da Yunan ana kuvvetiyle karşılaştı. Yunan ana kuvveti Averoff zırhlı kruvazörü, Hydra ve Spetsai zırhlıları ve altı muhripten kurulmuştu. Bu sırada Berkisatvet de boğazın 16 mil açığında bulunmakta idi. Bu gemi tam süratle Mecidiye üzerine çekilirken Yunan Donanması da Bozcaadaya doğru yol verdi. Bundan ötürü de taraflar arasında bir muharebe olmadı.

Mecidiye birliği saat 16.00 ya kadar harekât alanında kaldı ve başka bir düşmana rastlamadığı için bu saatte geri gelme rotasına geçti ve Naraya demirledi.

c. 9 Mart 1913 Harekâtı.

Mecidiye grubu, aldıkları Donanma Komutanlığı emrine göre bir gün evvel yaptıkları harekâtı tekrarladılar. Fakat Muavenetimilliye ve Gayretivataniye muhriplerinin kömür ihtiyaçlarından ötürü bugünkü harekâtı Mecidiye kruvazörü ve Berkisatvet torpido kruvazörüyle Yarhisar muhribi ve iki torpidobot yaptı.

Birlik Çanakkale Boğazından saat 10.30 da Akdenize açıldı. Berkisatvet Saros Körfezini, Yarhisar muhribi de İmroz dolaylarını keşfedecekti.

Yarhisar muhribi saat 10.45 de İmroz Adası Güneyinde bir Yunan muhribi gördü ve bu muhribi gördüğüne dair hemen bir keşif işareti verdi. İşareti alan Mecidiye kruvazörü komutanı da yanına iki torpidobotu alarak Yarhisarın bulunduğu bölgeye gitti.

Saat 12.30 da Berkisatvet torpido kruvazörü Mecidiyeye yaklaştı ve iki muhrip himayesindeki bir Yunan ticaret gemisinin Mondros Limanında İmroz Adasının Kefalo burnuna doğru seyretmekte oldukları ve ikinci bir ticaret gemisinin de arkadan bu gemileri izlemekte oldukları haberini getirdi.

Mecidiye kruvazörünün komutanı derhal Berkisatvet'i bu gemilerin üzerine sevketti; yanındaki torpidobotları Çanakkaleye yolluyarak Mecidiye ile Berkisatveti desteklemeye karar verdi.

Berkisatvet torpido kruvazörü Yunan ticaret gemisine ikaz topu atması üzerine Yunan muhripleri de bu gemiyi ateş açtılar. Fakat Mecidiye kruvazörünün bu bölgeye gelip de baş onbeşliği ile tek mermi atması Yunan muhripleriyle ikinci ticaret gemisinin kaçırılmasına yetti. Bundan sonra Berkisatvet filika indirerek ticaret gemisini muayene etti. Kresine Kumpanyasına mensup, Fransız bandırasını taşıyan bir gemi idi. Hanri adlı olan bu vapur Draç, İstanbul ve Köstence limanları arasında sefer yapıyor ve bu arada Dedeağaç Limanına da patates ve peksimet getiriyordu.

Muayene sonucu Mecidiye komutanına bu geminin Bulgar Ordusuna gıda maddeleri taşıdığı kanısını verdiğinden, bu ticaret gemisi Yarhisar muhribinin refakatinde Çanakkaleye sevk edildi.

Bundan sonra Mecidiye ve Berkisatvet saat 16.00 ya kadar gözetleme görevine devam ettiler ve bundan sonra Çanakkaleye döndüler.

d. Saros Körfezine Yapılmak İstenen Mayın Mâniası.

Akdeniz Boğazı özel görev komutanı, Bulgarların Saros Körfezinden vapurlarla Karaçalıya erzak ve başka maddeler getirmekte olduklarını haber almıştı. Bu arada Karaçalıda daimi şekilde bir nakliye gemisinin kalmakta olduğunu da gördüğünü söylemişti. 14 Mart günü donanmanın bu sularda harekât yapmasını ve alana yeter sayıda mayın dökmesini Başkomutanlığa teklif etmişti.

Başkomutan vekili bu teklifi uygun buldu ve fakat mayın dökülecek alanın İnceburun ile Despotburnu arasında yapılmasını uygun bulmuştu. Fakat Donanma Komutanlığı bu iki burun arasındaki 1400 metrelik mesafeyi, amacı sağlayacak şekilde kapayabilmek için 550 mayına ihtiyaç olduğu fikrini ileri sürdü. Bundan başka bu kadar mayını bir defada atabilmek için beş mayın gemisine ihtiyaç olacağını; kendi elinde ancak 100 mayın atabilecek iki büyük römorkör bulunduğunu belirtiyor ve bu mayınların düşman tarafından kolaylıkla taranabileceğini söylüyordu. Ona göre mayınları Saros Körfezine dökmek yerine ihtiyat olarak elde tutmak daha hayırlı netice verirdi.

Donanma Komutan vekilinin bu teklifi Akdeniz Boğazı özel görev kuvvetleri komutanı tarafından da uygun mütalaa edildi. Fakat Başkomutan vekili bu konuda değildi. O, amacının Bolayır berzahını düşmanın topçu etkisinden kurtarmak olduğunu söylüyerek, Saros Körfezine muazzam bir mayın mâniası yapmak değil 40-50 mayın kullanmak suretiyle bir mayınlı alan yapılmasını emretti. Bundan başka mayın harekâtının gece yapılmasını ve mayın dökülecek gemilerin ortalık aydınlanmadan önce boğaza dönmelerini istedi.

Başkomutan vekilinin emri üzerine İntibah gemisi 20 tane mayın yükliyerek 10 Nisan 1913 günü saat 18.00 de Çanakkaleden hareket ederek saat 20.55 de Seddülbahirden çıktı. Fakat bu sırada açık denizde gördüğü ışıldak ziyalarından Yunan muhriplerinin kendisine doğru yaklaş-

makta oldukları kanısına vardı. Gemi komutanı bu kanı etkisinde boğaza dönmek kararı verdi ve hemen döndü.

Çanakale Müstahkem Mevki Komutanı, Boğaz dışının Yunan muhripleri tarafından karakol edilmesi karşısında donanmadan ayrılacak bir kuvvetin himayesi olmadan Saros Körfezine mayın dökülemeyeceği kanısında idi. Bu fikirlerini 29 Mart 1913 günü Başkomutan vekiline arzetti. İntibah gemisinin boğaza geri gelmesi üzerine Başkomutan vekili de müstahkem mevki komutanının fikirlerine uydu. Sonradan ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar Saros Körfezine mayın dökülmesine mani oldu.

e. İzmir Olayları.

Bir Yunan muhribi 18 Mart 1913 günü İzmir Körfezine girerek Urla İskelesindeki Tahaffuzhane dolaylarında bulunan Urla adlı körfez vapurunu alıp götürmüştü. Muhrip komutanı, vapurun Müslüman yolcularını Cesmeye bıraktığı zaman, onlara yakında barış yapılmadığı takdirde Yunanlıların Kuşadasına da çıkarma yapacaklarını söylemişti. Ertesi gün de başka bir Yunan muhribi Menderes müfrezesinin hazırladığı Çan ve Kemikli mevzilerine, saat 2.30 da 12 kadar mermi attı.

Bu iki olay İzmir özel görev komutanını bu gibi hareketlere karşı tedbir almaya zorladı. İlk olarak, topları vaktiyle kara mevzilerine nakledilmiş olan, Muinizafer korvetinin tekrar silâhlendirilmesini teklif etti. Başkomutanlık Vekâleti de bu teklifi emir haline getirdi.

23 Mart 1913 günü İzmir özel görev kuvvetleri komutanı sivil elbise giymiş iki Yunan subayının beş gün önce yolcular arasında İzmir gelip mayın mânialarının yerlerini keşfettiklerini ve onların vereceği rapora göre bir Yunan muhribinin geceleyin İzmir girerek Muinizafer gemisini batıracağını haber aldı. Bundan ötürü bu gemiye silâhlarını monte etmek işi çabuklaştırıldı.

Fakat Yunanlılar böyle bir taarruz hareketinde bulunmadılar.

f. 6 Nisan 1913 Harekâtı.

Averoff'un 8 Mart 1913 harekâtında Berkisatvet torpido kruvazörü iyice görülmüş olmasına rağmen, bu geminin Bozcaada kıyılarında karaya oturmuş olduğu haberi gazetelerde bile çıkmıştı. Bu haber de adeta Osmanlı kamuoyunu inandırmış bulunuyordu. Bu suretle Başkomutan vekili Ege Denizindeki Yunan kuvvetlerinin iki eski zırhlı ile birkaç muhribe inhisar ettiğine inanarak, bu donanmanın iki eski zırhlı ile birkaç muhribe inhisar ettiğine inanarak, bu donanmanın böyle bir harekât yapıp yapamayacağını ve adaları işgale gidecek birlikleri taşıyacak nakliye gemilerini himaye edip edemeyeceğini sormuştu.

Donanma Komutan vekili, 18 Mart 1913 de, Osmanlı zırhlılarının harekât yapabilecek durumda olmadıklarını; çünkü namlu müceflerinin aşınmış olmasından ötürü atış sıhhatî bulunmadığını ve namlu başına sadece 20-60 dakika muharebe yapabilecek cephane bulunduğunu bildirdi. Bunun üzerine Bahriye Nezareti donanmaya bir heyet yolluyarak zırhlıların namlularını muayene ettirmeye karar verdi. Heyet Erdekte yapılan tecrübe atışlarında Barbarosun toplarından iyi bir netice alamadı.

Donanma Komutan vekili, topları aynı durumda oldukları için, Turgutreis toplarıyla tecrübe atışları yaptırmadı. Fakat İngiliz uzmanı Binbaşı Elliot, Başkomutan vekiline dana önce zırhlı toplarının kullanılabilir bir durumda olduklarını bildirmişti. Başkomutan vekili, İngiliz uzmanın fikirlerine dayanarak «Memleketin felâketli bir zamanında zırhlı topları hakkında yanlış rapor vermek» suçuyü heyet üyelerinin harp divanına verilmesini Başbakanlık kanalıyla Bahriye Nezaretinden istedi. Lâkin İngiliz uzmanın yanlış; heyet üyelerinin doğru olduklarını sonraki olaylar gösterdi : 27 Nisan 1915 atışında Barbaros zırhlısının orta taretine ait sağ namlu paralanarak 15 erin yaralanmasına neden oldu. Turgutreis zırhlısının baş taretine ait sol namlu da 5 Temmuz 1913 atışında paralanarak dört erin şehit olmasına ve 31 erin de yaralanmasına neden oldu.

Bu olay ittifak savaşlarında yalnız bizde değil başka devletlerde de olmuştur: Devlet idare edenler ve Başkomutanlar, daima, ittifak lideri devletin subaylarına kendi subaylarından fazla inanırlar. Sonradan belli olur ki, yabancı uzmanlar değil bizzat kendi subaylarının görüş ve fikirleri doğrudur. Başkomutan vekili İngiliz Binbaşı Elliot'a inanacağı yerde kendi heyet üyelerinin raporlarına inanmış olsaydı Turgutreis ve Barbaros zırhlılarının bu kazaları geçirmelerine ve şehit ve yaralı vermelerine mani olurdu.

Yunanlılar, Osmanlı tarafının adaları geri almak üzere Anadolu kıyılarında kara birlikleri topladıklarını haber aldıkları için, deniz harekâtını Midilli Adası dolaylarında teksif ettiler. Yunan muhripleri Midilli Adası dolaylarında ve Müslim Kanalında dolaşiyor; hem Anadolu kıyılarını gözetliyor hem de, Osmanlılara yararlı olmaması için, yakaladıkları sandal ve mavnaları alıp götürüyorlardı. Yunanlılar bu hareketlerini Urla yarımadasına kadar uzatmışlardı. Kerevnos ve Doxa muhripleri bu bölgede bir harekât yapmıştı. Osmanlı Gümrük muhafaza memurları bu gemileri kruvazör olarak görüp rapor ettiler. Kıyıların, deniz savaş vasıtalarını tanımayan insanlar tarafından gözetletilmesi, daima, böyle yanlış tahminlerin yapılmasına ve komutanların yanlış karar vermesine neden olabilirdi.

Başkomutan Vekâleti bu şekilde aldığı yanlış haberi «bir kruvazör ve dört muhripten mürekkep bir Yunan kuvvetinin Urla ve civarına taarruz ettiği gelen telgraftan öğrenilmiştir. Donanmadan ayrılacak bir kuvvetin Ege Denzinde çıkış hareketlerinde bulunmasını tavsiye ederim» diye yazdığı bir telgrafla Donanma Komutan vekiline intikal ettirmişti.

Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak, büyük gemilerin Ege Denizine çıkıp muharebe yapacak durumda olmadıklarını bildiği için bu harekâta Mecidiye kruvazörüyle Muavenetimilliye, Gayretivataniye ve Numuneihamiyet muhriplerini memur etti. Harekâtı filotilla komodoru idare edecekti.

Gemiler 6 Nisan 1913 günü saat 14.30 da Hellas burnunu bordalayaarak Ege Denizine çıktılar. Komodorun aldığı tertibe göre Gayretivataniye muhribi İmroz Adasının Kuzeyini tarassut etmek amacıyla filotilladan ayrıldı. Diğer muhripler de Tavşan Adalarına doğru yol verdiler. Biraz sonra komodor, Güney istikametinde, İmroz Adasına doğru çık-

makta olan bir Yunan muhribi gördü. Bu muhrip Niki olup, daha Kuzeyde karakol görevi yapmakta olan Thyella ve Sfendomi muhriplerine katılmak üzere seyretmekte idi. Komodor, derhal, kendisinin bulunmakta olduğu Mecidiye kruvazörüyle bu muhriplerin üzerine atıldı, Yunan muhripleri de çok uzak mesafeden bir iki mermi attıktan sonra Batı istikametinde gözden kayboldular. Bunun üzerine komodor da, bir saat kadar bu sulara dolandıktan sonra, Gayretivatanıyeyi de yanına alarak, saat 17.00 de dönüş seyrine başladı.

g. 11 Nisan 1913 Harekâtı.

Averoff zırhlı kruvazörünün Bozcaada sularında karaya oturduğu hakkındaki şayialar tazelenmiş ve Başkomutanlığa kadar ulaşmıştı. Başbakanlık bu gemiye karşı bir harekât yapılmasını Başkomutanlık Vekâletinden istedi. Bu sırada zırhlılarla bir kısım muhripler Marmara Denizinde, Mecidiye kruvazörüyle diğer muhripler de, filotilla komodorunun emrinde olarak, Çanakkalede bulunuyorlardı. Başkomutan vekili muhriplerle Averoff'a karşı bir gece taarruzu yapılmasını; zırhlılarla da ertesi günü katî neticeli bir muharebe yapılmasını tasarlıyordu. Bu amaçla, Çanakkaledeki filotilla komodoruna bizzat emir vermiş; Donanma Komutan vekiline de derhal Çanakkaleye giderek katî neticeli bir muharebe yapılmasını emretmişti.

Tuhaf bir emirdi bu ... Çünkü daha birkaç gün önce zırhlı toplarının herhangi bir deniz muharebesi yapmaya elverişli olmadığı; cephanelerinin de çok az olduğu bildirilmişti. Başkomutan, deniz savaşının özelliğini bilen komutanlardan olmadığını bu kez de gösteriyordu.

Çanakkale komodoru emrinde Mecidiye kruvazörüyle, Yedigârimillet, Muavenetimilliyeye ve Gayretivatanıyeye muhripleriyle Demirhisar, Sulthanhisar ve Sivrihisar torpidobotları vardı. Bu gemiler, ikmal zorlukları yüzünden harekâta hazırlanamadıkları için komodor kendisinden istenen gece harekâtını yapamadı. Ertesi günü yalnız Muavenetimilliyeye ve Yedigârimillet muhripleri denize çıkacak ve Averoff'u aramayı hedef alan bir keşif harekâtı yapacaklardı. Komodor böyle bir harekât hazırlamış ve emirlerini vermişti.

11 Nisan günü iki muhrip saat 9.30 da Çanakkaleden hareket ettiler. Komodor da muhriplerde bulunmakta idi. Muhripler Boğazdan çıktıktan sonra Güney istikametinde yol verdiler. Saat 11.00 de Tavşan Adaları istikametinde bir düşman muhribi gördüler. Bu muhribe ateş ederlerken aynı istikamette bir muhrip daha görüldü. Yunan muhripleri de Osmanlı ateşine mukabele ettiler. Fakat daha üstün sürat ve topçuya malik olmalarına rağmen Yunan muhripleri Osmanlı muhripleriyle fazla meşgul olmayıp Batı Kuzey istikametinde uzaklaştılar.

Bu sırada üçüncü bir Yunan muhribi İmroz Adası Güneyinden doğru tam süratle ilk iki Yunan muhribine yetişmeye çalışıyordu. Bu suretle üç Yunan muhribi birleşince, tekrardan Osmanlı muhripleri üzerine döndüler. Osmanlı muhripleri, çok üstün düşman karşısında çekilmek zorluğunu duydu.

Bu harekât sırasında Osmanlı komodoru Bozcaadanın Batı kıyılarını dikkatle gözetlemiş ve burada karaya oturan herhangi bir gemiye rastlamamıştı. Adanın Doğu kıyılarını da Anadolu kıyılarından gözetlemek mümkündü. Bundan ötürü komodor adanın Doğu kıyılarına gitmedi ve bu tarafın karadan yapılmasını teklif etmeğe karar verdi. Bilâhara ikinci komutanı Kumkalede karaya çıkartacak ve karadan yapılması gereken gözetlemeyi ona yaptıracaktı.

Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak, Barbaros ve Turgutreis zırhlıları, Berkisatvet torpido kruvazörü, Numuneihamiyet muhribi ve Hamidâbat ve Sivrihisar torpidobotlarıyla Marmara Denizinden gelecek 11.17 de Çanakkaleye demirledi. Bunlardan pek az sonra da Mesudiye zırhlısı gelip donanmaya katıldı. Donanma Komutan vekili Ege Denizine çıkıp herhangi bir harekât yapmak için filotilla komodorunun gelip keşif işareti getirmesini bekliyordu. Komodor ise Donanmanın Çanakkaleye geleceğini bilmediği için böyle bir işaret vermeye lüzum görmemişti. Sadece harekât sırasında Çanakkalede bulunmakta olan Mecidiye kruvazörünü kendi yanına çağırması.

Mecidiye kruvazörü saat 12.00 de Çanakkaleden hareket edip boğaz dışında filotilla komodoruna katıldı. Bu sırada üç Yunan muhribi tekrardan boğaz önüne gelmişlerdi. Saat 13.35 de taraflar arasında bir muharebe başladı. Başlangıç mesafesi 8.800 metre idi. Bu muharebe saat 14.40 ka kadar sürdü, Yunan muhriplerinden bir tanesinin hattan ahrılıp Mondros Limanına doğru yol vermesi Osmanlı tarafına bu muhribin isabet almış olduğu kanısını verdi. Bundan sonra diğer iki Yunan muhribi büyük bir süratle gözden kayboldular.

Bundan sonra Osmanlı komodoru Mecidiye kruvazörünü de yanına alarak Bozcaadanın Mermer burnuna kadar olmak üzere Güneye indi. Burada da Averoff'u göremeyince geri döndü. Kumkalede gemiye dönen ikinci komutan Bozcaadanın Doğu kıyılarında Averoff ya da başka bir Yunan gemisinin karaya oturmamış olduğunu bildirdi.

Bu suretle filotilla komodoru sağlam bir haberle Çanakkaleye döndü. Donanma Komutan vekili filotilla komodorunun yaptığı bu harekât sonucunda, Averoff'un karaya oturmuş olduğuna dair evvelce çıkmış olan şayiaların tamamıyla asılsız olduğunu Başkomutanlık Vekâleti kanallarıyla Başbakanlığa bildirdi. Fakat Başbakanlık, başka kanallardan aldığı haberlere daha fazla itimat ediyor ve Donanma Komutanlığına Averoff'un belki de Mondros Limanında karaya oturmuş olabileceğini ifade ediyordu.

Durum karşısında Başkomutanlık Vekâleti hafif kuvvetlerle Mondros Limanına karşı bir keşif hareketi yapılmasını ve Averoff'un burada karaya oturduğu anlaşılması takdirinde donanmanın gidip onu batırmasını istiyordu.

Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak, zırhlıların himayesinden yoksun bulunacak bir filotillanın Mondros Limanına kadar gönderilmesini tehlikeli buldu. Zırhlıları ise Averoff karşısında bir muharebe yapacak kifayette bulmuyordu. Bundan ötürü Başkomutanlık Vekâletinin yapılmasını istediği harekâtı donanma yapmadı.

3. Hamidiye Kruvazörünün Akın Harekâtı.

a. Hamidiye Kruvazörünün Aldığı Görev.

Yunanistanın Ege Denizindeki ileri üs ve denizyollarına taarruz ederektten Averoff zırlı kruvazörünü üzerine çekmeğe çalışmak ve bu suretle Osmanlı donanmasının Ege adalarını geri almasını kolaylaştırmaktır. Bu göreve Şıra Adasındaki Yunan askerî tesis ve gemilerini bombardıman etmekle başlayacak; görevden sonra İzmire dönecek; dönemediği takdirde İskenderiye ya da Brindizi gibi tarafsız limanlardan yararlanmak çarelerini araştırarak dilediği alanlarda tecavüzi hareketler yapacaktı.

b. Hareket.

Hamidiye kruvazörü hareket emrini 13 Ocak 1913 günü aldı. Aldığı emir «Donanmanın harekâtını kolaylaştırmak amacıyla bir gemisinin Ege Denizinde tek başına harekât yapmasının Başkomutanlık Vekâleti tarafından istenildiğini ve isteği Başbakanlığın da onayladığını; bu göreve Hamidiye kruvazörünün ayrılmış olduğunu, hava şartları ve karanlık durumu uygun olur olmaz geminin bu göreve hareket ettirilmesini» bildirmekte idi.

O gün şiddetli bir rüzgâr esmekte ve sağnaklı bir şekilde kar yağmakta idi. Hamidiye kruvazörü görev için ikmalini tam olarak yapmış bulunuyordu. Gemi komutanı bu durumu harekâta başlamak için uygun bulmuş ve saat 17.35 de Naradan hareket etmişti. Fakat hareketten sonra görüş şartlarını uygun bulmamış mayın mâniâlerinden geçmiyerek Naranın Güneyindeki Kösetabya önüne demirlemişti. O gün İstanbulda Babıâli baskınının yapılmış olması dikkate şayandı. Baskını tertipliyen siyasi partinin nüfuzlu bir üyesi olan Hamidiye komutanı Önyzb. Hüseyin Rauf (Rahmetli Rauf Orbay) belki de, bu baskının neticesini öğrenmek için, hava şartlarını bahane ederek, geri dönmüştü. Dönüşünde Naraya demirlememiş olması da bu ihtimali kuvvetlendiriyordu. Çünkü Donanma Komutan vekili Albay Ramiz bu partinin mensubu değildi.

Donanma Komutan vekili ertesini günkü hareketinde Hamidiyenin yanına Mecidiye kruvazörüyle Yarhisar ve Basra muhriplerini de kattı. Amacı bu gemilere gündüz saatlerinde bir keşif hareketi yaptırmak ve bu hareketle Hamidiye kruvazörünün Ege Denizine gideceğini Yunanlılardan gizlemektir.

Filo saat 9.00 da Kösetabıyadan hareket edip Seddülbahire geldikten sonra Mecidiye kruvazörü ile iki muhrip keşif hareketine gitti; Hamidiye kruvazörü Kepez Koyuna demirledi. Mecidiye ile iki muhrip de, herhangi bir düşmana rastlamadıkları için, geri dönüp Hamidiye kruvazörünün yanına demirlediler.

Hamidiye komutanı öğleden sonraki saatlerde aynı gemilere bir keşif hareketi daha yaptırdı. Bu sefer karakol yapan iki muhrip görülmüş ve yerleri Hamidiye komutanına rapor edilmişti. Bu hareket Hamidiye komutanına Yunan karakol hattının coğrafi yeri hakkında bir fikir vermişti.

Bu hareketlen sonra Mecidiye kruvazörü ve iki muhrip Naraya döndüler; Hamidiye kruvazörü de saat 18.00 de vazifeye hareket etti. Hava açık, kısmen de mehtaplı idi. Buna rağmen gemi, Gelibolu yarımadası kıyılarından yaptığı karanlık silüetten yararlanacak ve tam süratle Kuzey rotasını alacaktı. Amacı Yunan karakol hattına görünmeden Ege Denizine intikal edebilmektir.

Fakat aldığı kömürün fena vasıflı olmasından ötürü gemi tam sürat yaparken bol duman çıkarmakta idi. Bu durum gemiyi düşman gemileri tarafından görülmek tehlikesi içine sokabilirdi. Bundan ötürü gemi komutanı sürat azaltmak zorunluğunu duydu. 15 mil süratle Semendirek Adası Kuzeyinden, Limni Adası Batısından ve Taşoz Adası Doğusundan düşmana görülmeyen Ege Denizine geçti.

Hamidiye kruvazörünün harekâtının çok iyi ve gizli hazırlandığı belli olmuştur. Zira donanma ya da filoların her çıkışında Osmanlı kuvvetlerinin karşısına çıkmakta olan Yunan muhripleri bu sefer bu geminin geçeceği yerlerde bulunmamışlar ve onu yakalamak imkânlarını da bulamamışlardı.

c. Şıra İleri Üssünün Bombardımanı.

Hamidiye kruvazörü Şıra Limanı önüne 15 Ocak 1913 günü saat 12.30 da geldi. Limana gündoğuşu poyraz yönünden yaklaştı. Mendireğin içinde ve onarım atelyesi önünde Makedonya adlı Yunan yardımcı kruvazörü; bu gemi ile Hamidiye kruvazörü arasında da Alexandra adlı bir İngiliz ticaret gemisi vardı.

Hamidiye komutanı Bombardıman hareketini devletler hukuk kurallarını bozacak bir şekilde yapmak istemedi. Batırılmadan önce Makedonya yardımcı kruvazör mürettebatının karaya çıkarılmasını istiyor ve bu amacına ulaşmak için de Liman Reisini gemiye çağırıyordu. Diğer taraftan da gemiyi boşaltma isteğini bizzat Makedonya kruvazörüne bildiriyordu. Yunanlılar her iki teşebbüse de cevap vermediler.

Hamidiye komutanı, burada beklemektense İngiliz ticaret gemisinin harekete hazır olacağı zaman zarfında boş durmamak için, limanın Güney ve Gaydaro Fenerinin Lodos istikametinde bulunan barut fabrikasını bombardıman etmeye karar verdi. Burada fabrika ve bir barut deposunun var olduğunu evvelden biliyordu. Derhal bu tarafa yönelip hedefine 2800 metreye kadar sokuldu. Amacı mümkün olduğu kadar az cephane sarfederek fabrikayı tahrip etmektir. 6 tane 4.7 lik ve 20 tane 12 lik adi humbara attı. Fabrikanın kazan ve makinelerinin bulunmakta olduğu bina ile bir barut deposunu tahrip etti.

Bundan sonra gemi İspiro ve Şıra Adaları arasından geçerek tekrar Şıra Limanı önüne geldi. İngiliz ticaret gemisi olduğu yerde duruyor; Makedonya yardımcı kruvazörü de topbaşı yapmış bulunuyordu. Yunanlılar Hamidiyenin Makedonya yardımcı kruvazörünü batırmasına mani olmak için bu gemiyi limanın evlerle dolu olan bir yerine çekmişlerdi. Kanlarına göre Hamidiye sivil halkla dolu binaları tahrip etmemek için Makedonya gemisini de batırmaktan vaz geçecekti.

Hamidiye kruvazörü, Makedonya yardımcı kruvazörünün telsiz muhaberesi yapmakta olduğunu duydu. Yunan Donanmasının bu gemiye yardım etmesinden evvel davranarak bu gemiyi batırması gerekiyordu. İlk önce İngiliz ticaret gemisine «süratle limanı terkediniz» işaretini çekti. İngiliz ticaret gemisi limandan çıkarken Hamidiye de, binalara zarar vermeyecek bir istikametten Makedonya gemisine ateş açmak için mevki aldı.

Hamidiyenin attığı ilk mermi hedefine vurdu; fakat Makedonyanın iki bordasını da delen bu mermi kıyıda patladı. Bundan sonra Hamidiye Makedonyaya 23 tane 12 lik ve 5 tane 4.7 lik mermi attı. Yükselen kara bir duman, Hamidiye komutanına, Makedonyanın süratle harap olduğu kanısını verdi. Bunun için gemi komutanı ateş keserek saat 13.25 de Şiradan uzaklaştı.

Harekât emrine göre Hamidiyenin geceleyin Midilli ve Sakız Adalarının önünden geçerek İzmir gelmesi gerekiyordu. Lâkin gemi komutanı bu bölgelerde kuvvetli bir düşman izlemesine maruz kalacağını düşünererek kararını değiştirdi. Kanısına göre Adriyatik Denizindeki ufak gambotlardan mürekkep Yunan filosuna karşı harekât yaparsa belki üzerine başka Yunan kuvvetlerini çekecek ve bu suretle Osmanlı Donanmasının Ege Denizinde yapacağı hareketlere daha faydalı olacaktı.

Hamidiye komutanı, Adriyatik Denize geçmek için, adaların görüş alanı dışına çıkıncaya kadar Gündoğuşu istikametinde seyretti. Amacı düşmana kendisinin Anadolu kıyılarına gideceği kanısını vermektir. Güneş battıktan sonra da Girit Adasının Doğu tarafından Akdenize çıktı.

Şiranın Hamidiye tarafından bombardıman edilip Makedonya yardımcı kruvazörünü sakatladığı haberi Atınayı alarm etmiş ve telaşa düşürmüştü. Yunan Bahriye Nezareti, önce, bombardımanı yalnız Hamidiye kruvazörünün yapmış olduğunu bilmiyordu. Burayı Osmanlı Donanmasının bombardıman ettiğini ve bundan sonra da Pire Limanını bombardıman edebileceğini düşünerek, Yunan Donanma Komutanına Averoff zırhlı kruvazörü ile derhal Mondrostan hareket ederek Şirayı bombardıman eden Osmanlı kuvvetlerini bularak yok etmesini emretti.

Yunan Donanma Komutanı Amiral Konduriotis yaptığı durum muhakemesini daha doğru esaslara bağlamıştı. Onun kanılarına göre Averoff ve kendisinin boğaz önüne bırakıp Ege Denize inmesi doğru olamazdı. Çünkü onun böyle bir hareketi Osmanlı Donanmasına Ege adalarını geri almak için fırsat hazırlardı.

Yunan Donanma Komutanının bu kararı göstermişti ki, cephe bulunan bir komutan, durumu, yerinde gördüğü için, karadaki karargâhlardan daya iyi görebiliyordu.

Amiral Konduriotis bundan ötürü Bahriye Nezaretinin verdiği emri yerine getirmemiş, ana kuvvetiyle Mondros Limanında kalmıştı. Bundan başka Osmanlı Donanmasının harekâtını daha iyi kontrol edebilmek için boğaz önündeki Yunan karakol hattını da takviye etmişti. Sadece Hamidiyenin dönüş harekâtını kontrol altında tutmak için Sakız Adasıyla Psara Adası dolaylarında torpidobotlardan mürekkep birer karakol hattı tesis etmişti.

Bu tedbirler cümlesinden olarak Thyella, Aetos, Lonchi ve Aspis muhripleri de 15 Ocak 1913 de öğleden sonra Psara sularına hareket ettiler. Bu bölgede Hamidiyeyi göremeyince, oradaki halkla temas edip geminin Girit sularında olabileceğini tahmin edince o tarafa doğru yol verdiler.

Demek ki, Hamidiye komutanının, Yunan kontrolüne maruz kalmamak için, İzmir gitmemek kararı vermesi doğru netice vermişti. Bunun aksi olup da Osmanlı Donanması, Averoff, Hamidiyenin peşine gittiği gibi yanlış bir tahmin yaparak denize çıkmış olsaydı, kesinlikle kendi aleyhine olan bir durumla karşılaşacaktı.

d. Hamidiye Kruvazörünün Kızıl Denize İntikali.

Hamidiye kruvazörü 16 Ocak 1913 Girit Adasının Güney sularında Adriyatik Denize doğru seyir halinde bulunmakta idi. Fakat hareketten önce almış olduğu kömürün karışık ve fena nitelikte olması gemi komutanının kararlarını etkiledi. Gemi komutanının yaptığı hesaba göre, bu cins kömürle Adriyatik Denizinde harekât yapıp geri dönmek mümkün değildi; Suriye Limanlarından birine gidip kömür almak bir zorunluktur. Bununla beraber Önyzb. Hüseyin Rauf Suriye kıyılarına büsbütün de boş gitmek istemedi. Pire ile İskenderiye arasındaki deniz yolu üzerinde sefer yapan Yunan ticaret gemilerini yakalayabilir; onlara taarruz ederek belki üzerine Yunan savaş gemilerini çekebilirdi. Bu suretle Hamidiye kruvazörü Pire-İskenderiye hattı üzerine inmek için 40 mil daha Güneye indi. Gauda Adasının 40 mil Güneyine geldiği zaman, ufukta, Yunan Donanmasına mensup üç muhrip gördü. Fakat bu muhripler herhangi bir taarruz hareketi yapmadan hemen geri döndüler ve gözden kayboldular. Belki de Hamidiye kruvazörünü görmemişlerdi. Herhangi bir keşif işareti bile vermemeleri bu kanıyı veriyordu.

Olay, Hamidiye komutanına, üzerine bir kısım Yunan gemisi çekmekle aldığı vazifenin yerine getirildiği kanısını verdi. Durumu bildirmek üzere Başkomutanlık Vekâletine tergraf çekerek «Üzerime bir kısım düşman kuvvetlerini çektim. Osmanlı Donanması artık harekât yapabilir» demişti. Bu arada vaktiyle gemiye düşük kaliteli kömür verilmiş olmasından ötürü Adriyatik Denize gidemediğini ve bu yüzden büyük üzüntü duyduğunu ifade ediyor ve bu hale neden olan sorumluların cezalandırılmasını teklif ediyordu.

Hamidiye kruvazörünün Akdenizde Yunan muhriplerini gördüğüne dair verdiği haber Donanma Komutan vekiline intikal ettirilmedi. Bu komutan, Hamidiyenin Şirayı bombardıman etmesinden sonra İzmir geri gelmediğini görünce endişeye düşmüştü. Fakat Mondros Muharebesi hazırlığıyla meşgul bulunduğu için Hamidiyenin harekâtıyla pek de ilgilenmemişti.

Hamidiye kruvazörü 16 Ocak 1913 günü saat 15.00 de gördüğü bir İngiliz ticaret gemisini muayene ettikten sonra 18 Ocak 1913 günü saat 18.30 da Beyrut Limanına demirledi. Gemi telsiz makinesinin İstanbulla konuşmaya yetersiz olduğu için harekât raporu vermek için kıyı postahanesinden yararlanmak zorunda idi. Bu amaçla hazırladığı telgrafı gemi filikasıyla karaya yolladı.

Tam bu sırada, Hamidiye kruvazörü, ufukta Averoff'a benzer bir gemi görmüştü. Şüpheli gemi büyük bir hızla Beyruta doğru da yaklaşmakta idi. Gerçekte bu gemi, Averoff zırhlı kruvazörü olmayıp, Alman Donanmasına mensup Breslau kruvazörü idi (Birinci Dünya Savaşı başında Osmanlı Donanmasına katılan Midilli kruvazörü) ...

Hamidiye kruvazörü ufukta bu gemiyi gördükten sonra demir alma-ya bile vakit bulamamıştı. Demir zincirini ufak bir şamandıraya bağlayarak oraya bıraktı ve demirsiz olarak hareket etti ve limandan çıktı. Amacı bu geminin mahiyetini süratle tespit edip Averoff zırhlı kruvazörünün bu sularda olduğunu ya da olmadığını hemen Osmanlı Donanma Komutan vekiline haber vermektir.

İki gemi arasındaki mesafenin büyüklüğü ve şüpheli geminin fazla sürat yapması, Hamidiye komutanını amacına ulaştıramadı. Gemi komutanı bir taraftan bu şüpheli gemiyi izliyor; diğer taraftan da çok azalmış olan kömürünü nereden ikmal edeceğini düşünüyordu. Bu şartlar altında zarurî olan şüpheli gemiyi izlemeye devam edemedi; kömür alıp gemisine harp kifayeti verebilmek için biran önce Port Saide ulaşmaya karar verdi. Rota değiştirdi ve 19 Ocak 1913 günü saat 01.30 da bu limana demirledi.

Buradaki kanal şirketi, tarafsızlık hukuk kurallarına bağlı kalmak için Hamidiye kruvazörüne 150 tondan fazla kömür veremeyeceğini belirtmişti. Hamidiyenin akın hareketinde karşılaştığı ilk zorluk bu idi. Çünkü gemi 750 ton kömür alırken bu 150 ton kömürle ne yapabiliirdi?

Doğu ve Orta Akdeniz gibi çok geniş bir alanda herhangi bir kruvazörün harekât yapabilmesi için tertibat almamış olması dikkati çekebilir. Fakat Hamidiye kruvazörü, makine devrinin başlamasından sonra tarihte ilk kez olarak düşman denizyollarını keserek bir harekât yapmakta idi. Osmanlı Denizcilerinin bu konuda hiç bir tecrübeleri de olmamıştı. Bundan ötürü Donanma Komutanlığı İzmir ulaşamaması takdirinde Hamidiye kruvazörünün İskenderiye Limanına gitmesine karar vermiş ve fakat burada geminin kömür almasını sağlayacak bir tertip almamıştı. Gemi komutanı denizde yaptığı ya da yapacağı harekât kadar limanlardaki ikmal işlerini de bizzat düşünmek ve tarafsız limanlarda hukuk sorunlarını gene bizzat çözümlendirmek zorunluğunda bulunuyordu. Tarihte bu gibi zorluklarla karşılaşmış tek bir gemi komutanına rast gelinmemiştir. Bundan ötürü Hamidiyenin harekâtını herhangi bir şekilde küçümsemek hiç de doğru bir düşünüş olmazdı. O, İstanbul ile muhaberesini vaktinde yapıp ikmalini sağlamak imkânlarına da sahip değildi. Buna rağmen görevini büyük bir cesaret içinde yaptı ve gemisini kömürsüz bırakmadı.

Gemi komutanı, nereden kömür alabileceğini bilmeden Akdenizde dolışmayı sakıncalı bulmuştu. Buna mukabil gizli yollardan kömür almak için Kızdenezine incek olursa makine arızalarını gidermekten başka Suriye kıyılarında kömür stokları hazırlamak için Bahriye Nezaretine de vakit kazandıracaktı.

Hamidiye kruvazörü, komutanın böyle bir düşüncesiyle, 20 Ocak 1913 günü, kanaldan geçerek Suveys'e geldi.

Bu arada geminin harekâtı Başkomutan vekili, Bahriye Nazırı ve Donanma Komutan vekili tarafından dikkatle izleniyordu. Başkomutan vekili tehlike mevcut olmadığı takdirde Hamidiye kruvazörünün donanmaya katılması; aksi halde Arnavutluk sularına giderek oradaki Yunan ablukasını kırmak suretiyle, Garp Ordusunun işesini temin etmesini istiyordu. Fakat Bahriye Nezareti Hamidiye kruvazörünün tek başına Yunan ablukasını kırmasını ve Adriyatik Denizinde harekât yapmasını mümkün görmemiştir. Mondros Muharebesi neticesinde Averoff zırhlı kruvazörünün eksikliklerini tamamlamak için geçirdiği süre içinde Hamidiye kruvazörünün donanmaya iltihak ettirilmesini, Bahriye Nezareti, Başkomutan Vekilliği kanalıyla Donanma Komutan vekiline emretti. Donanma Komutan vekili ise Port Said'de kömür alamadığı takdirde Hamidiye kruvazörünün Sana'nın iskelesi olan, Hudeyde Kuzeyindeki, Kamarun Adasına giderek orada ikmal yapmasını teklif etti.

Başkomutan vekili birbirine zıt olan bu teklifler içinde Bahriye Nezaretinin mütalaasını daha uygun bu'du ve 28 Ocak 1913 günü Mısır fevka'ade komiserliğinin aracılığı ile Hamidiye komutanına, Donanmaya iltihak etmesini emretti. Fakat verilen emirde «İsterse» kaydı vardı. Yani Hamidiye komutanı isterse donanmaya iltihak edecek; istemezse Arnavutluk sularına gidip orada harekât yapacaktı.

Gemi komutanı, yabancı gazetelerde, Osmanlı Donanmasının 18 Ocak günü Yunan Donanmasıyla bir muharebe yaptığını okumuştur. Bu muharebenin Hamidiye kruvazörünün bundan sonra yapacağı harekâta da etkisi olabilirdi. Diğer taraftan bir İtalyan ticaret gemisinin Hamidiyeye denizde kömür verme sorunu da ortaya çıkmıştı. Hamidiye kruvazörünün komutanı, yapacağı harekât hakkında kesin bir karar vermeden önce İstanbul ile muhabere edip gerçek durumu öğrenmek istedi.

Gemi komutanı, Hamidiyenin makine'lerinde arıza olduğunu ve bu arızanın yer kifayyetini etkilediğini bildirdiği için Mısır hükümeti geminin Süveyste makine onarımı için ancak beş gün ka'abileceğini gemi komutanına bildirmişti. Gemi komutanı bu süreden istifade ederek Mısır Hidivi ile irtibat sağladı. Hidiv, geminin Port Sait telsiz istasyonu aracılığı ile muhabere etmesini; Süveyş Kanalı dışında meskûn olmayan bir yerde kömür almasını ve Akdenize tekrar çıktıktan sonra Malta Adası su'arında tekrar kömür tedarik etmesini temin için gereken yardımı yapacağını vadetti.

Bu vait üzerine gemi de 25 Ocak 1913 günü saat 16.00 da Süveyş Limanından hareketle Sina yarımadası kıyılarına gitti. Burası meskûn olmadığı için gizli olarak kömür almaya çok uygun bir yerdi. Gemi burada 29 Ocak gününe kadar kömür bekledi. Kömür geldi; fakat Mısır Fevkalade komiseri İngilizlerin burada dahi geminin kömür almasına izin vermiyeceklerini bildirdiği için, Hamidiye derhal hareket etti ve zambuklar'a getirilen kömürü liman ve karasuların dışında aldı.

e. Akdenize Çıkmak Kararı ve Malta Adası.

Hamidiye kruvazörü İstanbul ile bir muhabere yapmak ümidiyle 30 Ocak 1913 günü Akabe Körfezi ağzındaki Senafir Adasına gitti. Port Sait telsiz telgraf istasyonu aracılığıyla muhabere yapmak imkânını bu-

lamayınca 31 Ocakta Medineye tabi mulik ve 1 Şubat da Dibaya gitti. Her iki yerde de postane yoktu. Bundan ötürü gemi komutanı İstanbulla muhabere etmek, kondenser borularından bazılarını değiştirmek ve harcanan kömürü yerine koymak amacıyla Ciddeye gitmeye karar verdi. Bu limana 3 Şubat günü demirledi.

Gemi burada İstanbulla muhabere etmek imkânını buldu. Bir taraftan kömür alır ve kondenser borularını değiştirirken, gemi komutanı, diğer taraftan da yapacağı Akdeniz harekâtının ayrıntılarını hazırladı. Arnavutluk sularındaki Yunan Deniz ulaştırmasına saldıracaktı. Gemi komutanı, Osmanlı Donanmasıyla endirekt bir işbirliği yaptığı takdirde harekâtının daha büyük başarı sağlayacağı kanısında idi. Bunun için 6 Şubat 1913 gününde Başkomutanlık Vekâletine donanmanın böyle hareketler yaparak Yunanlıların dikkatini Çanakkaleye çekmesini istedi.

Böylelikle Hamidiyenin başlangıçta aldığı vazife ters dönmüş oluyordu : O, Averoff'u kendi üzerine çekip donanmaya yardım etmek için denize çıkmıştı. Şimdi ise kendisi rahat harekât yapabilmesi için donanmanın ona endirekt bir yardım yapmasını istiyordu.

Başkomutan Vekâleti Hamidiye komutanının teklifini 9 Şubat 1913 günü Donanma Komutan vekiline ulaştırdı. Donanma Komutanı, amacı sağlamak için, Mecidiye kruvazörü ve muhriplere, biraz önce anlattığımız, hareketleri yaptırdı ise de bu hareketleri Hamidiye komutanına bildirmeye lüzum görmemişti. Böylelikle Hamidiye komutanı da, donanma gemilerinin kendisiyle endirekt işbirliği harekâtını yapmakta olduğunu bilmiyerek 6 Şubat sabahı saat 3.00 de Port Saitten Akdenize açıldı. Çok kuvvetli bir fırtına vardı. Dalgalar köprüüstüne kadar yükseliyor ve buradaki saçları bile zedeliliyordu. Fakat gemi komutanını en fazla meşgul eden olay bu değildi. O, daha çok, kömür ikmal sorunlarından ötürü endişe duymakta idi. Bu endişeler onun kararlarını da etkiledi. Gemi komutanı, Arnavutluk sularında harekâta başlamadan önce Malta Adasına gidip kömür almaya karar verdi. Mısırdaki öğrendiğine göre İtalyan bandıralı Alba vapuru, Viyana Büyükelçiliğinin delâletiyle, Malta Adası dolaylarında Hamidiye kruvazörüne kömür verecek ve bu amaçla kendisini Malta Adasında bekliyecekti.

Hamidiye kruvazörü Malta Adasına 14 Şubat günü geldi ve Valetta Limanına demirledi. Devletlerarası hukuk kurallarına göre, bu limanda yirmi dört saatten fazla kalmasına imkân yoktu. Gemi komutanı, İngiliz makamlarına yaptığı resmi ziyaretlerde, gene makinelerinin arızalı olduklarını ileri sürerek kalma iznini üç güne çıkartmaya muvaffak oldu. Bu süre içinde de limandan 450 ton kömür aldı. Fakat gemiye kömür verecek Alba vapurundan hâlâ bir haber yoktu.

Başkomutanlık Vekâleti, 16 Şubat günü, Hamidiye ile işbirliği yapması hakkında Donanma Komutanlığına verdiği emri tekrarladı. Artık Donanma Komutan vekili, Albay Ramiz değil Albay Tahir Buraktı. Bu zat, eski Donanma Komutan vekilinin Hamidiyeye böyle bir vazife vermiş olmasını hiç beğenmemişti. Onun kanılarına göre, Çanakkalede Ege adalarını geri almaya heveslenen bir Osmanlı Donanması dururken, Hamidiye kruvazörü Averoff'u kendi üzerine çekecek bir hedef olamazdı. Üste-

lik Hamidiye de Averoff kadar bir sürat yapamıyordu. Onun az görüş şartları olan bir havada Yunan gemileriyle karşılaşması kendisi için de fena olurdu. Bundan ötürü «Hamidiye ile işbirliği yap» diye emir gelince, Başkomutanlık Vekâletine çok sert bir cevap vermiş ve «Hamidiyeye bu görevi verenler elbette kendisine harekât hakkında da bir emir vermişlerdir. Fakat benim böyle bir talimat hakkında hiç bir bilgim yoktur» demişti.

Başkomutan vekili, Donanma Komutan vekilinin verdiği bu cevaptan hiç de memnun kalmadı. Bundan ötürü de Albay Tahir Burak'a vazifesini ihtar etmeye zorunluk duydu. O Hamidiyenin Port Saitte kömür aldıktan sonra donanmaya katılmasını istiyordu. Donanma Komutan vekiline de ikinci emrini bu yolda verdi.

f. Yunan Donanmasının Harekâtı.

17 Şubat 1913 günü Yunan muhriplerinin Malta Adası önünde Hamidiye kruvazörünü beklemekte olduklarına dair Osmanlı Donanma Komutan vekiline bir haber gelmişti. Yunanlılar Hamidiyenin Kızıldenizden tekrar Akdenize çıkmış olduğunu haber alınca, en fazla, Adriyatik Denizindeki Yunan askerî nakliyatının korunması açısından endişeye düşmüşlerdi. Zira bu sularda hem askerî nakliyat hem de Osmanlı Garp Ordusuna denizyoluyla yapılacak yardımı önlemek amacıyla harekât yapmakta idiler. Herhangi bir tehlike var olmadığı için de, şimdiye kadar, bu sularda ufak gambotlarını kullanmakta idiler. Fakat Hamidiye kruvazörünün bu sulara girmek ihtimali karşısında durum Yunanlılar için de değişmiş oldu. Abluka kuvvetlerini Psara zirhlisi komutanı Albay Andrios Milyanis komutasında 1 zirhli (Psara ve 3 muhriple (Aetos, Lonchi, Aspis) ile takviyeye karar verdiler. Bu arada bu filo Hamidiyeye kömür vereceklerini haber aldıkları Alba adlı İtalyan ticaret gemisiyle Marsilyadan hareket edeceğini haber aldıkları Eliza adlı gemiyi de yakalamaya çalışacaktı. Bundan başka, aynı filo, İşkodra cephesine sevkedilecek Sırp kuvvetlerinin denizden geçişini de himaye edecekti.

Filo 18 Şubat 1913 günü Mondrostan hareket etti ve 23 Şubatta da Korfu Adasına istinaden Adriyatikteki karakol vazifesine başladı.

Yunan muhriplerinin Malta Adası önünde Hamidiyeyi beklemekte olduklarına dair Osmanlı tarafına gelen haber asılsızdı.

g. Hamidiye Kruvazörü Doğu Akdenizde.

Hamidiye kruvazörü 17 Şubat 1913 günü saat 00.00 da Malta Adasından hareket etti. Sicilya Adasının Doğu kıyılarında doğru Kuzeye seyrettikten sonra rota değiştirdi ve 22 Şubat 1913 günü geceleyin Gazze'ye geldi. Korfu ve Girit Adalarına yakın geçtiği halde hiç bir Yunan savaş gemisine rastlamamıştı Aynı gün Osmanlı Donanmasına mensup hafif kuvvetler de, endirekt bir işbirliği harekâtı olarak, Çanakkale Boğazından bir çıkış harekâtı yapmışlardı.

Fakat Hamidiye komutanının, Osmanlı hafif kuvvetlerinin böyle bir harekât yaptığından haberi yoktu. O da Başkomutan Vekâletine Osmanlı Donanmasının ne gibi bir harekât yapmakta olduğunu sormakta idi. Bundan ötürü Başkomutan vekili donanmanın yaptığı hareketlerden Hamidiye komutanının da zaman zaman haberli edilmesini Donanma Komutan vekiline emretti.

Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak ise kendisini Hamidiye komutanına bi'gi vermekle mükellef bir komutan görmüyordu. Görüşüne göre hem Hamidiye komutanı kendisinden çok kıdemsizdi hem de bu gemiye «git de uzak sularda harekât yap» diye kendisi emir vermemiştir. Başkomutanlık Vekâleti ise, Donanma Komutan vekilinin bu kamıda olduğunu öğrenince, donanmanın harekâtını Hamidiye komutanına kendisi bildirmeye başladı. Fakat onun Hamidiye komutanına verdiği ilk bilgi ve emir şöyle idi : «Donanmaya mensup gemiler arasına boğazdan Ege Denizine çıkıp harekât yapmaktadırlar. Donanmanın başka harekât yapacak hali de yoktur. Mümkün görürseniz donanmaya iltihak ediniz; mümkün görmüyorsanız istediğiniz harekâtı yapınız ...» İkinci telgrafında da Hamidiyenin Adriyatik Denizinde harekât yapmasını tercih ettiğini eklemiştir.

Hamidiye kruvazörü Gazzeye geldiği zaman Beyruttaki Piyade Binbaşısı Ömer Fevzi ile irtibat kurdu. Başkomutan vekili bu subayı, Hamidiyenin ikmal işleriyle meşgul olsun diye Suriyeye yollamıştı, Hamidiye komutanı bu subayın kendisine yaptığı hizmetlerden çok memnun kalmıştı. Yıllar sonra bana diyecekti ki, «Onun hizmetleri çok büyüktür.» Gidip kendisiyle konuşman tarihe büyük hizmetler sağlar. Fakat Ömer Fevzi, tarafımdan çok aranmış olmasına rağmen bulunamamış; dolayısıyla tarih onun anlatacaklarından yoksun kalmıştır.

Bnb. Ömer Fevzi, Hamidiye komutanına hemen Hayfaya giderek Hicaz demiryolu şirketinin ambarlarından kömür almasını bildirdi. Gemi derhal hareket etti ve 23 Şubat 1913 günü Hayfaya demirliyerek 350 ton kömür aldı. Bundan sonra Beyrut'a uyrayıp kazan suyu aldıktan sonra mürettebatını dinlendirmek amacıyla Kekovaya hareket etti. Kekova, Kaş ile Fenike arasında Anadolu kıyılarına çok yakın ve oldukça yüksek bir tepeye malik bir adacıktı. İki tarafından da geçit verdiği için Hamidiye büyüklüğündeki bir gemi hem rahat rahat yatar, hem de gerektiği zaman bir ya da öteki geçitten açık denize çıkabilirdi.

Gemi Kekovaya 25 Haziran günü girdi; burada kazanlarını temizledi, fakat buradan İstanbula muhabere etmek imkânını bulamadı. Bunun üzerine, sırf İstanbulla muhabere edebilmek amacıyla 27 Şubatta Antalya'ya gitti.

h. Garp Ordusuna Cephane ve Para Göndermek Teşebbüsü.

Başkomutanlık Vekâleti, Arnavutluk kıyılarının Yunan ablukası altında bulunmasından ötürü, Garp Ordusunun ihtiyacı olan cephane ve parayı göndermek için kuvvete başvurmayı gerekli bulmuştu. Bu makamın kanısına göre, Hamidiye kruvazörü bu para ve cephaneyi Arnavutluk kıyılarına götürebilecek tek araçtı. 50 ton cephane ve 10.000 altından ibaret olan para İstanbul'dan, Trablusşam dolaylarında ufak bir ada olan, Ervat'a sevk edildi. Antalya Liman Reisine de oraya uğrayacak olan Hamidiye kruvazörünün derhal bu adaya gönderilmesini emretti.

Akdenizde dolaşan tek kruvazör olmasından ötürü Hamidiyeye böyle bir görev vermek zorunlu olmuştu. Fakat süratının Yunan muhripleri süratlerinden az oluşu Hamidiye kruvazörünün herhangi bir keşif kuvvetine ihtiyacı olacaktı. Böyle bir kuvvet vermek imkânı olmadığına göre de bu cephaneyi götürmek için Hamidiyeye kesin değil kayıt ve sarta tabi bir emir verilmesi gerekirdi.

Hamidiye kruvazörü 28 Şubat 1913 günü Antalyadan hareket ederek 6 Mart günü Ervata ulaştı ve kendisine emredilen para ve cephane ile 200 ton kömür aldı. Buradan Beyruta gitmeyi düşündü. Çünkü vaktiyle kendisine Malta dolaylarında kömür veremeyen Alba adlı İtalyan ticaret gemisinin bu kömürü Beyruta boşaltması, Hamidiye komutanının isteği üzerine, kararlaştırılmıştı. Şimdi Hamidiye komutanı Beyrutta kömürün var olduğuna inanıyordu. Nitekim bu limana geldiği zaman kömürün var olduğunu da öğrendi. Lâkin bu sefer de limanda bu kömürü depolardan alıp Hamidiyeye verecek araç yoktu.

Beyrut liman trafiği, çok olan bir limandı. Hamidiyenin harekâtı hakkında bu limandan bilgi sızması da çok muhtemeldi. Bundan ötürü Hamidiye limandan hareket ederek geceyi liman dışında geçirdi. Amacı şehir halkına geminin Beyruttan hareket etmiş olduğu kanısını vermektir. Bu fırsattan istifade ederek liman idaresi de kömürü gemiye verecek araçları sağladı. Böylelikle Hamidiye kruvazörü ertesi günü tekrardan Beyruta geldiği zaman harp edinceye kadar kömür almak imkânını buldu. Kömürünü aldı ve hemen hareket etti.

Hamidiye kruvazörü, bu suretle, büyük zorluklar içinde ikmalini yaparken, Harbiye Nazırı da onun yapacağı görevle ilgilendi. Nazır, Başkomutan vekiline yazdığı 20 Şubat 1913 tarihli mütalaasında Yunanlıların 600 kadar ticaret gemisine malik olduğunu; bundan ötürü Süveyş Kanalı ile Yunanistan ve İtalya arasında pek çok Yunan trafiğinin var olduğunu; Süveyş Kanalına yakın bir yerde mevki alması takdirinde Hamidiye kruvazörünün bu gemileri yakalayabileceğini; bunlardan kömür, para ve posta eşyası da müsadere edebileceğini ve hattâ bu gemileri bir araya topharak Suriye kıyılarına götürebileceğini bildiriyor ve bu hususta gemi komutanının dikkatinin çekilmesi rica ediliyordu.

Bu tarzda hareket etmek Hamidiye kruvazörünün komutanı tarafından da düşünülmemiş değildi. Gidiş gelişlerinde bu yolu tercih ederek adı geçen gemilerin bir kaçını yakalamaya da çalışmıştı. Herhangi bir Yunan ticaret gemisine rastlamamasının nedeni, Hamidiyenin bu harekâtını bilmekte olan bu gemilerin normal ticaret yolları üzerinde seyretmemeleri idi. Fakat Harbiye Nezaretinin Süveyş dolaylarında dursun da yakalasanı tavsiyesi doğru bir hareket değildi. Çünkü Yunan Deniz Kuvvetlerinin de Hamidiyeyi yakalamak için seçebilecekleri tek bölge gene Süveyş dolayları idi.

Esasen Hamidiye, Başkomutanlık Vekâletinden Arnavutluk sularına gidip Garp Ordusuna para ve cephane götürmek için emir almış bulunuyordu. Bundan ötürü Başkomutan vekili de Harbiye Nazırının teklifine geminin bu görevini bildirmekle cevap vermişti.

Bu arada Hamidiye kruvazörü 6 Mart 1913 günü tekrar Ervat'a gelerek yelkenlilerle getirilen kömürü; 7 Martta da İskenderuna giderek üç sandık tapayı aldı ve 8 Martta Papadolaya (Silifke dolaylarında) giderek kazan temizliği yaptı. İskenderunda bulunduğu sırada, gemi komutanına, aldığı para ve cephanenin Avlonya dolaylarında Semeni nehrinin mansabı yakınına çıkarılması emredilmişti. Bu arada Başkomutan-

lık Vekâleti, Hamidiye komutanına, onun yapacağı bu harekât sırasında Donanmanın da Ege Denizinde harekât yaparak Yunanlıların Arnavutluk sularına başka bir filo göndermesine mani olacağını da bildirmişti.

i. Yunan Filosunun Harekâtı.

Psara zirhlisi ve üç muhripten kurulu Yunanlıların yeni Yunan Denizini filosu bu denizdeki faaliyetine 22 Şubat 1913 günü başladı. O gün filo Avlonya Güney kıyılarındaki Himara kasabası önünde bir gösteri harekâtı yapmıştı. Filo komutanı 24 Şubat'ta da Arnavutluk kıyıları ablukasını Draç Limanına kadar uzatmış ve bu amaçla, emrindeki yardımcı kruvazörlerle gambotları da filosunun içine sokmuştu.

28 Şubat 1913 günü karakol görevi yapan Yunan muhripleri, Ayaseranda tepesinin hizasından geçerken, Osmanlı tarafının tüfek atışına maruz kaldığı için, Psara zirhlisi bu bölgeye gelmiş ve bu tepeleri bombardıman etmişti.

Yanya 5 Mart 1913 günü Yunanlıların eline düştü. O gün Yunan Genelkurmayı, Psara zirhlisi komutanına, Ayaseranda'ya bir çıkarma gösteri harekâtı tertiplemesini emretti. Fakat bu harekât, Osmanlı tarafının ateşiyle karşılaşması sonucunda, başarı kazanamadı. Aynı gün filo komutanına Hamidiye kruvazörünün Dimyat (Nil Nehri deltasında) önünde kömür almakta olduğu haberi geldi. Filo komutanı, Hamidiyenin Yunan Denizinde taarruzî bir harekât geliştirmesi ihtimaline göre, Nikopolis torpidobotunu bu denizin Güneyinde bir gözetleme mevkiine sevketti.

Fakat Yunan Genelkurmayından filo komutanına Hamidiye hakkında birbirini tutmaz haberler gelmekte idi. Genelkurmay bu haberleri değerlendirmiyor ve her haberi doğru sayarak filo komutanına birbirleriyle tezat emirler verip duruyordu. Örneğin 10 Mart 1913 günü «Hamidiye kruvazörünün muhtemel bir taarruzuna karşı Sırp askerlerini nakletmekte olan ticaret gemilerini Preveze Limanına kadar himaye ediniz» diye emir verdiği halde; ertesini günü «Filomuzla Hamidiye kruvazörünü izlemek için Suriye kıyılarına gidiniz» diye gerçekten filo komutanını şaşırtacak ikinci bir emir vermişti. Yunan filosu, Suriye kıyılarına gitmek için Korfu Adasında seyir hazırlığı yapıyor ve kömür alıyordu. Sadece Lonchi muhribi Selânikten Şingin'e giden Sırp tümenini taşımakta olan ticaret gemilerini çevirip Prevezeye götürmek emrini almıştı.

1. Hamidiye Kruvazörünün Arnavutluk Sularındaki Harekâtı.

Hamidiye kruvazörü Arnavutluk sularına 8 Mart 1913 günü saat 5.00 de Papadola'dan hareket etti. Gemi komutanının ilk kararında Girit Adası dolaylarında gösteri harekâtı yaparak düşmanın dikkatini buraya çekmek vardı. Hattâ bu kararını Başkomutanlık Vekâletine de bildirmişti. Sonradan böyle bir harekâtın, aksi netice verip, geminin Arnavutluk sularındaki harekâtını da zorlaştırabileceği kâmsına vardı. Bundan ötürü kararını değiştirdi, taarruz bölgesine etrafa görünmeden gitmeye karar verdi. Bu amaçla Otranto Kanalından geceleyin geçecekti ve İtalyan kıyılarına daha yakın seyredecekti.

Hamidiye bu kâmsına göre yoluna devam etmekte idi. Yolda bir İngiliz ticaret gemisi görüp muayene ettikten sonra ertesini sabah da, yani 11 Mart 1913 sabahı Otrantoyu geçti. Yunanlılara görünmemişti.

Gemi komutanı, aynı sabah, Viyana Büyükelçiliğinin sağladığı kömür gemisiyle buluşup ikmalini yapmak istedi. Fakat böyle bir gemiye hiç rasthıyamadı. Durum karşısında en kısa zamanda Semeni Nehri mansabına gidip cephaneye ve paraları karaya çıkarmayı uygun buldu. Fakat 12 Mart 1913 günü saat 6.24 de enlemi 40.45 boylamı da 9.11 olan bir yerde bir ticaret gemisi görerek süratle bunun üzerine gitti. Yunan bandıralı ve Leros adında olan bu gemi, Şingin Limanına yükünü boşatmış, geri dönmekte idi. Lonchi muhribi bir türlü bu gemiyi bulup ona «Prevezeye git» emrini nakledememişti.

Hamidiye komutanı, devletlerarası hukuk kurallarına uyararak, gemiyi durdurduktan sonra kaptan ve 20 kişilik tayfasını kendi gemisine aldı. Bu gemiyi top atarak batırırsa kendi yerini de Yunanlılara belli etmiş olacağını düşündü. Çünkü gemi komutanının tahminlerine göre, Yunan ticaret gemisinin yakalandığı alan Yunan filosunun harekât alanı içinde bulunmakta idi. Bundan ötürü Önyzb. Hüseyin Rauf, yakalamış olduğu Leros vapurunu mahmuzlayarak batırdı.

Bundan sonra Hamidiye kruvazörü Semeni Nehri mansabına doğru yol verdi. Bu arada sorguya çektiği Leros gemisi kaptanından Yunan Donanmasına mensup Psara zirhlisiyle 3 büyük muhribin Korfu Adasında bulunduğunu; Yunan ticaret gemilerinin de Şingin Limanına asker ve cephaneye nakletmekte olduklarını öğrendi. Bu haberler Hamidiye komutanını, Semeni mansabına cephaneye ve parayı bıraktıktan sonra gidip Şingin Limanına taarruz etmek kararına götürdü.

Hamidiye kruvazörü, Semeni Nehrine gelip yükünü karaya çıkarmaya başladığı sırada, yüksek süratle Korfu Adasına doğru gitmekte olan bir Yunan muhribi gördü. Lonchi tipi olan bu muhrip de Hamidiyeyi görmüş ve fakat bayraksız olduğu için onu teşhis etmekte tereddüde düşmüştü. Hamidiyeye 4.500 metreye kadar sokulduğu halde tereddüdünü yenemedi ve bölgeden uzaklaştı. Bununla beraber, şüphelendiği gemiyi büsbütün de kontrolsüz bırakmamak için onun durumunu Atina adlı yardımcı kruvazöre telsizle bildirmek istedi. Fakat bütün çabalarına rağmen bu telsizi veremedi. Bir süre sonra bu telsizi Psara zirhlisi aldı ve kömür almayı durdurarak, Semeniye gitmek üzere hareket hazırlığına başladı.

Hamidiye kruvazörünün komutanı da, Yunan muhribinin geçtiğini görünce, yeni bir karar vermek zorunda kalmıştı. Yunan muhribinin kendisini tanıdığına inanmadığı için top ateşi açıp da onu ikaz etmek istememişti. Fakat yükünü boşaltmaya devam ederse de Yunan filosunun muhtemel bir baskınına uğrayabilirdi. Üstelik gemide, düşmanın uzun süre yapacağı izlemeyi geçiştirecek, kömür de yoktu. Gemi komutanı süratle burasını terk edip Şingine gitmeye karar verdi.

Gemi Şingine doğru giderken saat 10.40 da Fener Kulesi dolaylarında asker çadırları gördü. Bunlara 15 tane 12 lik mermi attı. Onun bu hareketi Şingin Limanının Hamidiyeye karşı alarm durumuna geçmesi-

ne neden oldu şeklinde mütalaa edilmisti. Lâkin çadırlardaki Sırp askerleri, Hamidiyeyi görünce nasıl olsa Şingini alarm edeceklerdi. Bundan ötürü Hamidiye kruvazörünün onlara ateş açması ya da açmaması herhangi bir alternatifi ifade etmezdi.

Bu anda Şingini Limanında adları aşağıda yazılı olan ticaret gemileri vardı :

Harisonalis Sifneos	: Boş ve ocakları çekili bir durumda.
Trifilya	: 12 top ve bir miktar asker yüklü olarak dış limanda.
Elpis	: 16 Subay, 1100 er, 75 hayvan ve cephaneye yüklü.
Zanof Sifneos	: Subay, er ve hayvan yüklü.
Marika	: Subay, 1200 er ve 3 uçak yüklü.
Zeva	: 200 er, 288 hayvan ve 9 top yüklü.
N. Verneniotie	: Subay, 1200 er, 23 hayvan, 28 seyيار fırın ve erzak yüklü.

Hamidiye kruvazörünün Şingine doğru gelmekte olduğu haberi alınca, bu gemilere, derhal limana girerek Kuzeybatı tarafındaki kıyılara oturmak ve yüklerini karaya çıkarmak emri geldi. Çünkü rıhtımı olmadığı için gemileri başka bir yerde bosaltmak mümkün değildi.

Basta Harisonalis Sifneos ve Elpis gemileri olmak üzere bütün gemiler limana girmek üzere manevra yapmaya başladılar. Yalnız onlardan iki tanesi kazanlarında ateş olmadığı için yerlerinde kalmaya zorunluk duydular.

Yunan'ların liman dışında herhangi bir güvenlik tertibi almamış bulunmaları Hamidiye kruvazörü için büyük bir talihtir. Saat 13.15 de Şingini önüne geldiği zaman iki Yunan ticaret gemisi kumluğa oturmuş boşaltma yapmakta iken buldu. Hamidiye komutanı uluslararası hukuk kurallarına uyararak, ilkönce, bu gemilere denize çıkıp teslim olmalarını ihtar etti. Fakat liman civarındaki tepelere yerleştirilmiş olan düşman topçusu kendisine ateş açınca Hamidiye de mukabele etmeye zorunluk duydu. Yunan ticaret gemilerinden a'ı tanesini batırdı. Bir tanesinde kazan patlaması olduğu için bu gemi fazla insan kaybına uğradı.

Hamidiye kruvazörü Şingini önündeki harekâtını saat 13.45 de bitirdi. Fakat kömürsüz kalmak tehlikesiyle karşılaştığı için kendi durumunu da endişeli mütalaa ediyordu. Gemi komutanı, muhabere edip kömür bulmak için Avusturya mülkiyetinde olan adalara doğru seyre başladı. Amacı yakın mesafeye soku'up Pola telsiz istasyonu aracılığı ile Osmanlı Devletinin Viyana Büyükelçiliği ile konuşmaktır. Fakat ne bu telsiz istasyonu ile ne de kömür getireceği söylenen gemi ile buluşmak kabil olmadı.

Hamidiyede 250 ton kömür kalmış bulunuyordu. Yapılan hesaplara göre bu kömür gemiyi ancak İskenderiyyeye kadar götürebilirdi. Yunan filosuyla karşılaşacak olursa geminin İskenderiyyeye bile ulaşması mümkün olmayacaktı. Bundan ötürü gemi komutanı Otranto Kanalından gece geçmek suretiyle İskenderiyyeye gitmek kararı verdi ve gemisini bu tarafa yöneltti.

Diğer taraftan Şingini olayını haber alan Yunan Genelkurmayı da Yunan Denizi filosu komutanına Bari ve Otranto Kanalı dolaylarında Hamidiye kruvazörünü izlemesi için emir yolladı. Fakat Yunan filosu buraya geldiği zaman, Hamidiye açıktan buradan geçmiş ve İskenderiye rotasını almış bulunuyordu.

Yunan Genelkurmayı Hamidiyenin bu harekâtından ötürü Selânik Şingini deniz askerî nakliyat yolunun güvenliğinden endişe etmeye başladı. Çünkü bu deniz yolu çok uzun olduğu için himaye görevine fazla savaş gemisi ayırmak gerekiyordu. Fakat Ege Denizindeki harekâtın ötürü oradan savaş gemisi alnamıyordu. Bunun için Yunan deniz filosuna, Hamidiyenin izlenmesi için sıkı emirler verilirken, diğer taraftan da 6 ticaret gemisini daha silâhlandırarak yardımcı kruvazör haline getirilmesini ve bu gemilere nakliyat himayesi görevi verilmesini Bahriye Nezaretinden istemişti.

Yunan filosu, Taranto dolaylarından geçerken, Hamidiye kruvazörü İskenderiye yolunda idi. Fakat Hamidiye İskenderiyeden nasıl kömür alabilecekti? Gemi komutanı, Mısır Hidivine bağlı olmasından ötürü, İskenderiyeden kömür almayı kabil görüyor fakat Mısırın İngiliz komiseri zorluk çıkarıp duruyordu. Bunun için Hamidiye komutanı, Başkomutanlık Vekâletinden hükümetin bu komisere ihtarda bulunmasını teklif etti.

j. Hamidiye Doğu Akdenizde.

Hamidiye kruvazörü 16 Mart 1913 günü saat 10.30 da İskenderiyyeye vardı. Fakat İngilizler gemiye kömür vermeyi gene reddettiler. Bunun üzerine Hamidiye de hareket ederek, Mısır Hidivi vasıtasıyla tedarik ettiği kömürü liman dışında aldı ve 17 Mart 1913 günü Gazzeye hareket etti.

Bu sırada Başkomutan vekili Hamidiyenin tek başına harekât yapmasında yarar görmüş ve geminin, İskenderiyeden kömür aldıktan sonra, tekrardan Arnavutluk sularına gideceğini tahmin etmişti. Bu fikirlerini 15 Mart günü Donanma Komutanı vekiline bildirirken düşman hamidiye kruvazörünü izlemek için gemi göndermesine mani olmak üzere donanma ile ara sıra Ege Denizine çıkış hareketleri tertiplemesini emrediyordu.

Halbuki, Hamidiye kruvazörü bir türlü kesinlikle çarelendirilemeyen kömür sorunları ve makine onarım işlerinden böyle bir harekât yapacak durumda değildi. 18 Mart günü Gazzede Binbaşı Ömer Fevzi ile irtibat kurarak onun verdiği bilgi üzerine Hayfaya gitmiş, kömürünün bir kısmını 19 Martta burada tamamlamış; 22 Martta da Beyruta gidip Semeni Nehri mansabına çıkaramadığı cephaneye ve parayı buradan Başkomutanlığa iade etmişti.

Gemi komutanı, düşmana haber sızdırmaya müsait bir durumda bulunmasından ötürü, Beyrut Limanında fazla kalmak istemedi. Bundan sonra yelkenlilerle gelecek kömürün Anamur kıyılarındaki Kavalier mevkiine sevk edilmesi hakkında Bnb. Ömer Feyziye talimat verdi; kendisi de, su aldıktan sonra, hareket ederek 23 Mart 1913 günü bu mevkiye geldi.

Hamidiye kruvazörünün İskenderiyeye gelip tekrar hareket ettiği haberi Yunan Genelkurmayına da ulaşmıştı. Yunanlılar bu geminin ya Ege Denizine gireceğini ya da tekrardan Yunan Denizine gidip tekrar hareket yapacağını tahmin ettiler. Bundan ötürü de Psara zırhlısı ve 3 muhripte kuruluşu filoyu Girit Adasındaki bir bekleme yerine yolladılar. Bu vazifeyi kolaylaştırmak için Girit Adasında bir de kömür stoğu meydana getirdiler.

Bu sırada Hamidiye komutanı gene kömür sorunlarını çarelendirmeğe uğraşmakla meşguldü. Kavalier mevkiinde yelkenlilerin getirdiği 200 ton kömürü aldı. İstanbul ile muhabere etmek ve diğer yelkenlileri aramak üzere 28 Mart 1913 günü limandan çıkarak Alanya'ya ulaştı, erzak aldıktan sonra da tekrar hareket etti. Elindeki deniz klavuz kitabına göre, Alanya ile Antalya arasındaki Manavgat çayından kazan suyu alacaktı. Fakat buraya geldiği zaman denizin, adı geçen kitapta bildirildiğinden daha sığ olduğunu gördü. Netice olarak buradan da su alamadı. Gemi 29 Mart günü Antalyaya giderek son ikmalini burada yaptı.

Bu arada Bahriye Nezareti 27 Mart günü, Hamidiyenin cephaneye ihtiyacı hakkında Başkomutanlık Vekâletinden bilgi aldığı için, gereken cephaneyi 29 Mart günü trenle Mersine sevketti. Fakat bu cephaneye yetiştirilemediği için 11 Nisan gününe kadar burada muhafaza edildikten sonra Adanaya sevk edildi.

Hamidiye kruvazörü 29 Mart 1913 günü saat 18.20 de, Girit Adasının Güney sularında hareket yapmak kararıyla, Antalyadan hareket etti. Ertesi günü saat 16.00 da enlemi 34.34 ve boylamı da 29.20 olan mevkiide (Girit ve Kıbrıs Adaları arasında) kiremit yüklü bir yelkenliye rastlandı. İpapandis adlı olan bu yelkenlinin, Osmanlı uyruklu olduğu halde, Yunan bandırası çekmiş olması gemi komutanını şüphelendirdi. Derhal onu yedeğine olarak Silifke dolaylarındaki beş parmak mevkiine getirdi. Meskun olmamasından ötürü bu mevki yelkenliyi gizlemeye çok müsaitti. Fakat yerliler ara sıra Yunan muhriplerinin de buraya gelmekte olduğunu haber verdikleri için Hamidiye komutanı burada kalmayı uygun bulmadı. Yelkenliyi muhtemel bir Yunan baskınına karşı korumak için karaya, Üsteğmen komutasında 8 er ve 2 tane de 37 milimetrelik top ve 1 tane Maxim makineli tüfeği çıkardı. Görev alan bu subaya, düşmanın baskını vukuunda yelkenliyi sonuna kadar savunmasını; savunacak imkân kalmayınca da batırmasını emretti ve kendisi saat 15.00 de limandan hareket ederek oradan uzaklaştı.

Gemi 2 Nisan günü kendisine kömür getirecek kayıkları aramak üzere Anadolu kıyılarında seyrettikten sonra saat 16.45 de Taşucuna demirledi. Bu kayıklar kendisine Beyruttan kömür getireceklerdi. Hamidiye kayıkları burada da bulamamış, buna mukabil, 3 Yunan muhribinin 1 Nisan günü gurutandan sonra Anamur burnundan geçip Silifke istikametinde uzaklaştığı haberini almıştı.

Gemi komutanı, harita üzerinde yaptığı durum muhakemesinde, bu gemilerin Silifkeden de geçip Mersine kadar gitmiş olmaları gerektiği neticesine vardı. Kanısına göre yelkenlinin muhafazası için Beşparmakta karaya çıkardığı üsteğmen Şemsinin de bu muhriplerden haberli edil-

miş olması lâzımdı. Bunun için saat 9.45 de hareket ederek Beşparmak'a uğradı ve oradan da Kilindire giderek Anamur kaymakamının verdiği bilgi konusunda şu tamamlayıcı bilgileri de aldı : «Hydra zırhlısıyla birkaç Yunan muhribi Rodos Adası dolaylarında Hamidiye kruvazörünü aramaktadırlar ...» Gemi komutanı bu arada düşmanın Meis Adasını işgal etmiş olduğunu da öğrendi. İlk önce gidip bu adayı bombardıman etmeği tasarladı. Sonradan duyduğuna göre Yunanlılar adanın Müslüman halkını bir camiye hapsedmişlerdi. Adayı bombardıman ettiği takdirde Yunanlıların da bu günahsız halkı öldürebileceklerini düşündü ve bombardımanı yapmaktan vaz geçti.

Hamidiye kruvazörünün kazanları onarıma çok muhtaç bir hale gelmişti. Bu kazanların 2 Nisan günü yaptığı arıza bunlardan iki tanesini kullanılmaz hale getirmişti. Gemi artık yüksek sürat yapamıyordu.

Durum karşısında gemi komutanı Gazzeye gidip Başkomutanlık Vekâleti ve Bahriye Nezaretini kendi kararlarından haberli etmek istedi. Gerçi Anadolu limanlarına uğrayarak da istediği haberi İstanbul'a ulaştırabilirdi. Fakat bu sularda Yunan gemilerinin de dolaşmakta olduğunu haber aldıktan sonra kifayetsiz durumuyla onlarla karşılaşmak istememişti. Düşmana görünmeden muhabere yapılabilecek en iyi limanın Gazze olabileceğini düşünmüştü. Bu liman Port Sait'e yakındı.

Hamidiye kruvazörü Gazzeye 5 Nisan 1913 günü saat 6.15 de geldi ve İstanbul'a çekilmesi gereken telgrafları kıyıya gönderdi.

k. Hamidiyenin Onarım İhtiyacı ve Kızıldenizdeki Görevi.

Hamidiye komutanı saat 23.00 de düşman donanmasına mensup savaş gemilerinin Beyrut Limanı önünde dolaşmakta olduklarına dair bir haber almıştı. Gemi komutanı bu gemilerin Beyruta geldikten sonra Gazzeye de gelebileceklerini düşündü. Onun kanlarına göre düşmana bir kez rastgelinecek olursa onun kuvvetli olması, kendi gemisinin de kifayetsiz bulunuşu Hamidiyeyi ciddi şekilde tehlikenin ta içine sokabilirdi. Emniyetli bir limanı olmadığı için Hamidiyenin Suriye kıyılarında da barınabilmesi mümkün değildi. Kazanlara su veren borular çatlamıştı; makine yatakları tamamiyle aşınmıştı; kazanlar da akıyordu. Bu arızalar ortada dururken taarruzî harekâta devam etmek kararı verirse, Yunanlıların Doğu Akdeniz deniz ticaretini durdurmuş olmalarından, hedef bulamıyacaktı. Bunun yerine düşmanın Beyruta kadar gelmiş olması ciddi bir tehlike idi. Demek ki, Hamidiye artık Suriye kıyılarında da kömür alamıyacaktı.

Bu düşünceler Hamidiye kruvazörü komutanını gemisini Kızıldenize götürüp orada ona eski savaş kifayetini kazandırmak için çareler aramak kararına götürdü. Hemen Gazzeden hareket ederek 6 Nisan 1913 günü Port Saite ulaştı ve ertesi gün de kanaldan geçerek 9 Nisanda Ciddeye vardı.

Bahriye Nezareti de, Hamidiye kruvazöründen aldığı bilgi üzerine, bu geminin durumunu incelemişti. 7 Nisan 1913 günü yaptığı bu inceleme sonunda Başkomutanlık Vekâletine şu bilgileri verdi :

«Hamidiye kruvazörünün makineleri ancak iki ayda onarılabilir. Savaş halinde bulunmamızdan ötürü bu onarımın tarafsız bir devlete ait limanda yapılması devletlerarası hukuk kurallarına aykırıdır ... Bundan ötürü gemi Kızıldenizde Cidde Limanına gidip; burada savaş sonuna kadar harekete hazır durumda beklemeli; Yunan savaş gemilerinden bazılarının Kızıldenize geçtiği Port Sait kömür memurluğu tarafından bildirince, gemi hemen tarafsız limana gitmeli ve selâmetini burada bulmalıdır ... »

Yani Hamidiye kruvazörü, herhangi bir Yunan filosu Kızıldenize girdiği zaman gidip tarafsız limanda enterne olacaktı. Kanılarımıza göre, böyle bir durum meydana geldiği takdirde, geminin tarafsız devlette enterne olması değil, muharebe yapması ve şerefli tarihini muharebe ile bitirmesi daha hayırlı olurdu.

Fakat Yunan Genelkurmayı Kızıldenize bir filo göndermeyi asla düşünmemişti. Hamidiye kruvazörünün kanaldan geçip Kızıldenize gittiği haberini alınca, bu makam, geçen sefer olduğu gibi bu geminin gene Akdenize geleceğini tahmin etmiş ve onu Port Saitten Akdenize geçerken yakalamak üzere tedbir almayı düşünmüştü. Bu amaçla Hydra zırhlısı, Doxa ve Keravnos muhripleri ve Aliki kömür gemisinden mürekkep filoya, Port Sait açıklarında Hamidiye kruvazörünü beklemesi için emir vermişti. Bu filo 12 Nisan 1913 günü Mondrostan hareket edip Port Saitin üç mil mesafesinde demirledi. Kırk beş gün burada kaldı. Sonradan aldığı emir üzerine geriye döndü.

Hamidiye kruvazörü ise 14 Nisanda onarımını yaptırmak üzere Kameruna gitmişti. Fakat 23 Nisan günü Yemen Valisinin emrine girmesi hakkında Başkomutanlık Vekâletinden bir emir aldı. Bu teklifi Yemen Valisi yapmıştı. Böylelikle gemi aynı gün Yemen Valisi Mahmut Nedim Paşa başkanlığındaki heyeti alarak saat 15.30 da buradan hareket edip grup vakti Haben, 26 Nisanda Miğdi'ye uğradı ve 4 Mayıs 1913 gününe kadar burada kaldı. Sonra Lisan'a uğrayarak 8 Mayısta Lahya'ya geldi. Vali burada Hamidiyeyi serbest bıraktı.

1. İspan İpapandis Olayı.

Yunan Donanma Komutanı Amiral Konduriotis, Hamidiye kruvazörünün 30 Mart günü İpapandis adlı yelkenliyi alıp Beşparmak Koyuna götürmüş olduğunu, ancak, 27 Nisanda haber almıştı. Bu yelkenlinin kurtarılmasına Mikali adlı yardımcı kruvazörünü memur etti. Gemi Mondros Limanından 28 Nisan 1913 günü hareket etti; Meis Adasına uğrayarak Beşparmak mevkiini iyi bilen iki kılavuz aldıktan sonra 30 Nisan günü saat 7.30 da bu mevkie geldi. İpapandis yelkenlisi liman dışından da görülmekte idi. Yardımcı kruvazör limana yaklaşırken Osmanlı göz-cüleri tarafından görüldü. Hamidiye komutanının buraya bıraktığı erler, Teğmen Şemsinin emriyle hemen top başı ederek Yunan yardımcı kruvazörüne mukabele etmeye hazırlandılar. Bu yardımcı kruvazör İpapandisi yedeklemek üzere yaklaşırken Hamidiye grubunun şiddetli bir top ateşine maruz kaldı. Bu yardımcı kruvazöre altı mermi isabet ettirilmişti. Bunlardan üç tanesi geminin köprüüstünde, ötekiler de bordasına vurmuştu. Durum karşısında Yunan gemisinin komutanı, İpapandisi orada bira-

karak, çekilme kararı verdi. Bundan sonra da Yunanlılar tarafında İpapandisi kurtarma teşebbüsleri görülmüdü.

m. Hamidiyenin Yurda Dönüşü.

Hamidiye komutanını meşgul eden birinci sorun gemi kazan ve makinelerinin onarılması idi. Bu konuda dışardan herhangi bir yardım almak mümkün olmadığı için, gemi makine personeli büyük bir çaba ile kendi onarımlarını kendileri yapmaya çalışıyorlardı. Gemi, böylece, bir taraftan kendikendisini onarıırken, diğer taraftan da kömür ve erzak bulmak için yer yer dolaşmak zorluğunda idi. 9 Mayıs 1913 de erzak almak üzere Ciddeye, 11 Mayıs günü de kömür almak üzere Kamaran'a uğradı ve 17 Mayıs günü Lahyaya geldi.

Başkomutanlık Vekâleti, Hamidiye kruvazörü komutanına, 23 Mayıs 1913 günü, onarımını yaptırmak üzere Basraya gitmesini emretti. Gemi bu amaçla Kamaran'a gidip kömür ve Ciddeye gidip erzakını aldı. Fakat, barış konuşmalarının başlamış olmasından ötürü de Başkomutanlık, geminin Basraya gitmesi için verdiği emri geri almıştı.

Gemi, arızalarından ötürü, esasen fazla do'laşacak bir halde değildi. Geminin herhangi bir üs ve tersaneninin yardımından yoksun olarak denizlerde beş aydır dolaşması gemi personelinin büyük meharecini ortaya koymuştu. Fakat artık onarım işi bu personelin yapabileceği iş olmaktan da dışarı çıkmıştı. Bundan ötürü gemi 9 Haziran 1913 günü Kamaran'a geldiği zaman gemi komutanı Mısır Hidivi ile muhabere edecek ve barış konuşmalarının başlamış olmasından ötürü, Hamidiyeye yardım hususunda bu kişiden vait alacaktı. Hidiv hem onarım, hem de ikmal hususunda Mısır Hükümetinin Hamidiyeye yardım edebileceğini söylemişti.

Bu vait karşısında gemi komutanı Hamidiyeyi 19 Haziran 1913 günü Süveys'e getirdi. Gemi personeli gene büyük bir çaba içinde onarımlarını yapmaya çalışıyor ve makine yataklarını değiştiriyordu. Bu sırada gemi komutanı da, Başkomutan vekiline, gemisi harekete hazır bir duruma gelir gelmez Mersin yoluyla boğaza dönebileceğini bildirmişti. Başkomutan vekili ise geminin İstanbul'a hareket etmesi için kendisinin ayrıca emir vereceğini ve geminin kesinlikle bu emri beklemesini bildirmişti.

Başkomutan vekilinin söylediği bu emir Hamidiyeye 21 Ağustos 1913 günü geldi. Gemi aynı gün kanaldan geçerek Port Saitte kömür eksikliğini tamamladı; 22 Ağustosta buradan hareket etti; 23 Ağustosta Gazzeye uğrayıp oradaki askerlerini aldıktan sonra hemen Çanakkaleye rota verdi.

Başlangıçta ancak 11 mil sürat yapabiliyordu. Fakat hareketten sonra çıkan arızalar yüzünden gemi sürati, sonradan, 5.5 mile kadar düştü. Gemi komutanı, böyle bir durum içinde İstanbul'a gelmek istemedi; İzmirde esashi bir onarım yaptıktan sonra başkente gitmeyi daha uygun buldu. Böylece gemi 26 Ağustosta İzmirde demirliyerek onarıma başladı.

Gemi İzmirden Çanakkaleye 5 Eylül 1913 de hareket etti; 6 Eylülde Naraya uğrayıp Donanma Komutan vekilinin emrini aldıktan sonra 7 Eylülde Yeşilköye ulaştı. Burada İstanbul Belediye Reisi, Donanma Cemiyeti Başkanı ve diğer kişiler birlikte Hamidiyeye gelip gemi komutanını, yaptığı harekâttan ötürü tebrik ettiler.

Gemi, bu kişi'eri de beraber alarak, Yeşilköyden hareketle Dolmabahçe Sarayı önüne demirledi. Bir süre sonra Ertuğrul yatiyle limana giren Hükümdarı selâmladıktan sonra buradan hareket ederek kayık yarışlarına katılmak üzere Moda Koyuna gitti. 8 Eylül 1913 günü de esash onarımını yaptırmak üzere Haliç'e girdi.

KISIM VIII

MÜTAREKE SIRASINDA VE MÜTAREKEDEN SONRAKİ HAREKÂT

A. MÜTAREKE DÖNEMİNDEKİ HAREKÂT

1. Mütareke Döneminde Karadeniz Harekâtı.

Bulgarlarla Mütareke 3 Ara'lık 1912 gününde imzalanmıştı. Fakat Mütarekenin imzalanmış olmasına rağmen Bulgar tarafının denizyoluyla kara cephesini takviye etmeğe devam etmesi Osmanlı Donanmasının; daha doğrusu Osmanlı Karadeniz Filosunun karşısına yeni görevler getirmişti. Bu filonun komutanı Albay Sermet olup emrindeki faa! kuvvetler de Bezmiâlem silâhli ticaret gemisi, Berkisatvet torpido kruvazörü, Berkefşan torpidobotundan ibaretti. Bu arada bu filo Köstenceden malzeme getiren Osmanlı ticaret gemilerini de himaye etmek zorunluğunda idi.

Mevsimin kış olmasından ötürü Karadenizde daimî olarak meydana gelen fırtınalar Karadeniz Filosunu teşkil eden gemilerin rahat çalışmalarına mani idi. Fakat filo komutanının birkaç kere bu zorlukları belirterek Başkomutanlık Vekâletinden gemi istemesi, donanma büyük kısmının Ege harekâtıyla meşgul bulunmasından ötürü, yerine getirilecek bir istek o'arak karşılanmamıştı. Böyle bir durumda daha fazla sayıda ticaret gemisini silâhlandırarak Karadeniz Filosunun emrine verilmesi, hal çaresi olan bir sorun olarak mütalaa edilebilirdi. Lâkin elde bu isteklere cevap verecek ticaret gemisi olmadığı gibi var olan gemiler de askerî nakliyat işlerine bağlanıp kalmışlardı.

Bundan ötürü Albay Sermet Karadenizdeki görevleri, elinde var olan gemilerle yapmak zorunluğunda idi. Onun lehine olan tek nokta Karadenizdeki düşmanın da deniz kuvvetlerinden yana çok yavan bir durumda bulunmasıydı.

Albay Sermet elindeki gemilerle 3 - 13 Aralık günleri arasında Karadenize çıkmış, Akdeniz, Karadeniz, Zahir ve Marmara adlı ticaret gemilerini Köstenceye götürmüş ve yüklemelerinden sonra da aynı gemileri Köstenceden alıp İstanbula getirmişti.

Bulgarlarla yapılan mütareke Karadeniz Filosunun bu denizdeki tararruzî görevlerini durdurmuş değildi. Hariciye Nezareti 11 Aralık 1912 günü Bahriye Nezaretine yazdığı bir yazıda şunları yazacaktı :

«Barış konuşmalarına başlanılması anından itibaren Osmanlı Donanmasının Akdeniz ve Bulgar Limanlarına gidecek yiyecek maddelerinin gitmesine mani olamayacağının hükümetçe taahhüt edilmiş olduğunu ve fakat Bulgar Limanlarına asker, cephane ve saire nakliyatının, tarafsız

durumda bulunan Rusya ve Romanya karasuları dışında, gözetlenmesi; yürürlükte bulunan u'uslararası hukuk kurallarına dayanılarak aranması ve yakalanacak savaş kaçağı malzemenin Ganaimi Harbiye mahkemelerine verilmesi şarttır ... »

Bu sırada Berkisatvet torpido kruvazörü de donanmaya katılmak üzere Çanakkaleye gitmiş ve bunun yerine Karadeniz Filosuna Draç torpidobotu verilmiş olduğu için, bu filo büsbütün zayıflamıştı. Gelen haberler Rus'arın, Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin bu durumdan yararlanıp, Bulgaristana bol sayıda savaş kaçağı malzeme sevkettiğini anlatıyordu.

Hariciye Nezaretinin bu nakliyatı durdurmak için Rus Hükümeti nezdinde yaptığı teşebbüsler, tatmin edici bir cevap bulamamıştı. Rus Hariciye Nazırı «Hükümetimiz özel kişilerin kaçırıldığı malzemeden sorumlu değildir diyordu; buna mani olmak da mümkün değildir.» Bu nazıra göre uluslararası hukuk kuralları tarafsız devletleri savaş kaçağı nakliyatını men etmek zorunluğunda tutmazdı.

Bundan ötürü Osmanlı Devletinin silâhli tedbirler olarak Bulgaristana yapılan kaçak nakliyatı önlemesi gerekiyordu. Fakat bu cepheye büyük ve çok savaş gemisi verilemeyince Karadeniz Filosu komutanı Albay Sermet, zorunlu olarak, görevi Bezmiâlem silâhli ticaret gemisi ve Berkefşan ve Draç torpidobotlarıyla yapmak durumunda kaldı. Bu gemiler de fırtınalara rağmen ellerinden gelen bütün çabaları gösterdiler.

Aralık ayı sonunda Rusların kaçak nakliyatı Varna Limanına değil Tuna Nehri içindeki Rusçuk Limanına yaptıklarına dair Osmanlı tarafına haberler geldi. Başkomutan vekili de 2 Ocak 1913 de, kaçak nakliyatı gözetleme görevinin, bundan böyle, Varna önünde değil Tuna ağzında ve Odessa karasuları dışında yapılmasını Karadeniz Filosuna emretti.

Böyle bir görev, ancak, Karadenizin sert fırtınalarına dayanabilecek ve bu fırtına'arda vazife görebilecek savaş gemileriyle yapılabilirdi. Başkomutan vekili ise bu tip gemileri Karadeniz Filosunun emrine veremiyordu. Bundan ötürü bu filo kendine emredilen görevi yapamadı; sadece Karaburunda son bulunan Osmanlı askerî nakliyatını korumakla yetindi. Kara birlikleri yüklemiş olan ticaret gemileri Karaburuna geliyorlar; fırtına ve taşıt azlığından ortaya çıkan ağır durumlara rağmen getirdikleri birlik ve malzemeyi karaya çıkarıyorlardı.

Savaş gemisi azlığının bu hizmet üzerinde de etkisi görüldü. 5 Ocak 1913 günü Bulgar torpidobot filotillasının denize çıkacağına ve bundan ayrı olarak da Rus savaş gemisinin Köstence ağzında dolışmakta olduğuna dair iki haber gelmişti. Okmeydanı telsiz istasyonu da boğaz ağzında bulunması muhtemel Rus savaş gemilerinin kendi muhaberesini bozmakta olduğunu bildirmişti.

Elde savaş gemisi olmaması yüzünden bu haberlerin doğruluğunu ya da yanlışlığını tespit edecek keşif hareketleri yapıtılamadı. Bundan ötürü de Karaburuna boşaltma yapmakta olan Bandırma ve Gelibolu ticaret gemilerine, boşaltmayı durdurarak hemen İstanbula gelmeleri hakkında emir verildi.

Böylece Ege Denizinde Yunan Donanmasına; Marmara Denizinde Bulgar Kara Kuvvetlerine ve Karadenizde de Rus kaçak nakliyatına karşı savaşmak durumunda kalan Osmanlı Donanması her deniz cephesinde zayıf kalmış ve denizci personelin insan kudreti üstü çalışmalarına rağmen, teknik imkânsızlıklardan ötürü Karadenizdeki vazifesini de yapamamıştı.

Burada deniz konusunda savaştan önce yapılan hataların savaş içinde düzeltilemediğine dair önemli bir ders çıkarmak da mümkündür. Osmanlı Devleti ve özellikle Harbiye Nezareti, savaştan önce, herhangi bir savaşta denizlere bu kadar muhtaç kalacağını asla tasarlamamış, bütün savaşları sadece kara kuvvetleriyle başaracağına inanarak donanma yapımının ısrarla karşısında durmuştu. Deniz savaşının ne demek olduğunu, savaşta karşılaştığı zorluklar sırasında görmüş ve «Yunan Donanmasına karşı gidip muharebe yapınız»; «Çatalca cephesinin yanlarını koruyunuz»; «Garp Ordusuna para ve cephane götürünüz»; «Rusların yaptığı kaçak deniz nakliyatını önleyiniz» diye feryat edip durmuştu.

Böylece Osmanlı Devletinin yaptığı büyük hata kendisini bütün çıplaklığı ile göstermişti. Fakat bu hatanın acısını bütün Türk Milleti ve özellikle cephelelerde yok yere canlarını veren aziz şehitlerimiz çekmişti.

2. Mütareke Döneminde Marmara Denizi Harekâtı.

Bulgaristanla mütareke yapılması Marmara Denizindeki deniz harekâtını da durdurmamıştı. Çünkü Bulgarların sivil elbise giydirilmiş askerlerinden teşkil ettikleri çeteler, makineli tüfek ve hatta toplarla teçhiz edilmiş olarak, Mürefte ve Şarköye taarruzlar yapmış ve buradaki halkın pek perişan bir halde Erdek ve Karabigaya hicret etmelerine neden olmuşlardı. Bolayır cephesindeki Bulgar komutanı kendilerinin bu şekilde çete teşkil ettikleri hakkındaki iddiaları reddetmişti ama; bu çetelerin mütareke şartlarının tespit ettiği tarafsız alanları bile geçerek Şarköy ve Mürefte kasabalarını işgal ettikleri de bir gerçektir. Diğer taraftan Osmanlı kıyılarında sefer yapan yabancı gemiler de Marmara Denizinde Bulgar tarafına savaş kaçağı malzeme ve silâh taşımakta idiler.

Durum Osmanlı tarafının, mütareke şartlarına rağmen, silâhlı tedbir almasını gerektirdi. Başkomutan vekili 10 Aralık 1913 günü Marmara Filosu komutanlığına, Geliboludan alınacak 250 kişilik bir gönüllü birliğinin Şarköye çıkarılmasını ve yabancı gemilerin Marmara Denizinin Kuzey limanlarına uğratılmamasını emretti. Tabiatıyla bu yabancı gemiler, tarafsız bayrak altında çalışmakta olan Yunan gemileri idi. Yoksa Osmanlı sularında kabotaj seferleri yapmakta olan büyük devlet gemileri bu emirdeki hükümlerin dışında bırakılmıştı.

Bu sırada Marmara Filosu komutanının emrinde adları aşağıda yazılı olan gemiler vardı :

İclâliye eski korveti	: Makineleri işlemez durumda	Büyükçekmece;
Zuhaf eski gambotu	: Çanakkalede;	
Nurulbahir gambotu	: Haliçte;	
Nevşehir gambotu	: Marmara Adaları dolaylarında.	

Marmara Filosu komutanı Albay Tekirdağlı Kadri Şarköye kara birliği çıkarmak görevini Zuhaf gambotunun komutanına verdi. Bu amaçla Zuhaf gambotu 10 Aralık akşamı Geliboludan kara birliğini ağıktan sonra ertesi sabah Şarköy önüne geldi. Bulgarlar da Şarköy sirtlarına topçu mevzileri yapmışlar ve bu mevzilere toplarını yerleştirmişlerdi. Bundan ötürü Osmanlı kara birlikleri Şarköye, taraf topçuları arasında cereyan eden üç saatlik muharebe sırasında çıkarıldı. Bununla beraber kara birliği çıkış sırasında pek az zayıat vermişti.

Durum, Şarköye çıkan kara birliğinin Bulgar çetelerinin devamlı baskısı altında kalacağını anlatmıştı. Bundan ötürü Marmara Filosu komutanı Zuhaf gambotunu Nurulbahir gambotuyla takviye etmeye karar verdi. Gambot Ha içten ikmal yapmadan çıkmış ve Büyükçekmeceye bu durumda gelmişti Marmara Denizi Filosu komutanı gambotu bu haliyle Şarköye yolladı. Bu gambot Şarköye 12 Aralık günü geldi. Fakat Zuhaf'ın cephanesi azalmış; Nurulbahirin de ikmal ihtiyacı büsbütün artmıştı. Bu durumu haber alan Çanakkale özel görev kuvvetleri komutanı, Donanma Komutan vekilinden, Şarköye hemen iki muhrip yollamasını istedi. Fakat Donanma Komutan vekili Ege harekâtına hazırlanmakta olduğu için, bu isteği tam olarak yerine getirmedi ve 13 Aralık 1913 günü yalnız Yarhisar muhribini Şarköye yolladı.

Zuhaf gambotunun komutanı, 13 Aralık günü, daha Yarhisar muhribi kendisine katılmadan önce, Nurulbahir gambotunu ikmal yapmak üzere İstanbulu yollamıştı. Kararı, Yarhisar muhribinin gelmesinden sonra, Zuhafı da İstanbulu götürmekti. Fakat Yarhisar muhribinin komutanı, üst makam emri olmadan burada görev yapamayacağını bildirerek emir almak üzere Çanakkaleye gitmişti.

Bu durum Osmanlı Donanmasının emir alıp verme ve görev yapma konularında ne kadar ilkel durumda olduğunu göstermekte idi. Çünkü Yarhisara sadece «Şarköye git» denmişti. Gemi, Şarköyde kimin emrine gireceğini, ne gibi bir görev yapacağını, başka birlikler ile nasıl irtibat kuracağını bilmeden hareket etmişti.

Bu arada Başkomutan vekili, Donanmanın Şarköye bir muhrip gönderme kararını reddetti. Ona göre donanma Ege Denizinde önemli bir vazifeye hazırlanırken ikinci derecede bir vazifeye gemi tahsis edemezdi.

Böylece Çanakkaleye emir almak üzere gelmiş bulunan Yarhisar muhribi, Donanma Komutanı tarafından burada bırakıldı ve bunun yerine Şarköye 14 Aralık 1913 günü Akhisar torpidobotu yollandı. Fakat, Yarhisar muhribi komutanına yapıldığı gibi Akhisar torpidobotunun komutanına da, sadece, «Şarköye git» emri verilmiş; bundan başka yapacağı görev hakkında ayrıntılı bilgiler verilmemişti. Bunun gibi Yarhisar muhribinin Çanakkalede alacağını ve bir daha Şarköye gönderilmeyeceği hakkında da, ne Akhisar komutanına bilgi verilmiş ne de Zuhaf gambotu komutanına böyle bir haber yollanmıştı. Bundan ötürü Zuhaf gambotu komutanı, Akhisar torpidobotu gelince, onu, Yarhisar muhribini çağırarak üzere tekrardan Çanakkaleye yollamıştı. Çünkü Zuhaf ve Akhisarda telsiz makinesi olmadığı için Zuhaf gambotu komutanı, Yarhisarı istemek için, bundan başka çare bulamamıştı.

Karışıklık burada bitmiş değildi. Zuhaf gambotunun komutanı 14 Aralık günü düşmanın topçu mevzilerini bombardıman ettikten sonra, nasıl olsa Yarhisar gelecek mülahazasıyla, Şarköyü boş bırakmış ve İstanbulla hareket etmişti. Bu suretle Şarköydeki kara birliğini düşmana karşı destekleyecek hiç bir gemi kalmamıştı.

Şarköyde bu olayların akıp gitmesi sırasında Büyükçekmece bölgesinde belirli bir sessizlik vardı. Buna göre Marmara Filosu komutanı Albay Kadri'nin Büyükçekmece'de kalmayıp derhal Şarköy'e gitmesi ve oradaki harekâtı idare etmesi gerekirdi. Halbuki, o Büyükçekmece'de kalmış; harekâtı değil günlük işleri idare etmeye başlamıştı. Üstelik, ikmal yapmak üzere İstanbulla gelmekte olan Nurulbahir gambotunun komutanı da, Şarköyde cereyan eden önemli olayları haber vermek üzere, yolu üzerinde bulunan Büyükçekmece'ye uğramayı akıl edememişti. Belki de

bu hareketi yapmamasının nedeni Büyükçekmece'deki gemilerde yapılan fors değişikliği idi. Çünkü, Şarköyde olanlardan habersiz bulunan Marmara Filosu komutanı Albay Kadri, İclâliye gemisini İstanbulla gönderdiği için, kendisi Nevşehir gambotuna geçmiş ve forsunu da bu gemiye çekmişti. Fakat Nurulbahir komutanı, Büyükçekmece'den geçerken, buradaki gemi'lerdeki fors değişikliğini farketmeyecek ve «Komutan İstanbuldadır» mülahazasıyla oraya uğramadan geçecekti.

Karadeniz Filosu komutanının Şarköy'e gitmesini Başkomutan vekili 16/17 gecesi emretti. Başkomutan vekili ayrıca Nevşehir gambotunun da Şarköy'e gönderilmesini emretmişti. Bunlardan başka Zuhaf ve Nurulbahir gambotları da 17 Aralık günü Şarköy'e iade edildi.

Bu suretle Marmara bölgesindeki Osmanlı Deniz Kuvvetlerinde, belki de muhabere imkân arının hiç var olmamasından ötürü, bir komuta karışıklığı belli oluyordu. Marmara Filosu komutanı Şarköy'deki durumun daha nazik olduğunu bilmiş olsaydı, şüphesiz, Başkomutanın emrini beklemeden Şarköy'e giderdi. Fakat Başkomutan vekili bile bu komutana, sadece, «Şarköy'e git» diyor; neden ötürü gitmesi gerektiğini ifade etmiyordu. Bereket versin ki, Albay Kadri sorgu sual etmeye lüzum görmeden hemen hareket etmiş ve Şarköy'e gitmişti. Gitmeseydi Şarköy'deki durum daha da ağırlaşabilirdi.

17 ve 18 Aralık günleri Şarköy bölgesi sukûnet içinde geçti. 19 Aralık günü Başkomutan vekili, Marmara Filosu komutanına, Mimarşinin Bulgarlar tarafına kayıklarla yapılan kaçak nakliyatın kesinlikle önlenmesini emretti. Bu suretle Marmara Filosunun aldığı görev ikiye çıkmış oldu. Bundan ötürü de Albay Kadri bir kuvvet bölümü yapmaya zorunluk duydu :

Onun verdiği emre göre Zuhaf ve Nurulbahir gambotları Şarköyde kalıp buradaki kara birliğini destekleyecek; Nevşehir gambotu da Büyükçekmece'ye istinaden kaçak nakliyat yapan kayıkları yakalamaya çalışacaktı. Bu arada Marmara Filosu komutanı da, Şarköyde kalmayı tercih etmemiş Nevşehirle birlikte Büyükçekmece'ye gelmek kararı vermişti.

Nevşehir gambotu bu amaçla 19 Aralık günü, Marmara Denizi komutanının forsunu da hamil olarak, Büyükçekmece'ye intikal etti ve ka-

çak nakliyatı arayacak karakol hizmetine başladı. Gemi 21 Aralık gününde 9 kayık yakaladı ve bunları Büyükçekmece'ye getirerek cephenin bu taraftaki komutanına teslim etti.

Zuhaf gambotu, 20 Aralık günü, cephanesini tamamlamadan Şarköy önüne gelmişti. Şarköy ile Mürefte arasındaki suları üç gün süre ile gözetledi; sonra tekrardan Şarköy'e döndü.

24 Aralık günü Şarköy'e İstanbuldaki Çarlık Rusyası Büyükelçiliğine mensup Donest gambotu geldi. Bu gambot, genel olarak Büyükelçiliğin istasyonere görevinde idi. Gemi komutanı Zuhaf gambotunun komutanını ziyaret ederek, gemisinde Büyükelçiliğin kara ataşesinin bulunmakta olduğunu; bu kişinin fakir halka para dağıtmak amacıyla Şarköy'e geldiğini; getirdiği parayı Hora ve Şarköy Despotları aracılığı ile gerekenlere dağıtacağını bildirdi. Verilen izin üzerine gambot bu işleri yaptıktan sonra İstanbulla döndü. Fakat Ataşamiliterin Despotlarla uzun uzun konuşmaları mahallî memurların dikkatini çekmiş ve durum derhal Başkomutanlık Vekâletine bildirilmişti.

Başkomutan vekili, kaçak nakliyatın daha iyi yaka'anması için Musul Torpidobotunu da Marmara Filosu emrine verdi. Bunun üzerine filo komutanı gemilere aşağıdaki görevleri verdi :

Zuhaf gambotu	: Şarköy'deki kara birliğini destekleyecekti;
Nevşehir gambotu	: Marmara Adaları dolaylarında kaçak nakliyat karakolu yapacaktı;
Musul gemisi	: Büyükçekmece'de kaçak nakliyat karakolu yapacaktı.

Nevşehir gambotunun, içinde 30 yolcu bulunan 11 kayık yakalaması; İstanbul'daki Rum Patriğinin 26 Aralık gününde Dahiliye Nezaretine protesto mektubu göndermesine neden oldu. Patrik yolcu sayısının, 30 değil, 270 olduğunu; bunların hepsinde de seyahat belgesi var olmasına rağmen yolcuların a'ınıp bir kiliseye hapsedildiklerini iddia etmekte idi. Dahiliye Nezaretinin isteği üzerine yapılan inceleme sonunda, yolcu sayısının 30 olduğu; bunların kiliseye hapsedilmeyip cephenin sol kanat komutanı emrine sevkedildiği anlaşıldı.

1 Ocak 1913 günü Marmaradaki Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin yaptıkları görevler şunlardı :

Zuhaf gambotu	: Şarköy'den Tekirdağ'a kadar olan kıyıları kontrolde;
Nurulbahir ve Musul	: Tekirdağ'dan Çöplüce'ye kadar olan kıyıları kontrolde;
Nevşehir gambotu	: Marmara Adaları bölgesinde kontrolde.

Ocak ayı içinde Bulgar ajanı, Bulgarların mütarekeden önce, işgal altında tuttıkları Marmara kıyılarına mayın döktüklerini; bu sularda seyrisufer yapan gemiler için tehlike var olduğunu ilân etti. Başkomutanlık Bulgarların bu mayınları kıyılardan elde ettikleri sandallarla dökmüş olabilecekleri kanısına varmıştı. Bir taraftan bu sandallar aranırken, diğer taraftan da bir arama-tarama birliği teşkil edilerek bu mayınların taranması için tertip almaya başladı.

Bu arada Akdeniz Boğazı özel görev kuvvetleri komutanı, Mürefte ve Şarköy kasabalarını takviye etmek amacıyla, Bolayirden buralara başka kara birlikleri de sevk etmişti. Bundan ötürü bölgedeki bulgar çeteleri faaliyetlerini artıramadılar. Bir süre sonra, aynı komutan, herhangi bir düşman taarruzu karşısında bu kuvvetlerin düşman eline düşmemesi için onların tahliye edilmelerini 7 Ocak 1913 de istedi. Mürefte de bir Jandarma kıtası, Şarköyde de bir piyade bölüğü bırakıldı; diğer kuvvetler geri alındılar. Bu suretle bölgenin korunması konusunda Marmara Filosuna verilmiş olan görev genişlemiş oldu. Çünkü elde var olan azıcık gemi, Bulgar çetelerin bu iki kasabaya girmesini önlemeye çalışacaklardı. Böylece tarihte ilk kez bir deniz birliği, kara kuvvetlerinin esas bir yardımı olmadan, kıyı kasabalarını korumakla mükellef tutuluyordu.

3. Politika Gelişmesi.

Hatırlanacağı üzere Balkan Savaşının herhangi bir dünya savaşı da neden olabileceği endişesi genellikle vardı. Fakat en fazla bu endişeyi Fransa Başbakan ve Dışişleri Bakanı bay Poincare duyuyor ve bu savaşı mevzilendirmeye çalışıyordu. Osmanlı Devleti de barış antlaşması yapmaya taraflı idi. Ancak barış konuşmalarına büyük devletlerin müdahale etme'lerini istemiyor; sadece konuşmanın Osmanlı Devletiyle onunla savaşı devletler arasında yapılmamasını istiyordu. Bundan ötürü 16 Aralık 1912 günü Londrada toplanan resmî konuşmalara yalnız muharip devletler katıldılar. Lâkin büyük devletler de, Osmanlı Devleti ve Balkan kaderiye yakından ilgilendikleri için, 17 Aralık 1913 günü, yani Londra Barış Konferansının toplanmasından bir gün sonra, gene Londrada «Büyükkelçiler Konferansı» topladılar. Bu konferansa Londradaki Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Çarlık Rusyası Büyükkelçileri katılmış; konferansın şeref Başkanlığını da İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Edward Grey'e vermişlerdi. Böylelikle Osmanlı - Balkan barış konferansı ile Büyükkelçiler konferansı arasında bir irtibat kurulmuş olmuştur.

Tabiatıyla böyle acayip bir politik faaliyetin açılmasında başlıca neden Osmanlı Devletinin, politikasını, yabancı büyük devletlerin baskılarına göre ayarlamakta olması idi. Artık o hangi büyük devletin baskısı üstün gelirse ona tabi oluveriyor; onun bu durumunu da bütün dünya biliyordu. Büyükkelçi konferansı da, büyük devlet çıkarlarını birbirleriyle uzlaştırmaktan başka, Osmanlı Devletine birleşik bir baskı yapabilmek için toplanmıştı.

Balkan savaşının başında büyük devletler «Netice ne olursa olsun, savaştan sonra, Balkanların bugünkü sınırlarını muhafaza edilmiş olacaktır» diye beyanda bulundukları için Osmanlı delegeleri, Londraya, bu statünün muhafazası direktifiyle yola çıkmışlardı. Fakat Osmanlı delegesi Başbakan Londraya giderken uğradığı Pariste Fransa Başbakanından «Galiba siz, savaşı kaybetmekte olduğunuzun farkında değilsiniz» diye mukabele göreceksiniz; Berlinde de Alman Dışişleri Bakanından «Uysal olup Edirnedeki vazgeçiniz» nasihatını işitecekti. Rus Dışişleri Bakanı da «Fazla şeyler istemenize lüzum yok; Osmanlı Devletinin sınırları Midye - Enej hattı olmalıdır» diyecekti.

Bu sözler bütün büyük devletlerin Osmanlı Devletini tutmadıklarını göstermeye yetecekti. Nitekim Büyükkelçiler konferansında da Osmanlı Devletine birleşik bir baskı yapılmasında ve bu arada birleşik bir filo ile de bu devlete karşı birleşik bir gösteri yapılmasına birleşik olarak karar verilmişti. Bu kararın gereği olarak İstanbul ve Arnavutluk sularına birer birleşik filo gönderilirken 17 Aralık gününde de Osmanlı Devletine aşağıdaki üç isteği belirten birleşik nota verilmişti :

- a. Osmanlı Devletinin Avrupa sınırı Midye - Enej hattı olsun;
- b. Edirne Bulgarlara verilsin;
- c. Ege Ada'ları ve Arnavutluğun kaderini, sonradan, büyük devletler tayin etsin.

Bu teklifler, yalnız Osmanlı Devletiyle Balkan devletleri arasındaki savaşı değil, Osmanlı Devletinin iç durumunu da karıştırmıştı. Çünkü Osmanlı Hükümetinin üyeleri bu notaya verecek cevapta birleşmiş değillerdi. Bir kısım üyeler notanın reddedilmesini isterken, öteki üyeler büyük devletler teklifinin tamamen reddedilmeyip oradaki maddelerin Osmanlı Devletinin çıkarlarına uygun şekli'nde değiştirilmesinin teklif edilmesini tezini savunmuşlardı. Başbakan da bunların arasında bulunmakta idi.

Nihayet konu üzerinde konuşmalar, Şehül-İslâmın teklifi üzerine saraya intikal etti ve Dolmabahçe Sarayında, Şehzadeler, hükümet üyeleri, büyük rütbeli askerler ve memurların katıldığı bir «Saltanat Meclisi» kuruldu.

Bu meclis çoğunlukla «Barış imkânlarının sîratle araştırılması» kararı vermiş ve bu karar da, sonradan, tarihin «Babâli Baskını» adını verdiği hükümet devrimi hareketinin hazırlanmasına fırsat vermişti. Baskını yapanlar, enerjileri askerlerle, daima hükümet aleyhinde bulunmuş olan muhalefet partisi idi.

Baskın hareketi 23 Ocak 1913 günü yapıldı. Bu sırada 28 Aralık günü başlamış olan mütareke konuşmaları devam edip durmakta idi. Baskın hareketinde başta Başbakan olmak üzere hükümet zorla istifaya ettirilecek ve Mahmut Şevket Paşa Başbakan ve Harbiye Nazırı yapılacaktı. Bir süre sonra da Orgeneral Ahmet İzzet Paşa da Başkomutan vekili atanacaktı.

İç politikadaki kanlı çekişmeler yeni hükümetin de Londra konferansının gerçek havasını anlayıp ona göre hareket etmesine engel olmuştu. Çünkü bu konuşmalarda Balkan devletlerinin, Osmanlı Devletine karşı o'duğu kadar, kendi aralarında da ciddi çekişmeleri olduğunu gösterabiliyordu. Bu çekişmeler Balkanların kendi aralarında bir savaş yapmalarına neden olacak kadar ciddi idi. Örneğin: Sırp delegesi Osmanlı delegesine «Bulgarlara karşı sizinle işbirliği yapabiliriz. Sizin tabii sınırınız, Midye-Enej hattı değil, Balkan dağları olmalıdır» demiş; Alman İmparatoru da Berlin Büyükkelçisi Mahmut Muhtar Pasaya «Buradan geçen Yunanistanın eski Berlin Büyükkelçisine hükümetinin Osmanlı Devletiyle anlaşmasını tavsiye ettim. o da bana Yunan Hükümetinin böyle bir davranışa uygun düşündüğünü bana temin etti. Bundan Osmanlı Hükümeti de yararlanmalıdır» demişti.

Yunanistanın Osmanlı Devletiyle anlaşmak fikri üzerinde bu devletin İngilterede yaptırmakta olduğu yeni donanmanın büyük etkisi olsa gerekti. Çünkü bu donanma tamamlanmak üzere idi; Yunanistanın da Osmanlı Devletiyle bu derecede büyük bir deniz silâhlanma yarışına girmesine imkân yoktu. Büyük devletlerin de «Ege Adalarının kaderini sonra düşünürüz» demeleri gene bu donanma ile ilgili idi. Osmanlı Devleti deniz'erde kuvvetli olursa Ege Adaları ona bırakılacak; yoksa adalar onun elinden alınacaktı.

Fakat bu durum Osmanlı Hükümeti tarafından takdir edilememiş ve Osmanlı politikasına, devlet çıkarına uygun bir şekil verilememiştir.

Osmanlı Devletinin izlemesi gereken politika iki ayrı şekilde müta-laa edilmişti. O zaman Hürşit Paşa kolordusunun kurmay Başkanı Yarbay Enver (Enver Paşa) ve arkadaşlarının kanlı Osmanlı silâhli kuvvetlerinin bir hayat eseri gösterme lüzumu üzerinde toplanıyordu. Buna mukabil Mahmut Şevket Paşa ile Ahmet İzzet Paşa Osmanlı Ordusunun taarruzî bir hareket yapmasını devlet çıkarlarına aykırı ve hattâ tehlikeli buluyorlar ve biran evvel barış yapılmasını istiyorlardı.

Bundan ötürü yeni hükümet 30 Ocak 1913 günü, büyük devletlerin 17 Aralık günü verdikleri notaya aşağıdaki fikirlerle cevap verdi :

- a. Osmanlı Devleti Edirneyi veremez; ancak şehrin Meriç Nehrinin sağ tarafındaki kısmını Bulgarlara bırakabilir;
- b. Ege Adalarının verilmesine hiç tarafî değiliz.

Tabiatî'e verilen cevapta bu isteklerin mucip sebepleri de belirtilmişti. Bu sebepler sadece strateji ve Boğazlar ve Anadolunun savunmasını ilgililiyordu. Fakat Bulgaristanın, mütareke şartlarına da uygun şekilde konuşmaları kesip tekrar taarruzî harekâta başlaması barışın çabuk elde edilmesine imkân vermedi.

4. Mütarekenin Kaldırılması Sırasında Durum.

İstanbulda yapılan hükümet darbesi Londrada yapılan barış konuşmalarını da etkilemiş ve müzakerelerin kesilmesine neden olmuştu. Bundan ötürü Bulgaristanın Başkomutanı General Savoff, 29 Ocak 1913 günü Osmanlı Başkomutanlığına, hasmahane harekâta 3 Şubat 1913 günü saat 19.00 da tekrardan başlanacağına dair bir nota göndermişti. Zira mütareke anlaşmasının dördüncü maddesi, tekrar muhasamata geçmek kararı verildiği takdirde bunun üç gün önce düşmana bildirilmesini şart koşmuştu.

Bu tarihte Osmanlı Hükümeti, henüz, yeni bir Başkomutan vekili atamamış olduğundan Bulgar notasına Başkomutan adına Harbiye Nazırı cevap verdi.

3 Şubat 1913 gününde Çatalca cephesinde Osmanlıların 6 kolordusu, Ağır topçu taburu ve 1 de müstakil suvari tugayı vardı, bir tümen-den ibaret ihtiyat kuvvetleri Sancaktepede, bir aşiret tümeni de Selimi-yede bulunuyordu. Bu kuvvetlerden başka Kartaldan Erdek'e kadar olmak üzere, Marmara Denizinin Anadolu kıyılarında da onuncu ko'ordu vardı. Bu kolorduya General Hürşit komuta ediyor; Yarbay Enver de bu

kolordunun kurmay Başkanı bulunuyordu. Geliboludan İzmire kadar olan bölgede de 6 tümen vardı. Bu kuvvetlere de General Fahri komuta ediyordu. Yarbay Fethi (Rahmetli Başbakan Fethi Okyar) bu kolordunun kurmay Başkanı; Binbaşı Mustafa Kemal de (Atatürk) harekât başkanı bulunuyordu.

Osmanlı kuvvetlerinin karşısındaki Bulgar kuvvetleri dört ordu halinde idi. Birinci ve üçüncü ordular Çatalca cephesinde bulunuyor; ikinci ordu Edirneyi muhasara etmiş bulunuyor; dördüncü ordu da Marmara'nın Kuzey kıyılarını ve Bolayir mevzilerini işgal etmiş duruyordu.

Bu sırada Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin konusu da aşağıdaki gibi idi :

Çanakkalede Donanma Komutan Vekili emrinde :

4 Zırhlı	:	Barbaros Turgutreis Mesudiye Asaritevfik
1 Kruvazör	:	Mecidiye
1 Torpido kruvazörü	:	Berkisatvet
8 Muhrip	:	Muavenetimillîye Gayretivataniye Yadigarımı let Numuneihamiyet Taşoz Samsun Basra Yarhisar
4 Torpidobot	:	Demirhisar Sivrihisar Sultanhisar Hamidâbat
1 Hastane gemisi	:	Resitpaşa
1 Onarım gemisi	:	Tirimüjgan
1 Mayın gemisi	:	İntibah

Marmara Limanlarında Marmara Filosu Komutanı emrinde :

2 Eski korvet	:	İclâliye Necmişevket
3 Gambot	:	Zühaf Nurulbahir Nevşehir
1 Torpidobot	:	Musul

Karadeniz Boğazında Karadeniz Filosu Komutanı emrinde :

1 Silâhli ticaret gemisi	:	Bezmiâlem
2 Torpidobot	:	Berkefşan Draç

Başkomutanlık Vekâleti Bulgarlarla mütarekenin feshedilmiş olduğunu, diğer birlikler meyanında, Donanma Komutanlığına da 3 Şubat 1913 gününde bildirdi. Ertesi gün de Bolayırdeki dördüncü Bulgar ordusu harekâta başladı.

Horadan Büyükçekmeceye kadar olan Marmara Denizinin bütün Kuzey kıyıları Bulgarların eline geçmiş bulunuyordu. Sadece Mürefte ve Şarköy, birer ufak girinti halinde Osmanlı tarafında kalmıştı. Bunlardan Mürefte'deki 60 kişilik bir Jandarma birliği ile Zuhaf gambotu; Şarköyü de daha az kuvvetlerle Berkisatvet torpido kruvazörü ve Nurulbahir gambotu koruyordu.

Zuhaf gambotu, 4 Şubat 1913 günü sabahı 3.000 kadar piyade ve bir bataryadan mürekkep bir düşman kuvvetinin Mürefteye doğru gelmekte olduğunu görerek hemen limandan çıktı ve uygun bir yerden bu kuvvetlere karşı ateş açtı. Bulgarlar da gemiye ateşle mukabele ettiler. Savunma kuvvetleriyle Bulgar kuvvetleri arasındaki muharebe dört saat kadar sürdü. Gemi topçusu düşmana fazla zayıat verdimiş ve buna mukabil Osmanlı tarafında da 8 jandarma eri şehit olmuştu. Gemi topçusuyla Mürefteyi daha uzun bir süre savunmak mümkün değildi. Bundan ötürü Zuhaf gambotu saat 12.00 de sivil memur ve jandarma birliğini alarak Mürefte'den ayrıldı. Bu saatte Bulgarlar da kasabaya girdi.

Berkisatvet torpido kruvazörü ve Nurulbahir gambotu da düşman kuvvetlerinin 4 Şubat günü saat 9.00 da Şarköye yaklaşmakta olduğunu görerek ona ateş açtılar ve düşmanı bir hayli oyaladılar. Berkisatvetin, Mürefteye değil de, Şarköye gönderilmesindeki amaç bu yerdeki kara savunma kuvvetlerinin Mürefte'deki kuvvetlerden fazla oluşu idi. Berkisatvet komutanı Binbaşı Hamdi Mahmut, Şarköyün savunulamıyacağına kanı getirdiği için kasabanın 11 memurunu gemisine aldı. Bundan sonra da karadaki düşman kuvvetlerini daha iyi görüp etkilemek için buradan hareket ederek Mürefte istikametinde seyretmeye başladı. Herhangi bir düşman göremediği için de saat 13.00 Şarköye döndü; buraya Mürefte'den gelmiş olan Zuhaf gambotuyla birleşti. Gambottaki yaralıları alarak Gelibolu'ya bıraktı. Zuhaf ve Nurulbahir gambotları Şarköyde kalmıştı. Geceleyin bunlara Berkisatvet de katıldı. Her üç gemi o gece ışıldıklarını yakarak düşman kuvvetleri üzerine ateş açtılar ve kasabanın düşman eline düşmemesini sağladılar.

Başkomutanlık, düşman cephesinin gerisine düşmekte olmasından ötürü Şarköyün akıbetiyle yakından ilgileniyordu. Bundan ötürü Mesudiye zırhlısının da buraya gönderilmesini Donanma Komutan vekiline emretti. Bu emre göre Mesudiye zırhlısı Şarköyde Berkisatvet ile birleşecek ve çekilme zorunluğu hâsıl olduğu takdirde Osmanlı askerinin çekilmesini himaye edecekti.

Mesudiye, Berkisatvet, Zuhaf ve Nurulbahir gemileri 5 Şubat günü Şarköy önünde buluştular. Mesudiye ve Berkisatvet sabahleyin saat 9.00 dan itibaren düşman mevzilerine ateş etmeye başladılar. Düşman ağır kayıplar veriyor; fakat Şarköye doğru gittikçe yaklaşıyordu. Gemi komutanlarına «Düşmana ateş ederken kasabaya zarar vermeyin» diye bir emrin var olması bir süre sonra onların ateş kesmelerine neden oldu.

Çünkü karada, artık, düşmanla dost birlikler birbirinin içine girmiş bulunuyorlardı. Böylece düşman da saat 18.30 da Şarköye girdi.

Gemilerin ateş kesmesi doğru muydu; yoksa değil mi idi?

Eğer Başkomutanlığın Şarköye büyük takviye birlikleri göndermesi varit olsaydı, şüphesiz gemilerin, kasabaya zarar vermeyiniz diye emrin var olmasına rağmen, ateşe devam etmek gerekirdi. Fakat böyle bir tasavvur ve hazırlık yoktu. Bundan ötürü gemiler ateş kesmekle en iyi hareketi yaptılar. Ancak onların, bir taraftan Şarköydeki kara birliğinden alabildiği kadar askeri de gemilerine almaları gerekirdi.

Bu sırada Başkomutanlık Vekâleti, Bulgarların, Geliboluya yaptıkları taarruzu yarımdaya bir çıkarma yaparaktan daha fazla geliştirebileceklerini de düşündü ve 5 Şubat 1913 gününde Donanma Komutanlık Vekâletine düşmanın böyle bir teşebbüsünün vakti zamaniyle keşfedilmesini emretti. Bu emre göre donanma boğaz dışında daimi şekilde muhrip bulunduracak ve gerektiği zaman Mecidiye kruvazörüyle bu muhrip-leri desteklemek suretiyle keşif hareketlerini geliştirecek ve düşmanın çıkarma yapmaya teşebbüsü halinde donanma boğazdan çıkıp birkaç mil açılmak suretiyle düşmanı kandırmak ya da çıkarma kuvvetlerini vurmak yoluna gidecekti. Başkomutan vekili donanmanın böyle bir hareketi yapmak üzere daima harekete hazır bulundurulmasını emrediyordu.

Bununla hem zaman olarak Çanakkale özel görev kuvvetleri komutanı da Bolayır cephesindeki Bulgar kuvvetlerini geri atmak amacıyla mahdut hedefli bir taarruz hareketi yapmayı düşünmüş ve bu hareketi yapmak için de Başkomutanlık Vekâletinin iznini almayı istemişti. Komutan, bu amaçla, Donanma Komutan vekili ile de anlaşarak düşman cephesinin sol yanını tehdit etmek üzere Mesudiye, Berkisatvet, Zuhaf ve Nurulbahir gemilerini Gelibolu ile Mürefte arasına dizmişti.

Bu komutanlığın yaptığı taarruz teklifi Başkomutan vekili tarafından kabul edilmedi. Çünkü Başkomutanlık Vekâleti Şarköye bir çıkarma yaparaktan büyük bir taarruz hareketi hazırlamakta idi.

Bundan ötürü Çanakkale özel görev kuvvetleri komutanının yapmak istediği taarruz hareketi, savaş gemilerinin düşman mevzilerini bombardımandan ibaret kaldı. Bu bombardıman hareketi 7 Şubat 1913 günü öğleden sonraki saatlerde yapılmıştı.

B. MÜTAREKEDEN SONRAKİ HAREKÂT.

1. Şarköy Çıkarması.

Başkomutanlık Vekâletini Şarköye bir çıkarma yapmak kararına götüren nedenler askeri idi. Fakat iç politika çıkarma gününü evvele alınmasına ve bundan ötürü de hazırlığı çok eksik bir çıkarmanın yapılmasına neden olacaktı. Çünkü iktidara yeni gelmiş olan hükümet, vaktiyle yapılmış olan hükümet darbesini haklı göstermek için, prestij kazanmak hevesinde idi. Daha doğrusu bu hareketi isteyen hükümet değil, hükümete baskı yapan, Hürşit Paşa kolordusunun kurmay Başkanı Yarbay Enverdi. Başkomutanın, böyle bir hareket yapmaktan vazgeçmek ihtimalini de düşünmüş; bunun için çıkarmanın mümkün olduğu kadar evvel yapılmasını istemişti.

Çıkarma neden yapılacaktı? Eski hükümet zamanında İttihadı Terakki siyasi partisi Edirne ve Ege Adalarının geri alınması lüzumu ve bu konuda hükümetin ataleti hakkında birçok yazı yazmışlar, bildiri yayınlamışlar, meydan nutuk'arı atmışlar; halkı hükümet aleyhine tahrik etmek için ne mümkünse onu yapmışlardı. Halk, bundan ötürü, hükümet darbesinden sonra Edirne ve Ege Adalarının geri alınmasını sabırsızlıkla bekliyordu.

Halkın, bu ümitler içinde, yaşamasına mukabil düşman tarafında da ciddi anlaşmazlıklar belirmiş ve bu hal Yarbey Envere düşmanların er ya da geç birbirleriyle tutuşacağına dair bir kanı vermişti. O, eldeki kuvvetler az olsa bile, Osmanlı Ordusunun derhal bir taarruza sevk edilmesini ısrarla istiyordu.

Başkomutan Vekâleti makamına yeni atanmış olan Ahmet İzzet Paşa ise bu konuda değildi. Ona göre, ordunun çok eksik olan hazırlık durumundan başka mevsim şartları da herhangi bir taarruz harekâtının geliştirilmesine imkân vermezdi. Ekseri bölgeleri çamur ve bataklık olan Trakya'da herhangi bir taarruz harekâtı yapılamayacağına kanı getiren Başkomutan vekili kışı hazırlıkla geçirmek; ilkbaharda da taarruz etmek istiyordu.

Nihayet duruma hükümet müdahale etti. Ona göre de harekâta hemen başlanılmalı; Edirne alınmasa bile mevzi başarılar sağlayacak hareketler gösterilmeli idi. Ordunun böyle bir hareket yapıp başarı kazanması, hiç bir kazanç sağlamasa, Edirne etrafındaki Bulgar muhasarasının hafiflemesini temin ederdi.

Böylece, tartışmalardan, Şarköye bir çıkarma yapmak ve buradan Edirneye doğru ilerlemek fikri doğdu. Çıkarmanın kolay yapılmasını sağlamak için de çıkarma kuvvetleri ile Gelibolu kuvvetleri arasında kombine bir hareket yapmak düşünüldü. Şarköye çıkarma yapılırken Geliboludaki kuvvetler de Bulgarlara bir taarruz hareketi geliştirmeli idi.

Başkomutanlık Vekâleti Marmara Denizi Kuzey kıyılarına bir çıkarma yapmak imkânını daha çok evvelden düşünmüş ve İzmit ve Bandırma bölgesindeki onuncu kolorduyu bu bölgeye çıkarmak için 4 Ocak 1913 gününden itibaren hazırlığa başlamış bulunuyordu. Bu hazırlık cümlesinden olarak kolordu, 1 Şubat 1913 gününde, büyük bir çıkarma manevrası yapmaya da başladı. Bu manevra amacı ile aşağıdaki ticaret gemileri onuncu kolordu komutanı emrine verilmişti :

31 inci tümene	: Karadeniz, Akdeniz, Mithatpaşa ve Marmara vapurları;
30 uncu topçu alayına	: Bahricedid, Millet vapurları;
32 inci tümene	: Gülçemal, Mahmutşevket Paşa, Seyyar ve Despina vapurları;
11 inci topçu taburuna	: Kembriç vapuru;
1 inci topçu taburuna	: Necat vapuru;
111 inci topçu taburuna	: 10 Temmuz vapuru;
Mürettep dağı taburuna	: Güzelizmir vapuru;
Harput tümenine	: Zahir, Iskalamağa, Trikopis, Heybeliada, İzmir, Dafni vapurları;
İstihkâm bölüğüne	: Başlangıç vapuru;
5 inci süvari alayına	: Hilâl vapuru.

Fakat bu gemilerin kolordunun bütün mevcudunu nakletmeye yetmeyeceği düşünülerek sonradan listeye 12 şirket vapuru (Şehirçi boğaz vapurları) eklendi.

Manevra için İzmitte bindirme yapıldığı sırada, Başkomutanlık Vekâleti de, Şarköy bölgesine bir çıkarma yapmayı planlamaya başlamıştı. Bu amaçla 4 Şubat 1913 günü saat 22.00 de gemilere bindirilmiş olan birliklerin, ikinci bir emre kadar, tekrardan kıyıya çıkarılmaması ve Bandırma bölgesindeki birliklerin de oraya gönderilecek gemilere bindirilmesini onuncu kolordu komutanına emretti.

Başkomutanlık Vekâleti, onuncu kolordudan başka, Çatalca cephesinde bulunan 11 inci mürettep kolorduyu da, ikinci bir kademe olarak, Şarköye çıkarmayı tasarlamış ve 6 Şubat 1913 gününde bu kolorduyu Küçükçekmece - Yeşilköy - Bakıköy bölgesine getirmişti.

Başkomutanlık Vekâleti çıkarma emrini 6 Şubat 1913 günü saat 17.00 de verdi. Bu emirde : «düşmanın Mürettep ve Şarköyü işgal edip Bolayire doğru ilerlemekte olduğu bildirildikten sonra ona karşı taarruza geçileceğini ve bu amaçla Çanakkale mürettep kolordusu Geliboludan taarruz ederken onuncu kolordunun da Şarköye çıkarılacağı» anlatılmıştı. Bu arada donanma, ilkönce düşmanın Şarköye yerleşmesine mani olacak; çıkarma başladıktan sonra onuncu kolordunun çıkarılmasını destekleyecekti. Bu arada Başkomutanlık Vekâleti çıkarmanın 8 Şubatta yapılmasını emrediyor ve harekât ayrıntılarının Çanakkale ve onuncu kolordular tarafından birlikte tespit edilmesini istiyordu.

Biri Çanakkalede, öteki de İzmitte bulunan iki kolordunun, bu kadar kısa bir zamanda, bir araya gelerek harekât ayrıntılarını tespit etmeleri imkânsızdı. Bindirme planları yapmak; kara birliklerini gemilerden karaya çıkaracak vasıtaları bulmak ve hazırlamak; keşif ve destekleme planlarını hazırlamak çok uzun çalışmaların yapılmasını gerektiren ağır bir problemdi. Özellikle ne ordu ne de donanma, bu konuda hiç bir inceleme ve çalışma yapmamış, fikren de olsa, kendisini bu alanda yetiştirmemişti. Gerçi 1 Şubat manevrası faydalı dersler vermişti ama; orada görülen eksiklikleri düzeltecek ve ihtiyaçları karşılayacak zaman yoktu.

Onuncu kolordu komutanlığı, Bolayırdaki kolordu ile anlaştıktan sonra, çıkarmanın 8 Şubat 1913 günü saat 5.00 de başlamasına karar verdi. Bolayır kolordusu da bu saatte taarruza geçecekti.

Onuncu kolordunun verdiği emre göre İstanbul, İzmit, Bandırma ve Erdek'te yükleme yapan gemiler, hareket saatlerini, 8 Şubat saat 5.00 de Şarköy-İnceburun kıyısının 15 mil açığında toplanacak şekilde ayarlayacaklardı. Donanma da aynı saatte Şarköy önünde bulunacak; fakat, saat 3.00 de, onuncu kolordu karargâhının bulunmakta olduğu Nilüfer vapuruna bir irtibat subayı yolluyacaktı.

Nilüfer vapuru onuncu kolordu komutanı ve kurmay heyetini alarak 7 Şubat 1913 günü saat 18.00 de Galata rıhtımından hareket etti. Karargâhın diğer şubeleri Başlangıç vapuruyla arakadan gelecekti.

Nilüfer vapuru Şarköy önüne 8 Şubat 1913 günü saat 3.00 de geldi. Yarhisar muhribinin getirdiği donanma irtibat subayı da onuncu kolordu karargâhına saat 5.00 de katıldı.

Donanma, karanlıkta hiç bir görev yapamayacağı kanısıyla, Nara-dan saat 5.00 de hareket etti. Ticaret gemileri de, emir naklindeki ge-cikmeler yüzünden, vaktinde kara birliklerini yükleyememiş ve hareket edememişlerdi.

Durum, çıkarma konusunda, Osmanlı Silâhlı Kuvvetlerinin ne kadar geri olduklarını bütün açıklığıyla göstermekte idi. Lâkin Donanma Ko-mutan vekilinin, saat 5.00 de Şarköy önünde bulunmak hakkında aldığı emre rağmen, karanlığı neden göstererek vaktinde bu alana gelmemesi çok ağır bir hata idi.

Böyle bir durum karşısında, onuncu kolordu komutanı çıkarma ha-rekâtını birgün sonrasına ertelemeyi uygun mütalaa etti. Verdiği karara göre İstanbul, İzmit, Bandırma ve Erdekten çıkarma birliklerini getirecek olan ticaret gemilerinin Karabigada toplanmaları ve donanmanın da, düş-manın dikkatini başka tarafa çekmek üzere, Ereğli ve Tekirdağın bom-bardıman etmesi tespit edilmişti. Kolordu komutanının bu kararına göre hazırlanan emirleri ticaret gemilerine götürmek üzere Yarhisar muhri-bi saat 7.00 de Şarköy önünden hareket ettirildi. Böylece yolda bulunan nakliye gemileri de Karabigaya rota değiştirdiler.

Saat 8.30 da Şarköy önüne gelmiş olan donanma, burada, Nilüfer gemisinden başka hiç bir nakliye gemisine rastlamamıştı. Fakat çıkar-ma birliğinin gerçek durumunu kolordu komutanından öğrenmişti.

Kolordu komutanı Berkisatvet gemisiyle bizzat bir kıyı keşfi yapıp kara birliklerinin çıkarılacağı bölgeleri tespit etmek istedi. Gemi bu gö-revi yaptıktan sonra kolordu komutanı, Donanma Komutan vekilinin bu'unduğu, Barbaros zirhlısına geldi. Burada, Geliboludaki kara kuvvet-lerinin, çıkarmanın ertelenmesine rağmen, hemen o gün taarruza başla-mış olduklarını öğrendi. Bu haber onuncu kolordu komutanını, çıkarmayı derhal yapmak kararına götürdüğünden, ikinci bir gemi kaldırarak Karabigadaki, asker yüklü, ticaret gemileri tekrardan Şarköy bölgesine çağırıldı. Nakliye gemileri de saat 10.00 da gelip donanma gemilerinin yanlarına demirlediler.

Donanma gemileri (Barbaros, Turgutreis, Mecidiye ve Berkisatvet) kıyının 1.000 metre açığında, nakliye gemileri de bunların Batı tarafın-da yer almışlardı. Dörder yüz metre aralıkla demirliyen bu gemiler 32. Tümeni getirmiş olan gemiler olup sırasıyla Millet, Despina, Seyyar, Gülcemal, Mahmutşevket paşa ve iki şirket vapurundan ibaretti. Kolor-du komutanı kıyıya derhal bir öncü birliğinin çıkarılmasını emretti. Tü-men komutanı bu göreve 3 taburla bir makineli tüfek bölüğünü memur etti. Fakat elde bu kadar kuvveti bir anda karaya çıkaracak deniz aracı yoktu. Bundan ötürü, karaya, ancak bir bölük çıkarılabildi. Deniz çok dalgalı idi. Mavnalar da kıyıların çok sığ olmasından ötürü karaya ka-dar gidemiyorlardı. Filikalar da karaya ulaşmadan evvel oturdukların-dan, kara erleri, ancak deniz erlerinin sırtlarında taşınmak suretiyle ka-raya atılabiliyorlardı.

Bu kadar ağır zorluklarla karşılaşılmasının başlıca nedeni ayrıntılı bir kıyı keşif hareketinin yapılmaması; geniş bir çalışma yapıp gerekli taşıma araçlarının temin edilememesi ve harekâta zamansız başlanılmış

bulunması idi. Siyasî nedenlerden ötürü başlama tarihi öne alınmış olan çıkarma hareketi kara ve deniz kuvvetlerinin önüne bu zorlukların çık-masına neden olmuştu.

Durumu gören kolordu komutanı, Tombazlarla iskele yapmak üzere Millet vapurundaki istihkâm bölüğünü de kıyıya çıkarttı. Denizcilerin de yardımı ile bir iki iskele yapıldı ise de bunları mavnaların yanagmalara-rına imkân verecek şekilde uzatmak mümkün olamadı. Üstelik dalga-lar tombazların içine su dolduruyor ve diğer vasıtaların da iskelelerden yararlanması kabil olamıyordu.

Bu zorluklar karşısında saat 15.30 za kadar kıyıya ancak bir piya-de taburuyla bir makineli tüfek bölüğü çıkarılabildi. Dalgalar daha da büyüdüğü için, bir piyade bölüğü ancak bir saatte ticaret gemisinden araçlara bindirilebilmiş; bir buçuk saatte de karaya atılabilmmişti. Bu şartlarda karaya çıkarken Osmanlı birlikleri Bulgarların korkunç topçu ateşine maruz kalabilir ve felâkete de uğrayabilirdi. Fakat Osmanlı Do-nanmasının çok şiddetli olan ateşi karşısında düşman topçusu çıkarma araçlarını etkileyememişti.

Saat 16.30 da çıkarma alanına 31 inci tümeni getiren nakliye gemi-leri de geldi. Kolordu komutanı geceleyin dahi çıkarmanın devam etme-sine karar vermişti. Fakat Geliboludaki kolordu komutanı yüzde kırk altı zayıat vererek taarruzunda başarısızlığa uğradığı için, Başkomutan vekili, Çıkarma harekâtının durdurulmasını ve onuncu kolordunun Bola-yir cephesine götürülmesini emretti. Fakat karaya büyük kuvvetler çı-kardığını söyleyen onuncu kolordu komutanı çıkarmanın devam ettiril-mesinde ısrar ediyordu.

Nihayet Başkomutan vekili ile onuncu kolordu komutanı arasında-ki tartışmalara Başbakan ve Harbiye Nazırı da müdahale etti ve çıkar-manın durdurulmasını emretti. Böylelikle 10 Şubat günü saat 1.30 da karaya çıkmış olan birliklerin tekrardan gemilere alınmasına başlandı.

Bu arada Bulgarlar da Şarköy bölgesine kuvvet getirmişlerdi. Fakat bu kuvvetlerin, durumdan yararlanarak hemen taarruza geçmemiş ol-ması Osmanlı tarafı için büyük bir şans olmuştu. Bundan ötürü birlik-lerin de gemilere bindirilmeleri kolay oldu. Gerçi Bulgar topçusu deniz nakil araçlarına ve hattâ gemilere karşı atışa başlamıştı. Fakat donan-manın açtığı karşı ateş karşısında düşman, fazla kayıp vermemek için bu ateşinden vaz geçti.

Şarköy önünde dolan gemiler mustakil olarak Geliboluya gönderili-yordu. Son geminin dolup hareket etmesinden sonra donanma da 12.30 da bölgeden hareket ederek Çanakkaleye döndü.

Şarköy çıkarılması sırasında donanma gemilerinden atılan mermi sa-yısı aşağıda görülecektir :

Gemi Adı	28 lik	15 lik	12 lik	10,5 luk	8,8 lik
Barbaros	—	—	—	250	180
Turgutreis	—	—	—	225	202
Mecidiye	—	22	156	—	—
Berkisatvet	—	—	—	84	—
TOPLAM	—	22	156	559	382

2. Çatalca Cephesinde Kara - Deniz İşbirliği Harekâtı.

Donanma, daha Şarköy çıkarma harekâtına katılmadan önce Çanakkalede bulunurken, Bulgarlarla yapılmış olan mütarekenin son bulmuş olmasından ötürü, Bahriye Nezaretinin Yüksek Deniz Şûrası, Çatalca cephesinin Karadeniz ve Marmara Denizine dayanan yanlarının yeni baştan denizden desteklenmesinin uygun olacağını mütalaa ederek Başkomutanlık Vekâletine bir teklif yaptı. Bu teklife göre, Başkomutanlık Vekâleti uygun bulursa Asaritevfik zırhlısıyla 2 torpidobotu Karadenizdeki Karaburun mevkiine; diğer bir zırhlıyı da Büyükçekmeceye yoluyacaktı. Teklif tarihi 3 Şubat 1913 idi.

Bu sırada Terkos bölgesinde bulunan kara birliğinin komutanı da kendi harekâtının desteklenmesi için Asaritevfik zırhlısının kendi emrine verilmesini üçüncü kolordu komutanlığı aracılığıyla Başkomutanlık Vekâletine teklif ediyordu.

Teklif uygun karşılandığı için Donanma Komutan vekili 4 Şubat 1913 de Asaritevfik zırhlısıyla Taşoz ve Basra muhriplerini Karadenize; Mesudiye zırhlısını da Marmara Denizine ayırdı. Fakat Başkomutan vekili Şarköy bölgesindeki ihtiyacıdan ötürü Mesudiye zırhlısının Büyükçekmeceye değil, geri çekilmekte olan kara birliklerini desteklemek için Gelibolu bölgesine gönderilmesini emretti.

Mesudiye bu tarafa gitti; Asaritevfik, Taşoz ve Basra gemileri de, Karadenize çıkmak üzere, 5 Şubatta Haydarpaşa önüne demirlediler. Asaritevfik'in komutanı, iki tane 15 lik topu takviye etmedikçe gemisinin Karadenizde yararlı olamayacağını belirtti. Fakat Başkomutanlık Vekâleti geminin kalan toplarıyla da görev yapabileceği kanisiyle Asaritevfik zırhlısının Karadenize gönderilmesinde ısrar etti.

5 Şubat 1913 günü Karadeniz Filosunu aşağıdaki gemiler teşkil ediyordu :

Büyükderede : Berkefşan torpidobotu ve Bezmiâlem silâhlı ticaret gemisi

Haydarpaşa : Asaritevfik zırhlısı ve Taşoz, Basra muhripleri.

Aynı gün, Karadeniz Filosu komutanı Albay Sıtkı hastalanmış; bundan ötürü eski komutan Albay Sermet getirilerek forsu Bezmiâlem gemisine çektirilmişti.

3. Podima'ya Gönüllü Birliği Çıkarılması.

Başkomutanlık Vekâleti 6 Şubat 1913 günü Karadeniz Filosu komutanlığına, denizli müfrezesi komutanlığı emrine iki gemi verilmesini ve Köstenceden değerli malzeme getirecek olan Kızılırmak ticaret gemisinin de İstanbula muhafaza altında ulaştırılmasını emretti.

Denizli müfrezesinin komutanı bu iki gemiyi Podima'ya bir gönüllü müfrezesi sevk etmek için istemişti. Bu müfrezenin görevi Podima ve Karacaköyü işgal ve aydın tümeninin karadan buraya gelmesine kadar burada beklemektir. Yzb. Arslan komutasında olan bu müfrece 3 teğmen, 90 kara eri ve 6 kişilik bir deniz muhabere postasından ibaretti. İki muhrip bunları Podima'ya çıkaracak ve onların karadaki harekâtını topçu ateşiyle destekliyecekti.

Karadeniz Filosu komutanının ayırdığı Berkefşan ve Draç torpidobotları müfrece komutanının bulunmakta olduğu Karaburun'a 6 Şubat 1913 günü saat 13.30 da geldiler ve yapacakları görev hakkında buradan emir aldılar. Görev için 50 gönüllü Berkefşan, 40 gönüllü de Draç torpidobotuna bindirildiler. Bunları gemilere getiren takalar, ikişerli olarak torpidobotların yedeğine verildiler. Zira gönüllüleri karaya gene bu takalar çıkaracaklardı.

Torpidobotlar Podima önüne saat 23.00 de geldi; gönüllüler tekrardan takalara doldurularak karaya sevk edildi. Fakat gecenin karanlığında çıkacakları kıyıyı bulamadıkları için tekrar torpidobotlara döndüler. Yzb. Arslan kıyıya çıkıp aldığı görevi yapmakta ısrarlı idi. Bundan ötürü gönüllü birliği ertesi sabah ortalık aydınlandıktan sonra takalarla tekrar hareket edip Podima'nın Kuzeyine doğru gitmeğe başladılar. Torpidobotlar onları destekliyordu. Nitekim Bulgarlar takalara tüfek ateşi açınca onlar da Bulgarların üzerine ateş etmeye başladılar.

Bu arada Yzb. Arslan, kasabanın Kuzeyinde gördüğü mukavemet karşısında kasabanın Güneyine çıkmaya karar verdi ve emirlerini de buna göre verdi. Fakat orada da düşman mukavemeti vardı. Buna rağmen gönüllü birliği saat 7.00 de torpidobotların ateş desteği altında karaya çıktılar. 40 Gönüllü Podima'yı işgal etti. Diğer 50 si de Karacaköyü doğru ilerlemeye başladı ve bir müddet sonra denizden görülen tepelerin arkasında kayboldu. Artık bu müfrece gemi topçusunun desteğinden yoksun olarak harekât yapmak zorluğunda idi.

Gönüllü birliğinin karadaki harekâtı üç saat sürdü. Bundan sonra müfrece komutanı, karşılaştığı üstün Bulgar kuvvetleri karşısında gemilere geri dönmek kararı verdi. 1 şehit ve 12 yaralı vardı. 17 kişilik bir grup düşmanı oyalayarak diğerlerinin torpidobotlara dönmelerini sağladılar. Fakat bunlar takaların, denizlerden ötürü tekrardan kıyıya dönmelerinden ötürü Podima'da kaldılar.

Yarahlının ağır olmasından ötürü gemiler derhal hareket ederek İstanbula yol verdiler. Bu arada karada gördükleri düşman birliklerine de ateş açtılar. Berkefşan torpidobotunun attığı bir mermi de kıç tarafındaki kendi matabarasına çarpıp patlamış ve gemi mürettebatından bir erle gönüllü birliğinden diğer bir eri şehit etmişti.

4. Kızılırmak Vapurunun Himayesi.

Mütarekenin bittiği tarihte, Kızılırmak ticaret gemisi Köstencede değerli savaş malzemesi yüklemekte idi. Karadeniz Filosu komutanı Albay Sermet bu gemiyi Bezmiâlem silâhlı ticaret gemisiyle himaye etmek istedi. Fakat 2 Şubat 1913 gününde 4 Bulgar torpidobotunun Varna önünde Kızılırmak gemisine taarruz edeceklerini ve bu amaçla denizde beklediklerine dair bir haber alınmıştı. Bundan ötürü Başkomutanlık Vekâleti Bezmiâlem gemisinin bir muhriple takviye edilmesini düşündü. Bir süre sonra da Kızılırmak gemisinin Karadeniz Filosunun bütün mevcudiyiyle himaye edilmesini emretti.

Bezmiâlem ticaret gemisiyle Taşoz ve Samsun muhripleri, bu emir gereğince, 7 Şubat 1913 gününde Büyükdereden hareket ettiler. Ertesi

gün saat 6.00 da Köstence karasularına varmış bulunuyorlardı. Kızılmak gemisi Köstence Limanından saat 9.00 da çıktı ve Karadeniz Filosunun refakatinde olarak Boğaza doğru yol verdi. Geceleyin kesif bir sis bastığı için gemi fener dubası dolaylarında volta vurmaya zorunluk duydu.

9 Şubat sabahı görev son bulmuştu. Gemiler limana döndüler ve Başkomutanlık Vekâletinin emrine göre kuruluş değiştirdiler :

Karadeniz Filosu emrine Asaritevfik zırhlısıyla diğer iki muhrip girmiş, Bezmiâlem silâhlı ticaret gemisi de Şarköy çıkarma harekâtına gönderilmişti. Çünkü bu gemiye, Şarköy çıkarmasında asker nakletmek bakımından lüzum görülmüştü.

Karadeniz Filosu komutanı, henüz Asaritevfik zırhlısı gelmediği için forsunu Basra muhribine çekip Bezmiâlem gemisini 9 Şubat günü saat 10.00 da yeni görevine hareket ettirdi.

5. Asaritevfik Zırhlısının Batması.

Asaritevfik zırhlısı, Bnb. İsmail komutasında olarak, cephenin Karadenize dayanan yanında görev almak üzere 7 Şubat 1913 günü saat 18.00 de boğazdan çıktı. Yapacağı ateş desteği hakkındaki emirleri cephenin yanında bulunan komutandan alacaktı.

Gemi komutanı Bulgar torpidobotlarının taarruzlarına hedef olmak için geceyi Karaburun ile boğaz arasında volta vurmaya geçirdi ve ertesi sabah Karaburun'a demirliyerek, karadaki muhabere istasyonu aracılığı ile kanat komutanından temas aradı. Kendisine kanat komutanının Asaritevfik zırhlısını Darboğaz adlı mevkie beklemekte olduğuna dair bir haber verildi. Bunun üzerine gemi derhal demir alarak bu mevkie gitti. Gemi komutanı karaya çıkarak kanat komutanı ile buluştu. Kanat komutanı da ona el ile yapılmış bir kroki vererek Osmanlı kara birliklerinin mevzilerini gösterdi ve bu piyadenin topçu ateşiyle destekleneceğini bildirdi.

Gemi buradan da hareket ederek görevine başladı. Fakat kendisine verilen el krokisi araziye uymadığı için, geminin attığı ilk mermiler Osmanlı piyadesinin üzerine düştü. Kıyıda verilen işaret üzerine durum anlaşıldı, gemi de ateş kesti. Bir süre sonra gemi Osmanlı piyadesi üzerine ateş etmekte olan bir Bulgar bataryasının yerini keşfetti ve ona ateş açarak Bulgar toplarını susturdu.

Akşam olduğu zaman, Asaritevfik zırhlısı, Bulgar torpidobotlarının hücumlarına maruz kalmamak için, tekrardan açık denize açıldı.

Ertesi sabah gemiye, Karaburundan, bizzat kanat komutanı geldi. Amacı bu gemiyle bir kıyı incelemesi yapmaktır. Bu amaçla da gemi komutanından mümkün olduğu kadar kıyılara yakın geçilmesini istedi. Gemi komutanı iskandil seyri yaparaktan kıyılara çok yakın geçiyordu. Müfreze komutanı, Podima önüne geldiği zaman, 7 Şubat günü burada şehit olan Osmanlı askerlerinin intikamını almak üzere Bulgarlara karşı bir ateş harekâtı yapılmasını emretti.

Gemi saat 12.45 de enlemi 41.25.00 ve boylamı 28.29.00 olan bir noktaya geldiği zaman birdenbire karaya oturdu. Gemi komutanı ilkönce

geminin bir kum bankı üzerine oturduğunu sanarak kendi makineleri ile gemisini kurtarmaya çalıştı. Fakat bir saat çalışmasına rağmen geminin kendisini kurtarması mümkün olmadı. Çünkü gemi kum bankına değil bir kaya parçasının üzerine oturmuş ve bu kaya da tekneye saplanmıştı. Bu kaya parçası Arpaağı ile Demiryolu İskelesi arasında ve kıyıda 1550 metre açıkta bulunuyordu. Yıldızdan k'bleye doğru uzanmış olan bu kayanın boyu 200, eni de 100 metre kadardı.

Gemi komutanı kıyıda postahane vasıtasıyla, durumunu Bahriye Nezaretine bildirdi. Bu sırada geminin mahmuzları kayanın üzerine çıkmış, tekne kırılmış ve iskele tarafına yatmıştı. Gemi komutanı, teknenin kurtarılmasını kolaylaştırmak amacıyla, baş taraftaki cephaneyi kıç tarafına naklettirmeye başlamıştı.

Derken Bulgarlar Asaritevfik zırhlısına karşı tüfek ateşi açtılar. Gemi de 12 lk ve 5.7 lik toplarıyla bunlara mukabele etti. Fakat geminin anormal derecede yana yapmış olması nişancıların nişan tutmasını zorlaştırmakta idi.

Gemi, geceyi, Bulgar torpidobotlarının yapması muhtemel bir gece taarruzu endişesi içinde geçirdi. Böyle bir hücum vaki olmadı; fakat sabahleyin ortada herhangi bir kurtarma gemisi de görünmedi.

Bahriye Nezareti, Asaritevfik'in «Karaya oturdum» haberini alınca bir tanesi gemiyi kurtarmak öteki de gemiyi Bulgar torpidobotlarının taarruzlarından korumak gibi iki önemli sorun karşısında kalmıştı. Her iki sorun için de gereken emirleri vermişti ama; bu emirlerin yapılmasında ister istemez gecikmeler vukua gelecekti.

Bahriye Nezaretinin emri üzerine Karadeniz Filosu komutanı, Taşoz ve Basra muhriplerinin ikmalde bulunması ve Draç torpidobotunun da arızalı olmasından ötürü, Asaritevfik zırhlısının yanına sadece Berkefşan torpidobotunu hareket ettirmişti. Fakat arıza yaptığı için bu gemi de boğazdan çıkmadı. Sonradan hareket ettirilen Basra ve Taşoz muhripleri ise sise rastladıkları için geri dönmüşlerdi.

Bahriye Nezareti Asaritevfik'in kurtarılması için Bezmiâlem silâhlı gemisi, Giresun vapuru, bir römorkör ve birkaç mavna tertiplemişti. Kurtarma işi Bahriye Nezareti İkinci Daire Başkanının sorumluluğunda yapılacaktı. Fakat Bezmiâlem rıhtımda top, Giresun vapuru da mayın yüklemekle meşguldü. Bahriye Nezaretinin kuruluşunda herhangi bir gemi kurtarma hizmetinin var olmamasından ötürü Alman, Romen ve Grek şirketlerinden gemi kira'lamak zorunluğuyla karşılaşıldı; fakat pazar olduğu için bu şirketlerden de temas sağlanamadı.

Kısa bir süre sonra Bahriye Nezareti, Şarköye lüzumlu topları götürüleceği mülâhazasıyla, Bezmiâlem gemisini de Asaritevfik'in yanına göndermekten vaz geçti. Giresun vapuru ise 10 Şubat 1913 günü güneşin doğmasına yakın bir saatte boğazdan çıkabildi. Asaritevfik'in karaya oturduğu yer Bahriye Nezareti tarafından da bilinmediği için, Giresun vapuruna tam bir bilgi verilememişti. Gemi de Karaburun'a kadar gittiği halde Asaritevfik'i bulamayınca geriye döndü. Halbuki, pek az bir süre daha yoluna devam edebilmiş olsaydı, kazazede gemiyi hemen bulacaktı.

Aynı gün saat 6.00 da yedeğindeki iki mavna ile beraber Dalhavuz kurtarma gemisi hareket etti. Bu gemide, Asaritevfik'i kurtarma sorumluluğunu almış olan Bahriye Nezareti İkinci Daire Reisi ile Karadeniz müfreze komutanı da vardı.

Kurtarma gemisi kaza yerine doğru giderken, Karaburundan geri dönmekte olan Giresun gemisiyle karşılaştı ve onu da beraberine alarak yoluna devam etti.

Taşoz ve Basra muhripleri Asaritevfik zırhlısının yanına geldikleri zaman saat 12.00 olmuştur. Bunlar derhal kendilerine emredilen karakol a'anna gittiler. Bu arada Dalhavuz kurtarma gemisini de görerek onu Asaritevfik'in yanına getirdiler. Pek az sonra Berkefşan torpidobotu da kaza yerine geldi.

Kurtarma gemisi, Asaritevfik zırhlısının yanına geldiği zaman ikinci vakti olmuştu. Bu sırada geminin ikinci bölmesini dolduran su, makine dairesine sızmaya başlamıştı. Bütün tulumbaların işletilmesine rağmen makine dairesine dolmakta o'an suyu boşaltmak kabil olamıyordu. Buna rağmen kurtarma uzmanları ağır esyalar çıkarıldığı ve gemi kuvvetle çekildiği takdirde teknenin kurtarılabilceği kanısına vardılar. Kurtarma gemisi ağır esyanın çıkarılacağı zamandan yararlanarak gerekli kurtarma malzemesini a mak üzere İstanbula gitti.

Asaritevfik zırhlısının mürettebatı geceleyin kömür, cephane ve erzakın bir kısmını Giresun vapuruna aktardılar. Zırhlının yarı mürettebatı da bu gemiye geçti.

Taşoz ve Basra muhripleri, bütün gece, Asaritevfik'i Bulgar torpidobotlarının muhtemel taarruzlarına karşı emniyete aldılar.

10 Şubat günü Karadeniz Filosuna katılmak emrini alan Samsun muhr'bi de, Naradan hareket ettikten sonra, Çanakkale Boğazındaki Galata mevkiinde karaya oturmuş ve kuvvetli fırtınadan ötürü hemen kurtarılamamıştı.

Bahriye Nezareti, 11 Şubat 1913 gününde, her iki gemiyi kurtarmak için tertipler a'makla meşgul oldu. Nicolas ticaret gemisiyle Romen kurtarma gemisi 12 Şubat gününde Asaritevfik'in yanına yollandı. Fakat daha da ağırlaşan fırtınadan ötürü kurtarma işi yapmak mümkün olmadı. Öğleden sonra Asaritevfik'in ana buhar borusunun patlamasından ötürü tulumba'lar çalıştırılmadığı için, gemiye girmekte olan su faz'a'asmaya başlamıştı. Orta ve küçük çap top nam'ulları, büyük topların kamaları, kömür, cephane ve tekmil mürettebat Giresun ve Nicolas gemilerine nakledildiler.

Sancağ indirme zamanı gemide son tören yapıldı ve Asaritevfik zırhlısı kendi haline terk edildi.

13 Şubat 1913 günü güneş doğduğu zaman gemi batmış ve suyun üzerinde Asaritevfik'in direkleri'e bacası kalmıştı. Bundan sonra gemi devrildi ve baca ile direkleri de suyun içine gömüldü.

C Taarruzi Keşif Muharebesinde Donanma Desteği.

Mütarekeden sonra Çatalca mevziinde yer yer çarpışmalar hemen başlamıştı. Karada taarruzi keşif hareketleri yapılıyor ve yanı denize dayanan hareketlerin savaş gemileri tarafından desteklenmesi isteniyor-

du. Bu amaçla Karadeniz Filosu komutanı, Darboğazdaki Aydın tümen komutanı ile, Marmara Denizi Filosu komutanı da Büyükçekmece'deki kanat komutanı ile işbirliği yapacaktı.

Karadeniz Filosu komutanı, aynı zamanda, bu denizdeki askerî nakliyatı korumak ve Bulgar kıyılarını gözetlemek; Marmara Denizi Filosu komutanı da savaş kaçağı nakliyatı menetmekte görevli oldukları için, ordu yanları korumak her iki komutan için de ağır bir görev oluyordu. Donanmanın Ege Denizi harekâtına bağlı bulunmasından ötürü Marmara ve Karadeniz harekâtına kuvvetli savaş gemileri tahsis edilemiyordu. Bu görevleri Karadeniz Filosu komutanı 2 muhrip (Taşoz, Basra); 2 torpidobot (Berkefşan ve Draç) ve 1 gambotla (Nurulbahir); Marmara Denizi Filosu komutanı da 1 torpidobotla (Musul) yapmak zorunda idiler. Bu gemiler de zaman zaman, zorunluk olarak, başka görevlere alınıyorlardı. Örneğin Nurulbahir gambotu bir süre için donanmaya cephane ve erzak götürmeye memur edilmişti. Bunun gibi Draç torpidobotu da onuncu kolordu komutanı refakatine verilmişti.

Marmara Denizi Filosu komutanı İcâlâliye korveti ile Büyükçekmece'de bulunuyordu. Musul torpidobotunu kıyı gözetlemesine; Nevşehir gambotunu da savaş kaçağı aramaya memur etmişti. Bu amaçla Musul torpidobotu Büyükçekmece'den Silivriye kadar olan kıyıda seyirler yapıyordu.

Marmara Denizi Filosu, Şubat ayında, Marmara kıyılarındaki kara birliklerinin harekâtını bu şartlar altında desteklenmeye devam etmişti.

Bolayir bölgesinde Mesudiye zırhlısıyla Berkisatvet torpido kruvazörü cephenin yanını destekliyordu. Fakat bu bölgede önemli bir hareket olmadığı için Berkisatvet torpido kruvazörü, 15 Şubat 1913 de, Naraya almarak yerine Zuhaf gambotu yollandı. 16 Şubat'ta da, onarım işlerini tamamlamak için, Mesudiye zırhlısı Çanakkaleye almarak yerine Turgutreis zırhlısı yollandı. Bu gemi 21 Şubata kadar Doğanaslan ile İnceburun arasında seyrederek gördüğü düşman birlikleri üzerine ateş açtı. Bulgarlar bu geminin pek yeknasak olan hareket tarzını tespit ederek, Doğanaslan bölgesine, onu etkilemek amacıyla, bir batarya getirdiler. Bu batarya 6 Mart günü, Doğanaslan Feneri dolaylarında Halep vapurundan kömür almakta olan Turgutreis zırhlısına bir ateş baskını yaptılar. Mermilerden bir tanesi Halep vapurunun baş tarafına düştü. Gemi derhal Turgutreis bordasından avara ederek düşman bataryalarının menzilleri dışına çıktı.

Bundan sonra iki mermi de Turgutreis zırhlısının bordasına vurdu. Fakat ciddi bir kayıp ya da hasar meydana getirmedi. Turgutreis zırhlısı da bu atışa mukabele etmiyerek Bo-ayire gitti. Aynı Bulgar bataryası 7 Mart gününde de Doğanaslan Deniz Fenerine ateş açtı ve bu feneri söndürdü.

Bu arada Karadeniz Filosu da görevine devam etmekte idi. Filo komutanı 20 Şubat 1913 gününde Nurulbahir gambotuyla Draç torpidobotu, kıyı gözetlemesi yapmak üzere, Karaburundaki Aydın tümeni komutanı emrine yolladı. Kendisi de Taşoz, Basra muhripleri ve Berkefşan torpidobotunu alarak Köstenceye gitti ve top mermisi yükü ile İstanbula gelmekte olan Kızılırmak vapurunu himaye etti.

25 Şubat 1913 gününde bazı Rus gemilerinin Bulgar limanlarına malzeme getirecekleri haber alındığı için Karadeniz Filosu zaman zaman Karadenize çıkarak düşman limanlarında do'aşmaya başladı. Bu görevi 27 Mart gününe kadar yaptı; fakat herhangi bir Rus gemisine rastlamadı.

Karadeniz Filosu komutanı aldığı emir üzerine Basra muhribini 1 Mart gününde Donanma Komutan vekilliği emrine iade etti. Makine arızalarından ötürü 18 milden razla sürat yapmayan Samsun muhribini de kendi kuruluşuna aldı.

Karadeniz Filosu 18 ve 19 Mart 1913 günlerinde savaş malzemesi getirecek olan Kızılırmak ve Edremit ticaret gemilerini himayeleri altında Köstenceye götürdüler.

Marmara Denizindeki en büyük endişe Bulgarların seyrüsefer yolları üzerine mayın dökme ihtimal'eri idi. Tekirdağ'ına attıkları ilk mayın'ardan üç tanesi de koparak Bandırma ve Çanakkale Boğazı önlerine gelmişti. Bu hal Marmara Denizinde bir mayın arama ve tarama hizmetinin açılmasına neden teşkil etti. Mayın hizmetleri, o zamana kadar, müstahkem mevkiilerin istihkâm birlikleri tarafından yapı'masından ötürü Bahriye Nezareti bu hizmetle pek ilgilenmemişti. Bulgar mayınlarının görülmesiyle Silivrideki istihkâm birlikleri'ne deniz kuvvetleri arasında birleşik bir mayın arama ve tarama teşkilâtı kuruldu. İlk önce mayın taramak için gereken ihtiyaçlar tespit edildi. Tersane mayın taramaya elverişli uçurtma'lar yaptı. Giresun gemisi, depo gemisi olarak bu hizmete alındı. Bu hizmete, evvelce mayın hizmetinde çalışmış ve sonradan esir olmuş olan Bulgar askerleri de gönüllü olarak çalış'tılar.

Çatalca'daki kara birliklerinin taarruzi keşif muharebeleri 24 Mart 1913 gününe kadar sürmüş ve bu tarihte Bulgarlar yeniden taarruza geçmişlerdi.

7. Çatalya Cephesindeki Birliklerin Denizden Desteklenmesi.

Çatalya cephesindeki düşman taarruz hareketi 24 Mart 1913 günü öğleden sonra başladı. Bulgarların sıklet merkezi demiryolu ile kıyı arasında idi. Buna mukabil Osmanlı kuvvetleri de ihtiyaçlarını sol kanat gerisine koymuşlardı. Bu çarpışmalar sırasında 256 rakım'ı tepede mevziye girmiş olan bir Bulgar bataryası Osmanlı mevzilerine karşı etkili olduğu için, Marmara Denizi Filosu komutanlığına, mukabil atesle bu Bulgar bataryasının susturulması görevi verildi. Fakat burada destek atışı yapmaya elverişli tek gemi olan İclâliye korveti, diğer toplarının arızalı olmasından ötürü, yalnız 5.7 lik ve 4.7 lik toplariye ates edebiliyordu. Başkomutanlık Vekâleti, düşmanın bu taarruz hareketinden yakında daha büyük kuvvetlerle kesin taarruza geçeceği kanısını çıkardı ve Donanma Komutanlığına buraya bir gemi, meselâ Berkisatvet torpido kruvazörünün gönderilmesini emretti. Bu emirde gemi komutanının Mimarşinanda sol kanat komutanlığı ile temasa geçmesi emredilmişti.

26 Mart 1913 günü Karadeniz Filosu (Taşoz, Berkefşan ve Nurulbahir) Köstence nakliyatını korumakla meşguldüler. Marmara Denizi Filosu da (İclâliye, Nevşehir, Zuhaf) Çöpüceköy önünde emir bekliyor ve Kâmiloba sirtlarını ateş baskısı altında tutuyorlardı.

Donanma Komutan vekili, aldığı emir üzerine, 27 Mart 1913 günü saat 13.00 de 2 zırhlı (Turgutreis, Barbaros), 1 torpido kruvazörü (Berkisatvet) ve 2 torpidobotla (Demirhisar ve Sivrihisar) Köplüce köyü önüne geldi ve saat 14.30 dan itibaren Kumburgaz köyüne doğru destek atışına baş'adı.

Bu arada Başkomutan vekili, Bulgarların dikkatini cepheden başka bir tarafa çekebilmek için, donanmaya herhangi bir gösteri hareketi yapmasını emretti. Verdiği emre göre, Donanma, cephe yanına yalnız Berkisatvet torpido kruvazörünü bırakarak Tekirdağ'ını bombardıman edecek ve geceyi Küçükçekmece gibi düşman tarafından görülmiyecek bir yerde geçirip tekrar eski mevziini alacaktı.

Fakat iki zırhlının 28 lik ve 15 lik toplariye yaptıkları ateş altında düşman taarruzu duraklayınca, Başkomutanlık Vekâleti, donanmayı Çanakkaleye, Mesudiye zırhlısını da Bolayıra yolladı. Böylece Çatalca cephesindeki ordunun yanında Marmara Filosuna mensup bir iki ufak gemiyle Berkisatvet torpido kruvazörü kaldı.

28 Mart 1913 günü Samsun muhribi ile Berkefşan torpidobotu Karadenizde Bulgar kıyılarında gözetleme yapıyor; Berkisatvetle Zuhaf gambotu da Marmarada Kumburgaz önünde destek atışına devam ediyordu.

Ertesi günü cephenin sol yanındaki muharebe'er gene şiddetlendiği için, Başkomutanlık Vekâleti, donanmayı tekrardan bu kanada çağırdı. Barbaros ve Turgutreis zırhlıları 29 Mart günü Çanakkaleden Köplüce köyü önüne hareket ettiler. O gün Karadenizde de Taşoz muhribi ve Berkefşan torpidobotu Midye kıyıları önlerine kadar giderek Bulgarlara kaçak nakliyat yapması muhtemel Rus gemilerini aradı'lar. Fakat kereste yüklü bir Romen ticaret gemisinden başkasını göremediler.

Bu hareket aşağı yukarı Balkan Savaşında Osmanlı Donanmasının yaptığı son hareket oldu. Bundan sonra donanma 16 Nisan 1913 günü Çanakkaleye gidecek ve orada kalacaktı. Donanma burada 27 Eylül 1913 gününe kadar kaldı; bundan sonra Erdekte üç günlük bir eğitim dönemi geçirdi ve 30 Eylül'de Haliç'e girdi.

KISIM IX

SAVAŞIN SON DÖNEMİNDE POLİTİKA OLAYLARI

1. İkinci Balkan Savaşının Politik Neden ve Akımı.

Balkan Devletleri ve Yunanistan, Osmanlı Devletine karşı savaş açarlarken bu savaşın çok hızlı bir şekilde cereyan edip Osmanlı topraklarından Bulgaristana çok büyük bir pay kalacağını hesaplamışlardı. Böylece; Balkanların, savaştan sonra, büyük bir devlet haline gelmek ihtimali Sırbistan ve Yunanistan endişelere götürmüş ve bundan ötürü de iki devlet Bulgaristanın bu şekilde büyümesine mani olmak kararında birleşmiş'erdı.

Sırbistan ve Yunanistan Bulgarlara karşı olan ilk iddialarını Makedonya toprakları konusu üzerinde ortaya attılar. Gerçi onlarla Bulgarlar arasında Makedonya topraklarını pay eden bir tasarı hazır'lanmıştı ama; bu tasarı hazırlanırken Bulgaristanın Çatalcaya kadar inip Osmanlılardan Trakya topraklarını da koparacağı asla düşünülmemişti. Sırbistan ve Yunanistanı harekete geçiren de Bulgaristanın bu şekilde büyümesi idi. Bu büyüme Balkan dengesini etkiler ve dolayısıyla Sırbistanla Yunanistanın aleyhine sonuçlar hazırlayabilirdi. Sırbistan diyordu ki : «Avusturya-Macaristan ve İtalya devletleri benim Adriyatik Denizi üzerinden açık denizlere çıkmamı istemiyorlar; şu halde benim gelişmem için Makedonyadan daha büyük pay almam gereklidir ...» Yunanistan diyordu ki : «Gerçek konuşmak gerekirse Makedonyadan bana 2 milyonluk, Bulgaristana da 1.5 milyonluk nüfusu olan bölge verilmelidir ...»

Sırbistan eski Sırp İmparatorluğundan, Yunanistan da Büyük Yunanistan sözünden işe başladıkları için, Makedonya sorununu, üç devlet, kendi aralarında çarelendirememişlerdi. Gerçi Bulgar Başbakanı, bir taraftan Osmanlı Devletiyle anlaşmaya çalışırken, diğer yandan da herhangi bir Sırp-Yunan ittifakına neden olmamak için, Sırlara bazı tavizler vermek istemişti. Fakat Başta Genelkurmay Başkanları olmak üzere Bulgar Generalleri bu fikrin şiddetle karşısında durmuşlar ve hattâ Başbakanı bile istifâ ettirmişlerdi.

Böylece Bulgaristanda bir hükümet - Asker anlaşmazlığı baş göstermiş ve bu anlaşmazlık bu devlete pek pahalıya mal olmuştu.

Askerlerin baskısı altında idare yapan yeni Bulgar hükümeti Yunan ve Sırp iddialarına karşı çok sert cevaplar vermişti. Demişti ki : «Osmanlılara karşı ben savastım; sizin şu kadar asker vermenize karşılık ben bu kadar asker kullandım ve sizden çok fazla kan kaybettim. Sizler ise, benim kazandığım zaferler sayesinde, Makedonyaya pek kolay bir şekilde girdiniz. Savaşta kim en fazla çaba gösterip kan kaybetmiş ise, tabiiyle, o Makedonyadan büyük payı alacaktır; almahdır. Bundan ötürü Makedonyada üç milyon nüfuslu bir bölge Bulgaristanın olacaktır ...»

Bulgaristan böyle bir cevap vermişti ama; o cevap verinceye kadar da Yunanlılar Selânikteki Bulgar kuvvetlerini adeta muhasara içine sokmuşlar; Sırlılar da Makedonyanın Bulgarlara ayrılan topraklarına girmişler ve buralarda Bulgarlara karşı kaleler ve tahkimat yapmışlardı.

Bu durumlar Bulgaristan ile Sırbistan ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlığı büsbütün bir buhran haline getirivercekti. Bulgaristanın güvendiği kuvvet Çarlık Rusyasının herhangi bir şekilde arabuluculuk yaparak Bulgaristana aslan payını vermek ihtimali idi. Sırbistan ile Yunanistan ise, esasen Bulgaristan ile kendi arasında toprak sorunları bulunan, Romanyayı kendi ittifaklarına almak ihtimali idi.

Bulgarlar Çarlık Rusyasının hâkem vazifesi görmesini teklif ederlerken bizzat Rusya Çarı da, Balkanlardaki nüfuzunu kuvvetlendirebilmek için, böyle bir vazife yapmaya hevesli bulunmakta idi. Fakat Avusturya-Macaristan Rus nüfuzuna girecek kuvvetli bir Bulgaristan ya da Sırbistanın Balkanlardaki Avusturya çıkarlarını zedeliyeceğini hesaplıyor ve bundan ötürü de anlaşmayı değil ikinci savaşı körüklüyordu. O,

kendi çıkarını hem Sırbistan hem de Bulgaristanın zayıflamasında bulmakta idi.

Bundan ötürü Rusya Çarı taraflara «Anlaşın» diye rica ve tehdit mektupları yazarken Avusturyalılar da, savaşın çıkması için taraf tutmakta idiler.

Nihayet Çar Nicola, tarafları anlaştırmak için Bulgar, Sırp, Yunan, Arnavutluk Başbakanlarını Petersburg'ta bir toplantıya davet etti. Fakat bu çağırış bile sorunu çare'endirecek bir mahiyette mütalaa edilmemişti. Çünkü Yunanistan ve Sırbistan, bu çağırışa kadar, Makedonyanın kendileri tarafından istenen bölgelerine girmiş ve yerleşmiş bulunuyorlardı. Bundan ötürü savaş çıkarsa bunun sorumlusu, onlara göre, saldırıya geçmiş olacak olan Bulgaristan olacaktı. Yeni Bulgar Başbakanı ne kadar Petersburg'a giderse gitsin, Bulgar askerleri kendilerini şu karnıya bağlamışlardı : «Çar Bulgaristanın lehine karar verdiği için Sırları Makedonya topraklarından çıkarmak nasıl olsa bizim taarruzumuzla olmayacak mı? O halde Sırbistan ve Yunanistana savunma için vakit kazandırmamak için bu taarruzu şimdiden yapmalıyız ...» Onların isteği hemen Sırbistan ve Yunanistana taarruz etmek ve Makedonyanın aslan payını kuvvet zoruyla almaktı.

Diğer taraftan Sırp ve Yunanlı'lar da Bulgarlara taarruz etmeye hazırıldılar. Yunan Kralı Kostantin, cebindeki savaş emriyle 27 Haziran 1913 de Atinadan Selânike hareket etmiş, Sırbistan Kralı Pier de 1 Temmuz 1913 de Bulgaristana savaş ilân edeceğini ordularına bildirmişti. Bu arada Romanya da Balkanlar arasında bir savaş çıkması takdirinde bu savaşa silâhla müdahale edeceğini ilân etmişti.

Bulgar Başbakanı Daneff sorunu gene konuşma yolu ile çarelendirmek kararında olup; kendisini Odesaya götürmek üzere Varnada bekleyen Rus savaş gemisine binmek üzere idi. Fakat Bulgar Genelkurmay Başkanı Savoff, kendi hükümetinin de bilgisi dışında, Bulgar Kara Kuvvetlerine Sırbistan ve Yunanistana taarruz emrini verecekti. Bu suretle Bulgar Kara Kuvvetleri 29 Haziran 1913 de taarruza başlamışlardı.

Bunun üzerine Bulgar hükümeti 1 Temmuz 1913 günü toplanıp hem Genelkurmay Başkanı General Savoff'a hareketi durdurmak için emir vermiş; hem de aynı şekilde hareket etmelerini Yunan ve Sırp hükümetinden rica etmişti.

Fakat Sırbistan ve Yunanistan, ana amaçları büyük bir Bulgaristanın ortaya çıkmasına mani olmak olduğu için, Bulgar hükümetinin, bu ateş kes çağırışına aldırış etmediler; tam tersi Bulgaristanı ittifak bozucu ve haksız bir savaş açmakla itham ettiler. Bu suretle Bulgar Başbakanı Daneff General Savoff'un tedbirsiz hareketlerini çarelendirmeye uğraşır ve barış ararken Sırbistan ve Yunanistan Bulgaristana karşı savaş ha'li ilân etmişler ve bu suretle Romanyayı da savaşa sürüklemişlerdi. Seferberliğini esasen tamamlamış olan Romanya da 10 Temmuz 1913 gününde Bulgaristana savaş ilân edecek ve 400.000 kişilik kara kuvvetlerini çeşitli noktalardan Bulgar topraklarına sokacaktı. Bütün kuvvetlerini Trakya ve Makedonyada toplamış olan Bulgar Kara Kuvvetlerinin Romen taarruzuna karşı savunacak yeteri kadar kara kuvveti yoktu. Bundan ötürü Romen kuvvetleri 23 Temmuz 1913 gününde Sofyaya pek ziyade yaklaşmış bulunuyorlardı.

Bulgar Başbakanı Daneff, daha, 15 Temmuz 1913 de istifa etmiş ve onun yerine Radoslavoff Başbakan olmuş bulunuyordu. Yeni Başbakan arabuluculuk yapmaları için büyük devletlere başvurmuş ve fakat hiç bir büyük devletten müspet bir cevap alamamıştı.

Nihayet Rusya, İngiltere, Fransa ve İtalya devletleri, birlikte olarak, kara kuvvetlerine dur emri vermesini Romen hükümetinden istediler. Bulgar Kralı Ferdinand da kayıt ve şartlar ileri sürerek Romen Kralından savaştan çıkmasını istiyecekti. Bulgar Kralının şartları şunlardı : Bulgaristan istediği toprağı Romanya verecekti. Buna mukabil Romanya, Osmanlılara karşı yapılan savaşa tarafsız kalmayı teahhüt edecek; Sırbistan ve Yunanistana karşı savaşta da Bulgaristanı destekliyecekti ...

Romanya Hükümeti bu şartlara peki demekle beraber Bulgaristanı eski müttefikleriyle barışmaya zorladı ve tekml Balkanlarda barış sağlamak için gerekli hazırlığı yapmak amacıyla Bükreşte bir konferans teklif etti.

Romanya ordularına dur emri vermiş ve Balkanlarda barış sağlamak için ciddi çalışmalara başlamıştı. Fakat Sırbistan ile Yunanistan barış konuşması için acele etmeye lüzum görmüyorlardı. Bu sırada iki Başbakan aralarında buluşmuş ve aşağıdaki birleşik kararı almışlardı :

- Türkiyeye karşı yapılan savaşta, evvelden umulmadık şekilde büyümüş olan Bulgaristanın Makedonyadaki Sırp ve Yunan halkıyla dolu bölgeleri almasına mani olmak;
- Balkanlarda, ilerde Bulgarlardan gelmesi muhtemel saldırıları önüyecek bir denge kurmak;
- Barış konuşmalarına, muhasamata son verdikten sonra başlamak;
- Büyük devletlerin yapması muhtemel her türlü müdahaleye razı olmamak ve karşı koymak.

Sırbistan ve Yunanistanın endişesi Romanya askerinin Bulgar topraklarından çekilmesinden sonra Bulgaristanın tekrardan Makedonya da taarruza geçmek ihtimali idi. Üstelik Romen - Bulgar savaşından çok memnun çıkan Romanyanın da Sırp ve Yunanistana karşı savaşında Bulgaristanı desteklemek ihtimali vardı.

Nitekim şimdiye kadar da, Bulgaristan, Sırp ve Yunan ordularının birleşmesine mani olmuş ve her iki devlete de zayıf verdirmişti. Bir de Bulgaristan Romanya ile birleşecek olursa Sırp ve Yunan devletleri için çok büyük bir tehlike belirirdi. Bundan ötürü bu iki devlet, barış konferansına geçmeden önce mütareke yapılmasında ısrar ettiler. Böylece 31 Temmuz 1913 günü Bulgarlarla Sırp ve Yunanlılar arasındaki muhasamat durduruldu; yapılan mütareke 5 Ağustos 1913 gününde üç gün daha uzatıldı.

Bükreşte Bulgar, Sırp, Yunan, Arnavutluk ve Romen temsilcileri toplanmışlardı. Büyük devletlerin tavsiyelerini bu temsilciler çok nazik bir şekilde dinlemişler ve fakat onların temsilcilerini konferansa almamışlardı. Konuşmanın hedefi Balkan yarımadasında politik ve stratejik bir denge sağlamaktı. Fakat bu denge Bulgaristan aleyhine ve diğer devletlerin de lehine olarak kuruldu. Bulgaristan, çoğunluk halkı Bulgar

o'an bölgelerden bile yoksun bırakıldı. Bulgarların çekindiği başka bir nokta da Makedonyadan kendisine verilen bölge halk çoğunluğunun Türk olması idi.

Bundan ötürü Bulgaristan ikinci Balkan savaşından diğer Balkan devletleri ve Yunanistana karşı bir intikam hissiyle çıkmış oldu. Sırbistan ve Yunanistana verilen Makedonya topraklarındaki Bulgar nüfusunun fazla oluşu ve bu nüfusun yabancı baskı altında yaşamak ihtimali bu intikam hislerini büsbütün tahrik etmekte idi.

2. Osmanlı Devletinde Politik - Askeri gelişme.

Balkan Savaşını kapayarak Londra Konferansı 16 Aralık 1912 günü açılmış ve fakat çıkar çarpışmalarından ötürü bir türlü sonuca varamamıştı. Bir taraftan görüşmeler, tartışmalar yapılıyor diğer taraftan da savaş devam ediyordu. Bu konferansın yanında bir de 17 Aralık 1913 gününde toplanmış gene Londra Büyükelçiler konferansı vardı. Bu konferansta da büyük devletlerin Balkanlar üzerindeki çıkarları çarpışıp duruyordu. Anlaşmazlıklar Londra konferansının 6 Ocak 1913 günü akamete uğramasına neden oldu. Bu konferansta Osmanlı Devleti temsilcilerinin savundukları tez şöyle idi :

- Makedonyaya muhtariyet verilmesi ve başına da bir Hıristiyan Vali getirilmesi;
- Edirne ve Trakyanın Osmanlı Devletinde kalması.

Buna karşı Balkanlar, yalnız İstanbul ile Gelibolu yarımadasını Osmanlı Devletine bırakıp Tekirdağı (hariç) Midye'ye bağlayan hattın tekml Rumeli tarafını istiyorlardı.

Nihayet Osmanlı Hükümeti 1 Ocak 1913 de Edirnenin Batısındaki toprakları vermeye razı oldu; bu sefer de Bulgarlar Edirneyi almakta ısrar ettiler. Böylece barış konferansı akamete uğradı.

Bu durumdan en fazla endişelenenler, savaş tekrar başlayacak diye, büyük devletlerdi. Bu devletler 17 Ocak 1913 gününde Osmanlı Devletine hem iltifat yağdıran hem de tehdit savuran birleşik bir nota vermişlerdi : «Savaş devam ederse İstanbulun geleceği şüpheye düşecek ve silâhlı mücadele Anadoluya intikal edecek; böyle bir durumda Osmanlı Devleti büyük devletlerin de müdahalesini bekliyemeyecektir. Midye-Enez hattını sınır olarak kabul edip Edirneyi de Bulgarlara vermeye razı olunuz. Ege adalarının kaderlerinin tayinini de büyük devletlere bırakınız ... »

Bunun üzerine hükümet Edirneyi bırakacak diye Osmanlı Başkentinde hükümet devrimi olmuş, bu devletin içi karışmış ve bu yüzden büyük devletlerin notasına çabuk cevap verilememişti.

Mahmut Şevket Paşa başkanlığındaki yeni hükümetin yaptığı tartışma dikkate şayandı : Burada Başkomutan vekili Ahmet İzzet Paşa «Askerimizin taarruz gücü kalmamıştır; barış yapmak şarttır demiş ve barış yapılmadığı takdirde istifa edeceğini ilâve etmişti. Buna mukabil Dahiliye ve eğitim Bakanları barışın yapılmasını lüzumsuz ve zamansız buluyorlardı. Başbakan da Ahmet İzzet Paşanın kanılarına katılmış ve «Edirnedeki vaz geçilmeli ve barış yapılmalıdır» demişti. Çünkü Mahmut

Şevket Paşa barış yapılmadığı takdirde düşmanın Çatalca ve Gelibolu mevzilerini de düşürme ihtimalinden endişeli idi. Böylece hükümet 10 Şubat 1913 de barış istemek kararı almıştı. Fakat Hükümdar Edirnenin Bulgarlara bırakılmaması hakkında idi.

Devlet Şurası Başkaniyle Dahiliye Nazırı da Mahmut Şevket Paşayı ziyaret ederek Edirne bırakıldığı takdirde hükümetten istifa edeceklerini bildirmişlerdi. Bundan ötürü hükümetin 10 Şubat oturumunda sert tartışmalar olmuş ve Eğitim Bakanı, bu tartışmalar sırasında «Bir kez de ordu kurmaylarının fikirlerini alınız» deyivermişti. Mahmut Şevket Paşa bu çıkışa pek hiddetlenecek ve «Yani aynı zamanda Harbiye Nazırı olan bana ve Başkomutan vekili Ahmet İzzet Paşaya itimat etmiyorsunuz» diye cevap verecekti ama; sonradan da Yarbey Enver (Enver Paşa) ve İstanbul Muhafızı Cemal (Bahriye Nazırı Cemal Paşa) beyle konuşmayı da ihmal etmiyecekti. Bunların her ikisi de Edirneyi vermenin aleyhinde bulunup başka türlü barış yapmanın aleyhinde bulunuyorlardı.

Nihayet beş büyük devletin (Fransa, Rusya, Avusturya-Macaristan, İtalya, Almanya) İstanbuldaki Büyükelçileri 16 Mart 1913 gününde toplu olarak Mahmut Şevket Paşayı makamında ziyaret ettiler. Bunların en kıdemlisi olan Avusturya Büyükelçisi, Mahmut Şevket Paşaya şunları söyledi :

«Bulgarlar ve müttefikleri savaşı Çarlık Rusyasının desteği ile kazanmışlardır. Bunu bütün dünya biliyor. Rus halkı Bulgarların İstanbulla girmesini, barışı da burada yapmasını ister. Böylelikle Slavlık duyguları okşanır. Fakat Çarın İstanbulda Bulgarları ya da Türklerden başka bir millet görmek istemediğini kabul ederim. Şu sırada Bulgarlardan General Dimitrief ve Daneff Petersburg'dadırlar. Çar üzerinde etki yapmak istiyorlar, Rusya Büyükelçisi Bulgarları İstanbulda görmek istediğini söylediği zaman samimi idi. Çünkü Çarın fikirlerini aksettiriyordu. Ancak Rus halkı böyle düşünmemektedir. Mümkündür ki, Rusya komuyunun baskısı artsın ve Çar hükümetinin Bulgarların İstanbulla dayanmalarına kandırılmış olsun.»

Fransız Büyükelçisi de bu sözlere «Biz Türkiyenin aleyhinde değiliz; aleyhinizde olan Çarlık Rusyasıdır» fikrini eklemişti. Rus Büyükelçisi ise «Edirnedeki ağır toplarımız Bulgarların eline geçmiştir. Bulgarlar bu topları Çatalcaya getirmektedirler. Bu takdirde İstanbul bile tehlikeye düşecektir. Fakat Bulgarların İstanbulla girmesi Rus politikasına aykırı gelir, Uysal olun da sizi destekliyelim ... » diyecekti.

Büyük devletlerin istekleri şunlardı :

- a. Midye-Enez hattı sınır olmalıdır;
- b. Girit Adası Yunanlılara bırakılmalıdır;
- c. Diğer adaların kaderi hakkındaki kararı sonradan büyük devletler vermelidir;
- d. Osmanlı Devletinden savaş tazminatı alınmamalıdır;
- e. Osmanlı Devletinin bu teklifleri kabul etmesi takdirinde barış müzakerelerine tekrardan başlanılmalıdır.

Osmanlı Hükümeti bu şartları kabul ettiğini 31 Mart 1913 günü Büyükelçilere bildirdi. Bu suretle Londrada barış konuşmaları yeniden başladı ve barış da 30 Mayıs 1913 gününde imzalandı.

Dikkate sayan olan nokta Osmanlı Hükümetinin sadece kendi Başkomutan vekilinin verdiği rapora dayanıp ve Büyükelçilerin yaptıkları korkunç beyanlara inanıp Balkan devletlerinin kendi aralarında yaptıkları tartışmalara değer vermemiş olması idi. O kadar ki, Londra Konferansında Sırp de'egesinin Osmanlı delegesi başkanı Tefvik Paşaya «Bulgarlara karşı işbirliği yapalım; Balkan dağları sizin tabii sınırlarımızdır» demesi; Alman İmparatorunun Berlin Büyükelçisine «Yunanlılar sizinle anlaşmaya müsaittirler» demesi bile hükümeti uyarmamıştı.

Bu arada 15 Haziran 1913 de Başbakan Mahmut Şevket Paşa bir cinayete kurban gidecek ve Osmanlı Devletinin iç durumu büsbütün karışacaktı. Hükümdar eski Başbakanlardan Hüseyin Hilmi Paşayı Viyanadan getirip tekrardan Başbakan yapmak istiyor ve bunun için de Dışişleri Bakanı Sait Ha'im Paşayı Başbakan vekili tayin ediyordu. Fakat İttihadi Terakki partisi de bu kişiyi doğrudan doğruya Başbakan istiyordu. Nihayet Sait Halim Paşa «Ben Hüseyin Hilmi Paşa kabinesinde vazife almam» devince Başbakan oluvermişti. Böylece İttihadi Terakki siyasi partisi, İkinci Meşrutiyetten sonra ilk kez olarak, Osmanlı Devletinin iktidarını kesinlikle ele almış oluyordu.

Barış imzalanmıştı ama, henüz parlamento bu barışı onaylamaya vakit bulamamıştı. Üstelik Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlık da daha kesin hatlarla belirmiş ve Dahiliye Nazırı Talât Bey de «Osmanlı Devletinin sınırları Meriç Nehrine kadar uzanmalıdır; bir kez Edirneyi alırsak bir daha bizi oradan hiç kimse çıkaramaz» fikrini ortaya atmıştı.

Diğer taraftan Hürşit Paşa kolordusunun kurmay Başkanı Yarbey Enver de kendi komutanını harekete geçirmeye çalışıyordu. Bu çabadan Çatalca mevzilerinin can damarı olup Bulgarların eline geçmiş olan Muratbey tepelerine bir baskın hareketi yapmak doğdu. Bu baskını Hürşit Paşa ko'ordusundan ayrılmış seçme bir birlik yapmıştı. Bulgarlar hiç de beklemedik bir zamanda yapılan bu baskından ürüp geri mevzilere çekilmişlerdi. Nihayet Osmanlı tarafının yaptığı ikinci baskın düşman çekilmesini bozgun hale getirecekti. Bu baskında Donanma topçusunun büyük yardımı dokunmuştu.

Bu taarruz hareketinden Hükümdar, hükümet üyeleri ve Başkomutan vekili çok memnun kalmışlardı. Hürşit Paşa, artık, anlaşmanın çizdiği Midye-Enez hattına kolaylıkla ulaşabilmenin sevinci içinde idi. Fakat bu baskın hareketlerine komuta etmiş olan Binbaşı Eşref Kuşçubaşı komutanının bu sevincinden üzüntü duymuştu. Çünkü o taarruz hareketini Edirneyi geri almaya kadar devam ettirmek ve hattâ Batı Trakyayı bile almak istiyordu. Fakat onun bu fikri, Londra Antlaşması kararına aykırı geleceği gerekçesiyle, Hürşit Paşa ve Ahmet İzzet Paşalarda anlayışla karşılanmamıştı. Kuşçubaşını destekliyen sadece kurmay Başkanı Yarbey Enver o'du. Nihayet Yarbey Enver hükümeti ikna etmek için bizzat İstanbulla gitmiş ve hareketinden önce de «tereddüt yok ... Lüleburgazdan ileri gitmek için hazırlıklarınızı yapın» diye arkadaşlarına bir ön emir de vermişti.

Fakat Yarbay Enverin İstanbuldaki işi kolay olmamıştı. Çünkü Osmanlı Silâhlı Kuvvetlerinde Edirneyi geri almak fikrinin doğmuş olduğunu öğrenen yabancı devlet Büyükelçileri de hükümeti ters yönden baskı altında tutmaya başlamışlardı.

Böylece Osmanlı Hükümetinin üyeleri ikiye ayrılmış bulunuyorlardı : Dahiliye Nazırı Talât Beyin hemen taarruza geçmek olan fikrine mukabil Bahriye Nazırı Çürüksulu Mahmut Paşa, Harbiye Nazırı ve Başkomutan vekili Ahmet İzzet Paşalar bu gibi hareketlerin sert şekilde aleyhinde bulunuyorlardı. Fakat Talât Bey hem bu taarruzun yapılması için gereken parayı bulacak hem de Başkomutan vekilini ikna etmekte başarı kazanacaktı.

Böylelikle Osmanlı Hükümeti 20 Temmuz 1913 günü büyük devletlerin hükümetlerine aşağıdaki notayı verdi :

«Bulgaristan, Londrada barış anlaşmasını imzalamak için büyük tehlük gösterdiği halde, sonradan Osmanlı Devletine kalacak yerleri boşaltmaktan vaz geçti. Bundan da kendisine Midye-Enez hattı deyimine verdiği yanlış mananın tefsirine göre, bir sınır sağlamak istediği anlaşıldı. Ancak, Osmanlı Hükümeti sabrı tükenip ordusuna işgal emrini verdikten sonra Bulgaristan bu yerleri boşalttı. Osmanlı Devleti ayrıca delillerini de göstererek Enezden başlayan bir sınırın, boğazların emniyetini sağlayabilmesi için Meriç Nehri boyunca Kuzeye doğru çıkması gerektiğini ileri sürmüştür. Osmanlı Devleti bu konuyu diplomasi yoluyla çarelendirmeyi ön gördü. Ancak Bulgarların bu yerler halkına yaptığı ve müttfiklerinin de tanıklık ettiği zulümler bizi daha fazla bekliyemez hale getirdi. Bu yüzden Osmanlı Devleti şimdiden Meriç hattını ele geçirmeyi zorunlu gördü.

Osmanlı Devleti Trakyanın kaderini büyük devletlerin tayin etmesine razı olup; Meriç sınırını hiç bir vechile aşmıyacağını taahhüt eder.

Bundan ötürü eğer yeniden savaş çıkarsa bunun sorumluluğunu Bulgaristanın şimdiden üzerine alması gerekir ... »

Bu noktada Osmanlı Hükümeti «Hiç bir bahane ile Meriç hattını geçmeyeceğini taahhüt etmişti ama; Enver Paşa ve Kuşçubaşının başkanlık ettiği genç subaylar, Bulgarları zayıf bulmaları takdirinde, burasını da geçip Trakya'ya ulaşmakta kararlı idiler.

Büyük devletler Osmanlı notasına olumlu cevap vermediler. Sadece, Osmanlı - İtalya Savaşında tatmin olmuş bulunan, İtalya Osmanlı Devletine uygun bir cevap verdi. Fakat en büyük baskı Çarlık Rusyasından geldi. Çünkü Rus Dışişleri Bakanı Sazanoff notayı kendisine veren Büyükelçimize «Başkanımız hazretleri bu notaya, kendi Harbiye ve Bahriye Nazırlarımızla konuştuktan sonra cevap verecektir» demişti. Gerçekten de Rus Başbakanı Harbiye ve Bahriye Nazırlarıyla konuşmuştu. Fakat Harbiye Nazırı, silâhlı bir müdahale yapmak için Odessada bir çıkarma birliğinin hazırlanmasını sağlayacak zaman istiyor; Bahriye Nazırı da taşıt ve donanma eksikliğinden Osmanlı kıyılarına çıkarma yapamayacağını açıkca ifade etmişti. Bundan sonra Ruslar Osmanlı Kara Kuvvetlerinin Edirneyi alabileceğini kabul etmişlerdi. Onların bu fikri diğer büyük devletleri de etkileyecekti.

İngiliz Başbakanı da 21 Temmuz günü parlamentoda şunları söylemişti :

«Birkaç hafta önce imzasını koyduğu Londra anlaşmasının mürekkebi bile kurumadan görüyoruz ki Türkiye kabul ettiği sınırların ötesine geçiyor. Kaybettiğini geri almak için eski düşmanlarımızın aralarındaki kavgadan faydalanmaya çalışıyor. Avrupadaki Türk ülkesinin sınırı Midye-Enezdir. Büyük devletlerce böyle kabul edilmiştir. Balkan barışını sağlamakta bunun yeri vardır ... »

İngiltere Başbakanı böyle bir demecde bulunmuştu ama; yukarıda anlattığımız Rus durumu onu da hafifletecekti.

Tabiiyle Yarbay Enver devletlerarasında cereyan eden politik konuşmalardan haberi değildi. Lâkin İstanbuldan kolordusuna döndüğü zaman hükümetin kendisiyle beraber olduğunu söyleyecek ve derhal harekete geçileceğini komutanlara bildirecekti. Başında Enver Bey bulunan birlikler Edirneyi istirdat hareketine başlarken başında Binbaşı Fethi (Rahmetli Fethi Okyar) bulunan birlikler de Kırklarelini Bulgarlardan kurtaracaktı.

Osmanlı harekâtı 21 Temmuz 1913 günü başladı; süratle gelişti ve Edirneyi almak a son buldu. Tabiiyle hem, Hürriyet Kahramanı sayılan Yarbay Enver hem de İttihadı Terakki siyasi partisinin kamuoyundaki prestiji çok artmıştı. Osmanlı kamuoyu Ege adaları ve tek mil Rumelinin kaybedildiğini unutmuş, sadece, Edirne geri alındı diye bayram yapıyordu. Fakat Bulgarlar da boş durmıyacak, Batı Trakya'daki Türk unsuruna görülmemiş işkenceler yapmaya başlayacaklardı. Bir defasında kadını erkekli 400 Türkü toptan kılıçtan geçirmişlerdi.

Alman bu haberler üzerine Osmanlı tarafında 116 kişilik seçme bir gönüllü birliği hazırlandı ve Eşref Kuşçubaşının komutasında olarak 15 Ağustos 1913 günü Batı Trakya'ya baskın yapıldı. Eşref Kuşçubaşı burada, bir de yerli türklerden ikinci bir gönüllü birliği kurmuştu; Bulgarlara karşı çok şiddetli bir mücadele açmıştı.

Hükümet «Hiç bir bahane ile Meriç hattını aşmıyacağız» diye söz verdiği için Eşref Kuşçubaşının hareketlerini askerî birliklerle destekleyemiyordu. Fakat Dahiliye Nazırı Talât ve Vali Hacı Âdil Beyler, Ortaköye gidip Enver Paşa kanalıyla Kuşçubaşını teşvik etmiş ve özel olarak desteklemişlerdi. Bundan ötürü Eşref Kuşçubaşı Trakya'ya ulaştığı zaman burada, Osmanlı Devletinden ayrı özel bir Müslüman Devleti kuracak ve bu devletin başına da Süleyman Askerî Beyi getirecekti. 23 Eylül 1913 tarihinde kurulan bu devletin özel bayrağı ve her çeşit idaresi vardı.

Bulgarlar Edirne sorununda büyük devletlerden yardım göremeyince doğrudan doğruya Osmanlı Devletiyle konuşmak kararı verdiler. Böylece Osmanlı - Bulgar görüşmesi 8 Eylül 1913 tarihinde; yani Trakya devletinin kurulmasından 15 gün önce İstanbulda açıldı. Konuşmalar 29 Eylül'e kadar devam etti. Burada varılan anlaşmaya göre Batı Trakya gene Bulgarlara bırakılıyor; buna mukabil Bulgarlar da Midye-Enez hattından vaz geçip, Edirnenin Osmanlı Devletinde kalmasına razı oluyorlardı. Dikkate şayan olan tarafı Bulgar Baş delegesi Savoff'un Osmanlı delegelerine şunları söylemesi idi :

«Efendiler, rica ederim, işimizi çabuk bitirelim de asıl önemli olan diğer işimize başlayalım. Ben buraya iki metre fazla toprağın Bulgaristan ya da Türkiyede kalmasını konuşmak için gelmedim. Gelişimin nedeni yıllardanberi istediğim bir emelin elde edilmesidir. Türk-Bulgar ittifakından söz etmek istiyorum. İşte ben bu işi çarelendirmek için geldim.»

Bulgar Generalinin amacı, şüphesiz Sırlar ve Yunanlılardan intikam almaya dayanıyordu. Fakat ittifak teklifi Osmanlı tarafına da uygun gelmişti. Böylelikle Osmanlı-Bulgar ittifak konuşmaları başlayacaktı.

Diğer taraftan Osmanlı Devleti ayrı ayrı olarak Sırbistan ve Yunanistanla da barış antlaşması yapacaktı. Bunlardan Yunan antlaşması Atınada, Sırp antlaşması da İstanbulda imzalanmıştı.

Osmanlı Devleti, bu üzücü savaşta, teknil Rumeli ve özellikle Balkanların en verimli ve Türklerle dolu olan Makedonyayı terketmişti. Bu arada Selânik gibi çok önemli bir ticaret limanı ve Balkanlara giriş kapısını da Yunanlı'ara bırakmıştı. Adriyatik Denizinden uzaklaşmakla Balkanların diğer kapısından da yoksun kalacaktı.

Girit Adası Yunanlılara bırakılmış; Oniki Ada ile diğer Ege adalarının kaderi de büyük devletlerin kararına bırakılmıştı. Böylelikle Osmanlı Devleti, Türklere Anadolu'ya yerleşmiş oldukları zamandaki denizlerin tabii ablukası durumuna tekrardan geri gelmiş oluyorlardı. Yegâne ümit, İngiltere ve Fransada yapılmakta olan yeni donanmanın gelişine bağlanmıştı. Fakat kader buraya da yetişecek; Büyük Türk Milleti kendi parasıyla yaptırdığı donanmadan da yoksun kalacaktı.

3. Balkan Savaşının Deniz Cephesi Hakkında Görüşler.

Balkan Savaşından sonra bu silâhlı mücadele hakkında gereken incelemeyi yapmak üzere Mareşal Tatar Osman Paşa Başkanlığında bir araştırma komisyonu kurulmuştu. Fakat bu savastan kısa bir süre sonra başlayan Birinci Dünya Savaşına Osmanlı Devletinin de katılmış olması bu komisyonun çalışmalarını etkiledi; komisyon işini bitirmeden dağıldı.

Böyle bir talihsiz durum ortaya çıkmamış ve Balkan Savaşından alınması gerekli dersler ortaya konabilmiş olsaydı, Osmanlı Devleti ve onu izleyen Türkiye Cumhuriyeti, bu derslerden büyük çıkarlar sağlayabilirdi.

Durumun bu şekilde tecelli etmesi gerekli dersleri çıkarmak hizmetini kişilerin yapmasına neden oldu. Bu arada bu kitabın yazarı da resmî belgeleri inceliyerekten ve yazılan kitap ve makale'eri tarayarakten kişisel mütalaalarını komuoyuna sunmak fırsatını buldu. Bu mütalaaların Balkan Savaşında deniz sorunları, savaşın sevki idare sorunları, savaşta kara - deniz işbirliği sorunları; deniz personel sorunları; materyal ve ikmal sorunları olarak ayrı ayrı başlıklar altında ortaya konması daha uygun mütalaa edildi.

a. Balkan Savaşında Deniz Sorunları.

İkinci Meşrutiyetin ilânıyla Balkan Savaşının başladığı zaman arasında geçen süre içinde hükümet, parlamento ve Harbiye Nezareti çevrelerinde deniz sorunlarına karşı görülen ilgisizlik bu savaşın çıkışı ve akışı üzerinde büyük etkiler meydana getirdi. İttihadi Terakki siyasi

partisinin iktidarı donanmayı o derecede ihmal edecekti ki, nihayet, millet «Donanmayı Hümayun Muaveneti Milliye Cemiyeti» adında bir cemiyet kurup; verdiği büyük paralarla savaş gemileri satın alınca hükümet de bu yola girmek zorunluğunda kalmıştı. Fakat parlamento, hükümet ve gazete tartışmaları bu donanmanın yapılmasını geciktirecek; Balkan Savaşını etkiliyen de bu gecikme olacaktı. Osmanlı Devleti, Osmanlı - İtalya Savaşında olduğu gibi Balkan Savaşına da «Donanmasız bir deniz İmparatorluğu» halinde girmişti.

Eğer bu gecikme olmamış ve yabancı devletlere ısmarlanan donanma vaktiyle yurda gelip Deniz Kuvvetleri hizmetine girmiş olsaydı, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşında olduğu gibi Yunanistanın, bu yeni donanmanın etkisi altında, Balkan Savaşına girmeyeceği kesindi. Yunanistan savaşa girmeyince de hem, Osmanlı savaşını besliyecek olan Ege Denizi denizyolları düşman etkisinden uzak kalacak; hem de Osmanlı Kara Kuvvetlerinin daha süratli ikmal yapıp cephelerde daha kuvvetli olması ve denizyollarının güvenliğinden yararlanarak stratejik manevralar yapması mümkün olacaktı. Bu arada Sırp ve Bulgar Kara Kuvvetlerinin denizyollarından yararlanıp aynı stratejik manevrayı sağlaması önlenecikti.

Osmanlı parlamento, hükümet ve Harbiye Nezareti çevrelerinde yapılan tartışmalar, o zamanki devlet adamlarının askerî coğrafya ve bu coğrafya üzerindeki deniz etkisini pek incelemediklerini gösteriyordu. Sultan Hamit II zamanında denizcilik fikirlerinin sönmüş olması ve bu fikirlerin devlet adamları hafızalarında, millet hafızasındaki hızla, yenilememesi Balkan Savaşı badiresinin birinci nedeni idi. Balkan Savaşı bittiği zaman da savaşa yanlış hazırlanmanın kurbanı cephelerde şehit olan vatan evlâtları ve yabancı egemenlik altına geçecek olan büyük Türk kitleleri olmuştu. Bundan başka Ege adalarının Yunanistana geçmesinden ötürü Osmanlı Devletini besliyen ana denizyolları tehdit altına girecek; Yunanlıların Anadolu'ya nüfuz etmek imkânları artacak ve Batı sınırının boğazlara çok yaklaşmış olmasından ötürü boğaz savunması da, coğrafi olarak, büyük tehditler altında kalacaktı.

Savaş teorikleri diyorlardı ki : «Eğer devleti idare edenler deniz sorunlarına uzak iseler, denizcilerin kifayetsiz ve kudretli olması deniz egemenliğini almaya yetmez ... » İşte Balkan savaş hazırlığı üzerinde de bu sözün etkisi olmuş ve Osmanlı Donanmasına, ciddi şekilde savaşa hazırlanmak için, fırsat verilmemişti. Artık o donanmadan, materyal olarak, istifade edebilmek personelinin insan kabiliyeti üstü bir çaba göstermesine bağlı idi.

Savaş içinde Osmanlı Dışişleri Bakanı Meclisi Mebusan kürsüsünden «Denizciler gayri ciddi savastılar ... » diyecekti; Başkomutan vekili Ahmet İzzet Paşa da buna benzer raporlar verecekti ama; bu ifadeler bile deniz sorunlarını öğrenmek ve bilmek lüzumunu duymayan devlet adamlarının hatalı kanılarından başkası değildi. Bundan ötürü denizciler, savastan sonra, devlet adamlarının yaptıkları ağır hataların töhmetleriyle karşı karşıya bırakılmıştı. Zamanın denizcileri, bu töhmetlere cevap verecek kifayette olmamalarından ötürü, kendilerine karşı yapılan ithamlar arttıkça arttırılacak ve adeta «Balkan Savaşını denizciler kaybettirdi» bile denecekti.

Bu hareket doğru olamazdı. Çünkü denizcilere karşı yapılan haksız ithamlar Balkan Savaşından gerçek derslerin çıkarılmasına da engel olmuştu. Gerçek ders şu idi : «Deniz savaş hazırlık sorunu kesinlikle denizcilerin sorumluluğuna verilmeli; sorumlu denizcilere mümkün olan en büyük yardım yapılmalı; gemisiyle, tersanesiyle, ikmal ve eğitim müesseseleriyle en kuvvetli bir deniz varlığı meydana getirilmelidir. Başka türlü, Anadolu gibi denizlerle çok ilgili topraklarda yaşayan bir milletin deniz savaşını kazanmasına imkân yoktur. Bu savaş kazanılmadan da karadaki savaş kazanılmayacaktır.

b. Savaşın Sevki İdare Sorunları.

Osmanlı tarafında savaş sevki idaresi «Başkomutan vekili» adı altında tek bir Generalin sorumluluğuna bırakılmıştı. Bu komutan isterse diğer komutanlarla iştirake eder; isterse de kimseye sormadan hem kara hem de deniz savaşını idare ederdi. Nitekim Başkomutan vekili Nazım Paşa kimseye sormadan savaş idare etmişti. Ama hazırlıksız bulunan Kara Kuvvetlerine zamansız bir taarruz emri verecek ve bu emrin sonucu olarak da kara ve deniz savaşının yenilgisi, daha savaş başında hazırlanmış olacaktı.

Bahriye Nezareti Kurmay Başkanlığının çalışmalarına ihtiyaç göstermeden, bir iki tecrübesiz deniz subayının danışmanlığında deniz savaşını da idare edebileceğini sanan bu Başkomutandı. Bu komutan deniz kuvvetlerine hiç bir şey vermeden ve deniz durumunu iyice muhakeme etmeden donanmadan büyük hizmetler beklemiş ve donanmaya gerçeklere uymayan emirler vermişti.

Devlet idarecileri bu durumdan rahatsız değillerdi. Herhangi bir savaş kabinesi olmadığı için Başkomutan vekili, yalnız silâhlı kuvvetlere değil, hükümete bile mutlak bir hâkimdi. Bundan ötürü murakabesiz ve deniz konularında anlayışsız bir savaş yapılmıştı.

Donanma, en son fırsat olarak, Osmanlı - İtalya Savaşından istifade edilerek onarılmamış; ikinci büyük hata olarak da, Balkan Savaşında, düşman bir tarafa bırakılarak, Başkomutanlık ve Donanma Komutan vekilleri arasında sonu gelmez bir polemik yürütülmüştü.

Başkomutan vekili bir türlü düşmanın elinden savaş insiyatifini koparamamış; bundan ötürü düşmanın hareketlerine tabi kalmış ve düşman endişesi içinde yaşamıştı. Ona göre düşman boğaza da çıkarma yapabilir; İzmir karşı da bir taarruz hareketi yürütebilir akla gelebilecek her hareketi yapabilirdi. Deniz savaşını bizzat idare etmek isteyen Başkomutan vekili, bundan ötürü, en fazla endişeyi deniz savaşından duymuştu. Donanmaya, sadece, «Muharebe yap» emirleri yağdırmıştı. Fakat Donanma Komutanı, deniz savaşında sorumsuz bir komutandı. Bundan dolayı Başkomutan vekilinin «Muharebe yap» emirlerine «Evvelâ gemilerini onart» diye mukabele edip durdu. Deniz savaş idare sorumluluğu Donanma Komutanına verilmiş olsaydı, belki de bu komutan hemen denize çıkıp muharebe yapacaktı.

Demek ki, deniz savaşına hazırlanmak ve savaş yapmak sorumluluğunun bir denizeye verilmesi şarttı. Kurulacak bir savaş kabinesi bu denizci sorumlu komutana deniz savaşından beklediği vazifeyi belirtecek, ondan sonra deniz savaşının stratejik idaresini ondan bekliyecekti.

Balkan Savaşından bu önemli ders çıkarılmadığı için bir denizci danışmanlığında deniz savaşını Başkomutanın idare etmesi bir gelenek olarak karacı arkadaşlarımızın zihinlerine yerleşecekti.

Nitekim ya'nız Osmanlı Devleti değil bütün büyük devletler tekml savaş hazırlığı ve savaş tek bir komutanın sorumluluğuna bağlamak-taki büyük sakıncaları görmüşler ve Genelkurmay Başkanlığı sistemini terkederek «Genelkurmay Başkanları Komitesi» sistemini almışlar ve Savunma Bakanlığı makamını da Generallere mahsus bir makam olmak-tan çıkararak bu makama, üç silâhlı kuvvet arasında hakem vazifesi gö-recek devlet adamlarını getirmeye başlamışlardı.

c. Savaşın Kara - Deniz İşbirliği Sorunları.

Balkan Savaşında Kara - Deniz işbirliği; Çanakkale savunması, Kara Kuvvetlerinin seferberlik ve ikmal ulaştırması, cephe yanlarının korunması ve çıkarma olmak üzere dört ayrı konuda yapıldı. Bunlardan ilk iki tanesi vaktiy'e düşünülmüş, son iki tanesi de, kara savaşının akış-ğından ötürü, birdenbire karşılaşılmış bir işbirliği sorunu idi.

Çanakkale tahkimatını kara kuvvetleri yapmış ve fakat bu tahkimatı, Balkan Savaşındaki teknik şartlara göre geliştirmemişti. Topları, gemi toplarına oranla kifayetsiz, muhabere imkânları da çok zayıftı. Tabiatiy'e böyle bir durumun meydana gelmesinde başka neden kara kuvvetlerinin birinci derecede önemi seygar ordu'larına verip deniz savaşını ilgilleyen müstahkem mevkiileri ihmal etmiş olması idi.

Bu kifayetsizlik Kara Kuvvetlerini donanmayı, birinci derecede olarak, Çanakkale savunmasında kullanmak kanısına götürdü. Başkomutanlık Vekâleti, müstahkem mevkiileri denizcilerin sorumluluğuna vermek istemediği gibi donanmayı da, daima, müstahkem mevki komutanı emri-ne vermek yolunda yürümüşü.

Deniz, deniz müstahkem mevkiileri gibi Çanakkale müstahkem mevkiinin de birinci görevi düşman donanmasıyla muharebe yapmaktı. Bundan ötürü bu müstahkem mevkiin, materyal ve eğitim olarak, deniz savaşına göre hazır olması gerekirdi. Eğer müstahkem mevki bu kifayette olursa donanma da, onun savunmasına bağlı kalmaz, asıl görevi olan deniz egemenliği uğruna mücade'le vazifesini yapardı. Fakat Kara Kuvvetleri durumu bu şekilde mütalaa etmiş değillerdi. Onlara göre boğazlar, sadece, Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünü sağlayan bir bölge idi; onun denizcilere verilmesi demek bölgedeki kara kuvvetlerinin savunma kifayetini azaltmak demektir. Rahmetli Korgeneral Baki Vandemirin ifadesiy'e bölgede uçan kuşlar bi'e kara kuvvetlerinin emrinde olacaktı. Düşünememişlerdi ki, boğazlar denizcilerin sorumluluğuna verilmiş olsaydı, bu kuvvetlerin boğaza bel bağlamış olmasından ötürü, daha iyi tahkim edilecek ve savaşa daha iyi hazırlanacaktı.

Donanma kadar kudretli bir ticaret filosu da yapılmamış olması kara kuvvetlerinin seferberlik, ikmal ve diğer ulaştırmasını şiddetle etkiledi. Osmanlı Devletinin elinde bütün bu işleri süratle başaracak kudrette bir ticaret filosu yoktu. Deniz ticaret ihtiyacından başka Anadolunun kifayetsiz kara ve demiryollarından da yoksun bulunuşu, askerleri,

sırf kendi seferberlik ve ikmal nakliyatı bakımından, kudretli bir ticaret filosu yaptırmak yoluna götürmeli idi. Osmanlı Silâhlı Kuvvetleri Balkan Savaşında en çok zorluklardan bir tanesini de bu konuda çekti.

Buna mukabil Karadenizdeki askerî nakliyatın korunması lüzumuna fazla önem verilmiş, savaş başında, donanmanın yegâne keşif ve muhripleri destekleme kuvveti olan, iki kruvazör, Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri bu vazifeye tahsis edilmişti. Başkomutanlığın deniz sorunlarına uzaklığı bu kararından da belli olmakta idi. Nitekim bu hata derhal anlaşılacak ve kruvazörler bu vazifeden geri alınacaklardı.

Donanmanın cephe yanlarını koruma vazifesi, harekât sırasında rastlanan zorluklara rağmen, gereken mükemmeliyette yapıldı. Bu suretle donanma hem yaptığı yan destekleme ateşiyle, hem Marmara Denizindeki düşmana ait kaçak nakliyatı yakalamakla kara savaşına önemli denecek yardımları yaptı.

Bu harekât sırasında çıkan zorluklar, vaktiyle, kara ve deniz kuvvetlerinin bu konuda beraber çalışmamış ve birleşik eğitim yapmamış olmalarından doğmuştu. Fakat vazifenin uzaması her iki kuvvete de büyük tecrübeler kazandırdı ve baştaki eksiklikler giderilmiş oldu.

Şarköy çıkarması da Osmanlı tarafı için baştan aşağı bir acemilik konusu olmuştu. Çıkarma'ara karşı korunmada Bulgarların da acemi durumda bulunmaları Osmanlı tarafını ağır zayıfata vermekten kurtarmıştı.

O günkü imkânlarla çıkarma hareketinin, savaş sevki idaresinin en güç bir şekli olduğu rahat rahat söylenebilirdi. Bundan ötürü en güç hazırlık da çıkarma konusunda yapıyordu. Fakat Osmanlı tarafı bu çıkarmaya anı olarak karar vermiş ve bundan ötürü de gerek karada, gerekse denizde işlenen hatalar birbirini izlemişti.

d. Deniz Personel Sorunları.

Şüphesiz Balkan Savaşındaki başarısızlık nedenleri, sadece, devlet adamarı ve Harbiye Nezareti camiasına bağlanamazdı. Deniz Kuvvetlerinin yüksek komuta kademesinde de büyük anlayışsızlıklar ve ihmaller meydana gelmişti. Bunun nedeni, Sultan Hamit zamanında sönen denizcilik geleneginin İkinci Meşrutiyetten sonra da canlandırılmamış olması idi. İkinci Meşrutiyetten sonra Osmanlı deniz personelini yetiştirmeye gelen İngiliz subaylarının, Türk Denizcilerine savaş sorunlarını öğretmedikleri kesindi. Gemilerin peşpeşe yürüme eri iyi öğretilmişti ama, eğitim amacıyla hiç bir manevra ve atış talimleri yaptırılmamıştı. Türk Deniz Subaylarının da bu eğitimi istememiş olmaları dikkate şayandı. Bu hal, savaş sırasında, genç subayların muharebe yapmak isteklerini değeriendirmemek gibi acı bir sonuç meydana getirdi.

Balkan Savaşının birinci deniz muharebesi olan İmroz Muharebesinin akımından belli olmuştu ki, ilk Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak «İlle de donanmamı onartın» diye tutturmayıp da donanmasıyla hemen denize çıksaydı; ya da ikinci Donanma Komutan vekili olan Albay Ramiz başarı ile başayan bu muharebeyi sonuna kadar ulaştırmak azminde olsaydı personelimizin Yunan personeline nazaran üstün olduğu hemen belli olacak ve denizcilerimizin morali pek çok yükselecekti.

Diğer taraftan Yunan personeline de muharebe moralinin yüksek o'madığı kendi muhriplerinin hareketlerinden belli oluyordu. Onlar için sadece Osmanlı kuvvetlerini Averoff zırhlı kruvazörünün üzerine çekebilmek önemli idi. Bunu yapabilirlerse ne mutlu; yoksa kifayetsiz Yunan muhripleri Osmanlı ufak kuruluşlarının önünden kaçıp kaçıp duruyorlardı. Yunan denizcileri savaş başında Ege adalarını almış ve Selânik Limanında yatan, silâhsız, Fethibülend korvetini batırmışlardı ama; bunlar Osmanlı ihmalden doğmuş hareketlerden başkası değildi.

Demek ki, deniz personelinin, barış zamanındaki eğitimle elde edilebilecek taarruz ruhundan başka, savaş zamanında da yapacağı hareketler vardı. Herhangi bir deniz savaşı için en tehlikeli hal matematik hesaplarla düşmanı üstün bulup kendisini onun insiyatifine kaptırmaktı. Savaş başında, hemen, düşmanın gerçek kifayetini öğrenecek, keşif hareketleri yapmak ve mücadele insiyatifini düşmana kaptırmamak şarttı.

Bütün bunlara rağmen Osmanlı deniz savaşında Osmanlı Denizcilerine savaşmamış denemezdi. Onlar savaşın hemen başında, daha önce asla tasarlanmamış olan, çok çeşitli vazifelerle karşılaşmışlar; ya harekât yapmışlar, ya gemilerini kendileri onarmışlar ya da ikmal yapmışlardı. Çabaları, insanın tabii mukavemetinin çok üstünde idi. Bu personel, devlet adamlarının savaştan önce yaptıkları hatalara kurban edilmemiş olsalardı, Balkan Savaşının deniz mücadelesi çok başka şartlarda cereyan edecek ve çok iyi neticeiler alınacaktı.

e. Materyal ve İkmal Sorunları.

Balkan Savaşından çok önce Harbiye Nezaretinin, böyle bir savaş ihtimaline göre, hazırlanmış olduğu harekât projelerinden beşincisi Başkomutanlığın deniz savaşı hakkındaki ana fikirlerini ortaya koymakta idi. Bu projede Ege Deniz egemenliğinin Yunanlılarda olacağı Harbiye Nezareti tarafından kabul edilmiş ve belgelendirilmişti. Demek ki, Harbiye Nezareti donanmadan Yunanlılara karşı hiç bir vazife beklememekte bulunuyordu. Bu belge Kara Kuvvetlerinin, materyal açısından neden ötürü denizi ihmal ettiğini açıklıyordu. Kara Kuvvetleri her şeyi bizzat kendisi yapacaktı. Belki de bunu da yapabiliirdi. Osmanlı Devleti hiç bir deniz çıkarı meydana getirmeyip sadece askerî sorunlarını düşündüğü için, 1897 Osmanlı - Yunan savaşında olduğu gibi Balkan Savaşını da kara kuvvetleriyle çarelendirebilirdi. Nitekim bütün dünya, savaş başında, bundan endişe etmişti. Lâkin donanmayı ihmal eden Harbiye Nezareti, en değerli askerlerini de terhis edip uzak diyarlara göndermekle Kara Kuvvetlerini de Balkan Savaşı sorunlarını çarelendiremeyecek hale getirmişti.

Diğer taraftan Bahriye Nezareti de bütün çabasını yapılmakta olan yeni donanmaya bağlamış; herhangi bir savaş ihtimaline nazaran mevcut donanmanın kifayetini geliştirecek ve hattâ muhafaza edecek tedbirler düşünmemişti. Düşünüp tedbir alsaydı donanma Balkan Savaşına, ikmal ve materyal bakımından daha kifayetsiz olarak girebilirdi. Halbuki, Bahriye Nezareti donanmanın materyal eksikliklerini savaş başladıktan sonra ortaya koymuştu. Gemilerin cephaneleri eksik, aletleri de gece muharebesi yapmaya elverişli değildi.

Donanmaya savaş kudreti verecek ilk maddeler olan kömür ve su ikmal sistemleri bile vaktiyle düşünmüş bir plana istinat ettirilmemişti. Bu yüzden Osmanlı Donanması, savaş içinde, düşmanla uğraşmak gibi, kendi ikmal sistemiyle de uğraşmak zorunda kaldı ve bu mücadelesini savaş sonuna kadar devam ettirdi.

Demek ki, donanma kadar ona savaş kudreti sağlayacak ikmal sistemi de önemli idi. Herhangi bir donanma iyi ve süratli bir ikmal sistemine dayanmazsa yapacağı harekâta da zorluklara uğradı. Balkan Savaşında Osmanlı Donanması bu zorluklara uğramamış ise, bunun tek nedeni, düşman donanmasının Çanakkaledeki Osmanlı Donanmasına herhangi bir taarruz tertiplememesi idi. Yunan ve Bulgarlardan daha üstün bir taarruz ruhuna sahip herhangi bir düşman, özellikle Marmara Denizinin Kuzey kıyılarını da ele geçirdikten sonra, Osmanlı Donanmasına tehlikeli o.acak durumlar yaratabilirdi.

f. Sonuç.

Osmanlı Deniz Kuvvetleri, Balkan Savaşına, sevki idare, eğitim ve ikmal bakımından çok kifayetsiz olarak girmişti. Buna rağmen denizciler, bir türlü tarih sayfalarına sokulamayan, büyük çabalar göstermişler ve çok renkli hizmetler görmüşlerdi. Dünyadaki hiç bir denizci, Balkan Savaşındaki Türk Denizcilerinin karşılaştığı zorluklar içinde çalışmış değildi.

Osmanlı Donanmasının kifayetsiz olduğu kesindi. Fakat Yunanlıların da daha kifayetsiz olduğu söylenemezdi. Yalnız tarafların kifayetsizlik nedenleri başka başka idi. Yunan Denizcileri savaş başında Ege adalarını almışlardı, ama; İmroz muharebesinde Türk kifayetinin daha üstün olduğunu anlamış olacaktı ki, ikinci muharebe olan Mondros Muharebesine İngiliz Amira'i ve nişancıları getirmişlerdi.

Osmanlı kifayetsizliğinin içine ise, iç politika kavgaları, emri komuta sorunları ve personel anlaşmazlıkları girmekte idi. Bütün bunlara rağmen Osmanlı Donanması Balkan Savaşına değerli bir komutan emrinde girmiş olsaydı Ege Deniz egemenliğini alabileceği de kesindi.

4. Balkan Savaşının Çarlık Rusyasının Boğaz Politikasına Etkisi.

Çarlık Rusyası politikasına göre, Rusyanın eline geçmesi takdirinde, boğazlar savunma sınırının Meriç Nehri olması idi. Bundan ötürü, ilkönce, Bulgaristanın Edirneyi almasına bile taraflı değildi. Bulgarlar Osmanlılara karşı Lüleburgaz muharebesini kazanıp İstanbul'a doğru ilerlemeye başlayınca, Rusya, onu politik yollardan korkutmaya çalıştı. Demişti ki : «İstanbul'a yürürseniz buradaki İngiliz, Fransız ve Avusturya-Macaristan çıkarlarına dokunur; onların sizden önce İstanbul'u almalarına neden olursunuz; Romanya bile aleyhinize döner.

Çarlık Rusyası bu korkutma ile de yetinmez; bir taraftan kendisi gibi hareket etmelerini İngiltere ve Fransadan rica ederken diğer taraftan Osmanlı Devletini de barış yapmaya zorlar. Ona göre, Bulgarlar Edirneyi almadan önce barış yapılmalıdır ki, kendisi Osmanlıların elinden boğazları daha kolay koparsın ...

İngiltere ile Fransa Bulgaristanı darıltmak niyetinde değildir. Çünkü İngiliz ve Fransız birleşik politikasında Bulgaristan onlara Almanyanın muhasarasını tamamlamak üzere lüzumdur. Bundan ötürü Bulgarları, Rusların yaptığı şekilde korkutmayacak, sadece ona : «Çata'ca üzerine yürürseniz, Osmanlı Kara Kuvvetlerine toparlanma ve karşı taarruz yapma fırsatını hazırlarsınız; sonra da savaşta yenilirsiniz ...» demekle yetineceklerdi. Bundan başka İngiltere, İstanbul'a girdiği takdirde tekrardan çıkacağına dair teminat vermesini Bulgarlardan istemişti.

Bulgaristanın bu korkutma ve tavsiyelere aldırmadan harekâtına devam etmesi büyük devletleri, onun İstanbul'a girmemesini sağlayacak çareler aramaya sevketti. Çarlık Rusyası, büyük devletlere, Bulgarların Edirneyi almalarına razı olmamalarını söylüyordu. İngiltere ve Fransa ise «Bulgarlara Edirneyi almayınız demek onu Avusturya-Macaristanın kucağına atmak demektir» diye cevap vermişlerdi. Çünkü Almanya ile Avusturya-Macaristan, esasen, perde altından Bulgarların Edirneyi almalarına çalışıyorlardı. Bulgarlara «Edirneyi almayınız» demek, bundan ötürü onu Avusturya-Macaristanın kucağına düşürecekti. Böylelikle İngiltere Bulgarların Edirneyi alması konusunda Çarlık Rusyasını da ikna edecekti.

Fakat İngiltere, Bulgarların Edirneyi almaları konusuna Rusları razı etmekle beraber, 2 Kasım 1912 Bulgar - Yunan konuşmalarındaki fikirlerden de ilham alarak, İstanbul ve Selânik için yeni bir teklifte de bulunmuştu : «Savaştan sonra İstanbul ve Selânik şehirlerinde birer uluslararası idare kurulsun ... »

Rusya bu teklifi donanmasını İstanbul'a göndermek için fırsat bilmişti; hem Bulgaristana «Edirneyi almanıza razıyım» demiş; hem de bu fikirlerini İngiltereye bildirmişti. Bununla beraber Londradaki Rus Büyükelçisi 7 Kasım 1912 günü İngiltere Dışişleri Bakanına diyecekti ki : «Bulgarların İstanbul'a girmesine karşı değil ama; bu sorundan ötürü barış konferansında güçlükler meydana gelecektir. Bundan sonra da Asyaya çekilmiş olan Osmanlı Kuvvetleri, intikam almak için, toparlanıp tekrardan İstanbul'a taarruz ederse bu hal bir dünya savaşına da neden olabilecektir. Buna hazırlık olarak donanmamızı İstanbul'a göndermek niyetindeyiz. Bulgarlar İstanbul'da kaldıkça, biz de, herhangi bir Osmanlı taarruzuna karşı olarak donanmamızı İstanbul'da tutacağız.»

Bu söz'ler Çarlık Rusyasının İstanbul'a yerleşmek niyetinde olduklarına dair kuvvetli bir işaretti. Bundan ötürü Ruslarla birlikte İngiltere, Fransa, Almanya ve Avusturya-Macaristan da 17 Kasım 1912 de İstanbul'a birer filo yolladılar.

Çarlık Rusyası iki sorun arasında kalmıştı : Ya İstanbul ile Edirne'nin Bulgaristana verilmesine razı olacak; ya da buna mani olup Bulgarları Avusturya-Macaristanın kucağına atacaktı.

Avusturya-Macaristan ise, Sırbistanın Adriyatik Denizine çıkmasını önlemek için, müttefiki Almanya ve İtalyayı kazanmaya bakıyordu. Bundan ötürü Almanya ortaya çıkmış ve şu teklifi yapmıştı : «Çarlık Rusyası Adriyatik Denizine çıkmaması konusunda Sırbistanı ikna edeceğini teahhüt etsin; Sırbistanın Ege Denizine çıkmasını sağlasın; biz de, Avusturya-Macaristan devletlerinin çıkarlarını da göz önünde tutarak, Rusların Edirne ve İstanbul üzerindeki isteklerini destekliyelim ... »

Rusya, bu Alman tekliflerini kabu'ü zor bir istek görmekte beraber, semere toplamak için, onları kabul eder gibi göründü ama; ne Sırbistanın Ege Denizine çıkmasını sağlayacak ne de boğazlardaki kendi çıkarlarını koruyacak bir durumda idi.

Çarlık Rusyası, Alman teklifini alır almaz, Fransa Başbakanı Poincaré'nin az evvel, «Büyük devletler Osmanlı Devletinden hiç bir toprak almamalıdır» şeklinde ortaya attığı fikri de göz önünde tutarak, 14 Kasım 1912 de Paristeki Rus Büyükelçisine «Herde bize engel olacak fikirler söylemekten kaçınınız. Büyük devletlerin Osmanlı Devletinden toprak almamaları hakkındaki Fransız fikirlerine de kesin anlam taşıyan cevap vermeyiniz» diye talimat göndermişti. Nitekim Fransa Başbakanı da Rus Büyükelçisine : «Dışişleri Bakanınızın kesin fikirleri nedir» diye soruvermişti. Bu sorguya 28 Kasım 1912 günü Rus Dışişleri Bakanı aşağıdaki cevabı verdi :

«İngilterenin İstanbul ve Selânik'i uluslararası birer idareye bağlamak fikri Rusya tarafından uygun karşılanmamıştı. Çünkü Rusya, İstanbuldaki çıkarlarının, başka devlet ya da devletler tarafından verilen teminatlarla korunabileceği kamısında değildir. Osmanlı Devleti Balkan Savaşından zayıf çıkabilir ama; başka büyük devletlerin baskıları altında bu teminat ara aldirmeden da harekete geçebilir. Biz Sırbistanın Adriyatik Denizine çıkmaması hakkındaki Avusturya-Macaristan çıkarlarını tanımaktayız. Bunun gibi Avusturya-Macaristan da Rusyanın boğazlar üzerindeki çıkarlarını tanımalıdır ve bu konudaki Rus politikasının karşısına çıkmamalıdır ... »

Çarlık Rusyası, kendisine göre, boğazlar sorununun yarım yamalak çarelendirilmesini istemiyordu. Bu sorun kesin şekilde çarelendirilmeli; yani boğazlar Çarlık Rusyasının olmalı idi.

Rus Dışişleri Bakanının böyle bir kaniya varmasının nedeni Rus Genelkurmay Başkanlığı ve mensupları tarafından hazırlanmış ve verilmiş olan raporlardı. Genelkurmaydan Yüzbaşı Nemitz'in 25 Kasım 1912 tarihinde verdiği birinci raporda, özet olarak şu fikirler vardı :

«Çarlık Rusyası boğazlar konusunda diğer büyük devletlerin müdahalelerini kabul etmemeli; bu konuyu Osmanlı Devletiyle başbaşa çarelendirmelidir. Boğazların kıyıları, gene Osmanlı Devletinde kalabilir. Ancak bu devlet boğazlarda bir Osmanlı - Rus birleşik rejimi kurmasını kabul etmelidir; boğazlarda, Marmara adalarında ve Çanakkale Boğazı önü Ege adalarında Ruslara üsler verilmelidir; Bakan da olsa başka bir devletin Marmara kıyılarına yerleşmesine karşı koymalıdır; Rus gemilerini boğazlardan serbestce geçirmelidir ... »

İkinci raporu Rus Deniz Kurmay Başkanı Prens Lieven vermişti :

«Boğazlardan başka Ege adaları ve hattâ Girit Adası bile Çarlık Rusyası tarafından alınmalıdır. Bu suretle Karadeniz Filosunun Ege Denizinde de serbestce çalışması sağlanmalıdır. Osmanlı Devletinden ya bunları istemeli, ya da hiç bir istekte bulunmamalıdır.»

Rusyada bu faaliyetler olurken Bulgarlar da boş durmamaktadırlar. Boğazları kendilerine mal etmek için hem Çarlık Rusyası hem de Avusturya-Macaristan devletleri nezdinde harekete geçmişlerdir. Bulgaristan

Kral Ferdinand «Bize Tekirdağ-Midyeye hattının verilmesine yardım ediniz; Tekirdağında bir üs kurarak boğazları daha iyi etkiler ve Rusyaya Osmanlılardan daha yararlı oluruz ... » diye Rus Çarına mektup yazarken; Bulgar Genelkurmay Başkanı General Savoff da Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanını ziyaret edip ona «Bulgarlar boğazlara Osmanlılardan daha iyi bekeci olurlar» diyecekti.

Bunlar 16 Ocak 1913 Londra Barış Konferansının başlamasından önce ortaya atılmış fikirlerdi. Çarlık Rusyası, Bulgar kuvvetlerinin kesinlik'e Çatalcadaki Osmanlı savunmasını yaracağını düşünüyor; bundan sonra, artık, Bulgarların İstanbulu almalarına mani olunamayacağını tasarlıyor ve yeni baştan bir «Boğazlar sorunu mücadelesi»ne gireceğini hesaphıyordu.

Bundan ötürü Çarlık Rusyası, sonradan daha iyi ve kolay elde edilebileceğini düşünerekten, İstanbul, Boğaz önü adaları ve Ege adalarının Osmanlı Devletinde kaimasını istemiş ve buna çaışmıştı.

Fakat barış konferansının ilk günlerinde bu sorun görülmüdü; 23 Ocak 1913 gününde İstanbulda Hükümet Darbesi olmuş, Çarlık Rusyası da, Venize'os'un teşvikiyle, konuşmaları kestirmişti. Osmanlı Devletiyle Bulgaristan arasındaki savaş yeniden başlamıştı.

Nihayet Bulgarların 26 Mart 1913 gününde Edirneyi almaları, İstanbulun da düşeceği müta'asıyla boğazlar sorununu tekrardan ortaya çıkardı. Bulgar Genelkurmay Başkanı General Savoff, Petresburg'a giderek Rus Dışişleri Bakanına «Sonradan İstanbul ve boğazları size vermeye razı olacağız; tek bizim İstanbulu görmemize izin veriniz» demisti. Fakat, Balkan devletlerinin çekindiği şeklide, Bulgaristanın çok büyümesinden endişelenen Rusya bu devletin İstanbulu girdikten sonra bir daha bu şehri Ruslara bırakmayacağını hesaplamıştı; «O zaman benim İstanbulu almam daha zor olur» demisti. Bundan ötürü Rus Dışişleri Bakanı, Bulgar Genelkurmay Başkanına ref cevabı verdiği gibi büyük devletlere de şu teklifi yapmıştı : «Osmanlı Devletiyle Bulgaristanın arasındaki sınır Midye - Fnez hattı olsun; Osmanlılar Bulgaristana savaş tazminatı versin ... » Ko'aylık'la belli oluyordu ki, Çarlık Rusyası Bulgarları boğazlardan uzak tutaraktan ve Osmanlıları da, savaş tazminatı vermek yüzünden zayıf tutaraktan kendisini boğazları almaya hazırlamaktadır.

Çatalca muharebeleri, yalnız askerî değil, politika bakımından da önem'i olmuştu. Zira Rus kararları «Çatalcada Osmanlılar yenildikleri takdirde Rus Donanmasını boğaza sokmak ve gerçek bir barışın sağlanmasına kadar orada tutmaktı.» Bu fikirlerini hem Osmanlı Hükümetine hem de büyük devletlere bildirmişlerdi ama; İstanbulu girecek bir Rus donanmasının bir daha buradan çıkmayacağı da belli olmuştu.

İngiltere, Çatalca mevzilerinin düşmesi takdirinde İstanbulu uluslararası bir filo yollamak ve İstanbul ile Adriyatik Denizinin kaderlerini tayin edecek bir konferans toplamak gibi mukabil bir tedbir hazırlamıştı.

Bu arada Osmanlı Devleti, barış konuşma'larında İngilizleri kazanmak için ona Anado'uda bir reform yapmak istediğini bildirerek İngilterenin Osmanlı Devletinin Doğu illerinde ıslahat yapmak üzere Jandar-

ma komutan subayları göndermesini teklif edecekti. İngiltere Osmanlı tek'ifine peki demekle beraber reform'un daha göz önünde yapılabilmesi için Osmanlı Devletinin Çarlık Rusyasından da subay istemesini istedi. Bu işlem Çarlık Rusyasının nazarlarını bir süre için boğazlardan kaldırdı Osmanlı Devletinin Doğu ve Ermeni sorunları üzerine çekecekti.

Boğazlar sorununu tekrardan politika alanına getiren o'ay Mayıs 1913 ayının son haftasında, Alman İmparatorunun kızının evlenme töreninde yapılan bir «Rusya Çarı Nicola II ile İngiliz Kralı George V arasında» konuşma oldu. Car Nicola II bu konuşmada İngiltere Kralına «Osmanlı boğazlarında hiç bir emelim yok. Osmanlı İmparatoru gene boğazların bekçisi kalmalıdır» diyecekti.

Çarın bu şekildeki konuşmasına neden Rus Bahriye Bakanı Amiral Grigorovitz'in 22 Mayıs 1913 günü kendisine yazdığı şu yazı idi :

«Er ya da geç Osmanlı boğazının tekrardan Osmanlı eğemenliğinde kalması kesindir. Çarlık Rusyası ise boğazları ve boğaz kıyılarını Osmanlılardan koparabilmek için, kuvvetli bir donanma yapmak zorundadır. Ancak Rusya, bu donanmayı yapmaya kadar, uluslararası politika da boğazlar sorunundan asla söz etmemeli ve Osmanlı Devletine de Bulgarları Marmara kıyılarına sokmamak konusunda elinden ge'nen bütün yardımı yapmalıdır ... »

Bundan sonra boğazlar konusunda Çarlık Rusyasında büyük hazırlıklar başladı. Rus Deniz Kurmay Başkanı «Artık Karadenizde bir savunma donanması bulundurmamak tezini bırakmalı ve bizi serbest ve Ege Denizine götürececek bir donanma yapmak yoluna girmeliyiz» demişti. Bahriye Nezaret'i de 22 Aralık 1913 günü, hükümete, 1919 yılında tamamlanmak üzere yeni bir deniz programı verdi. Çar bu programı 30 Aralık 1913 gününde onayladı. Bu program sadece Karadeniz için 8 muharebe gemisiyle bunlara uyacak sayıda kruvazör ve muhrip yapılmasını; gerektiği zaman Egede kullanılmak üzere de Baltık Denizinde 12 muharebe gemisiyle buna uyacak sayıda kruvazör ve muhrip yapılmasını öngörmekte idi.

Nihayet, Çar Nikola II, Dışişleri Bakanı Sazanoff'un teklifi üzerine, hariciyecilerle askerlerle birlikte çahşaraktan, Rusyanın boğaz konusunu incelemelerini emretti. Hazırlanan rapor Osmanlı - Rus ilişkilerinde çok önemli rol oynayacak ve hattâ Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşı na girme kararı vermesinde de etkili olacaktı. Bundan ötürü biz de bu raporu özet olarak kitaba almayı uygun mütalaa ettik.

Gayet Gizli

Özel encümen tutanağı.

Encümenin vardığı kararları Çar Hazretleri onaylamıştır.

Encümen Başkanı : Dışişleri Bakanı Sazanoff.

Üyeleri : Bahriye Nazırı

Genelkurmay Başkanı

Dışişleri Bakan yardımcısı

2 General

2 Denizkurmayı

Dışişleri Bakanlığının Yakın Doğu Dairesi Başkanı.

Sazanoff'un oturumu açma konuşması :

Geçen Kasım, Boğazlar hakkında Çar Hazretlerine bir rapor sunmustum, Siyasî durum değişmiştir : Pek yakında boğazlar konusunda uluslararası işkileri karıştıracak bir durum meydana gelebilir. Raporumda kendi görüşlerimi bildirdim. Çar hazretleri fikirlerimi uygun bulmakla beraber Bahriye Nazırı ve Genelkurmay Başkanı ile birlikte durumu incelemenizi emretti ve izinli olarak Petersburg'da bulunan İstanbul Büyükelçimizin de bu incelemeye katılmasını istedi.

Büyük siyasî karışıklıkların çıkması az muhtemel olsa bile yakın Doğudaki bugünkü durum pek yakında değişebilir.

Böyle bir halde Rusya, Boğazlar Türkiyeden başka bir ele geçmesine razı olamayacaktır. Belki de boğazları bizzat işgal etmek durumunda da kalabileceğiz. Boğazları işgal edebilmek, harekâtın çok hızlı olarak yapılabilmesine bağlıdır. Kullanılacak donanma gemisi sayısı kadar çıkarma harekâtı da önemlidir.

Sizlerden aşağıdaki konuların konuşulmasını istiyeceğim :

- Kuvvetli bir çıkarma kolordusu yapıp bunun seferberliğini de süratle yapabilmek için ne gibi tedbirler alınmalıdır;
- Gereken kara ve deniz nakil vasıtalarını yapmak ve hazırlamak için alınması gereken tedbirler nelerdir;
- Deniz ulaştırma araçlarının karaya çıkarılacak kuvvetlere yetmesi için ne gibi tedbirler alınmalıdır;
- Karadeniz Donanmasının, Osmanlı Donanmasına oranla üstünlük elde ederek, karadan harekât yapacak askerlerle beraber, boğazları yapıp geçmesi ve boğazları daimî ya da geçici olarak işgal altında tutabilmesi için gereken tedbirler nelerdir;
- Kafkas dağlarını aşan demiryolunun inşası hakkındaki fikirleriniz nelerdir.

Müzakereye başlandı.

Birinci sorun : Çıkarma kolordusu, sayısı ve seferberliği :

Genelkurmay : Boğazların işgali için çok askere ihtiyaç vardır. Sayısı, işgal harekâtındaki stratejik duruma tabidir. Başbakanı fikri : yısı, işgal harekâtındaki stratejik duruma tabidir. Hedefe yakın yerler olan Sivastopol'da yedinci ve Odessada sekizinci kolordular hazırlanabilir.

Birinci kademe bir kolordudan (50-60 bin asker) az olmamalıdır.

İlk hasımlarımız Osmanlılardır. Enver Paşa planına göre boğazı 3 Osmanlı kolordusu savunacaktır. Ama biz bu habere inanmamaktayız.

Sazanoff : Boğazları işgal harekâtına başladığımız zaman Yunanistan ve Bulgaristan da düşmanlarımız arasında yer alabilirler. Fakat bu iki devlet arasında da çıkar mücadelesi vardır. Biri bize düşman olursa ötekini dost sayabiliriz. Sırbistana gelince; boğazı işgal harekâtımız bir dünya savaşına neden olacağından Sırbistan Avusturya-Macaristana karşı cephe alır ve onunla meşgûl olur.

- Genelkurmay Başkanı : Romanyanın alacağı durum da bizim için önemlidir.
- Sazanoff : Romanya ile Avusturya-Macaristan arasında askeri bir ittifak vardır. Fakat son zamanda bu memleket komuoyu Rusyanın lehine dönmüştür. Bununla beraber kesin bir kanı yürütülemez.
- Genelkurmay Başkanı : Boğazlar sorunu kesinlikle Avrupa savaşına neden olur. Böyle bir savaşta Batı cephesi lehimize bir durum alırsa Güney kolordularımızı boğazlara karşı kullanabiliriz. Lâkin Batı cephesindeki durum aleyhimize olursa boğaza başka kuvvet sevketmeye imkânımız kalmaz.
- Sazanoff : Acaba daha fazla kuvvet seferber edemez miyiz?
- Genelkurmay Başkanı : 1915 ve 1916 yıllarında iki kolordu daha teşkil edebiliriz. Bunlar ancak Alman ve Avusturya-Macaristan cephelerine gönderilebilir.
- İstanbul Büyükleçisi : Boğazları işgal için hazırlanan kuvvetler başka cephe-lerde kullanılmamalıdır. Batı cephesine Kafkas cephesinden kuvvet verilmelidir.
- Genelkurmay Başkanı : İstanbulda yapılacak muharebeler bizi Kafkas cephesindeki muharebelerden masun kılmaz. Zira boğazlara yapılacak çıkarma harekâtının Kafkas cephesindeki harekâtı koordine edilmesi şarttır.
- Deniz Kurmay Subayı : Batıda düşman olarak Almanya ve Avusturya-Macaristan varken bütün kuvvetlerimizi bunlara karşı kullanmak gerekecektir. Çünkü esas cephe orasıdır. Birinci derecede orası savunulmalıdır.
- Üstelik Rusya boğazlara doğru yürürken başka düşmanlarla da karşılaşacaktır. Batı cephesindeki başarılarımız boğazlara sahip olabilmemiz demek değildir. Biz Batıda savaş yaparken İstanbulu başka devletler de işgal edebilir. Son kanım şudur : Batı cephesine bakmadan hemen, olup bitti şeklinde, boğazları işgal edivermeliyiz. Boğazlar ancak bu şekilde bizim olabilir. Malî imkânlar da uygundur. Sadece, boğazi işgal edecek üç kolordu hazırlamalıyız.
- Genelkurmay Başkanı : Her Rusun nazarında boğazlar öyle önemli bir yerdir ki, onun Türkten başkasının eline geçeceği belirlirse her Rus onu almakta tereddüt etmez. Derhal İstanbulu bir çıkarma kolordusu yollarız. Böyle bir harekât Avrupa savaşının başlamasıyla beraber derhal yapılabilir.
- Boğaz savaşı, belki de, Batı cephesindeki müca-deleden önce vukua gelecektir. Bu takdirde boğaza gönderilecek kuvvetleri başka tarafa göndermek bahis konusu olamaz.
- İkinci sorun : Çıkarma birliklerinin nakli hakkında :
Bu raporu dilimize çeviren bu sorunun dilimize çevrilmesini lüzumsuz mütalaa etmiştir.

- Üçüncü sorun : Çıkarma için ne kadar gemi lâzımdır?
- İstanbul Büyükelçisi : Nakliyat için Deniz Kuvvetlerinin istediği 15 gün çoktur. İstanbulda, harekât sırasında, bir ihtilâl ya da anarşi çıkarsak harekâtı daha çabuk yapmak gerekir.
- Deniz Kurmay Subayı : Bu istek ticaret gemilerinin asker taşıyacak bir şekle sokulmasına bağlıdır. Eğer ticaret gemileri gereken tâdi'atı yapmak üzere vaktiyle Deniz Kuvvetlerinin emrine verilirse bir kuvveti İstanbulu bir haftada nakledebiliriz.
- Dışişleri Bakanı : Seferberlik süresi dört güne indirilmiş olan çıkarma kolordusu İstanbulu beş günde taşınabilmelidir.
- Dördüncü sorun : Karadeniz Donanması :
- Bahriye Nazırı : Türklerin Rio de Janeiro adlı Berezilya muharebe gemisini satın almasına mani olmak için gemiyi biz satın almak istedik. Fakat İngilizler «Bu gemi satılmayacak» dediler. Brezilya hükümeti de sonradan karar değiştirmiş ...
- Halen başka muharebe gemilerinin Türkiye eline geçmemesi için de tedbir almış bulunmaktayız.
- Arjantin hükümetinin, Amerikada yaptırmakta olduğu, iki zırhlıyı satacaklarını öğrendik Şili hükümeti de aynı yerde yapılan iki zırhlıyı satacakmış. Piyasada bunlardan başka satılık gemi yok. Bu gemilerin Türklerin eline geçmemesi için onları biz satın alacağız.
- İmparator da bu gemilerin satın alınmasını emretti.
- Satın alacağımız bu gemiler ilerde teşkil edeceğimiz Akdeniz Filosunun çekirdeğini teşkil edecektir. Akdeniz Filomuzun stratejik hedefi de Türklerin Karadenizde bizden üstün hale gelmemesini temindir.
- Bundan başka Türkler İngiltereden alacakları gemileri derhal kullanamazlar. İngiltere ya da başka devletten uzman getirtip üç ay çalışmak zorundadırlar.
- Kararlar :**
- İstanbulu işgale memur kolordunun birinci kademesini teşkil edecek 13 üncü ve 14 üncü tümenlerle 4 üncü nişancı livasının bölük sayısı 84'e çıkarılmalıdır;
 - Odessa bölgesinde var olan topçu birliklerinin barış zamanında takviye edilmesi ve yani bataryalardaki top sayısının 6 dan 12 ye çıkarılması gereklidir;
 - Karadenizdeki ulaştırma vasıtalarının sayısı artırılmalıdır. Bu amaçla elverişli gemileri seçmek için şimdiden şirketlerle mukaveleler yapılmalıdır;

- d. Bir kolorduyu taşıyacak araçların, hareket emrinden itibaren en geç 5 günde hareket edecek şekilde tertip alınmalıdır;
- e. Karadeniz donanması en kısa zamanda yeni ve kuvvetli muharebe gemileriyle takviye edilmelidir;
- f. Denizyolu konusunda aşağıdaki tertipler alınmalıdır :
- (i) Tiflisten Karsa ve Sarıkamış üzerinden Karaorgono kadar, en kısa zamanda, çiftli hat döşenmelidir;
 - (ii) Kafkas dağlarını aşacak bir demiryolu yapılmalıdır;
 - (iii) Mihaylo istasyonundan Karsa yeni bir hat yapılmalıdır;
 - (iv) Özel sektör Batum-Kars hattını yapmalıdır.

BÖLÜM III

BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDE OSMANLI SAVAŞI

KISIM I

POLİTİK DURUMLAR VE OLAYLAR

A. POLİTİK DURUMLAR.

1. Büyük Devletler Arasındaki Politik İlişkiler.

Çok yazarlar bu savaşı «Birinci Dünya Savaşı» olarak ortaya koymuşlardı. Gerçekte ise bu savaş Osmanlı Devleti tarafından ya da Osmanlı Devletine karşı olarak açılmamış; bu devlet, kendisini, Avrupa Devletlerinin açtığı bir savaşın içinde bulmuştu. Osmanlı Devleti bu savaşı özgür olarak yönetmeyecek; Almanyanın çıkar ve isteklerine uyaraktan yapacaktı. Bundan ötürü Osmanlı Devletinin dört yıl içinde milyona yakın şehit vererek katıldığı bu savaşı «Birinci Dünya Savaşında Osmanlı savaşı» adı altında anlatmak gerçeklere daha uygun bir hareket olacaktı.

Gerçek bu olduğu için Avrupanın genel politika ve stratejisine değinmeden bu savaştaki Osmanlı politika ve stratejisini anlamaya imkân yoktu. Zira Avrupanın genel politika ve stratejisinde, Milletlerarası politika manzumesinin dışında kalmış ve topraklarının ekonomik ve stratejik önemine rağmen, bünyesi çok zayıf bir duruma girmiş olan, Osmanlı Devletinin arzettiği durum da önemli bir yer almıştı. Bundan ötürü Birinci Dünya Savaşı içindeki Osmanlı savaşının büyük devletler arasındaki ilişkiler; büyük devletlerin Osmanlı topraklarını pay etmek isteklerinden doğan sorunlar ve Osmanlı Devletinin iç düzeni olmak üzere ayrı ayrı incelemek gerekecekti.

Dört kıta üzerinde çarpışan çıkarlar ve bu çıkarların doğurduğu sorunların politik yollardan çarelendirilememesi Birinci Dünya Savaşının çıkmasına neden olmuştu. Ne idi bu çıkarlar?

İlk bakışta bu çıkarları koloni paylaşmasından doğan anlaşmazlıklar; Balkanlardaki Çarlık Rusyası, Avusturya-Macaristan çıkar mücadeleleri; kıtada Fransız - Alman rekabeti; denizlerdeki İngiliz - Alman deniz silâhlanma yarışı; Uzak Doğu sorunları ve Osmanlı topraklarının payı konusundaki anlaşmazlıklar şeklinde anlatılabilirdi. Fakat Alman Jeopolitique'cilerinin anlatışlarından anlaşılabilir ki, Almanya dünyaya yeni bir şekil vermek üzere silâhlı kuvvet hazırlığına geçmişti. İngiltere de, Osmanlı topraklarının pay edilmesine istekli olmakla beraber, Almanyanın kıtaya egemen olmaması için harekete geçmişti.

Zamanın politikası, hedeflerin açıkca ortaya konmasına uygun gelmemişti; Jeopolitique ilim ortaya çıkmadığı için de Birinci Dünya Savaşının hazırlığı da bu şekilde anlaşılmamıştı. Görünen manzara İngiltere ile Almanya arasındaki deniz silâhlanma yarışından ibaretti. Bu yarış olurken Almanyanın Osmanlı Devleti üzerinden Hindistan ve Akdenize doğru uzanmak istemesi dünyanın dikkat nazarından da kaçmamıştı. Çünkü bu çaba, yalnız İngilterenin değil, bütün dünyadaki devletlerin çıkarlarına dokunmuştu.

Almanya «Hedefim Hindistan ve Akdenizdir» diye resmen bir bildiri yayınlamış değildi ama; Berlin - Boğaz - Bağdat demiryolunu yapmaya başlaması; Osmanlı Devletinin Kara Kuvvetlerinde reform yapmak üzere bu devlete subaylar yollaması; İmparatorun resmen ve tantanalı şekilde Osmanlı Hükümdarını ziyarete gitmesi hem İngilizlerin hem de Çarlık Rusyasının çıkarlarına dokunmuş ve büyük politik çatışmalara neden olmuştu.

Bunun dışında Avrupada bir Alman - Fransız rekabeti sürüp gitmekte idi. Almanlar, 1870 savaşı yenilgisinden doğan Fransız intikam hislerini gidermek için çeşitli şekillerde çalışmışlar; fakat bu çabalarında başarıya ulaşmamışlardı.

Avrupanın bir sorunu da Çarlık Rusyasının boğazlar üzerinden sıcak denizlere çıkmak çabası olmuştu. İngilizler deniz kuvvetleriyle, Avusturya-Macaristan da kara kuvvetleriyle bu çabayı önlemekte idiler. Fakat Almanyanın temsil ettiği yeni tehlike karşısında ilkönce Rus-Fransız, sonra da Rus-İngiliz anlaşması yapmak mümkün olabilmeydi.

Rus - Fransız anlaşma ihtimali meşhur Alman devlet adamı Bismark', daima rahatsız etmişti. Bismark «Almanya için en tehlikeli şey herhangisi bir Fransız - Rus anlaşmasıdır; çünkü bu şekil Almanyayı çifte cepheli savaş yapmaya zorlar» demiş ve Alman politikasının böyle bir tehlikeyi önlemeye çalışmasını tavsiye etmişti. Fakat bu konuda İmparatoru arasında anlaşmazlık çıkmış; Bismark da istifa ederek Alman politika sorumluluğundan ayrılmıştı. Bundan sonra Alman politikasında eski Başbakan Bismark değil bizzat İmparator etkili olacaktı. O da politikasını sadece pek güvendiği Alman Kara Kuvvetine dayamıştı. Onun için donanma, yalnız ve yalnız barış masasının büyük kozu olarak muhafaza edilmeli idi.

Böylelikle savaş öncesi ittifaklar bir tarafta İngiltere, Fransa, Çarlık Rusyası; öte tarafta da Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya olarak kurulmuştu.

Fransa kaderini İngiltereye, Avusturya-Macaristan da Almanyaya bağladığı için ittifakların bu tarafları sağlamdı. Yalnız Rus'ların sıcak denizlere çıkmak istemesi ve İtalyanın da iki taraflı bir politika gütmesi ittifakların zayıf noktalarını teşkil edecekti. İngiliz'ler, samimi olarak söylemeler de «Boğazlar sizindir» deyip Rusları kandırmaları bu ittifakı daha sağlam hale getirecekti. Fakat Almanya ve Avusturya-Macaristan İtalyayı tatmin edememiş ve bu durum da merkezî İmparatorluklar ittifakının daimî şekilde zayıf kalmasına neden olmuştu.

Ne idi İtalyanların zoru ?

İtalya, kendi hesaplarına göre hem Avusturya-Macaristandan hem de Fransadan toprak istemekte idi. Avusturyadan alacağı yedi vilayet (Taranto, Trieste, Bolzano, Goriciya, Fiume, Zara, Pola); Fransadan da iki vilayet (Nis, Tunus, Korsika) vardı. Merkezî İmparatorluklar ittifakına girmekle beraber politikasını rüzgârın geliş istikametine göre ayarlamıştı.

Bu politika çatışmaları dışında bir de Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya vardı. Fakat bu iki devletin de, dünya dengesi konusunda, çıkarları yok değildi. Amerika Birleşik Devletleri, Başkan Monroenin in-fraterci politikası içinde olmakla beraber, teknik ve ekonomik gelişmelerin etkisini de düşünmeye başlamıştı. Meşhur savaş teoristi Amiral Mahan «Artık Amerika, dünya denizlerinde İngilterenin yerini almalıdır...» diye yazmıştı. Onun bu kitabı o kadar önemli olmuştu ki, Alman İmparatoru bile bu kitaptan birer tane her subayına vermiş ve onu okumaya zorlamıştı. Demek ki Almanya, İngiltere deniz egemenliğinin yıkılması konusunda, Amerika Birleşik Devletleriyle kader birliği yapmak ihtimalini bile düşünmüştü.

Amerika Birleşik Devletleri ise çıkacak bir Avrupa savaşı çerçevesindeki tarafsızlığını, kendisi için, dünya denizlerine egemenlik hazırlık dönemi olarak telâkki edecekti.

Japonyaya gelince; o da kendini Uzak Doğu ve Batı Pasifik egemenliğine hazırlamakta idi. Amerika Birleşik Devletleri gibi o da, Avrupa savaşını, bu egemenliğe hazırlık olarak karşılayacak ve tarafsızlığını da bu çalışmalara bağhyacaktı.

Almanya ile İngiltere arasındaki, deniz kuvvetleri açısından, kuvvet oranının azalması İngiltere için büyük endişe olmuştu. Zira bu olay «Kendisinden sonra gelen iki devletin donanma toplamından üstün donanma muhafaza etmek» şeklinde olan İngiliz deniz politikasını tehdit etmekte idi. Barış şartları devam ederse bu kuvvet oranı daha da azalabilir. Bundan ötürü İngiltere, deniz kuvvet oranını kendi geleneklerine göre muhafaza etmek çaresini Almanya ile bir deniz savaşı yapmakta bulmuştu. Çünkü savaş halinde İngiliz sanayiinin verim kabiliyeti artmasına karşı Alman verimi çok azalacaktı.

Almanyanın yaptığı yeni donanmanın banisi meşhur Amiral Tirpitz idi. Tirpitz yaptığı bu donanma için de «Bu donanma Riske donanmasıdır ... » demişti. Yani, o, donanmayı İngiltereye savaş açmak için değil, İngilterenin Almanyaya savaş açmasına mani olmak için yapmıştı : İngiltere donanması Alman donanmasını batırabilecek; fakat batırırken

kendisi de geleneksel deniz egemenliğini kaybedecekti. Bundan ötürü de, Amiral Tirpitz görüşlerine göre, İngiltere Almanyaya savaş açmaya cesaret edemeyecekti.

Bu fikir Alman İmparatoruna da intikal etmiş ve onda «Almanya Fransaya savaş açarsa, İngiltere, bu savaşa girmeye cesaret edemez» kanısını hâsıl etmişti. Böylelikle hem Çarlık Rusyası hem de Fransız kuvvetleriyle başa çıkacak muazzam bir kara kuvveti yapıyor ve gelecek bir savaşta Parisi almakla silâhlı mücadelesini zafere ulaştırabileceğini hesaphıyordu. Bundan ötürü Alman stratejisi iki esasa bağlanmıştı : Savaş kısa zamanda zafere ulaştırabilmek için çok kuvvetli bir kara kuvveti yapmak ve denizde de Fransanın Kuzey Afrikadan kıtaya birlik taşınmasına mani olmak ...

Bu bir Alman planı idi ama; kolaylıkla Merkezî İmparatorluklar ittifakının p'anı haline de getirilebilmişti. Fakat birleşik planda ana vazife gene Alman Silâhlı Kuvvetlerine düşmekte idi : Karada Alman kuvvetleri taarruz ederken Avusturya-Macaristan ve İtalya kuvvetleri, sadece, kendi sınırlarında düşmanı kuvvet diversiyonuna (bölümüne) düşürecek hareketler yapacaklardı. Nitekim sonradan Osmanlı Devleti de savaşa girdiği zaman bu devletin silâhlı kuvvetlerine de, daha büyük çapta olmak üzere, aynı vazifeler verilmişti.

Bununla beraber Bahriye Nezareti stratejisini İngilizlerle yapılacak bir savaşa göre ayarlamıştı. Hata ettiği nokta İngilizlerin, geleneksel stratejilerine göre, Alman donanmasını yakından abluka edeceğini düşünmek oldu ... İngiltere, esasen, Avrupa devletlerinin gerektiği zaman donanmalarını yakından abluka edebilmek için, deniz üslerini hep Mans Denzinde yapmışlardı. Herhangi bir değişiklik yapmadıklarına göre Almanlar, onlardan, hep yakın abluka beklemişlerdi. İngilizlerin uzak abluka yapabileceğini, sadece, meşhur Amiral Tirpitz aklına getirdi. Fakat, artık, sorumlu bir mevkide bulunmuyordu. Fikirlerini, Alman İmparatorunun huzuriyle yapılan bir deniz manevrasında, sorgu şeklinde ortaya koymuştu.

Bu manevra, Alman Genelkurmayı tarafından, İngilizlerin yakın abluka yapacağı ihtimaline göre hazırlanmış ve başarı ile de sonuçlandırılmıştı. Fakat Amiral Tirpitz Donanma Komutanına sormuştu : «Ya İngilizler, yakın abluka değil, uzak ablukayı tercih ederlerse ne yaparsınız ?»...

Bu sorgu pek ilgi çekmemişti. Çünkü Alman deniz stratejisi, yıllardan beri İngilizlerin yakın abluka yapacağına dayanmıştı : «Muhrip ve denizaltılarla yakın ablukaya gelen İngiliz Donanmasına zayıf verdirerek kuvvet eşitliği elde etmek; bundan sonra da donanma ile çıkıp katı neticeli bir muharebe yapmak ...» Bütün Alman deniz tekniği buna göre hazırlanmıştı. Uzak mesafelere gidecek muhrip yapmayı tercih etmemişler; torpido silâhı pek bol tekneler yapmışlardı. Bunlar uzak abluka yapacak bir düşmana karşı kifayyetle kullanılacak nekneler değildi.

Bahriye Nezareti bu düşünceler altında «Açık deniz donanması» adını verdikleri ana deniz kuvvetlerini anavatanda tutmuş; Akdenize sadece «Alman Akdeniz tümeni» adı altında Goeben muharebe kruvazörüyle Breslau ağır kruvazörünü göndermişti.

Merkezi İmparatorlukların Akdeniz stratejisi Fransızların Kuzey Afrikadan Avrupaya asker geçirmelerine mani olmak isteğine bağlanmıştır. Almanların Akdeniz tümeni, Avusturya-Macaristan ve İtalya donanmalarıyla beraber bu hedefe yönelecekti. Bu amaçla Batı Akdeniz sektörlerine ayrılmış ve her bir sektör bir donanmaya tahsis edilmişti.

Bu stratejinin gereği olarak, Amiral Souchon emrinde olara: Goeben ve Breslau Akdenize girmiş ve bu denizin limanlarında dolaşmaya başlamıştı. Dikkate şayan olan tarafı Alman Akdeniz tümeninin, ana üs olarak, harekât alanına en yakın olan, İtalyan limanlarını seçmeyip Adriyatik Denizinin ta içindeki Pola Avusturya-Macaristan limanını tespit etmesi idi. Tümen, dolaşıp dolaşıp Pola Limanına geliyor ve onarım ve bakımını bu limanda yapıyordu.

İngiliz, Fransız ve Çarlık Rusyası ittifakının deniz stratejisi daha başka idi. Bir ada devleti olan İngiltere, ekonomi tutumunu başa aldığı için, kara savaşına daima savaş başladıktan sonra hazırlanmayı kendisine hedef almıştı. Bunun gibi denizyollarını koruyacak araçları da savaş başladıktan sonra yapacaktı. Bundan ötürü, savaş başlarsa, Fransız ve Rus Kara Kuvvetlerine, İngilterenin kara savaşına hazırlanmasına kadar, oyalama savaşı yapmak düşüyordu. İngiltere bu oyalama savaşına, sadece, bir iki tümen göndermekle katılacaktı.

Deniz savaşı için İngiltere ile Fransa arasında «Centilmen anlaşması» adı altında ağızdan bir anlaşma yapılmıştı : İngiltere Fransanın Atlantikteki çıkarlarını; Fransa da İngilterenin Akdenizdeki çıkarlarını koruyacaktı. Bu anlaşma, Birinci Dünya Savaşı içinde, ideal bir anlaşma olarak görülmüştü. Lâkin savaştan sonra belli olmuştu ki, İngiltere, bu anlaşmayı yapmakla, müttefiki Fransayı bile sömürmüştü. Çünkü Akdeniz harekât alanının deniz ekonomisi bakımından çok kısır olmasına karşılık Atlantik mücadelesi İngiltereye büyük ekonomik kazançlar sağlamıştı. Düşman gemileri burada yakalanıyor; savaş ekonomisinde de Fransanın yerini İngiltere alıyordu.

Diğer taraftan iki devlet arasındaki deniz anlaşması bu olmakla beraber, Goeben ve Breslau gemilerinden mürekkep Alman Tümeninin Akdenize girmesi karşısında İngiltere, Fransanın rızasını alarak, Akdeniz Filosunu gene Akdenizde muhafaza etmiş ve hattâ bu filoyu iki modern muharebe gemisiyle takviye etmişti.

Gelişen savaş tekniği İngiltereyi geleneksel yakın abluka sisteminden vaz geçmeye zorlamıştı. Onlar için, artık Alman donanmasını imhaya çalışmak yararsızdı. Eğer coğrafya durumlarının güzelliğinden istifade ederek uzak abluka yaparaktan Almanyayı besleyen denizyollarını kesebilirlerse savaş stratejisine daha faydalı olacaklardı. Zira bu abluka, düşman muharebe gücünü besleyen yolları tıkamak açısından, zafer için daha önemli idi.

Dikkate ve takdire şayan olan tarafı İngiliz Denizcilerinin, bu, yeni strateji hazırlığını hem muhtemel düşmanlardan hem de kendi kamuoylarından gizlemeyi sağlamış olmaları idi.

İngilizlerin bu strateji değişikliği savaşta çok büyük rol oynadı.

İşte Osmanlı Devletinin de katılmak zorunda bırakıldığı Birinci Dünya savaşı deniz stratejisi bundan ibaretti.

2. Büyük Devletlerin Osmanlı Devleti Topraklarını Pay Etme sorunları.

Büyük devletler bu suretle tepeden tırnağa kadar savaşa hazırlanırken, Osmanlı Devleti, toprak ve denizlerinin çok büyük önemde o'masına rağmen, milletlerarası manzumenin dışında kalmış ve bünyesini de toparlamamıştı. Bundan ötürü bu devletin toprakları büyük devletler arasında b'ir pay konusu olmuştu. Avrupa devletleri, bu konuda, kendi aralarında anlaşabilseler, belki de Osmanlı Devleti yok oluverirdi. Çarlık Rusyasının sıcak denizlere çıkıp devletlerarası deniz ticaretiyle rekabet edecek hale gelme isteği; Almanyalıların Berlin-Boğaz-Bağdat politikası; İngilterenin Hindistana ulaşan denizyolunun güven'iği uğruna Akdenize mutlak egemen o'mak istemesi; Fransanın Orta Doğuya nüfuz etme isteği birbirine çaparız veren durumlar meydana getiriyor; belki de bu durumlardan ötürü Osmanlı Devleti de ayakta durmak imkânını bulabiliyordu. Çünkü bütün bu sorunlar çaresi kolaylık'a bulunacak bir mahiyet taşıyorlardı. Bununla beraber Avrupadaki savaş ihtimali yaklaştıkça, devletler, samimi olmasalar da, Osmanlı topraklarını paylaşacak anlaşmalar yapmaya başlamışlardı : Boğazlar Rusyaya, İzmir ve Antalya bölgesi İtalyanlara; Suriye Fransızlara; Irak ve Basra da İngilizlere bırakılacaktı.

Tabiatıyla bu durum Osmanlı Devletinin yalnız durumunu değil politikasını da zorlaştırmıştı. Nitekim, savaşın bitiminden önce Rus İhtilâli o'masa, ya Türklerin İstiklâl Savaşı yapmasını zorlaştıracak; ya da büyük devletler arasında yeni bir savaşın çıkmasına neden olacaktı.

Fakat savaş öncesinde Osmanlı Devleti öyle bir duruma girmişti ki, dost da olsa düşman da olsa, paralanmaya aday olacaktı, kendisini böyle bir durumdan kurtarabilmesi çok büyük bilgi, politika mehareti, çaba ve bunlarında üstünde Millî bir birliğe bakıyordu.

3. Osmanlı Devletinin İç Düzeni.

Osmanlı Devleti iktidarına İttihadî Terakki siyasi partisi iyice yerleşmiş bulunuyordu. Hürriyet ve İtilâf partisi diye bir muhalefet vardı ama; bu parti ciddi bir parti o'maktan çıkmıştı. Özellikle Enverin Harbiye, Cemal Beyin de Bahriye Nazırı olarak kabineye girmeleri ve ilk iş o'arak da Silâhli Kuvvetlerde kendilerinden kıdemli varsa, bir ikisi müstesna, hepsini emekli etmeleri Osmanlı iktidarını kuvvetle etkilemişti. Artık, Başbakan Said Halim Paşanın sorumluluğu değil, askerî kuvvete dayanan Dahiliye Nazırı Talat, Harbiye Nazırı Enver ve Bahriye Nazırı Cemal üç.üsünün sevkî idareleri önemli idi. Nitekim Enver ve Cemal Beyler kendilerini hemen General yapacaklar ve kendi vazifelerinden başka devletin her işine karışacaklardı. Örneğin Mahmut Şevket Paşanın öldürülmesine adı karışan bir Sultan damadı Divanı Harp tarafından idam kararı verildiği zaman, Sultanlar tarafından kurtarılmak istenecek ve fakat Cemal Paşa «Hükümdar irade etsin ya da etmesin ben bu adamı idam edeceğim; sonra da onlar beni idam ederler ...» Dediği için Padişah bile bu damadı kurtaramamış; idam hükmü yerine getirilmişti. Açık görünüşüyle Osmanlı Devletinde bir Diktatorya vardı. Bu Diktatoryayı da Talat, Enver ve Cemal Paşalar temsil etmekte idiler.

Bu Diktatorya, komuta makamlarına getirilen genç subaylara istinat etmekte idi. Alman eğitiminde fevkalâde disiplinli ve bilgili olarak yetiştirilen bu subaylar ya, Hafız Hakkı, Ali İhsan Sabis, Ali Fuat Cebesoy, Kâzım Karabekir gibi doğrudan doğruya kolordu; ya da tümen komutanı yapılmış ya da Harbiye Nezareti Daire Başkanlıklarına getirilmişlerdi. Sonradan bunlar da, İsmet İnönü gibi, kolordu komutanlığı makamına getirilivereceklerdi.

Bu camiadan, Enver Paşa tarafından, Mustafa Kemal (Atatürk) ve Fethi Bey uzak tutulmak istenmişti. Nitekim Fethi Bey (Fethi Okyar) Sofyaya Büyükelçi atanmış, Atatürk de onun yanına, Kara Atasesi olarak verilmişti. Fakat kader ve ihtiyaçlar Atatürk'ü cepheye komutan yapacak ve bu büyük devlet adamı ve asker de ilkönce devlet savunmasında sonra da Türk Milletinin kurtarılmasında en büyük vazifeyi yapacak ve uluslararası büyük devlet adamları yanında yer alacaktı.

İttihadı Terakki siyasi partisinin samimi bir hizmet havası içinde işe başladığı kesindi. Büyük maliyeci Cavit Beyin kişiliğinde devlet maliyesini düzeltmek yoluna girmiş; Almanyadan General Liman von Sanders başkanlığında bir subay getirterek kara ordusunu reform yapmak yoluna sokmuş; İngilterede yeni yapılmakta olan büyük savaş gemilerinin inşaatını hızlandırmıştı.

Fakat bütün bu çalışmaları Avrupanın politik havası ve Osmanlı toprakları üzerinde pay konuşmaları bulandırmakta idi. Bundan ötürü hükümetin ilk işi, kendisini Avrupa milletler caimasının içine sokacak tertibat almak ve kuvvetli bir müttefik bulmak oldu.

Çarlık Rusyası Osmanlı Devleti üzerindeki emelleri çok yakından bilindiği ve bu emeller de en kuvvetli tehlike sayıldığı için, ittifakına girilecek ilk devlet olarak İngiltere akla getirildi. İngiltere böyle bir ittifaka razı olursa hükümet ona büyük tavizler de verecekti : Basra Körfeziyle Arabistan yarımadası Güneyindeki Petrol yatakları, Petrol araştırma imtiyazı, Bağdat demiryolunun Basraya kadar uzatılması, Trabzon ve Samsun Liman inşaatları gibi ...

İngilizlerle ittifak yapmak isteğinin bayraktarı Maliye Bakanı Cavit Bey oldu. İlk teşebbüs olarak Cavit Bey İngiltere Bahriye Nazırı Winston Churchill'e ittifak isteyen samimi bir mektup yazmıştı. Londradaki Büyükelçi Tevfik Paşa da eski Başbakanlardan Hakkı Paşa ile takviye edilmişti. Onların da aldığı talimat, ittifak istemek ve yapmak üzerinde toplanıyordu. Fakat İngiltere bu isteğe olumlu cevap vermiyecek ve hükümetin ümitlerini suya düşürecekti.

Belli olmuştu ki, İngiltere ya Rus İngiliz ittifakına zarar getirmemek ya da isteklerini ilerde zorla koparmak için Osmanlı isteklerine yüz vermemişti.

Bundan sonra Cemal Paşa ittifak aramak üzere Fransaya gönderildi; fakat o da eli boş döndü. Kaderini İngiliz politikasına bağlamış olan Fransanın başka türü hareket etmesine imkân yoktu. Her iki devlet de Osmanlı topraklarından pay çıkarmayı onun topraklarının stratejik durumundan istifade etmeye tercih etmişlerdi. Ya Osmanlı Devletinin ke-

sirlik'e Almanlar'la beraber olacağına inanıyorlar ya da tarafsız kalacak Osmanlı Devletinin topraklarını sonradan kolaylıkla pay etmeyi düşünüyorlardı.

Almanya ile olan ilişkileri İstanbuldaki Alman Büyükelçisi tanzim etmekte idi. O da İmparatoruna «Osmanlı Devleti tükenmiştir; onu ittifaka almak, Almanyaya, faydadan çok zarar verir» diye rapor yazmıştı.

Buna rağmen Osmanlı Hükümeti bu üç devletten birinin ittifakına girmek çabasına devam etmiş ve ancak, Saray-Bosna cinayetinden ötürü Avrupa ufuklar karardığı zaman, politika değiştirmeyi uygun bulmuştu. Fakat izlenecek politika konusunda hükümet üyelerinde bir fikir birliği yoktu; kimi Rusyayı, kimi İngiltereyi, kimi de Almanyayı düşünmekte idi. Talât ve Enver Paşaların kanısı «Madem ki İngiltere, Fransa ve Almanya bizi müttefik olarak istemiyorlar, biz de Çarlık Rusyasına yaklaşmaya çalışırız» olmuştu.

Çar Nicola II, her yıl olduğu gibi 1914 yılında da yaz tatilini geçirmek üzere Yalta'ya gelmiş; Hükümdar da, gene her yıl olduğu gibi, kendi selâmlarını ulaştırmak üzere Çara, Ertugrul yatıyla Talât ve Ahmet İzzet Paşaları göndermişti. Bu ziyarette Çar, Osmanlı Devleti hakkındaki iyi niyetlerini, sahte de olsa, belirttikten sonra iki devlet arasındaki ilişkilerin daha da iyi hale gelebilmesi için Alman askerlerinin Osmanlı topraklarından çıkarılmasını tavsiye edecekti.

Buna mukabil Talât Paşa, Ertugrul yatında verdiği veda ziyafetinde birden bire Rus Dışişleri Bakanı Sazanoff'a ittifak teklif edecekti. Sazanoff bu teklife şaşırılmış ve «durdunuz durdunuz da neden bu teklifi son dakika yaptınız» demişti ama; teklifi gene ilgi çekici bularak konuşmalara İstanbuldaki Rus Büyükelçisini memur edeceğini söylemişti.

Bunun yanında Enver Paşa da İstanbuldaki Rus Kara Atasesi Generale ittifak teklif etmiş ve böyle bir ittifak yapmak uğruna Rusyaya tavizler vereceğini de eklemişti : Kafkasyadaki Osmanlı Kara Kuvvetlerini geri çekecekti; Trakya'da bir kolordu hazırlayacak ve bu kolorduyu Rusyanın emrine tahsis edecekti; Alman General ve subaylarını derhal Osmanlı topraklarından dışarı çıkaracaktı ve saire.

İstanbul'daki Rus Büyükelçisi böyle bir ittifakın yapılmasına kafası çok yatmış ve Sazanoff'a «vakit geçirmeden ittifakı yapalım» diye telgraf üzerine telgraf yağdırmıştı. Fakat Dışişleri Bakanı Sazanoff, Osmanlı Devletini çok zayıf bulduğu için, kararını vermekte gecikmiş; Goeben ve Breslau'nun birdenbire İstanbul'a gelip Osmanlı hizmetine girmesi de politik havayı birden değiştirmişti. Artık Osmanlı Hükümeti Rus ittifakından konuşmaz olmuştu.

4. Saray-Bosna Cinayeti.

Temmuz 1914 ayı Avrupa politikasında çok önemli bir dönemi teşkil etti. İngiltere anavatan filosunun muharebe kruvazörleri tümeni, Kil Limanında Alman Deniz Kuvvetlerinin donanma haftasına katılmıştı; Akdeniz Filosu da İstanbul'a resmî bir ziyaret yapmıştı. İngiliz Amiralî Alman İmparatorunun, diğer İngiliz Amiralî de Osmanlı Hükümdarının ziyafetinde idi. Her ikisi de bir Sırp talebenin Bosnada Avusturya-Ma-

caristan Veliâhdını öldürdüğünü bu ziyafet sofralarında haber almışlar ve resmî ziyaretlerini yarıda bırakarak filolarını aldıkları gibi ana üslerine döneceklerdi.

Cinayetten ötürü Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında gidip gelen notalar çok sertti. Üstelik Çarlık Rusyası Sırbistanı tutarken Almanya da Avusturya-Macaristanı tutmakta idi. Bundan ötürü sert nota teatisi muhaberesine bu iki devlet ve nihayet İngiltere ve Fransa da katılmıştı.

Nihayet Avusturya-Macaristan Kara Kuvvetlerinin Sırbistana saldırması Savaşın açılmasına neden olacaktı ama; bu gergin hava Akdenizdeki Alman deniz tümeninin durumunu etkilemişti. Çünkü İtalya, Merkezî İmparatorluklar ittifak anlaşmasına sadık kalmayıp tarafsızlığını ilân ediverecekti. Belli oluyordu ki, İtalya, İngilterenin savaşa gireceğini, Almanyadan daha iyi, tahmin etmiş ve deniz stratejisinin savaş üzerinde büyük etki sahibi olacağını düşünerekten çıkarlarını ilkönce tarafsızlık sonra da İngiltere ile beraber olmakta bulmuştu. Artık Fransadan Nis, Korsika ve Tunusu istemeyi unutacak Avusturya-Macaristandan yedi vilâyeti koparmayı kendisine hedef alacaktı.

Siyasî hava içinde Balkanlar da dahil olduğu halde bütün devletler gizliden gizliye seferberliklerini yapmaya başlamışlardı.

B. ALMAN AKDENİZ TÜMENİ HAREKATI.

1. Birinci Dünya Savaşı Başında Akdeniz Stratejisi ve Emri Komuta Bölümü.

Birinci Dünya Savaşı arefe ve başında Alman Akdeniz tümeninin bu denizde yaptığı harekât, şimdiye kadar, Türk askerî yazarları tarafından «Yavuz ve Midillinin Akdeniz harekâtı» başlığı altında anlatılmıştı. Halbuki, bu harekât sırasında gemilere, henüz, bu adlar verilmediği gibi, gemilerin harekât sonunda İstanbula ulaşmalarından başka harekâtın Osmanlı Devletiyle de bir ilgi ya da ilişkisi yoktu. Goeben muharebe kruvazörü ve Midilli ağır kruvazörü Alman karargâhından aldıkları direktif çerçevesinde ve Alman bayrağı altında bu harekâtı yapmışlardı. Bundan ötürü, biz de, olayı, Yavuz ve Midillinin değil, Alman Akdeniz tümeninin harekâtı altında anlatmayı daha uygun mütalaa ettik.

Karşılıklı ittifakların harekât planlamaları sırasında sadece Batı ve Orta Akdeniz ele alınmıştı. Bu denizdeki birinci harekât sorunu da Fransızların Kuzey Afrika kıyılarından Fransız limanlarına doğru güvenli bir askerî nakliyat yapmayı tasarlamaları; Merkezî İmparatorluklar ittifakının da bu nakliyatı vurmaya hedef alması idi.

İngiliz ve Fransız Genelkurmayları, birleşik olarak, bir «Akdeniz harekât planı» hazırlamışlardı. Bu plan 1912 yılı sonunda İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey ile Londradaki Fransız Büyükelçisi mös-yö Paul Cambon arasında özel bir konuşmaya konu teşkil etmiş; 10 Şubat 1913 gününde de bir harekât antlaşması olarak imzalanmıştı.

Antlaşmaya göre Fransa, iki devlet arasındaki şifahi anlaşma esaslarına sadık kalmak'a beraber, İngilterenin, Avusturya-Macaristan donanmasına karşı Akdenizde bir filo bulundurmasına razı olacaktı. Bu İngiliz filosu Avusturya-Macaristan donanmasının İtalyan donanmasına katılmasına mani olmaya çalışacaktı. Çünkü Fransız donanması Avusturya-Macaristan ve İtalyan donanmalarının toplam kuvvetinden zayıf bulunuyordu.

Zekâ ve bilgisiyle ad yapmış olan Fransanın Akdeniz filosu komutanı Amiral Boné de Lapeyere, ilkönce İtalyan sonra da Avusturya-Macaristan donanmasıyla muharebe yaparaktan Akdenize egemen olacağını ve askerî yolların güvenliğini sağlayabileceğini düşünmüştü ama; hükümet anlaşması karşısında boyun eğmek zorunluğunu duymuştu. Böylece İngilterenin Akdeniz filosu Avusturya-Macaristan ve İtalyan donanmalarının birleşmesine mani olmaya çalışacak, Fransız Akdeniz filosu da askerî nakliyatı yakından himaye edecekti.

İngiliz Akdeniz filosu komutanı Amiral Milne'nin Fransız Amiralinden daha kıdemli bulunması Fransız prestijine dokunmuştu. Mademki, İngilterenin de Akdeniz çıkarlarını Fransız donanması koruyacaktı, Fransızlara göre, kesinlikle Akdenizdeki İngiliz kuvvetleri de Fransız Amiralinin emrinde bulunmalı idi. İngiliz politikası bu önemli soruna kolaylıkla çare bulmuştu : «İngiltere Akdenize Avusturya-Macaristan donanmasından daha kuvvetli bir filo getiremezse İngiliz filosu Amiral Boné de Lapeyere'nin emrine girecek; İngiltere Bahriye Nezaretî de Amiral Milne'yi, Fransız Amiralinden daha kıdemsiz bulunan Amiral Troubridge ile değiştirecekti.

İngiltere, sayı bakımından değilse de, kudret bakımından Akdenizde Avusturya-Macaristan donanmasından daha kudretli bir filo tuttuğu için Amiral Milne'yi yerinde bırakmış ve filosunu Malta Adasına toplamıştı.

Amiral Boné de Lapeyere de, İtalyan donanmasını zayıflatmakla askerî nakliyatın kendiliğinden korunmuş olacağı kanisiyle, filosunu, İtalyan donanmasına en yakın yer olan, Toulon Limanında toplamıştı.

Merkezî İmparatorlukların Akdeniz stratejisi ise, önce de belirtildiği gibi, bir emri komuta birliğine dayanmıyordu. Avusturya-Macaristan ve İtalyan donanmalarıyla Alman Akdeniz tümeni kendilerine verilen sektör içinde özgür olarak çalışacak ve harekât yapacaklardı. Bununla beraber Alman Amiralî Souchon Mart 1913 ayında Pola Limanında Avusturya-Macaristan Donanma Komutanı Amiral Haus ve Aralık 1913 ayında da İskenderiyede İtalyan Donanma Komutanı ile konuşmuş; Fransız askerî nakliyatını tek başına da vurabileceğini onlara taahhüt etmişti. Fakat bu taahhütte İngilterenin savaşa tarafsız kalacağı fikri hâkim olmuştu. İtalyan Donanma Komutanı bu taahhüde karşılık olarak Messina, Napoli ve Augusta (Sicilya Adası Batı kıyılarında) limanlarını Alman Akdeniz tümenine destek olarak hazırlamaya söz vermişti.

Birinci Dünya Savaşı arefesinde çeşitli devletlere mensup olarak Akdenizde bulunan kuvvetler şunlardı :

	Muharebe Gemisi	Muharebe Kruvazörü	Kruvazör	Muhrip	Denizaltı
İngiltere	—	3	8	16	
Fransa	20	—	8	84	62
Almanya	—	1	1	—	—
Avusturya	15	—	6	48	6
İtalya	12	—	17	59	14

İngiltere ve Almanya'da sayı üstünlüğü yoktu ama; öteki devletlerin muharebe gemileri çok eski tip, yani küçük olmasına karşılık Alman ve İngiliz muharebe kruvazörleri çok modern idi; topları daha deri ateşli, uzak menzilli; ateş idare ve kontrol cihazları daha üstün teknikli; cep-haneleri de daha kudretli bulunuyordu.

İngiliz ve Alman muharebe gemileri arasında da teknik farklar vardı : Goeben, İngiliz muharebe kruvazörlerinden beş mil fazla sürat yapıyor ve mermi ve torpido isabetlerine karşı daha mukavemetli bulunuyordu. Bundan ötürü İngiliz muharebe kruvazörlerinin Goeben'i yakalayıp imha edebilmeleri için, Amirallerinin, fevkalâde üstün stratejik manevralar yapması gerekiyordu.

Teknik üstünlüğün Almanlarda olmasına karşılık, tabii coğrafyadan doğan stratejik üstünlük İngilterede idi. Çünkü Alman açık deniz tümeninin kendi anavatanına gideceği Cibralta geçidi; Pola Limanına gideceği Otranto geçidi İngiliz donanmasının kontrolü altında bulunuyordu.

Goeben en büyük zora 1914 yılı ortalarına yakın bir tarihte girmişti; makine arızasından ötürü 14 milden fazla yol yapamamıştı. Almanyadan işçiler gönderilerekten bu arızanın giderilmesine çalışılacak; fakat 18 milden fazla sürat yapmak gene mümkün olmayacaktı. Bundan sonra gemi personeli çalışmış ve sürati 24 mile çıkarabilmişlerdi.

2. Başlangıç Harekâtı.

Ağustosun ikinci günü Alman Akdeniz tümeni Adriyatik Denizindeki Reşadiye Limanında bulunmakta idi. Seferberlik emrini aldığı için hemen buradan hareket ederek vaktiyle hazırlanan plan gereğince Messina Limanına demirlemişti.

Bu limanda fazla kalmadı; 2/3 Ağustos gecesinde hareket etti. Amiral'in amacı, o gece içinde savaşın açıldığı haberini alacağına emin olduğu için, Kuzey Afrikadaki Fransız bindirme limanlarına yaklaşmak ve savaş haberini alır almaz da bu limanları bombardıman etmektir. Hedef olarak Goeben muharebe kruvazörüne Philippeville Limanının Breslau kruvazörüne de Bon Limanının bombardımanını vermişti.

Amiralin tahmini doğru çıktı; Alman Akdeniz Tümeni komutanı, yolda, Fransaya karşı savaş ilân edildiği haberini aldı ve derhal Goeben ve Breslau'yu bombardıman hedeflerine gitmek üzere serbest bıraktı.

4 Ağustos 1914 sabahının ilk saatlerinde Goeben Philippeville müstahkem mevkiini bombardımana başladı. Tren hatlarını tahrip etmiş; 30 kadar da Fransız askeri öldürmüştü. Fransız topçusu da ateşe mükabele etmiş; fakat menzil kısalığından bu mukabeleden bir sonuç alamamıştı.

Bu sırada Breslau da Bon Limanını bombardıman etmişti. Bu gemi limandaki nakliyecileri bombardıman ettiği için Fransızlar üzerinde daha büyük etki hâsıl etti. Bu hareket üzerine Fransız Akdeniz filosu komutanı Amiral Boné de Lapeyere, denizyolları tehdit altında diye konvoy sistemini uygulamaya karar verdi. Savaşın önce böyle bir tertip düşünülmüdüğü için Amiralin karar değiştirmesi Fransız nakliyatında üç günlük bir gecikme doğmasına neden olmuştu.

Almanların Kuzey Afrikadaki iki limanı bombardıman ettikleri haberi Amiral Boné de Lapeyere'ye ulaştığı zaman Amiral filosuyla derhal denize çıkmış ve aldığı keşif işaretlerine istinat ederek, onları Cibraltaya yakın sularda yakalayabileceğini sanmıştı.

Ha'buki bombardımandan sonra Cibralta'ya doğru seyretmek Amiral Souchon'un bir oyunu idi. Bombardımandan sonra filosunu toplamış ve Cibralta'ya doğru seyre başlamıştı. Ama hava karardıktan sonra rotasını aksedecek ve Messina Limanına yol verecekti.

Amiral Souchon, Fransaya karşı savaş açıldığı hakkında aldığı haberle birlikte çok önemli bir emir almıştı : «3 Ağustos Osmanlı Devletiyle ittifak yapıldı. Goeben ve Breslau İstanbul'a gideceklerdir ...»

Belki idi ki, müttefik İtalya bir mızıkçılık yapmış; belki de ittifaktan çıkmış; artık bu devletin limanlarından istifadeye imkân kalmamıştı. Fakat 1500 mil mesafede bulunan İstanbul'a gitmek de kolay olmayacaktı. Çünkü gemilerin kömür durumları buna müsait bulunmuyordu. Bu imkânsızlık Amiral Souchon'u ilkönce Messina Limanına gidip kömür ikmal yapmak kararına götürdü.

Alman Akdeniz tümeni Messina yolunda İngiliz donanmasına mensup Indomitable ve Indefatigable muharebe kruvazörleriyle karşılaştı. Bu karşılaşma aykırı seyirle olmuştu. İngilizlere karşı savaş açılmadığı için taraflar birbirini selâmlamışlar; fakat İngiliz filosu hemen rota aksederek Goeben i'e Breslau'un dümen suyuna takılmıştı. Artık her iki taraf da, kendi Amiralinden, İngilterenin savaşa katıldığı haberini beklemekte idi.

Almanların yazdığına göre Amiral Souchon İngilterenin alacağı durum hakkında pek bir şeyler bilmiyordu. Bütün bildikleri kendisine gelmiş olan iki telgraftaki ifadelerden ibaretti. Bu telgraflardan bir tanesi pek muhtemel olarak İngilterenin de Almanyaya karşı savaşa katılabileceğini söylüyor; öteki de İngilizlerin muhtemel saldırı hareketlerine karşı dikkatli bu unulmasını tavsiye ediyordu.

Pek az sonra İngiliz filosu Dublin tipi iki kruvazör tarafından takviye edildiyse de Alman Akdeniz tümeni 24 mil olan üstün sürati sayesinde İngilizlerden temas kesti ve Messina Limanına vardı. Bu limanda, tarafların ilân etmiş olan İta'yan makamlarının gösterdikleri zorluklara rağmen kömürünü tamamlamaya çalışıyordu.

Bu sırada Avusturya-Macaristan donanması seferberliğe hazırlık emrini almış ve fakat bu devlet henüz İngiltere ve Fransaya karşı savaş ilân etmemiş durumda bulunmakta idi. Avusturya Macaristan Dışişleri Bakanı, donanmanın herhangi bir düşman saldırısına uğramadan seferberlik hazırlıklarını tamamlamasını temin için, savaş ilânını geciktirmişti. Üstelik bu devletin diplomatları da, Almanlarınkiler gibi, İngilterenin savaşa katılmayacağına dair de yanlış bir kanı beslemekte idiler. Onlarda böyle bir kanının meydana gelmesine neden bu devletin Londradaki Büyükelçisi Kont Mensdroff'un kendi Başbakanına çektiği, aşağıdaki, telgraf olmuştu :

«Şimdi Sir Edward Grey'i gördüm. İngiltere, Belçikanın durumu hakkında, Almanlara bir ultimatom vermiş. Bunun cevabını bu akşam ya da yarın sabah alacaklarımı ümit ediyorlar. Grey durumu anlattıktan sonra bana dedi ki, eğer Avusturya-Macaristan Fransaya savaş ilân etmezse biz de size karşı hasmane duruma mayız; dostluğumuzu da bozmayız.

İngiltere Dışişleri Bakanı bizim yolsuz bir şekilde ilânı harp yapmıyacagımıza emin bulunuyor. Eğer Fransaya karşı savaş açarsak Adriyatik Denizinde karşımıza İngiliz ve Fransız donanmaları çıkacaktır. Böyle bir hal de bize çok zor bir durum yaratır.

Bunun üzerine sorduğum bir sorgudan ötürü, Tyzeli, Fransanın Adriyatik Denizine filo gönderemeyeceğini söyledi. Sanılarına göre de Fransızlar donanma arını Kuzey Afrikadan Fransaya uzanacak askeri nakliyatı korumaya gönderirler.»

Nihayet; Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanlığı Bahriye Nezaretinden tehlikesiz olacak hasmane durum alsalar bile Avusturya-Macaristan gemi ya da filolarının, geçici bir zaman için, İngiliz savaş ve ticaret gemilerine karşı saldırıya geçmemelerini istemiş; o da donanma komutanına bu yöde emir vermişti.

Bu emirden bir gün önce de Avusturya-Macaristan genel karargâhında bu devletin deniz kuvvetlerini temsil eden Amiral Edruvin Raisp, Başkomutana, İtalyanın tarafsızlığını ilân etmesinden sonra Adriyatik Denizinin içine tıkağı kalacak olan Avusturya-Macaristan donanmasının imhası, İngiliz-Fransızlar için zor olamayacağını söylemişti. Ona göre donanmanın, böyle bir tehlikeye atılması yerine, Karadenize gönderilmesi savaşın genel stratejisine daha hayırlı olurdu.

Avusturya-Macaristan genel karargâhı mensupları böyle bir fikir «olacak şey» olarak kabul etmemekle beraber Osmanlı Devleti ve Bulgaristanı kazanmak bakımından da yararlı olacağını inkâr etmiyorlardı.

Nihayet Başkomutan bir de Donanma Komutanı Amiral Haus'un konu üzerindeki fikrini soracak; o da olumlu bir cevap vermeyecekti. Amiral Haus diyordu ki : «Osmanlı Devletinde bizim donanmanın kömür ve başka ihtiyaçlarını sağlayacak bir liman yoktur. Üstelik oraya giderken İngiliz ve Fransızların çok şiddetli taarruzlarına da uğrayabiliriz. Özellikle donanmanın, kendisiyle beraber götürüleceği yardımcı gemilere ayak uydurmak zorluğundan, sürat azaltması da gerekecek ve bu şekilde hareket, bizi büsbütün tehlikeye sokacaktır. Özet olarak Avusturya-Macaristan donanması Osmanlı sularına intikal edemeyecektir ...»

Bu sırada Alman Deniz Kuvvetlerinden de önemli bir telgraf geliyordu :

«Alman Deniz Genelkurmayı, Avusturya-Macaristan Donanmasından, Adriyatik Denizine girecek olan Goeben ve Breslau gemilerini Güney Adriyatikte himaye edecek kuvvet göndermesini rica eder. Çünkü Otranto Boğazı İngilizlerin İnvensible tipi muharebe kruvazörleri tarafından tutulmuş bulunmaktadır.»

Bu telgraf üzerine Avusturya-Macaristan Başkomutanı gereken her hareketin yapılması için Donanma Komutanı Amiral Haus'a emir verdi.

Donanma Komutanı, Başkomutana, şimdiye kadar İngilizlere karşı çok uysal şekilde hareket edilmesi hakkında tek emir almıştım. Bundan sonra ne şekilde hareket etmem lâzım ise onu bana bildirin diye yeni bir talimat istedi.

Başkomutan ise, Dışişleri Bakanlığı o şekilde düşünebilir; fakat bizim Goeben ve Breslau'ya yardım etmemiz şarttır, diyordu. Buna rağmen Donanma Komutanı Amiral Haus, aşağıdaki mazeretiyle, Başkomutanın yardım teklifini reddedecekti :

«Eğer Goeben İngilizler tarafından kovalansa, kullanacağı yüksek süratle kendisini kurtarabilir. Fakat Otranto'dan 580 mil mesafede bulunmamız ve süratleri az olan gemilere malik olmamız dolayısıyla bizim ona yardım etmemiz kolay olmayacaktır. Bizim yardımımız söz konusu olursa Goeben'in bir süre Messinada kapalı kalması gerekecektir. Bu süre içinde Bizerta'daki Fransız filosu da bizden önce Messina önüne gelebilecektir. Çünkü Bizerta ile Messina arasındaki mesafe bizim mesafemizden daha çok yakın, yani 300 mildir. Şu halde biz orada daha çok üstün bir düşmanla karşılaşabileceğiz. Bu durumda bize kim yardım edebilecektir? Ben böyle bir yardım harekâtını akla sığar bir hareket olarak mütalaa edemem ... »

Amiral Haus Fransızların İngilizlerle iş birliği yapacağına emin idi. Bundan ötürü Fransızlara karşı harekât yapmaktan sakınmakta kendini son derecede haklı görüyordu.

Bu sırada Alman Akdeniz tümeninin durumu şöyle özetlenebilirdi :

«Alman Deniz Kurmay Başkanlığı, İngiltereye karşı savaş açıldığını bildiren telgrafiyle birlikte İtalyanın tarafsızlık ilân ettiğini de bildirmiş ve fakat durumu pek de fena göstermemişti. Hükümetlerinin verdiği karardan İtalyan denizcileri pek mahcuptur; durum iyidir demişti.

Amiral Souchon, ne İtalyanlardan ne de Avusturyalılardan hiç bir fayda ummuyor; bununla beraber müttefik olmasından ötürü bir kez de Amiral Haus'a başvurmayı fena bulmuyordu ... »

Bundan ötürü Alman Amirali 5 Ağustos 1914 günü Pola Limanındaki Amiral Haus'a «Goeben ve Breslau'yu kurtarmak üzere en kısa zamanda Messinaya gelmenizi rica ederim. İngiliz kruvazörleri Messina önündedir. Fakat Fransızlar, henüz, ortada görünmemektedirler. Ne zaman Messinaya geleceğini bana bildirin» diye telgraf çekmişti. Fakat Amiral Haus bu telgrafa da olumlu cevap vermeyecekti. Fakat cevap

Amiral Souchon'a yararlı olmuştu. Çünkü Avusturyalılardan bir hayır o madığına dair kanlarını kesinleştirmiş; içinde bulunduğu zor durumu sadece kendi kuvvetiyle çarelendirebileceğine inanmıştı.

Bu sefer de 6 Ağustos 1914 günü Alman Başkomutanlığı Avusturya-Macaristan Başkomutanlığına başvuruyordu :

«Goeben ve Breslau İngiliz donanması tarafından Messina Limanında abluka edilmiştir. Gemiler, belki, Adriyatik denizine çekilmek için bir hareket yapacaklardır. Avusturya Macaristan donanmasının bu gemilere yardım amacıyla ne zaman Güneye doğru yola çıkacaklarının bildirilmesini rica ederim ... »

Alman Başkomutanlığı gemilerin İstanbul'a gitmesi için emir verdikten sonra Avusturya-Macaristan Başkomutanlığına bu şekilde telgraf çekmesi dikkate şayandı. Görünüşe göre Almanların amacı gemilerin İstanbul'a gideceğini kamufle etmekten başkası değildi. Nitekim gemiler Messinadan Avusturyalılar cevabını beklemeden hareket edeceklerdi.

3. İstanbul'a Doğru Seyir.

Alman Akdeniz tümeni Messinadan 6 Ağustos 1914 günü saat 17.30 da hareket etmişti. Aynı saatte Alman Deniz Kumay Başkanlığı Avusturya-Macaristan Deniz Kuvvetlerine bilgi veriyor ve hiç olmazsa müttefik donanmanın Birindiziye kadar gelip Goeben ve Breslau'ı burada karşılamasını rica ediyordu. Böylece Amiral Haus da üç muharebe gemisi, iki kruvazör ve 19 muhrip ve torpidobotla 7 Ağustos günü Pola'dan hareket ederek Güneye doğru seyre başlamıştı. Niyeti Birindiziye kadar inmek değil, sadece, Alman gemilerinin Adriyatik Denizine girmesine yardım etmektir. Düşmanın sayı ve kuvvet üstünlüğünü de Avusturya Limanlarına yakın yerlerde muharebe yapmakla telafi edeceğini hesaplamıştı.

Goeben ve Breslau Messinadan nasıl ayrılmışlardı?

İngiliz Amiral Milne tertiplerini Goeben ve Breslau'nun ya Adriyatik'e ya da Cibralta'ya gitmek ihtimaline karşı almıştı. Bu gemilerin nereye gideceğini onlar kadar merak eden Romadaki Rus Deniz Ataşesi Messinaya gelmiş; Alman Denizcileriyle arkadaşlık kurmuş ve gemilerin İstanbul'a gideceğini öğrenip hükümetine bildirmişti ama; bu haber İngilizleri tatmin etmemişti.

Buna göre Amiral Milne Messinanın iki tarafından Alman gemilerinden temas alıp bu teması muhafaza edecek iki kruvazör bulundurmış; kendisi Sicilya sularında mevki almış; Amiral Troubridge filosunu da Otranto Kanalına göndermişti.

Alman Akdeniz tümeni için sorun, bu İngiliz kruvazörlerine görünmeden hareket edebilmek ya da görünürlerse temas muhafazasını kandırmaya uğraşmaktı.

Bunun için Amiral Souchon, Goeben ve Breslau, aralarında yarım saatlik bir fark olmak üzere Messinadan ayrı ayrı hareket ettirmiş; sonra denizde birleşerek, temas muhafızı şaşırtmak üzere Otranto Kanalına doğru yol vermişti.

Sahada yalnız Alman ve İngiliz gemileri vardı. Fransanın Akdeniz filosu, sonradan Amiral Haus'un yazısından da öğrenileceği şekilde, ya İngiliz filosunu takviye etmek üzere Maltaya gidiyor; ya da Kuzey Afrika-Fransa deniz nakliyatını koruyordu ?.

Goeben ve Breslau'un Messinadan çıkıp Kuzeye doğru seyre başladıkları İngiliz kruvazörü Gloucester tarafından görüldü. Kruvazör komutanı hem keşif işareti verdi hem de Alman Akdeniz tümeninden temas muhafaza etmeye başladı.

Bu işareti a'an İngiliz Amiral Milne bulunduğu yerden Kuzeye doğru yol verdi; Otranto Kanalında bulunan Amiral Troubridge de filosunu muharebeye hazırladı. Fransız Amiral Boné de Lapeyere ise Malta Adasıyla Kuzey Afrika kıyıları arasında bir mevki almış, Alman tümeninin karar değiştirip Cibraltaya gitmek ihtimaline karşı burada bekliyor ve bu hareketiyle Fransız deniz ulaştırmasını koruduğuna inanıyordu.

Breslau kruvazörü, temas muhafızı İngiliz kruvazörünü uzaklaştırmak ve Goeben'i ona göstermemek için, ona ateş açtı. İngiliz kruvazörü de bu atışa mukabele etti. Fakat Almanlar için Gloucester kruvazörünü uzaklaştırmak mümkün olmamıştı.

Amiral Souchon temas muhafızı kruvazörün gözünden kaçmak çaresini, ortalık karardıktan sonra bir manevra hilesi yapmaya bağladı : Ortalık karardıktan sonra Breslau, yavaş yavaş geri kalıp Goeben'le arasındaki mesafeyi açacaktı. Böylelikle İngiliz kruvazörünün de Breslau'ya tabi olarak geri kalacağını ve Goeben'i gözden kaçıracağını tahmin etmişti. Bundan sonra Goeben birdenbire İstanbul rotasına dönecek; Breslau yoluna devam ederek Gloucester'i Kuzeye doğru çekecek, sonra o da birdenbire İstanbul rotasına dönerek süratle Goeben'e katılacaktı.

Ortalık karardıktan sonra Almanlar planladıkları bu manevrayı yaptılar. Fakat Gloucester kruvazörünü kandırmak mümkün olamamıştı. O, Breslau'ya tabi kalmamış; Goeben'in döndüğünü farkederek onun peşine düşmüş ve düşmanın bu hareketini telsizle kendi Amirallerine bildirmişti.

Otranto Kanalında bulunan Amiral Troubridge aldığı telsiz işareti üzerine, ilkönce, Alman Akdeniz tümenine doğru yol verdi. Sonra «Bana o tarafa git» diye emir gelmedi diyerek Otranto Kanalını boş bırakmak üzere geriye döndü. Amiral Milne, çok uzak mesafede bulunmasına rağmen, Alman Akdeniz tümenini yakalamak üzere yol verdi.

İngiliz ve Fransız kamuoyu Alman Akdeniz tümeninin kaçırılmış olmasından ötürü Amiral Milne ve Boné de Lapeyere aleyhine ayaklanmıştı. Bu hal her iki Amiralin de Bahriye Nezaretleri tarafından değiştirilmesine neden oldu.

İngiltere Bahriye Nezareti, hâlâ Alman Akdeniz tümeni peşinde bulunan Amiral Milne'ye «Vazifeni Amiral Troubridge'e teslim et» diye emir almıştı. Fakat o vazifesini teslim etmeyecek; Amiral Troubridge'i, vaktiyle yapılan ittifak anlaşması gereğince, Fransız Amiralinin emrine yollanıp kendisi Almanları izlemeğe devam edecekti.

Fakat iş işten geçmiş bulunuyordu. Almanlarla İngilizler arasındaki mesafe o kadar uzaktı ki, Alman Akdeniz tümeni, Milo Adasına uğrayıp kömür ikmal yapmaya bile vakit bulacaktı. Buradan hareket edecek; 10 Ağustos saat 17.17 de de Çanakkale Boğazından içeri girecekti.

Diğer taraftan Avusturya-Macaristan Donanma Komutanı Amiral Haus da Almanlara gerekli yardımı yapamadığı için çok üzülmüş ve Alman Deniz Kurmay Başkanı Amiral Poul'a aşağıdaki mektubu yazmıştı :

«Amiral Souchon tarafından bana ve Avusturya-Macaristan filosuna yapılan yardım isteklerine cevap verememizi etkileyen nedenleri size anlatmağa zorunluk duymaktayım. Çünkü böyle bir zor zamanda aziz ve değerli silâh arkadaşlarımızı sebepsiz olarak meydanda bıraktığımız kamısı hâsil olursa bundan çok büyük üzüntü duyacağım.

10 Temmuz günü Amiral Souchon Pola Limanına geldiği zaman bana Goeben'in kazan durumunun çok fena ve hattâ zorlanamayacak bir halde olduğunu söylüyerek, Temmuz sonuna kadar, Almanyadan getirilecek tersane işçileriyle onarım yapılacağını ve bu suretle geminin eski sürati olan 29 mile çıkabileceğini söylemiş ve filosunun her türlü görevi başarabileceğini eklemişti. Bundan başka da bana üçlü ittifak deniz kuvvetlerinin Fransız nakliyatını vurmak üzere ne şekilde hareket edeceklerini de anlatmıştı.

Kendisine fikirlerini çok beğendiğimi ifade ettikten sonra yapacağı harekâta benden talimat almak ihtiyacını hiç bir zaman duymayacağını da ilâve etmiştim. Ne o ne de ben İtalyanın herhangi bir suretle tarafsız kalabileceğini düşünememiştik.

Goeben ile Breslau hakkındaki ilk haberi onların 1 Ağustosta Birindize vardıklarını bildiren telgraftan öğrendim. 2 Ağustosta da Tribuna gazetesi gemilerin Taranto'daki vazifelerine gittiklerini yazıyordu.

5 Ağustosta Messinada bulunan Goebenden şu şifreli telgrafı aldım :
Mümkün olduğu kadar çabuk olarak, Goeben ile Breslau'yu almak üzere, Messinaya geliniz. İngilizler Messinadadır; Fransızlar görünürde yoktur. Filonuz ne zaman Messinada olacaktır ...

Seferberlik hazırlıklarına bir gün evvel başlamış bulunduğumdan elimde sadece Tegehoff tipi 3, Rodetzky tipi 3 muharebe gemisi 2 büyük kruvazör ve 12 de muhrip vardı. Bu şartlar içinde Almanlara yapılacak herhangi bir yardım teşebbüsü, İngiliz filosu Messina Boğazının her iki tarafına taksim olmuş olsalar bile, pek az bir ihtimalle iyi bir sonuç verebilirdi.

Böyle bir zamanda Fransız filosunun da Messinayı abluka etmek üzere ve Akdenizin en tehlikeli iki gemisinin tarafımızdan kurtarılmasına mani olmak için harekete geçmeyeceklerini hiç bir zaman tahmin edemedim. İngiliz filosuna ait aldığımız ilk esash bilgi 2 Ağustos günü saat 20.00 de bize geldi. Bu haber İngiliz birinci tümeninin Napoliye, ikinci tümeninin de Adriyatik'e doğru Maltadan denize çıktığını bildiriyordu. Bu haberi biz Goeben'i bir arama planı olarak kabul ettik. Bundan sonra İngilizlerin Adriyatik Denizinde görüleceği hakkında çeşitli haberler

ge'di. 2/3 Ağustos gecesi Avusturya-Amerikan şirketine ait Otranto geçidinde karartılmış olarak seyreden iki gemi gördüğünü söyledi. 3/4 gecesi ise aynı yerde dokuz geminin varlığı haber verildi. O gece kuvvetli bir mhtap vardı. 5 Ağustosta memlekete geri gelen İstanbul istasyonumuz Taurus kanaldan geçerken yalnız Ruslara ait Terey gambotunu gördüğünü ve bundan başka hiç bir savaş gemisi görmediğini söyledi. Bu haberden Otrantodaki İngiliz kuvvetlerinin, Goeben'in Messina Limanında olduğunu haber alarak, orayı abluka etmeye gittikleri anlamını çıkardık.

Fransız kuvvet'eri hakkında gelen bilgi şu idi : 4 Ağustosa kadar Toulunda bulunan donanmadan yalnız Courbet gemisi Bizertaya gitmişti. Diğerleri saat 3.00 de hareket ederek İngiliz filosuna katılmak üzere Maltaya gitmişlerdi. Bunlardan başka üç hafif kruvazör de yaklaşık olarak Güney rotasını izledi.

Bu ve bundan önceki haberlere göre İngiliz filosunun, Goeben'i abluka etmek üzere, Malta Adasında olduklarına; Fransız filosunun da onlara katılmak üzere Toulon ve Bizertadan hareket etmiş olduklarına hükmettim. Çünkü Courbet gemisi yalnız olarak Bizertada kalamazdı. Toulondan kalkan Fransız kuvvetlerinin bizden 20-24 saat önce Messinaya ulaşabileceklerini hesaplamıştım. Bizertadan kalkanlar bile bizden bir hayli önce Messinada bulunabilirlerdi.

Sonuç olarak böyle üstün bir kuvvete karşı gemilerinizi kurtarmak teşebbüsü her komutana imkânsız görülecektir. Goeben'e yardım demek, donanmamızı teşkil eden her iki tümenimizi de mahva götürmek demektir.

Berlindeki Deniz Ataşemiz, 5 Ağustosta, Avusturya-Macaristan donanmasının gemilerine ne suretle yardım edebileceği hakkında Alman Deniz Kurmay Başkanının fikirlerini telgrafladı. Bana gelen haberlere göre donanmamızın Goebene yardım edebilmesi iki fayda sağlayabilecekti :

- a. Malta filosu Güney Adriyatikte görünmüştü. Fakat, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu haber 4 Ağustosta doğru mütalaa edilebilirdi. Söz konusu olan 5 Ağustosta bu gemilerin nerede olduğu şüpheli kalmıştı.
- b. Berlinden gelen haberlere göre Fransız filosu bugün'erde kendi konvoylarını himaye ile meşguldü. Her ne kadar Fransanın verdiği stratejik kararlar bizim tarafımızdan bilinmiyor idi ise de, benim kanlarıma göre, Fransanın bugünkü durumdan hiç bir haberi olmaması imkânsızdı. Fransanın konvoyları himaye sorunu da Messinaya tabi bir sorundu. Goeben ve Breslau Messinada kaldıkça Fransız nakliyecileri her türlü hücumdan varestede kalacaklardı. Nakliyeciler kendilerini tehdit eden Alman gemilerinin abluka altında bulunmasından ötürü savaş gemisi refakatinde olmandan da nakliyat yapabilirlerdi.

5 Ağustos günündeki durum özetlenirse, bana göre, yapılacak her çeşit kurtarma hareketinin, kuvvetli ve üstün düşman kuvveti muvacehesinde, başarısı lığa uğrayacağı kesindi. Elverir ki, düşmanlarımız, tespit ettikleri zaman ve planlar üzerinde, hiç bir denizcinin yapamayacağı kadar büyük hatalar işlesinler ... Her halde durum düşmanlarımız tarafından da ciddi telâkkî edilmekte idi.»

Mektubu a'an Alman Deniz Kuvvetleri Kurmay Başkanı Amiral Von Poul, bir suretini Amiral Souchon'a yolladı; kendisi de Amiral Haus'a aşağıdaki cevabını verdi :

«Fikirlerinizi açıklayan 6 Ağustos tarihli mektubunuzu memnunkulla a'dım; teşekkür ederim. Böyle ciddi bir anda müttefiklerimizin bizi yalnız bırakacakları fikri ne benim ne de Amiral Souchon'un aklına gelmemiştir. Yazdığımız mektup hakkında Amiral Souchon'a da bilgi vereceğim.

Avusturya-Macaristan donanmasının 4 Ağustosta seferberlik emrini aldığı da biliyorduk bu donanmanın kendisinden kat kat üstün bir düşman donanmasıyla muharebe yapamayacağını da biliyorduk. O günlerde verilen yardım isteği feryadı, şayet lüzumu olur da bir ikinci yardım istenirse seferberliğini tamamlayacak olan donanmanın bizden bu yardımı esirgememesi içindi. Biz de bu sorunun içinde yaşadığımız için silâh arkadaşlarımıza karşı en ufak bir kırgınlığa malik bulunmuyoruz. Biz de sizin yazdıklarınızdan başka bir imkân içinde bulunmadığınıza emin bulunmaktayız. Bu yardım teşebbüsüne, var olan eksik şartlar içinde, başlanılmış olsaydı birleşik çıkarlar için, yarar değil, zarar meydana getireceği şüphesizdi.

Fikirleriniz, belirttiğiniz coğrafi ve stratejik durum içinde gemilerimize hiç bir yardım yapılamıyacağı hakkındaki kanılarımızı kuvvetlendirdi. Buna rağmen, mektubunuzu gönderdikten sonra, belirttiğiniz ağır şartlarda donanmanızla denize çıkmış olmanız gerek bende gerekse Alman Denizci'lerinde sizin personelinize karşı minnetlerimizi çoğalttı.

Goeben ve Breslau salim olarak Çanakkaleye varmışlardır.»

Amiral Souchon da, Avusturya-Macaristan Donanma Komutanının Amiral Poul'a yazdığı mektubun bir suretini almca ya kendiliğinden ya da amirinden aldığı direktifle, Amiral Haus'a aşağıdaki yazıyı yazdı :

«Amiral Poul'a yazdığımız mektubun bir kopyası oldukça büyük bir gecikme ile elime geldi. Fakat bu gecikme ne kadar çok olursa olsun, Goeben ve Breslau'a yaptığımız yardım için, size teşekkür etmeme bir mani değildir. Büyük bir talih eseri ya da düşmanlarımızın yaptığı büyük strateji hataları serüvenimizi başarı ile sonuçlandırmıştır.

Ben de aziz silâh arkadaşlarımla yan yana savaş yapmak isterim. Ne çare ki, amirlerimden aldığım emir beni yanınıza getiremedi. Savaşın başında Avusturya-Macaristan donanmasının da burada (Osmanlı sularında) vazife yapacaklarını işitmiştim. Böyle bir hareketin faydalı olmayacağını söyleyenlerle beraber de değildim. Savaşın amaçlarına o suretle hareket ederekten yetişmek daha kolay olacaktı. Daha güzel de sonuçlar alacaktık.

Zafer gününe kadar Allah bizimle ve sizinle beraber olacaktır. saygılarımı sunar başarılar dilerim ... »

Avusturya-Macaristan donanmasının Karadenizde kullanılması hakkındaki Alman fikirlerine bu donanmanın komutanı Amiral Haus, benzeri aşağıda olan mektubuyle karşı koymuştu :

«Avusturya-Macaristan donanmasının Adriyatik harekât alanından çıkıp Karadeniz harekât alanına intikal etmesi fikri, bugünkü genel durum ve elimizde bulunan araçların kabiliyetleri bakımından, müspet karşılanabilecek bir kanı değildir. Osmanlı sularında gemilerimizin onarım ve bakım ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir tersane yoktur. Bunun gibi Bulgaristan ve Romanya limanları da Avusturya-Macaristan donanmasının onarım ve ikmalini yapacak ve on'arı düşman saldırılarına karşı koruyacak üslerden yoksun bulunmaktadır. İstanbul harekât alanına çok yakındır; fakat buradan kömür ve yakma yağının temin edilebileceği farzedilse bile durum gene elverişli olmayacaktır. Fena havalarda donanmanın kesin ihtiyacı olan üslerin çok geniş bir örgüte malik olması gerekir ki bu örgütün yapılması bir üssün yapılmasından daha uzun bir zamana bağlıdır. Adriyatik Denizinden İstanbula olan yol serbest olmayıp kuvvetleri bir hasmın deniz egemenliği altındadır. Böylece denizyoluy-le İstanbula materyal yollamak hiç de mümkün olmayacaktır.

Fransız Donanmasının, Akdenizde, bizden başka bir mesguliyeti olmadıkça, donanmamızla birlikte İstanbula yardımcı gemilerimizin gönderilmesi bir talih işinden başkası olamaz. Bundan başka gemilerimizin anavatana geri gelmesi ancak barıştan sonra kabul olabilecektir. Bu suretle bütün kıyılarımız, savaş süresince, İtalyanların hırsız isteklerine karşı açık kalacaktır. İtalyanların bize karşı saldırıcı emeller beslemeyeceğini kim temin edebilir ?

Özet olarak Avusturya-Macaristan donanmasının Osmanlı sularında harekât yapması fikrinin politika ve strateji açısından zor ve imkânsız olduğu kanısında bulunmaktayım.»

Avusturya-Macaristan donanmasının Osmanlı sularında harekât yapması, bu devletin kendi savaşı için çok zararlı olabilecekti. Çünkü İtalya, gerçekten, bu devlete ait donanmayı yok etmeyi hedef almamış olmakla beraber, Avusturya-Macaristanı Adriyatik Denizinden çıkarmayı kendisi için şart görmüştü. Fakat Avusturya-Macaristan Donanmasının İstanbulla gelme şekli de üzerinde çok tartışılması gereken bir konu idi. Bu donanma Marmara Denizine gelse hem Karadeniz hem de Ege Denizindeki stratejik durum çok değişirdi. Buna uygun olarak kıtadaki kara savaşı da şekil değiştirirdi. Ama Avusturya-Macaristan Donanması Osmanlı sularında ikmal ve bakımı yapabilecek mi idi? İşte tartışılacak nokta da burada idi ... Osmanlı Devleti İngiltereye üç muharebe gemilik bir donanma ismarlamış ve lâkin bu gemilerin bakımını sağlayacak tesisleri yapmamıştı. Devletin sanayiî de dışardan gelecek malzeme ile çalışabilecek durumda idi. Kanılarımıza göre ikmal ve onarım zorlukları Avusturya-Macaristan Donanmasını da Marmara Denizinde kalmaya mecbur edecekti.

4. İstanbulda Olanlar.

Goeben ve Breslau'm İstanbula gelişine Osmanlı-Alman ittifak antlaşması takaddüm etmişti. Bu antlaşma 2 Ağustos 1914 tarihinde İstanbulda imzalandı. Fakat bu antlaşma hükümetin toplu bir kararına değil, hükümet içindeki bir zümrenin gizli faaliyetleriyle yapılmıştı. Başbakan Sait Halim Paşa, Ali Fuat Türkgeldinin ifadesine göre (Tarih kurumu

yayını : Görüp işittiklerim) kendisini çağırılmış «Sana çok gizli bir şey söyleyeceğim. Bunu bir ben biliyorum, bir de sen bileceksin. Almanlarla ittifak antlaşması yapacağız. Padişaha haber ver; gereken iradeyi çıkart ... » demişti. Bu ifade sorunun hükümet üyelerinden bile gizlenmiş o'duğunu gösteriyordu. Sait Halim Paşa, Alman ittifakına girme kararını Talât Paşa, Enver Paşa ve Ayan Meclisi Başkanı Halil Beyle birlikte vermişti. Bu kişiler büyük bir Alman İmparatorluğunun zayıf durumda bulunan Osmanlı Devletini ittifakına almak istemesini yakın bir savaşın başlayacağına alâmet o'arak saymışlar ve bu ittifaka girmenin de Osmanlı Devletine mutluluk sağlayacağına inanmışlardı.

Halbuki, Almanya, İtalyanın merkezî İmparatorluklar ittifakından çıkıp tarafsızlığını ilân etmesiyle genel durumun çok değiştiği kanısına varıp, zayıflayan Merkezî İmparatorluklar durumunu Osmanlı Devletini ittifaka almakla gidermek istemişlerdi. Onun kanısına göre Osmanlı Devleti Almanya tarafında ittifaka girerse hem İngiliz-Fransız, hem de Çarlık Rusyasının kara kuvvetleri diversiyona uğratılabilirdi. Osmanlı Devleti dünyaya zayıf bir devlet olarak görünüyordu ama; durumunun strateji bakımından önemli olması ve askerinin de kudretli bir cengâver karaktere sahip olması Almanya Devletine büyük çıkarlar sağlayabilirdi.

Almanya İmparatorluğu bu düşünceler içinde, Osmanlı Hükümeti nezdinde süratli bir fikir araştırma görevi yapmasını talimat olarak İstanbuldaki Alman Büyükelçisine vermiş, o da konu için doğrudan doğruya Başbakan Sait Halim Paşaya başvurmuştu.

Sait Halim Paşanın, durumdan Hükümet ve Meclisleri haberli etmeden, doğrudan doğruya dört kişiye açılması ve Padişah iradesi istemesi, daha çok o günkü Anayasaya uyar bir hareketti. Zira Anayasa ittifaka girmek ve savaş açmak yetkisini Hükümdara vermiş bulunuyordu. Bundan ötürü Sait Halim Paşa, Hükümetine bile danışmaya lüzum görmeden Padişahın iradesini çıkartmıştı.

Başbakanın konağında toplanan dört kişi (Başbakan, Talât Paşa, Enver Paşa, Halil Bey) Osmanlı Devletinin geleceğini Almanyanın yanında yer almakta bulurlarken iki noktayı ihmal edeceklerdi :

- 1) Savaşın bir «Genel savaş» şeklini alması ihtimali;
- 2) Savaşın zaman itibariyle çok uzama ihtimali ...

Osmanlı Kara Kuvvetlerinde çalışan Alman subaylarının Alman Kara Kuvvetlerini çok büyük şekilde propaganda etmeleri Osmanlı devlet adamlarına savaşın çok kısa süreceği kanısını vermişti. Kara kuvvetlerinin karakteri de kıtada süratli bir zafer almaya uygun geliyordu. Lâkin savaşa deniz sorunları karışacak olursa, tabiiyle, savaş uzadıkça uzayacaktı. Çünkü deniz savaşının karakteri bu idi; deniz savaşı yıpratıcı bir mücadele idi. Savaş, içine denizleri de alan bir Dünya Savaşı haline gelirse tabiiyle uzayacaktı; uzayınca da, denizlerden hiç bir istifade sağlayamıyacak olan Osmanlı Devletinin sırtı yere gelecekti.

Alman-Osmanlı İttifak antlaşması 2 Ağustos 1914 günü Sait Halim Paşa ile İstanbuldaki Alman ve Avusturya-Macaristan Büyükelçileri arasında imzalandı. Ana maddeler şunlardı :

1. Heriki devlet de Avusturya-Macaristan, Sırbistan savaşına tarafsız kalacaklardır.
2. Çarlık Rusyası, Avusturya-Macaristan devletinin aleyhine olarak savaşa girerse Almanya ve Osmanlı Devleti hemen Çarlık Rusyasına savaş ilân edeceklerdir;
3. Alman askeri islah heyeti Osmanlı Ordusunda kalacak ve Osmanlı Devleti bu heyete fiili vazife verecektir;
4. Gerekirse Almanya Osmanlı topraklarının korunmasına silâhlı kuvvetleriyle yardım edeceklerdir;
5. Bu anlaşma Aralık 1918 tarihine kadar yürürlükte kalacaktır;
6. Anlaşmayı bozmak isteyen devlet diğer devlete altı ay önce haber verecektir. Böyle bir haber verilmezse anlaşma, otomatik olarak, beş yıl daha uzatılmış sayılacaktır;
7. Anlaşma hükümleri gizli tutulacak ve ancak tarafların birleşik rızasıyla yayınlanabilecektir.

İttifak antlaşmasının bir «Saldırı ittifakı karakteri» taşıdığına bu imza koyan Osmanlı Devlet adamları tarafından anlaşılmamış olması gerekiyordu. Ali Fuat Türkgeldi görüp işittiklerim adını verdiği kitabında (Türk Tarih Kurumunun yayımıdır) diyecekti ki «Talât Paşa Almanya gittikçe antlaşmaya yeni yeni eklemeler yaptırıyordu ... »

Nitekim ittifak antlaşmasının imzalanmasını izleyen günde Almanyanın savaşa girmesi Osmanlı Hükümetini çok zor bir duruma sokuvermişti. Zira Alman Büyükelçisi Osmanlı Hükümetini, savaşa hemen girmek konusunda, baskı altında tutmaya başlamıştı. Sait Halim Paşa, devletini savaşa sokmamak için, Alman ve Avusturya-Macaristan Büyükelçilerini oyalamaya başlayacaktı ama başka başka fikirlere sahip olan hükümet üyeleri de Başbakanlarının karşısına dikilmiş, kalmışlardı. Bazı hükümet üyeleri ittifak aleyhine konuşuyorlar; Talât Paşa ise «Söz verdiğimiz halde savaşa girmezsek devletimizin itibarı sarsılır» düşüncesiyle hemen savaşa girmek düşüncesini kabul ettirmeye uğraşıyordu.

Nihayet Başbakan Alman ve Avusturya-Macaristan Büyükelçilerine Bulgaristan ve Romanyanın alacağı durum belli olmadıkça Osmanlı Devletinin savaşa girmeyeceğini söyledi.

İşte Goeben ve Breslau gemileri, böyle bir karışık durumda, 10 Ağustos 1914 saat 17.17 de Çanakkaleye, oradan da Tuzlaya demirlediler. Hükümet içinde «Savaşa girelim, girmeyelim» tartışması uzayıp giderken bir de ortaya dış politika zoriukları çıkmıştı. İstanbuldaki İngiltere Büyükelçisi «Uluslararası hukuk kuralları gereğince ya Goeben ve Breslau'yu 48 saatten fazla limanlarımızda tutmaz; ya da her iki geminin mürettebatını çıkarıp onları enterne edersiniz» diyordu.

İngilizlerin yaptığı bu baskıya ayan başkanı Halil Bey çare buldu : Talât Paşa, Enver Paşa, Halil Bey ve Alman Büyükelçisi durumu tartışmak üzere toplanmışlardı. Bu toplantıda Halil Bey «Gemileri normal ola-

rak biz satın alırız; sorun böylece kapanır ...» demiş; bu fikri de Alman Büyükelçisi tarafından uygun bulunmuştu.

Bu suretle gemilere 19 8 1914 de Tuzlada Osmanlı Bayrağı çekildi; Goeben'in adı «YAVUZ», Breslau'nun adı da «MİDİLLİ» oldu.

Bu seferde İngiliz Büyükelçisi «Gemilerin mürettebatını kendi memleketlerine iade ediniz» diye; Deniz Kuvvetleri emrinde çalışan İngiliz Amirali Williams'da «Gemileri benim emrime veriniz» diye baskı yapmaya başladılar.

Osmanlı Devleti Amiral Souchon'u kendi donanmasına komutan yapacak; gemilerin mürettebatını da Osmanlı Deniz Kuvvetleri hizmetine alacaktı. Hem Amiral hem de mürettebat başlarına fes giymek suretiyle Osmanlı hizmetine girdiklerini fiilen gösterdiler. Lâkin onların giydikleri uniformalar cidden çok garipti. Çünkü başlarında fes taşırken kollarındaki rütbe alâmetinin üzerinde de Alman İmparatorunun tacını taşımakta idiler. Goeben «Yavuz», Breslau «Midilli» olmuştu ama; Almanlar için Goeben gene Goeben, Breslau da gene Breslau idi. Gemilerin Osmanlı Devletine satıldığına dair imza koymuş olmalarına rağmen, Almanların, bu gemileri Osmanlılara geçici olarak vermiş oldukları anlaşılammıştı. Nitekim yenilgi ile biten savaştan sonra memleketlerine giderlerken Alman mürettebatı nazik aletlerinin hepsini saklayıp öyle gemilerinden ayırmışlardı. Demek ki savaş zaferle bitmiş olsaydı Alman mürettebatı Yavuzu kaçırarak ve memleketlerine götüreceklerdi.

Yavuz ve Midilli İstanbuldaki politika akımlarını bütün şiddetini kendi üzerlerine çekerken; Talât Paşa, kendi görüşüne göre Osmanlı şerefini kurtarmak için, Osmanlı Devletini savaşa sokmaya var kuvvetiyle çalışmakta idi : Bulgaristanı da ittifaka almak için, Halil Beyle birlikte Sofyaya gidip ittifak antlaşmasını imzalamış; oradan da Bükreşe gitmişti. Romenler ağızdan teminat vermekle beraber yazılı bir antlaşma yapmaya razı olmamışlar; Bulgaristan da Romenlerden yazılı bir karar almadan savaşa giremeyeceklerini söylemişlerdi.

5. Gerginlik Döneminde Osmanlı Donanması.

Saray-Bosna cinayetinden ötürü Avrupa ufuklarını karartan gergin hava Osmanlı-Yunan ilişkilerini de etkilemişti. Yunanistan, esasen, Osmanlı Donanmasının İngiltereden gelecek büyük ve modern gemilerle takviye göreceğinden endişeleniyor; o da büyük devletlerden büyük gemi almaya çalışıyordu. Bu arada Balkan Savaşında işgal ettiği Osmanlı ada'larını o'ğüstü şekilde kuvvetlendirmek istiyecek ve bu amaçla Limni ve Taşoz Adası bölgelerini yasak bölge ilân edecekti.

Yunanistanın bu faaliyeti, Osmanlı Devletine, onun bu adalarla yetinmeyip Anadolu'dan bir parça koparmak istiyeceği kanısını da vermişti. Madem ki, büyük devletler zayıf ve hasta görerek Osmanlı topraklarını pay etmek yo'una girmek istemişlerdi; Yunanistan neden ötürü bu payda hisse sahibi olmak istemiyecekti?

Osmanlı görüşüne göre Yunanistan, böyle, bir saldırı savaşı hazırlığı yaparken Osmanlı Donanmasının tümü Haliçte onarımda bulunmakta idi. Hattâ Mesudiye zırhlısının topları sökülmiş; yiv değiştirmek üzere İngiltereye yollanmıştı.

Osmanlı Devleti Yunanistana karşı duyduğu endişenin bir gereği olarak Çanakkalede bölgesel bir seferberlik de ilân etmiş ve donanmasını Haliçten çıkararak Erdek'e yollamıştı. Çanakkaleye yollanmaması Yunanistanı tahrik etmemek içindi.

Osmanlı Deniz Kuvvetleri, Cemal Paşanın ^{Bahriye} Harbiye Nazırı olmasından sonra, bir reform havası içine girmişti. Karada yapıldığı gibi denizde de kuvvetli bir tasfiye yapılmış; bundan sonra da «Yağmur var diye, Donanma Komutan vekili, beni karşılayacak merasimi tatbik ettirmedi» diye Donanma Komutan vekili Albay Tahir Burak'ı emekliye ayırmıştı. Donanma yeni Donanma Komutan vekili Albay Arif emrinde olarak Erdek'e gitmişti.

Yeni Donanma Komutan vekili Erdek'te ikmal imkânsızlıklarından yakınırken 3 Ağustos 1914 günü Hükümdarın seferberlik iradesini aldı. Bundan önce de, 29 Temmuz 1914 günü, keşif ve tarassut görevlerinde kullanılmak üzere, uygun görülecek sayıda torpidobotun Çanakkale Müstahkem mevki komutanlığı emrine gönderilmesi için emir almıştı.

Yarbay Arif Çanakkaleye Draç komutanı Önyzb. Aziz Mahmut emrinde olarak Draç, Akhisar, Musul ve Kütahya torpidobotlarını yolladı. 4 Ağustosta da bu gemileri Durakreis gambotuyla takviye etti.

Bu gemilerin dışında Taşoz muhribi de Limni, Midilli, Sakız Adaları kıyılarında inceleme yapacak olan Alman subaylarını götürmek üzere Ege Denizine açılmıştı. Bu gemiyi Sakız sularında bir Yunan muhribi izliyecek; o da Çanakkaleye geri dönecekti.

Bu hareketler olurken Harbiye Nezaretinin harekât dairesinde de muhtemel bir Yunan saldırısına karşı alınacak savunma tertiplerini tayin etmek üzere, bir'eşik bir kara-deniz kurulu toplanmış ve Donanma Kurmay Başkanı İngiliz Albayı Eşbi de bu toplantıya katılmıştı.

Kurul Yunanlıların, Çanakkale Boğazı olduğu kadar İzmirde de saldırabileceğini tasarlamış ve böyle bir saldırıya karşı bir tedbir olarak yeni gambotlarla birkaç torpidobotun İzmirde yollanmasını uygun mütaala etmişti. Fakat Harbiye Nezareti, Yunan muhriplerinin daha üstün kıfayetli olmasından ötürü bu tedbirin uygun gelmeyeceğine karar vermiş; bunun yerine Çanakkale Boğazı ve İzmirin mayınlarla kapatılmasını emretmişti.

Çanakkale Boğazının mayınlamasına 4 Ağustos 1914 gününde başlandı. Kararın bu kadar çabuk alınmasına da Yunan Donanmasının Limni Adasında üslenmesi ve sık sık boğaz önünde görünmesi etkili olmuştu. Fakat Çanakkalede herhangi bir mayın birliği ve gemisinin var olmaması mayınlama harekâtının uzun sürmesini gerektirecekti. Donanmanın geri hizmetleri için satın alınan Giresun adlı 3056 tonluk ticaret gemisi, esasen, ambarlarına raylar döşenerekten ve mayın bakım atelyeleri yapıldıktan bir «Mayın depo gemisi» haline getirilmiş bulunuyordu. Mayınları bu gemiye istinaden İntibah mayın gemisi dökülecekti. Sonradan Se'ânik adlı römorkör de mayın dökme gemisi haline getirilmişti. Tabiiatiyle ticaret gemilerinin geçmeleri için mâniyalara (Mâniyalar Kepez burnu

ile Havuzlar mevki arasında idi) bir de geçit yapılmış ve geçişi tanzim etmek üzere klavuz hizmeti kurularak bu hizmette kullanılmak üzere İstanbuldan iki römorkör kiralanmıştı.

Fakat Çanakkale Boğazının mayınla kapatılması Osmanlı Hükümetinin karşısına politik sorunlar çıkarmış; bu sorunları çarelendirmek de kolay olmamıştı.

Goeben ve Breslau da bu mayın mânialelerinden ötürü İstanbulla seyir endişesi içinde geldiler. Yolda, klavuz istemek için, telsizler yağdırmışlar ve fakat bir türlü kendi seslerini Osmanlı telsiz istasyonlarına duyuramamışlardı.

Nihayet Harbiye Nezareti iki Alman savaş gemisinin 10 Ağustosta boğazlardan geçeceğini Çanakkale Müstahkem mevki komutanlığına bildiriyor ve gemilere kolaylık gösterilmesini emrediyordu. Böylece Kütahya ve Akhisar torpidobotları denize açılmış ve klavuzluk etmek üzere Alman gemilerini beklemeye başlamıştı.

Goeben ve Breslau 10 Ağustos saat 17.17 de bu gemilerin klavuzluğu ile boğazdan girip Naraya demirlediler; 14 Ağustosta da Tuzlaya geldiler. Amiral Souchon ise, Alman tümeninin ikmal gemisi olan Korkovado gemisiyle İstanbulla ulaştı ve politik temaslarına başladı.

16 Ağustos 1914 önemli bir gündü. O gün Amiral Souchon Osmanlı Donanmasına komutan atanıyor; Donanma Komutan vekili Yarbay Arif de donanmanın ikinci komutanı olarak görevinde bırakılıyordu.

Yarbay Arif, Amiral Souchon şöyle dursun, Yavuz ve Midillinin Alman komutanlarından da kıdemsizdi. Fakat onun Yavuz ve Midilli üzerinde bir amiriyet durumu olmayacak; Turgutreis ve Barbaros zırhlıları ve beş torpidobotla Çanakkale Müstahkem mevki komutanlığı emrine gönderilecekti. Yanında bir de Alman danışman vardı.

Her ne olursa olsun Osmanlı sularında harekât yapacak bir donanmanın bir Türk Amirali emrine verilmemesi Osmanlı Deniz Kuvvetleri için şerefli bir durum olamazdı. Lâkin Çanakkale bölgesindeki Kara Kuvvetleri de bir Alman Generali emrine verilmişti.

Bu hal modern ittifakların meydana getirdiği tabii bir durumdu. Her kuvvetli devlet zayıf müttefiki üzerinde bir amiriyet hakkı araştırıyordu. Sorun, Silâhlı Kuvvetleri bu hale getirecek bir hale sokmamakta idi. Fakat Osmanlı Silâhlı Kuvvetlerinin İstipdat ve İkinci Meşrutiyet dönemlerindeki durumu böyle bir hali zorunlu bir şekle sokmuş ve şeklin fenahlığı da savaş içinde fazlasıyla görülmüştü.

Amiral Souchon Donanma Komutanlık Karargâhını Haliçe sokup Unkapını önüne kıçtan kara ettiği Korkovado gemisinde kurdu. Biri Yarbay Enver öteki de bir Alman subayı olmak üzere kendisinin iki tane kurmay başkanı vardı.

Almanların ilk faaliyetleri Osmanlı Donanmasını Alman sistemlerine göre eğitmek; Müstahkem mevki kumandalarını kifayetlenmek; Tersane ve kömür havzası işlerini tanzim etmek ve işe zorluklarını yenmek çabaları etrafında toplandı. Bu amaçla Almanyadan hemen 40 tane Alman subayı getirilmişti. Her gemiye, Türk komutanlardan başka, birer tane de Alman komutan atanmıştı.

Bir taraftan gemiler, emniyet mülâhazasıyla, sık sık liman değiştiriyorlar; öte taraftan da Alman usulü eğitime tabi tutuluyorlardı. İlk önce tek gemi eğitimi, sonra da toplu eğitim ...

Bu hal Alman yazarları tarafından «Türkler hiç bir şey bilmiyorlardı denizci de değillerdi» tarzında değerlendirilecek ve yayınlanacaktı ama Gerçek bu değildi. Balkan Savaşı tecrübeleri deniz subaylarını ve özellikle gemi komutanlarını yeter derecede tecrübeli ve denizci yapmıştı. Nitekim donanma personeli Almanların ilk gördükleri şekilde kabiliyetsiz olmadıklarını kısa zamanda göstermişlerdi. Bu gerçek Amiral Souchon'un kısa zamanda donanma kifayetlenmiştir diye rapor vermesinden de belli olmuştu.

Donanma Alman eğitimi içinde büyük gücüyle çalışırken politik sorunlar da şiddetli şekilde gelişip duruyordu: Donanma hizmetinde çalışmakta olan İngiliz Amirali Williams donanmayı kendi emrine almak için var kuvvetiyle çalışıyor; İngiliz Büyükelçisi de Alman mürettebatı memleketlerine iade edilmesi konusunda ısrar edip duruyordu. Nihayet İngiliz Amirali çabasıyla bir sonuç alamıyacağını anlamış ve hükümetinden emir çıkararak mürettebatını aldığı gibi memleketine dönmüştü.

Alman heyetinin ikinci çabası boğaz müstahkem mevki üzerinde toplandı. Fakat müstahkem mevki istediklerini tatbik ettirmek donanma kadar kolay olmamıştı. Almanlar için birinci derecede önemi haiz müstahkem mevki Çanakkale Müstahkem mevki idi. Deniz Kuvvetlerinden yana ana düşmanın bu tarafta oluşu da Çanakkale Boğazına büyük önem verilmesini gerektiriyordu. Lâkin Türkler ile Almanlar arasındaki tartışma konusu bu değil, Çanakkaleye yapılacak tahkimatın şekli idi. Almanlar tahkimatın boğaz mehalinde yapılmasını istemişler; Türkler ise, düşman donanmasına mermi erişirecek uzun menzilli topların bulunmamasından ötürü, tahkimatın boğazın içinde yapılmasında ısrar etmişlerdi. Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşanın ısrarlı direnişleri karşısında Türk tezi başarı kazanmış ve ana tahkimat boğazın içine yapılmıştı.

Türk tarafının iradesi dışında olarak Almanların Mesudiye gemisini tahkimat şeklinde kullanması bir türlü önlenememişti. Alman denizcileri deniz savaşı için kifayetsiz buldukları Mesudiye zırhlısını Kepez önüne kıçtan kara ederek kıyı tahkimatı haline getirmişlerdi. Bu gemi deniz savaşı için kifayetsiz ise, yapılması gerekli iş onun toplarını söküp karaya tâbiye etmektir. Bu yapılmayınca gemi pisi pisine düşman taarruzuna hedef olmuştu. Nitekim Almanlar Mesudiyeden başka o an eski gemilerin bataryalarını söküp her iki boğaza set bataryaları olarak yerleştireceklerdi. Her ne olursa olsun Almanlar boğazlarda yaptıkları işlerle yetinmişler ve müstahkem mevki hazırladıkları kanısına varmışlardı.

Alman yazarlar Amiral Souchon'un Türkiyedeki 8.000 ton İngiliz kömürüne el koymak; kömür havzasındaki kömür üretimini geliştirmek ve işe işlerini tanzim etmek gibi önemli işler gördüğünü yazmışlardı. Fakat gerçek bu olmamalı idi. Bahriye Nazırlığına, Osmanlı Devletinde Enver Paşadan sonra ikinci kudret olan, Cemal Paşa gelmiş ve bu General de bu kudretinden istifade ederek Deniz Kuvvetlerine yoku yok etmişti. Bu dönemi Deniz Okulu okuru olarak yaşadığım için işe şartları

nı çok iyi bilirim. Halkın işe sıkıntısı çektiği doğru idi; fakat Deniz Kuvvetleri mensupları işlerini adeta bir saray sofrası halinde yapmakta idiler. Belki Amiral Souchon kendi askeri için daha uygun bir işe sistemi istemiş olabilirdi. Fakat onun hareketlerini «Her şeyi o temin etti ve büyük çaba gösterdi ...» tarzında yayınlamak Alman Milletine yakışır bir hareket olamazdı.

Bahriye Nazırı Deniz Okullarına da üstün bir önem vermişti : Deniz kuvvetlerinin en iyi terbiyecilerini deniz okullarına komutan atayarak, okulun içine, hem ilim hem de sosyal hayatın girmesini sağlamıştı. Bu arada ittifakın tabii bir gereği olarak okullara Alman eğitimcileri getirecek ve Alman deniz okullarına da okullar gönderecekti. Bu arada çok sayıda subay da staj görmek üzere Alman donanmasına gönderilmiş ve savaş tecrübeleri kazanmalarını sağlamıştı.

Alman yazarları Türk Denizcileri aleyhine yazmayı meslek edinmişlerdi ama; İmparator ve yüksek rütbeli subayları bu kanıda değillerdi. Alman İmparatoru, Rauf Orbayın Balkan Savaşındaki Hamidiye harekâtına değinirken, Bahriye Nazırı Cemal Paşaya «Akın harekâtı yapan Alman kruvazör komutanlarının hepsi de gemilerini batırdı. İçlerinde bir tanesi Rauf Bey gibi çıkmadı ...» Diyecek; Yüzbaşı Şükrü (Sonradan Donanma Komutanı Koramiral rahmetli Şükrü Okan) için de «Yasalarım imkân verse hemen kendisini bir Alman Denizaltısına komutan yapıp cepheye yollarım ...» Diye takdir sözleri söyleyecekti.

C. DONANMALAR VE HAREKÂT ALANLARI.

1. Osmanlı Donanması.

Osmanlı Devletinin Donanması, Yavuz muharebe kruvazörü (23.000 ton; 10 tane 28 lik, 12 tane 15 lik, 8 tane 8.8 lik top ve 3 tane torpido kovani ve 27 mil sürat) ve Midilli ağır kruvazörü (4.500 ton, 10 tane 10.5 lik top, 2 torpido kovani ve 27.6 mil sürat) ile takviye edilmiş Balkan savaşındaki eski donanması idi.

Bilindiği gibi İngiltere fabrikalarında yapılmakta olan Reşadiye, Sultan Osman ve Fatih adlı üç muharebe gemisi (hepsi de 25.000 tonluktan büyük ve 30.5 luk toplar taşır) devlet değil millet parasıyla ısmarlanmış gemilerdi. Celâl Bayarın «Bende yazdım» adlı kitabına göre Türk Milleti bu gemilere 11 Milyon altın ödemişti. Bütün millet bu gemilerin gemesini büyük heyecan içinde beklemekte idi.

Bu arada Yavuz, Balkan Savaşından sonra, Alman Bayrağıyla İstanbulu ziyaret ettiği zaman, bu geminin de Osmanlı Hükümeti tarafından satın alınacağı sözleri dolaşmış, milletin heceyanı büsbütün kamçılanmıştı.

Saray-Bosna cinayetinden çok kısa bir süre sonra İngiliz hükümeti kendi fabrikalarında yapılmakta olan üç muharebe gemisini Osmanlı Devletine vermeyeceğini bildirdiği zaman Türk Milletinin sevinci büyük bir üzüntü şekline bürünmüş; İngilizlerin bu gemilerdeki Türk mürettebatını zorla dışarı çıkarmaları da bu üzüntüyü şiddetlendirmişti. Osmanlı

Hükümetinin protestosuna İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey : «Kral hükümetinin buhran sırasında faydalanması kabil savaş gemilerini elde bulundurmak zorunluğunu Osmanlı Hükümeti de takdir etmelidir ...» Şeklinde bir cevap vermişti. İstanbuldaki İngiliz Büyükelçisinin : «Osmanlı gemilerinin tarafımızdan zaptı bütün bu buhrana neden olmuştur. Hemen her Türk bu gemiler için iane vermiş olduğundan İngiliz kararı Türkiyede büyük bir tepki yarattı. Türkler, bizim bu hareketimizden, kendi aleyhlerine olarak Yunanistana yardım edeceğimiz sonucunu çıkardılar ...» diye rapor vermesi; Osmanlı Hükümdarının da «Muazzam bir donanmaya sahip olan Britanya Devletinin, inşaları kendilerine emanet edilmiş olan gemilerimize ihtiyacı olmamalıdır ...» demesi İngiliz hükümetinin politikasını etkilememişti. Gemilerin Osmanlı Devletine verilmemesi kararı kesindi.

Krokî No. 14 — Birinci Dünya Savaşında Türk Harekât Alanları

Kanularımıza göre bu gemileri Osmanlı Devletine vermemek, Osmanlı Devleti kadar İngilterenin de aleyhine olmuştur. Çünkü Osmanlı Devletini İngiltere aleyhine savaşa sürüklüyen nedenlerden biri de bu idi. Gemiler Osmanlı Donanmasına katılmış olsaydı Osmanlı Devletinin, İngilterenin de istediği şekilde, savaşa tarafsız kalması mümkündü. Bu gemilerin Osmanlı Donanmasına katılmasıyla Çarlık Rusyasının da boğazlardaki isteklerinden vaz geçmesi de mümkündü. Çarlık Rusyası, gene, İngilterenin müttefiki olarak Almanya aleyhine savaşa girecek ve fakat boğazlar üzerindeki isteklerini hafifletecekti.

Diğer taraftan üç geminin Osmanlı Devletine verilmesi, uzak abluka sistemi tatbik ettikleri için, İngilizlerin Şimal Denizindeki stratejisini de bozmayacaktı. Bunlar yapılmayınca İngiliz kararından hem Osmanlı Devleti hem de İngiltere Krallığı zarar gördü.

Yavuz ve Midilli böyle bir politik ortamda Osmanlı Donanmasına katıldılar. Amiral Souchon, ayrıca, Osmanlı Devletini savaşa yaklaştırmak için emir almıştı. Böylece iki eski A man gemisi Osmanlı Devletinin savaşta sürüklenmesine araç olacaktı. Amiral ilkönce Osmanlı Devlet adamlarını savaş kararı vermeye çalışacak; bu çalışmada başarıya ulaşamazsa hem Rusyaya hem de Osmanlı Devletine sürpriz teşkil edecek bir baskın hareketi hazırlayacaktı.

Amiral Souchon Yavuz ve Midilli gemilerinden başka 2 kruvazör (Hamidiye ve Mecidiye), 2 torpido kruvazörü (Peykişevket ve Berkisatvet), 8 muhrip (Yadigârımillet, Gayretivataniye, Numuneihamiyet ve Muavenetimilliyeye) yi Karadenizdeki harekâta tahsis etti; 2 zırhlı (Turgutreis, Barbaros Hayreddin) 7 torpidobot (Draç, Kütahya, Akhisar, Musul, Demirhisar, Yarhisar, Sivrihisar, Hamidiabât), donanmanın ikinci komutanı Yarbay Arif komutasında olarak, Çanakkale Müstahkem mevki komutanının emrine yolladı. Ayrıca Giresun mayın depo gemisiyle İntibah ve Selânik mayın dökücü gemileri de müstahkem mevki komutanlığı emrinde bulunacaktı. Gambotlar ve üç torpidobot Karadeniz Boğaza Müstahkem Mevki komutanlığı emrine verilmişti.

Bahriye Nezareti örgütü, eskisi gibi, İngilterenin Bahriye Nezareti örgütüne eşitti. Osmanlı Bahriye Nezaretindeki birinci daire, İngiltere birinci deniz Lordunun yetkisine eşit bir yetkide bulunuyordu. Fakat Donanma Komutanı Amiral Souchon'a tam yetki verilmesi Bahriye Nezaretinin birinci dairesini işlemez bir hale getirecekti. Özellikle Başkomutan vekili Enver Paşanın donanmayı kendi karargâhına bağlaması Amiral Souchon'u büsbütün özgür hale getirmişti. Artık o, Osmanlı Başkomutanlığının değil, Alman genel karargâhının emirlerini, daha büyük ko'ayaklar içinde yapabilecekti. Fikirlerimizi rahmetli Rauf Orbay, Yakın Tarih dergisinde yayınlanan hatıralarında «Ben Amiral Souchon'un işlerine hiç karışmadım; onu da kendi işime karıştırmadım» demekle belgelenmişti. Çünkü Rauf Orbay bu savaşta Deniz Kurmay Başkanı idi. Bundan ötürü de deniz harekâtına ben karışmadım demek istiyordu.

Karadeniz ve Çanakkale Müstahkem mevkileri, Osmanlı-İtalya ve Balkan Savaşlarında olduğu gibi, gene, Harbiye Nezaretinin kuruluşunda bulunmakta idi. Fakat Almanlar, Alman komutan olarak, buraya General değil bir Amiral atadılar: Von Özedom ... Böylece Almanlar deniz savaşı amaçlarına daha uygun bir komutan atamış oldular. Fakat her iki müstahkem mevki de, tekmil savaşın devamınca donanma harekâtına herhangi bir engel yaratmadılar.

Osmanlı Silâhlı Kuvvetlerinde örgüt sakatlığı meydana getiren bir konu deniz ulaştırma sorunları idi. Halbuki, demir ve karayollarının taşıma kifayetsizliklerinden ötürü deniz ulaştırmasının büyük önem kazandığı Osmanlı Devletinde bu ulaştırmaya eksiksiz olarak önem verilmesi gerekirdi. Seyrisefain idaresi (bugünkü denizyolları) tamamıyla Bahriye Nezaretinin kuruluşu içinde bulunuyordu. Fakat Harbiye Nezareti bu kuruluşu aldırmayacak, en önemli harekât alanı olan Karadenizdeki ulaşımını kendi kendine yapmak istiyecekti.

Bu kanı kara ve deniz ulaştırmaları arasındaki karakter ayrıntılarını bilmemekten ileri gelmekte idi. Kara ulaştırması saf bir taşıma sorunu o'masına karşılık deniz ulaştırması özel deniz harekâtının yapılmasını gerektiren bir harekât sorunu olmalı idi. Ama Harbiye Nezareti bu özelliği ayıramıyacak, Yavuz ve Midilliye Karadenize mutlak hâkim sayarak, Bahriye Nezareti ve Donanma Komutanlığına haber vermeden askerî nakliyat yapmaya kalkışacaktı. Osmanlı tarafı, sonradan da görüleceği üzere, bu yanlış kararın sonucu olarak pek çok kara askerini denizde şehit vermişti.

Osmanlı tarafında savaş sanayii olmadığı gibi var olan ufak ter-sanenin bile denizyoluyla beslenmesi gerekiyordu. Bundan ötürü tersanenin en önemli ve tehlikeli sorunu, denizyolları kapanmış olan bir tersane ve hattâ Silâhlı Kuvveti kara yoluyla beslemeye çalışmaktı. Bundan ötürü Osmanlı Hükümeti, savaşa girebilmek için, Bulgaristanın ilkönce Alman tarafında yer almasını istemişti. Bulgaristan savaşa girerse Osmanlı Silâhlı Kuvvet ve bu arada donanmasının da Bulgaristan kara yolundan bir dereceye kadar beslenmesi mümkün olabilecekti.

Lâkin bu imkân bile, ancak, çok kısa sürecek bir savaşta, bir dereceye kadar faydalı olabilirdi. Savaş uzadıkça bu yol da yeterli olmayacak ve Osmanlı Devleti için yenilgiye uğramak kader haline gelecekti.

Böylece, sadece ulaştırma sorunu bile, Osmanlı Hükümetini savaşa girmek için düşündürmüştü. Bu nokta üzerinde daha hassasiyetle durulmuş olsaydı belki de savaşa girmek kararı verilemezdi. Fakat dediğimiz gibi hesaplar hep savaşın kısa süreceği esası üzerine bina edilmişti. Evdeki pazar çarşıya uymayınca Osmanlı Devletinin başına ne gelecekse, hep, savaşın uzamasından ve ulaştırma zorluklarından gelecekti. İstenildiği kadar savaş malzemesi alınmayacak ve Kara Kuvvetleri de istediği süratle stratejik manevralar yapamıyacaktı. Savaşın deniz ulaştırma imkânsızlıkları yüzünden kaybedileceği Büyük Atamız tarafından da görülmüş ve ifade edilmişti. Sırası geldiği zaman bu konuya daha ayrıntılı olarak temas edeceğiz.

2. Rus Donanması.

Rus-Japon savaşında (1905-06) Çarlık Rusyasının hem uzak Doğu hem de Baltık Denizi donanmaları imha olmuştu. O zamanki boğazlar antlaşmasının hükümleri müsaade edip de Karadeniz Donanması da Uzak Doğuya gönderilmiş olsaydı o da Çoşima Deniz Muharebesinde imha olacaktı. Bu donanmayı imha olmaktan kurtaran tek talihli hüküm boğazlar antlaşmasının hükümü olmuştu. Bundan ötürü Çarlık Rusyasının yalnız Karadenizdeki stratejik durumu değişmemişti. Bu strateji de Osmanlı Donanmasının bu denizdeki strateji durumuna oranla çok, pek çok güzeldi. Hem donanma kuvvetli hem de üsler Osmanlı denizyollarını çember içine almış durumda idi.

Üstelik Osmanlı Devletinin 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşında yenilmiş olması Rus Denizcilerinin ruhlarını da kamçılıyordu. «Bu savaşta, biz, kalyonlu Osmanlı Donanmasını sitimbotlarla yendik» diyorlar da başka bir laf etmiyorlardı. Rus Meclisi, bundan ötürü Karadeniz Donanmasına

para harcamak istememiş; bütün yeni donanma yapmak çabasını Baltık Denizine harcamaya başlamıştı. Bu dönemde Rus Donanması aşağıdaki gemilerden kurulu idi :

Zırhlılar :

Adı	Tonajı	İnşa tarihi	Silâhları
Ioann Slatoust	13 000	1906	4 tane 30,5 luk
Suvzatoı levistafi	13 000	1906	4 tane 30,5 luk
Panteleimon	12 800	1900	4 tane 30,5 luk
Rostis Lauv	9 000	1896	4 tane 30,5 luk
Tri-Suviatitelja	13 500	1893	4 tane 30,5 luk
Kruvazörler			
Kagul	6 800	1902	12 tane 15 lik
Pamjati	6 800	1903	12 tane 15 lik

Bu gemilerden başka Rus donanmasının 9 yeni, 17 de eski torpido-botu vardı.

Bu donanma Osmanlı Devletinin İkinci Meşrutiyetten sonra 1911 yılında İngiltereye bir muharebe gemisi ısmarlamasına kadar böyle devam etti. 1909 yılında da Osmanlı Devleti Almanlardan 2 eski zırhlı ile dört yeni muhrip satın almış, bu olay da Rusları alarm etmişti. Onlar da üstüste iki deniz programı tertipliyecilerdi : Birinci programda iki drednot ile muhrip ve denizaltılar vardı. İkinci programda drednot sayısı dörde çıkarıldı ve programa 4 süratli kruvazör eklendi.

İkinci programın hazırlanmasına neden olan olay Karadeniz Boğazının bir baskınla işgal edilmek isteği idi.

Fakat önceden de belirtildiği gibi bu program çok uzun vadeli idi. Bundan ötürü de Karadeniz Donanması komutanı Amiral Eberhard çeşitli kuvvet oranına göre çeşitli harekât tasarısı hazırlamak zorluğunda kalmıştı. Bu tasarılar, sırasıyla, var olan kuvvet oranına göre, Osmanlı Donanmasına Reşadiye ve Sultan Osman muharebe gemileri katıldığına göre; Yavuz ve Midillinin Osmanlı Donanmasına katıldığına göre ve Rus deniz programının gereği yapıldıktan sonra olmak üzere dört tane idi.

Var olan kuvvet oranına göre Rus donanması Osmanlı Donanmasından kuvvetli bulunuyordu. Bu şartlar içinde hazırlanan harekât tasarısı da Rusların kuvvet üstünlüğüne dayanmıştı : Rus Donanması Karadeniz Boğazındaki Osmanlı kuvvetlerini yakından abluka edecekti; bu boğaz önünü mayınla kapayacaktı. Böylece bütün Rus kıyıları ve Rus denizyolları Osmanlı saldırısından masun bırakılacaktı. Bu şartlar altında Osmanlı Donanması denize çıkmak cesaretini gösterirse boğaz önünde katı neticeli muharebe yapılacak; bundan sonra da bölgeye bir çıkarma yapmak konusu ele alınacaktı.

Böylece Çarlık Rusyasının Karadeniz donanması, ilkönce, taarruzî bir strateji hazırlamıştı. Bu stratejinin devamlı şekilde işleyebilmesi için boğaz önündeki kuvvetlerin, daimî şekilde, orada bulundurulması gerekiyordu. Rus görüşlerine göre abluka mevki, münavebeli surette bir kısım

Rus gemileriyle tutulacak olursa Osmanlı Donanması zayıflayacak olan abluka kuvvetleri üzerinde iyi bir netice alabilirdi. Buna karşı çare olarak fazla sayıda ikmal gemisi yapmak tasarlandı. Bu gemiler Rus Donanmasının ikmalini abluka mevkiinde yapacak ve bu suretle donanmanın devamlı şekilde boğaz önünde durmasını sağlayacaktı.

Donanma Komutanı Amiral Eberhard bu tasarı gereğince bir eğitim programı hazırladı ve donanmasını bu programa göre eğitime başladı. Fakat Rus büyük donanması yapıldıktan sonra bu strateji hemen değiştirilecek ve doğrudan doğruya boğaza baskın çıkarması yapılmak istenecekti.

Osmanlı Donanmasına Reşadiye ve Sultan Osman muharebe gemilerinin katılmak ihtimali Rus Donanma Komutanının harekât değişikliği yapmasına neden oldu. Donanma Komutanı ana amacını şöyle anlatıyordu :

« 1914 de Bulgarlar ve Romenler kesin tarafsızlıklarını ilân ederlerse Osmanlı Donanması saldırıda Rus donanması da savunmada bulunacaktır. Osmanlı Donanmasının muhtemel taarruz planı nedir? Bunu bilmiyoruz. Fakat 1914 yılında ordularımıza Kafkasların içine girmiş olan Türkleri yenilgiye uğratmak; donanmamıza da Karadenizdeki deniz egemenliği ile mücadele düşecektir.»

Amiral, bu esaslar içinde, 1914 seferberlik planında, Karadeniz donanması için, şu talimatı yayınlamıştı :

«Rus Donanmasının 30.5 lik top taşıyan 4 zırhlı : Evastafi, Panteleimon, Stataust, Sviatitelea; 25.4 lük top taşıyan 1 zırhlı : Rostislau; 15.2 lik top taşıyan 2 kruvazör; Deskli tipi 4 muhrip, torpidobotları, uçakları ve mayın tarayıcıları vardır.

Osmanlı Donanmasında ise 10 tane 34.3 lük top taşıyan 2 drednot : Sultan Osman, Reşadiye; 28 lik top taşıyan 2 zırhlı : Barbaros Hayreddin ve Turgutreis; 12 lik top taşıyan 2 kruvazör, 4 süratli muhrip ve yardımcı gemiler bulunacaktır. Bu gemilerin Akdenizde dolaşmakta olan Goben ve Breslau Alman gemileriyle takviye edileceği de söylenmektedir.

Osmanlı Donanmasının sürat ve top çapı bakımından üstün olan bu durumu karşısında Rus Donanması için Karadeniz egemenliği ile mücadele pek ağır bir vazife olacaktır. Tasarlanan harekât planı şöyledir :

« Ruslar için en uygun durum Osmanlı Donanmasının bütün kuvvetiyle Sivastopol'a saldırma ihtimalidir. Onların böyle bir harekât yapmalarını biz de temenni ederiz. Böyle bir durum karşısında biz de Sivastopol dolaylarında katı neticeli bir muharebe ararız. Arayacağımız muharebe sınırı uçak ve denizaltı gemilerimizin gidebilecekleri en uzak mesafedir. Muharebe yapmadan önce denizaltı ve uçak hücumlarıyla düşman donanmasını zayıflatmak gerekir. Bunun dışında egemenlik Türklerde bulunacağından donanmamızı riske etmekte hiç bir yarar yoktur. Bu sınır dışında düşmana karşı, gene büyük riskeleri göze almamak üzere, kruvazör ve muhriplerimizle gece taarruzları tertip edebiliriz.

Sivastopol önünde yapılacak muharebede yenilsek bile bu muharebede yaralanacak olan düşman gemileri de uzun bir zaman muhataralı durumda seyretmek zorluğunda kalacaktır. Bunlar hafif gemilerimize hedef teşkil edebilir ve kuvvet oranını çok etkiler.»

Amiral Eberhard'ın planı üç kısma ayrılmıştı :

- Muharebeden önceki münferit hareketler : Düşmanın bulunduğu yer ve hedefini keşfetmek ve ona gece taarruzları yapmak;
- Esas hedef : Düşman denize çıkınca donanma ile tüm olarak denize çıkmak ve onunla temas arıyarak üstün şartlarda muharebe aramak;
- Muharebeden sonraki hareketler : Muharebeden zarar görmüş düşman gemilerine uçak, denizaltı ve torpidobotlarla taarruz etmek.

Yardımcı harekât olarak Odessa ve Kerç Boğazını mayınlamak ve Karadeniz Boğazından aşağı serseri mayınlar koyuvermek.

Bu harekât tasarısı çerçevesi içinde Rus Donanması eğitim yaptı ve atış talimlerini tamamladı.

Bu eğitimde sadece İngiltereden Osmanlı Donanmasına katılacak iki muharebe gemisi değil; özellikle Akdenizde dolaşan Alman Akdeniz tümeninin Osmanlı Donanmasına katılacağı hesaplanıyordu. Böylelikle 1914 harekât planı gerçek duruma cevap veriyor ve Karadenizde egemenlik alınabileceğine dair ümitler veriyordu. Donanma Komutanının kendisinden pek üstün olan bir düşmana karşı böyle katı neticeli bir muharebe yapmaya karar vermiş olması Rus Hükümet ve kamuoyunda iyi bir etki meydana getirmişti.

Ruslar, böyle bir durumun belirmesine neden olarak deniz kuvvetlerinin yakasını kara kuvvetlerinden koparıp özgür hareket etmiş olmalarına ve yalnız donanmayı değil tahkimatlarını da geliştirmelerine bağlamışlardı.

3. İngiliz ve Fransız Donanmaları.

Savaş başında İngilizlerin Akdenizdeki çıkarı Hindistana ulaşan deniz yolunu; Fransanın çıkarı da Batı Akdeniz askerî deniz yolunu korumaktan ibaretti. Bu yollar Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin muhtemel taarruzlarına karşı korunacaktı. Fakat taraflar arasındaki kuvvet oranı, İngiliz ve Fransızlara, rahat bir koruma görevi yapmak imkânlarını veriyordu. Üstelik İtalyanın tarafsızlığını ilân etmesi Akdenizdeki coğrafya - strateji durumunu da İngiliz ve Fransızların lehine geliştirmişti.

Avusturya-Macaristan Donanmasının Adriyatik Denizinin; Osmanlı Donanmasının da Ege Denizinin ta köşesine sığınmış olmaları bu devletlerin stratejisi için çok büyük talihsizlikti. Belki Adriyatik Denizinin tabii yapılışı Avusturya-Macaristan Donanmasının yakından abluka edilmesine mani oluyordu. Lâkin Osmanlı Donanmasını Çanakkale Boğazının içinde abluka etmek mümkündü. İngiliz-Fransızlar, Limni ve İmroz Adalarında Osmanlı Donanmasına yakın birer ileri üs kurup abluka kuvvetlerini daimî şekilde burada muhafaza edebilirlerdi.

Osmanlı ve Avusturya-Macaristan Donanmalarının denizaltı gemilerinden yoksun bulunmaları Çanakkale önündeki İngiliz-Fransız ablukasına ko'ayhklar sağlayacaktı. Bunun gibi Osmanlı muhriplerinin abluka hattını geceleyin yarmak imkânları da coğrafi olarak pek azdı.

Çanakkalede yapılacak yakın ab'ukayı mayın savaşıyla takviye etmek de mümkündü. Böylece İngiliz-Fransız Donanması Osmanlı Donanmasını çok yakından kontrol altında tutmak imkânına sahip olmuştu.

Akdenizdeki İngiliz-Fransız denizyollarını tehdit edecek tek araç Alman denizaltı gemileri idi. Lâkin denizaltı gemilerinin denizyollarına karşı yaptıkları tehditler, savaştan önce, asla tasarlanmış değildi. Savaştan önceki düşüncelerle denizaltı sadece üstün düşman muharebe gemilerini batırıp kuvvet eşitliği sağlayacak bir vasıta idi. On'arın ticaret gemilerine karşı kullanılma şekli Birinci Dünya Savaşı içinde icad edildi.

Buna göre İngiliz-Fransızlar, savaş başında, Akdenizde Alman denizaltı gemilerinden endişe duymamışlardı.

4. Harekât Alanları.

Birinci Dünya Savaşı içinde Osmanlı Deniz Kuvvetleri için, ilkönce iki, Marmara Denizinde denizaltı mücadelesi başladıktan sonra da üç harekât alanı meydana gelmişti. Osmanlı Devleti donanmasız halde bulunmasından ötürü Akdeniz harekât alanı sadece Kara Kuvvetlerini ilgilendiren bir alan olmuştu. Bu harekât alanında düşman, üstün donanması sayesinde, Kara Kuvvetlerine istediği stratejik manevrayı yaptırabilirdi gibi savaşı besliyecek denizyollarını da tam bir egemenlik altında tutabiliyordu. Buna mukabil Osmanlı Kara Kuvvetleri, donanmasızlık yüzünden, bu gibi manevraları yapmak imkânından yoksun bulunmaktaydı. Düşman, askerî nakliyatını denizyollarından yaparken, o, Anadolu'nun pek kısır demir ve karayollarından ne taşınabiliyorsa onunla savaşacaktı.

Karadeniz harekât alanında durum büsbütün başka oldu. Bu denizde her iki tarafın da şiddetle muhtaç bulunduğu ve korumak zorluğunda olduğu denizyolları vardı. Osmanlı tarafının Karadenizdeki denizyolları savaşı beslemek için pek lüzumlu ve önemli idi. Çarlık Rusyasının denizyolları da hem Kafkas, hem Galicya hem de Alman cephesini beslemek bakımından önem taşıyordu.

Karadenizdeki Rus denizyollarının daha önemli olmasına karşı, bu devletlerin, bütün denizyollarının korunmasına faydalı olacak çok geniş bir üs şebekesi vardı. Karadenizin pek dar bir harekât alanı olması bakımından Rus üslerinin Karadenizi bir çember içine aldığı söylenebilirdi. Buna mukabil Karadenizdeki Osmanlı üssü tekdi; Karadenizin Batı tarafına sığınmış olan Karadeniz Boğazı ... Bulgaristanın savaşa Alman tarafında girmesinden sonra Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin Batı Karadenizdeki stratejik durumu pek az gelişecekti ama; savaş başında bu imkân var değildi.

Osmanlı tarafı için Karadenizin önemli stratejik noktaları boğazlardan başka Zonguldak, Ereğli idi. Asker taşıdığı zaman Trabzon da geçici olarak bir stratejik nokta oluyordu. Rus tarafının stratejik noktaları

daha çoktu. Sabit stratejik nokta olarak üsler, indirme-bindirme limanları, nehir ağzları hem büyük önem taşımakta idiler.

Osmanlı tarafının Rus kıyılarına bir çıkarma yapması, kuvvet eşitliğinden ötürü, söz konusu olamazdı. Yavuz muharebe kruvazörüyle Midilli ağır kruvazörünün Osmanlı Donanmasına katılması Ruslara da Osmanlı kıyılarına çıkarma yapmalarını imkânsızlaştırmıştı. Rusların Osmanlı kıyılarına stratejik bir çıkarma yapmaları Yavuz gemisinin batırılmasına ve buna mukabil yapılmakta olan Rus muharebe gemilerinin hizmete girmelerine bağlı idi; ki bu hal savaş başında çok uzun vadeli bir ihtimaldi.

Çıkarların aynı oluşu taraflardan herhangi birisini Karadenize hızla eğemen olmak durumuna getiremeyecekti. Rus Donanması Karadeniz harekât alanında sayı üstünlüğüne, Osmanlı tarafı da manevra üstünlüğüne sahipti. Fakat daha elverişli tersanelere malik olması bakımından Rusların elinde daha büyük imkânlar vardı. Osmanlı tarafı ise elinde ne varsa onunla savaşmak zorunluğunda bulunuyordu. Yeni gemi yapmak şöyle dursun elinde var olan gemilerin onarım ve bakımını bile sağlamak zordu.

KISIM II KARADENİZ HAREKÂTI

A. OSMANLI DEVLETİNİN SAVAŞA GİRİŞİ.

1. Amiral Souchon'un Düşünceleri.

Amiral Souchon Osmanlı Deniz Kuvvetleri hizmetine girdiği zaman Bahriye Nezaretinin harekât kâsasında herhangi bir harekât planı bulamamıştı. Denizciler, sadece, İngilterede yapılmakta olan gemilerin teknik ihtiyaçlarıyla uğraşmışlar; ne gelecek gemilere ne de eldeki gemilere göre herhangi bir harekât planı hazırlamışlardı. Elde, harekât bakımından, tek bir belge olarak, Deniz Kurmay Başkanı Albay Vasıf'ın, benzeri aşığıya çıkarılacak olan, bir raporu vardı :

Bahriye Nezaretine

(Var olan şartların bugün aldığı şekle göre, Osmanlı Devletinin savaşmakta bulunan iki büyük partiden birisine ve özellikle, eski üç'ü ittifaktan, Almanya-Avusturya ve Macaristan tarafına geçerek savaşa katılmak emelinde bulunduğu duyulmaktadır.

Osmanlı Devleti Balkan Savaşı gibi çok büyük bir belâyı büyük fedâkarlıklar, yoksuzluk'ar ve korkunç zorluklar içinde yapmış ve özgürlüğünü zor kurtarmıştır. Gerçi yeni bir savaşa girip girmeme sorumluluğu bana ait değildir; fakat yeniden, eskisinden daha büyük, bir savaşa girme çok tehlikelidir. Osmanlı Devletinin izlemesi gereken en iyi yolun Balkan tarafsızlığını Almanya ve Alman taraflıları aleyhine bozmadığını mütalaa etmekte ve hükümetin böyle bir çabada başarı sağlıyacağını ummaktayım. Osmanlı Devletinin milyonların çarpıştığı böy-

le bir savaşa girip de kuvvetlerini yurt dışına çıkardığı takdirde Yunanistan ve Bulgaristan gibi düşman'arımızın bize karşı nasıl bir durum alacağı ve bize ne kadar zararlı olacaklarının yüksek makamlarca düşünülmeyeceği açık şekilde belli olmaktadır. Bundan ötürü konu üzerindeki düşüncelerimizi arz etmekte yarar mütalaa etmekteyiz. Karadenizdeki Rus Donanmasıyla Akdenizdeki Yunan Donanması hakkında ve özellikle bu iki devletin Osmanlı Devletine karşı savaşa geçmeleri takdirinde, Çanakkale Boğazı önünde duran İngiliz ve Fransız filolarının da katılmasıyla meydana çıkacak olayların tahmini kolaydır. Böyle çok büyük bir kuvvete karşı Karadenizde askerî nakliyat yapmanın mümkün olup olmayacağı ve Akdenizdeki düşman donanmasının boğazı zorlaması karşısında meydana gelecek sonucun yorumlanması benim vazifem cümlesinden bulunmaktadır.

Bugünkü Osmanlı Donanması Cetvel No. 1 de gösterildi.

Karadenizde bulunan Rus Donanması Cetvel No. 2 de gösterildi.

Bugünkü Yunan Donanması Cetvel No. 3 de gösterildi.

Boğaz dışında bulunan İngiliz ve Fransız filoları Cetvel No. 4 de gösterildi.

Düşünce. 1

Turgutreis ve Barbaros zırhlılarının ihtiyat cephaneleri yoktur. Fransız tipi torpidobotlarımızın kazanları itimada şayan değildir. Donanmamızın Karadenizde herhangi bir üssü yoktur. Yavuz gemisinde ufak tefek işler çıkarsa onu alacak havuzdan yoksun bulunmaktayız. Yavuz, donanma mevcudundan çıktığı takdirde; donanma kifayeti yüzde yetmiş derecesinde düşecektir. Mesudiye zırhlısı faal filo kadrosundan çıkarılmıştır. Alman tipi muhriplerimizin akaryakıt stokları pek azdır. Peykişevket ve Berkisatvet torpido kruvazörleri dünyada eş tipi olan gemilerden değildir. Bu gemilere, sadece, çok yakın mesafelerde keşif hizmetleri verilebilecektir.

Hali arzettiğimiz donanmamızda bulunan Alman subaylarının düşmanın büyük kuvvetlerine dahi atılmak istemeleri kendi memleketlerini tehlike içinde görmelerinden doğmaktadır. Onlar, Osmanlı Devleti aleyhine o'sa dahi, sırf kendi memleketlerine hizmet etmek için canlarını bile fedaya hazır dırlar. Osmanlı Devletinin savaşa girmesini de bu düşüncelerle istemektedirler.

Düşünce. 2

Karadenizdeki Rus Donanmasının bugünkü durumu hakkında Bahriye Nezaretinde kesin bir bilgi yoktur. Ancak gemi kataloğunda yazılı bulunan zırhlı ve kruvazörlerinin faaliyette ve seyredecek kifayette bulunduğu her gün liman reislerinden gelen telgraflardan anlaşılmaktadır. Rus Donanması personelinin kifayetsizliği ve ihtilâl istediği hakkında gelen bilgiler ciddi değildirler; bu konuda kesin bir belge yoktur. Gerçek bu şekilde olsa bile, İngiltere, Fransa ve hattâ Japonyadan personel alarak durumlarını düzeltmelerine hiç bir engel yoktur. Belki de Ruslar gereken çareleri almış bulunmaktadırlar.

Zaten Rus Donanmasında isyan çıktığı ve asilerin Odessayı bombardıman ettiği hakkında gazetelerde çıkan haberleri Rus resmî makamları yalanlamışlardı. Bu bilgilerin yalan olduğunu konsolosluklarımızdan

gelen raporlar da doğrulamıştır. Rus gemilerindeki topların fena olduğuna dair verilen bilgiler de doğru değildir. Nispeten yeni olan Rus gemilerinin topları İngiliz fabrikalarında daha modern hâle getirilmiştir. İki yeni gemimiz müstesna Osmanlı Donanmasının topları da fena olup rivayet olunan Rus toplarından daha iyi değildir.

Bundan ötürü Karadenizdeki Rus Donanmasının hali hakkında kesin bir fennî bilgi var olmadıkça ve Osmanlı toprakları ve özgürlüğü de tehlikede bulunmadıkça herhangi bir deniz savaşına girmek serüvenine girişmek tehlikeli bir durum meydana getirecektir. Böyle bir karar vermek basiretli ve fennî şartlara uyar bir hareket olarak mütalaa edilemez.

Düşünce. 3

Yunan Donanmasını anlatmaya bile lüzum yoktur. Çünkü : Savaş kifayetini fiilî olarak Balkan Savaşında göstermiş olmaktan başka; savaşta sonra satın aldığı bir denizaltı gemisi, 4 muhrip, 1 muhrip lideri ve 2 tane yarı yeni Amerikan zırhlısıyla bizim için hatırı sayılır bir deniz kuvveti haline gelmiştir. Yunan Donanma komutanlık makamının bir İngiliz Amiraline verilmiş olması da dikkate şayandır. Bundan Yunan Donanmasının hâlen boğaz dışında bulunan İngiliz Donanmasıyla işbirliği yaptığı anlamı çıkarılmaktadır.

Düşünce. 4

Bugün Akdeniz Boğazını abluka eden birleşik donanma 4 denizaltı gemisi ile 4 nakliye gemisi de dahil olduğu halde toplam olarak 40 tane dir. Bunlardan denizaltı gemileriyle 2 kruvazör, 1 zırhlı ve torpido filotillası boğaz dolaylarında, ötekiler ise Mondros ve Sığı Limanlarındadır. Akdenizde Alman savaş gemisi bulunmamasından ve Pola Limanında bulunan Avusturya-Macaristan Donanması da Adriyatik Denizinin Fransız Donanması tarafından abluka edilmiş olmasından ötürü İngilizler, Akdenizde serbest kalan, diğer savaş gemileriyle Çanakkale Boğazı önündeki filolarını artırabilir ve takviye edebilirler. Hattâ Şimal Denizindeki filotillalarından bile gemi alarak buradaki kuvvetlerini iki katına çıkarabilirler.

Düşünce. 5

Mesudiye zırhlısının bile 15 lik toplarına muhtaç kalan Akdeniz Boğazı tahkimatı, herkesce de bilindiği üzere, bugün başka memleketlerin tahkimatıyla kıyas edilemeyecek kadar, zayıf bulunmaktadır. Öyle zırhlı tabyalar, zırh kuleler, kendini gizler toplar, seyyar torpido kovanları ve atış istasyonları, önemli sayıda mayın tarlaları bir taraf, Çanakkale tahkimatı toprak yığından ibaret bulunmaktadır. Bu tahkimatın topları da herhangi bir müzeye yerleştirmekten başka işe yaramamaktadır. Topların imlaları ağır, barutları dumanlı ve eskidir. Hiç bir istihkâm ve topun üstü, şarapnel parçasının isabetine karşı muhafazalı değildir.

Boğaz kenarlarından birine ve özellikle Rumeli tarafına çıkarılacak bir düşman bataryası; diğer kıyıda bataryaların tamamıyla tahrip edilmesine neden olur; vahim durum büsbütün ağır bir hal alır. Düşmanın boğaz dışında malik olduğu kesin deniz egemenliği ve Bolayır tahkimatını daimî bir ateş baskısı altında tutabilmek imkânı, Rumeli kıyısına

top çıkarılmak imkânını da tabii bir hal haline getirmektedir. Bununla beraber Gelibolu yarımadasına çıkarılacak bir, iki ordu ile adı geçen yarımada işgal edilecek olursa Çanakkale'e tarafındaki tahkimatın da kolayca tahrip edilmesi mümkün olur.

Düşünce. 6

Çanakkale dışında bulunan kuvveti bilinen bir donanma ile boğazı geçmek kabil midir sorgusuna verilecek cevap kolay ve basittir. Bu cevap da evettir. Bu kadar büyük değil iki tane zırhlı ile de boğazı geçmek kabil midir. Çünkü İtalyanların Trablusgarp'ta yaptıkları gibi, bu iki zırhlı ile Seddülbahir ve Kumkale toplarının menzilleri dışında durup, kendi 35 lb ve 305 lb tonlarıyla, etkili menzil icinden, talim atışı yapar gibi, istihkâmlarımızı tahrip etmeleri mümkündür. Bunun gibi bu iki zırhlı aynı şekilde Çanakkale ve Kilitbahir istihkâmlarımızı da tahrip edebilirler. 5.000 metreden seyvar hedef yüzde doksan isabet temin etmekte mahareti olan bu iki zırhlı sabit ve yakın mesafedeki tonrak hedeflere bir saatte ortalama bin dört yüz mermi atacaktırlar. Bu atışın etkisi altında tahkimattan eser kalabileceğini düşünmek mümkün değildir. Buna mukabil Osmanlı tahkimatı onlara iki dakikada ancak bir mermi atabilecek ve ateş kontrolünü de güçlüklerle yapacaktır. 30 çapındaki Krupp mermisine mukavemet edecek tarzda yapılan İngiliz gemilerine Çanakkale'deki toplarla tesir etmek tabiatıyla mümkün değildir. Bundan sonra düşman, boğaza dökülen mayınlarımızı da ıgırıp ile kolaylıkla tarayabilecektir.

Bombardıman ya da bu topçu düellosundan gemilere olacak zarar, alacakları sonuca kıyasla - ehemmiyetli olmayacak ve belki de hiçten ibaret kalacaktır. Düşman gemilerinin alacakları hasar önemli olsa bile yerlerine hemen yenilerini sevk etmek kabil ve mümkün ve pek tabiidir.

Düşünce. 7

Bugün Osmanlı Devletinin Karadenizde herhangi bir noktaya ve meselâ Batum ya da Odessaya bir anda birkaç kolordu sevk etmesi kabil midir ve bunun bir tehlikesi var mıdır gibi bir sorgu sorulduğu farzedilse, bunun da cevabı menfidir; harekât serapa tehlike içinde bulunacaktır. Çünkü, sizin de bildiğiniz gibi, böyle bir önemli noktaya çıkarma yapmak için ilkönce aşağıdaki şartların elde edilmesi lâzımdır :

- İlkönce düşman donanmasını toplu olarak mahvetmeli ve sonra nakliyata başlamalıdır ... Amerikalıların Filipinlere yaptıkları gibi.
- Şarköye sevk edilen bir kolorduya mahsus deniz araçları mikyas alındığı takdirde 150, 200 bin kişilik bir ordunun bir anda nakli en aşağıdan 200 nakliye gemisi, bunun iki katı duba ya da özel işkampavya; top, toparlak, hayvan nakli için özel araçlara ihtiyaç olacaktır. Ayrıca düşman kıyılarına yapılacak çıkarma harekâtının Marmara Denizinde bir iki kez prova edilmesi lâzımdır.
- Düşmanı kısmen ve ehemmiyetli derecede tahrip ve kalanını abluka edebilmelidir ... Japonların Uzakdoğuda yaptıkları gibi.
- Düşman muharebeyi kabul etmediği takdirde filoları üslerinde tamamıyla abluka edilmelidir.

Şimdi, a, b, c ve d paragraflarında yazılan şartlar dikkat nazarına alındığı ve bu şartların elde edilmesinde başarı sağlanamadığı takdirde ortaya çıkacak tehlikeler mütalaa edilmelidir. Sayıca az olan bir filo ile Sivastopol ve Nikolayef üslerinin ablukası mümkün olmayacağı ve düşmanın sekiz denizaltı gemisine malik olmasından ötürü böyle bir ablukanın tehlikeli olacağı düşünülmelidir. Hele sevkiyata, düşman donanmasının tamamıyla imha edilmesinden evvel başlanacak olursa denizde gecelemek intihardan başkası olmayacaktır.

İhtimal dışı olarak; cüretle yapılacak bir hareketle çıkarma hareketi başarıya ulaşsa bile oraya sevkedilen askerinin geri çekilmesini temin, devamlı bir şekilde ikmal nakliyatını yapmak keyfiyeti gene tehlikeler içinde yapılacaktır.

Sonuç : Yukardaki durum muhakemesi ve düşünceler dikkat nazarına alındığı takdirde Karadenizde Rusyaya karşı yapılacak ilk saldırı hareketi, Akdenizdeki devletlerin tarafsız kalmaları temin edilmediğine göre, düşmanın Çanakkale Boğazını da zorlamasına neden olacaktır. Böylelikle düşman, evvelce arzedildiği şekilde Çanakkale tahkimatını tahrip ve İstanbul önüne gelecektir. Böyle bir halde asker yüklü nakliye gemilerimiz kımıldamaya bile vakit bulamadan düşman eline düşecektir; Başkenti tehdit edecektir; tersane ve ikmal depolarını tahrip edecektir; Kara Kuvvetlerinin irtibatını kesecektir. Osmanlı Devletinin ne dereceye kadar zarar göreceği, yardım ettiği dostlarından hiç bir yardım alamayacağı; moralinin yok olacağı kesindir. Hattâ bugün Almanların lehine olarak tarafsızlığını muhafaza eden devletlerin bile politika değiştirmelerine neden olabilecektir.

Kaldı ki, herşeye rağmen savaşa girmek ve alacakları durum henüz belli olmayan Balkan devletlerini ve din kardeşlerimizi de lüzumsuz bir savaşa sürüklemek yerine kuvvetleri tam zamanında kullanmak daha hayırlıdır. Buna rağmen hükümet Almanların lehine olarak hemen savaşa girmek istiyorsa kalbini donanmaya bağlamadan bütün tertiplerini kara kuvvetlerine göre almalıdır. Kara harekâtında da emniyet sorunlarını iyi düşünmen; mesafe erin uzaklığı, mevsimin şiddeti, iâşedeki zorluklar, sevkiyatın ağırlığına dikkat olunmalıdır. Yalnız kara harekâtıyla bu zorluklar yenilmeyecek ise, hükümetin yapması gerekli iş savaşa tarafsız kalmak olur. Bu tarafsızlıkta Balkan sükûnet ve tarafsızlığının Almanya aleyhine dönmesine özellikle dikkat sarfo olunur. Bizim kanılarımıza göre hükümetin böyle bir politika izlemesi mümkündür. Hattâ Rumelide toplanacağı söylenen bir milyona yakın Osmanlı kuvvetleri Bulgaristanın rızasıyla - Romanyanın ister rızası olsun ister olmasın - istendiği zaman Rus topraklarına saldırıya sevkedilebilir. Karadan yapılacak böyle bir harekât denizden yapılacak çıkarma hareketlerinden daha az tehlikelidir. Bu şekil Almanlara söylene, pek âlâ onlar da buna razı ve hattâ memnun olurlar.

Bu düşünceye karşı İngiliz ve Fransızların gene Çanakkale Boğazını zorlayabilecekleri söylenebilecektir. Fakat şu cevap verilir : Evet İngiliz ve Fransızlar zor iyabilirler. Şu kadar var ki, kaleleri tahrip edekten Boğaza girecek savaş gemilerinin, Çanakkale ile Gelibolu arasındaki

kısımda, savaş ve muharebe yorgunluğuna uğramamış ve bölgenin tabii şeklinden ötürü her biri bir drednot kesilecek Türk Donanmasıyla uğraşacağı ve her bir düşman gemisinin iki Türk zırhlısıyla muhriplerinin torpido hücumlarına hedef olacağını düşünmek gerekir. Bunu bilen bir düşman ne dereceye kadar ileri gidecektir? netice ne elde edecektir? Bunların düşünülmesi gerekir. Karar vermek size aittir.

24 Eylül 1914
Deniz Kurmay Başkanı
Vasıf

Not : Fikir tamamıyla benimdir; Bahriye Nezaretinin gerekli dairelerinden geçirilmemiştir.

Bu rapor Bahriye Nazırı Cemal Paşa kanalıyla Talât Paşanın da bilgisine sunulmuş ve fakat nazarı itibara alınmamıştı. Tabiatıyla Amiral Souchon da buradaki fikirleri beğenmeyecekti.

Amiral Souchon bütün harekâtı kendi planlamak zorunda kalmıştı. Düşüncelerine yol verdiği hareket noktası iki tane olarak görülüyordu : 1) Savaşı nasıl açacak; daha doğrusu Osmanlı Devletini nasıl savaşa sürükleyecekti ? 2) Savaş açıldıktan sonra Osmanlı Donanmasıyla nasıl bir strateji izliyecekti ?

İstanbuldaki Alman Büyükelçisinin bütün çabalarına rağmen Osmanlı Hükümeti, ittifak antlaşmasının gereği olarak savaşa girmemişti. Özellikle Başbakan Sait Halim Paşayı savaşa girmeye razı etmek mümkün olamamıştı. Almanyanın çıkarı da Osmanlı Devletinin mümkün olduğu kadar çabuk savaşa sürüklemektir. Amiral Souchon kendi Büyükelçisinin hareketlerini pasif bulmuş ve Osmanlı Devletini savaşa sürüklemek çaresini Karadenizde taarruzî bir baskın hareketi yapmakta bulmuştu. Rus üslerine bir baskın hareketi yapmaya kararlı idi.

Fazla emek harcadığı nokta baskın hareketinin yapılması değil baskının şeklini tayin etmektir. İlkönce tek hedefe yönelmeyi düşünmüş; sonradan böyle bir hareketi amaç için yeterli bulmamıştı. Ne kadar çok hedefe taarruz ederse düşman moralini o kadar çok etkileyecek ve bu suretle savaşı Osmanlı Devleti için, kaçınılmaz bir hale getirecekti. Osmanlı Donanmasında var olan gemileri tayin ettiği hedeflere iyi bölmüş-tü. Ana kuvveti teşkil edecek olan Yavuz, ana hedef olan, Sivastopola baskın yaparken, aynı zamanda, ikinci derecedeki hedeflere bölünen kruvazör, torpido kruvazörleri ve muhriplerin harekâtını uzaktan desteklemiş olacaktı. Böylelikle yapılacak baskın hareketinde daha çok başarı sağlanacağı umulmuştu.

Amiral Souchon bu fikirlerini herhangi bir Osmanlı Nazır ya da komutanına açmış değildi. Daha doğrusu Amiralin Osmanlı büyük makamlarıyla konu üzerinde konuştuğuna dair belge yoktu. Bilinen kulaktan kulağa dolaşan haberlerden ibaretti. Fakat, sonradan görüleceği üzere Bahriye Nazırı Cemal Paşanın donanmaya verdiği ön emir onun ayrıntılarından değil fakat Amiral Souchon'un yapacağı baskın hareketinden haberli olması gerektiğini gösteriyordu. Enver Paşa ve daima atılgan bir politika izliyerek Başbakanı savaşa girmek hususunda çok zorlamış olan, Talât Paşanın da bu hareketin yapılacağından haberli olması gerekiyordu.

Amiral Souchon'un, yapacağı harekâtı Alman subaylarından gizlemiş olduğu da şüphe'i idi. Zira baskın hareketi Rusyanın çeşitli limanlarına yapılacağına göre, harekât ve plan hazırlığı için, her şeyden önce Karadenizdeki Rus limanları ve Rusların donanma eğitimi hakkında etraflı bilgi sahibi olmak gerekiyordu. Bundan ötürü de baskın hazırlığı tek bir kişinin yapacağı iş olamazdı. Her halde plan hazırlığının, çeşitli subayların birlikte çalışmaları sonucunda, yapılmış olması lâzım geliyordu.

Osmanlı Donanmasının Karadeniz harekâtına ait pek çok eser ortaya konmuş olmakla beraber bu donanmanın hangi stratejik esaslarda kullanılmış o'duğu belirtilmiş değildir. Savaşın başında yapılmış olan harekât gösteriyordu ki, Amiral Souchon'un stratejisi, tam anlamıyla taarruzî bir an am taşımıyordu; «Donanma varlığının muhafazası esas tutularak taarruzî hareketler yapılacak, yani Osmanlı Donanması stratejik savunma çerçevesinde taarruz hareketleri yapacaktı ...»

Yani Amiralın, gidip Rus Donanmasını muharebeye zorluyarak Karadeniz egemenliğini almaya hiç bir niyeti yoktu. Bu düşüncesinde yerden göğe kadar haklı bulunmakta idi. Çünkü yapılacak bir muharebe de düşmanın yenilgiye uğramak ihtimaline rağmen, Yavuzun sakatlanması Karadenizdeki stratejik durumu birden değiştirebilirdi. Osmanlı Donanması için Yavuz savaşın başından ta sonuna kadar var olmalı ve kifayetini de muhafaza etmeli idi. Bundan ötürü Amiral Souchon bütün taarruz hareketlerini Yavuzu tam bir güvenlik altında tutmaya istinat ettirecekti. Yavuz daima denize çıkacak, daima Rus Donanmasına göz dağı verecek taarruzî hareketler yapacak; fakat kendisini ne bir katî netice'î muharebe yapmak riskesine; ne de düşman mayınlarına çarpmak riskesine atmayacaktı.

Amiral Souchon Karadeniz Boğazı önünde de geniş bir mayın gözetleme ve tarama örgüdü kurmayı ihmal etmemişti. Yeni gambotlar ve elverişli ticaret gemilerini bu işe tahsis etmiş; bu gemileri mayın tarama cihazlarıyla teçhiz ettirmiş ve yetiştirmişti.

Harekât alanının bir Osmanlı harekât alanı olmasına rağmen, belki, plan hazırlanmasında denizcilerimizin bir payı olmayacaktı. Fakat gerek baskın hareketlerinde, gerekse baskından sonraki hareketlerde denizcilerimizin, savaş amacına ulaşılması konusunda, çok büyük çaba harcadıkları kesindi. Ne çare ki, bu çabalar, onu harcayanlar tarafından tarihe intikal ettirilmeyecek; kulaktan kulağa gittiği kadar gidecek ve sönmeye hükümlü olacaktı.

Amiral Souchon'un savaş başında, Çanakka'e Boğazı savunması hariç, Ege Denizi harekâtı hakkında hiç bir düşüncesi olmamıştı. Çanakka-kale savunması için de ayrı bir Alman Amirali getirecek ve savunma sorumluluğu, Almanların adına, ona bırakacaktı.

2. Baskın Hareketinin Hazırlanması ve Baskın Harekâtı (29 Ekim 1914)

Osmanlı Donanması 27 Ekim 1914 günü, keşif ve muhabere eğitimi yapmak üzere, Amiral Souchon'un emrinde olarak Karadenize çıktı. Bu donanma ilk kez, Osmanlı Donanmasının harekâtını izlemek üzere boğaz ağzında daimî şekilde bekletilmekte olan Rus ticaret gemisine

rastladı. Bu suretle Osmanlı Donanmasının denize çıktığı Rus Donanma komutanına bildirilmiş oldu.

Donanma şu gemilerden mürekkepti :

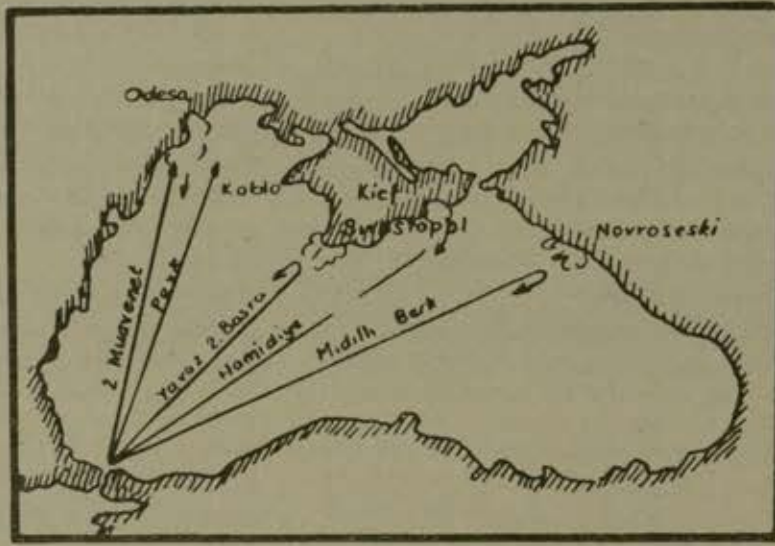
Donanma Komutanı	: Amiral Souchon
Kurmay Başkanı	: Yarbay Enver (Sonra Albay Sıtkı)
Kurmay Başkanı	: Binbaşı Vilhelm Busse
Donanma ikinci komutanı	: Komodor Arif
Kurmay Başkanı	: Binbaşı Von Armin
Yavuz muharebe kruvazörü komutanı	: Albay Ackermann
Midilli kruvazörü komutanı	: Yarbay Kettner
Turgutreis zirhlisi komutanı	: Binbaşı Ali Rıza
A'man danışmanı	: Önyzb. Rosentreter
Barbaros zirhli komutanı	: Binbaşı Muzaffer
Alman danışmanı	: Binbaşı Von Armin
Hamidiye kruvazörü komutanı	: Binbaşı Vasıf
Alman danışmanı	: Binbaşı Von Koovitz
Berkisatvet torpido kruvazörü	: Binbaşı Reşit Hasab
Alman danışmanı	: Yzb. Von Mellenthin
Peykişevket torpido kruvazörü komutanı	: Binbaşı İbrahim Cevat
Alman danışmanı	: Yzb. Bieter
Filotilla Komodoru	:
Alman danışmanı	: Binbaşı Madling
Muavenetimilliyeye muhribi	: Binbaşı Ahmet Saffet
Alman danışmanı	: Önyzb. Firle
Gayretivataniye muhribi	: Önyzb. Cemil
Alman danışmanı	: Yok
Taşoz muhribi komutanı	: Önyzb. Tevfik Halit
Alman danışmanı	: Yzb. Cann
Samsun muhribi komutanı	: Yzb. Nezir Abdullah
Alman danışmanı	: Yok
Nilüfer mayın dökücü	: Yzb. Murat
Alman danışmanı	: Yzb. Cederhalm
Samsun mayın dökücü	: Yok
Alman danışmanı	: Önyzb. Harmann.

Alman yazarları gemi komutanı danışmanlarını gemilerin Alman komutan'arı olarak göstermişlerdi. Gerçekte ise Yavuz ve Midilli gemileri komutanları dışında bulunan gemilerdeki Almanların vazifeleri gemi komutanlarına danışmanlık etmekten başka değildi.

Savaş gemilerine hareketten önce, Karadenize çıktıktan sonra açılmak üzere birer kapalı zarf verilmişti. Bu zarfın içindeki emirde şunlar yazılı bulunuyordu :

«Padışah Donanması birinci komutanlığına atanan Amiral Souchon cenapları tarafından, donanmanın denizde bulunduğu sırada, verilecek her emir harfi harfine yapılacak ve bu konuda kesinlikle tereddüt gösterilmeyecektir. Bu emirlerin her cins durum karşısında yapılmasını rica ederim.»

24 Ekim 1914
Bahriye Nazırı
Ahmet Cemal

Kroki No. 15 — Osmanlı Donanmasının baskın Harekâtı

Amiral Souchon 27 Ekim 1914 günü donanmayı eğitim amacıyla Karadenize çıkardığını Bahriye Nezaretine bildirmişti. Lâkin eğitim yapacağı yerde donanmayı boğaz dolaylarındaki Sarıkaya mevkiine demirletecek ve saat 15.45 de komutan gemisinde bir gemi komutanları toplantısı yapacaktı. Bu toplantıda komutanlara aşağıdaki harekât emri dağıtılıyor ve harekâtın nasıl yapılacağı anlatılıyordu.

1. Düşman hakkında bilgi :

Rus Karadeniz Donanmasının bir baskın yapmak tasavvurunda olduğu alınan çeşitli haberlerden anlaşılmıştır.

2. Amaç :

Rusyaya karşı şiddetli bir hasmane hareket açılacaktır. Bu harekât sırasında birinci derecede Rus savaş kuvvetleri imha edilecektir. İkinci derecede, savaşın icrası için önemli olan, Rus beylik ve şirket malları ile savaş amacı için kullanılacak gaz gemileri tahrip ya da zaptedilecektir. Tarafsız gemiler istisna edilecektir.

3. Harekâtın yapılışı :

Taarruz hareketi baskın vari yapılacak ve mümkün olduğu kadar çeşitli limanlara aynı anda taarruz edilecektir. Sancak gemisi, mayın gemisi (Nilüfer) ve 2 torpidobot Sivastopol'a Midilli ile Berkisatvet Keçi-boğazı ve Novresiskiye, Hamidiye kruvazörü Kırımın Güney kıyılarına, 2 torpidobotla Samsun mayın dökücü gemisi Odessa ve Oçakof'a; Peykişevket gemisi de Varna-Sivastopol kablosunu kesmeye gidecektir.

Birinci Gün

Taarruza ayrılan gemiler, kömürlerini tamamen doldurdıkları halde boğazdan çıkacaklardır. Çıkışa birleşik eğitim neden gösterilecektir.

İkinci Gün

Seyir iktisadî süratle yapılacak; torpidobotlar mümkün olduğu halde yedeğe alınacaktır.

Üçüncü Gün

Emrolunan mevkilere sabah'eyin ortalık ağırırken taarruz edilecektir. Taarruzdan sonra kruvazörler, kruvazör savaşı yapacaklardır. Torpidobotlarla mayın gemileri İstanbula döneceklerdir.

4. İstanbul Boğazının Muhasarası.

Turgutreis ve Barbaros zırhlıları ve Burakreis gambotu ve 2 torpidobot, mayın dökülmesine karşı İstanbul Boğazını muhafaza ve taarruzdan dönecek gemilerimizi karşılamak üzere İstanbul Boğazında kalacaklardır. Hafif düşman gemileri boğazdan uzak tutulacak, faik kuvvetler de oyalanmak suretiyle torpidobotların taarruzuna imkân hazırlanacaktır. Bu kuvvetler genel karargâhtaki Alman danışmanı emekli deniz Albayı Von Kuhlvetter'in emrine göre hareket edeceklerdir.

Telsiz Muhaberesi :

Anadolu fenerinden 15 mil uzakta hiç bir gemi telsiz vermiyecektir. Ancak sancak gemisi tarafından çağrıldığı ya da düşman donanması emniyetle görüldüğü zaman rapor vermek üzere telsiz kullanılacaktır. Herhangi bir çağrıya komutan gemisi cevap vermezse bu takdirde rapor birbiri peşine üç kez havaya verilecektir.

Bunlardan başka aşağıdaki özel emirler de verilmişti :

1. Sancak Gemisine ve Ona Refakat Eden Torpidobot Takımına :

Harekâtın üçüncü günü ortalık ağırırken Sivastopol önünde ve 140 hektometre uzakta bulunulacak; limanda yatan gemiler ve askerî tesisler bombardıman edilecektir. Mayın ile bulaşık olduğu sanılan alanlarda torpidobotlar mayın tarama cihazlarını atmış olarak önde seyredeceklerdir.

2. Nilüfer Gemisine :

Harekâtın ikinci ve üçüncü gün'leri arasındaki gecede Sivastopol ağzı önüne mayın dökülecek; bundan sonra süratle İstanbula dönülecektir. Orada tekrardan mayın yüklüyerek Tarabya önünde verilecek yeni emri bekliyecektir. Şayet mayın'ar, geceleyin emniyetle dökülemeyecek ise, sabah'eyin ortalık aydınlanırken dökülecektir. Hiç bir halde mayınlar liman ağzından 2 milden daha uzak mesafelere dökülmeyecektir.

3. Hamidiye Gemisine :

Harekâtın üçüncü günü ortalık ağarırken Kefe hükümet memurlarına, iki saate kadar devlet ve şirket tesislerinin bombardıman edileceği tebliğ edecektir.

Bu süre geçtikten sonra zahire ambarları ve limandaki gemiler tahrip edilecektir. Kefeye taarruz edildikten sonra Sivastopol dolaylarında ve bunun Batısında kruvazör savaşı yapacak ve bu sırada, mümkün olursa düşman kuvvetlerinin harekâtını tespit edecektir.

4. Berkisatvet İçin :

Harekâtın üçüncü günü Novrosiskideki hükümet memurlarını, dört saate kadar, askerî amaçlar için e'verişli olan vasıtaları getirip teslim etmezlerse, gaz depolarının, zahire ambarlarının ve limandaki gemilerin bombardıman edileceğini tebliğ edecektir. Gemi bundan sonraki emirleri Midilli kruvazöründen alacaktır.

5. Midilli Gemisine :

Harekâtın üçüncü günü ortalık ağarırken Kerç Boğazı önüne mayın dökülecektir. Bunun üzerine Novrosiskide Berk ile birlikte gaz sarnıçlarını ve zahire depolarını bombardıman edecektir.

Bundan sonra iki kruvazör 34 derecede doğu boylamı doğu tarafında kruvazör savaşı yapacaklardır.

6. Filotilla Komodoruna :

Odessada bulunan düşman deniz kuvvetlerine taarruz edilerek askerî amaçlar için kullanılabilecek düşman vapurları tahrip edilecektir. Odessa önüne ve Oçakof ağzına mayın dökülecek olan Samsun gemisine yardım edilecektir. Mayınların bulunduğu mevkiin tamamıyla doğru olarak belli edilmesi teknil şartlar altında kesinlikle lâzımdır.

7. Samsun Gemisine :

Ocakovağzına, eğer bu mevki mümkün görülmezse, Filotilla ile birlikte Odessa önüne mayın dökülecektir. Sonra İstanbula dönerek yenden mayın alacaktır.

8. Peykişevket Gemisine :

Harekâtın üçüncü günü ortalık ağarırken Varna-Sivastopol kablosu kesilecektir.

9. İrmingart Kömür Gemisine :

Harekâtın birinci günü ortalık ağarırken boğazdan çıkacak ve filotilla komodorunun emrine göre hareket edecektir.

Gemiler, harekât emrinde yazılı olan vazifeleri için hareket ettikleri zaman Yavuz muharebe kruvazörünün direklerinde şu işareti de görmüşlerdi : «Son kabiliyet ve çabanızı harcayınız. Osmanlı Devletinin geleceği söz konusudur ...»

Eğer Yavuz Osmanlı Donanmasına tam kifayyetle katılmış olsaydı, belki, Amiral Souchon baskın hareketini daha önce yapacaktı. Fakat gemi İstanbula kazanları bozuk olarak gelmiş ve kazan onarımını İstanbulda tamamlamıştı.

Baskına takadüm eden saatlerde Rusların Sivastopolda 5 zırhlı, 2 kruvazör, 4 muhrip ve 15 kadar torpidobotları, Odessada 2 gambot ve 2 mayın gemileri vardı. Pirut adlı mayın gemisi yapmış olduğu görevden Sivastopola geri gelmekte idi. Batum, Poti, Sivastopol, Odessa, Nikolayef üsleri önlerine mayın mâniaaları yapılmıştı. Bundan başka bir muhrip filotillası Sivastopol önünde karakol yapmak görevi almış olup göreceklere Türk gemilerine düşman muamelesi yapmak ve Pirut mayın gemisini avdetini desteklemek üzere de emir almış bulunuyordu.

En önemli olay Sivastopolda oldu. Bombardıman sırasında şehirde önemli bir hasar olmamıştı. Yavuzun, harekâtın bir gün önce, denizde görülmüş olması Rusları alarm etmiş ve mukabil harekete hazırlanmak konusunda onlara fırsat hazırlamıştı. Ancak bombardımandan sonra Yavuzla düşman filotillası ve Pirut mayın gemisi arasında cereyan eden muharebede mayın gemisi batmış ve filotilladan bir muhrip de yaralanmıştı.

3. Baskın Hareketini İzleyen Politik Olaylar.

Osmanlı Devletinin geleceğini Almanya yanında savaşa girmekte gördükleri için Enver, Cemal ve Talât Paşalar baskın olayından pek memnun kalmışlardı. Talât Paşa, savaş sonunda yapılan olağanüstü parti kongresinde söylediklerine nazaran, hükümet üyeleri de bu hareketten memnun kalmışlardı. Hattâ parlamentolar bile savaşa girmek kararını büyük çoğunlukla verecekti.

Lâkin Başbakan Sait Halim Paşa kesinlikle savaş aleyhinde bulunmuş ve donanmanın yaptığı baskın hareketine rağmen Osmanlı Devletini savaşa sokmamak için bütün çabasını kullanmıştı. Derhal iki harekette bulunacaktı : Petersburg'daki Osmanlı maslahatgüzarı Fahrettin Beye aşağıdaki talimatı yollamıştı :

«Bir Rus Donanmasının düşmanca hareketine binaen iki memleket arasındaki dostca ilişkilerin bozulmuş olmasından ötürü duyduğum büyük üzüntüyü Rus Dışişleri Bakanına bildirmenizi rica ederim. Babıâlinin soruna gereği şekilde bir hal çaresi bulmaktan geri durmayacağı ve bu gibi hallerin tekrarına mani olacak özel tedbirler alacağını Rusya İmparatorluğu hükümetine bildiriniz.

Donanmanın Karadenize çıkmasına müsaade etmemeye karar verdiğimizizi, bilmukabele Rus Donanmasının da bizim kıyılarımızda dolaşmıyacağını umduğumuzu şimdiden bildirebiliriz. Her iki memleketin çıkarları namına Rus İmparatorluğunun da soruna bizim gibi barış fikrinin eserlerini göstereceğinden ümidim kuvvetlidir.»

Sait Halim Paşa, bundan başka İstanbuldaki Çarlık Rusyası, İngiltere ve Fransa Büyükelçilerini toplayarak onlara bir cins tarziye verecek ve devletin savaşa girmek istemediğini söyleyecekti.

Bunun üzerine üç Büyükelçi aralarında toplanmışlar ve fikir teatisi yapmışlardı. İngiltere Büyükelçisi baskın haberini memnurlukla karşılıyordu. Fransız Büyükelçisi ya Osmanlı Devletine savaş açmalı ya da Alman askerlerinin Osmanlı topraklarından çıkarılmasını istemelidir diyordu. Rus Büyükelçisi, esasen, Osmanlı Devletini ittifakına alması için

kendi Dışişleri Bakanına çok ısrar etmişti. Durum karşısında bu kanısını değiştirmiyor; arkadaşlarına «Alman askerlerini yurdlarından çıkarmak Osmanlıların elinde değildir; fakat Osmanlı Başbakanı savaş açmak istemiyor» diyordu.

Osmanlı Devletine savaş açmaya en istekli kişi Rus Dışişleri Bakanı Sazanoff'tu. Fransız ve İngiliz Büyükelçilerine, Osmanlı Başbakanının fikirlerini naklettikten sonra aşağıdaki sözleri söyledi ve Osmanlı maslahatgüzarına pasaportlarını verdi. İstanbuldaki Büyükelçiler de pasaportlarını aldılar. Böylece Osmanlı Devleti kendisini savaşın içinde buldu. Artık Hükümdar, Başkomutan vekili ve Bahriye Nazırlarına Silâhlı Kuvvetlere aşağıdaki emirleri yazmak düşmekte idi :

Hükümdar İradesi

Orduma, Donanmama.

Büyük devletler arasında savaş açılması üzerine, daima haksız saldırılara uğrayan, devlet ve memleketimizin hak ve varlığını fırsatçı düşmanlara karşı gereğinde savunabilmek üzere sizleri silâh altına çağırılmış idim. Bu suretle silâhlı bir tarafsız devlet halinde yaşamakta iken Karadeniz Boğazına mayın dökmek üzere yola çıkan Rus donanması, talim ile meşgul olan donanmamızın bir kısmı üzerine ansızın ateş açtı. Uluslararası hukuk kurallarına aykırı olan bu haksız saldırının Rusya tarafından düzeltilmesi beklenirken gerek bu devlet, gerekse müttefikleri İngiltere ve Fransa Devletleri Büyükelçisini geri çağırarak suretiyle devletimizle olan siyasî ilişkilerini kestiler. Sonra da Rus askeri Doğu sınırlarımıza saldırdı. Fransız ve İngiliz donanmaları birleşik olarak Çanakkale Boğazına, İngiliz gemileri Akabe'ye top attılar. Böylece birbirlerini izleyen düşmanca hareketler üzerine, ötedenberi istemekte olduğumuz barış halini terkederek, Almanya ve Avusturya-Macaristan devletlerine müttefik olduk ve çıkarlarımızı onlarla birlikte korumaya zorunluk duyduk. Rusya Devleti, üç yüz yıldan beri devletimizi pek çok zararlara uğratmış, gelişmemizi sağlayacak hareketlerimizi savaş ve bin türlü hile ve desise ile her defasında mahvetmeye çalışmıştır.

Rusya, İngiltere ve Fransa Devletleri zalim bir idare altında inletikleri milyonlarca Müslüman, kalben bağlı oldukları büyük Hilafetimize karşı, hiç bir vakit, fena fikir beslemekten geri kalmamışlardır. Bu sefer açtığımız büyük cihad ile bir taraftan Halifelik şanına, bir taraftan da saltanat hukukuna karşı yapılan saldırılara, Allahın izniyle, ebedi olarak son vereceğiz. Allahın izni ve Peygamberin yardımı ile donanmamızın Karadenizde ve cesur askerlerimizin Çanakkale ve Akabe ile Kafkas sınırlarında düşmanlara vurdukları ilk darbeler hak yolundaki savaşımızın zaferle taçlanacağı hakkındaki kanılarımıza yenilemiştir.

Bugün düşmanlarımızın memleket ve ordularının, müttefiklerimizin büyük darbeleri altında, ezilmekte bulunması bu kanılarımıza yenilemektedir.

Kahraman askerlerim; din ve aziz vatanımıza bağlı olarak düşmanlarımıza açtığımız bu savaşa karşı fedakârlıkta bulunmaktan bir an kendinizi ayırmayınız. Zira hem devletimizin hem de Cihada davet etti-

ğimiz üç yüz milyon Müslümanın hayat ve bekası sizlerin zafer kazanmanıza bağlı bulunmaktadır. Mescitlerde, camilerde ve Kâbede toplanıp dualarını eksik etmeyen üç yüz milyon Müslümanın kalbi sizinle beraberdir.

Asker evlâtlarım; bugün sizlere düşen görev şimdiye kadar dünyada hiç bir orduya nasip olmamıştır. Bu görevi yaparken bir zamanlar dünyayı titretmiş olan Osmanlı Ordusunun torunları olduğunuzu gösteriniz ki düşman bir daha mukaddes topraklarımıza ayak basmaya, Kâbe gibi mukaddes din yerlerimize ayak basmaya cüret edemesin. Din, vatan ve askerlik namusunu silâhla korumayı, Padişahı için ölümü hiçe saymayı bir Osmanlı Ordu ve Donanması var olduğunu düşmanlara etkili bir şekil'de gösteriniz. Hak bizde, zulüm de düşmanlarda olduğu için Allah ve Peygamberin daima bize yardımcı olacağını aklımızdan çıkarmayınız. Bu savaştan geçmişin zararlarını telâfi etmiş şanlı ve kuvvetli bir devlet olarak çıkacağımıza eminim. Bugünkü savaşta birlikte hareket ettiğimiz dünyanın en cesur ve kuvvetli iki ordusuyla silâh arkadaşlığı ettiğinizi unutmayınız. Şehitlerimiz, eski şehitlere zafer müjdesi götürsün. Sağ kalanlarımızın savaşı mübarek ve kılıcı da keskin olsun.

29 Ekim 1914 Mehmet Reşat.

Başkomutan Vekilinin Emri

Arkadaşlar.

Sevgili Başkomutanımız, Halifemizin iradesini naklediyorum. Allahın inayetiyle, Peygamberimizin ruhi imdadı ile ordumuz düşmanlarımızı kahredecektir. Bugüne kadar karada ve denizde subay ve asker kardeşlerimizin gösterdikleri kahramanlıklar düşmanlarımızın perişan olacaklarının en büyük delilidir. Ancak her subay, her asker unutmamalıdır ki, savaş alanı fedakârlık alanıdır. Orada hangi asker daha ileri atılır, hangi asker düşmanın şarapnel ve kurşunlarından yılmayarak ayak direr, hangi asker sonuna kadar sebat ederse o asker mutlaka kazanır. Tarih şahittir ki, Osmanlı askerinden sebatlı, Osmanlı askerinden fedakâr hiç bir asker yoktur. Hepimiz düşünmeliyiz ki, başımızda Peygamber ve evliyaların ruhları uçmaktadır. Şanlı babalarımız, başlarımızın ucunda bizim ne yapacağımıza bakıyor. Eğer onların gerçek evlâtları olduğumuzu göstermek, bizden sonra geleceklerin lanetlerinden kurtulmak istersek çalışalım.

Zincirler altında inleyen üç yüz milyon Müslüman ve eski vatandaşlarımız hep bizim başarımıza dua ediyor. Ölümden hiç kimse kurtulmıyacaktır. Ne mutlu ieri gidenlere, ne mutlu din ve vatan uğruna şehit olanlara.

İleri, daima ileri ki zafer, şan şehitlik, cennet hep ilerde, ölüm ve zillet geridedir. Mübarek ve mukaddes şehitlerimizin ruhuna fatiha.

Padişahım çok yaşa

Başkomutan Vekili
Enver.

Bahriye Nazarının Beyannamesi

Silâh Arkadaşlarım.

Hükümdar bütün Müslümanlara Cihadi ekber ilân etti. Başkomutan vekili bu hükümdar iradesini bize bildirdiği gibi, çıkan fetva da bütün Müslümanların silâh altına gelmelerini emretti. Şimdiye kadar kan ağlayan, Moskofların, İngilizlerin ve Fransızların zulüm ve kahrı altında dini vazifesini yapmaktan bile menedilen Müslümanların kurtarılması için savaş farzolundu.

Şimdiye kadar azimsizlik, gayretsizlik yüzünden en mubarek vatan parçaları düşmanlarımızın ayakları altında ezildi kaldı. Camilerimiz yıkıldı. Minarelere çanlar takıldı. Şehit yetimlerinin ve mazlumların kanlarına mülevvesat karıştırıldı.

Zaferler, şanlar içinde hayatlarını veren şehitlerimizin ruhları bizim bugün nasıl zafer kazanacağımızı gözlemektedir. Bir zamanlar dünyanın bütün denizlerinin dalgaları üzerinde dalgalanan mübarek Bayrağımıza, hissişliğimiz ve gayretsizliğimiz yüzünden nasıl leke sürülmüş olduğu malumunuzdur. Artık bu lekenin temizlenmek zamanı gelmiştir. 122 parça kadirga ile düşmanın 360 kalyon ve kadırgalık muazzam ve muhteşem donanmasını bir gün içinde yenip ve perişan edip ateşe veren Barbarosun ruhu, pek üstün düşmana teslim olmamak için karadan gemilerini yürüterek düşmanın ta kalbine ansızın hücum eden ulu şehidimiz Turgutreis'in ruhu bizimle beraberdir. Elverir ki, biz bu kahraman babaların evlâtları olduğumuzu ispata azmetmiş olalım.

Arkadaşlar.

Bilirsiniz ki dinimizin sahibi : «Şehitler, ebedî dünyada en büyük yeri alacaklardır» buyurmuştur.

Bilirsiniz ki başka bir hadis «Deniz tutmasıyla rahatsız ve bizar olduğu halde savaştan dönmeyen azimkârlara karada düşüp kanı içinde çipinan şehit savabı vermektedir.»

Bu gibi yüksek mertebelere ulaşmak her Müslümana yetecektir.

Arkadaşlar.

Bugünkü gibi haller, şan ve şahamette dolu olan tarihimizde bir misline tesadüf edilmediği derecede büyüktür. Bu savaş, zamanında yapılması gerekli olan savaşlara benzemektedir. O derecede büyük bir görevdir. Şanlı ayetlere ve şehitliğe dikilmiş gözlerimiz, dinimizi, varlığımızı ortadan kaldırmaya çalışan düşmanın ateşinden yılmasın. Askerlere, kahramanlara cennetin en kısa ve kestirme yolu açılmış iken bir takım vehim ve hayaller bizi bu yoldan çevirmesin ki Allâh bizlerin yapacağı savaştan memnun kalsın.

Dinseverler, bu dini kurmak için şehit olmuşlar ve çok yüksek bir makam kazanmışlardır. Bugün biz de, tıpkı onlar gibi, dinin mahvolmaktan kurtarılması için savaş yapıyoruz. Şehitlerimizin o yüksek makama gideceklerine emin olmalıyız. Hak bizde ve bizimle beraberdir. Din için, devlet için, vatan için giriştiğimiz bu savaşta mutlaka zafer kazanacağımıza iman etmeliyiz. Çünkü bu din ortadan kaldırılamaz. Kıyamete kadar da kalacaktır. Şanlı Sancağımızın hasretini çeken Kafkasyanın, Kıbrısın hâlâ Müslüman kanı kokan yalıları muzaffer gemilerimizi dört açılmış, mahzun gözleriyle arıyor.

Altmış yıla yakın Sivastopol kahramanlarının şan ve şerefini unutmayan Karadenizin beyaz dalgaları en büyük düşmanımızın korkak gemilerini batırdığımız için kollarını açmış beklemektedir. Dinin sahibi ve eski şehitlerimiz zaferlerimizi beklemektedirler. Kırk yıldır yarı özgürlük ve yarım egemenlikle kadınlar gibi yaşadık. Namusumuza sürülen lekelere yüzümüzü kararttı. Artık yeter : Ya bu kararı siler ya da uğrunda şehit olur gideriz.

Marş arkadaşlar ileri.

Bahriye Nazırı Ahmet Cemal.

B. KARADENİZDE 1914 YILI HAREKATI.

1. Tarafların Sevki İdare Düşünceleri.

Osmanlı Devletinin savaşa sürüklenmesi, tabiatıyla, en çok Almanları sevindirmişti. Zira Osmanlı Kara Kuvvetlerinin Kafkasyada ve Süveyş bölgesinde taarruza geçmesi onların kıtadaki stratejilerine çok şeyler kazandıracaktı. Almanlar Süveyş harekâtının kıtadaki harekât üzerinde daha büyük etki hâsil edebileceğini düşünmüşlerdi. Lâkin Osmanlı Devletinin bu harekâta az iltifat edeceğini tasarlıyor ve bu devletin ebedî düşman saymasından ötürü, Ruslara karşı, Kafkaslarda daha başarılı harekât yapacağını umuyorlardı.

Ancak, mevsimin kısa doğru gitmesinden ötürü Osmanlı Devletinin Kafkas cephesinde yapacağı taarruz, daha çok, deniz ulaştırmasıyla ilgili idi. Çünkü Osmanlı tarafının İstanbul'dan Kafkaslara ulaşacak elverişli bir kara ya da demiryolu yoktu.

Bundan ötürü Osmanlı genel karargâhı daha savaş başlar başlamaz Donanma Komutanlığına deniz ulaştırma ihtiyacını bildirmiş ve bu ulaştırmanın himaye edilmesini istemişti.

Amiral Souchon ise donanmanın birinci vazifesi olarak boğaz ve boğaza ulaşan iki yolun savunması olarak görmekte idi : Zonguldak kömür yolu ve Romen ve Bulgar limanlarından gelen ikmal yolu ... Onun kanılarına göre düşman bu yollardan ve boğazdan ne kadar uzakta tutulursa himaye görevi o kadar kolaylıkla yapılmış olurdu.

Donanma Komutanı böyle bir stratejinin tatbik edilme imkânını da incelemişti : Yaptığı kuvvet kıyaslamasına göre kruvazörleri düşman kruvazörlerinden üstün görmediği gibi; Turgutreis ve Barbaros zırhlılarını da Yavuz'a ayak uyduracak sürat ve kifayette bulunmamıştı. Bundan ötürü, Amiral Souchon, bu iki zırhlıyı daha çok boğaz savunmasında kullanmayı planlamıştı.

Trabzona yapılacak nakliyatı himaye etmek Amiralın iltifat ettiği bir vazife değildi. Çünkü Karadenizdeki bütün Osmanlı limanlarını tahkimatsız birer açık liman olarak mütalaa ediyor; deniz yolunu da düşman üs şebekesinin etkisinde olarak görüyordu. Ona göre genel karargâh Karadenizde nakliyat yaptırmaktan vaz geçmeli idi. Fakat Enver Paşanın, Karadenizdeki askerî nakliyatın zorluğunu takdir etmekle be-

raber, nakliyatın yapılması konusunda ısrar etmesi onu nakliyat koruyucu bir harekât tertiplemeye zorlamıştı.

Bu konudaki müdir fikri, nakliyatı uzaktan ve yakından beraber himaye etmekte : Kruvazörler ticaret gemilerini yakından himaye ederken Yavuz ve refakatindeki gemiler de Sivastopol ya da başka düşman limanlarına karşı taarruzî harekât yaparak uzak himaye görevini yerine getirecekti. Aynı şekilde kruvazörler de, nakliye gemilerinin limanlarda askerî birlik ve yükü boşaltmaları sırasında, düşman limanlarını bombardıman ederek Rusların dikkatini indirme limanından uzaklaştıracaktı.

Rus Donanma Komutanı Amiral Eberhard, münferit gemi ya da filoların Osmanlıların üstün kuvvetlerine hedef olmamaları için donanmasını daima toplu olarak kullanmaya karar vermişti. 1914 yılındaki kuvvet oranına göre, Rus Donanma Komutanı, katî neticeli bir muharebe yapmak istemiyor; sadece üstün gördüğü Yavuzun süratini ve savaş kıfayetini düşürmeye çalışıyordu. Bunun için Karadeniz Boğazının ağzını mayınlamaya çalışacak; kömür üretim bölgesi olan Ereğli ve Zonguldak tesislerini bombalayacak ve Osmanlı nakliyatına taarruzlar tertipleyecekti.

Rus Donanma Komutanı da, Amiral Souchon gibi, tek değil kombine hareketler yapmayı tasarlamıştı. Osmanlı tarafını şaşırtmak için nakliyata taarruz, liman bombardımanı ve mayın harekâtını hep kombine hareketler olarak tertip edecekti.

Böylece 1914 yılında Karadenizdeki Osmanlı ve Rus harekâtı birbirine girecek; karşılaşmalar sıklaşacaktı. Fakat her iki taraf da katî neticeli muharebe değil donanma varlığına dayanan bir harekât şekli izlediği için Karadenizde böyle bir muharebe olmayacaktı.

2. Osmanlı Deniz Ulaştırması ve İlk Rus Taarruzu.

a. Osmanlı Deniz Ulaştırması.

Osmanlı genel karargâhı, ilk kez olarak, Giresundaki 2 ve Samsundaki 1 alayın Trabzona nakledilmesini istedi. Bunlar için Bahriye Nezaretî üç nakliye gemisi ayırmış ve bu gemileri Giresun ile Orduya doğru yo'a çıkarmıştı. Alaylar gemilere 5 Kasım günü bindirilecek ve Trabzona hareket ettirilecekti.

Donanma Komutanı ise, yakın himaye için, Hamidiye kruvazörünü Giresun, Midilli kruvazörünü de Orduya hareket ettirmiş, kendi de Berk ve Yavuzla uzak himaye görevini yapmak üzere hazırlanmaya başlamıştı.

Enver Paşa, bu nakliyatın dışında, Trabzona sevkedilmek üzere İstanbulda da iki alay hazırlamış ve bunları Mithatpaşa, Bezmiâlem ve Yeşilirmak vapurlarına bindirmeye başlamıştı. Bu gemilerden ne Bahriye Nezaretinin ne de Donanma Komutanının haberi vardı.

Amiral Souchon, kendisinden habersiz gemi kaldırılmayacağına emin olduğu için bütün harekâtını Giresunla Trabzon arasındaki nakliyatı himaye etmek üzere hazırlamıştı.

Midilli kruvazörü 5 Kasım sabahı Orduya geldiği zaman orada bulunması gereken Millet vapuruna rastlayamadı. Bu vapur Orduya ancak 5/6 Kasım gecesi gelecek; alabildiği kadar asker alarak Trabzona hareket edecekti.

Midilli kruvazörü, Millet vapurunun Orduda olmadığını görünce hemen Giresuna hareket etmiş; buradada 3.000 asker yüklü Akdeniz vapurunun Hamidiye kruvazörü himayesinde Trabzona gittiğini öğrenmişti. O da Trabzona gidip oradaki kafiye katıldı.

b. Rus Taarruzu.

Bu sırada Rus Donanma Komutanı Amiral Eberhard da boğaz önünü mayınlamak ve Zonguldak'ı bombardıman etmek üzere bir harekât hazırlamış ve bu harekâtı yapmak üzere de donanmasını tam mevcudiyele denize çıkarmıştı.

Hazırlanan harekât planına göre ilkönce mayın harekâtı sonra da bombardıman harekâtı yapılacaktı. Rus Donanması 5/6 Kasım gecesi boğazın 40 mil açıklığına geldikten sonra dört büyük muhribi, donanmanın uzak desteği altında, boğazın 12 mil açıklığına 460 mayın dökmek üzere refakatten ayrılmıştı. Bu muhripler mayın görevini yaptıktan sonra tekrardan ana kuvvete katılacaklardı. Bundan sonra Rus Donanması Zonguldak açıklığına gidecek; burada da Zonguldak'ı bombardıman edecek olan 1 zirhlî ile 1 kruvazörü refakatten ayıracaktı.

Rus Donanması bu harekâtı Plan gereğince yaptı. Sadece 4 muhribin attığı mayınlardan elli tanesi atılır atılmaz patlamış ve bu patlama da Osmanlı tarafından duyulmamıştı. Pek az sonra Yavuz ve Berkisatvet gemileri boğazdan çıkarak, nakliyat uzak himayesini yapmak üzere Yaltaya doğru yol vereceklerdi.

Yavuzun peşinden de, Donanma Komutanından habersiz olarak iki alay yüklü Bezmiâlem, Mithatpaşa ve Yeşilirmak vapurları hareket edecekti.

Rus Donanması Zonguldak'ı 7 Kasım 1914 sabahı saat 7.45 de bombardıman etti. Tam da bu sırada yukarıda adları geçen üç ticaret gemisi Rus donanmasının içine düştü. Tabiatıyla üçü de bir anda batırıldılar. Bundan sonra da Rus Donanması toplu olarak Sivastopola döndü.

c. Amiral Souchon'un Harekâtı.

Amiral Souchon Rus Donanmasının denizde bulunduğunu genel karargâhın kendisine verdiği bir telsiz haberinden öğrenmişti : «Rusların 10 savaş gemisi Zonguldak'ı bombardıman etti. Gemiler Zonguldak önündedir ...»

Donanma Komutanı, ilkönce, Rus gemilerinin boğaz önüne gelebileceğini düşünerek, onu önlemek amacıyla Karadeniz Ereğlisine doğru yol verdi; Turgutreis ve Barbaros zirhlîlerine de, harekete hazır olup boğazın 15 mil açıklığında kendisiyle birleşmelerini emretti. Fakat bir az sonra durumu etraflıca muhakeme edip kararını değiştirdi ve 7 Kasım günü akşamı İstanbula döndü. Karar değişikliğine neden olan durum muhakemesi şöyle idi :

«Düşman Sivastopola rota verdiği takdirde Yavuzla ona yetişmek mümkün olamayacaktır. Düşman Doğu Karadenize giderse gene ona yetişilemeyecektir. Düşman boğaza doğru gelmesi takdirinde de kömürü azalmış olan Yavuzla başarılı bir hareket yapılamayacaktır. Üstelik Yavuzun mevki hakkında Okmeydanı telsiz istasyonunun Almanca verdiği açık telsizi Rusların da almış olması gereklidir. Bundan ötürü Rus Donanmasının Sivastopola gitmeğe karar vereceği kesindir ...»

Yavuz İstanbula dönerken Amiral Souchon Midilli kruvazörüne Rusların Poti Limanını bombardıman etmesi için emir verdi. Midilli kruvazörü bu emrin gereğini yaptı.

3. Amiral Souchon'un Muhtırası.

Amiral Souchon Rusların içi asker dolu üç Osmanlı gemisini batırılmış olduğunu İstanbula döndükten sonra haber aldı. Olaydan büyük üzüntü duyarak hemen Başkomutanlık Vekâletine bir muhtıra hazırladı ve bu muhtırayı yolladı.

Muhtıra donanmanın birinci vazifesinin boğazı savunmak; ikinci vazifesinin de kömür ve ikmal yolunun savunması olduğunu belirtiyor Doğu Karadenize nakliyat yapmanın zorluklarından söz ediyordu. Nihayet Osmanlı Donanmasının yalnız materyal bakımından değil personel kîfayeti bakımından da üstün olmadığını belirterek bu donanmaya büyük vazifeler verilmemesi gerektiğini bildirecekti. Amiral Souchon «Ruslarla bir muharebe yaparsak, Ruslar hiç bir zarar görmez; ama biz ağır hasarlar alırız» diyordu. Ona göre Osmanlı Donanması kîfayetlendirilirse Ruslar Osmanlı kıyılarına saldırıdan vaz geçip kendi kıyılarını düşünmeye zorunluk duyardı.

Bu muhtırayı alan Enver Paşa Doğu Cephesine denizyoluyla nakliyat yapmanın büyük bir zorunluk olduğunu belirterekten Amiral denizyollarının korunmasını istedi. Böylece donanma 9 Kasım günü deniz nakliyatını korumak üzere tekrardan denize açıldı. Yavuz ile Berkisatvet uzak himaye, Midilli ve Hamidiye kruvazörleri de yakın himaye yapacaklardı. Bu vazife yapıldı ve Yavuzla Berk 12 Kasım'da, kruvazörler de 13 Kasım'da İstanbula döndüler.

4. Kıyı Bombardımanları ve Denizde Karşılaşma.

Rus Donanması 7 Kasım muharebesinde aldığı sakatlıkları onarmış, ikmalini yapmış, harekete hazır bulunmakta idi. Osmanlı tarafı ise Rus Donanmasının limanda durmasından istifade ederek İstanbul'dan Trabzona bir hayli taşıma yapmıştı.

Böyle bir durumda Rus Donanma Komutanı, Trabzonda bulunan Osmanlı gemilerine karşı bir Baskın hareketi yapmayı tasarladı ve donanmasıyla (5 zırhlı, 2 kruvazör, 12 muhrip ya da torpidobot) denize çıktı. Batum önünde ikmalini tamamladıktan sonra Baskın hareketine başladı : Kendisi Trabzon dolaylarında mevki alıp uzak destek vazifesi yapacak; bir kruvazörle bir zırhlı da gidip Trabzona baskın yapacaktı.

Amira! Eberhard, donanmasıyla 17 Kasım 1914 günü Trabzon açıklarına geldi; müfrez grubunu Trabzona sevketti. Fakat bu müfrez Trabzon Limanında hiç bir Osmanlı gemisi bulamadı; kışla ve liman tesislerini bombardıman ederek ana kuvvetine katıldı. Bundan sonra Rus Donanması Anadolu kıyısı boyunca Batıya doğru seyre başladı. Yolda bazı yelkenliler gördü; başka da Osmanlı savaş ya da ticaret gemisine rastlamadı.

Rusların Trabzonu bombardıman edip Batıya doğru gelmekte olduğu haberi Osmanlı Donanma Komutanına da ulaşmıştı. O da donanmasıyla hareket ederek düşmanı önlemeye karar verdi. Kararları dört noktada toplanıyordu :

- Yavuz ve Midilli ile hemen denize açılarak düşmanı karşılamak;
- Hamidiye ve Peyk gemileriyle geceleyin hareket edip nakliyatı korumak;
- Turgutreis ve Barbaros zırhlılarıyla boğaz önünde Rusların mayın dökmesine mani olmak ve hafif kuvvetlerin çekilme hattını korumak;
- Nilüfer gemisine Batı Karadeniz kıyılarında kruvazör hareketi yaptırmak.

Yavuz ve Midilli gemileri boğazdan 17 Kasım günü saat 15.30 da çıktılar. Bu sırada düşman donanmasının Giresun önünde bulunduğu dair haber geldiği için Donanma Komutanı Midilli kruvazörünü düşmandan temas almak üzere Sinop önüne yolladı. Kendisi de Yavuzla o tarafa doğru yol verdi.

18 Kasım günü saat 6.10 da Rusların Giresun önünden Kuzeye döndüklerine dair yeni bir haber geldiği için Amiral da karar değiştirmeye zorun'uk duydu : Midilli kruvazörüne 18 mil süratle Sivastopol Güneye gitmesi için emir verdi; kendisi de Yavuzla o tarafa döndü.

Burada Almanlar Osmanlı kıyı gözetleme istasyonlarının düşman hakkında verdikleri bilgilerden şikayetçi olmuş ve istasyonlar hayal mahsulü bilgiler veriyor demişlerdi ama; bu dönemde Osmanlı Deniz Kuvvetlerinin Karadenizde kıyı gözetleme örgütü yoktu. Bütün haberler kıyı kasabaları başkanları ve Jandarmanın tarafından verilmekte idi. Tabiatıyla, deniz sorunlarına uzak olan bu örgütün düşman hakkında doğru bir bilgi veremeyeceği aşikârdı. Nasıl ki, Rus istasyonları da karacılar tarafından muhafaza edildiği için Rus Donanma Komutanına da Osmanlı Donanmasının hareketi hakkında doğru bir bilgi verilemiyordu.

Kıyı gözetleme örgütünün deniz kuvvetleri tarafından tesis edilmesi, özellikle, Karadeniz gibi pek dar bir hareket alanlarında ve donanmadan zayıf bulunduğu hallerde bir zorunluktur. Bu istasyonların vaktiye kurulmamış olması donanmanın Karadeniz hareketi için büyük bir eksiklik olmuştur. Osmanlı Deniz Kuvvetleri kıyı gözetleme istasyonlarını, ancak, Alman denizaltı gemilerinin Marmara Denizine gelmelerinden sonra, Zonguldak ile boğaz dolaylarında kurmuştu.

Donanma Komutanının 18 Kasım saat 6.10 da aldığı haber doğru idi. Gerçekte de Rus Donanması Giresun önünde rota değiştirmiş; Sivastopola yol vermişti. Böylece her iki tarafın rotaları Sivastopol önlerinde birleşiyordu. Bir tarafta Rus Donanması, öte tarafta da Yavuz ve Midilli olarak karşılaşma 18 Kasım öğle vakti çok sisli bir havada oldu. Ruslar kendi baca dumanlarının topçu ateşine mani o'lmamasından, Osmanlılar da Ruslara oran'a açık bir alanda bulunmalarından şikâyetçi idiler. Nitekim ilk mermiyi de, Osmanlı gemilerinin açık bir alanda bulunmasından ötürü, Ruslar atmıştı.

Muharebe çok kısa sürdü. Her iki taraf da isabetler aldılar. Rusların sis içine girerek gözden kaybolmaları muharebenin kesilmesine neden oldu.

Sivastopolda ertesi sabah büyük bir matem havası esmesi, muharebenin Rus moralini kırıldığını anlatmakta idi. Buna mukabil Osmanlı Donanma Komutanı Sivastopol önünde üç karar veriyordu :

- Yavuz ve Peyk ile 20 Kasım'a kadar denizde kalıp nakliyatın uzak himayesini yapmak;
- Hamidiye ile Tuapse'yi bombardıman etmek;
- Nakliyatı himaye görevi için ikmal yaptırmak üzere Midilli kruvazörünü İstanbul'a göndermek.

Hamidiye kruvazörü Tuapse'ye 20 Kasım günü saat 6.00 da 80 mermi atıp mazot sarnıçlarını ve liman tesislerini zedeledi; sonra İstanbul'a döndü.

Midilli, Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri Trabzona top, cephaneye, araba ve erzak götüren büyük bir ticaret gemisi kfilesini himaye ettiler ve 30 Kasım ile 3 Aralık arasında İstanbul'a döndüler. Sadece Nilüfer gemisi, aldığı görevden dönmemiş ve nedeni bir türlü anlaşılamayan bir tarzda batmış, gitmişti. Sonradan bu geminin komutanının adı, bir şeref hatırası olarak, bir su gemisine verilecekti. Gemi komutanı Yzb. Murat, rahmetli Rauf Orbayın büyük kardeşi bulunuyordu.

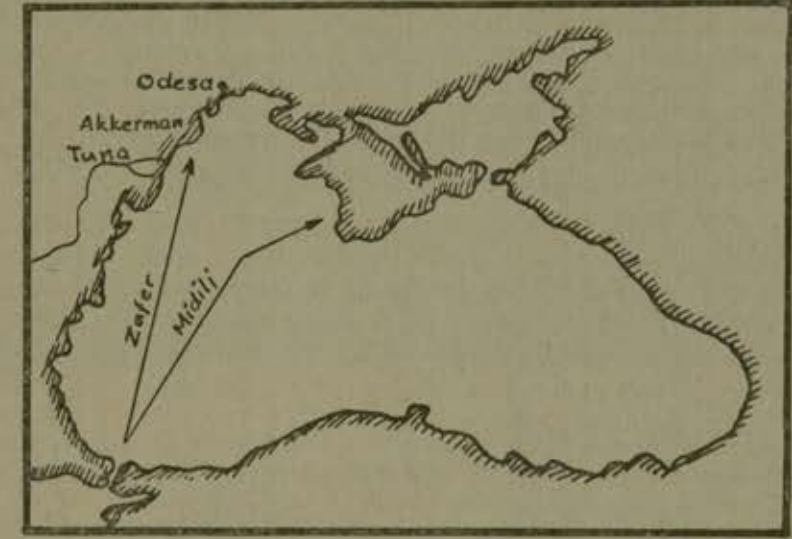
5. Akkerman'a Müfreze Çıkarılması (6 Aralık 1914).

Akkerman'a müfreze çıkarmak, büyük bir çıkarma harekât tasarısının küçültüle, küçültüle 24 atının çıkarılmasına kadar indirilen bir seriiven hareketi idi.

İlk teklif Alman Generali Liman von Sanders, belki de Alman genel karargâhından gelmişti : Çarlık Rusyası karşısındaki Alman-Avusturya cephesi, Odessa Limanı Güneyindeki Akkerman mevkiine bir Osmanlı Ordusu çıkarılmak suretiyle, Karadeniz kıyılarına kadar uzatılacaktı. Bu fikre, harekât için çok önemli olan deniz sorunlarını incelemeyen Enver Paşa ve Paşanın yanındaki Alman Generali von Bronsort da katılmış ve gereken hazırlığın yapılması Amiral Souchon'a bildirilmişti.

Amiral Souchon bir orduyu taşıyacak büyük bir gemi kfilesinin boğazdan 300 mil mesafedeki bir bölgeye götürülmesini imkânsız bulmuştu. Üstelik Rus Donanmasının ana üssü bulunan Sivastopol, çıkarma yapılması tasarlanan bölgeden 150 mil mesafede bulunuyor; gene kuvvetli

bir üs bulunan Odessa Limanı da sahanın hemen yanı başında bulunuyordu. Bundan başka Amiral çıkarma yapılacak alanın çok açık olduğunu, iki kruvazörle çıkarmayı himaye etmenin mümkün olamayacağını bildirmiş ve Osmanlı Silâhlı Kuvvetlerinde de hiç bir çıkarma eğitiminin yapılmamış olduğunu eklemişti. Demiydi ki : «Karadenizde bu kadar riskli bir harekât isteyeceğiniz; elinizde bulunan orduyu kara yolundan Süveyş üzerine sevketsenize ... Orada kazanılacak bir başarı savaşın genel stratejisine, Karadenizde yapılacak çıkarma harekâtından çok fazla etki olur ...» Fakat Enver Paşa ile Liman von Sanders de Süveyş'e karşı yapılacak harekâtı zor ve tehlikeli bulmuşlardı.

Kroki No. 16 — Akkermana Müfreze Çıkarılması

Amiral Souchon Enver Paşayı Akkerman çıkarmasından vaz geçirmek için çok uğraştı. Nihayet, teşebbüs nereden geldiği bilinmez, koskoca Akkerman çıkarma tasarısı, 24 atının Bender Reni demiryolunu tahrip ederek, ufak bir sabotaj harekâtı haline geldi. Bu atıların, hedefe, Midilli kruvazörünün himayesinde olarak Zafer adlı ufak bir ticaret gemisi götürecekti ve çıkaracaktı. Çıkarma sırasında Midilli kruvazörü de Sivastopol sularında harekât yapardıktan düşmanın dikkatini kendisine çekmeye çalışacaktı.

Bahriye Nezareti harekâta, emekli deniz subayı Emin Bey komutasında bulunan ufak Zafer vapurunu tahsis etti. Harbiye Nezareti de Rus dili konuşan 24 suvari erini hazırladı, bunlara Rus üniforması giydirdi.

Zafer vapuru iki kaptanı ile 5 mürettibi bulunan bir gemi idi. Bundan ötürü 24 atlıyı gemiden karaya çıkarmak için gemiye ek personel ile araçlar vermeye zorunluk hâsıl oldu. Gemi, Midilli kruvazörünün refakatinde olarak 5/6 Aralık gecesi boğazdan çıktı ve Tuna ağzındaki Yılan Adasına kadar geldi ve burada kruvazörün refakatinden ayrıldı.

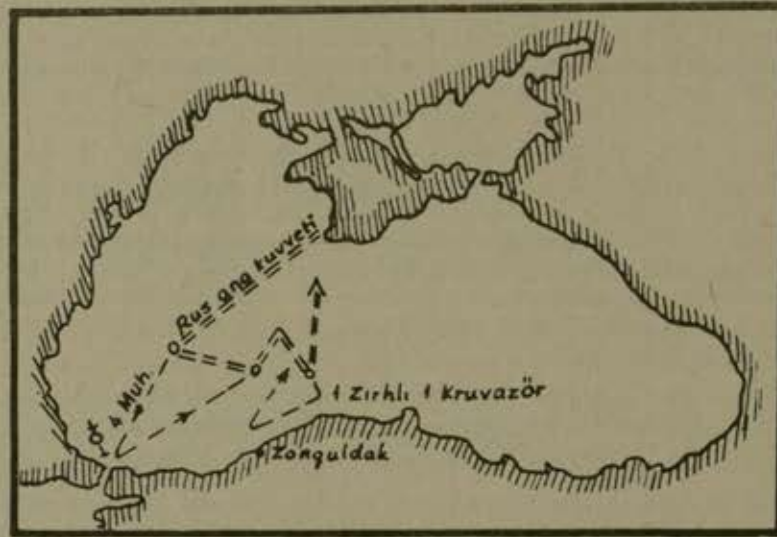
Aldığı emir gereğince askerleri Bravya mevkiine çıkaracaktı. Fakat buraya geldiği zaman kıyıların asker çıkarılmıyacak kadar sarp olduğunu görerek kıyıları taradı ve asker çıkaracak daha düz bir alan buldu.

Midilli kruvazörü Sivastopola doğru giderken Zafer vapuru da içindeki asker ve hayvan'arı karaya çıkarıyordu. Bu arada karaya çıkan asker kıyıdağı gümrük memurlarından bir kaçını yakalamış ve esir olarak Zafere yollamıştı. Gemi 9 Aralık günü başarı ile İstanbul'a döndü. Fakat karaya çıkan 24 ath, demiryolunu tahrip etmeye zaman kalmadan Ruslara esir düştü.

Diğer taraftan Midilli kruvazörü Kırım sularında Rus mayın arama-tarama birliğine rastlamış ve onlara karşı ateş açmıştı. Bu arada bir Rus uçağı Midilli kruvazörüne bomba taarruzu yapacak ve gemi de bu uçağı ateşle mukabele edecekti. Böylece olay Osmanlı Donanmasının, tarihi boyunca yaptığı, ilk uçaksavar savunmasını teşkil etti. Bundan sonra da Midilli kruvazörü 8 Aralık 1914 de İstanbul'a döndü.

6. Rusların Mayın Harekâtı ve Zonguldak'ı Bloklama Teşebbüsü.

Yavuz, Berk ve Peyk gemileri 6 Aralık 1914 günü saat 18.30 da boğazdan çıktılar. Amaç, Mecidiye kruvazörünün yakın himayesinde Trabzona gidecek dört ticaret gemilik bir konvoyun harekâtını uzaktan örtmekti. Bu dört ticaret gemisinde 2 piyade taburuyla 2 batarya, 100 kadar süvari, malzeme ve mekkâre koalları için develer vardı. Yavuz da, Trabzondan cepheye gidecek olan Başkomutan vekili Enver Paşa ile Von Bronsot adlı Alman Generalini almıştı.

Kroki No. 17 — Rusların Boğazı Mayınlama ve Zonguldak'ı Bloklama Teşebbüsleri

Bu sırada Batumun Osmanlı Donanması tarafından bombardıman edileceğini haber alan Rus Donanması da denize çıkmış, Batuma gelerek oradan batıya doğru seyre başlamıştı.

Rus Donanmasının bu hareketi Yavuz ve Mecidiye gemilerine 8 Aralık 1914 günü saat 12.00 de «4 Düşman gemisi Batı rotasıyla Trabzondan geçti» şeklinde bildirilmişti. Duyulan kuvvetli telsiz muhaberesi de Rus Donanmasının Mecidiye gemisine çok yakın o'duğu kanısını veriyordu. Bununla beraber gemi rüyet alanı içinde hiç bir Rus gemisi de görmüyordu.

Mecidiye kruvazörünün komutanı Rus Donanmasının Batıya doğru yaklaştığını haber aldığı için, kendisinin bu donanmaya yakalanabileceğini tahmin ederek bundan kurtulmak için bir çare düşündü : Sahilden keskin bir rota ile açık denize doğru açılacak; yirmiş mil gittikten sonra tekrardan doğu rotasına dönüp, Batıya doğru seyretmekte olan Rus Donanmasının rüyeti dışından kaçıp kurtulacaktı.

Bu manevra başarı ile tatbik edildi; Rus Donanması Batıya doğru geçerken Mecidiye kruvazörü ve 4 nakliye gemisi, onun Kuzeyinden geçmiş, uzaklaşmışlardı. Tabiatıyla manevranın başarıya ulaşmasının bir nedeni de Rus tarafında keşif kuvvetlerinin az olması; bir de Rus Donanma Komutanı Amiral Eberhard'ın, Yavuz korkusu ile, donanmasını yaymayıp daima toplu olarak kullanması idi.

Mecidiye kruvazörü, Rusların Trabzon Limanı önüne mayın döktüğü faraziyesiyle nakliye gemilerini Rizeye götürdü ve yükünü oraya çıkardı. Rizeliler de 300 kayık hazırlayarak gemileri süratle boşaltmak için tertip almışlar ve bu önemli işe kadınlı erkekli hazırlanmışlardı. Bu harekâta katılan Alman subay'arı kadınların da gönüllü olarak vazifeye katılmasından çok memnun kalıp bu konuya kitaplarında çok büyük yer vermişlerdi.

Boşaltma ameliyesi 10 Aralık günü yapıldı; Mecidiye ve Berk gemileri boş gemileri alarak İstanbul'a getirirken Yavuz ile Peyk gemisi de Batumu bombardımana gittiler. Batumda eski bir batarya ile savunma vasıtası olarak denizde de bir mayın hattı vardı. Lâkin Yavuz dikkatli davranacak ve bombardımanını bu mayın hattının gerisinden yapacaktı. Gemi, bombardıman sırasında «Yavuz Batum önündedir» diye yazılan açık bir Rus telsizini kapmıştı. Bundan dolayı Yavuz hemen İstanbul'a rota vermiş ve 12 Aralıkta da İstanbul'a dönmüştü.

Bundan sonra 23 Aralık gününe kadar Karadenizde sessizlik olacak; bu tarihlerde Osmanlı tarafının Trabzona yeni bir kafiye götürmek istemesi; Rusların boğaz önüne mayın döküp, Zonguldak'ı bloklama teşebbüsleriyle kruzman yapacaktı. İki Rus gemisinin batması ve Yavuzun da mayına çarpmasıyla sonuçlanan bu harekâta Osmanlı Donanma Komutanı 21 Aralık günü başladı.

O gün Yavuz muharebe kruvazörüyle Hamidiye kruvazörü 3 nakliye gemisini Trabzona götürmek üzere İstanbul'dan hareket etmiş; 23 Aralıkta buraya varmış; Amiral Souchon da boşaltma ameliyesini örtmek için Hamidiye kruvazörünü bombardıman için Batuma yollamıştı.

Bu sırada; yani 22 Aralık günü de Rus Donanması boğaz önüne mayın döküp Zonguldak Limanını b'oklamak için denize çıkmıştı. Mayınlarını mayın gemisi haline getirmiş olan Çarın yatı dökülecek; bloklama görevini de, savaş başında Almanlardan müsadere edilmiş olan, bir ticaret gemisi yapacaktı. Bu amaçla ticaret gemisinin ambarlarına taş doldurmuştu. Gece karanlığında Zonguldak Limanının ağzına gelecek ve kendisini burada batıracaktı. Gerek mayın gerekse bloklama harekâtı sırasında Rus Donanması uzak destek görevi yapacaktı.

Midilli kruvazörü 24 Aralık gecesi saat 3.00 de boğaz dışında ışıklarını söndürmüş olarak seyreden bir gemi gördü. Işıklarını yakarak bu geminin bir Rus gemisi olduğunu farkettiler ve top ateşiyle gemiyi hemen oracıkta batırdı. Bununla beraber bu geminin boğaz dışına mayın döken bir gemi olduğunu farkedememişti. Bundan sonra Doğu rotasına geçti ve bu rota üzerinde de, saat 6.50 de başka bir Rus gemisine rastlıyarak onu da batırdı. Fakat birinciden farklı olarak bu geminin denize sandallarını indirdiğini görmüş, sandalları beklemiş ve içindeki 2 subayla 31 eri kendi gemisine almıştı. Batan geminin Zonguldak'ı bloklamak üzere geldiğini de bu subaylardan öğrenmişti.

Bu suretle Rusların blok'lama teşebbüsü iflas etmiş bulunuyordu. Lâkin harekât bununla bitecek değildi. Zira Midilli kruvazörü saat 9.50 de de 5 zırhlı, 2 kruvazör ve 7 muhrip ya da torpidobottan kurulu Rus Donanmasına rastlıyacak; bir taraftan keşif işareti verecek diğer taraftan da temas muhafazasına geçecekti. Lâkin geminin verdiği ilk keşif işaretini Yavuz gemisi alamamıştı.

Rus Donanması da Midilli kruvazörünü gördüğü için, iki taraf arasında, hemen, bir temas muhafazası - temas muhafazasını taretme mücadelesi başladı. Midilli, üstün süratinden istifade ederek temas muhafazasını, düşmanın top menzili dışından yaptığı için Amiral Eberhard, ilkönce, muhriplerini hücumu kaldırarak Midilliyi uzaklaştırmak istedi. Fakat Midilli bu muhripleri kolaylıkla savuşturdu. Bundan ötürü de Rus Amira'li Midilli üzerine kruvazörleri göndermek zorunluğunu duydu. Midilli kruvazörü de Rus Donanmasından uzaklaşmaya başladı. Gemi Doğu rotasıyla Rusların yanından uzaklaştıktan sonra, ortalık kararır kararır tekrar geri dönüp sabahleyin Rus Donanmasından gene temas aldı.

Gerek Rus Donanması gerekse Midilli kruvazörü, artık Sivastopol sularına çok yaklaşmışlardı. Yavuz da, Midillinin verdiği temas muhafaza işaretlerini aldığı için bu tarafa doğru yol vermişti. Düşman donanması saat 8.30 da Midilli kruvazörünün üzerine dönerek onunla bir muharebe yapmak istedi; saat 8.52 de ateşini açtı. Fakat Midilli kruvazörü daima düşman topçu menzili dışında bulunuyordu. Nihayet Rus Donanması saat 10.30 da temas keserek Sivastopola yol verdi; Midilli kruvazörüne de yapacak iş kalmadı.

Yavuz muharebe kruvazörüyle Midilli kruvazörü 25 Aralık günü, yani Rusların Sivastopola çekildiği aynı gün, saat 16.30 da buluştular. Donanma Komutanı, aldığı habere göre, Osmanlı kıyılarından Rus donanmasına ziyalı vasıtalarla haber verilmekte olduğundan şüphe ettiği için, Midilli kruvazörünü kendi kıyılarını kontrole gönderdi. Midilli kruvazö-

rü geceliyin Anadolu kıyılarına yakın seyredecek ve kıyılardan işaret verilip verilmediğini araştıracaktı. Gemi bu vazifeye hareket etmeden önce, batırıldığı Rus gemilerinin esir mürettebatını Yavuz gemisine nakletmiş, sonra refakatten ayrılmıştı. Yavuz da vazifesini tamamladığı için boğaza yol verdi.

Rus kaynaklarının anlattıklarına göre Yavuzun içinde bulunan Rus esirleri arasında boğaza mayın döken geminin komutanı da vardı. Türkler bu kişiyi zırh kulenin içine koymuşlardı. O da Yavuzun Rus mayınlarını üzerine gitmekte olduğunu farketmiş ve fakat gemiye haber vermemişti.

Almanlar da Rusların 100 metreden daha derine mayın dökemiyeceklerine inandıkları için seyirlerini pek rahat yapmışlardı. Lâkin Yavuz, boğaz dışındaki 180 metrelik derinlikte sancak başomuzluğundan mayına çarpmış ve tekneye birden 600 ton su doluvermişti. Bereket tekne mukavemeti pek yüksek, bölmeler de çok sağlam bulunmakta idi. Bu isabet yavuzda önemli bir sakatlık meydana getirmemişti. Sadece bir bölme su ile dolu idi.

Alınan bütün tedbirlere rağmen yavuzun mayına çarpmış olduğunu gizlemek mümkün olamadı. Tam tersi İstanbul'da Yavuzun mayına çarpıp batmış olduğuna dair haberler yayılmaya başladı. Bundan ötürü de Amiral Souchon haberin yalan olduğunu kamuoyuna ispatlamak için Yavuz gemisini saray önüne getirip demirletmek zorunluğunu duydu.

Haberin yayılmasına neden Heybeliada'daki esir kampına götürülmüş olan Rus subayları neden olmuş olabilirlerdi. Çünkü Rus kaynakları bu subayların, Heybeliada'da Rus casuslarıyla temas almak imkânını bulduklarını yazmışlardı.

7. Ege Cephesi.

Saray-Bosna cinayetiyle Avrupanın politik havası kararınca Osmanlı Devleti, daha çok, Yunanistanın bu durumdan yararlanarak Osmanlı topraklarına saldıracağından endişelenmişti. Yunanistanın Kuzey Ege adalarında yığınak yapması, donanmasını Limni Adasına getirip Çanakkale sularında dolandırması ve özellikle Amerikadan nispeten yeni iki zırhlı satın alması Osmanlı Devletini bu kaniye götürmüştü. Çanakkale Boğazından Kepez dolaylarına bir sıra mayın dökülmesi de böyle bir endişeden doğan bir hareket olmuştu.

Bu sıralarda Osmanlı Deniz Kuvvetleri, anavatan dışı sular olarak, Kızıldenizde, Osmanlı - İtalya savaşından ötürü, Süveyş sığınmış, Balkan Savaşını da burada geçirmiş, Beyrut hidrograf gemisiyle Taşköprü, Nevşehir, Yozgat ve Malatya adlı ufak gambotları vardı. Yavuz ve Midillinin Osmanlı Donanmasına katılmasıyla Osmanlı - İngiliz ilişkileri gerginleşince Bahriye Nezareti, bu devlete karşı savaşa girmek ihtimaline karşı, bu gambotları Süveyş Kanalı içinde batırıp İngiliz askerî trafiğini kesmek şeklini düşünmüştü. Sonradan bu düşünceden vaz geçip bu gemileri İzmir'e getirecekti.

Buna mukabil İngiliz - Fransızlar da, Yavuz ve Midillinin Marmara Denizine girip Osmanlı Donanmasına katılmaları üzerine, Limni Adasına büyük bir filo getirip Çanakkale ve İzmir çok sıkı bir kontrol altına almışlardı. Bu büyük filo 20 Eylül 1914 gününden itibaren İngiliz Akdeniz filosu komutanı Amiral Carden'in emrine girmiş olup şu gemilerden kurulu idi :

İngiliz Donanmasına mensup Indomitable ve Indefatigable yeni muharebe kruvazörleriyle, Dublin ve Gloucester kruvazörleri, 12 muhrip ve 3 denizaltı gemisi; Fransız Donanmasına mensup olarak da Sofren ve Verité zırhlıları .

Osmanlı Donanmasından çok üstün olan bu kuvvetlerin aldığı ilk görev boğaz ve İzmir Limanlarını kontrolden ibaretti. Eğer savaş başlarsa onlar da, komutanlarının isteyeceği şekilde hasmane hareketlere başlayacaklardı. Bu amaçla komutan Amiral Carden, Skorpion ve Valverain muhriplerini kontrol için İzmir Limanı önüne yollamıştı. Osmanlı tarafının orada da bir mayın hattı teşkil edeceğini haber almış ve muhriplerini bu haberin doğruluğunu tespit etmek için göndermişti.

Bu sırada Osmanlı Bahriye Nezareti gambotların İzmirde kalmalarını sakıncalı görerek onları İstanbul'a çağırdı. Taşköprü gambotu 26 Ekim, ötekiler de 27 Ekimde İzmirden kalkıp, İngilizlerin herhangi bir tecavüzüne uğramadan Çanakkale Boğazından içeri girdiler ve İstanbul'a gittiler. Sadece İzmir Müstahkem mevki komutanının isteği üzerine Beyrut Hidrograf gemisi İzmirde bırakılmış ve bu gemiye Urla dolaylarında amaçsız bir karakol görevi verilmişti.

İngiliz muhripleri, savaş başlar başlamaz, 1 Kasım 1914 günü Urla do'aylarında bu gemiyle karşılaştılar. Beyrut gemisinde İngiliz muhripleriyle başa çıkacak top yoktu. Bundan ötürü gemi Komutanı Yzb. Sezai gemiyi kıyıya yaklaştırmış, işe yarar önemli aletlerini de karaya çıkarmıştı. Bundan sonra gaz dökerek gemisini yakmaya başladı ve mürettebatını da filikalara doldurarak kıyıya doğru sevketti. İngilizler Beyrut gemisinin bu haline rağmen hem ona hem de mürettebat dolu filika'larına ateş açmaktan geri durmadılar. Böylece geminin batışı İngilizlere bedava bir zafer oldu.

Bu sırada İngiltere Bahriye Nezareti de Amiral Carden'e Çanakkaledeki Osmanlı tahkimatının etkisiz bir hale getirilmesini emretti. Bombardımanın, ayrıca, Osmanlı top menzili dışından yapılmasını da istemişti.

Böylelikle Amiral Carden, irili ufaklı 28 Fransız-İngiliz gemisiyle 3 Kasım gününün erken saatlerinde Seddülbahir, Kumkale, Orhaniye ve Ertuğrul tabyalarını bombardımana başladı. Bu bombardımana sadece Ertuğrul ve Orhaniye tabyaları mukabele etti. Fakat Osmanlı mermilerini, menzil yetersizliğinden, İngiliz gemilerine ulaştırmak mümkün değildi. Bundan ötürü İngilizler Anadolu kıyısındaki, Fransızlar da Rumeli kıyısındaki Osmanlı bataryalarına 12.000 metre mesafeden kolay bir atış yapmışlardı. Buna rağmen Osmanlı topları üzerinde bir netice alamadılar; sadece 5 subayla 85 erin şehit olmasına neden oldular.

Fakat bu bombardıman hareketi Osmanlı tarafını, Çanakkale Boğazının savunması konusunda, ciddi şekilde ikaz etmişti.

Boğazdaki savunma komutanı Cevat Paşa olup bunun yanında da Schack adlı emeklilikten hizmete alınmış bir Alman Amirali vardı. Çanakkale tahkimatının modern şartlara cevap verecek tarzda ıslahı çok uzun vadeli bir iş olacaktı. Bundan ötürü boğazın elde ne varsa onunla geliştirilmesi gerekti. Bu arada denizde savaş kabiliyetini kaybetmiş olan Mesudiye zırhlısının da Çanakkalede bir tahkimat aracı olarak kullanılmasına karar verildi. Bu karar Amiral Souchon'a aitti. Fakat Amiral, bu emri verirken, geminin Çanakkale şehri önünde kullanılacağını düşünmüştü. Amiral Schack ise gemiyi bu şekilde kullanmayıp ta Kepez'e kadar götürüp orada demirletecekti. Bu Amiral Kepezdeki mayın hattını Mesudiye zırhlısı için de yeter bir emniyet saymıştı.

Bundan başka Amiral Souchon, Karadenizde yaptığı baskın hareketi gibi, Çanakkale Boğazı dışında yatan İngiliz-Fransız filosuna da bir baskın hareketi yapmayı düşünerek bu vazifeye Muavenetimilliyeye ve Gayretivataniye muhriplerini ayıracaktı. Amiral, bu gemileri Binbaşı Madlung komutasında Çanakkaleye yolladı ve bu Binbaşıya, ilkönce, baskın hareketini yerinde etüt edip rapor vermesini emretti. Baskın hareketinin yapılması için ayrıca emir verecekti.

Binbaşı Madlung bu tecrübeyi Yunus adlı ufak torpidobotla yaptı, fakat bu tecrübeden müspet bir sonuç çıkaramadı; «Çanakkale akıntıları baskına gidecek muhripleri ya mayın hattının üzerine düşürebilir ya da Anadolu kıyılarında karaya sürüklüyebilir» demişti. Bu menfi rapor üzerine Amiral Souchon da, esasen dört olan bu tip muhribin iki tanesini kaybetmemek için, harekâtın yapılmasından vazgeçti.

Osmanlı tarafı Çanakkale tahkimatını geliştirmeye uğraşırken İngiliz tarafı da Çanakkale Boğazından Marmara Denizine denizaltı sokmak imkânlarını araştırmakta idi. Bu vazifenin yapılma imkânlarını araştırmak üzere B II denizaltı gemisine vazife verildi. İngilizler, denizaltı gemisine, böyle bir vazife verirken en fazla güvendikleri nokta Osmanlı mayın geçitinin daha evvelden kendilerine verilmiş olması idi. Nitekim, Osmanlı tarafı Rus Büyükelçisi Grier'e ait bir mektubu ele geçirdikleri zaman Büyükelçinin de mayın geçitleri hakkında doğru bilgi vermiş olduğunu, sonradan, anlamışlardı.

B II Bu bilgiden yararlanarak, suyun altından olarak, mayın geçidinden geçti. Periskobunu çıkardığı zaman da Kepez önünde bir Osmanlı zırhlısının yatmakta olduğunu gördü ve hemen bu gemiye taarruz etmeye karar verdi. 800 yarda mesafeden iki torpido attı ve gemiyi oracıkta batırdı.

İngiliz denizaltı gemisi hücumdan sonra pusulası bozulduğu için, aynı mayın geçitlerinden periskobunu kullanarak geçmek zorunluğunda kalmıştı. Buna rağmen Osmanlı tarafı bu denizaltı gemisini çıkarken de göremeyecekti.

Mesudiye gemisinin batışına gelince, Osmanlı tarafını en çok üzen nokta gemi ile beraber Çanakkale savunmasına yarayacak kifayetli topların da beraber batmış olması idi. Geminin süratli atışı 3 tane 15 lik topunun, daha önceden, boğaz dışına oranla ateş altı tarafında kaldı diye gemiden çıkarılması büyük bir talihtir. Bu toplar «Mesudiye Bataryası» adıyla savaş sonuna kadar Çanakkalede hizmet gördüler.

Olay, Osman'ı tarafına, düşman denizaltı gemilerinin, boğazlardan geçip Marmara Denizine girebileceği kanısını vermişti. Böylelikle düşman denizaltı gemilerine karşı karakol teşkil etmek ve bir de denizaltı avlama talimatı yapmak zorunluk olmuştu. Çünkü Osmanlı Deniz Kuvvetleri personelinin, yepyeni bir savaş aracı olan denizaltı gemilerinin harekâtı hakkındaki bilgileri çok azdı.

Denizaltı gemilerine karşı ilk talimat olarak hazırlanan bu talimatın tarihi bir değeri olacaktı. Bundan ötürü aynen buraya geçirmekte fayda mütalaa ettik :

«Bir düşman denizaltı gemisi görüldüğü zaman nasıl hareket edilecektir? Osmanlı ticaret gemilerinden hiç biri gördüğü bir düşman denizaltı gemisine, mücadele tedbiri alıp savaş yapmadan, teslim olmayacak; tam tersi kaçıp kurtulmak için her çareye başvuracaktır. Teslim olan ticaret gemisi denizaltı tarafından kesinlikle batırılır ve mürettebatı da ufacık sandallara bindirilerek, rüzgârların şiddetine bağlı, kendi kaderlerine terk edilir. Kaçmak için belirli bilgi ve tecrübelerden istifade eden ticaret gemileri için kurtulmak şansı fazladır. Bu tecrübelerin tatbikine rağmen ticaret gemisi torpido silâhiyle batırılacak olursa mürettebatının sandallara binip kurtulması için oldukça yeter bir zaman vardır.

Ortalıkta bir denizaltı ya da periskop görülmediği sürece ticaret gemileri daima zızzak rotalara seyretmelidirler; en çok on dakikada bir altı kertelik rota değiştirmeleri yapmalıdırlar.

Su üstünde belirli bir mesafe bir denizaltı ya da periskop görülecek olursa onu tam kıça almak üzere hemen rota değiştirmeli ve sürati azami hadde çıkarmalıdır. Bu denizaltı gemisi su üzerinden sizi izlemeye geçerse onu gene kıç tarafta tutmalı ve gemiyi oturtmak üzere tam yolla en yakın kıyıya doğru seyretmelidir. Gemi durdurulacak olursa düşmanın torpido isabet ettirmek ihtimali fazlalastırılmış olur.

Çoğunlukla denizaltı gemilerin yapacağı topçu atışı tehlikeli değildir. Düşman topçu ateşine başlayınca gemi mürettebatı alt güverteye alınmalı ve muhtemel torpido isabetlerine karşı rahne müdafaası yapılacak şekilde hazırlanmalıdır. Düşman top ateşi açmıyorsa onda top silâhi yok demektir.

Düşmana kıç verildiği takdirde düşman denizaltı gemisinden gelecek tehlike çok azdır. Zira bu şekilde düşman topçu tarassudunu güçlekle yapar. Onun atacağı torpidolardan ufak bir dümen kırmakla kurtulabilir. Düşman torpidosunun gelmekte olduğu onun suyun üzerine çıkarmakta olduğu hava habbeciklerinden belli olur. Düşman denizaltı gemisi ani olarak yakında görünürse süratle müsademe rotasına geçmelidir. Bu gibi halde o dalmaya zorunluk duyar ve sizin çok gerilerinizde kahr. Geminizin selâmeti buradadır.

Makine mürettebatınız da süratli manevra yapacak komutaları yerine getirmeye hazır tutmalısınız ...»

Tabiiyle bu emir gelişmiş ve her türlü şarta cevap verecek bir emir değildi. Bununla beraber o zamanki şartlara oldukça cevap verecek bir emir olmuştu. Bütün ticaret kaptanlarının bu talimatı okudukları ayrıca kontrol edilmişti.

Düşman denizaltı gemilerine karşı ilk karakol vazifesini Aydınreis ve Nurulbahir gambotları aldı. Bunlar Çanakkale Boğazı içinde devamlı şekilde düşman denizaltı gemisi aradılar.

Bu sırada boğazdaki Alman Amirali Schack geri alınarak onun yerine Amiral Von Usedom atandı. Yeni komutan boğaz savunma sorununu yeniden ele almış ve mayın mânialarının takviye edilmesine lüzum görmüştü. Fakat Amiral, İngilizlerin, mâniaaların yapılması tamamlanmadan da boğaza saldırabileceklerini düşünmüş; karşı çare olarak Turgutreis ve Barbaros zırhlılarının Çanakkaleye gönderilip, mayın mâniaalarının tamamlanmasına kadar, kendi emrine verilmesini teklif etmişti.

Amiral Souchon, ilkönce, torpido şıpkalarının bulunmamasından ötürü bu iki zırhlıy düşman denizaltı taarruzlarına karşı tehlikeli durumda mütalaa edip onları Çanakkaleye göndermek istemedi. Lâkin Amiral Usedom'un ısrarları karşısında, denizaltılara karşı ciddi şekilde savunulmasını şart koşarak iki zırhlıy 14 Aralık 1914 günü Çanakkaleye yolladı.

Gemiler, Çanakkale Boğazında, denizaltı gemilerine karşı bir savunma tedbiri olarak, daima seyir halinde bulunduruldu. Sadece geceleri boğazın değişik yerlerine gidip demiriyorlardı. Tabiiyle bu tedbir, bugünkü düşüncelerle, dar bir alanda güvenlik sağlayacak bir hareket sayılamazdı. Fakat denizaltı gemisi hakkında pek az bilgi sahibi bulunduğu o dönemde, daimi şekilde dolastırılmakla denizaltılara karşı çare bulunduğu sanılmıştı.

Mâniaaların tamamlanmasından sonra Turgutreis ve Barbaros zırhlıları 19 Aralık 1914 günü donanmaya iade edildiler.

İngiliz-Fransızlar, Çanakkale ve İzmirden başka, Anadolu ve Doğu Akdenizin tek mil limanlarına kontrol koymuşlardı. Fakat buralarda, Çanakkalede yapıldığı şekilde daimi olarak, gemi bulundurulmuyor, zaman zaman gambotlar gönderilerek Osmanlı kıyıları taranıyor ve halk üzerinde heyecan uyandıracak hareketler yapıyordu. Savaş başında sadece, İngilizler tarafından, Akabe Limanına bir kaç mermi atılmıştı.

KISIM III

1915 YILI KARADENİZ VE ÇANAKKALE HAREKATI

A. KARADENİZ HAREKATI.

1. Genel Durum ve Askeri Ulaştırma Sorunları.

1915 yılında da Karadenizdeki birinci strateji konusu, her iki taraf için de, kendi ulaştırmasını sağlamak; düşman ulaştırmasını da zarara sokmaktı. Rus deniz ulaştırması Rus-Alman ve Avusturya cephesindeki kuvvetleri beslemek; Osmanlı ulaştırması da Kafkas cephesini beslemek ve Zonguldaktan kömür, Köstenceden de savaş malzemesi getirmek için yapıyordu.

Rus deniz ulaştırması Kerç Boğazından çıkıp birinci derecede Odesa, ikinci derecede de Karadenizin Doğu limanlarına doğru uzanıyordu. Bundan ötürü Rus Karadeniz Donanmasının ana kısmı daima Batı Karadenizde bulunduruluyor, Doğu Karadenize zaman zaman kuvvet gönderiliyordu. Sadece Batum Limanında ufak bir torpidobot filotillası üslendirilmiş ve bu filotillaya Hopadan itibaren Osmanlı kıyı ve limanlarını bombardıman etmek vazifesi verilmişti.

Osmanlı tarafı ise, Yavuz muharebe kruvazörünün mayın yarası almış olmasından ötürü, 1914 yılına oranla, daha zor şartlara girmişti. Buna mukabil, Kafkas cephesindeki kara harekâtının talihsiz bir şekil almasından ötürü, doğuya deniz nakliyatı yapmak zorunluğu artmıştı. Bundan başka Osmanlı Kara ve Deniz Kuvvetlerinin savaş materyaline olan ihtiyacı yüzünden Köstence - İstanbul denizyolu da daha büyük önem kazanmıştı.

Ne Bahriye Nezareti ne de Donanma Komutanlığı Osmanlı Donanmasının İstanbuldan Trabzon ve Rizeye ulaşan denizyollarını güvenlikle koruyabileceği kanısında bulunmuyorlardı. Buna mukabil Başkomutan vekili Enver Paşa Kafkas cephesine denizyoluyla birlik, silâh, cephane, ikmal ve iâşe maddeleri göndermekte ısrarlı idi.

Bundan ötürü Amiral Souchon nakliye himayesi için bir plan hazırlamak zorunluğunu duymuştu. Onun hazırladığı plana göre nakliyatı himaye edecek kruvazörler, nakliye gemilerini indirme limanına bıraktıktan sonra, belirli a'lanlara giderek kruvazör savaşı yapacaklardı. Bu savaşın yapılmasındaki amaç hem Rus nakliyatına zarar vermek hem de düşmanın dikkatini kendi üzerine çekip indirekt olarak indirmeyi korumaktı. Kruvazörlere, kruvazör savaşı yapacak alan olarak da Doğu Karadeniz ve Kırım Güneyindeki sular verilmişti.

Bu esaslar dahilinde Osmanlı Donanma Komutanı ilk harekâtını 2 Ocak 1915 günü yaptırmaya başladı : Genel karargâhın emriyle Yeşil ırmak vapuru Zonguldak'a asker ve top götürecekti. Donanma Komutanı bu geminin yakın himayesine Midilli ve Hamidiye kruvazörleriyle Berk torpido muhribini ayırdı. Verdiği emre göre kruvazörler, Yeşil ırmak'ı Zonguldak'a bıraktıktan sonra kruvazör savaşı alanlarında düşman nakliyatına taarruz edip ona zarar verdimeye çalışacaklardı.

Gemiler 2 Ocak günü saat 15.00 de İstanbuldan hareket ettiler. Sırasıyla Midilli, Hamidiye, Berk ve Yeşil ırmak olmak üzere pruva hattında seyrediyorlardı. Boğazdan çıkar çıkmaz Hamidâbat ve Yunus torpidobotları kafiye mayın emniyetine aldı. Fakat karanlık bastıktan sonra hiç istenmeyecek karışık bir durum ortaya çıkıverecekti. Bir düşman mayını iki torpidobot arasındaki tele takıldığı zaman infilâk etmiş ve bu infilâk, torpidobotlara çok yakın seyreden Midilli ve Hamidiye kruvazörlerinin oldukça sarsmıştı. O kadar ki her iki gemi de mayına kendilerinin çarptığını sanmışlardı. Tabiatıyla Midilli ve Hamidiye komutanları gemilerini olduğu yerde durdurmuşlar, Berk gemisi de bu harekete uymuştu. Lâkin Yeşil ırmak vapuru durumu anıyamıyarak yoluna devam etmişti. İstemiş ve böylece Berk gemisiyle müsademe rotasına girmişti. Berk gemisi Yeşil ırmakla müsademeden sakınmak için manevra yapmak zorunluğunu duymuş, bu manevrayı yaparken de mayın mâniyasının içine girerek kıçtan bir mayın isabeti alıp hareketten sakıt kalmıştı.

Osmanlı kafilesinin durumunun karışmasına karanlık oldukça yardım etmişti. Çünkü gemiler arasında irtibat kaybolmuştu. Midilli kruvazörü durumu telsizle Donanma Komutanına bildirmiş ve ondan «Kruvazör savaşına gidiniz» diye emir aldığı için yol verip Karadenize açılmış ve Yeşil ırmak'ı bulmak ümidiyle Zonguldak'a gitmişti. Berk, boğazdan gönderilen iki römorkörün yedeğinde ve gene Hamidâbat ile Yunus torpidobotlarının mayın emniyetinde olarak boğaza girmiş ve ertesi gün de havuza alınmıştı. Hamidiye kruvazörü, önündeki mayın tarayıcılar Berkle gittikleri için yalnız başına Karadenize çıkmaya cesaret edemiyerek oracığa demirlemişti. Bu gemi ertesi sabah gene Hamidâbat ve Yunus torpidobotları tarafından Karadenize çıkarılacaktı. Yeşil ırmak'a gelince, Berk gemisinin yaralanmasından heyecan duymuş, kruvazörler peşinde Zonguldak'a doğru yoluna devam edeceği yerde, Berkin peşisıra İstanbul Limanına dönmüştü.

Boğaz dışında meydana gelen karışık durum harekât emri ve eğitimdeki eksiklikleri göstermişti. Belki bu eksikliği doğuran neden de mayın silâhının Osmanlı Deniz Kuvvetleri için pek yeni bir silâh oluşu idi. Bununla beraber olay, tek bir deniz üssüne malik herhangi bir deniz kuvvetinin üzerinde dikkatle durması gereken bir mahiyet taşıyordu. Özellikle savaş gemilerinin ticaret gemileriyle birlikte kombine harekât yaptıkları zamanlarda, mayın gecitlerinden geçerken ciddi tedbirler almak gerekiyordu.

Hamidiye kruvazörü 4 Ocak 1915 günü Sinopun hemen Batısında bulunurken Sancak başomuzluğunda bir düşman kruvazörü ile dört muhribini gördü. Rus gemileri Batı rotasına seyretmekte idiler. Bundan ötürü Hamidiye kruvazörü, bir taraftan keşif işareti verirken, diğer taraftan geriye dönmüş ve Rus kuvvetlerinin önünden çekilmeye çalışmıştı. Lâkin Rus kruvazör ve muhribeleri ona yetişmişler ve 110 Hektometre mesafeden ateş açmışlardı. Hamidiye kruvazörü onlara yalnız kıç topuyla mukabale edebiliyordu.

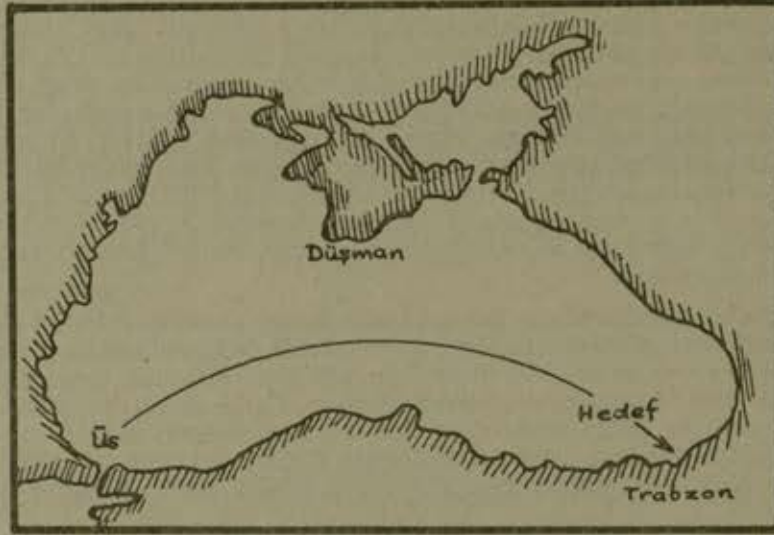
Hamidiye kruvazörünü çok ağır bir duruma girmekten bir tesadüf kurtardı : Saat 16.00 da kıç tarafına tam bir isabet almıştı ki, bununla hem zaman olarak kuvvetli bir sağnaklı yağmur başlamış ve taraflar arasındaki rüyet şartlarını bozmuştu. Ne Ruslar Hamidiyeyi ne de Hamidiye Rusları görüyordu.

Hamidiye komutanı bu durumdan istifade etmesini çok iyi bilmiş, hemen rota aksederek, sağnaklı yağmur içinde Ruslara görünmeden onların Doğu tarafına geçmişti. Ruslar onu hâlâ Batıya seyrediyor sanıp bu tarafa doğru olan yollarına devam etmiş ve Hamidiyeyi kaçırmışlardı.

Hamidiye kruvazörü Doğu Karadenizdeki kruvazör savaşı alanına giderken Midilli kruvazöründen bir işaret aldı : «Yarın sabah Kerç Boğazıyla Kostantin burnu arasında buluşalım ...»

Buluşma 6 Ocak günü saat 7.00 de oldu. Fakat kruvazörler bu sularda herhangi bir hedefe rastlamayıp gemi batıramadılar. Bundan ötürü de boğaza dönmeye karar verdiler .

Dönüş sırasında geceleyin her iki kruvazör de Rus Donanmasının içine düştüler ise de, bu ağır durumdan kendilerini kurtarmasını bildiler ve ertesi sabah da boğaz önünde buluşup beraberce üsse avdet ettiler.

Kroki No. 18 — Osmanlı Tarafında Nakliyat Zorlukları

2. Nakliyat Konusunda Osmanlı Tarafında Karar Değişikliği.

Mecidiye kruvazörü Sinopa bir telsiz istasyonu cihazı götürmek üzere emir almıştı. Donanma Komutanı bu vazifeden istifade ederek, Yavuzla, kontro ispiyonaj bir hareket yapmak istedi. Ruslara Yavuzun yaralı olmadığı kanısını vermek için gemiyi İstanbulda var olması kesin olan Rus casuslarının önünden geçirtecekti. Bundan ötürü Yavuzla Mecidiye-yi beraber hareket ettirip gündüz saatlerinde beraber Karadenize çıkartmıştı. Hava karardıktan sonra Mecidiye yoluna devam etmiş; Yavuz da geri dönüp İstinyeye gelmişti. Mecidiye de aldığı vazifeyi başarı ile yapıp 16 Ocakta İstanbulla döndü.

Bu sırada Kafkas cephesindeki durum oldukça fenalaşmıştı. Enver Paşa da bizzat bulunduğu bu harekattan kara yoluyla İstanbulla dönmekte idi. Sabırsızlanmış ve daha İstanbulla gelmeden, 17 Ocak 1915 günü Donanma Komutanlığına aşağıdaki telgrafı çekmişti :

«Birlikler tekmil şartlar altında ve mümkün olan hızla gönderilmeli. Yardım için donanma mümkün olanı yapmalı. Donanma verilen emri herhalde yapmalıdır.»

Enver Paşa cepheye gittiği sıralarda Harbiye Nazırlığına Dahiliye Nazırı Talât Paşa vekâlet etmekte idi. Bundan ötürü Donanma Komutanı, konuşmak için, Talât Paşadan bir toplantı istemiş; o da Donanma Komutanından başka Liman Von Sanders ve Von der Golç Paşaları bu toplantıya davet etmişti.

Donanma Komutanı bu toplantıda doğu cephesine bir tümen kadar bir kuvvetin gideceğini; bu tümeni taşımak için 8-10 ticaret gemilik bir kafilye ihtiyaç olacağını; bu kafilenin Ruslara karşı savunulmak zorunda bulunduğunu belirtmiş ve imkânsızlıkları ortaya koymuştu. Ona göre Yavuz yaralı, kruvazörler de bu iş için kifayetsizdir. Casusları iyi haber aldıkları için Ruslar da Osmanlı tarafının yapacağı bu hareketten haberi olacaklardı.

Amiral Souchon bu düşüncelerini açıkladıktan sonra kesinlikle harekâtın aleyhinde bulunduğunu söyledi. Liman Von Sanders Paşa da kara bakımından mütalaa edereden Amiral Souchon'un kanularına katıldı. «Bu tümen koskoca cepheye neye yarayacaktır diyordu; üstelik bu tümeni oraya yollamakla boğazın savunmasını da zayıflatmış olacağız. Ben de Doğu cephesine tümen gönderilmesine tarafı değilim.»

Talât Paşa toplantıda ileri sürülen fikirleri telgrafla Enver Paşaya bildirdi. Fakat bu telgrafa «kesinlikle bu nakliyat yapılacaktır» diye ters bir cevap aldı.

Nihayet Enver Paşa 22 Ocak 1915 günü İstanbulla döndü. Kendisini ikna etmek bundan sonra mümkün oldu. Son emrini burada verdi : «Artık Doğu Karadenize deniz yoluyla birlik nakliyatı yapılamayacak.»

Bu, nakliyat yapılmayacak emri sadece ticaret gemileriyle taşıma yapılmayacağını anlatmakta idi. Bundan sonraki taşımayı bizzat kruvazörler yapacaklardı.

3. Osmanlı Tarafında Kruvazör Savaşı.

Ocak 1915 ayı ortasından sonra Donanma Komutanlığına Doğu Karadenizden iyi haberler gelmemeye başlamıştı. Kafkas cephesi gerilemiş; Rus savaş gemileri de hemen hemen her gün Hopa dolaylarını bombardıman etmeye başlamıştı.

Durum karşısında Donanma Komutanı Midilli ve Hamidiye kruvazörlerini Doğu Karadenize; filotillayı da Batı Karadenize göndermeye karar verdi. Kruvazörler Poti'yi bombardıman edip kendi varlıklarını gösterecekler ve Rus muhriplerinin de Osmanlı kıyılarını bombardıman etmesine mani olacaklar; filotilla da Romanya kıyılarıyla Odessa arasında ticaret gemisi avlıyacaktı. Kruvazörler harekattan sonra Trabzon ve Sinopta bulunan uzmanları alıp İstanbulla getireceklerdi.

Midilli ve Hamidiye kruvazörleri İstanbuldan 24 Ocak 1915 günü saat 10.00 da hareket ettiler. Midilli boğazdan çıkarken, gizli bir telsiz istasyonunun konuşmakta olduğunu duydular. Bu muhabereyi boğazda bulunması muhtemel gizli bir istasyonun, kruvazörlerin denize çıkmakta olduğunu, haber vermelerine bağladı. Bu istasyon personelini kandırıp kruvazörlerin Sivastopola gitmekte olduğu kanısını vermek için, ilkönce o tarafa yol verdi. Kıyılardan iyice uzaklaştıktan sonra Poti rotasına döndü.

Kruvazörler yolda hiç bir gemiye rastlamadılar. Fakat Rus muhriplerinin Doğu Karadenizde bulduklarına dair Donanma Komutanlığından bir telsiz haberi aldılar.

Dikkate şayan olan taraf Donanma Komutanının kruvazör komutanlarına sadece düşman hakkında bilgi verip onlara «Şunu ya da bunu yap» diye herhangi bir emir vermemesi idi. Demek ki taktik alanda durumun en iyi denizde bulunan komutan tarafından takdir edileceğine kanı getirmişti. Bundan ötürü denizdeki komutanın harekâtına karışmıyordu. Nitekim Donanma Komutanı, ertesi gün de, Midilli kruvazörü komutanına «Poti'yi bombardıman edip etmemek reyinize bırakılmıştır» diye bir telsiz çekecekti. Yani ister Potiyi bombardıman et, istersen Anadolu kıyılarındaki Rus muhriplerine taarruz et demişti.

Bu sevki idare şekli, bundan sonraki deniz harekâtı için de önemli bir ders olarak kabul edilebilirdi. Karadaki stratejik komutanlık denizdeki taktik komutanına sadece düşman hakkında aldığı bilgileri nakletmeli; onun vereceği kararlara karışmamalı idi. Nitekim İngilizlerin deniz sevki idareleri de bu esasa dayanmakta idi.

26 Ocak günü Midilli kruvazörünün komutanı Rus muhriplerine taarruzu daha önemli bularak saat 7.00 de onların bulunması gereken noktaya doğru yol verdi; Hamidiye kruvazörünü de uzmanları almak üzere Sinopa yolladı. Fakat pek az sonra Rus Donanmasına mensup 5 zirhl, 2 kruvazör ve 3 muhribin Anadolu kıyılarında görüldüklerine dair bir telsiz haberi aldı.

Aynı haberi Hamidiye komutanı da almıştı. Hamidiye komutanı bu haber üzerine, Sinopun Doğusunda kalıp düşman donanması hakkında gelecek yeni haberleri beklemeye karar verdi. Midilli kruvazörü komutanı ise Rus Donanmasının, kendilerinin geri dönme yollarını kesmek üzere, boğaz dolaylarında bekleyeceğini tahmin ediyordu. Böylelikle Midilli kruvazörü Doğudan Sinopa doğru gelirken Hamidiye de Sinoptan Doğuya doğru seyre başladı.

27 Ocak günü saat 7.00 de iki kruvazör birbirlerini gördüler. Lâkin Hamidiye komutanı, Midillinin gerisinde kesif bir duman bulutu da görüyor ve bu bulutun düşman donanmasına ait olabileceğini düşünüyordu.

Hava açık, görüş şartları çok mükemmeldi. Böyle bir durumda Midilli komutanı, gördüğü iki tane Rus kruvazörü karşısında, Hamidiye kruvazörünün durumunu kritik buldu. Çünkü Hamidiye kruvazörü, Rus kruvazörlerine oranla, sürat ve silâhca zayıftı; Rus kruvazörlerine iyi bir hedef olabilirdi.

Midilli kruvazörünün komutanı, Hamidiye kruvazörüne endirekt bir yardım sağlamak amacıyla Rus kruvazörlerini kendi üzerine çekmek için Kuzeye yol verdi. Fakat Rus kruvazörleri Midillinin yaptığı bu oyuna kanmayıp Hamidiye kruvazörünü izlemeye başladılar.

Hamidiye kruvazörü komutanı Rusların, bir mil sürat farkıyla, Güneşin batışından önce kendisini etkileyemeyeceğini hesaplamıştı. Bir taraftan çekiliyor; diğer taraftan da, sanki Yavuz yakında imiş gibi, ona açık telsizler veriyordu : «193 üncü karedeyim. İki düşman kruvazörü beni izliyor; rotam Batı kerte Yıldız; lütfen bana yardım ediniz ...»

Bu işaretleri alan Yavuz, bir taraftan hareket için sitim kaldırırken, diğer taraftan da, Hamidiye komutanının amacına hizmet etmiş olmak üzere, «Yavuz geliyor» diye sahte cevaplar düzenlemişti.

Hamidiyeye yetişemeyeceklerini anlayan Rus kruvazörleri, altı saatlik izlemeden sonra, saat 14.45 de Kuzeye yol verdiler. Yavuz ise kruvazörlerle karşılaşmak üzere saat 15.00 de denize çıkmıştı. 28 Ocak günü saat 6.50 de Hamidiye; saat 7.35 de de Midilli ile buluştu. Gemiler beraberce boğaza döndüler.

Diğer taraftan Odessa ile Romanya kıyıları arasında kruvazör savaşı yapacak olan Peykişevket torpido kruvazörü ile filotilladan Yedigârimillet ve Numunehamiyet muhripleri, Peyki komutanı emrinde olarak, 26 Ocak 1915 günü boğazdan çıkmışlardı. Birlik komutanı 26/27 Ocak gecesi aldığı bir haber üzerine düşman üzerine gitti ise de herhangi bir gemiye rastlıyamadı. Fakat 27 Ocak sabahı, Hamidiye kruvazörünün Yavuz'a çektiği telgrafları alınca, Yedigârimillet ve Numunehamiyet muhriplerini Hamidiyenin yardımına göndermeye karar verdi.

İki muhrip Hamidiyeye doğru giderlerken saat 18.20 de Midilli kruvazörü ile karşılaştılar; bundan Hamidiyenin herhangi bir tehlike içinde olmadığını öğrenince de geri dönüp Yılan Adasına rota verdiler.

Peykişevket muhriplerle Yılan Adası dolaylarında buluştu; Rus kıyılarına bir kaç mermi attı ve 29 Ocakta da boğaza döndü.

Rus kruvazörleri geri döndükten sonra ikmallerini yapıp tekrar Doğu Karadenizde faaliyetlerine başladılar. Osmanlı Donanma Komutanı Midilli kruvazörünü, 4 Şubat 1915 de, tekrardan bunlara karşı yolladı. Yavuz, Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleri ve Peyki de, herhangi bir şekilde Midilliyeye yardım etmek üzere harekete hazırlandı.

Midilli kruvazörü 6 Şubat günü Batum önünde 4 Rus muhribi gördü; onlara karşı ateş açtı. Bu atışa Batum müstahkem mevki topçusu cevap verdi. Fakat mesafenin uzaklığından hiç bir taraf atışından müspet bir sonuç alamadı.

Midilli kruvazörü buradan Yaltaya gidip orasını bombardıman etti. Buna mukabil Ruslar da 8 Şubat günü Trabzonu bombaladılar. Bu arada Trabzon Limanında yatmakta olan Amerikan Kızılhaç gemisini de batırdılar.

4. Mecidiye Kruvazörümüzün Batışı.

2 Mart 1915 günü Rus Donanmasının Samsun doğusunda harekât yapacağına ve Rus hafif kuvvetlerinin de Trabzon yolundaki Osmanlı gemilerine baskın yapacağına dair Donanma Komutanlığına bir haber gelmişti. Bu sırada Osmanlı Donanma Komutanı da Midilli kruvazörüyle Sinopa telsiz istasyonu malzemesi göndermek istiyordu. Rus Donanmasına karşı harekât yapmak imkânsızlığı içinde Donanma Komutanı Midilli kruvazörüyle Batı Karadenizde kruvazör savaşı yapmak istedi.

Böylelikle Midilli kruvazörü 5 Martta denize çıktı, Sinopa götüreceği malzemeyi bıraktı. Sonra da Yılan Adasına doğru yol verdi. Gemi komutanının amacı, düşmana görünmeden düşman ulaştırma alanına varmak ve Rus ulaştırmasını gece saatlerinde vurmaktı.

Midilli komutanı, harekât alanında iken Donanma Komutanından düşman donanmasının boğaz önünde bulunduğu dair bir haber aldı. Donanma Komutanının aldığı tertibe göre Hamidiye kruvazörüyle muhripler Midillinin boğaza dönmesini destekliyeceklerdi.

Fakat Rus Donanması boğaza gelmemiş; 8 Mart 1915 günü Ereğli Limanını bombardıman ederek 527 tonluk Heybeliada ve 308 tonluk Neva adlı kömür gemilerini batırmıştı.

Böylece Midilli ve Hamidiye kruvazörüyle filotilla Zonguldakta buluşmuşlar ve buradan kömür ikmal yapmışlardı.

Rusların Ereğlide yaptığı tahribat önemli idi. Bu hareket Osmanlı tarafına Ereğliden kömür ikmalinin imkânsız olduğu kanısını vermiş; kömür nakliyat zorlukları karşısında savaş gemilerinin bizzat giderek Zonguldaktan ikmal yapmaları karar altına alınmıştı.

Rus Donanması, Birinci Dünya Savaşı içinde boğaz önünde ilk kez 28 Mart 1915 gününde görüldü. Ege cephesinde 18 Mart 1915 Çanakkale taarruzu olmuş; bu taarruz Osmanlı kuvvetleri tarafından yenilgiye uğratılmıştı. Böylelikle Ruslar, stratejiden ziyade, politik amaçlarla Karadeniz Boğazına karşı bir bombardıman hareketi tertiplemişlerdi. Rus Donanması bu hareketten sonra da Ereğli ve Zonguldak'ı bombardıman etti. Bu arada Osmanlı ajanları Rusların Karadeniz Boğaz bölgesine çıkarma yapmak üzere Odessaya 20 nakliye gemisi topladıklarını haber vermişti.

Rusların bu hazırlığı İngilterenin Çanakkale Boğaz bölgesine yapabilecekleri çıkarma ile ilgili görülmüştü. Bundan ötürü Osmanlı Donanma Komutanı hem Rus Donanmasının yaptığı bombardımanlara cevap vermek, hem de Osmanlı Donanmasının Çanakkale bölgesindeki savaşla ilgili olmayıp Karadenizde kalacağını Ruslara anlatmak amacıyla geniş bir harekât yapmaya karar verdi. Hazırladığı plana göre Hamidiye ve Mecidiye kruvazörleriyle muhripler Odessayı bombardıman ederken Yavuzla Midilli de Sivastopol dolaylarında setir görevi yapacaktı.

Bu harekât sırasında Mecidiye kruvazörü, bombardımandan önce mayına çarparak dibe oturdu. Baca ve direkleri suyun üstünde kalmıştı. Buna mukabil Yavuz ve Midilli şeker yüklü iki Rus gemisi görerek batırdı.

Ruslar, Sonradan Mecidiye kruvazörünü çıkararak onarmaya başlamışlar ve fakat işlerini savaşın bitiminden önce bitirememişlerdi. Rus yenilgisinden sonra Osmanlı tarafı bu gemiye tekrardan el koydu ve Hamidiye kruvazörünün yedeğinde İstanbula getirdi.

5. 1915 Yılı İkinci Yarısında Karadenizdeki Durum.

1915 yılı ikinci yarısında Karadenizde, sırasıyla, Alman Donanmasına mensup denizaltı gemilerinin Karadeniz harekât alanında görev almaları (5 Temmuz 1915); Bulgaristan Devletinin Osmanlı ve Alman Devletleri yanında savaşa girme kararı vermesi (2 Ekim 1915) olmak üzere üç önemli değişiklik oldu. Tabiiyle her üç değişiklik de Karadeniz stratejisini yakından etkileyecek ve tarafların stratejik karar değiştirmelerine neden olacaktı.

Almanları Karadeniz harekât alanına denizaltı gemisi göndermeye sevkeden birinci neden bu denizdeki Rus Donanmasının pek yakında kudretlenmek ihtimali idi. Üç Rus gemisinden ilki olan İmparatoriçe Maria'nın hizmete girmek üzere olduğuna dair haberler gelmeye başlamıştı. Bu gemi muvacehesinde, artık, Osmanlı Donanmasına mensup kruvazör ve muhriplerin kruvazör savaşı yapmalarına imkân kalmıyacaktı. Bundan ötürü Osmanlı Donanma Komutanı Rus deniz ulaştırmasını denizaltı gemileriyle etkilemek imkânını düşünmüş; bu yolda yaptığı teklif de Alman Başkomutanlığı tarafından uygun bulunmuş ve onaylanmıştı.

Alman denizaltı gemilerinden bir kısmı Karadeniz harekât alanına Çanakkale ve Marmara Denizi yoluyla intikal ettiler. Diğer kısım, Bulgaristanın savaşa girmesinden sonra, parçalar halinde Varna Limanına getirilerek orada monte edildi ve harekât alanına sevk edildi.

Böylelikle Alman denizaltı gemilerinin ilk harekât üssü Karadeniz Boğazı olmuş; sonra da boğaz önünün Rus Donanması tarafından kesif şekilde mayınlanmasından ötürü denize çıkış güvenliğini sağlamak için bu üs Varna Limanına alınmıştı.

Karadeniz harekât alanında Alman denizaltı gemilerinin kullanılış prensibi, sadece silâh kullanmak değildi; gemiler, Karadenizin çeşitli kıyı ve limanlarında periskop göstererekten bu denizde, gerçekte olduğundan, çok fazla Alman denizaltı gemisinin var olduğu kanısını vermeye çalışacaklardı. Bu suretle bir çeşit denizaltı gemisi Fleet in Being'i yapılmak istenmişti. Buna rağmen Alman denizaltı gemileri filli olarak da başarı gösterip, 5 Temmuz 1915 - 30 Nisan 1918 arasındaki dönemde 52.319 ton tutarında 22 sitimli ve 17 yelkenli Rus ticaret gemisi batırmışlardı. Bu başarıyı 11 Alman denizaltı gemisi topyekûn 36 çıkışta kazanmıştı.

Çanakkaledeki Osmanlı başarısı, Almanya yanında savaşa girmekte, uzun bir tereddüt devresi geçirmiş olan Bulgaristanı savaşa girmek kararına götürdü. Bulgaristan savaşa 6 Eylül 1915 günü girdi. Antlaşmanın deniz stratejisini ilgilleyen tek tarafı Bulgaristan Deniz Kuvvetlerinin Osmanlı Donanması emrine girmesi ve Osmanlı Donanmasıyla Alman denizaltı gemilerinin Bulgar liman ve kıyılarından serbestçe istifade etmeleri idi. Bu arada denizciler de kendi aralarında aşağıdaki üç maddelik antlaşmayı yapmışlardı :

- Bulgar kıyı gözetleme örgütü gördüğü düşman gemilerinin hareketini en kısa zamanda Osmanlı Donanma Komutanlığına bildirecekti;

- b. Bulgaristanın Varna ve Sofya telsiz telgraf istasyonları Osmanlı Donanmasıyla telsiz irtibatı kuracaktı.
- c. Bulgar telsiz istasyonlarında Osmanlı Donanmasıyla irtibatı sağlayacak Alman personeli de bulunacaktı.

Bulgar hükümetinin büyük endişesi Çarlık Rusyasının, yeni muharebe gemilerinin de hizmete girmesinden sonra, Varnaya stratejik bir çıkarma yapmak ihtimali idi. Daha doğrusu Bulgarlar bu endişe içinde yaşıyorlardı.

Amiral Souchon Bulgarların bu endişelerini hafifletmek için hem savunma amacıyla Varna önüne Alman denizaltı gemileri yollamış; hem de 13 Ekim 1915 günü Yavuzla Köstence ve Varna önüne giderek oralarda sancak göstermişti.

Buna mukabil Rus Donanması 1 Ekim 1915 günü Zonguldak'a 1200 mermi atmış; mendirek üzerinde 19 isabet sağlamış ve 2 kömür gemisini sakatlamıştı. Bundan sonra da 27 Ekim 1915 günü Varnayı bombardıman edecek ve bu bombardıman sırasında da, Almanların UB 7 denizaltı gemisi Rus Donanması arasında İmparatoriçe Maria muharebe gemisinin var olduğunu da farkedip bildirecekti.

İmparatoriçe Maria gemisi 12 tane 30.5 lik top taşıyor, 23 mil de hız yapıyordu.

Bu geminin hizmete girmesinden sonra Rus Donanma Komutanı Amiral Eberhard stratejisini değiştirmiş; donanmanın toplu olarak kullanılması şekline terk ederek Rus Donanmasını gruplar haline kullanmaya başlamıştı. Tabiiyle Osmanlı Donanması daha zor şartlarda bulunmakta idi.

B. EGE CEPHESİ

1. Süveyş Kanalına İlk Taarruz. (3 Şubat 1915)

Osmanlı tarafının kanal seferi, Almanların savaş başından beri yaptıkları devamlı baskılar sonucu olarak, yapılmıştı. Burada, herkes tarafından bütün ayrıntılarıyla bilinmesinden ötürü, kanalın stratejik öneminden söz etmek lüzumsuzdur. Zira kanalın mahiyet ve İngiltere İmparatorluğu ulaştırmasındaki önemini artık bilmeyen yoktu.

Almanyanın Türk Hükümeti nezdinde yaptığı ısrarlara mukabil; Mısırlılar da herhangi bir taarruz karşısında kanalın korunmasını 5 Ağustos 1914 günü İngiltere hükümetinden rica etmişti. Kanal şirketi de aynı ricayı 26 Eylül 1914 günü yapmıştı. Fakat bu ricaların samimi olarak mı yoksa İngiltere hükümetinin bir teşvikiyle mi yapıldığı bilinmemekte idi. Şirket aksiyonlarının İngiltere elinde oluşu bizi, daha çok, İngiliz teşviki kamısına götürecekti. Her ne olursa olsun İngiltere, bu ricaları neden göstererek kanaldaki askerî durumunu kuvvetlendirmişti. İngilterenin Mısırda 35.000, kanal bölgesinde de 15.000 kişilik kuvveti vardı.

Buna mukabil Mısır Hidivinin Enver Paşaya anlattıklarına nazaran Mısırlılar İngilizleri sevmiyorlardı. Onun eklediğine göre ufacak bir Osmanlı taarruzu tek mil Mısırlıları İngilizlerin aleyhine ayaklandıracak, İngilizlerin bu bölgeden kovulmasına neden olacaktı.

Böylelikle Osmanlıların kanala karşı harekât yapmasına dört neden ortaya çıkmıştı :

- a. Alman hükümetinin istekleri;
- b. Mısır Hidivinin verdiği teşvikkâr bilgi;
- c. Kanahn Osmanlı Devleti eline düşmesi takdirinde İngilterenin Çanakkale Boğazına karşı bir harekât yapmayacağı kanısı;
- d. Tekmil Müslüman âleminin Mısırı İngilizlerden kurtarmak için Osmanlılara yardım edecekleri ihtimali.

Kanala taarruz konusu Osmanlı Başkomutanlık karargâhında uzun tartışmalara neden olmuş ve nihayet, bu harekâtın sorumluluğu Bahriye Nazırı Cemal Paşaya verilmişti. Cemal Paşa, uhdesinde Bahriye Nazırlığı kalmak üzere, Mısıra karşı harekât yapacak olan 4 üncü ordu komutanlığına atanmıştı. Paşa bu vazifesine 13 Kasım 1914 günü başlamıştı.

Harekât sırasında bütün orduyu bir arada kullanmak mümkün olsa belki başarı da kazanılabilirdi. Lâkin, daha harekâtın başında, aşağıdaki zorluklar hemen kendisini göstermişti :

- a. Ulaştırma konusunda denizlerden yararlanmak imkânından yoksun bulunuş;
- b. Kara ikmal yolu yanının düşman donanması etkisinde bulunan kıyılara dayanması;
- c. Kara yollarının kifayetsiz bulunuşu; özellikle sudan yana sıkıntı çekilmesi;
- d. Harekâtın sıcak mevsime rastlaması;

Bundan ötürü kanal seferi tek mil ordunun bir anda kullanılmasıyla değil de düşmana doğru parça parça sevk edilmesiyle yapıldı. Üç kademe teşkil edilmişti : 14.000 kişilik birinci kademe kanala baskın hareketi yapacak; 14.000 kişilik ikinci kademe kanalı geçecek olan birinci kademeyi takviye edecek; üçüncü kademe de Filistin bölgesinde ihtiyatta bulunacaktı.

Kanal seferi böyle başladı ... Buna mukabil keşif uçaklarının kanala karşı başlayan Osmanlı harekâtını görmelerinden ötürü, İngilizler de savunma hazırlığına başladılar. Osmanlı harekâtı başarıya ulaşamadı. Cemal Paşa hatıralarında diyecekti ki : «Ben bu harekâtın başarıya ulaşamıyacağını daha başlangıçta biliyordum. Buna rağmen harekâtı yapıştaki amacım İngilizleri Çanakkale muharebelerinde fazla kuvvet kullanmaktan men etmektir ...»

2. İngiliz-Fransız Tarafında Düşünce, Politika ve Planlar.

Savaşın başından beri dört ay geçtiği halde 1915 yılı ilk günlerinde, taraflar arasında meydana gelen kuvvet dengesinden ötürü, Avrupa'daki silâhlar mücadele statik bir durum almıştı : Alman kuvvetleri, Belçika topraklarını da istilâ ederekten Fransız topraklarına girmişlerdi ama; ilerli-yebildikleri kadar ilerleyip orada kalmışlardı. Anglo-Fransız kuvvetleri de bir meydan muharebesi verecek şekilde kudretlendirilememişti. Bundan ötürü Batı cephesinde sükûnet vardı.

Diğer taraftan Avrupa'daki Rus kuvvetleri de, sayı çokluğuna rağmen, silâh ve cephane yetersizliğinden Almanlara karşı bir taarruz geliştirecek bir durumda bulunmuyordu.

Avrupa savaşının böyle bir durumunda Balkan Devletlerinin tutumları da özel bir önem taşımakta idi: Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan henüz savaşa girmiş değillerdi. İtalyanın da tarafsız durumda beklemesi İngiltere ve Fransa'nın Yugoslavya'ya yardım yapmasını âdeta imkânsız hale getiriyordu.

İngiltere, Yunanistan'ı, kendi tarafında savaşa sürüklemek istemiş ve fakat Yunan Kralının Alman tarafı olmasından ötürü, Venizelos'un büyük çabalarına rağmen istediğinde başarıya ulaşamamıştı.

Bunun yanında İngiltere, Osmanlı kuvvetlerinin Kanala karşı yapacağı hareketten endişe de duymuyor değildi. Rus Başkenti Petersburg'daki İngiltere Büyükelçisi bu endişeyi «Türklerin elinde henüz kullanılmamış büyük kuvvetler var; bu büyük kuvveti Mısır'a karşı kullanabileceklerdir. Böyle bir Türk hareketine mani olmak için, Rusya, Kafkaslarda bir çevirme hareketi yapıp bu Türk kuvvetlerini Anadolu'da tutamaz mı?» diye Rus Dışişleri Bakanına bildirmişti.

Rus Dışişleri Bakanı böyle bir Rus hareketini, Alman cephesinden kuvvet çekmek zorluğundan ötürü, imkânsız bulmuş; İngiltere Büyükelçisine, Türklerin başka bir cephede zorlanmasını öğüt vermişti.

İngiltere Harbiye Nazırı Lord Kiçner Rus öğütünü yerinde bulup Çanakkale ve İskenderuna karşı bir nümayiş hareketi tertiplemek fikrini ortaya atınca Çanakkale harekât sorunu da başlamış oldu. Fakat Bahriye birinci Lordu Amiral Ficher «yapılacak bir nümayiş hareketiyle hiç bir sonuç alınmaz diyordu; herhangi bir sonuç alınmak isteniyorsa kesinlikle bu boğaza karşı büyük bir kara-deniz harekâtı yapılmalıdır ...»

Lord Kiçner donanmanın, daha büyük kuvvetler kullanırdan, Çanakkaleye karşı nümayiş hareketi yapmasında ısrarlı idi. Fakat Amiral Ficher de, Şimal Denizi cephesi aleyhine olarak Akdenize büyük kuvvetler göndermek istemiyordu.

Burada Bahriye Nazırı Winston Churchill duruma müdahale etmiş ve donanmanın tek başına Çanakkale Boğazını açabileceği fikrini savunmuştu. Nihayet hükümet Akdeniz Filosu komutanı Amiral Carden'in fikrini soracak ve ondan «Donanma, çok zayıf vermek bahasına, Çanakkale Boğazını açabilir ...» cevabını alacaktı.

Lord Kiçner bu cevaptan memnun kalmıştı. Lâkin İngiliz Genelkurmay Başkanlığında görevli bulunan bir Amiral «Donanma, Çanakkale Boğazına karşı yapacağı harekâta başarı sağlasa bile, Gelibolu yarımadasına kuvvet çıkarmak bir zorunluktur» demişti. Bunun üzerine Lord Kiçner Çanakkale Boğazına karşı 150.000, İskenderuna karşı da 30-50.000 kişilik kuvvet hazırlanmasını emretmişti.

Fakat Fransızlar, bir kısım topraklarının Alman işgalinde bulunmasından ötürü, cepheden kuvvet çekmeyi hiç de uygun bulmadılar.

Bu fikir Rus Kara Kuvvetlerine yardım; Osmanlı Boğazlarını Rus ikmaline açmak zorunluğunu ortaya koydu. Ruslar da Çanakkale Boğazının İngilizler tarafından açılması takdirinde Karadeniz Boğazına karşı bir harekât yapmayı ve bir kolorduluk bir kuvveti İstanbula çıkarmayı ve Rus Donanmasıyla de İngiltere Donanmasına yardım etmeyi vademişlerdi.

Bu suretle Anglo-Fransızların Çanakkaleye karşı yapacağı harekât aşağıdaki amaçları taşıyacaktı :

- Rusyaya ikmal yolu açmak;
- Osmanlı kuvvetlerinin Mısır'a karşı etkili bir harekât yapmasını önlemek;
- İtalyanın savaşa girmesini tahrik etmek;
- Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan üzerine politik bir baskın yapmak.

Çanakkale Boğazına karşı harekât için bir ileri üs sorunu ortaya çıkmış ve Mondros gibi güzel bir limanı olan Limni Adası uygun bulunmuştu. Ada Balkan Savaşında Yunanistanın eline geçmiş ve fakat Osmanlı Devleti bu işgali tanımamıştı. Bu durum İngilizlerin Limni Adasına ayak atmalarını kolaylaştıracaktı : İngiltere ile Yunanistan arasında varılan gizli anlaşmaya göre Yunanistan adayı «Ada Türklerindir» gerekçesiyle boşaltacak; İngilizler de adayı kolayca işgal edeceklerdi.

Harekât böyle tecelli etmiş; İngilizler de Çanakkale önünde kolaylıkla bir ileri üsse sahip oluvermişlerdi.

Çanakkale Boğazını açmak amacıyla gereken harekât planı İngilizlerin Akdeniz Filosu komutanı Amiral Carden tarafından hazırlandı. Bu planın ana hatları şunlardı :

- İlk önce boğazın dış tahkimatını tahrip etmek; Saros Körfezinden yapılacak aşırma atışlarla iç tahkimatı zedelemeye çalışmak;
- Donanma topçusu himayesinde Kepez bölgesindeki mayınları tararak;
- Kilitbahir - Nara bölgesindeki tahkimatı tahrip etmek;
- Donanma topçusu himayesinde bu bölgedeki mayınları da tarayarak Marmara Denizine girmek;
- Donanmanın peşinden hem Marmara bölgesinde harekât yapmak üzere gemilere bindirilmiş olan bir tümenlik kara kuvvetlerini de Marmara Denizine sokmak; ayrıca Gelibolu yarımadasındaki Osmanlı tahkimatının ka'ntılarını tehlikesiz hale getirmek için gereken yerlere asker çıkarmak.

3. Osmanlı - Alman Hazarlığı.

Boğaza karşı bir İngiliz-Fransız harekâtı Osmanlı-Alman tarafında da düşünülmemiş değildi. Bundan ötürü bir taraftan boğaz tahkimatı geliştirilir ve buraya kara kuvveti gönderilirken; diğer taraftan da, Çanakkale'ye taarruz edecek düşmanı denizaltı gemileriyle etkilemek düşünülmüştü. Böylece boğazın dışındaki savunma denizaltı gemileri tarafından yapılacak; iç savunmada da donanma tahkimatı ve mayınlarla işbirliği yapacaktı.

Amiral Souchon, denizaltı savunması için, ilkönce Avusturya-Macaristan Donanma Komutanı Amiral Haus'a başvurdu. Ona «Elinizdeki denizaltı gemileriyle Adriyatik Denizinde harekât yapmakta fayda yoktur; onları Anadolu limanlarına istinaden Türk sularında kullanırsanız birleşik çıkarılara daha iyi hizmet etmiş olursunuz ...» diye haber yollamıştı.

Fakat Amiral Haus aynı kanıda değildi. Bundan ötürü de Amiral Souchon'a verdiği cevapta Avusturya-Macaristan Donanmasına mensup denizaltı gemilerinin, sadece Adriyatik Denizi ve İtalyan Donanması düşünülerekten, yapılmış tekneler olduklarını; bu gemilerin teknik şart ve kabiliyetlerinden ötürü Türk sularına gönderilmeyeceklerini bildirdi. Amiral Haus kendi denizaltı gemilerini sadece Avusturya-Macaristan kıyılarını korumak amacıyla Adriyatik Denizinde kullanmak istiyordu.

Böylelikle Çanakkale Boğazı savunmasında denizaltı gemisi kullanmak fikri Enver Paşa ve Amiral Souchon tarafından Alman Başkomutanlığına intikal ettirildi. Fakat Alman Donanması emrindeki denizaltı gemisi sayısı da, henüz, Atlantikten başka alanlara gemi gönderecek kadar çok değildi. Bununla beraber İstanbuldaki Alman Büyükelçisi «Çanakkale sularına hiç olmazsa iki tane denizaltı gemisi yollayın» diye yazdığı için Alman Başkomutanlığı da Donanma Komutanlığına boğaza hiç olmazsa tek bir denizaltı gemisi yollayın diye yazmıştı.

Zamanın denizaltı gemilerinin içinde bulunduğu teknik şartlar ilkönce Türk sularında çalışacak denizaltı gemilerinin üç ihtiyaçlarını ortaya çıkarmıştı. Alman Donanma Komutanlığı Türk sularına denizaltı gemisi yollamak için üç istekte bulunmuştu : 1) Denizaltı gemilerine, Çanakkalede, savaş durumu ve seyir imkânları hakkında bilgi verecek gizli bir haberalma merkezi açtırmak; 2) Doğu Akdeniz ve Egede gizli bir üs şebekesi meydana getirmek; 3) Marmara Denizine girip çıkacak Alman denizaltı gemilerinin mayın mânialarından selâmetle geçişlerini sağlamak için boğazda bir kılavuz hizmeti kurdurmak.

Böylece Osmanlı Devleti Saros Körfezinde Almanların istediği haberalma merkezini kurmuş; 8 - 10 denizaltı gemisine hizmet etmek amacıyla İstanköy, İzmir, Milas, Mandalya ve Güvercinlikte gizli ileri üsler meydana getirmişti. Bununla beraber Anadoludaki yol durumunun kısırlığı üslerin güçlüğüle tesisini mucip olmuştu.

Bu denizaltı harekâtı hazırlığından, boğaz savunması için, kesin bir sonuç beklenmiyordu. Lâkin Çanakkaleye ulaşan düşman ikmal yollarını etkilemek ve ona kayıplar verdirmek mümkün görülmüştü. Nitekim Alman denizaltı gemileri bu üslerden çok yararlanmış; İstanbuldan gönderilen işçilerle gereken onarımlarını yapmış; belirli maddelerde ikmalini sağlamış ve bu üslere istinaden İngiliz askerî denizyollarına yaptıkları taarruzlarla bir kaç ticaret gemisi de batırmıştı.

Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarını Osmanlı tarafında birer ordu koruyordu. Bu orduların başına Amiral Souchon'un teklifiyle 2 Mart 1915 tarihinde General Von Sanders getirilmişti. Boğaz tahkimatı da Osmanlı-Alman işbirliğiyle geliştirildiği kadar geliştirilmişti. Bu arada

gemilerden de top çıkarılarak Çanakkaleye gönderilmişti. Yavuzun iki tane 15 lik topu da, bu arada, tahkimata gönderildi ve burada mevzilere sokuldu.

Osmanlı Deniz Kuvvetleri mayın silâhından yana büyük sıkıntı içinde idi. Bundan ötürü Çanakkaleye konacak mayınlar konusunda Karadeniz Boğazı önünde toplanan Rus mayınlarından istifade edilmiş; bu mayınlar islah edilerek hemen Çanakkale Boğazına sevk edilmişti. Çanakkale savunma hazırlığı hakkında Amiral Souchon'un ifade ettiği kanı şu oldu : «Çanakkalede yapılan tahkimat, sadece, denizden gelecek bir taarruzu durduracak mahiyettedir. Denizden yapılacak bir taarruzla bu tahkimatı yok etmek mümkün değildir. Fakat Alman Kara Kuvvetleri, ana cephedeki durumdan ötürü, Çanakkale savunmasına kuvvet ayıracak durumda da değildir. Osmanlı Kara Kuvvetleri gereken bütün savunmayı kendisi hazırlamalıdır. Zira bu savunma, Mısır'a karşı harekât yapacak Osmanlı kuvvetlerinin başarı kazanması ve Bulgaristanın Osmanlı Devleti yanında savaşa girmesi için şarttır.

Amiral Souchon'un Çanakkale savunmasına donanmanın katılması konusundaki fikirleri de şunlardı :

- Turgutreis ve Barbaros zırhlılarını Çanakkale Boğazına yollayıp, onları, mayın mânialarının gerisinde, tahkimatla işbirliği yapacak şekilde kullanmak;
- Düşman Marmara Denizine girmekte başarı kazanırsa hemen Kızkulesi-Sarayburnu hattına mayın dökmek ve Osmanlı kruvazör ve muhripleriyle düşman donanmasına gece taarruzları tertiplemek;
- Yavuz ve kruvazörlerle İstanbulu Güneyden gelecek taarruzlara karşı korumak.

4. Düşmanın Boğaz Bombardımanları.

Birinci Dünya Savaşı içinde Osmanlı Boğazları gerek Anglo-Fransızlar gerekse Rus Donanması tarafından çeşitli kezler bombardıman edilmişti. Bunlardan İngiliz-Fransız bombardımanlarının amacı 18 Mart 1915 harekâtına hazırlıktı. Ruslar ise bombardımanlarını daha çok politik amaçlarla yapmışlardı.

Çanakkale Boğazının ilk bombardımanı İngiliz Filosu tarafından 3 Kasım 1914 günü yapılmıştı. Bu bombardımanın stratejik bir amacı yoktu; Osmanlı Devletine politik bir gözdağı verme amacını taşıyordu.

İkinci bombardıman 19 Şubat 1915 gününde yapıldı. Bu bombardıman İngiliz Amiral Duckvers'in 19 Şubat 1807 tarihinde donanmasıyla boğazı geçip İstanbul önüne gelmesinin yıldönümüne rastlatılmıştı. Bombardımanın hedefi Çanakkale Boğazı ağzında Osmanlı tahkimatını tahrip etmektir. Bu göreve İngiliz ve Fransız Donanmasına mensup olarak 6 muharebe gemisi tahsis edildi. Bombardımanın özelliği de gemilerin boğaz tahkimatındaki toprakların menzilleri dışında çalışmalarını ve birbirlerinin atışlarını kontrol etmeleri idi. Rumeli tahkimatını bombardıman eden gemiler, aynı zamanda, Anadolu tahkimatını bombardıman eden gemilerin atışlarını tarassut ediyor; Anadolu tahkimatını bombardıman

edenler de Rumeli tahkimatını bombardıman edenlerin atışlarını tarasut ediyorlardı. Bu bombardımanlarda Anglo-Fransızların spotin uçakları kullanmaları dikkate şayandı. Spotin uçakları, ilk kez, Karadeniz Boğazını bombardıman edecek Rus Donanması tarafından kullanılacaktı.

Bombardıman saat 9.51 den 17.30'a kadar devam etti. Havanın bulutlanması ve rüyet şartlarının azalması bombardımanın durdurulmasına neden oldu.

Üçüncü İngiliz-Fransız bombardımanı 25 Şubat 1915 gününde yapıldı. Bu sefer boğaz tahkimatı daha şiddetli şekilde bombalanmıştı. Bombardımanın özelliği şunlardı :

- Bombardıman gemilerini, mayın arama-tarama gemilerinin güvenliği altında hedef alman Osmanlı tahkimatına daha fazla yaklaştırmak;
- Uçak tarassudu altında Saros Körfezinden aşırma atış yapmak;

Bu iki özellik bombardımanın başarı ile sonuçlanmasını sağladı ve boğazın dış tahkimatını tahrip etti. Fakat Erenköydeki Osmanlı bataryası, İngiliz mayın tarayıcılarını etkilediği için, İngilizler harekâtı daha içerlere götüremediler. Bu hal de İngilizlere karaya çıkarma yapmadıkça boğazın forsa edilemeyeceği kanısını verdi. Fakat Lord Kiçner yeteri kadar kuvvet ayıramadığı için İngiliz-Fransız Deniz Kuvvetleri, zorunlu olarak, sadece deniz harekâtı mahiyetinde olan 18 Mart 1915 taarruzunu yapacaktı.

Ruslar Karadeniz Boğazına karşı ilk bombardımanı 28 Mart 1915 gününde, yani 18 Mart harekâtından tam 10 gün sonra yaptılar.

Rusların İstanbul Boğazını almak hususunda ne kadar hassas bulunduğu esasen bilinmekte idi. Üstelik İngilizler de onlara endirekt bir işbirliği teklif etmişlerdi. Fakat Ruslar, Yavuz ve Midilli gemilerinin varlığından ötürü, Karadeniz Boğazı bölgesine bir çıkarma yapmak cesareti gösteremediler. Bundan ötürü de bombardımanları politik amaçlarla yaptılar.

Rus bombardımanının iki özelliği vardı :

- Uçak tarassuduna ihtiyaç görülüyordu. Bu amaçla Prens Nicola adlı ticaret gemisi, vaktiyle, uçak taşıyıcı gemi halinde tâdil edilmişti. Gemi, deniz uçakları kullanıyordu. Yani vinci ile uçağı denize indirecek; görevden sonra da gemi, yanına gelen uçağı vinci ile kaldırıp ambarına alacaktı;
- Kalın denizlerde de mayın tarayabilmek için 8 tane ticaret gemisi mayın tarayıcı gemi halinde tâdil edilmişti. Üstelik bu gemilere Osmanlı muhriplerinin muhtemel taarruzlarını def edecek kadar da top konmuştu.

Rus Donanması, ilk bombardımanında, 5 zırhlı, 2 kruvazör, 1 yardımcı kruvazör, 9 muhrip, 6 mayın tarayıcı ve 1 uçak taşıyıcı kullandı. Rus Donanmasının komutanı Amiral Eberhard, bombardımandan önce gemilerine «Osmanlıların Karadeniz Boğazı tarihinde ilk kez olarak, bizim tarafımızdan bombardıman edilecek» diye bir de gurur dolu işaret çek-

mişti. Fakat bombardımandan, Ruslar, hiç bir sonuç alamadılar. Sadece Osmanlıların bir ticaret gemisi, düşman ateşine maruz kalmamak için kaptanı tarafından karaya oturtulmuştu. Ruslar bu harekettten sonra 30 Mart 1915 gününde de Ereğli ve Zonguldak'ı bombardıman edecekti.

Rus Donanması Karadeniz Boğazını ikinci kez 9 Mayıs 1915 günü bombardıman etti. Bu bombardımanın bir amacı da tesisleri tahrip etmek üzere Ereğliye yapılacak ufak bir sabotaj çıkarmasını seyretmekti. Zira Rus haberalmasına göre Ereğli elektrik santrali tekml kömür havzasına enerji sağlamakta idi. Bundan ötürü burayı tahrip etmek istemişlerdi.

Rusların Ereğli çıkarması başarıya ulaşamadı. Buna mukabil Yavuz ve Midilli denize çıkıp mukabele etmesi yüzünden Karadeniz Boğazının bombardımanı da başarısız kaldı.

5. 18 Mart 1915

Anglo-Fransızlar büyük bir çaba göstererek boğaz ağzından Kepeze kadar olan bölgedeki Osmanlı mayınlarını temizlemişlerdi. Harekât komutanı, aldığı raporun verdiği bilgilere göre bu alanın mayından tamamen temiz olduğunu biliyordu. Onlara göre, boğazın iç tahkimatı da tahrip edilirse, en dar yerdeki mayınlar da temizlenebilecekti.

Halbuki Osmanlı tarafı Kepez koyuna bir sıra mayın dökülecek; 18 Mart 1915 harekâtının kaderini de bu mayınlar tayin edecekti. Pek çok kitaplara göre bu mayınları 17/18 Mart gecesinde Nusret mayın gemisi dökmüştü.

Bu ifade yanlıştı. Tarih Uzmanımız Emekli Albay Saim Besbellinin, Nusret Mayın gemisinin seyir jurnalında yaptığı dikkatli bir incelemeye göre gemi bu mayınları 17/18 Mart gecesi değil; ondan tam bir hafta evvel dökmüştü. Mayınların dökülüşündeki neden de bu alanın tahkimat ateş planı dışında kalması idi. Tahkimat topçusu bu bölgeye gelmesi melhuz düşman gemilerini etkileyebileceği için oraya mayın dökülmesine karar verilmiş ve bu kararın gereğini de 18 Mart gününden bir hafta önce Nusret Mayın gemisi yapmıştı.

Çanakkale muharebeleri sırasında Kepezdeki bataryaya teğmen olarak komuta eden Emekli Tümgeneral Aşır da bana şu bilgiyi lutfetmişti : «O gece Çanakkale Müstahkem mevki komutanlığından şu emri almıştır : Bir mayın motoru Kepez koyuna mayın döktükten sonra baştan kara Kepeze bindirecek ... Bunu düşman sınıp ateş açmayınız; tayfasını atlara bindirerek hemen karargâha gönderiniz ...»

Demek ki, Nusret Mayın gemisinin döktüğü sanılan mayınların bir kısmını bu motor dökmüştü : İki tanecik mayın ...

18 Mart 1915 harekâtında görev alacak İngiliz-Fransız gemileri üç tümen halinde örgütlenmişti :

Birinci tümen	: 4 İngiliz eski muharebe gemisi;
İkinci tümen	: 8 İngiliz eski muharebe gemisi;
Üçüncü tümen	: 2 İngiliz, 4 Fransız muharebe gemisi.

Her bir tümenin emrinde kruvazörler, mayın tarayıcılar ve serseri mayınları toplayacak stibotlar vardı.

Birinci tümen boğazın içindeki tahkimatı tahrip edecek ve boğazın en dar yerindeki mayınların taranmasını destekliyecekti.

Birinciden iki saat sonra boğaza girecek olan ikinci tümen Kepez bataryalarını tahrip edecek; mayın tarayıcıları destekliyecekti.

Üçüncü tümen de Boğazın açılmasından sonra Marmara Denizine girecek kuvvetlerdi.

Hareket, sabahın ilk saatlerinde başlamış ve yapılan şiddetli bombardıman Anglo-Fransızlara başarı ümidi vermişti. O kadar ki Fransız Amiral, Marmaraya ilk girmek şerefini kazanmak için Başkomutandan öne geçmek müstesinesini istemiş ve almıştı. Fakat çok yakın mesafeden ateş eden Erenköy bataryalarının etkisi altında İngiliz-Fransız gemileri zarar görmeye başlamışlar ve bu zararı da Kepez bölgesindeki Osmanlı mayınları tamamlamıştı; Dört zırhlı batmış, diğer dört tanesi de ağır yaralanmıştı.

Bu zararlar Başkomutan Amiral Troubridge'in harekâtı durdurup çekilmesine yetmişti. Artık Türk tarafı yıllarca bu zaferin gururlu başarısını kutlayacaktı. Dikkate şayan olan taraf bu başarının sadece tahkimat topçusunun etkili atışına bağlanması, mayın başarısından söz edilmemesi idi. Yıllar sonrasında bir Alman şirketin gemilerin teknelerini söktüğü zaman görüldü ki, dört zırhlının batış nedeni top mermisi değil mayın silâhıdır. Zira gemilerin teknelerindeki yaraların alan ölçüleri bunu kesinlikle göstermiştir. Şu halde 18 Mart 1915 başarısı, saf bir topçu etkisine ait olmayıp topçu-mayın harekâtının birleşik bir neticesidir.

Nitekim Winston Churchill de, 1920 yılında bir Fransız gazetesine sunları yazmıştır: «Sanmayın ki, Garn cephesinde verdiğimiz milyonlarca ölü'nün yok olmasına neden Almanların tank ve topudur; Çanakkale'nin akıntılı sularında rakkas gibi sallanan 11 tane Osmanlı mayını bizim bu kadar ölü vermemize neden olmuştur...»

Tarihte deniz silâhının kara harekâtını bu derecede etkileyeceği başka bir olay yoktu. Burada on bir tane mayın, savaşın bütün cephelerini etkilemiştir.

6. Çanakkale Çıkarması : (25 Nisan 1915)

18 Mart harekâtı İngilizlere Çanakkale Boğazının karadan harekât yapmadan düşürülemediği kanısını; Osmanlı tarafına da boğazın daha çok takviye edilmesi kanısını verdi.

Osmanlı-Alman birleşik karargâhının yaptığı durum muhakemesine göre düşman, Çanakkale Boğazına karşı üç cins harekât tertipliyebilirdi :

- Sadece Anadolu kıyısına çıkmak;
- Saros Körfezinin içine bir çıkarma yapmak;
- Gelibolu yarımadasının uç burnuna çıkmak.

Bu üç ihtimalden en kuvvetlisi düşmanın Gelibolu yarımadası uç burnuna çıkması şekli bulunmuş; bununla beraber diğer ihtimallere karşı savunma da ihmal edilmemişti.

Almanlar, ilkönce düşmanın çıkmasına müsaade etmek, sonradan arazi üzerinde bu kuvvetleri imha etmek şeklini tercih etmişlerdi. Fakat Osmanlı tarafı bu fikre şiddetle karşı koyacak ve savunmayı kıyılardan itibaren tertipliyecekti.

İngilizler çıkarmanın, ana cephe olarak Yarımada burnuna yapılmasına karar verdiler. Zayıf bir Fransız kuvveti de Osmanlıları şaşırtmak amacıyla Kumkaleye çıkacaktı.

Osmanlı tarafı ağır kayıplar vermek bahasına İngiliz kuvvetlerini durdurdular. Böylelikle İngilizler Anafartalar bölgesine ikinci bir çıkarma yapmaya zorunluk duydular. Osmanlı durumu o kadar kritik bir durum alacaktı ki, General Liman Von Sanders yarımadaı boşaltmayı bile düşünecekti. Bereket karşısında Mustafa Kemal vardı : «Bu topraklar benim vatanımdır; buranın savunmasına ancak ben yapabilirim» demiş ve bu savunmayı da başarmıştı. Çanakkale muharebeleri Türklere Mustafa Kemal'i kazandıracaktı. Mustafa Kemal ilkönce Çanakkaleyi sonra da tek mil Türk Milletini kurtarıp ATATÜRK adına hak kazanacaktı.

Çanakkale'deki kara muharebeleri 9 Ocak 1916 gününe kadar çok kanlı bir şekilde devam etti. Osmanlı Devleti 300.000 Türk evlâdını şehit vermek bahasına boğazın kurtarmıştı. Düşman 9 Ocak 1916 günü kuvvetlerini Çanakkaleden çekecekti. Her Türk sevinçli idi. Lâkin Mustafa Kemal arkadaşı Alman dostuna diyecekti ki (Lord Kinroos-Bir milletin yeniden doğuşu-Atatürk): «Boğazları kapadım, Çarlık Rusyasını ömeğe mahkum ettim» Ne çare ki aynı akıbet bizi de beklemektedir. Çünkü Karşımızda düşman kara kuvvetlerine manevre yapmak imkânını veren bir İngiliz donanması var; bizim de bu donanmayı durduracak bir deniz kuvvetimiz yok...»

Boğazlarımızın stratejik durumu ve Türk Milletinin donanma ihtiyacı hakkında, tarih boyunca, bundan daha veciz bir ifade duyulmamıştı. Bursalı Nihad Bey de Larcher'den tercüme ettiği kitaba eklediği kişisel kanılarında «Çanakkale'de şehit verilen 300.000 vatan evlâdını yetiştirmek için sarfedilen para ile bir donanma yapılsaydı ne bu şehitleri verir ne de Çanakkale muharebelerini yapardık» demiştir ama; bu güzel ifade de Atatürk'ün veciz kanılarına ulaşamamıştır.

7. Çanakkale Muharebelerinin Neden Olduğu Deniz Hareketleri.

Çanakkale muharebeleri her iki taraf için de gerek ikmal gerekse topçu desteği bakımından deniz harekâtına muhtaç bir mahiyet taşımakta idi. Bundan ötürü de her iki tarafın özel deniz hareketleri yapmasına neden olacaktı. Bu ihtiyaç her iki taraf için de, birinci derecede denizaltı, ikinci derecede de muhrip harekâtı vesile teşkil etti. Anglo-Fransızlar Marmara denizine denizaltı gemileri sokmak; Almanlar da Ege denizine denizaltı getirmekle harekâta başladılar.

Osmanlı tarafı ilk denizaltı alarmını, bilindiği gibi, Mesudiye zırhlısının bir İngiliz denizaltı gemisi tarafından batırılmasıyla yapmış; Boğazda denizaltı gemilerine karşı karakol hizmeti tesis etmiş; mayın manialarını sıklaştırmıştı. Buna rağmen E 15 İngiliz denizaltı gemisi 17 Nisanda boğazdan girmekte başarı kazandı; lakin Kepez'de karaya oturacak, Türkler tarafından görülecek ve tahrip edilecekti.

Barbaros ve Turgutreis zırhlıları 27 Nisan 1915 günü başka bir İngiliz denizaltı gemisinin başarısız taarruzlarına uğradılar ve bundan ötürü de Çanakkale boğazı içindeki denizaltı karakolunun kudretlendirilmesine zorunluk duyuldu. Böylece donanma komutanı emrine Peykişevket, Gayretivataniye muhribi ve 5 torpidobot vererekten Filotilla komodorunu 28 Nisan gününde Çanakkale'ye yollamış ve sonra da bu kuvvetleri daha da arttırmıştı.

Filotilla komodorunun, denizaltı avlamak konusundaki kararı beş noktada toplandı :

- Fransız yapısı muhripler (Sultanhisar tipi) Nara bölgesinde denizaltı karakolu yapacaktı;
- Muavenetimilliyeye tipi muhripler Çanakkaleye birlik ve malzeme götüren nakliye gemilerini yakından himaye edeceklerdi;
- İtalyan tipi torpidobotlar (Draç tipi) indirme iskelesindeki gemileri koruyacaklardı;
- Reji idaresinin (Tekel idaresinin) silâhlı motorları Marmara Adaları bölgesindeki denizaltıları arayacaklardı;
- Kıyı bölgelerinde jandarma erlerinden mürekkep bir denizaltı gözetleme şebekesi meydana getirilecekti.

Sonradan Donanma Komutanlığının aldığı tertibe göre de Donanma Komutanlığı düşman denizaltısının görüldüğüne dair kendisine gelen bütün haberleri telsizle umuma yayacak; durumu bu denizaltı gemisine taarruz etmeye en uygun gelen muhrip de gidip bu düşmanı imha edecekti.

Nakliye gemilerinin süratleri 6-7 mil olduğu için Marmara Denizindeki düşman denizaltı tehlikesi büyümüşü. Gerçi o zamanın denizaltı gemilerindeki teknik kifayet pek yüksek değildi ama; su altındaki denizaltı gemisini imha edecek, top silâhından başkası da yoktu. Bundan ötürü denizaltılara karşı çok ilkel bir mücadele sistemi tatbik edilmekte idi. Buna rağmen Sultanhisar torpidobotu 30 Nisan 1915 günü İngilizlerin E 2 denizaltı gemisini yakalamış ve batırmıştı.

25 Mayıs 1915 günü bir İngiliz denizaltı gemisi İstanbul önüne kadar gelerek Alman Doğu şirketine mensup İstanbul adlı ticaret gemisini torpidoladı. Attığı üç torpidodon iki tanesi de Galata rıhtımına çarparak hasar meydana getirdi. Böylelikle her iki boğazı da ağ mânialarıyla kapamak ihtiyacı duyuldu. O zamanki imkânlara göre ağ mânia dökme de zor bir sorundu. Özellikle Çanakkale Boğazının 3-4 mil olan akıntısı ağ döşemesine büyük zorluklar vermişti. O kadar ki, Boğazları ağ mânialarıyla kapamak işi 26 Temmuz 1915 günü ancak bitirilebildi. Çanakkalede Nara, Karadeniz Boğazında da Telli Tabya önüne mânia gerildi.

Bu mânialardan başka, Çanakkale harekâtına birlik ve malzeme getiren gemilerin yük boşaltmalarını güvenlik altına almak için, Akbaş mevkiine bir tane torpido şıpkası çekildi.

Buna rağmen düşman denizaltı gemileri, Marmara Denizindeki harekâtları sonucu olarak aşağıda yazılı olan gemileri batırdılar :

Savaş gemileri : Topyekün 20.951 ton olarak, Mesudiye ve Barbaros zırhlıları, Pelengiderya, Nurulbahir gambotları ve Yarhisar muhribi, Samsun, Nara ve Sakız yardımcı gemileri.

Ticaret gemileri : Topyekün 14.903 ton olarak Halep, Ceyhun, Garb, Plevne, Bandırma, Celil, Hayrullah, Edremit, Tecelli, Biga, Sofya, Hanife, Tuzla gemileri ve mavnalar.

Düşman tarafının kaybettiği denizaltı gemileri ise şunlardı : Fransız denizaltı gemileri : Jol (Mayma çarparak battı); Mariot (14 Ağustos 1915 günü ağlara pervanesini takarak battı); Safir (Narada batırıldı); Turquoise (30 Ekim 1915 günü Türkler tarafından yakalandı ve batırıldı.)

İngiliz denizaltı gemileri : E 15 (17 Nisan 1915 günü Kepezde karaya oturdu); E 2 (30 Nisanda Marmarada Sultanhisar tarafından batırıldı); No. 7 (4 Eylül 1915 de pervanesi ağlara takılarak battı); No. 20 (6 Kasım 1915 günü bir Alman denizaltı gemisi tarafından batırıldı); No. 14 (Karakol gemileri tarafından batırıldı).

Bu olayların en ilgi çekeni, hiç şüphesiz, Turquoise adlı Fransız denizaltı gemisinin 30 Ekim 1915 günü Çanakkalede Akbaş mevkiinde yakalanması idi. Gemi Marmara Denizinde aldığı görevden geri dönerken Akbaşta karaya oturmuş; dolayısıyla periskop göstermişti. Periskopa karşı açılan tüfek ateşinde, Müstecip adlı onbaşının attığı kurşun Periskopun camını kırdığı için, göremez haline gelen denizaltı gemisi satha çıkmaya zorunluk duymuştu. Türkler burada yaptıkları baskınla gemiyi zaptettiler.

Turquoise'ın mürettibi geminin içinde mahrem harekât emirlerini unutmışlardı. Bu emirlerden düşman denizaltı gemilerinin Marmaradaki harekâtına dair önemli ipuçları elde edildi.

Bu önemli buluş üzerine Donanma Komutanı 4 Kasım 1915 günü UB 14 denizaltı gemisine aşağıdaki emrini verdi :

«Görev : Marmara Denizindeki düşman denizaltı gemilerine taarruz. Düşman hakkında bilgi :

- Bir düşman denizaltı gemisi 3 ve 4 Kasım günlerinde Mudanya önlerinde bulunacaktır. Turquoise Fransız denizaltı gemisinde bulunan kayıtlara nazaran E 12, E 20 ve H 1 denizaltı gemilerinin Marmara Denizinde bulunmaları muhtemeldir.
- Düşman denizaltı gemileri saat 9.00 ile 10.00 arasında ve 16.00 ile 17.00 arasında 28 derece 10 dakika Doğu boylamı ile 40 derece 45 dakika enlem Kuzeyinde bulunacaklardır.

c. Yapılacak harekât : UB 14 denizaltı gemisi 4 Kasım geceyarısı bir gambotun refakatinde İstanbul Boğazından çıkacak, düşmanın Marmara Denizindeki buluşma noktasına gidecektir. Turquoise denizaltı gemisinin 5 Kasım günü Çanakkaleden İstanbula getirilmesi muhtemeldir.

d. Dönüş : 7 Kasım saat 24.00 de UB 14 Kınaladanın 2 mil Doğusunda bulunacaktır. Burada kendisini içeri getirmek üzere bir gambot bekletilecektir. Parola dir.»

Böylece UB 14 Alman denizaltı gemisi, hareket edip 6 Kasım 1915 günü İngilizlerin E 20 denizaltı gemisini tuzağa düşürdü, batırdı, mürettebatını da esir etti.

Turquoise denizaltı gemisi yedekte olarak İstanbula getirilip Haliç'e alındı. 10 Kasım 1915 günü Enver Paşanın huzurunda yapılan büyük bir törende gemiye «Müstecip onbaşı» adı takıldı. Fakat savaş süresince bu gemiyi kullanmak mümkün olmadı. Gemi mütarekede Fransızlara iade edildi.

8. Çanakkale Boğazı İçinde ve Dışında Batırılan Düşman Gemileri.

Hem Donanma Komutanı hem de filotilla komodoru, Çanakkale Boğazı önündeki düşman filolarına karşı torpidobotlarla taarruz etmeyi düşünmüşler ve fakat Çanakkalede vazifeli Alman Amiral Von Uzedom «Böyle bir harekâtı yapacak torpidobotlar Çanakkaledeki mayın mânia geçitleri hakkında düşman tarafına ip uçu verir» gerekcesiyle bu isteğe karşı çıkmıştı.

Bu sırada İstanbulda bulunan Demirhisar torpidobotunun komutanı kendi gemisiyle bir taarruz hareketi geliştirmeyi teklif edecekti. Demirhisar 97 tonluk, az su çeken bir gemi idi. Bu teknik nitelikler Donanma Komutanına da harekâtın başarıya ulaşacağına dair kanılar vermişti. Bundan dolayı gemi 15 Şubat günü Çanakkaleye yollanmıştı.

Gemi ilk çıkışı 27 Şubat 1915 günü yapmaya başladı; lâkin Kepez önünde kendisine yanlış bir emir aksetmesinden ötürü geri döndü : Kepezdeki kıyı gözcüleri, gemiye, «Çanakkaleden emir geldi, geri döneceksiniz» demişler ve fakat gemi Çanakkaleye geri geldiği zaman böyle bir emir verilmediğini öğrenmişti.

Demirhisar ikinci çıkışı 7 Mart 1915 günü yaptı. İngiliz tanıma işareti sorusuna cevap veremediği için düşman tarafından izlendi ise de kaçıp kurtulmakta başarı sağladı; Imroz Adası Kuzeyinden dolaşarak Ege Denizine girdi. 8/9 Mart gecesi gördüğü düşman birliğine rüyet şartlarının iyi olmamasından ötürü taarruz edemedi; sabahleyin İzmir'e girdi.

Giriş sırasında düşmana ait 1 zırhlı ve 1 kruvazör gördüğü için, ertesi gece, bu gemilere taarruz etmek için tekrardan denize çıktı.

10 Mart 1915 gününü de Çeşmede geçiren gemi İzmir'e dönerken bir İngiliz gemisine neticesiz bir taarruz yaptı.

Gemi İzmir'den, tekrardan, 15 Nisan günü denize çıktı. 16 Nisanda bir İngiliz ticaret gemisi batırdı ve fakat 2 İngiliz muhribinin izlemesine de uğradı. Makine arızası yapması Demirhisarın kaçıp kurtulmasına mâni oldu. Gemi tekmi cephanelerini tüketmişti. Bundan ötürü gemi komutanı gemisini karaya oturttu ve bomba kullanarak kendi gemisini kendisi imha etti. Mürettebat İngilizlerin eline esir düştü.

Buna mukabil Muavenetimilliyeye muhribi 12 Mayıs 1915 günü Karanlık Limanda Goliat adlı İngiliz zırhlısını; Alman denizaltı gemileri de 25 Mayıs 1915 günü boğaz dışında yatan Triumph ve 26 Mayıs 1915 günü de Majestic adlı gene İngiliz zırhlılarını batırmışlardı.

Böylece Osmanlı tarafı aynı ay içinde kazanılan üç taktik başarının sevinci içinde idi. Lâkin Bursalı Nihat Bey, Larcher'den tercüme ettiği kitaba eklediği kişisel kanılarda bu başarıların Çanakkaledeki kara muharebelerine kazanç değil zarar sağladığını iddia edecekti. Onun ifadesine göre Osmanlı kara mevzilerini bombalamak amacıyla Çanakkaleye getirilen bu gemiler, toplarının yatık mahrekli olmasından ötürü süttelelerin gerisindeki Osmanlı askerlerine pek zarar veremiyorlardı. Bu gemilerin batışından sonra İngilizlerin, dik mahrekli topları olan Monitorlarını getirecekler ve Osmanlı mevzilerine daha zararlı olacaklardı.

KISIM IV

SAVAŞIN SON HAREKÂTI

A. KARADENİZ CEPHESİ.

1. 1916 Yılında Karadenizdeki Durum.

Atatürk'ün söylediği şekilde Osmanlı Devleti ve Almanyanın savaşta yenilgiye uğrayacakları artık belli olmuştu. Buna mukabil Çarlık Rusyası Karadenizdeki donanmasını iki modern muharebe gemisi ile takviye edip birdenbire Osmanlı Deniz Kuvvetlerine oranla üstün bir duruma girmişti. Fakat Osmanlı Deniz Kuvvetleri Rusların bu üstünlük endişesi içinde bulunurken Çarlık Rusyası da rahat bir durumda değildi : İhtilâl grupları belirmiş; bir anlaşmaya ulaşamadığı için bu gruplar arasında sert bir mücadele başlamış; ihtilâl gruplarının mücadelelerini yürütmek üzere para aramaları dolayısıyla banka soygun hareketleri yürütülmüştü.

Bundan ötürü Çarlık Rusyası, sırf iç düzeni sağlamak için, boğaz ikmal yolunu açmak amacıyla Anadoluyu işgal etmek hevesine kapılmıştı. Bu cümleden olarak Trabzona bir çıkarma yapacak; Karadenizde daha enerjik hareketler gösterebilmek için buradaki Donanma komutanı Amiral Eberhard'ı geri alıp onun yerine, enerjisi ile tanınmış Amiral Kolçak'ı atayacaktı. Amiral Kolçak yeni vazifesine 2 Mayıs 1916 günü başlamıştı.

Fakat Rus tarafındaki talihsizlik ihtilâlcilerin dahili bir sabotaj hareketiyle, Sivastopol Limanında yatmakta olan, İmparatoriçe Maria yeni muharebe gemilerini batırmaları idi.

Amiral Kolçak'ın Karadeniz Donanmasına komutan olmasından önce Rus deniz strateji sıklet merkezi Doğu Karadenize alınmıştı. Boğaz, Zonguldak, Ereğli ve Osmanlı kömür yoluna taarruzlar tertip ediliyordu ama; esas strateji, Osmanlı Donanmasının Doğu Karadenize geçmesine mani olardıktan, Osmanlı kıyılarına yapılacak sonraki çıkarmaları daha rahat yapabilmektir. Bu suretle Rus Donanmasına mensup kuvvetli bir grup Doğu Karadenizde görev yapıyor, başka bir kuvvetli grup da Sivas-topol ve Ereğli arasını kontrol altında tutuyordu.

Amiral Kolçak'ın stratejisi daha enerjik bir amaç taşıdı : 1) Karadeniz Boğazının önü kesif bir mayın mâniyasıyla kapanacak ve bu suretle Osmanlı Donanması daha sıkı bir kontrol altında tutulacaktı. 2) Boğazı tarassut hizmetleri denizaltı ve uçaklarla takviye edilecek ve bu suretle Osmanlı Donanması daha sıkı bir kontrol altında tutulacaktı. Zamanın uçaklarının teknik nitelikleri, vazifenin Sivastopol meydanlarından hareket edilerek yapılmasına mani olduğu için, Amiral Kolçak, Rus uçaklarını boğaz önünde kullanmak üzere, özel uçak taşıyıcı gemiler yaptırmaya mecbur olmuştu. Yeni gemi yapacak zaman ve imkân olmadığı için de uçak taşıyıcı gemiler ticaret gemilerinden elverişlilerinin tâdili suretiyle yapılmıştı. Rusların beş tane uçak taşıyıcı gemileri olmuştu.

Gene uçakların ilkel niteliklerinden ötürü taraflar arasında herhangi bir hava muharebesi de olmamıştı. Uçak sadece keşif ve karşı tarafın savaş gemilerini bombalamak için kullanılıyordu. Osmanlı Donanmasının uçak bombasıyla batan ilk gemisi Yedigörmüş muhribi olmuştu. O da Rus değil İngiliz bombasıyla batmıştı. Her ne olursa olsun uçak, ilk kez olarak, Birinci Dünya Savaşında Karadenizde askerî amaçla kullanılmıştı. 3) Amiral Kolçak Rus mayınlarını teknik olarak geliştirecek tertipler de almıştı. 4) Amiral Kolçak Köstence ve Varna sularında da Romanya ve Bulgaristanı etkileyecek bombardıman hareketleri tertipliyecetti.

Buna mukabil Osmanlı tarafı Amiral Kolçak'ın bu enerjik hareketlerinden yılmış değildi. Rusların boğaz önündeki mayın savaşını şiddetlendirmesine mukabil Osmanlı tarafı mayın arama ve tarama hizmetini geliştirmiş; daha geniş alanları tarayacak cihazlar yapıp, gemilerine monte etmiş; donanmasına daima açık bir kanal bulundurbilmişti. Kruvazör ve muhripler, daima, bu kanaldan çıkıp, girecekler ve aldıkları savaş görevlerini başarabileceklerdi.

Osmanlı tarafının çektiği tek sıkıntı, donanmasının ve başkentini kömür ihtiyacını karşılamaktı. Özellikle müttefik Almanya da, çeşitli bahaneler bularak kömür vermediği için, Osmanlı tarafı Zonguldak kömürüne şiddetle muhtaç kalmıştı. Donanma Komutanı, Osmanlı ticaret gemilerinin Ruslar tarafından devamlı şekilde batırılmasından ötürü, kömür taşıyıcı özel mavnalar yaptırmak zorunluğunu duymuştu. Bu mavnalar, Rus denizaltılarının muhtemel saldırılarına karşı da, birer toplu teçhiz edilmişti. Böylece Zonguldak ve Ereğliden İstanbula, aylık olarak, 5 - 7.000 ton kömür getirilebiliyor; kruvazör ve muhriplere de Zonguldaktan kömür ikmalı yaptırılıyordu.

Osmanlı tarafı, Almanyadan getirttiği uçaklar için Yeşilköyde bir deniz uçağı hava alanı yaptırmıştı. Sonradan bir alan da Büyükdere

yaptırılacaktı. Böylece Osmanlı Deniz Kuvvetleri özel bir hava kuvvetine de malik olmuştu. Bu uçaklarla keşif ve bombardıman görevlerini yapacaktı.

Diğer taraftan Osmanlı Deniz Kuvvetleri Rusların yapmakta olduğu taarruzî mayın savaşını da cevapsız bırakmış değildi. O da taarruzî mayın hareketleri yapacaktı. Bu arada Midilli kruvazörüyle Köstence önüne bir mayın mâniyası yapmış; UC 13 denizaltı gemisiyle de Sivastopol ve Odessa önüne mayın kirletmesi yaptırmıştı.

Bundan başka Osmanlı Deniz Kuvvetleri, Rusların muhtemel bir çıkarma hareketine karşı, gemi toplarıyla Midye ve İğneada dolaylarını tahkim etmişti.

2. Rusların Trabzon Çıkarması. (18 Nisan 1916)

1915 yılı sonlarında Erzurum şehri Çarlık Rusyası kuvvetlerinin eline düşmüştü. Bu hal Çarlık Rusyasına Rus kuvvetlerinin, iyi bir ikmal örgütüne malik olması takdirinde, Anadolu'da da kolay bir harekât geliştirebileceği kanısını vermişti. Kafkasların yolsuz durumu Rusları Doğu Karadenizin Osmanlı kıyılarında bir üsse malik olmak ihtiyacıyla karşı karşıya bırakmıştı. En iyi liman olarak da Trabzon Limanı seçilmişti. Gerçi Trabzon elverişli bir tabii liman değildi ama; Ruslar burada batırılacak gemilerle sunî bir liman yapmayı bile planlamışlardı.

Kara cephesi Trabzona 70 kilometre mesafede olduğu için, ilkönce, burasının bir kara harekâtiyle alınması düşünülmüş ve bu amaçla, cephe komutanının isteği üzerine, cephe Novrosiski'den Lazistan kıyılarına gönderilen kuvvetlerle takviye edilmişti. Bu takviye kuvvetlerini de Rus Donanması himayesinde seyreden ticaret gemileri getirmişti.

Lâkin Osmanlı dayanması karşısında, Ruslar için, Trabzonu kara harekâtiyle almak mümkün olamayacaktı. Buna multabil Ruslara, Osmanlı Devletinin Çanakkale harekâtından arta kalan kuvvetlerle hem Trabzonu takviye ettiklerine hem de bu liman kanalıyla cepheye yeni kuvvetler getirdiğine dair, haberler de gelmişti.

Bundan ötürü Rus cephe komutanı Donanma Komutanından Osmanlı kıyılarına parça parça kuvvetler çıkarmak suretiyle düşmana gözdağı verilmesini ve bu arada düşman hakkında bilgi toplanılmasını istemişti. Donanma Komutanı Amiral Eberhard ise böyle bir harekâttan yarar ummuyor; bunun yerine Trabzon Limanının büyük bir çıkarma harekâtiyle işgal edilmesini tavsiye ediyordu.

Bu teklif üzerine 7 Nisan 1916 gününde Rus cephe komutanlığında birleşik bir kara-deniz toplantısı yapılarak, durum beraberce mütalaa edilmiş ve Trabzona bir çıkarma hareketinin yapılmasına karar verilmişti. Trabzona 16.800 asker, 2.300 hayvan, 1358 araba ve 36 toptan kurulu 127 ne piyade tümeni çıkarılacaktı. Bu tümenin nakline de 30 ticaret gemisi tahsis edilmişti.

Osmanlı Donanmasına mensup savaş gemilerinin (kruvazör ve denizaltıları) Doğu Karadenize akın hareketi yapabilecekleri düşünüldükten Doğu Karadeniz limanlarında bindirme yapmak sakıncalı görülmüş ve bindirmenin Azak Denizi içindeki Mariupul Limanında yapılmasına, harekât gizliliğini korumak bakımından, karar verilmişti.

Donanma Komutanı himaye harekâtını çifte amaçlı olarak hazırladı. Rus Donanmasında çıkarma harekâtı ihtisasıyla tanınmış Tümamiral Kaskova çıkarma harekâtıyla meşgul oluyordu. Amiral Eberhard ise donanmasıyla Boğaz ağzında mevki alıp Osmanlı gemilerinin denize çıkmasını önliyecekti. Bu amaçla Amiral Eberhard, İmparatoriçe Katerina muharebe gemisiyle Kaul kruvazörü ve dört yeni muhribi kendi emrine almış; İmparatoriçe Maria muharebe gemisiyle eski zırhlı ve muhripleri de Amiral Kaskova'nın emrine tahsis etmişti.

Amiral Eberhard, görev yaparken, Zonguldak - Boğaz kömür yolunu tehdit etmeyi de ihmal etmeyecek; Amiral Kaskova da Doğu Karadenizdeki Osmanlı limanlarına taarruzî hareketler yapacaktı.

127 nci piyade tümeni gemilere Mariupul'dan bindirildi. Rus harekâtı denizde herhangi bir Osmanlı taarruzuna uğramadı. Böylelikle Trabzon da 18 Nisan 1916 günü Çarlık Rusyasının eline düştü.

3. Rusların Boğaz Önü Hareketleri.

1917 Yılı'nın Şubat ayında Çarlık Rusyasında ihtilâl hareketleri baş göstermeye başlamıştı. Fakat bu hareketler Amiral Kolçak'ın otoriter idaresinde Karadeniz Filosuna henüz intikal edememişti. Amiral hem kendi stratejisini hedefine ulaştırmak hem de donanma mürettebatını işsiz bırakmamak için taarruzî hareketlerine devam etmekte idi. Bu arada 26 Mart 1917 gününde 2 muhrip refakatindeki bir uçak taşıyıcı gemi ile boğaz önüne gelerek buradan İstanbulun ilk hava bombardımanını yaptırmıştı. Uçakların teknik niteliklerinin kifayetsizliğinden ötürü bu bombardımanda hiç bir sonuç alamıyacaktı.

Amiral 4 Nisan 1917 gününde İstanbul Boğazına karşı ikinci hareketini yaptı. Bu sefer daha büyük kuvvetler ve daha çok uçak kullanıyordu : Harekâтта bir tanesi 2 kruvazör ve 6 muhrip refakatindeki 3 uçak taşıyıcı gemi; öteki de 5 muhrip refakatinde 1 uçak taşıyıcı gemi olmak üzere iki grup kullanmıştı.

Osmanlı tarafı bu harekâtı evvelden farkedip Yeşilköyden havalandıran 7 uçakla gruplara taarruz ettiği için Rusların bu hareketi de başarıya ulaşamadı. Hareket Osmanlı deniz tayyarecilerinin ilk başarısı oldu. Bundan sonra da Ruslar tekrardan boğaza taarruz etmeye cesaret edemediler.

Burada şunu ifade etmek gerekir ki, Osmanlı Devletindeki havacılığın ilk kurucusu deniz subayları olmuştu. Bahriye Nezareti deniz savaşındaki, yeni silâh olan, uçağın yerini iyi tayin etmiş ve kendisine özel bir hava kuvveti yapmayı ihmal etmemişti. Ne yazık ki, Cumhuriyet döneminde bu uçakçılık denizcilerin elinden alınacak ve bu suretle deniz kuvvetleri, deniz hava kuvvetinden yoksun bırakılacaktı.

4. Ruslarla Mütareke.

İhtilâl idaresi Rusya iktidarını alınca Rusya ile Osmanlı Devleti arasındaki mütareke, Rusların isteği üzerine yapılacak ve 15/16 Aralık gecesi imza edilecekti. Konuşmalara Alman Deniz Kuvvetleri adına Amiral

Hofman, Osmanlı Deniz Kuvvetleri adına da Amiral Arif katıldı. Mütareke Karadeniz için aşağıdaki hükümleri taşımakta idi :

- Mütareke hükümleri, Karadeniz harekât alanının tamamına ve mütareke yapan devletlerin bütün deniz ve hava kuvvetleri için yürürlüktedir;
- Mütarekeyi yapan devletler tek mil denizlerde, deniz ve hava kuvvetleri tarafından, liman ve üslere karşı hiç bir taarruzda bulunmayacaklardır;
- Mütarekeyi yapan devletlerin limanları ve kıyılarıyla ara hattı üzerinde uçmak, tek mil denizler için yasaktır;
- Karadenizdeki ara hattı : St. George ağzında bulunan Olinka fenerinden Trabzon dolaylarında bulunan Yeroz burnuna kadardır;
- Karadenizde ticaret ve ticaret gemileri için olan tehlikesiz yolların ilâmı Odessada Mütareke Komisyonu tarafından yapılacaktır;
- Mütarekeyi yapan devletler, Karadenizde mütarekenin devamı süresince birbirlerine karşı saldırı hareketlerinde bulunmamak üzere hazırlık yapacaklarına söz vereceklerdir.

Mütarekenin yapılmasından sonra ilk olay Ruslarla Osmanlı Devleti arasında değil Almanlarla Osmanlılar arasında çıkmıştı : Osmanlı Donanması Sivastopola gitmiş; Yavuz burada havuza alınmış; bir taraftan da Rusların Karadeniz Donanmasına el konulmuştu. Almanlar, Osmanlı Devleti emrinde olarak, savaşıkları halde Rus savaş gemilerine kendi bandıralarını çekecekler ve Osmanlı Devletinin malı olan Mecidiye kruvazörünün bize iadesinde bile sorunlar çıkaracaklardı.

Görülüyordu ki, ittifaka liderlik yapan büyük devletler, savaşlarında düşmanı kadar müttefiklerini de hırpalamak şeklini uygulamakta ve ona herhangi bir çıkar sağlamak istememektedirler. Savaşa girerken kapitülasyon'arın kaldırılmasına razı olmayan Almanya şimdi de Rus Donanmasının Osmanlı Devletine verilmesine ayak diremişti. Savaş Osmanlı - Alman yenilgisi ile nihayet bulduğu için Rus Donanmasının durumu bir sorun olmadı. Lâkin savaş Alman - Osmanlı zaferiyle bitmiş olsaydı bu donanmanın alınıp Rusyaya götürüleceği kesindi. Belki Almanlar Yavuz ile Midilliye bile bize vermeyeceklerdi.

B. AKDENİZ CEPHESİ.

1. Genel Durum.

Çanakkale Boğazına karşı yaptıkları hareketin iflas etmesinden sonra Anglo-Fransız tarafı Akdenizdeki savaşın sıklet merkezini Suriye ve Irak bölgesine kaydırmışlardı. Basraya çıkacaklar ve bu suretle petrol bölgesinde başlayacak savaş Musul olmak üzere petrol bölgesine doğru geliştireceklerdi.

Dikkate şayan olan tarafı düşman tarafı böylece bir petrol savaşını yaparken Osmanlı-Alman tarafı daha çok Suriye kıyılarına önem verecek ve harekât sıklet merkezini burada tutacaktı.

Bu hareket'eri yapmak için Anglo-Fransız tarafında, kara kuvvetlerine stratejik manevra yapmak imkânını hazırlayan muazzam bir donanma vardı. Almanlar bu büyük imkânlar karşı sadece denizaltı harekâtı yapmak imkânına sahiptiler. Bu hareketin de müspet bir sonuç veremeyeceği kesindi.

Bu arada İngilizlerin Yunanistanı kazanmak üzere büyük bir çaba içinde oldukları farkedilmiş ve Selânik'e doğru olan Yunanistana yardım yo'unu sekteye uğratmak için denizaltı gemileriyle bu liman önüne mayın kirletmesi yapılmıştı.

2. Kara Muharebeleri.

Çanakkale muharebelerindeki başarısızlık Anglo-Fransızları başka cephelere yönelmek kararına götürmüştü. Bundan ötürü 1917 yılı Osmanlı tarafı için kara muharebeleri önem kazanmıştı. Karada savaşılan belli başlı cephele Suriye, Irak, Kafkas ve Avusturya-Macaristana yardım etmek üzere Karpatta idi. Ufak ölçüde olmak üzere İranda da savaşılmakta idi.

Suriye cephesi : Kanala karşı yapılan Osmanlı taarruzunun akamete uğramasından sonra dördüncü ordumuz Gazze-Birüsabi hattına çekilmişti. İngiliz'ler bu hatta bir tanesi 26 Mart 1917 öteki de 19 Nisan 1917 olmak üzere iki kez taarruz geliştirdiler.

Bu taarruzlarda Osmanlı savunma hattı çökmedi. İngiliz komutanı başarısızlığının nedenlerini şöyle anlatıyordu :

- a. İkmal hatları zayıftı;
- b. İngiliz kuvvetlerinin kozmopolit bir ırk havası içinde oluşu;
- c. İngiliz Donanmasından yeteri kadar bir destek göremeyişi.

İngiliz genel karargâhı, bu kanıları olumlu karşılmasına rağmen, cephe komutanını değiştirdi ve yerine General Allenbi'yi atadı.

Yeni komutan sıklet merkezini sağa kaydırmak üzere uzun bir taarruz hazırlığı yaptı. 27 Ekim 1917 de yapılan bu taarruz neticesinde Osmanlı kuvvetleri Yafa-Kudüs hattına çekilmeye zorunluk duydu.

General Allenbi 27 Ocak 1917 günü yaptığı taarruzda da Yafa-Kudüs hattını çökertti ve nihayet 19 Eylül 1918 de Nablus Güneyinde verilen muharebelerde kesin sonucu aldı.

Irak cephesi : Tarihte Osmanlılar Irak bölgesine, bir gelir kaynağı olarak değil de, beyhude masraf konusu olan bir bölge nazariyle bakmaktadırlar. Buna karşı İngilizler en büyük önemi Irak'a vermektedir. Bundan ötürü Osmanlı Devleti buradan Suriyeye asker çekerken, İngilizler tam tersi burasını takviye edeceklerdir. İngilizler Irak harekâtına daha 1914 yılında başlamışlardı.

İngilizler hemen savaşın başında yaptıkları taarruz ile Basrayı işgal ettiler. Osmanlı tarafı bir yıl çalıştıktan sonra karşı taarruz yapılsa da Basrayı bir türlü istirdat edemediler; tam tersi Nasıra-Ummara hattına çekildiler. Bu hat da İngilizler tarafından 28 Mart 1915 tarihinde

düşürüldü. Bundan sonra Küt-ül-Amara şehri etrafında iki önemli muharebe oldu. İngilizler 29 Eylül 1915 tarihinde şehri düşürdüler; Türkler de 10 Aralık 1915 tarihinde geri aldılar ve cephe komutanı General Tawsend'i esir ettiler. Bu başarıya rağmen Osmanlı tarafının Irak cephesini takviye etmeyip Suriyeye daha büyük önem vermeleri Irak cephesinin kritik bir duruma girmesine neden oldu. Böyle bir ihmalin sonucu olarak İngilizler 10 Aralık 1916 tarihinde Küt-ül-Amarayı tekrardan aldılar. İngiliz taarruzlarının sonucunda 11 Mart 1917 günü Bağdat ve 30 Ekim 1918 de de Musul düştü. Özellikle Musulda hiç bir Osmanlı dayanması olmamıştı.

3. Yavuz ve Midillinin İmroz Baskını.

Rusya ile yapılan mütarekeden sonra Osmanlı Donanma Komutanı Amiral Souchon kendi ana yurduna döndü ve bunun yerine donanmamıza komutan olarak Amiral Pasuwitz atandı. Bu Amiral kendisinden önceki komutanın atılgan ve aktif sevk idaresinden sonra Yavuz ve Midilli gemilerinin âtil durmasına tahammül edememişti. Kafasından bu iki gemiye, daima, Ege Denizinde bir taarruz hareketi yaptırmayı geçirip dururdu. Bu sırada İngilizlerin Selânik Limanına askerî nakliyat yapmakta olmaları Amiralin isteklerini büsbütün şiddetlendirdi. Amiral, Selânik nakliyatına sadece denizaltı gemileriyle taarruz edilmesini az bulmuştu.

Amiralin ilk planı Yavuz ve Midilli gemileriyle İmroz Adasına baskın yapıp oradaki İngiliz monitorlarını batırmaktı. Fakat bu plan, herhangi bir stratejik anlam taşımadığı için, ilkönce, Enver Paşa tarafından reddedilecekti. Fakat Amiralin direnmesi karşısında, Enver Paşa, hiç bir gemi kaybına neden olmamak şartıyla harekâtın yapılmasına izin verecekti.

Amiral, yapacağı bu baskın hareketi için yanına Yavuz ve Midilliden başka Muavenetimilliyeye tipi 2 muhriple Samsun tipi diğer iki muhrip aldı.

Fakat harekât çok büyük bir talihsizlik içinde yapıldı : Midilli kruvazörü düşmanın yaptığı bir mayın tarlasına düşerek battı; Yavuz da iki büyük mayın yarası aldı. Üstelik geri dönme seyri sırasında Nara önünde karaya oturdu. Kendi makineleriyle kurtulamadığı için Turgutreis zirhlisinin çekmesine ve tahlisiye gemilerinin kanal açmalarına zorunluk duyuldu. Kurtulma ameliyesi İngiliz uçaklarının devamlı taarruzları altında günlerce devam etti.

Uçakların ilkel bir teknikte bulunması Yavuzun daha ağır neticelerle karşılaşmamasını sağlamıştı.

Bu harekâttan sonra taraflar birbirlerine karşı ciddi hareketler terpilemediler. Sadece İngiliz uçakları İstanbulu bombardıman etmeyi kendilerine meslek yapmışlardı. Fakat şehir bu bombardımanlardan ciddi bir zarar görmedi. Sadece Yedigörmümler, İstinye koyunda Yavuz'a atılan bir bombanın isabetine hedef oldu ve limanda battı.

4. Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918).

Başbakan ve Dahiliye Nazırı Talât Paşa Osmanlı Devleti için savaşı kazanma şansının tamamıyla kaybedilmiş olduğunu bilmesine rağmen hiç bir zaman barış istemek taraflısı olmamıştı. Onun fikirlerine hareket veren nokta Osmanlı Devletinin müttefiklere verdiği sözü tutması ve anlaşmalara sadık kalması lüzumu etrafında toplanıyordu. Fakat Almanya ve Bulgaristanın yenilgiye uğraması karşısında o da barış istemeyi düşünmüştü; hükümetine bu kararı verdimiş; bununla beraber 8 Ekim 1918 gününde hükümetinin istifasını hükümdara vermişti. Bundan sonra İttihat Terakki partisini son kongreye davet edip savaşa girmek ve savaştaki politik tutumu anlatmak suretiyle hesabını verecek, bundan sonra parti başkanlığından da çekilecekti.

Hükümdar Vahdettinin tutumu daha başka idi : O Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan hükümdarları gibi kendisinin de tahtından indirileceğinden şüphe ediyordu ve kendisinin saltanatta kalmasını sağlayacak bir Başbakan ile mütareke ve barış antlaşmalarını yapacak bir delege aramakta idi.

Talât Paşa, hükümdara Tefvik ya da İzzet Paşaların başbakanlığa getirilmesini tavsiye etmişti. Hükümdar Tefvik Paşayı tercih edecek ve fakat bu zat bir türlü kabinesini kuramıyacaktı. Böylece bir hükümet buhranı başlamış; bu buhran birinci derecede, hâlâ Başbakanlık koltuğunda oturmasından ötürü Talât Paşayı rahatsız etmiş; o da «Böyle bir buhranlı dönemde veltâletle Başbakanlık yapmak olmaz; kesinlikle bir Başbakan atamak lâzımdır» gerekçesiyle hükümdar nezdinde ısrarlı teşebbüslere geçmişti.

Böylece İzzet Paşa 14 Ekim 1918 de hükümetini kurarak Osmanlı Devletine Başbakan oldu. Rahmetli Rauf Orbay da bu kabinede Bahriye Nazırı olarak yer almıştı.

Bu dönemin iki önemli olayı Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı Wilson'un prensiplerini yayın'aması ve Atatürk'ün de barış hakkındaki ana düşüncelerini Başbakan İzzet Paşaya bildirmesi oldu.

Wilson'un prensipleri şunlardı :

1. Milletlerarasındaki gizli antlaşma sistemlerine son verilerek açık antlaşma diplomasisi uygulanacak;
2. Karasuları dışındaki denizlerde gerek savaş zamanında gerek barış zamanında gidiş geliş kesinlikle serbest olacak;
3. Ekonomik engellerin, imkân derecesinde, kaldırılması ve ticarî sorunlarda bütün devletler arasında eşitlik kurulmasına çalışılacak;
4. Her milletin silâhlanma işi, kendi iç güvenliğini sağlayacak derecede, en az düzlükte bulunacak;
5. Sömürgeciliğe ait bütün isteklerin, egemenlik sorununun çarelendirilmesinde ilgili hal'ın çıkarları da hükümetlerin haklı istekleri derecesinde geniş ve tamamıyla tarafsız bir fikirle tartışılarak çarelendirilecek;
6. Rus toprakları tamamıyla boşaltılacak;

7. Belçikamın, bütün başka milletler gibi, haiz olduğu özgürlüğü kayıtlı altına almak için hiç bir suretle teşebbüs olunmaksızın boşaltılması ve onarılması;

8. Fransız topraklarının tamamıyla boşaltılması ve işgal altında kalmış olan kısımlarının onarılması. Alsas-Loren hakkında 1871 tarihinde Prusya tarafından Fransaya yapılan haksızlık elli yıla yakın bir süre içinde dünya barışını bozacağından toplumun çıkarları adına barışın tekrar sağlanabilmesi için o haksızlığın onarılması;

9. İtalya sınırlarında milletlerarasındaki sınır hattı açıkca anlaşılacak şekilde bir sınır düzeltmesi yapılmalı;

10. Milletlerarası mevkiilerin korunması ve sağlanması istenen Avusturya-Macaristan milletlerine serbest olarak gelişme için geniş ölçüde imkân bırakılması;

11. Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ın boşaltılması ve işgal olunan toprakların onarılması; Sırbistana denize serbest çıkış yeri verilmesi. Çeşitli Balkan devletlerinin dostca yapılacak fikir teatisi neticesinde ve tarihin vücudunda getirdiği bağlar ve milliyet farkları dikkat nazarına alınarak tayini. Bu devletler hakkında siyasi ve iktisadi özgürlüğe ve toprak bütünlüğüne ait milletlerarası teminat verilmesi;

12. Şimdiki Osmanlı İmparatorluğunun Türk olan kısımlarına katı bir egemenlik hakkı verilmesi. Fakat bugün Türk boyunduruğunda bulunan diğer milletlere tam bir emniyet içinde kalmaları ve zahmetsiz olarak gelişmeleri imkânının teminat altına alınması;

13. İtiraz edilmeyecek bir şekilde Polonyalı halk ile meskûn olan araziye şamil olmak üzere mustakil bir Polonya Devleti kurulması. Bu devlete denize serbest bir çıkış imkânı verilmesi. Siyasi ve ekonomik özgürlüğü ve toprak bütünlüğü milletlerarası sözleşmelerle teminat altına alınması;

14. Katı sözleşmelere uyarak bütün devletlere eşit olarak siyasi özgürlük, karşılıklı toprak bütünlüğü garantisi vermek amacıyla milletler arasında genel bir cemiyet kurulma lüzumu.

Atatürk de hükümdara yazdığı mektupta şu fikirleri ileri sürmekte idi :

«Halep'te bulunduğum günler içinde memleketin genel durumunu kendi kendime inceledim. Durum şuydu: Müttefiklerimiz ve biz partiyi kaybetmiştik. Fakat Türkiye için sorun, bütün varlığımızı kaybetmek sonucuna varacak kadar korkunçtu. O tarihte düşünülecek şey, kaybolduğuna şüphe olmayan Partiyi iade etmek olamazdı. Yalnız, varlığımızı korumak için en kesin çarelere başvurmakta da tereddüt etmemeliydik. Hattâ bu uğurda, bütün müttefiklerimizden ayrı olarak, yeniden durum almak zorunluk olabiliirdi. Halbuki savaşı bu sonuca sürükliyen o günkü kabineden böyle bir hareket beklemek yersizdir. Derhal bu kabineyi düşürmek, onun yerine benim de düşündüğüm tarzda iş görececek bir kabineyi iktidar mevkiine getirmek lüzumuna inandım. Şunu da eklemeliyim ki, tasarılarımı tatbik edebilmek için yeni kabinede mutlaka ordunun komutasının da bana verilmesi gerektiğine kanı getirmiş bulunuyordum.

Durum buhranlı olduğundan ve alınacak tedbirlerin çok ciddi ve acele olması gerektiğinden bu düşüncelerimi telgrafla Padişah Vahdettine

bildirdim. Yeni kabine için Başbakan olarak İzzet Paşa'yı ve nezaretlere de bazı arkadaşları adlarıyla tavsiye etmişim. Aynı telgrafta kendimin de Harbiye Nazırı olarak bulundurulmuşluğumu çok samimi bir dille istedim. Padişaha bu başvuramdan, kabine için tavsiye ettiğim kişilere de ayrıca bilgi verdim.

Çok geçmedi; Talât Paşa kabinesi istifa etti. İzzet Paşa başkanlığında yeni kabine teşekkül etti. Bu teşekkülün benim teklifim ile ilgisi olup olmadığına dair bir şey diyemem. Ancak tavsiye ettiğim arkadaşların önemlileri kabine içinde bulunuyorlardı. Yeni kabinenin kurulmasından sonra başbakandan aldığım telgraf, hatırımda kaldığına göre, şu cümle ile bitiyordu:

Barıştan sonra bize katılmanızı Allah sağlasın.

Bu telgrafla verdiğim cevapta şunları anlatmaya çalıştım: Ben barışın çabuk gelmeyeceğini; barışa kadar çok buhranlı ve önemli vazifeler karşısında kalacağımızı ve bu zorluklar içinde vatanıma çok hizmetler yapmanın kaabil olduğunu bildiğim içindir ki Harbiye nazırlığı makamını istemişim. Yoksa barışa erişebildikten sonra onun huzur ve sükûn içinde Harbiye Nezareti vazifelerini benden çok mükemmel olarak ifa edecek değerli kişiler olduğunu bildirdim.»

Böylece devletin içinde bulunduğu buhran ne kadar büyük olursa olsun Atatürk'ün kabineye alınmak istenmediği belli olmuştu. Bu hal Atatürk'ün ayrı bir mücadele yapmak kararına götürecektir ve sonradan büyük Türk Milleti özgürlüğüne bu büyük insan tarafından kavuşturulacaktır.

İzzet Paşa Kabinesi mütareke arayacaktı. Büyükkada'da ikamete memur edilen General Tawsend'in Başbakana başvurması bu isteği kolaylaştıracaktı. General Tawsend Küt-ül-Amare'de esir edildikten sonra İstanbul'a getirilmiş ve Büyükkada'da ikamete mecbur edilmişti. Kendisine Tefik adında bir Deniz Subayı da Yaver olarak atanmıştı. General yaşadığı Prens hayatından Türklere karşı büyük bir sempati duymuş ve sempatinin şükranını da arabuluculuk yapmakla ödemek istemişti.

General Tawsend arabuluculuk teklifini yapmak üzere İzzet Paşadan konuşma istemiş ve 19 Ekim 1918 gününde de yaveri Yzb. Tefik ile Başbakanlığa gelerek bu konuşmayı yapmıştı. Teklif Osmanlı Hükümeti tarafından da uygun karşılandığı için General Tawsend gidip İngilizlerin Akdeniz Filosu komutanı Amiral Galdrop'u Mondros Limanında ziyaret edecek ve bu ziyaretten Osmanlı Hükümetinin mütareke konuşmalarına resmen davet edilmesi doğacaktı.

25 Ekim 1918 günü mütareke konuşmalarında Osmanlı Hükümetini temsil etmek üzere Bahriye Nazırı Rauf Orbay başkanlığında Reşat Hikmet Bey ve kurmay Yarbay Sadullah Güney atandı. Heyet de İzmirin Foça mevkiinden bir İngiliz kruvazörüne binerek Limni Adasına gitti.

Hükümet, mütareke konuşmalarına esas olarak Rauf Orbaya aşağıdaki talimatı vermişti :

1. Boğazların açılması :

Mütareke sırasında boğazların tüccar ve savaş gemilerine açık olma esasını kabul ederiz.

Yalnız Yunan savaş gemilerinin boğazlardan geçmesine izin veremeyiz. Boğazlardaki istihkâmlar, Osmanlı askerî kuvvetleri tarafından muhafaza edilecektir. Hasım tarafından şiddetli ısrar vakı olursa kontrol sıfatiyle belirli sayıda İngiliz subayları bulunmasına da izin verilebilir. Bunların, barışın yapılmasından sonra boğazları terk etmeleri şarttır. Bu husus protokol içine sokulmalıdır. Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarından girecek olan savaş gemileri iki boğaz arasında iki günden fazla kalmıyacak ve Adalar Denizine geçeceklerdir.

2. Askerin terhisi :

Askerin terhisine dair olan teklifi esas itibarıyla kabul edeceğiz. İç nizamı muhafaza için barış zamanındaki sayıyı tecaviüz etmeyecek askerî kuvvetler silâh altında bulunacaklardır. Orduda bulunan yabancı subaylar ve erler memleketlerine belirli zamanda geri gönderileceklerdir.

3. Mütarekenin imzalandığı gündeki muharebe hatları tecaviüz edilmeyecektir. Tabii olarak mütareke, genel cephelere ve İngiltere ile müttefiklerine de şâmil olacaktır.

4. Gerek memleket içi gerekse karasularında emniyet ve asayişin muhafazasını hükümet tekeffül ve taahhüt edecektir. Hükümet idaresinin hiç bir suretle müdahale görmesi kabul edilemeyecektir. Memleketin hiç bir noktasına askerî kuvvet çıkarılmıyacaktır.

5. Karadeniz havzasında Almanların taarruzlarına ve denizyollarını tehlikeye sokmak ihtimallerine karşı kıyılarımızda ve karasularımızda müdafaa tedbirleri alınması bize ait bir keyfiyettir. Ancak İngilizler, kendilerine kanı getirecek şekilde, teftiş hakkına malik olabilirler.

6. Mütarekeden sonra ticaretin ve gemilerin serbestisini mutlak surette kabul etmekteyiz. Memleketimize hububat ve başka gıda maddeleri getirilmesinin süratlendirilmesini teklif ediyoruz.

7. Mütarekeden sonra Almanyanın Türkiyeye ödünç para vermesi devam edemeyeceği kesin olduğundan bize ara yardımında bulunulmasını teklif edeceğiz.

8. Millî namusu rencide edecek her cins istekler reddolunacaktır. Almanya ve Avusturya-Macaristan askerî kuvvetleri ile Büyükelçilik memurları ve konsoloslarının Türkiyeyi terketmeleri için en az iki ay süre tayin edilecektir. Türkiye içinde bulunan Alman ve Avusturya-Macaristan uyruklularının memleketlerine gitmeye zorlanmaları, bu hükümetlerin de bizim uyruklularımıza aynı işlemi yapmaya zorlayacağından; halbuki, sayısı belki on beş, yirmi bini geçmeyen Osmanlı uyruklularının, özellikle okurların şu sırada memlekete geri gelmeleri kesinlikle kabul olamayacağından, bu yolda bir teklif alınırsa kesinlikle reddedilecektir.

İngilizler ise Mütareke konuşmalarına aşağıdaki şartlarla gelmişlerdi :

1. Karadenize geçmek için Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının açılması ve Karadenize geçişin sağlanması. Çanakkale ve Karadeniz Boğazları istihkâmlarının müttefikler tarafından işgali.

2. Osmanlı sularındaki bütün mayın tarlaları ile torpido ve kovan yerleri ve başka engellerin bulunduğu yerler gösterilecek ve bunları tahrip etmek ya da kaldırmak için istek üzerine yardımda bulunulacaktır.

3. Karadenizde var olan mayın yerleri hakkında var olan bilgi İngilizlere verilecektir.

4. İtilaf devletlerine mensup savaş esirleriyle Ermeni esirleri ve tutukluları İstanbulda toplanacak, kayıtsız ve şartsız olarak galip devletlere teslim olunacaktır.

5. Sınırların korunması ve iç güvenliğin devam etmesi için lüzumlu görülecek askerden başkasının derhal terhisi (Asker sayısını galip devletler tayin edeceklerdir.)

6. Osmanlı karasularında ya da Osmanlı hükümeti tarafından işgal edilen sularda bulunan savaş gemilerinin hepsi teslim ve iş bu savaş gemileri gösterilecek liman ya da limanlarda enterne edilecektir.

7. Askeri sevk ve idare bakımından önemli noktalar İtilaf Devletleri kuvvetleri tarafından işgal edilecektir.

8. Bugün Osmanlı işgalı altında bulunan bütün liman ve demir yerlerinden İtilaf Devletlerine mensup savaş gemileri yararlanacaklardır. Bu limanlar İtilaf Devletleriyle savaş halinde bulunan devletlerin gemilerine karşı kapatılacaktır.

9. İstanbulun İtilaf Devletleri kuvvetleri için bir deniz üssü olması ve Osmanlı limanlarında bulunan teknil tersanelerin bu devletlere ait gemilerin onarımı için kullanılması.

10. Toros tünellerinin müttefikler tarafından işgalı.

11. İranın Kuzeybatı kısmında ve maverai Kafkasyada bulunan Osmanlı kuvvetlerinin derhal savaştan önceki sınıra çekilmesi.

12. Telsiz telgraf ve kabloların İtilaf memurları tarafından idaresi.

13. Denize, askerliğe ve ticarete ait madde ve malzemelerin tahrip-ten men'i.

14. Kömür, akaryakıt ve deniz levaziminin Türkiye kaynaklarından satın alınması için kolaylıklar gösterilmesi.

15. Bütün demiryollarının İtilaf kontrol subayları idaresine verilmesi. Buna Maverai Kafkasyada bulunan demiryollarının da dahil edilmesi. Bu maddeye Bakü ve Batumun İtilaf kuvvetleri tarafından işgal edilmesi de dahildir.

16. Hicazda, Asirde, Yemende, Suriyede, Kilikyada ve Irakta bulunan kuvvetlerin en yakın İtilaf Devleti komutanına ve Arap temsilcisine teslimi.

17. Trablusta, Bingazide bulunan Osmanlı subaylarının en yakın İtalyan garnizonuna teslimi.

18. Trablus ve Bingazide, Mısırda da dahil olduğu halde işgal edilen limanların en yakın İtilaf garnizonuna teslimi.

19. Alman, Avusturya deniz, kara, ve sivil memurlar ve uyruklularının en yakın İngiliz ve müttefikleri komutanlarına teslimi.

20. Osmanlı kuvvetlerinin askerî sevki idare, teçhizat, silâh, cephane ve nakliyesi hakkında verilecek emirlere uyması.

21. Erzak ve levazımın İtilaf Devletleri subayları tarafından kontrolü.

22. Osmanlı savaş esirleri İtilaf Devletleri nezdinde muhafaza edilecektir.

23. Osmanlı Hükümetinin merkezî hükümetlerle ilgisini kesmesi.

24. (A) Altı Ermeni ilinde karışıklık çıktığında adı geçen illerin İtilaf kuvvetleri tarafından işgal edilme hakkının muhafaza edilmesi.

(B) Yedinci, onuncu ve on beşinci maddelere ek olarak Sis, Haçin, Zeytun ve Ayıntep'in işgali.

25. Müttefiklerle Osmanlı Hükümeti arasında çarpışma 1918 yılı Ekim ayının otuz birinci günü vasatı mahallî saatle öğle vakti tatil edilecektir.

Böylece iki tarafın getirdiği teklifler arasındaki büyük tezatlar belli oluyordu. Şüphesiz bu tezatlar, daha çok, Osmanlı temsilcilerinin görevlerini zorlaştırmıştı. Çünkü İstanbuldan hareketlerinden önce asla tahmin edilemediği tarzda çok ağır tekliflerle karşılaşmışlardı. Bundan ötürü mütareke konuşmaları çetin şartlarda devam etti. Nihayet Rauf Orbay İzzet Paşa hükümetinden son fikirlerini bildiren yeni talimat aldı ve bu talimat çerçevesinde 30 Ekim 1918 günü mütarekeyi imzaladı. Kesinleşen şartlar şunlardı :

1. Karadenize geçmek için Çanakkale ve Karadeniz Boğazlarının açılması ve Karadenize geçmenin sağlanması, Çanakkale ve Karadeniz Boğazları istihkâmının müttefik devletler tarafından işgali.

2. Osmanlı sularındaki bütün mayın tarlalarıyla torpido ve kovan yerleri ve başka engellerinin bulunduğu yerler gösterilecek ve bunları taramak ya da kaldırmak için istek vukuunda yardım edilecektir.

3. Karadenizde var olan torpil yerleri hakkındaki bilgiler İtilaf Devletlerine verilecektir.

4. İtilaf Devletlerine mensup savaş esirleriyle Ermeni esirleri ve tutukluları İstanbulda toplanacak, kayıtsız ve şartsız olarak İtilaf Devletlerine teslim edileceklerdir.

5. Sınıfların muhafazası ve dahili aşayışın devam etmesi için lüzum görülecek askerî kuvvetlerden başkası derhal terhis edilecektir. (İşbu askerî kuvvetlerin sayı ve durumları İtilaf Hükümetleri tarafından Osmanlı Devletiyle konuşulduktan sonra kararlaştırılacaktır.)

6. Osmanlı karasularında zabita ve buna benzer hususlar için kullanılacak küçük gemiler müstesna olmak üzere Osmanlı sularında ya da Osmanlı Devleti tarafından işgal edilmiş sularda bulunan savaş gemilerinin hepsi teslim olup gösterilecek liman ya da limanlarda tutuklu bulunacaktır.

7. Müttefikler, emniyetlerini tehdit edecek durum çıktığı takdirde, herhangi bir askerî yeri işgal etmek hakkını muhafaza edeceklerdir.

8. Bütün Osmanlı işgali altında bulunan liman ve demir yerlerinden İtilaf Devletleri gemilerinin yararlanmaları sağlanacaktır. Bu limanlar İtilaf Devletleri düşmanlarına kapalı bulundurulacaktır. Osmanlı gemileri de ticaret ve askerî terhisi hususlarında buna benzer şartlarda istifade edeceklerdir.

g. İtilaf hükümetleri, Osmanlı tersane ve limanlarındaki gemilerin onarımını kolaylaştıracak vasıtalar kullanacaklardır.

10. Toros tünellerinin müttefikler tarafından işgal edilmesi.

11. İranın Kuzeybatı kısmında ve Mevral Kafkasdaki Osmanlı kuvvetlerinin derhal savaştan önceki sınır gerisine çekilmesi hususunda evvelce verilen emir, yerine yetirilecektir. Maveraî Kafkasın evvelce Osmanlı kuvvetleri tarafından kısmen tahliyesi emredildiğinden geri kalan kısmı Müttefikler tarafından, mahallî durum incelenerek, istek olursa boşaltılacaktır.

12. Hükümet muhaberatı müstesna olmak üzere telsiztelgraf ve kabloların İtilaf memurları tarafından kontrolü.

13. Denize, ciheti askeriye ve ticarete ait madde ve malzemenin tahrip edilmesinin men'i.

14. Memleketin ihtiyacı tatmin edildikten sonra geri kalan kömür, akaryakıt ve deniz levazımının Türkiye kaynaklarından satın alınması için kolaylık gösterilmesi. (Adı geçen maddelerin hiç biri memleketin dışarısına çıkarılmayacaktır.)

15. Bütün demiryollarına İtilaf kontrol Subayları memur edilecektir. Bunlar arasında bu gün Osmanlı Hükümetinin kontrolü altında bulunan Maveraî Kafkas Demiryolu kısımları dahildir. İşbu Kafkas hatları serbest ve tam olarak İtilaf memurları idaresi altına verilecektir. Halkın ihtiyacının temini dikkat nazarına alınacaktır. İşbu maddede Batumun işgali dahildir. Osmanlı Hükümeti Bakû'nun işgaline itiraz etmeyecektir.

16. Hicazda, Asirde, Yemende, Suriyede ve Irakta bulunan muhafız kıtaları en yakın İtilaf komutanına teslim edilecektir. Ve Kilikyadaki kuvvetlerin intizamını muhafaza için gereken miktardan başkası beşinci maddedeki şartlara uygun olarak kararlaştırılacak şekilde geri çekilecektir.

17. Trablus ve Bingazide bulunan Osmanlı subayları en yakın İtalyan muhafaza kıtalarına teslim edilecektir. Osmanlı hükümeti teslim emrine itaat etmedikleri takdirde muhabere ve yardımını kesmeyi taahhüt eder.

18. Mısır da dahil olduğu halde Trablus ve Bingazide işgal edilen limanların en yakın İtilaf garnizonuna teslimi.

19. Alman, Avusturya deniz, kara ve sivil memurları ve uyruklularının bir ay içinde ve uzak yerlerde bulunanların bir aydan sonra mümkün olan en kısa zamanda Osmanlı ülkesini terketmeleri.

20. Beşinci madde uyarınca terhis edilecek Osmanlı kuvvetlerine ait silâhlar, cephan ve nakil araçlarının kullanma usullerine dair verilecek talimata uyulacaktır.

21. İtilaf Devletlerinin çıkarlarını korumak için işe nezareti nezdine İtilaf temsilcileri bağlı bulunacak ve kendilerine bu hususta lüzum görülecek bütün bilgiler verilecektir.

22. Osmanlı savaş esirleri İtilaf Devletleri nezdinde muhafaza edilecektir. Sivil savaş esirleriyle askerlik yaşı dışında olanların tahliyesi dikkat nazarına alınacaktır.

23. Osmanlı Hükümeti, merkezi hükümetlerle bütün ilgisini kesecektir.

24. Altı ilde karışıklık çıktığında adı geçen illerin herhangi bir kısmının işgal hakkını İtilaf Devletleri muhafaza ederler.

25. Müttefiklerle Osmanlı Hükümeti arasında çarpışma 31 Ekim 1918 günü mahallî saatle öğle vakti tâtil edilecektir.

Mondros Mütarekesinin imzalanan metni Amiral Galdrop'un, konuşma başında, getirdiği İngiliz tezine çok yakındı. Gerek antlaşmanın metni gerekse bu metnin İngiliz tezine fazla benzemesi gösteriyordu ki, İngiltere Devleti ve müttefikleri Osmanlı Devletini yok etmekte kararlı idiler. Antlaşmanın metni de, ulaşılmak istenen bir hedef değil, asıl hedef olan Osmanlı Devletini paralamaya doğru atılmış kuvvetli bir adımdı. Bundan sonra Osmanlı Devletinin özgürlük değil yok olmayı beklemesi gerekirdi. Nitekim galip devletler Mondros Antlaşmasının hükümleriyle de yetinmeyecek; bu ağır antlaşmanın hükümlerini de çiğneyeceklerdi.

Osmanlı Devletinin son Hükümdarı Vahdettin, kendi tahtının şeref-siz de olsa muhafazası uğruna, milletini feda edecek; İngilizlerin her dediğini yapmaya çıkar bulacaktı. Fakat Büyük Türk Milleti hiç bir zaman bu kanıda olmamıştı. Bu kanıda olmadığını da yer yer mukavemet grupları teşkil ederek göstermişti. Büyük Millet, özgürlüğünü koparmak için sadece kudretli bir lider ihtiyacıyla karşı karşıya kalmıştı; bunu aramakta idi.

Devlet adamlarından kurtuluş çaresini yabancı büyük bir devletin mandasını kabul etmekte görenler az değildi. Rahmetli Prof. Ahmet Reşit Deniz Harp Akademisinde bize söylediğine göre, Büyük Millet sadece kendi enerji ve güzel nitelikleriyle kendisini kurtaracağına inanan devlet adamı tekti : Mustafa Kemal (Atatürk) Mustafa Kemal bu kanılarını her Cuma selâmlığında çekinmeden etrafa haykırmakta idi.

İngilizlerin Meclis Mebusanı kapayıp milletvekillerini Malta Adasına götürmeleri ve Yunanlıların da İzmir'i işgal edermeleri Osmanlı Hükümetini fiilen âciz bir duruma sokmuştu. Bundan ötürü Mustafa Kemal, Samsun yoluyla, Ankaraya koşacak, daha yolda kurtuluş kongrelerini yaptıracak, 23 Nisan 1920 de de, Büyük Türk Milletinin iradesine dayanan Büyük Millet Meclisini kuracaktı. Artık Büyük Millet Büyük Liderini bulmuş, onun etrafında toplanmış ve azimli adımlarıyla geleceğe doğru yürümeye başlamıştı.

Bu büyük olay, Osmanlı Hükümeti ve Hükümdarın Sever Barış Antlaşmasının, Mondros hükümlerinden de daha ağır, hükümlerini imzalamasına rağmen, Birinci Dünya Savaşının, Türkiye konusunda, meydana getirdiği hukukî sorunların çarelendirilmesini uzatacaktı. Artık galip devletlerin himayesi altında Anadolu'ya ayak basan Yunanistan ile bütün güvenini sadece kendi vatanseverliğinden alan Büyük Türk Milleti savaşacaklar; bu savaşın sonucu Birinci Dünya Savaşı sorunlarını da çarelendirecekti.

KRONOLOJİ

OSMANLI — İTALYA SAVAŞI

- 6 Ağustos 1911 Hamidiye Kruvazörünün İngiltere seyahati dönüşü Trablusgarpa uğraması.
- 23 Eylül 1911 İtalyan hükümetinin, limanlar gelecek İtalyan ticaret gemilerini anavatana iade etmeleri hakkında, Osmanlı Devleti nezdindeki konsoloslarına emir vermesi.
- 26 Eylül 1911 İtalyan hükümetinin Osmanlı Devletine nota vermesi.
- 27 Eylül 1911 Bir İtalyan filosunun Trablusgarpa ulaşan denizyollarını kontrol altına alması.
- 28 Eylül 1911 Derne adlı ticaret gemisinin İtalyan kontrol hattını yarıp Trablusgarp limanına savaş malzemesi götürmesi.
- 28 Eylül 1911 Osmanlı hükümetinin İtalyan notasına cevap verme kararı; sonra da istifa etmesi.
- 29 Eylül 1911 İtalyan hükümetinin Osmanlı Devletine savaş ilanı.
- 1 Ekim 1911 İtalyan donanmasının Trablusgarp, Bingazi ve Tobruk'u bombardımanı ve karaya asker çıkarıp işgale başlaması.
- 1 Ekim 1911 İtalyan donanmasının Rum şirketine mensup Neva adlı ufak ticaret gemisini yakalaması.
- 5 Ekim 1911 İtalyan muhriplerinin Ege Denizinde ve Rodos Adası dolaylarında görünmeleri.
- 7 Ekim 1911 Harbiye Nezaretinin donanmanın Çanakkaleye gönderilmesini istemesi.
- 12 Ekim 1911 İtalyan kolordusunun Trablusgarpa gelmesi.
- 15 Ekim 1911 Donanmanın Çanakkaleye hareketi.
- 17 Ekim 1911 Donanmanın Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı emrine girmesi.
- 27 Ekim 1911 Taşköprü gambotunun İzmirden Çanakkaleye intikali.
- 29 Ekim 1911 İki İtalyan muhribinin Trablusgarp - Malta telgraf hattını kesmeleri.
- 30 Ekim 1911 Bir İtalyan filosunun Derne telsiz telgraf istasyonunu tahrip etmesi.
- 3 Kasım 1911 İtalyan muhriplerinin Akabede Haliç gambotuyla muharebesi ve bu gambotu batırmaları.
- 5 Kasım 1911 İtalyan Parlamentosunun İki Osmanlı vilâyetinin İtalya hükûmetine katıldığına dair kararı.
- 7 Ocak 1912 Konfide Deniz Muharebesi ve Osmanlı gambotlarının üstün kuvvetler tarafından batırılması.
- 26 Şubat 1912 Beyrut Deniz Muharebesi ve Avnillâh korvetinin İtalyan filosu tarafından batırılması.
- 4 Mart 1912 İtalya tarafında Donanma Komutanının değişmesi.
- 14 Mart 1912 İtalyan Başkomutanlığının Çanakkaleye tarruz hakkında donanma komutanına yetki vermesi.
- 27 Mart 1912 İtalyan donanma komutanı Ege Denizinde harekât yapmak için yetki istemesi.
- 15 Nisan 1912 İtalyan Donanmasının Stampalya Adasında toplanması.
- 18 Nisan 1912 İtalyanların akim kalan Çanakkale taarruzları.
- 17 Nisan 1912 İtalyan filosunun Çanakkale Boğazını bombardıman etmesi.
- 28 Nisan 1912 Bir İtalyan filosunun Stampalya Adasını işgali.
- 4 Mayıs 1912 İtalyanların Rodos Adasını işgal etmeleri.
- 22 Mayıs 1912 Oniki Adanın İtalyanlar tarafından işgalinin tamamlanması.

18 Temmuz 1912

18 Ekim 1912

2 Şubat 1912

17 Şubat 1912

3 Mayıs 1912

1 Ekim 1912

2 Ekim 1912

6 Ekim 1912

7 Ekim 1912

8 Ekim 1912

13 Ekim 1912

14 Ekim 1912

16 Ekim 1912

17 Ekim 1912

18 Ekim 1912

18 Ekim 1912

19 Ekim 1912

20 Ekim 1912

21 Ekim 1912

21 - 23 Ekim 1912

22 Ekim 1912

23 Ekim 1912

24 Ekim 1912

28 Ekim - 2 Kasım 1912

31 Ekim 1912

1 Kasım 1912

7 Kasım 1912

11 Kasım 1912

17 Kasım 1912

21 Kasım 1912

25 Kasım 1912

2 Aralık 1912

İtalyan torpidobotlarının Çanakkale Boğazındaki Osmanlı Donanmasına neticesiz gece baskını.
Barış Antlaşması.

BALKAN SAVAŞI

Bulgar Veliâhtı yaş günü töreninde Bulgar - Sırp konuşması.

Avusturya - Macaristan hükümetinin büyük devletleri Osmanlı - Balkan sorunlarını çarelendirmeye çağırması.

Bulgar - Yunan ittifakı imzalandı.

Yunan donanmasına dört yeni muhrip katıldı.

Osmanlı Karadeniz filosu teşekkül etti.

Hamidiye Kruvazörünün Karadeniz askeri ulaştırmasını korumak üzere Karadenize çıkması.

Osmanlı Hükümetinin Osmanlı Yunanlılarda bulunan Yunan ve Bulgar ticaret gemilerinin kiralanmasına karar vermesi ve Çanakkalede bulunan 9 Yunan ticaret gemisine el konulması.

Osmanlı Hükümeti Birinci Meşrutiyet anayasasını tatbik edeceğini ilân etmesi.

Deniz Kuvvetleri için seferberlik iradesinin çıkması.

Karadağ Prensiğinin Osmanlı Devletine savaş açması.

Balkan devletlerinin Osmanlı Hükümetine nota vermesi.

Osmanlı Hükümetinin işime karışmayın diye büyük devletlere nota vermesi.

Başkomutan Vekilinin Bulgar donanmasının tahribi için Donanma Komutanlığına emir vermesi.

Bulgar ve Sırp Büyükelçilerinin pasaportlarını almaları.

Bulgar ve Sırp hükümetlerinin Osmanlı Devletine savaş açmaları.

Osmanlı Donanmasının Bulgar kıyılarına abluka koyması.

Varnanın birinci bombardımanı.

Yunan hükümetinin Osmanlı Devletine savaş açması.

Yunan donanmasının Limni Adasını işgali.

Varnanın ikinci bombardımanı.

Hamidiye Kruvazörünün Kavarna harekâtı.

Pınarhisar kara muharebeleri.

Sırpların Kosova kara muharebesini kazanmaları.

Bulgar kıyılarına karşı Osmanlı Donanmasının gösteri harekâtı.

Sırp kara kuvvetlerinin Yenipazarı alması ve Bulgar kara kuvvetleriyle birleşmesi.

Harbiye Nezaretinin donanmayı Çatalca ve Bolayır cephelelerinin yanlarını desteklemeye çağırması.

Bombardımanlara son verilmesi hakkında Rus notası.

Lüleburgaz kara muharebesi.

Fethibülend korvetinin Beyrutta batırılması.

Midye'ye asker nakli.

Yarbay Ali Rıza'nın donanmanın taktik kullanılması hakkında yazılı teklifi.

Tekirdağında Bulgar kara kuvvetleriyle Osmanlı savaş gemileri çarpışması.

Çatalca cephesine karşı Bulgar taarruzunun başlaması.

Selânikte Fuat vapuruna Yunanlıların el koyması.

Hamidiye Kruvazörünün Varna önünde torpidolanması.

Donanmanın Çanakkaleye gitmesi için Başkomutanlığın son emri.

Bulgarlarla mütareke yapılması.

Bahriye Nazırının Donanmanın Çanakkaleye harekete hazır olduğunu bildirmesi.

- 10 Aralık 1912 Donanmada müstakil fırkanın teşekkülü.
16 Aralık 1912 İmroz Deniz Muharebesi.
17 Aralık 1912 Başkomutan Vekili Donanmayı teftişi.
16 Aralık 1912 Londra Barış Konferansının toplanması.
17 Aralık 1912 Londra Büyükelçiler konferansının toplanması.
19 Aralık 1912 Marmarada kaçak nakliyatın kesilmesi için Başkomutanlık emri.
22 Aralık 1912 Müstakil tümenin Çanakkale önündeki harekâtı.
23 Aralık 1912 Babıâli baskını. Nazım Paşanın öldürülmesi.
24 Aralık 1912 Şarköye Rus büyükelçilik yatının gelmesi.
1 Ocak 1913 Sakız Adasının Yunanlıların eline düşmesi.
4 Ocak 1913 Kruvazör ve muhrip harekâtı.
6 Ocak 1913 Barış konferansının iş görmeyip dağılması.
10 Ocak 1913 Hafif kuvvet harekâtı.
13 Ocak 1913 Hamidiye ve muhriplerin harekâtı.
18 Ocak 1913 Monduros Muharebesi.
15 Ocak 1913 Hamidiye Kruvazörünün akın harekâtına başlaması.
4 Şubat 1913 Alb. Tahir'in yeniden Donanma Komutanı olması.
3 Şubat 1913 Mütareke süresinin bitmesi.
7 Şubat 1913 Savaş gemilerinin Bolayır düşman mevzilerini bombardıman etmesi.
8 Şubat 1913 Şarköy çıkarması.
Yunan Kralı ve Sırbistan Prensinin Bulgaristana savaş açmak üzere gösteri gezileri.
20 Şubat 1913 Mahmut Şevket Paşanın donanmayı teftişleri.
8 Mart 1913 Hafif kuvvet harekâtı.
9 Mart 1913 Hafif kuvvet harekâtı.
18 Mart 1913 Yunan muhribinin Uurlada körfez yapurunu alıp götürmesi.
10 Nisan 1913 İntibah mayın gemisinin Saros Körfezine akım kalan mayın dökme teşebbüsü.
11 Nisan 1913 Hafif kuvvet harekâtı.
30 Mayıs 1913 Londrada barış antlaşmasının imzalanması.
29 Haziran 1913 Balkan devletleri arasında savaşın başlaması.
10 Ağustos 1913 Balkanlar arasında barış antlaşması.
29 Eylül 1913 Osmanlı - Bulgar barışı.
14 Kasım 1913 Osmanlı - Sırp Barışı.
Osmanlı - Yunan barışı.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

- 23 Ekim 1913 Amiral Souchon'un Alman Akdeniz tümeni komutanlığına atanması.
2 Ağustos 1914 Almanların Rusyaya karşı savaş açıldığını Amiral Souchon'a bildirmeleri. Alman - Osmanlı ittifakı.
4 Ağustos 1914 Goeben'in Phillippeville, Midilli'nin Breslau'nun Bombardımanı.
5 Ağustos 1914 İngiltereye savaş açıldığını Amiral Souchon'a bildirilmesi.
6 Ağustos 1914 Alman Akdeniz tümeninin Çanakkaleye git emri alması.
10 Ağustos 1914 Alman Akdeniz tümeninin Çanakkaleye ulaşması.
15 Ağustos 1914 İngiliz subaylarının Osmanlı Donanmasını terk edişi.
16 Ağustos 1914 Tuzlada Yavuz'a Türk Bayrağı çekilmesi.
8 Eylül 1914 Türkiyeyi çabuk savaşa sürüklemek için Alman Büyükelçisinin hükümetinden aldığı talimat.
27 Eylül 1914 Osmanlı Hükümetinin boğazların kapalı olduğunu uylan etmesi.
29 Eylül 1914 Amiral Vasıf'ın harekât tasarısı hakkında raporu.
22 Ekim 1914 Kayıtsız şartsız Amiral Souchon emrine itaat edileceğine dair Bahriye Nazırı Cemal Paşanın emri.

- 29 Ekim 1914 Osmanlı Donanmasının Rus deniz üslerine baskın hareketi; dolayısıyla Osmanlı Devletinin Birinci Dünya Savaşına katılması.
1 Kasım 1914 İngiliz filosunun İzmir dolaylarında Beyrut Hidrograf gemisini batırması.
3 Kasım 1914 İngiliz filosunun Çanakkale tahkimatını birinci bombardımanı.
5 Kasım 1914 Midilli ve Hamidiye Kruvazörlerinin askerî nakliyatı himayesi için Karadenize açılmaları.
6 Kasım 1914 Rus muhriplerinin Karadeniz Boğazı önüne birinci mayın hareketleri.
7 Kasım 1914 Barbaros ve Turgut Reis zırhlılarının tahkimatı takviye etmek üzere Çanakkale Boğazına hareketleri.
Nilüfer gemisinin Varna - Sivastopol kabloşunu kesmesi.
Rus donanmasının Zonguldak'ı bombardıman etmesi.
Midilli Kruvazörünün Poti'yi bombardıman etmesi.
Donanma Komutanının donanmanın görevleri hakkında Başkomutanlık vekâletine memorandum vermesi.
Rus filosunun 3 Osmanlı nakliye gemisini batırmaları.
Rus donanmasının Trabzonu bombardıman etmesi.
Yavuz ve Midilli'nin karşı olarak denize açılmaları.
Sivastopol önünde kısa bir deniz muharebesi.
Nilüfer gemisinin aldığı görevden geri dönmemesi.
Akkerman'a müfreze çıkarılması.
Yavuzun Batum'u bombardıman etmesi.
17 Kasım 1914 Mesudiye zırhlısının Çanakkalede bir İngiliz denizaltı gemisi tarafından batırılması.
18 Kasım 1914 Barbaros ve Turgut Reis zırhlılarının Çanakkale tahkimatını takviye etmek üzere Çanakkale Boğazına gönderilmeleri.
3 Aralık 1914 Barbaros ve Turgut Reis zırhlılarının donanmaya avdet etmeleri.
6 Aralık 1914 Yavuz ve Hamidiyenin üç nakliye gemisini Trabzona götürmek üzere İstanbuldan hareketleri.
10 Aralık 1914 Rus donanmasının Karadeniz Boğazı önüne ikinci mayın hareketi.
13 Aralık 1914 Midilli Kruvazörünün Rus blok gemisini batırması ve mürettebatını esir etmesi.
14 Aralık 1914 Yavuzun Karadeniz Boğazı önünde mayına çarpması.
19 Aralık 1914 Berk gemisinin Karadeniz Boğazı önünde mayına çarpması.
21 Aralık 1914 Doğu cephesine deniz yoluyla nakliyat yapılması hakkında Enver Paşa emri.
22 Aralık 1914 Artık Karadenizde ticaret gemileriyle askerî nakliyat yapılması hakkında Enver Paşa emri.
24 Aralık 1914 İngiliz - Fransız donanmasının Çanakkale Boğazı tahkimatını ikinci kez bombardıman etmesi.
25 Aralık 1914 İngiliz - Fransız filolarının Çanakkale tahkimatını üçüncü kez bombardıman etmeleri.
2 Ocak 1915 Alman Generali Liman Von Sanders'in Çanakkaledeki Osmanlı kara kuvvetlerine başkomutan atanması.
2 Ocak 1915 Düşmanın Çanakkale Boğazını denizden forsası.
2 Ocak 1915 Rus donanmasının Karadeniz Boğazını ilk kez bombardıman etmesi.
2 Ocak 1915 Mecidiye Kruvazörünün Odessa önünde batması.
2 Ocak 1915 Demirhisar torpidobotunun üstün düşman karşısında kendini karaya oturtup batırması.
19 Şubat 1915 E 15 İngiliz denizaltı gemisinin Nara önünde ağırla takılıp batması.
25 Şubat 1915 Anglo - Fransızların Çanakkale çıkarması.
2 Mart 1915 Marmara Denizinde İngiliz - Fransız denizaltı hareketinin başlaması ve Barbaros zırhlısının batırılması.
2 Mart 1915

- 30 Nisan 1915 Sultanhisar torpidobotunun E 2 İngiliz denizaltı gemisini batırması.
- 12 Mayıs 1915 Muavenetimilliye muhribinin Goliat İngiliz zırhlısını batırması.
- 25 Mayıs 1915 Alman denizaltı gemisinin Çanakkale önünde Triumph adlı İngiliz zırhlısını batırması.
- 26 Mayıs 1915 İngiliz denizaltı gemisinin İstanbul limanında bir Alman ticaret gemisini batırması ve rıhtıma zarar verdirmesi.
- 5 Temmuz 1915 Bir Alman denizaltı gemisinin Çanakkale önünde Majestic adlı İngiliz zırhlısını batırması.
- 14 Ağustos 1915 Alman denizaltı gemileri Karadenizde harekâta başladı.
- 4 Eylül 1915 Mariot adlı Fransız denizaltı gemisi ağlara takılarak battı.
- 6 Eylül 1915 No. 7 denizaltı gemisi ağlara takılarak battı.
- 2 Ekim 1915 Bulgristan Almanya ve Osmanlı Devletleri yanında savaşa katıldı.
- 30 Ekim 1915 İmparatoriçe Maria Rus Drednaut'u hizmete girdi.
- 6 Kasım 1915 Çanakkalede Turquoise adlı Fransız denizaltı gemisi esir edildi.
- 10 Kasım 1915 Alman denizaltı gemisi Marmarada No .20 adlı İngiliz denizaltı gemisini batırdı.
- 9 Ocak 1916 Turquoise denizaltı gemisine Enver Paşanın da katıldığı bir törende Müstecip Onbaşı adı verildi.
- 26 Mart 1916 İngilizler Gelibolu yarımadasını boşalttılar.
- 4 Nisan 1916 Rus donanmasının boğaz harekâtı.
- 18 Nisan 1916 Rus donanmasının ikinci boğaz harekâtı.
- 2 Mayıs 1916 Rusların Trabzon çıkarması.
- 15 Aralık 1916 Amiral Kolçak'ın Rusların Karadeniz donanmasına komutan olması.
- 20 Ocak 1918 Ruslarla mütareke.
- 30 Ekim 1918 Yavuz, Midilli ve muhriplerin Imroz baskını; Yavuzun iki mayın yarası alması, Midillinin batması.
- Mütareke.

(E) Tuğamiral Vehbi Ziya DÜMER
Tarafından Deniz Müzesi K.İ.Ğ.
Kütüphanesi'ne bağışlanmıştır.

Deniz Müzesi K.İ.İ. Deniz
İhtisas Kütüphanesi

0002397

Fiati 650 Kurus

0002397